AL. DUMAS

PAJUL DUCELUI DE SAVOIA

ALEXANDRE DUMAS

PAJUL
DUCELUI DE SAVOIA

În româneşte de Teodora Sadoveanu
EDIŢIE ÎNGRIJITĂ DE : HORVATH DEZIDERIU

Editura „MODERNA P.D.”
1992

Coperta de ADRIANA IONIŢĂ

ISBN-973-95806-0-2

PARTEA ÎNTÎI

I.CE-AR FI PUTUT VEDEA UN OM COCOŢAT PE CEL MAI ÎNALT TURN DIN HESDIN-FERT, IN ZIUA DE 5 MAI 1555, PE LA ORELE DOUA DUPĂ-AMIAZĂ

Să strămutăm dintr-o dată, fără prefaţă, fără prealabile consideraţii, pe acei dintre cititorii noştri care nu se tem să facă, împreună cu noi, un salt de trei secole În trecut, pentru a-i pune În prezenţa unor oameni cu care trebuie să le facem cunoştinţă şi În mijlocul unor evenimente la care îi vom face să asiste.

Sîntem În 5 mai, anul 1555.

Henric al II-lea domneşte În Franţa ;

Maria Tudor, în Anglia ;

Carol-Quintul stăpîneste Spania, Germania, Flandra, Italia şi cele două Indii, adică a şasea parte a lumii.

Scena se deschide În apropierea orăşelului Hesdin- Fert, pe care îl termină de reclădit Emmanuel-Philibert, prinţul de Piemont, pe temeliile fostului Hesdin-leVieux, cucerit de el şi ras de pe suprafaţa pămîntului cu un an înainte. — Deci, călătorim În acea regiune a vechii Franţe care se chema pe atunci Artois şi care astăzi se numeşte deparmentul Pas-de-Calais.

Am spus a vechii Franţe, deoarece pentru un moment Artois-ul a fost alipit la patrimoniul regilor noştri de către Philippe-Auguste, învingătorul de la Saint-Jean-d'Acre şi de la Bouvines ; dar după ce a fost ataşat, în 1180, domeniului regal al Franţei şi dăruit apoi de Ludovic cel sfînt În 1237 fratelui său mezin Robert, se înstrăinează În mîinile a trei femei, Mahaud, Ioana I-a şi Ioana a II-a, trecînd la trei case diferite. Apoi, cu Margareta sora Ioanei a II-a şi fiica Ioanei I-a, ajunge În stăpînirea contelui Ludovic de Mâle, a cărui fiică îl trece odată cu comitatele Flandrei şi Nevers, casei ducilor de Burgundia. În sfîrşit, Carol Temerarul murind, Maria de Burgundia, ultimă moştenitoare a numelui colosal şi a

avuţiilor imense ale tatălui ei, avea să adauge În ziua căsătoriei sale cu Maximilian, fiul împăratului Frederic al III-lea, renume şi bogăţii domeniului casei de Austria, unde dispărură mistuindu-se asemeni unui fluviu ce se pierde În apele oceanului.

Asta însemna o mare pierdere pentru Franţa, căci Artois-ul era o provincie frumoasă şi bogată. Aşa că, de trei ani de zile, cu noroc schimbător şi soartă capricioasă, Henric al II-lea şi Carol-Quintul luptau într-o vajnică încleştare corp la corp, picior la picior, frunte la frunte ; Carol-Quintul ca s-o păstreze, Henric al II-lea ca s-o recucerească.

În timpul acestui război înverşunat, în care fiul regăsea pe vechiul duşman al tatălui său şi, la fel ca acesta, avea să aibă Marignanul şi Pavia sa, fiecare avusese parte de zile bune şi zile rele, victorii şi înfrîngeri. Franţa văzuse armata lui Carol-Quintul părăsind În dezordine Metz-ul asediat şi cucerise Marienbourg, Bouvines şi Dinant; Imperiul, la rîndul său, luase cu asalt Thérouanne şi Hesdin şi furios de înfrîngerea suferită la Metz dăduse foc unuia şi răsese de pe suprafaţa pămîntului pe celălalt.

Am comparat Metz-ul cu Marignan-ul şi nu exagerăm. O armată de cincizeci de mii de infanterişti, paisprezece mii de cai, decimată de frig, de molime şi, să mai adăugăm, de curajul ducelui Francisc de Guise şi a garnizoanei franceze, se mistui ca un abur, dispăru ca un fum, lăsînd drept singură urmă a existenţei sale zece mii de morţi, două mii de corturi şi o sută douăzeci de tunuri .

Descurajarea era atît de mare, încît fugarii nici măcar nu încercau să se apere. Carol de Bourbon urmărea un corp de cavalerie spaniolă; căpitanul care comanda acel corp se opri şi se duse de-a dreptul la căpetenia duşmană:

— Orice-ai fi, prinţ, duce sau simplu gentilom, îi spuse el, orice-ai fi, dacă lupţi pentru glorie, caută altă ocazie ; căci astăzi ai ucide oameni prea slăbiţi, nu numai să-ţi stea împotrivă, ba chiar s-o ia la fugă.

Carol de Bourbon îşi vîrî spada în teacă, poruncind oamenilor lui să facă la fel ,şi căpitanul spaniol cu trupa sa îşi continuară retragerea fără să mai fie hărţuit de ei.

Carol-Quintul nu se arătase nici pe departe atît de îndurător. Thérouanne cucerit, poruncise ca oraşul să fie

jefuit, ras pînă la temelii ; să se distrugă nu numai edificiile civile, dar chiar şi bisericile, mănăstirile şi spitalele ; să nu mai lase, în sfîrşit, nici o urmă de zid ; şi, ca să nu mai rămînă nici piatră de piatră, chemă pe locuitorii Flandrei şi Artois-ului să împrăştie rămăşiţele.

Chemarea la distrugere fusese auzită. Populaţia din Artois şi Flandra, căreia garnizoana din Thérouanne îi pricinuia mari pagube, alergase înarmată ca cazmale, ciocane, sape şi tîrnăcoape, şi oraşul dispăruse ca Sagonta sub picioarele lui Hannibal, ca şi Cartagina la suflul lui Scipion.

Hesdin avusese aceeaşi soartă ca Thérouanne.

Dar, între timp, Emmanuel-Philibert fusese numit comandant-şef al armatelor Imperiului în Ţările-de-Jos ; şi el, dacă nu putuse salva Thérouanne obţinuse, cel puţin, să reclădească Hesdin.

Izbutise în cîteva luni să săvîrşească o muncă colosală şi un nou oraş se ridicase ca prin farmec la un sfert de leghe de cel vechi. Acest nou oraş, aşezat în mijlocul mlaştinilor din Mesnil, pe rîul la Canche, era aşa de bine fortificat, că după o sută cincizeci de ani încă mai stîrnise admiraţia lui Vauban, deşi în cursul acelor o sută cincizeci de ani sistemul de fortificaţii se schimbase cu totul.

Fondatorul lui îi dăduse numele Hesdin-Fert; adică, adăugase numelui, pentru a sili noul oraş să-şi amintească de origina lui, aceste patru litere : F.E.R.T. date împreună cu crucea albă de împăratul Germaniei, după asediul de la Rodos lui Amedeu cel Mare, al treisprezecelea conte de Savoia şi care însemnau : *Fortitudo ejus Rhodum tenuit,* adică : *curajul său a salvat Rodos.*

Dar nu era singurul miracol săvîrşit de înaintarea în grad a tînărului general, căruia Carol-Quintul îi încredinţase conducerea armatei sale. Datorită disciplinei riguroase pe care ştiuse s-o impună, nenorocitul ţinut care de patru ani era un cîmp de luptă începea să respire;cele mai severe ordine fuseseră date de el ca să împiedice jaful şi chiar furtul ; orice comandant care încălca ordinele era dezarmat şi pus la arest, mai lung ori mai scurt, în cortul lui şi în văzul întregii armate ; orice soldat prins asupra faptului era spînzurat.

Drept urmare, cum iarna din 1554—1555 făcuse să înceteze aproape de tot ostilităţile din amîndouă părţile, lo-

cuitorii Artois-ului petrecuseră vreo patru sau cinci luni care, în comparaţie cu cei trei ani scurşi între asediul Mertz-ului şi reconstruirea oraşului Hesdin, li se păruse ca o întrezărire a epocii de aur.

Se mai auzea totuşi din cînd în cînd, pe ici pe colo, de cîte un castel incendiat, vreo fermă jefuită, vreo casă prădată, fie de francezii care ocupau Abbeville, Doullens şi Montreuil-sur-Mer, şi care încercau incursiuni în teritoriul duşmanului, fie de jefuitorii înrăiţi, cavalerişti, pedestraşi, mercenari şi vagabonzi, care se ţineau după armata imperială ; dar Emmanuel-Philibert îi urmărea cu atîta străşnicie pe francezi, şi-i pedepsea atît de aspru pe cei din armata imperială, că urgiile acelea deveneau din zi în zi mai rare.

Iată deci care era situaţia în provincia Artois şi mai cu seamă în împrejurimile oraşului Hesdin-Fert, în ziua în care începe povestirea noastră, adică la 5 mai 1555.

Dar, după ce le-am oferit cititorilor noştri o privire generală asupra stării morale şi politice a ţinutului, ne mai rămîne, pentru a completa tabloul, să le dăm şi o idee despre aspectul material, aspect care s-a schimbat cu desăvîrşire, din acea epocă, datorită răspîndirii industriei şi ameliorării aduse culturii pămîntului.

Să spunem deci, pentru a ajunge la acest anevoios rezultat pe care ni-l propunem şi care are drept ţel redarea unui trecut aproape dispărut, să spunem deci, ce-ar fi văzut, în acea zi de 5 mai 1555, către orele două după amiază, un om cocoţat pe cel mai înalt turn din Hesdin, şi care, cu spatele întors spre mare, ar fi cuprins cu privirile orizontul ce se întindea în semicerc înaintea ochilor săi, de la extremitatea nordică a micului lanţ de coline, în spatele căruia se ascunde Béthune, pînă la ultimele deluşoare sudice ale aceluiaşi lanţ, la poalele cărora se ridică Doullens.

Mai întîi, ar fi avut drept în faţă, înaintînd în unghi ascuţit către ţărmurile rîului Canche, codrul des şi întunecos de la Saint-Pol-sur-Ternoise, al cărui imens covor verde, aruncat ca o mantie pe umerii colinelor, cobora pînă în josul povîrnişului opus să-şi înmoaie poalele la izvoarele rîului Scarpe, care-i pentru Escaut ceea ce-i Sâone pentru Rhône, ori Moselle pentru Rhin.

La dreapta acestui codru, şi prin urmare la stînga observatorului pe care-l presupunem plasat pe cel mai înalt turn din Hesdin-Fert, în fundul cîmpiei, la adăpostul aceloraşi coline care închid zarea, burgurile Enchin şi Fruges, pierdute în mijlocul fumurilor albăstrii ale ho- geagurilor, fumuri ce le învăluiau ca un abur transparent, ca un voal diafan, arătau că frigurosii locuitori ai acelor provincii nordice, cu toată apariţia primelor zile de primăvară, nu-şi luaseră rămas bun cu adevărat de la foc, acel credincios şi vesel prieten al zilelor de iarnă.

În faţa celor două orăşele, asemeni unei santinele care ar fi îndrăznit să iasă din pădure, dar care încă nesigură n-ar fi vrut să părăsească cu totul liziera ei ,se ridica o mică şi încîntătoare aşezare, jumătate fermă, jumătate castel, numită Parcq.

Se vedea, unduind ca o panglică pe veşmîntul verde al cîmpiei, drumul unic la început care pornea de la poarta fermei şi se despărţea îndată în două ramuri, dintre care una se ducea direct la Hesdin, şi cealaltă, înconjurînd pădurea, vădea relaţiile dintre locuitorii din Parcq şi satele Frévent, Auxy-le-Chateau şi Nouvion în Ponthieu.

Cîmpia, ce se întindea de la cele trei burguri pînă la Hesdin, forma bazinul din partea opusă celui descris mai înainte, adică era situată la stînga regiunii pădurii Saint- Pol şi prin urmare, la dreapta spectatorului închipuit care se serveşte de cicerone, sau mai degrabă de pivot.

Era partea cea mai interesantă a peisajului, nu din cauza variaţiilor naturale ale terenului, ci dimpotrivă, a împrejurării deosebite care îl însufleţea în acel moment.

Într-adevăr, pe cînd valea cealaltă era acoperită numai de holde înverzite, aceasta era aproape în întregime ocupată de tabăra împăratului Carol-Quintul.

Această tabără, împrejmuită de şanţuri şi întărită ca palisade, închidea un întreg oraş, nu de case, ci de corturi.

În centrul acestor corturi, ca Notre-Dame în inima Parisului, ca palatul Papilor în mijlocul Avignon-ului, ca o corabie cu trei punţi pe valurile înspumate ale Oceanului , se înălţa marele cort imperial al lui Carol-Quintul, avînd la cele patru colţuri patru stindarde fluturînd, cînd de obicei unul singur ajungea pentru a mulţumi ambiţia umană. Erau

stindardele Imperiului, Spaniei, Romei şi Lombardiei, căci acel cuceritor, viteaz, victorios, fusese încoronat de patru ori : la Toledo cu coroana de diamante ca rege al Spaniei şi al Indiilor, la Aix-la-Chapelle cu coroana de argint, ca împărat al Germaniei, în sfîrşit, la Bolonia cu coroana de aur, ca rege al Romanilor şi cu coroana de fier, ca rege al Lombarzilor. Şi, la încercările de împotrivire la hotărîrea de a se încorona la Bolonia, în loc de a se duce el, cum era obiceiul, să fie încoronat la Roma şi la Milano, cînd i se aminti de bula Papei Ştefan, care oprea ca acea coroană de aur să părăsească Vaticanul şi de decretul împăratului Carol cel Mare care interzicea scoaterea coroanei de fier din Monza, el răspunse trufaş, acest învingător al lui Francisc I, al lui Soliman şi al lui Luther, că era obişnuit să vină coroanele la el, nu să alerge el după coroane.

Şi luaţi bine aminte că aceste patru stindarde erau dominate de stindardul propriu, pe care figurau coloanele lui Hercule, nu ca margine de hotar ale lumii vechi, ci ca porţile lumii noi, făcînd să fluture în cele patru vînturi ambiţioasa deviză a cărei măreţie sporise prin mutilare : *Plus ultra!* [1]

La vreo cincizeci de paşi depărtare de marele cort pătrat al împăratului, se găsea cortul generalului şef, Emmanuel-Philibert, cort ce nu se deosebea întru nimic de al celorlalţi căpitani, în afara unui drapel dublu pur- tînd, unul stema Savoiei — o cruce de argint pe un fond roşu, cu acele patru litere al căror înţeles l-am explicat mai înainte : F.E.R.T. ; — şi celălalt stema particulară a lui Emmanuel, reprezentînd o mînă ridicînd spre cer un trofeu compus din lănci, săbii şi pistoale, cu deviza : *Spo- liatis arma supersunt,* adică : *celor despuiaţi le rămîn armele.*

Tabăra dominată de cele două corturi, era împărţită în patru cvartire. Prin mijlocul lor şerpuia rîul peste care se construiseră trei poduri.

Primul cvartir era destinat germanilor, al doilea spa- niolilor, al treilea englezilor. În cel de al patrulea se afla parcul de artilerie, complet reînnoit după înfrîngerea de la Metz şi care, prin adăugarea pieselor franceze capturate la

---

[1] Expresia completă: *Nec plus ultra* înseamnă *nimic mai mult, pînă aici*.

Thérouanne şi Hesdin, ajunsese la o sută douăzeci de tunuri şi cincisprezece bombarde.

Pe chiulasa fiecărei piese luată de la francezi, împăratul pusese să se graveze cele două cuvinte favorite ale sale : *Plus ultra !*

Îndărătul tunurilor şi ale bombardelor erau aliniate pe trei rînduri chesoanele şi căruţele încărcate cu muniţii ; santinele, cu sabia în mînă, fără archebuze ori pistoale, vegheau ca nimeni să nu se apropie de acei vulcani cărora nu le trebuia decît o scînteie ca să izbucnească în flăcări.

Alte santinele stăteau de strajă în afara incintei.

Pe străzile acestei tabere, orînduite ca într-un oraş, circulau mii de oameni a căror vie activitate militară era temperată totuşi de gravitatea germană, de trufia spaniolă şi de sîngele rece englez.

Soarele se reflecta pe toate acele arme, care-i întorceau razele în fulgerări ; vîntul se zbenguia printre toate stindardele, toate flamurile, toate steguleţele, înfăşurînd sau desfăşurînd, după capriciul lui, pliurile mătăsoase şi culorile strălucitoare.

Acea forfotă şi hărmălaie care plutesc întotdeauna deasupra mulţimilor şi a oceanelor, făceau un contrast izbitor cu tăcerea şi singurătatea din cealaltă parte a cîmpiei, unde soarele nu lumina decît mozaicul mişcător al holdelor, care începeau pe rînd a da în pîrg şi unde vîntul înfiora doar florile de cîmp pe care fetele se distrau să le împletească pentru găteala de duminică în cununiţe de purpură şi azur.

Şi acum, după ce am consacrat primul capitol al cărţii noastre ca să arătăm ce ar fi descoperit privirea unui om cocoţat pe cel mai înalt turn din Hesdin-Fert, în ziua de 5 mai 1555, să consacram al doilea capitol ca să spunem ce ar fi scăpat privirii lui, oricît de pătrunzătoare ar fi fost.

II.AVENTURIERII

Ceea ce-ar fi scăpat privirilor acelui om, oricît de pătrunzătoare ar fi fost ele, este ceea ce se petrece în regiunea cea mai deasă şi, prin urmare, cea mai întunecoasă a pădurii Saint-Pol-sur-Ternoise, în fundul unei peşteri ascunsă în umbra arborilor, învăluită în iederă ca într-o reţea, pe cînd, ca să asigure cea mai desăvîrşită pază celor ce ocupau această grotă, o strajă ascunsă în mărăciniş, culcată pe burtă, la fel de nemişcată ca trunchiurile arborilor ce o înconjurau, veghea ca nici o persoană străină să nu tulbure importanta consfătuire la care, în calitatea mea de romancier, adică de magician căruia toate uşile îi sînt deschise, îi vom face să asiste pe cititorii noştri.

Să profităm de scurta clipă în care, distrată de zgomotul pe care îl face săltînd prin ferigi un căprior speriat, această santinelă, care nu ne-a văzut şi pe care noi am descoperit-o, întoarce ochii înspre partea de unde vine zgomotul, pentru a ne strecura neobservaţi în peşteră şi a urmări în cele mai mici amănunte ceea ce se petrece acolo, fiind adăpostiţi după un colţ de stîncă.

Peştera este ocupată de opt oameni, cu chipuri, costume şi caractere diferite, deşi, după armele pe care le au asupra lor sau sînt aruncate pe jos la îndemînă, par să fi ales aceeaşi carieră.

Unul dintre ei, cu degetele pătate de cerneală, cu o faţă fină, vicleană, muindu-şi pana, — din vîrful căreia extrage din cînd în cînd cîte un fir din acelea ce se găsesc pe suprafaţa hîrtiilor de proastă calitate, — muindu-şi pana, după cum spuneam, într-una din acele călimări de corn pe care le poartă la cingătoare grămăticii, notarii şi portăreii, scrie pe un fel de masă de piatră aşezată pe două picioare masive, în timp ce altul care ţine în mînă, cu răbdarea şi neclintirea unui candelabru de metal, o ramură de brad aprinsă, luminează nu numai pe scriitor, masa şi hîrtia, dar cu pete de lumină mai puternice ori mai slabe, după poziţia mai apropiată sau mai îndepărtată, mai întîi pe el însuşi şi apoi pe cei şase tovarăşi.

Este vorba, fără nicio îndoială, de un act ce interesează întreaga societate, lucru uşor de văzut după ardoarea cu care participă fiecare la întocmirea lui.

Totuşi, trei dintr-înşii par mai puţin preocupaţi decît ceilalţi de această grijă cu totul materială.

Primul este un tînăr frumos de vreo douăzeci şi patru — douăzeci şi cinci de ani , elegant, îmbrăcat cu un fel de platoşă din piele de bivol rezistentă, dacă nu la gloanţe, cel puţin la o lovitură de spadă sau de pumnal. O tunică ajustată de catifea cafenie, cam decolorată e-adevărat, dar încă foarte prezentabilă, după ce îşi arăta, prin deschiderile de la umeri, mînecile despicate după moda spaniolă, adică croite după ultima modă, se prelungea cu patru degete pe sub marginea de jos a platoşei şi cădea în falduri destul de largi peste nişte pantaloni bufanţi de postav verde avînd acelaşi sistem de tăieturi şi care intrau într-o pereche de cizme destul de înalte pentru a proteja coapsele cînd eşti călare şi destul de suple pentru a se răsfrînge pînă sub genunchi, cînd mergi pe jos.

Fredonează un rondel de Clément Marot, în timp ce-şi răsuceşte mustaţa-i fină, neagră, cu o mînă şi-şi piaptănă cu cealaltă pletele, pe care le poartă puţin mai lungi decît este moda la această epocă, fără îndoială pentru a nu pierde avantajul ondulaţiilor suple cu care l-a înzestrat natura.

Al doilea este un om de treizeci şi şase de ani abia ; dar are faţa atît de plină de cicatrice care o crestează în toate sensurile, că este cu neputinţă să-i dai o vîrstă. Are braţul şi o parte a pieptului descoperite şi, pe acea porţiune vizibilă a trupului, se observă o colecţie de cicatrice tot atît de bogată ca cea care îi împodobeşte chipul. Tocmai îşi pansează o rană care i-a jupuit *o* parte a bicepsului ; din fericire rana este la braţul stîng şi, prin urmare, nu va fi atît de supărătoare cum ar fi fost la braţul drept. Ţine între dinţi capătul unei fâşii de pînză, cu ajutorul căreia fixează pe rană un pumn de scamă pe care tocmai l-a muiat într-un anumit balsam, a cărui reţetă o are de la un ţigan şi care, pretinde el, îi face foarte bine. Altfel, nu scoate un geamăt şi pare atît de insensibil la durere, de parcă membrul pe care îl oblojeşte ar fi de stejar ori de brad.

Al treilea este un om de patruzeci de ani, înalt şi subţire, cu obraz palid şi înfăţişare ascetică. Stă în- genunchiat într-un colţ, deapănă un şir de mătănii între degete şi expediază, cu o volubilitate de care numai el este în stare, o duzină de Pater şi o duzină de Ave. Din cînd în cînd mîna lui dreaptă lasă

mătăniile şi-şi repede în piept o lovitură care răsună ca ciocanul unui dogar într-un butoi gol ; dar, după ce omul rosteşte de două-trei ori *mea culpa* cu voce tare, se întoarce la mătăniile lui care încep a i se învîrti iar în mîini, la fel de repede ca mătăniile mari în mîinile unui călugăr sau un *combolio* între degetele unui derviş.

Celelalte trei personaje ce ne mai rămîn de descris au, slavă Domnului ! un caracter la fel de diferit ca cele cinci pe care am avut deja cinstea de a le înfăţişa ochilor cititorilor noştri.

Unul dintre aceştia trei se reazămă cu amîndouă mîinile chiar de masa la care scriitorul îşi îndeplineşte misiunea ; urmăreşte, fără a pierde o trăsătură, toate învîrtecuşurile şi şerpuirile penei sale; el a făcut cele mai multe observaţii asupra actului ce se întocmeşte şi, trebuie să recunoaştem, observaţiile lui, deşi puţin impregnate de egoism, au aproape întotdeauna multă fineţe şi lucru ciudat, sînt pline de bun simţ, cu toate că cele două calităţi sînt atît de opuse. Are patruzeci şi cinci de ani, ochi isteţi, mici şi înfundaţi sub sprîncene groase, blonde.

Altul stă culcat la pămînt; a găsit o grezie bună de ascuţit săbiile şi pumnalele şi profită de ocazie pentru a face cu-n mare consum de salivă şi multă frecătură pe grezie, un nou vîrf jungherului său complet tocit. Limba ce şi-o strînge între dinţi şi care îi iese prin colţul gurii, arată cîtă atenţie şi, am putea spune chiar, cît interes poartă acţiunii pe care o îndeplineşte. Totuşi atenţia nu-i chiar atît de totală, încît să nu tragă cu urechea la discuţie. Dacă redactarea este pe placul lui, se mulţumeşte să încuviinţeze din cap ; dacă, dimpotrivă, răneşte simţul lui moral ori îi strică socotelile, se ridică, se apropie de scrib, pune vîrful pumnalului pe hîrtie, rostind următoarele trei cuvinte : „Mă rog... cum ?...” şi nu-şi ridică pumnalul decît atunci cînd e perfect mulţumit de explicaţie, pe care o exprimă apoi printr-o salivaţie şi mai abundentă şi printr-o frecătură şi mai înverşunată a jungherului pe grezie, frecătură datorită căreia plăcutul instrument promite să-şi recapete în curînd ascuţimea-i de odinioară.

Ultimul, — şi începem prin a ne recunoaşte greşeala pe care am săvîrşit-o aşezîndu-l în categoria celor preocupaţi de interesele materiale care se discută la această oră între scrib

şi cei de faţă, — ultimul, cu spatele rezemat de peretele grotei, cu braţele atîrnînd, cu ochii spre cer, sau mai degrabă spre bolta umedă şi sumbră pe care se joacă, ca nişte flăcări misterioase, luminile mişcătoare ale făcliei de răşină, ultimul, spunem, pare totodată un visător şi un poet. Ce caută el în momentul acesta ? Să fie oare soluţia vreunei probleme de felul celor rezolvate de Cristofor Columb ori Galileu ? Să fie forma vreunui terţet asemeni celor făcute de Dante, sau vreunui octet cum le cînta Tasso ? Asta n-ar putea să ne-o spună decît demonul ce veghează în el, şi care se preocupă atît de puţin de cele lumeşti — absorbit cum este în contemplarea lucrurilor abstracte — încît lasă să se prefacă în zdrenţe toată partea veşmintelor onorabilului poet care nu-s de fier, de aramă ori de oţel.

De bine de rău, iată portretele schiţate. Să punem nume sub fiecare dintre ele.

Cel care ţine pana se numeşte Procope ; este de origine normand, aproape jurist prin educaţie. Îşi împănează conversaţia cu axiome scoase din dreptul roman şi aforisme împrumutate din Capitularele[1] lui Carol cel Mare. Odată ce ai făcut un act cu el, trebuie să te aştepţi la un proces. Ce-i drept, dacă te mulţumeşti cu cuvîntul lui, cuvîntul lui e de aur ; numai că nu-i totdeauna de acord cu morala, în înţelesul obişnuit al cuvîntului, în felul cum îşi ţine cuvîntul dat. Nu vom cita decît un exemplu, chiar acel care îl aruncase în viaţa aventuroasă unde îl întîlnim. Un nobil senior de la curtea lui Francisc I venise într-o zi să-i propună o afacere, lui şi altor trei tovarăşi ; ştia că vistiernicul regal trebuia să aducă chiar în seara aceea, de la Arsenal la Luvru, o mie de scuzi de aur ; afacerea consta, din oprirea vistiernicului la colţul străzii Saint-Paul şi uşurarea lui de cei o mie de scuzi, pentru a-i împărţi astfel : cinci sute marelui senior, ce va aştepta în piaţa Regală să se dea lovitura şi care pretindea în calitatea lui de mare senior jumătate din sumă ; cealaltă jumătate rămînea lui Procope şi celor trei tovarăşi ai lui, care se alegeau astfel fiecare cu o sută douăzeci şi cinci de scuzi. Afacerea se încheie pe cuvînt din amîndouă părţile şi treaba făcută după cum fusese convenit ; numai că, după ce vistiernicul fu cum se cuvine jefuit, stilat şi aruncat în rîu, cei trei tovarăşi ai lui

[1] Capitular : ordonanţă din secolul al IX-lea.

Procope îşi dădură cu părerea s-o apuce spre Notre-Dame, în loc să se ducă în piaţa Regală, şi să păstreze cei o mie de scuzi de aur, în loc să înmîneze cinci sute marelui senior. Dar Preocope le aminti de cuvîntul dat.

— Domnilor, rosti el cu gravitate, uitaţi că ar însemna nerespectarea unei înţelegeri, că ar însemna să înşelăm un client !... Cinstea înainte de toate. Vom preda ducelui (căci marele senior era un duce) cei cinci sute de scuzi de aur care i se cuvin, pînă la ultimul ban. Dar, urmă el observînd că propunerea stîrnea unele murmure, *distinguimus :* după ce îi va încasa şi va recunoaşte că sîntem oameni cinstiţi, nimic nu ne împiedică să ne aşezăm la pîndă în cimitirul Saint-Jean, pe unde sînt sigur că trebuie să treacă ; este un loc pustiu şi foarte potrivit de pîndă. Vom proceda cu ducele ca şi cu vistiernicul şi cimitirul Saint-Jean nefiind prea departe de Sena, ar putea fi găsiţi mîine amîndoi în plasele de la Saint-Cloud. Aşa, în loc de o suită douăzeci şi cinci de scuzi, vom avea fiecare două sute cincizeci, de care douăsute cincizeci de scuzi ne vom putea bucura şi cheltui fără remuşcări, dat fiind că ne-am ţinut foarte corect de cuvînt faţă de onorabilul duce !

Propunerea fiind acceptată cu entuziasm, zis şi făcut. Din nefericire, în graba lor de a-l arunca în rîu, cei patru asociaţi nu observară că ducele mai respira încă ; răcoarea apei îl făcu să-şi revie şi, în loc să se ducă pînă la Saint-Cloud, cum spera Procope, abordă la cheiul Gè- vres, se tîrî pînă la Châtelet şi dădu prefectului Parisului, care la acea epocă era domnul d'Estourville, semnalmentele atît de exacte ale celor patru bandiţi, încît chiar de a doua zi, aceştia socotiră mai nimerit să părăsească Parisul, de frica unui proces în care, cu toate cunoştinţele temeinice ale lui Procope în materie de drept, ar fi putut foarte bine să-şi piardă lucrul la care, oricît de filozof ai fi, ţii întotdeauna mai puţin ori mai mult, adică viaţa.

Cei patru voinici ai noştri părăsiseră deci Parisul, răzleţindu-se în cele patru puncte cardinale. Lui Procope îi fu sortit nordul. Astfel se face că avem plăcerea să-l regăsim mînuind pana în peştera din Saint-Pol-sur-Ter- noise, întocmind, la alegerea noilor săi tovarăşi care îi recunoscuseră astfel meritele, actul important de care ne vom ocupa îndată.

Cel care îl luminează pe Procope se numeşte Heinrich Scharfenstein. Este un netrebnic adept al lui Luther, pe care asprele persecuţii ale lui Carol-Quintul faţă de hu ghenoţi l-au silit să intre în rîndurile armatei franceze cu nepotul său Frantz Scharfenstein, ce se află în momentul de faţă de strajă afară. Sînt doi uriaşi ce par animaţi de acelaşi suflet şi conduşi de o singură minte. Mulţi pretind că acea minte unică nu e de-ajuns pentru două trupuri de şase picioare fiecare ; ei însă nu-s de aceeaşi părere şi găsesc că totul e bine aşa cum este. În viaţa obişnuită rar catadixesc să recurgă la vreun auxiliar oarecare, fie om, instrument, ori maşină, ca să-şi ajungă scopul propus. Dacă acest scop este să mişte o greutate oarecare, în loc să caute ca savanţii noştri moderni, prin ce mijloace dinamice şi-a transportat Cleopatra corăbiile din Mediterana în Marea Roşie, sau cu ajutorul căror maşinării a ridicat Titus blocurile gigantice ale circului lui Flavius, ei înşfacă voiniceşte cu cele patru braţe obiectul care trebuie mutat, înoadă neînfrîntul lanţ al degetelor de fier, fac o sforţare simultană cu precizia care le caracterizează toate mişcările, şi obiectul îşi părăseşte locul pe care îl ocupa pentru cel unde trebuie să stea. Dacă este vorba să sară peste vreun zid, sau să ajungă la vreo fereastră, în loc să care, cum fac tovarăşii lor, o scară grea care-i stînjeneşte la mers cînd expediţia reuşeşte, sau pe care trebuie s-o părăsească ca pe un corp delict cînd afacerea dă greş, ei se duc cu mîinile goale la locul unde au treabă. Unul din ei, n-are importanţă care, se reazămă de zid, celălalt se suie pe umerii lui sau, la nevoie, în mîinile ridicate deasupra capului. Cu ajutorul braţelor al doilea atinge astfel o înălţime de vreo optsprezece, douăzeci de picioare, înălţime aproape totdeauna suficientă pentru a ajunge pe coama unui zid, sau la balconul unei ferestre. Acelaşi sistem de asociaţie fizică îl folosesc şi în luptă : merg unul lîngă altul, cu pas egal ; doar că unul loveşte şi celălalt pradă ; cînd cel ce loveşte s-a săturat de lovit, trece foarte simplu tovarăşului său spada, ghioaga sau barda, rostind doar atît : „E rîndul tău !” Atunci, rolurile se schimbă : cel care lovea, pradă şi cel care pradă, loveşte. De altfel, felul de-a lovi, al amîndurora, este cunoscut şi foarte preţuit; dar, cum am spus, în general se pune mai mult preţ pe braţul lor decît pe creierul lor, pe forţa lor decît

pe inteligenţa lor. Iată de ce unul a fost însărcinat să facă pe straja afară şi celălalt pe candelabru înăuntru.

Cît despre tînărul cu mustăcioară neagră şi păr buclat, care-şi răsuceşţe mustaţa şi-şi piaptănă pletele, numele lui este Yvonnet; parizian de origine şi francez ca suflet. Calităţilor fizice pe care le-am remarcat deja la el, trebuie să mai adăugăm mîini şi picioare de femeie. În timp de pace, se plînge mereu. Ca sibaritul din antichitate, petala îndoită a unei roze îl răneşte ; e leneş cînd trebuie să meargă ; are ameţeli cînd trebuie să urce ; are nevricale cînd trebuie să cugete. Impresionabil şi nervos ca o fată, sensibilitatea lui pretinde cele mai mari menajamente. Ziua, are oroare de paianjeni, îi este scîrbă de broaşte, îi vine leşin la vederea unui şoarece. Ca să se aventureze în bezna pe care n-o poate suferi trebuie să-l scoată din minţi o mare pasiune. Dealtfel, să-i recunoaştem asta, are mereu cîte o mare pasiune ; dar mai întotdeauna, dacă i s-a dat întîlnire noaptea, ajunge la iubita lui înspăimîntat şi tremurînd şi are nevoie ca să-şi revină de tot atîtea cuvinte de îmbărbătare, de mîngîieri pasionate şi de îngrijiri atente, cîte îi dăruia Hero lui Leandru, cînd acesta intra în turnul ei, ud leoarcă din apele Dardanelelor! Adevărat, că de cum aude trompeta; adevărat, că de cum simte praful de puşcă ; adevărat, că îndată ce vede drapelele, Yvonnet nu mai este acelaşi om ; se întîmplă în el o completă transformare : s-a sfîrşit cu lenea, cu ameţelile, cu nevricalele ! Tinerica se prefăcea într-un soldat feroce, împungînd şi tăind cu sabia, adevărat leu cu gheare de fier şi dinţi de oţel. El, care şovăia să urce nişte trepte ca să ajungă la dormitorul unei femei frumoase, se caţără pe o scară, se agaţă de o frînghie, se atîrnă de un fir ca să ajungă primul pe zid. Cum s-a sfîrşit lupta, îşi spală mîinile şi faţa cu cea mai mare grijă, îşi schimbă cămaşa şi hainele ; apoi treptat, se transformă din nou în tinerelul pe care îl vedem în momentul de faţă, răsu- cindu-şi mustaţa, pieptănîndu-şi pletele şi scuturînd cu vîrful degetelor praful impertinent lipit de haine.

Pe cel care-şi pansează rana de la bicepsul braţului stîng îl cheamă Malemort. E o fire posomorîtă şi melancolică, care n-are decît o pasiune, o dragoste, o bucurie : războiul ! Pasiune nenorocită, dragoste prost răsplătită, bucurie scurtă şi fatală ; de abia a simţit pe buze gustul măcelului, că

datorită înflăcărării oarbe şi vijelioase cu care se aruncă în încăierare şi lipsei de grijă de a nu fi lovit cînd loveşte pe alţii, se alege ori cu vreo straşnică împunsătură de suliţă, ori cu vreo teribilă salvă de flinte care-l întinde la pămînt, unde rămîne gemînd jalnic, nu de durerea pricinuită de rană, ci de suferinţa pe care o îndură cînd vede pe ceilalţi continuînd petrecerea fără el. Din fericire, e bun la carne şi oasele i se refac uşor. În prezent are la activ douăzeci şi cinci de răni, cu trei mai mult ca Cezar şi trage nădejde, dacă războiul continuă, să mai capete încă douăzeci şi cinci înaintea celei care, inevitabil, va pune capăt acestei cariere de glorie şi de suferinţă.

Personajul uscăţiv care se roagă într-un colţ numărîndu-şi mătăniile în genunchi, se numeşte Lactance. Este un catolic înfocat care cu greu îndură apropierea celor doi Scharfenstein, căci se teme mereu să nu-l spurce erezia lor. Silit, de profesia pe care o are, să se lupte împotriva fraţilor lui întru Hristos şi să ucidă cît mai mulţi, se supune celor mai aspre privaţiuni pentru a echilibra această crudă necesitate. Poartă drept îmbrăcăminte, în clipa de faţă, un fel de haină de postav, fără vestă nici cămaşă, pusă direct pe piele, căptuşită cu o za uşoară, dacă nu cumva zaua este faţa şi postavul căptuşeala. Oricum ar fi, în luptă poartă zaua pe dinafară, care devine astfel o cuirasă ; după sfîrşitul bătăliei poară zaua pe dinăuntru şi atunci se preface în cămaşă de penitent. De altfel, este o plăcere să mori ucis de el ; cel pe care cucernicul nostru îl trimite cu mîna lui pe lumea cealaltă, este sigur cel puţin că nu va duce lipsă de rugăciuni. În ultima încăierare a omorît doi spanioli şi un englez şi, cum e în urmă faţă de ei, mai ales din cauza ereziei englezului care nu se poate mulţumi cu un *De profundis* obişnuit, turuie, cum am mai spus, o droaie de Pater şi de Ave, lăsîndu-şi tovarăşii să se ocupe pentru el de trecătoarele interese care se discută în acest moment. După ce îşi va pune în ordine afacerile cu cerul, va coborî iar pe pămînt, va face observaţiile pe care le va crede de cuviinţă lui Procope şi va semna trimiterile şi ştersăturile pe care tardiva-i intervenţie le va socoti necesare la actul ce se întocmeşte.

Cel care se reazămă cu amîndouă mîinile de masă şi care, cu totul opus lui Lactance, urmăreşte cu atenţie

încordată fiecare trăsătură a penei lui Procope, se numeşte Maldent. Născut la Noyon dintr-un tată originar din Mans şi o mamă din Picardia, a avut o tinereţe svăpăiată şi risipitoare. Ajuns acum la o vîrstă matură, vrea să recîştige timpul pierdut şi-i grijuliu în afaceri. I s-au întîmplat o droaie de aventuri pe care le povesteşte cu o naivitate ce nu-i lipsită de farmec ; dar, trebuie să remarcăm, acea naivitate dispare complet de îndată ce începe cu Procope o discuţie pe chestiuni de drept. Atunci parcă reînvie legenda celor doi Gasparzi, fiind poate chiar eroii ei, unul din Mans, celălalt normand. Altfel, Maldent dă şi primeşte cu vitejie loviturile de sabie şi, cu toate că-i departe de-a avea forţa lui Heinrich ori Frantz Scharfenstein, curajul lui Yvonnet, înflăcărarea lui Malemort, la nevoie este un tovarăş pe care poţi conta şi care, la un caz, nu-şi va părăsi prietenul într-o încurcătură.

Tocilarul care-şi ascute pumnalul, cercîndu-i apoi ascuţişul pe vîrful unghiei, se numeşte Pilletrousse. Este jefuitorul pur sînge. A servit rînd pe rînd la spanioli şi la englezi. Dar englezii se tîrguiesc prea mult, iar spaniolii plătesc prost ; aşa că s-a hotărît să lucreze pe cont propriu. Pilletrousse stă la pîndă la drumul mare ; noaptea mai ales, drumurile sînt pline de jefuitori de toate naţiile. Pilletrousse jefuieşte pe jefuitori ; numai că respectă pe francezi, semi-compatrioţii lui, căci Pilletrousse este provensal. Pilletrousse are chiar suflet bun : dacă sînt săraci, îi ajută ; dacă sînt slabi îi ocroteşte ; dacă-s bolnavi îi ingrijeşte ; dar dacă întîlneşte un adevărat compatriot, adică cineva născut între muntele Viso şi gurile Ronului, între Comtat şi Fréjus, acelui om Pilletrousse i se devotează cu trup şi suflet, sînge şi bani, mii de trăsnete, şi tot Pilletrousse pare că rămîne cel îndatorat.

În sfîrşit, al nouălea şi ultimul, cel care stă rezemat de zid cu braţele atîrnînd şi ochii rdicaţi spre cer, se numeşte Fracasso. Este,cum am mai spus, un poet şi un visător. Departe de a semăna cu Yvonnet, care nu poate suferi întunericul, iubeşte minunatele nopţi luminate numai de stele, iubeşte malurile rîpoase ale fluviilor, iubeşte plajele sonore ale mării. Din nefericire, silit să urmeze armata franceză oriunde se îndreaptă — căci, deşi italian, şi-a pus sabia în slujba lui Henric al II-lea, — nu-i liber să hoinărească după cheful său. Dar ce-are a face ! pentru poet, totul este prilej de

inspiraţie; pentru visător, orice e-un motiv de visare. Numai că specificul visătorilor şi poeţilor este să fie distraţi şi distracţia este fatală în cariera aleasă de Fracasso. De aceea, adesea în mijlocul încăierării Fracasso se opreşte deodată ca să asculte o trîmbiţă ce sună, să privească un nor ce trece, să admire cum se săvîrşeşte o frumoasă ispravă vitejească. Atunci duşmanul care se află în faţa lui Fracasso profită de acel moment de distracţie ca să-i tragă după pofta inimii o lovitură straşnică, care-l trezeşte pe visător din visare, pe poet din extaz. Dar vai de acel duşman dacă, cu toate avantajele ce i s-au oferit, n-a avut destulă grijă să-l ameţească dintr-odată pe Fracasso ! Fracasso îşi va lua revanşa, nu pentru a se răzbuna de lovitura primită, ci pentru a pedepsi pe nepoftitul care l-a făcut să se coboare din al şaptelea cer, unde plutea purtat pe aripile multicolore ale fanteziei şi imaginaţiei.

Şi acum, după ce am făcut, în maniera divinului orb, enumerarea aventurierilor, — dintre care cîţiva poate nu-s cu totul necunoscuţi acelora dintre prietenii noştri care au citit *Ascanio* şi *Cele două Diane,* — să spunem ce întîmplare i-a adunat în grotă şi ce este actul misterios pe care se silesc să-l întocmească cu atîta grijă.

III.UNDE CITITORUL FACE CUNOSTINŢĂ MAI BINE CU EROII PE CARE TOCMAI I-AM PREZENTAT Verif cuv care

În dimineaţa acelei zile de 5 mai 1555, o mică trupă de patru oameni — care păreau să facă parte din garnizoana din Doulens — părăsise oraşul strecurîndu-se afară prin poarta Arras, de îndată ce poarta fusese, nu vom spune deschisă, ci numai întredeschisă.

Acei patru oameni, înfăşuraţi în mantale mari ce le puteau sluji la fel de bine să le ascundă armele cît şi să-i apere de vîntul rece al dimineţii, urcaseră cu multă fereală pe cursul micuţului rîu Authie, pînă la izvoarele lui. De acolo ajunseseră la şirul de coline despre care am mai pomenit în

cîteva rînduri şi înaintaseră, mereu cu aceleaşi precauţii, pe coasta dinspre apus şi, după două ore de mers, ajunseseră în sfîrşit la marginea pădurii Saint-Pol-sur-Ternoise. Acolo, unul dintre ei ce părea mai familiarizat cu împrejurimile, preluase conducerea micului grup şi apoi, cînd orientîndu-se după un copac mai stufos ori mai despuiat de crengi decît alţii, cînd recunoscînd drumul după o stîncă ori o baltă, ajunsese, fără prea multă şovăială, la intrarea acelei peşteri unde i-am condus chiar noi pe cititorii noştri la începutul capitolului precedent.

Atunci, făcînd semn însoţitorilor să aştepte o clipă, privise cu oarecare nelinişte la nişte ierburi ce păreau de curînd călcate, la cîteva ramuri proaspăt rupte, se lungise apoi pe burtă şi, tîrîndu-se ca un şarpe, dispăruse înăuntru.

În curînd, camarazii lui rămaşi afară îi auziră vocea răsunînd ; dar intonaţia acelei voci n-avea nimic îngrijorător. Întreba adîncurile grotei şi, cum adîncurile grotei nu-i întoarseră răspuns decît tăcerea şi singurătatea, neauzind cu toată tripla-i chemare decît ecoul triplu al propriei sale voci, nu întîrzie să reapară făcînd semn camarazilor că puteau să-l urmeze.

Cei trei îl urmară şi, după cîteva obstacole uşor învinse, se pomeniră înăuntrul subteranei.

— Ah ! murmură acel care făcuse cu atîta dibăcie pe călăuza, slobozind un oftat de mulţumire, *tandem at terminum eamus !*

— Asta înseamnă ?... întrebă unul din cei trei aventurieri, cu un accent picard din cele mai pronunţate.

— Asta înseamnă, dragă Maldent, că ne apropiem, ori mai degrabă că sîntem foarte aproape de ţinta expediţiei noastre.

— Erdare, tomnul Brogobe, spuse un alt aventurier, tar nu inţeles pine... Tar tu, Heinrich ?

— Nigi eu nu inţelez pine.

— Şi de ce, naiba, vreţi voi să înţelegeţi ? le răspunse Procope (căci cititorul a şi ghicit că cel pe care Frantz Scharfenstein îl ascundea cu accentul lui teuton sub pseudonimul Brogobe, era juristul nostru), bine că înţeleg eu şi cu Maldent, nu vi-e deajuns asta ?

— *Ia,* răspunseră cu filozofie cei doi Scharfenstein, atefarat ca e teazuns.

— Dacă-i aşa, zise Procope, să ne aşezăm, să îmbucăm ceva şi să tragem cîte o duşcă ca să mai treacă timpul şi în timp ce îmbucăm şi-i tragem cîte o duşcă, am să vă explic planul meu.

— *Ia ! Ia !* exclamă Frantz Scharfenstein, sa impucam cefa, sa tracem o tusca si intre timp, el ne lamureşte blanul zau.

Aventurierii priviră în jur şi, cum ochii lor începuseră a se obişnui cu întunecimea, mai puţin mare de altfel în gura peşterii decît în adîncul ei, zăriră trei pietroaie pe care le apropiară, ca să poată sta la sfat mai în taină.

Cum nu găsea un al patrulea pietroi, Heinrich Scharfenstein i-l oferi politicos pe al său lui Procope, care n-avea pe ce sta ; Procope însă îi mulţumi cu aceeaşi curtoazie, îşi întinse mantaua jos şi se culcă pe ea.

Apoi scoaseră din desagii pe care-i purtau cei doi uriaşi pită, friptură rece şi vin ; le aşezară pe toate în mijlocul semicercului, al cărui arc îl formau cei trei aventurieri aşezaţi şi a cărui coardă era Procope culcat la pămînt; după care prinseră a înfuleca prînzul improvizat, atacîndu-l cu o înverşunare ce dovedea că plimbarea matinală pe care o făcuseră nu rămăsese fără efect asupra poftei comesenilor.

Vreme cam de vreo zece minute nu se auzi decît zgomotul fălcilor, măcinînd cu o regularitate care ar fi făcut cinste unor maşinării pîinea, carnea şi chiar oasele păsărilor împrumutate de pe la fermele vecine şi care alcătuiau felul cel mai ales al dejunului.

Maldent îşi regăsi cel dintîi graiul.

— Vra să zică, dragă Procope, spuneai că în timp ce-om îmbuca, ai să ne explici planul tău... Dinspre partea mea, cel puţin, mi-am cam mîncat porţia. Hai, dă-i drumul cu explicaţiile. Ascult.

— *Ia !* zise Frantz cu gura plină, noi azgultam.

— Ei bine ?

— Ei bine, iată chestiunea... *Ecce res judicanda,* cum se spune la palat.

— Tăcere, Scharfensteinilor, făcu Maldent.

— Eu nu spuz nigi un guvind, răspunse Frantz.

— Nigi eu, adaugă Heinrich.

— A ! mi s-a părut că aud...

— Şi mie la fel, spuse Procope.

—Ei, vrei vulpe pe care am stîrnit-o din vizuina ei. Hai, Procope, zi-i.

—Ei bine, repet deci, iată chestiunea : la un sfert de leghe de aici se află o mică fermă drăgălaşă...

— Ne-ai făgăduit un castel ! observă Maldent.

— Of Doamne, cît eşti de tipicar, spuse Procope. Bine, fie, revin... La un sfert de leghe de aici se află un micuţ castel drăgălaş.

— Ferma ori gazdel, spuse Heinrich Scharfenstein, n-are a fage, numai brada sa vie !

— Bravo, Heinrich, asta zic şi eu vorbă ! dar diavolul! ăsta de Maldent mă sîcîie ca un procuror... Continui.

— Ta, gondinuă, zise Frantz.

— Deci, la un sfert de milă de aici se află un încîntător conac, locuit numai de proprietar şi o pereche de slujitori, bărbat şi femeie... E adevărat că în comună locuiesc fermierul şi oamenii lui.

— Chite zund imbreuna ?

— Cam zece persoane, răspunse Procope.

— Noi afem griza te cele zege bersone ale dale, eu gu Frantz... Nu asa nebode ?

— *Ia,* unghiule, răspunse Frantz cu laconismul unui spartan.

—Ei bine, urmă Procope, iată deci afacerea. Aşteptăm aici pînă se lasă noaptea, mîncînd, bînd şi sporovăind...

— Mai alez band zi mangand, spuse Frantz.

— Apoi, după ce se face noapte, continuă Procope, ieşim de aici fără zgomot, la fel cum am venit ; ajungem la marginea pădurii, de la marginea pădurii ne strecurăm pe un drumeag desfundat, pe care îl cunosc, pînă sub zid. Ajunşi sub zid, Frantz se urcă pe umerii lui unchiu-său, sau Heinrich pe-ai lui nepotu-său; cel care-i pe umerii celuilalt sare peste zid şi vine să ne deschidă poarta... Odată poarta deschisă, — înţelegi, Maldent ? — odată poarta deschisă, — înţelegeţi Scharfensteinilor ? — odată poarta deschisă... intrăm.

— Dar sper că nu fără noi ! rosti la doi paşi în spatele grupului de aventurieri o voce atît de răspicată, încît făcu să

tresară nu numai pe Procope, nu numai pe Maldent ci chiar şi pe cei doi coloşi.

— Trădare ! strigă Procope, sărind în picioare şi făcînd un pas înapoi.

— Trădare ! strigă Maldent, cercînd să străpungă cu privirea întunericul, dar rămînînd locului.

— Trădare ! urlară într-un glas cei doi Scharfenstein, trăgîndu-şi săbiile din teacă şi făcînd un pas înainte.

— Aha! luptă? făcu aceeaşi voce; vreţi luptă?... Bine, fie. La mine, Lactance ! la mine, Fracasso ! la mine, Malemort!

Un întreit urlet răsună în fundul cavernei, arătînd că cei pe care vocea îi chemase erau gata să sară într-ajutor.

— O clipă ! o clipă, Pilletrousse ! rosti Procope, care recunoscuse după voce pe al patrulea aventurier; ce naiba ! doar nu sîntem nici turci nici vagabonzi ca să ne înjunghiem aşa în toiul nopţii, mai-nainte de a fi cercat să ne înţelegem. Să facem mai întîi lumină, fiecare în parte ; să ne privim bine ochi în ochi, ca să ştim cu cine avem de-a face ; să ne înţelegem, dacă-i cu putinţă... şi dacă nu ne putem înţelege, ei bine, atunci să ne batem !

— Întîi să ne batem, răsună o voce lugubră din profunzimile grotei, venind parcă din adîncurile iadului.

— Tăcere, Malemort ! spuse Pilletrousse ; cred că Procope ne face o propunere cît se poate de rezonabilă. — Tu ce spui, Lactance ? — Dar tu, Fracasso ?

— Eu, zic, răspunse Lactance, că dacă propunerea asta poate salva viaţa unuia din fraţii noştri, o accept.

— Ar fi fost totuşi poetic să lupţi într-o peşteră ce-ar fi slujit de mormînt celor răposaţi; dar cum nu trebuie să sacrifici poeziei interesele materiale, continuă cu melancolie Fracasso, mă alătur părerii lui Pilletrousse şi-a lui Lactance.

— Ba, eu vreau să mă bat! urlă Malemort.

— Ascultă, pansează-ţi mai bine braţul şi lasă-ne în pace, zise Pilletrousse, sîntem trei contra ta, şi Procope, care-i un jurist, îţi poate spune că trei au totdeauna dreptate împotriva unuia singur.

Malemort scoase un răget de regret, văzînd că-i scapă un prilej atît de frumos de a se alege cu o nouă rană ; dar, urmînd sfatul dat de Pilletrousse, cedă, deşi părerea lui nu se potrivea cu a majorităţii.

Între timp, Lactance dintr-o parte şi Maldent din cealaltă, scăpăraseră amnarele şi, cum fiecare bandă îşi luase măsurile pentru cazul cînd ar fi avut nevoie să vadă bine, două făclii de brad alcătuite din cîlţi îmbibaţi cu smoală pîlpîiră în acelaşi timp, luminînd cu flacăra lor dublă grota şi locuitorii ei.

Pe una am explorat-o şi cu ceilalţi am făcut cunoştinţă ; nu mai avem deci nevoie să descriem scena şi să prezentăm personajele, ci numai să descriem şi să prezentăm felul cum erau grupaţi.

În fundul peşterii se aflau Pilletrousse, Malemort, Lactance şi Fracasso.

La intrare, cei doi Scharfenstein, Maldent şi Procope.

Pilletrousse îşi păstrase poziţia avansată ; în urma lui, Malemort scrîşnea din dinţi de furie; lîngă Malemort, Lactance, cu torţa în mînă, cercînd să-şi potolească războinicul tovăraş ; Fracasso, în genunchi ca Agnis de pe mormîntul lui Leonida, îşi lega ca şi el sandala pentru a fi gata de luptă, deşi se declara partizan al păcii.

În partea opusă, cei doi Scharfenstein formau, cum am mai spus, avangarda; la un pas în urma lor sta Maldent şi la un pas în urma lui Maldent sta Procope.

Cele două făclii luminau toată partea circulară a grotei. O singură adîncitură aproape de gura peşterii în care era îngrămădit un maldăr de ferigi destinat, fără îndoială, să fie patul viitorului pustnic căruia îi va veni chef s-o locuiască, rămînea în penumbră.

O rază de lumină, strecurîndu-se prin deschizătura grotei, cerca zadarnic ca palida-i culoare să lupte împo- triva razelor aproape sîngerii pe care le aruncau cele două torţe.

Toate împreună formau un ansamblu sumbru şi ame- ninţător care s-ar fi potrivit minunat pentru punerea în scenă a unei drame moderne.

Cei mai mulţi dintre aventurierii noştri se cunoşteam deja ; se mai văzuseră în acţiune pe cîmpul de luptă, dar luptînd împotriva unui duşman comun, nu gata să se căsăpească între ei.

Oricît de neînfricate vor fi fost inimile lor, nu puteau să nu-şi dea seama, fiecare în parte, de situaţie.

Dar cel care cumpănea în mintea lui, cu cea mai mare claritate şi nepărtinire, loviturile de dat şi de primit, era, fără îndoială, juristul Procope.

— Aşa că înaintă spre adversari, fără însă a depăşi linia marcată de cei doi Scharfenstein.

— Domnilor, zise el, de comun acord am dorit să ne vedem şi iată că ne vedem... tot e ceva, căci văzîndu-te îţi poţi cîntări şansele. Sîntem patru contra patru ; dar noi avem de partea noastră pe aceşti domni pe care-i vedeţi... (şi arătă spre Frantz şi Heinrich Scharfenstein) ceea ce mă îndreptăţeşte aproape să spun că sîntem opt contra patru.

Această imprudentă fanfaronadă fu imediat întîm- pinată nu numai de strigătele ce izbucniră din piepturile lui Pilletrousse, Malemort, Lactance şi Fracasso, ba chiar de tragerea săbiilor din teacă.

Procope îşi dădu seama că abilitatea lui o cam scrîn- tise de data asta şi că apucase pe un drum greşit.

Încercă s-o dreagă.

— Domnilor, reluă el, nu pretind că fiind chiar opt contra patru, victoria ar fi sigură, cînd cei patru se numesc Pilletrousse, Malemort, Lactance, Fracasso...

Acest soi de post-scriptum păru să mai calmeze puţin spiritele ; numai Malemort continua să mai mîrîie înfundat.

— Să revenim la subiect, spuse Pilletrousse.

— Da, răspunse Procope, *ad eventum festina...* Ei bine, domnilor, spuneam deci că, lăsînd deoparte şansele întotdeauna neprevăzute ale unei lupte, e mai bine să încercăm a ajunge la o înţelegere. Ori, între noi este un fel de proces pendinte, *jacens sub judice lis est;* cum vom termina procesul acesta ? Mai întîi, prin expunerea clară şi simplă a situaţiei din care va apărea dreptul nostru. Cui i-a venit ieri ideea de a pune mîna la noapte pe fermuliţa ori castelaşul Parcq, cum vreţi să-i spuneţi ?Mie şi acestor domni. Cine a plecat azi dimineaţă din Doullens ca să pună planul în aplicare ? Tot eu şi aceşti domni. Cine a venit aici în peşteră ca să se pregătească pentru noaptea ce vine ? Iar eu şi aceşti domni. Şi apoi, cine a închegat planul, cine l-a expus înaintea dumneavoastră şi cine v-a dat astfel dorinţa de a vă asocia asociaţiei ? Tot eu şi aceşti domni. — Răspunde la asta, Pilletrousse, şi spune dacă conducerea unei acţiuni nu revine

de drept şi fără nici o îndoială celor ce au avut în acelaşi timp prioritatea ideii şi-a execuţiei... *Dixi !*

Pilletrousse începu a rîde, Fracasso ridică din umeri, Lactance îşi agită torţa ! Malemort, bombăni : „la luptă !”

— Ce te face să rîzi, Pilletrousse ? întrebă cu gravitate Procope, neluînd în seamă pe ceilalţi şi binevoind a discuta numai cu cel care părea, pentru moment, că-şi atribuise rolul de şef al trupei.

— Ce mă face să rîd, dragă Procope, răspunse aventurierul căruia i se adresase întrebarea, este deplina încredere cu care ai făcut expunerea drepturilor voastre, expunere care, dacă ne raportăm la concluziile trase de dumneata, vă scoate din cauză imediat pe dumneata şi pe tovarăşii dumitale... Da, sînt de acord cu dumneata că conducerea unei acţiuni revine de drept şi fără nici o îndoială celor care au avut prioritatea ideii şi-a execuţiei totodată...

— Aha ! făcu Procope c-un aer triumfător.

— Da, adaug însă : ideea de a pune stăpînire pe fermuliţa sau castelul Parcq, cum vrei să-i spui, ţi-a venit ieri, nu-i aşa ? Ei, nouă, ăstorlalţi, ne-a venit alaltăieri. Aţi plecat azi-dimineaţă din Doullens pentru a o pune în aplicare ? Noi, am plecat în acelaşi scop, ieri seară, din Montreuil-sur-Mer. Aţi sosit acum o oră în peşteră ? Noi, eram sosiţi de patru ore. Aţi înjghebat şi aţi pus la punct planul înaintea noastră ? Dar noi îl înjghebasem şi-l pusesem la punct înaintea voastră. Aveaţi de gînd să atacaţi ferma în noaptea asta ? Noi socoteam să punem stăpînire pe ea în astă seară ! Pretindem deci prioritatea de idee şi execuţie şi, prin urmare, dreptul de a conduce această afacere fără neînţelegeri şi fără de nici o piedică.

Şi, parodiind maniera clasică cu care Procope îşi isprăvise discursul :

— *Dixi!* adăugi Pilletrousse la fel de îndrăzneţ şi de pompos ca şi juristul.

— Dar, întrebă Procope, puţin descumpănit de argumentarea lui Pilletrousse, cine mă asigură că ai spus adevărul ?

— Cuvîntul meu de gentilom ! zise Pilletrousse.

— Aş prefera o altă garanţie.

— Onoarea mea de aventurier, atunci !

— Hm ! făcu imprudent Procope.

Atmosfera era foarte încordată ; îndoiala exprimată de Procope în privinţa cuvîntului lui Pilletrousse exasperă pe cei trei aventurieri ce erau cu el.

— Ei bine, să ne batem, strigară într-un glas Fracasso şi Lactance.

— Da, la luptă, la luptă, la luptă, urlă Malemort.

— Să ne batem deci ! dacă vreţi aşa, spuse Procope.

— Să ne batem, zise şi Maldent.

— Să ne padem ! repetară Frantz şi Heinrich Scharfenstein pregătindu-se de luptă.

Şi cum asta era părerea tuturor, fiecare îşi scoase sabia sau pumnalul, înşfăcă barda sau ghioaga, îşi alese din ochi adversarul şi, cu ameninţarea pe buze, cu chipul plin de furie şi moartea în mînă, se pregăti să se năpustească asupră-i.

Dintr-odată văzură mişcîndu-se mormanul de ferigi din adîncitura aflată la intrarea peşterii ; un tînăr îmbrăcat elegant ieşi din ea şi, avîntîndu-se din întunecime, apăru în cercul de lumină întinzînd braţele, ca Hersilia în tabloul *Sabinele,* şi strigînd :

— Hei, jos, armele, camarazi ! mă însărcinez să aranjez totul spre mulţumirea tuturor.

Toţi ochii se îndreptară spre noul personaj care intrase în scenă într-un fel atît de brusc şi neaşteptat şi toţi strigară într-un glas :

— Yvonnet !

— De unde naiba ai apărut ? întrebară în acelaşi timp Pilletrousse şi Procope.

— Vreţi să ştiţi, făcu Yvonnet ; dar mai întîi săbiile şi pumnalele în teacă... Vederea atîtor tăişuri ameninţătoare mă enervează teribil.

Toţi aventurierii îl ascultară, în afară de Malemort.

— Haide, haide, i se adresă Yvonnet, ce înseamnă asta, camarade ?

— Of, se văită Malemort, scoţînd un suspin din adîncul rărunchilor, care n-are să se poată niciodată schimba în tihnă o sărmană micuţă lovitură de sabie ?

Şi îşi vîrî sabia în teacă cu un gest înciudat şi dezamăgit.

IV.ACTUL DE ASOCIAŢIE

Yvonnet aruncă o privire în juru-i şi dîndu-şi seama că, deşi mînia nu se potolise în inimi, cel puţin săbiile şi pumnalele intraseră în tecile lor, se întoarse pe rînd spre Pilletrousse şi Procope care, după cum vă amintiţi, îi făcuseră onoarea de a-i pune amîndoi aceeaşi întrebare.

— De unde am apărut ? repetă el. Ei drăcie ! ce mai întrebare ! Am ieşit din mormanul ăsta de ferigi, sub care mă ascunsesem cînd i-am văzut întîi intrînd pe Pilletrousse, Lactance, Malemort şi Fracasso şi unde am socotit că-i mai cuminte să rămîn, văzîndu-i apoi intrînd pe Pricope, Maldent şi cei doi Scharfenstein.

— Dar ce făceai tu în peştera asta la asemenea oră din noapte ? căci am sosit aici înainte de revărsatul zorilor.

— Ah ! răspunse Yvonnet, ăsta-i secretul meu, şi-o să vi-l spun îndată dacă sînteţi cuminţi ; dar mai întîi să ne ocupăm de ce-i mai grabnic.

Şi adresîndu-se lui Pilletrousse :

— Vra să zică, dragul meu Pilletrousse, spuse el, aţi venit cu intenţia de a face o mică vizită fermei sau castelului Parcq, cum vreţi să-i spuneţi ?

— Da, zise Pilletrousse.

— Şi voi la fel ? întrebă Yvonnet pe Procope.

— Şi noi la fel, răspunse Procope.

— Şi eraţi gata să vă bateţi pentru a dovedi prioritatea drepturilor voastre ?

— Eram gata să ne batem, răspunseră într-un glas Pilletrousse şi Procope.

— Ptiu ! făcu Yvonnet, camarazi sînteţi voi ! Francezi, sau măcar,să spunem, oameni care slujesc cauza Franţei !

— De ! n-aveam încotro, deoarece domnii aceştia nu voiau să renunţe la planul lor, spuse Procope.

— Nu puteam face altfel, deoarece domnii aceştia nu voiau să ne cedeze locul, spuse Pilletrousse.

— N-aveaţi încotro ! nu puteaţi face altfel ! repetă Yvonnet imitînd vocea celor doi întrebaţi. Trebuia numai- decît să vă căsăpiţi între voi, nu-i aşa ? altfel nu se putea decît să vă ucideţi, hai ? Şi dumneata, Lactance, erai aici, ai văzut

pregătirile de măcel şi inima dumitale creştinească n-a scos nici un geamăt ?

— Ba da, spuse Lactance, cum să nu geamă, şi cît de tare!

— Şi asta-i tot ce ţi-a insuflat sfînta dumitale religie : un geamăt ?

— După luptă, adaugă Lactance cam umilit de reproşurile lui Yvonnet, reproşuri pe care le simţea îndreptăţite : după luptă, m-aş fi rugat pentru cei morţi.

— Ia te uită !

— Ce-ai fi vrut să fac, dragă domnule Yvonnet ?

— Ei ! drace ! ceea ce fac eu, care nu sînt un evlavios, un sfînt, un hulpav de rugăciuni ca dumneata.Ce-aş vrut? Să te fi aruncat între spade şi săbii, *inter gladios et enses*, ca să vorbesc ca juristul nostru Procope şi să fi spus fraţilor tăi rătăciţi, cu acel aer evlavios care-ţi stă aşa de bine, ce am să le spun eu acum : camarazi, cînd este pentru patru, este şi pentru opt : dacă prima afacere nu ne aduce profitul la care ne aşteptăm, vom întreprinde a doua. Oamenii se nasc ca să se ajute unii pe alţii, pe trudnicele căi ale vieţii şi nu ca să-şi pună beţe în roate pe drumurile şi aşa destul de anevoioase pe care le au de străbătut. În loc să ne învrăjbim, să ne asociem : ce nu putem întreprinde în patru fără de riscuri enorme, vom îndeplini în opt aproape fără primejdie. Să păstrăm pentru duşmanii noştri ura, pumnalele şi spadele noastre şi între noi să nu fie decît vorbe bune şi-o bună conduită. Dumnezeu, care ocroteşte Franţa cînd n-are altceva mai bun de făcut, va zîmbi văzînd frăţia noastră şi o va răsplăti ! — Iată vorbele pe care ar fi trebuit să le rosteşti, dragă Lactance şi pe care nu le-ai rostit.

— Ai dreptate, răspunse Lactance lovindu-se cu pumnul în piept : *Mea culpa ! mea culpa ! mea maxima culpa !*

Şi, stingîndu-şi făclia ce-i slujea în scop dublu, îngenunchie şi începu a se ruga cu înfocare.

— Ei bine, atunci spun eu în locul dumitale, urmă Yvonnet, şi adaug : răsplata divină pe care v-ar fi făgăduit-o Lactance, v-o aduc eu, camarazi.

— Tu, Yvonnet ! zise Procope cu un aer neîncrezător.

— Da, eu... eu care am avut aceeaşi idee ca voi şi înaintea voastră.

— Cum ! făcu Pilletrousse, şi ţie la fel ţi-a venit ideea să pătrunzi în castelul la care jinduim ?

— Nu numai că am avut ideea, zise Yvonnet, dar această idee am şi pus-o în aplicare.

— Asta-i ! exclamară toţi cei de faţă devenind deodată mult mai atenţi la cele ce spunea Yvonnet.

— Da, am relaţii tainice acolo, răspunse acesta : o micuţă cameristă încîntătoare, pe care o cheamă Ger- trude, adăugă el răsucindu-şi mustaţa, care pentru mine e în stare să se lepede de tată, mamă, de stăpîn şi stă- pînă... un suflet pe care-l mîn spre pierzanie.

Lactance scoase un suspin.

— Şi spui că ai intrat în castel ?

— Am ieşit de acolo astă noapte ; voi ştiţi cît de urîte îmi sînt marşurile de noapte, mai ales cînd trebuie să le fac singur. Decît să merg trei leghe ca să ajung înapoi la Doullens, sau şase leghe ca să ajung la Abbeville sau Montreuil-sur-Mer, am mers un sfert de leghe şi m-am aciuat în peştera asta, pe care o cunoşteam, căci aici am avut primele întîlniri cu zîna mea. Am găsit pe bîjbîite patul de ferigi pe care-l ştiam aici şi eram gata să adorm, cu gîndul ca a doua zi să propun lovitura primilor dintre voi pe care-i voi întîlni, cînd Pilletrousse a sosit ca banda lui, apoi Procope cu a lui. Fiecare venea cu acelaşi scop ; această năzuinţă spre acelaşi ţel a stîrnit discuţia care avea să aibă, fără îndoială, un sfîrşit tragic, cînd am socotit că era timpul să intervin, şi am intervenit. Acum, vă spun : în loc să ne batem, nu vreţi să ne asociem ? în loc să intrăm cu forţa, nu vreţi să intrăm prin viclenie ? în loc să sfărîmăm porţile, nu vreţi să vi se deschidă ? în loc să căutaţi la întîmplare aurul, juvaerurile, vesela, argintăria, nu vreţi să fiţi conduşi de-a dreptul la ele ? Atunci, să batem palma, sînt omul vostru ! şi ca dovadă a dezinteresării şi prieteniei mele, cu tot serviciul pe care vi-l fac, nu pretind decît o parte egală cu a celorlalţi... Dacă este cineva care are o propunere mai bună, să vorbească la rîndul lui... Îi dau cuvîntul şi ascult.

Un murmur general de admiraţie se ridică. Lactance, întrerupîndu-şi rugăciunea, se apropie de Yvonnet şi-i sărută umil poala mantalei. Procope, Pilletrousae, Maldent şi

Fracasso îi strînseră mîna. Cei doi Scharfenstein cît pe ce să-l înăbuşe îmbrăţişîndu-l. Numai Malemort bombăni în colţul lui :

— Să vedeţi că n-o să fie rost nici măcar de-o lovitură de sabie, cît de mică... Parcă-i un blestem !

— Ei atunci, spuse Yvonnet, care visa de mult asemenea asociaţie şi văzînd acum norocul trecînd pe lîngă el, nu voia să-i scape ocazia de-al înhăţa de chică ; ei atunci, să nu mai pierdem o clipă ! Iată-ne deci, adunaţi laolaltă, nouă tovarăşi care nu se tem nici de Dumnezeu, nici de dracu...

— Mă rog, îl întrerupse Lactance făcîndu-şi cruce, de Dumnezeu ne temem !

— Adevărat, adevărat !... e un fel de-a vorbi, Lactance... Precum spuneam, ne aflăm aici nouă tovarăşi pe care întîmplarea i-a adunat...

— Providenţa, Yvonnet ! îl corectă Lactance.

— Providenţa, fie... Din fericire s-a întîmplat să avem între noi pe Procope, un jurist ; tot din fericire acest jurist are la brîu cerneală şi pană şi, sînt sigur, că în buzunarul lui se află hîrtie cu timbrul bunului nostru rege Henric al II-lea...

— Într-adevăr, aşa-i, făcu Procope, am de toate, din fericire, cum bine spune Yvonnet.

— Atunci să ne grăbim... Să înjghebăm o masă şi să întocmim actul nostru de asociaţie, pe cînd unul dintre noi va face de santinelă în pădure, aproape de intrarea peşterii, veghind ca să nu fim deranjaţi.

— Eu voi face de santinelă, zise Malemort, şi cîţi spanioli, englezi sau germani vor da tîrcoale prin pădure, atîţia morţi vor fi !

— Tocmai asta-i ceea ce nu trebuie, dragă Malemort spuse Yvonnet. În situaţia noastră, adică la două sute de paşi de tabăra Maiestăţii-Sale Împăratul Carol-Quintul, avînd a ne teme de un om cu o ureche atît de fină şi un ochi atît de ager ca monseniorul Emmanuel- Philibert de Savoia, nu trebuie să ucizi decît atunci cînd n-ai încotro, dat fiind că, oricît ai fi de sigur de lovitură, nu omori întotdeauna ; şi dacă nu omori, înseamnă că răneşti ; că răniţii strigă ca nişte vulturi ; că la strigătele răniţilor vor veni într-ajutor şi odată pădurea ocu-pată, Dumnezeu ştie ce s-ar întîmpla cu noi ! Nu, dragă Malemort, vei rămîne aici şi va sta de strajă unul dintre Scharfenstein-i. Amîndoi sînt nemţi ; dacă cel care va veghea

este descoperit va putea să se dea drept un pedestraş de-al ducelui de Aremberg, sau un mercenar al contelui de Waldeck.

— Te al contelui te Faltec ezde mai pine, spuse Hein- rich Scharfenstein.

— Uriaşul ăsta e deştept foc ! zise Yvonnet. Da, vi- teazule, *te al contelui te Faltec ezde mai pine,* fiindcă contele de Waldeck este un jefuitor. Asta ai vrut să spui, nu-i aşa ?

— *Ia,* eu frut spus azta.

— Şi că nu-i lucru de mirare ca un jefuitor să se ascundă în pădure ?

— *Nein...* te loc te mirare.

— Numai că Sharfenstein-ul care va face de pază să bage bine de seamă, ca nu cumva cu asemenea titlu de jefuitor să cadă în mîinile monseniorului duce da Savoia... care nu glumeşte cînd e vorba de jecmăneală!

— Ta, spuse Heinrich, toi zoltaţi el zbînzurat ghiar ieri !

— Drei ! interveni Frantz.

— Ei, care dintre voi doi îşi ia răspunderea să facă de strajă ?

— Eu, răspunseră într-un glas unchiul şi nepotul.

— Prieteni, le spuse Yvonnet, devotamentul pe care-l arătaţi este apreciat de camarazii voştri; dar o singură strajă ajunge. Trageţi deci la sorţi... Celui care rămîne aici i se rezervă un post de onoare.

Cei doi Scharfenstein se consultară un moment.

— Frantz, el are oghi puni şi ureghi pune... pendru noi face el zantinela, zise Heinrich.

— Bine! încuviinţă Yvonnet ; atunci Frantz să se ducă la postul său.

Cu calmu-i obişnuit Frantz se îndreptă spre gura peşterii.

— Pricepi, Frantz ? zise Yvonnet, dacă te laşi prins de ceilalţi, nu-i nimic ; dar dacă eşti prins de ducele de Savoia, eşti spînzurat !

— Eu nu lasat prinz te nimeni, fi fara grişa, răspunse Frantz.

Şi ieşi din peşteră ca să se aşeze la postul său.

— Zi bostul te onoare, întrebă Heinrich, unte-i ?

Yvonnet luă făclia din mîinile lui Maldent şi i-o prezentă lui Heinrich :

— Uite, zise el, aşează-te aici... luminează pe Procope şi nu te mişca.

— Nu ma foi mişga ! spuse Heinrich.

Procope se aşeză, îşi scoase hîrtia din buzunar, călimara din cingătoare şi penele din călimară.

L-am văzut la lucru în clipa cînd am intrat în grota din Saint-Pol-sur-Ternoise, atît de solitară de obicei şi, printr-un concurs de ciudate împrejurări, atît de vizitată în acea zi.

Noi am atras atenţia că nu era uşor de întocmit pentru a satisface pe toţi, lucrarea la care se angajase Procope, între orele unsprezece dimineaţa şi trei după amiază ale acelei faimoase zile de 5 mai 1555.

Astfel, cum s-ar putea spune de un proiect de lege într-un parlament modern, fiecare îşi adusese, după interesele ori priceperea lui, *amendamentele* şi *subamendamentele.* Aşa zisele amendamente şi sub-amendamente fuseseră trecute cu majoritate de voturi şi, trebuie să recunoaştem spre lauda aventurierilor noştri, fuseseră votate cu multă chibzuinţă, calm şi nepărtinire.

Se găsesc o seamă de firi sucite, bîrfitori neruşinaţi ai legislatorilor, ai judecătorilor şi ai justiţiei, care pretind că un cod redactat de către toţi ar fi mult mai complet şi, mai ales, mult mai echitabil decît un cod redactat de oameni cinstiţi.

Îi plîngem pe acei nenorociţi de orbirea lor, cum plîngem pe calvinişti şi pe luterani de rătăcirea în care se află, şi rugăm pe bunul Dumnezeu să-i ierte, şi pe unii şi pe alţii.

În fine, în clipa cînd ceasul lui Yvonnet arăta ora trei şi un sfert, — oricît de rar va fi fost la acea epocă un astfel de juvaer, constatăm aici că cochetul nostru aventurier îşi procurase un ceas, — în fine, repetăm, la ora trei şi un sfert, Procope ridică capul, puse pana jos, apucă cu amîndouă mîinile hîrtia privind-o cu un aer satisfăcut şi scoase o exclamaţie de bucurie :

— Ei ! făcu el, cred că s-a terminat, şi destul de bine... *Exegi monumentum !*[1]

La această vestire, Heinrich Scharfenstein, care ţinea torţa de trei ore şi douăzeci de minute, făcu o mişcare să-şi întindă braţul, ce începuse a obosi ; Yvonnet îşi întrerupse

---

[1] Fraza completă este : *Exegi monumentum aere perennius* (Am sfîrşit un monument mai trainic decît bronzul), din odele lui Horaţiu.

cîntecul, dar continuă să-şi răsucească mustaţa ; Malemort termină de bandajat braţul stîng şi îşi fixă legătura cu un bold ; Lactance expedie un ultim Ave ; Maldent, sprijinit cu pumnii de masă, se îndreptă ; Pilletrousse îşi vîrî în teacă pumnalul îndeajuns de ascuţit şi Fracasso se trezi din visarea-i poetică, mulţumit că pusese la punct un sonet pe care îl rumega de mai bine de o lună.

Toţi se apropiară de masă, afară de Frantz care, bizuindu-se pe unchiul său în privinţa discutării intereselor lor comune, se postase, sau mai exact, cum am spus, făcea de strajă culcat la douăzeci de paşi de intrarea peşterii, ferm hotărît nu numai să-şi păzească tovarăşii cu străşnicie, dar nici să nu se lase prins de nimeni şi mai cu seamă de Emmanuel-Philibert de Savoia, neînduplecatul jude.

— Domnilor, zice Procope, aruncînd o privire satisfă-cută asupra cercului care se formase în jurul lui, la fel de regulat, ba chiar mai regulat decît cel ce se formează în jurul ofiţerului care-şi cheamă soldaţii la ordin ; domnilor, toată lumea este de faţă ?

— Da, răspunseră în cor aventurierii.

— Toată lumea, urmă Procope, este pregătită să asculte lectura celor optsprezece articole din care se compune actul pe care l-am sfîrşit de redactat împreună şi care s-ar putea numi act de asociaţie ? Căci, de fapt, noi întemeiem, stabilim şi regularizăm un fel de asociaţie.

Răspunsul fu afirmativ şi general, Heinrich Scharfenstein răspunzînd, bineînţeles, pentru el şi pentru nepot.

— Ascultaţi deci, zise Procope.

Şi, după ce tuşi şi scuipă, începu :

„Între subsemnaţii...”

— Un moment, întrerupse Lactance, vedeţi, eu nu ştiu să semnez.

— Nu, zău ! făcu Procope, parcă-i mare scofală ! ai să-ţi pui crucea.

— Aha, murmură Lactance, cu atît mai sacre îmi vor fi obligaţiile... Continuă, frate.

Procope reluă :

„Între subsemnaţii” :

„Jean-Chrysostome Procope...”

— Dar nu te prea jenezi, spuse Yvonnet, te-ai pus singur în frunte !

— Oricum, trebuia să încep cu cineva, răspunse cu nevinovăţie Procope.

— Bun, bun, zise Maldent, urmează.

Procope urmă :

„Jean-Chrysostome Procope, fost procuror la baroul din Caen, delegat pe lîngă cele din Rouen, Cherbourg, Valognes...”

— Ei, drăcia dracului, exclamă Pilletrousse, atunci nu mă mai mir că redactarea a durat trei ore şi jumătate, dacă ai făcut pentru fiecare ca pentru tine, înşirînd toate titlurile şi rangurile... Dimpotrivă, ce mă uimeşte este că ai şi terminat!

— Nu, zise Procope, v-am pus tuturor acelaşi titlu şi am dat fiecăruia un singur şi unic rang ; dar am socotit că pentru mine, redactor al actului, înşirarea titlurilor şi rangurilor era un lucru potrivit, ba chiar de absolută necesitate.

— Atunci e perfect, spuse Pilletrousse.

— Dă-i drumul odată ! urlă Malemort. Nu mai sfîrşim niciodată, dacă-i întrerupt aşa la fiecare cuvînt... Eu sînt grăbit să mă bat.

— De ! făcu Procope, doar nu mă întrerup eu singur, paremi-se.

Şi urmă :

„Între subsemnaţii : Jean-Chrysostome Procope, etc., Honoré-Joseph Maldent, Victor-Félix Yvonnet, Cyrille-Népomucène Lactance, César-Annibal Malemort, Martin Pilletrousse, Vittorio-Albani Fracasso şi Heinrich şi Frantz Scharfenstein, — toţi căpitani în slujba regelui Henric al II-lea...”

Un murmur de satisfacţie îl întrerupse pe Procope şi nimeni nu se mai gîndi să-i conteste titlurile şi rangurile pe care şi le dăduse, ocupat fiind fiecare să-şi aranjeze simbolul — eşarfă, şervet, batista, zdreanţă sau cîrpă — ce justifica rangul de căpitan în serviciul Franţei, cu care tocmai fusese învestit.

Procope lăsă timp murmurului de satisfacţie să se liniştească, apoi urmă :

„s-a hotărît cele ce urmează...”

— S-avem iertare, zise Maldent, dar actul este nul.

— Cum nul ? întrebă Procope.

— Un singur lucru ai uitat la actul tău.

— Care ?

— Data.

— Data-i pusă la urmă.

— A ! zise Maldent, asta-i altceva... Totuşi, ar fi mai bine să fie pusă la început.

— Început ori sfîrşit este acelaşi lucru, îi întoarse cuvîntul Procope. Institutele[1] lui Iustinian spun categoric :

Omne actun quo tempore scriptum sit, indicato: seu initio, seu fine, ut paciscentibus libuerit.

Adică :

„Este obligatoriu ca orice act să poarte o dată ; însă contractanţii vor fi liberi să pună data la sfîrşitul sau începutul sus-numitului act.”

— Ce limbaj oribil, limbajul de procuror ! spuse Fracasso, şi cît de departe-i latina aceasta de latina lui Virgiliu şi Oraţiu !

Şi începu a scanda cu duioşie următoarele versuri din a treia eglogă a lui Virgiliu :

Malo me Galatea petit, lasciva puella,
Et fugit ad salices, et se cupit ante videri...[2]

— Tăcere, Fracasso ! zise Procope.

— Tăcere, cît vrei, răspunse Fracasso ; totuşi adevărul este că oricît de mare împărat ar fi Iustinian întîi, îl prefer pe Homer al doilea, şi mi-ar plăcea mai mult să fiu autorul Bucolicelor, Eglogelor şi chiar al Eneidei, decît al Digestelor, Pandectelor, Institutelor şi a întregului *Corpus juris civilis.*

Fără îndoială că o discuţie era pe cale să se pornească între Fracasso şi Procope asupra acestui important punct, — şi Dumnezeu ştie unde i-ar fi condus pe cei doi palavragii ! — cînd un fel de strigăt înăbuşit se auzi în afara grotei, atrăgînd într-acolo atenţia aventurierilor.

---

[1] Iustinian a codificat dreptul civil roman „Corpus iuris civilis" compus din : Institutele, Digestele, Codul lui Iustinian şi Novelele.

[2] Galateea zvîrle-n mine, nebunateca copilă,
Cu un măr şi fuge-n sălcii şi pîndeşte :
n-o zăresc ? (Trad. Teodor Naum.).

Îndată ziua de-afară dispăru aproape complet, indi- cînd că un corp opac se aşezase între lumina artificială şi efemeră a făcliei şi lumina divină şi nestinsă a soarelui, în sfîrşit, o făptură care nu se putea desluşi de ce soi este, atît de bizară părea forma-i ce se zvîrcolea în penumbră, apăru şi înaintă în mijlocul cercului care se deschise spontan înaintea ei. Abia atunci, la flacăra torţei ce lumina momîia fără formă, recunoscură pe Frantz Scharfenstein ţinînd în braţe o femeie şi astupîndu-i gura cu laba lui mare în chip de capac ori de căluş.

Toţi aşteptau explicaţia acestui nou incident.

— Gamarazi ! rosti uriaşul, iată o femeiujga gare ta tarcoale la indrarea grodei ; am brinz-o şi o aduc la foi... ce trebue să fac cu ea ?

— Ei drăcie! exclamă Pilletrousse, dă-i drumul... Doar n-o să ne mănînce pe toţi nouă, sper.

— Eh ! nu am frigă c-o za ne manange pe tozi noua, zise Frantz izbucnind într-un hohot de rîs zgomotos ; mai tecrapa o manang intrega eu zingur !... *Ia wohl !*

Şi, la invitaţia lui Pilletrousse, depuse femeia în picioare, drept în mijlocul cercului, retrăgîndu-se iute înapoi.

Femeia, care era tînără şi drăguţă şi, după costum, părea să facă parte din onorabila clasă a bucătăreselor de casă mare, aruncă în jurul ei, circular, o privire speriată, voind parcă să-şi dea seama în ce fel de societate se află, societate care la prima aruncătură de ochi i se părea poate cam amestecată.

Dar privirea-i, fără a mai isprăvi de făcut întregul înconjur, se opri asupra celui mai tînăr şi mai elegant aventurier :

— Vai ! domnule Yvonnet, strigă ea, pentru numele lui Dumnezeu, ocroteşte-mă, apără-mă !

Şi tremurînd toată se aruncă la gîtul tînărului.

— Ia te uită ! zise Yvonnet, domnişoara Gertrude ! Pe toţi sfinţii ! spuse el strîngînd pe tînără la piept ca s-o liniştească ; aflaţi domnilor, că vom avea veşti proaspete de la castelul Parcq; căci iată o fermecătoare copilă ce vine de acolo.

Ori, cum veştile făgăduite de Yvonnet prin gura dom- nişoarei Gertrude interesau pe toată lumea în cel mai înalt grad, aventurierii noştri, părăsind, cel puţin pentru moment,

lectura actului lor de asociaţie, se îngrămădiră în jurul celor doi tineri aşteptînd cu nerăbdare ca tulburarea ce pusese stăpînire pe domnişoara Gertrude să se mai potolească, ca să poată vorbi.

V.CONTELE DE WALDECK

Urmară încă vreo cîteva minute de tăcere, după care domnişoara Gertrude, îndeajuns de liniştită de lămuririle pe care i le şoptea Yvonnet, îşi începu în sfîrşit istorisirea.

Dar, cum istorisirea aceasta, adesea întreruptă cînd de o urmă de emoţie, cînd de întrebările aventurierilor, s-ar putea să nu apară îndeajuns de limpede cititorilor noştri, le vom cere voie să înlocuim cu proza noastră pe cea a povestitoarei şi, luînd în mînă situaţia, să istorisim cît mai clar cu putinţă întîmplarea tragică care silise pe tînăra fată să părăsească castelul Parcq şi o adusese în mijlocul aventurierilor noştri.

Două ore după plecarea lui Yvonnet, în clipa cînd domnişoara Gertrude, puţin cam obosită fără îndoială de conversaţia nocturnă cu frumosul parizian, se hotărîse în sfîrşit să părăsească patul şi să coboare la stăpîna ei care o chema pentru a treia oară, feciorul fermierului, un tînăr de vreo şaisprezece, şaptesprezece ani, numit Philippin, intra înspăimîntat în camera castelanei şi o vestea că o trupă de patruzeci, cincizeci de oameni ce, socotea el, după eşarfele galbene şi negre, aparţineau armatei împăratului Carol-Quintul, se îndrepta spre castel, după ce îl luaseră prizonier pe tatăl său pe cînd lucra la cîmp.

Philippin, care lucra şi el la cîteva sute de paşi de fermier, văzuse pe conducătorul trupei înhăţîndu-l şi ghicise, după gesturile soldaţilor şi ale prizonierului, că vorbeau despre castel. Atunci tîrîndu-se pe brînci se strecurase pînă la un drumeag adîncit, şi de acolo, ob- servînd că dispoziţia topografică a terenului ascundea fuga lui de toate privirile, alergase într-un suflet ca să-şi vestească stăpîna de cele ce se petreceau, dîndu-i astfel timp să ia o hotărîre.

Castelana se sculă şi ducîndu-se la fereastră văzu într-adevăr trupa la o depărtare abia de-o sută de paşi de castel ; era formată din vreo cincizeci de oameni, cum spusese

Philippin, şi părea comandată de trei căpetenii. Lîngă calul unuia din cei trei şefi mergea fermierul, cu mîinile legate la spate; ofiţerul lîngă care mergea ţinea capătul frînghiei, fără îndoială pentru ca prizonierul să nu încerce să scape, sau, dacă ar fi încercat să scape, să poată fi oprit de la început.

Acea privelişte nu era deloc liniştitoare. Totuşi, deoarece cavalerii care veneau să viziteze castelul purtau, cum am mai spus, eşarfa imperială ; deoarece cei trei şefi care mergeau în frunte purtau coroane pe creasta coifurilor şi blazoane pe pieptul armurilor; deoarece ordinele ducelui Emmanuel-Philibert în privinţa jafului şi furtişagului erau categorice ; deoarece în sfîrşit, pentru o femeie nu exista nici un mijloc de fugă, castelana se hotărîse să-i primească pe cei ce soseau cît va putea mai bine. Drept care ieşise din camera ei şi, coborînd scările, se dusese, ca semn al cinstei ce le-o făcea, să-i aştepte în capul scărilor de la intrare.

Cît despre domnişoara Gertrude, la vederea acelor oameni, se înspăimîntase atît de cumplit, că în loc să meargă în urma stăpînii sale, cum ar fi fost poate de datoria ei, se agăţase cu disperare de Philippin, rugîndu-l să-i arate vreun cotlon sigur unde să se poată ascunde tot timpul cît soldaţii vor rămîne la castel şi unde el, Philippin, ar putea veni, din cînd în cînd, să-i aducă veşti cum merg treburile cu stăpîna ei, treburi ce păreau a lua o întorsătură cam urîtă.

Deşi în ultima vreme domnişoara Gertrude îl cam repezise pe Philippin şi deşi acesta, căutînd zadarnic pricina acestei schimbări de atitudine faţă de el, îşi permisese să se poarte mai aspru cînd ea avea nevoie de serviciile lui, domnişoara Gertrude era aşa de frumoasă cînd se speria şi atît de seducătoare cînd se ruga încît Philippin se lăsă înduplecat şi pe o scară dosnică o conduse pe Gertrude în curte şi din curte în grădină ; acolo o ascunse într-un colţ al unui rezervor unde tatăl lui şi cu dînsul ţineau de obicei uneltele de grădinărie.

Era puţin probabil ca nişte soldaţi, a căror intenţie era, fără îndoială, să se ocupe de castel, de cămări şi de pivniţă, să vie s-o caute într-un loc unde, cum spunea în glumă Philippin, nu era decît apă de băut.

Domnişoara Gertrude ar fi fost bucuroasă să-l poată ţine lîngă ea pe Philippin şi poate, la rîndul său, şi Philippin ar fi

fost încîntat să rămînă lîngă domnişoara Gertrude ; dar încîntătoarea copilă era încă şi mai curioasă decît fricoasă, astfel că dorinţa de-a afla veşti birui frica de-a rămîne singură.

Pentru mai multă siguranţă de altfel, Philippin vîrî cheia rezervorului în buzunar, lucru care o cam nelinişti la început pe domnişoara Gertrude, dar care, după o clipă de gîndire, i se păru din contra o măsură de siguranţă.

Domnişoara Gertrude asculta cu foarte mare atenţie ţinîndu-şi respiraţia; auzi mai întîi o mare larmă de arme şi cai, de strigăte şi nechezături ; dar, aşa cum prevăzuse Philippin, nechezăturile şi strigătele păreau că se concentrează în Castel şi în curţi.

Prizoniera tremura de nerăbdare şi ardea de curiozitate. În mai multe rînduri se dusese la uşă, încercînd s-o deschidă. Dacă ar fi izbutit, ar fi căutat bineînţeles, ris- cînd ce ţi se poate întîmpla rău în asemenea împrejurări, să audă ce se spunea, sau să vadă ce se petrecea, ascul- tînd la uşi şi privind pe deasupra zidurilor.

În sfîrşit, paşi ce atingeau pămîntul tot atît de uşor ca paşii animalelor nocturne ce dau tîrcoale coteţelor şi stînelor, se apropiară de rezervor, o cheie vîrîtă cu grijă în broască scrîşni uşor şi uşa se deschise încet şi se închise cu iuţeală, după ce-l lăsă să treacă pe jupîn Philippin.

— Ei bine ? întrebă Gertrude chiar înainte de a se închide uşa.

— Ei bine, domnişoară, zise Philippin, se pare că sînt într-adevăr nobili cavaleri, după cum îi recunoscuse doamna baroană ; dar ce mai gentilomi, Doamne sfinte ? dacă i-ai auzi cum înjugă şi blestemă, ai spune că-s adevăraţi păgîni.

— Dumnezeule ! ce spui, domnule Philippin ! strigă plină de spaimă fata.

— Adevărul, domnişoară Gertrude, adevărul adevărat ! Dovadă că sfinţia-sa preotul nostru a încercat să le facă mustrări şi ei i-au răspuns că dacă nu-şi ţine gura o să-l silească să spună liturghia spînzurat de frînghia clopotului cu capul în jos şi picioarele în sus, pe cînd preo- tul lor, un soi de puşlama cu barbă şi mustăţi, va urmări slujba pe liturghier, ca să nu sară nici o întrebare şi nici un răspuns.

— Dar, atunci, întrebă domnişoara Gertrude, nu sînt adevăraţi gentilomi ?

— Ba da, fir-ar al naibii ! şi încă din cei mai mari din Germania ! Nu le-a fost ruşine să-şi spună numele ; ceea ce este, trebuie să recunoşti, o mare cutezanţă, după felul cum se poartă. Cel mai bătrîn, un om cam la cincizeci de ani, se numeşte contele de Waldeck şi comandă patru mii de mercenari în armata Maiestăţii sale Carol-Quintul. Ceilalţi doi, ce par să aibă, primul, douăzeci şi patru — douăzeci şi cinci de ani şi al doilea, între nouăsprezece şi douăzeci, sînt feciorii lui, unul legitim şi celălalt bastard. Numai că, după cît am putut observa, — lucru de altfel destul de obişnuit, — pare să-şi iubească mai puţin feciorul legitim decît bastardul. Fiul legitim este un tînăr frumos, cu chipul smead şi ochi mari castanii, cu plete şi mustăţi negre şi îmi face impresia că ar fi om de înţeles. Dar n-aş putea spune la fel de celălalt, bastardul cel roşcat, care are nişte ochi de huhurez... Acela, vai ! domnişoară Gertrude, e diavolul în persoană ! Ferească Dumnezeu să-l întîlneşti !... Se uita la doamna baroană... ştii, să te treacă fiorii, nu alta !

— A ! adevărat ? zise domnişoara Gertrude, care era, bineînţeles, tare curioasă să ştie cum ar putea fi o privire care să te înfioare.

— Vai, Doamne ! chiar aşa, răspunse Philippin drept comentariu, şi iată unde au ajuns lucrurile... Acum mă întorc să mai aflu noutăţi şi îndată ţi le aduc.

— Da, da, zise Gertrude, du-te ! şi întoarce-te repede ; dar bagă de seamă să nu ţi se întîmple vreo nenorocire.

— Fii liniştită, domnişoară, îi răspunse Philippin, nu mă arăt niciodată decît cu cîte o sticlă în fiecare mînă, şi cum ştiu unde stau sorturile bune, bandiţii îmi arată o deosebită consideraţie.

Philippin ieşi şi o încuie pe domnişoara Gertrude, pe care îndată începu a o frămînta gîndul cum ar putea fi ochii în stare să arunce asemenea priviri încît să te înfioare.

Nu izbutise încă să-şi lămurească bine acest fenomen, deşi trecuse mai bine de o oră de cînd cugeta la asta, cînd cheia se răsuci din nou în broască şi mesagerul reapăru.

Nu era cel din arcă şi nici vorbă să ţină vreo ramură de măslin în mînă. Contele de Waldeck şi fiii lui siliseră pe baroană, prin ameninţări şi chiar prin brutalităţi, să le dea juvaerurile, argintăria şi tot ce era de aur în castelul ei. Dar nu

se mulţumiseră cu asta, şi după această primă răscumpărare plătită, biata femeie, în clipa cînd se credea scăpată de nobilii bandiţi care veniseră să-i ceară ospitalitatea, biata femeie, dimpotrivă, fusese legată de piciorul patului şi încuiată în iatacul ei, făgăduindu-i-se că în două ore vor da foc castelului, dacă între timp nu va găsi, fie în punga ei, fie într-a prietenilor, două sute de taleri.

Domnişoara Gertrude deplînse după cum se cuvenea soarta stăpînei sale; dar neavînd două sute de taleri să-i împrumute pentru a o salva din încurcătură, cercă să se gîndească la altceva şi întrebă pe Philippin ce făcea ticălosul acela de bastard al lui Waldeck, cu plete roşcate şi ochi înfiorători.

Philippin răspunse că bastardul lui Waldeck se pornise pe beţie, ocupaţie la care era foarte sîrguincios ajutat de tatăl său. Numai vicontele de Waldeck era singurul care-şi păstra, pe cît era cu putinţă, sîngele rece în mijlocul jafului şi al orgiei.

Domnişoara Gertrude avea o dorinţă nestăpînită de a-şi da seama chiar cu ochii ei ce era o orgie. Cît despre jaf, îl cunoştea prea bine, fiindcă văzuse jefuirea oraşului Thérouanne ; — dar, de orgie, habar n-avea.

Philippin îi explică că este o adunare de oameni ce beau, mănîncă, spun necuviinţe şi batjocoresc în fel şi chip femeile care le cad în mînă.

Curiozitatea domnişoarei Gertrude spori mult la acest tablou care ar fi făcut să se înfioare totuşi o inimă mai puţin curajoasă ca a ei. Rugă deci pe Philippin s-o lase să iasă măcar pentru zece minute ; acesta însă îi repetă de atîtea ori şi atît de serios că ieşind îşi punea viaţa în primejdie, încît se resemnă să rămînă în ascunzătoare şi să aştepte a treia vizită a lui Philippin ca să ia o hotărîre definitivă.

Dar hotărîrea era deja luată înaintea reîntoarcerii lui Philippin.

Trebuia, să încerce cu orice preţ să ajungă la castel, strecurîndu-se prin coridoare tainice şi scări ferite, pentru a vedea cu ochii ei cele ce se petreceau. O povestire, oricît de vie, este întotdeauna mai prejos decît spectacolul pe care încearcă să-l descrie.

Aşa că de îndată ce auzi pentru a treia oară cheia răsucindu-se în broască, se pregăti să se repeadă afară din rezervor, cu sau fără aprobarea lui Philippin ; — dar, zărindu-l pe tînăr, se dădu înapoi îngrozită.

Philippin era palid ea un mort; buzele-i bolboroseau cuvinte fără şir, iar ochii păstrau expresia aceea rătăcită pe care o întipăreşte teroarea în privirea omului care a văzut de curînd cine ştie ce sumbră şi teribilă întîmplare.

Gertrude voi să-i pună întrebări, dar în faţa acestei spaime simţi că îngheaţă ; paloarea ce acoperea obrajii lui Philippin trecu pe chipul ei şi în faţa acelei muţenii înspăimîntătoare, amuţi şi ea.

Tînărul, fără a-i spune nimic, dar cu acea putere pe care ţi-o dă o spaimă împotriva căreia nici nu mai încerci să rezişti, o apucă de mînă şi o trase spre portiţa grădinii ce dădea în cîmpie, bolborosind doar atît :

— Moartă... asasinată... înjunghiată !...

Gertrude se lăsă condusă ; Philippin o părăsi pentru o clipă ca să închidă poarta grădinii în urma lor ; precauţie inutilă, căci nimeni nu se gîndea să-i urmărească.

Dar şocul fusese atît de violent pentru Philippin, încît impulsul pe care i-l declanşă n-avea să se oprească decît atunci cînd bietul băiat avea să ajungă la capătul puterilor. După cinci sute de paşi, părăsindu-l puterile, căzu cu răsuflarea tăiată, bolborosind cu o voce răguşită, ca a unui om în agonie, acele groaznice cuvinte, singurele, de altfel, pe care le rostise :

— Moartă... asasinată... înjunghiată !...

Atunci, Gertrude privise în jurul ei : se afla numai la două sute de paşi de poala pădurii ; cunoştea pădurea, cunoştea peştera ; era un dublu refugiu. Pe lîngă asta poate că în peşteră îl va găsi pe Yvonnet.

Avea oarecum remuşcări să-l lase pe bietul Philippin astfel în nesimţire pe marginea unui şanţ ; dar vedea venind spre dînsa patru sau cinci oameni călări. Poate că erau mercenari din trupele contelui de Waldeck ; nu mai avea nici o secundă de pierdut dacă voia să le scape. O luă la fugă spre pădure şi, fără să mai privească înapoi, alergă ca o nebună, disperată, cu părul despletit, pînă ce intră în pădure. De abia

acolo se opri şi, rezemîndu-se de un copac ca să nu cadă jos, îşi aruncă privirile spre cîmpie.

Cei cinci sau şase cavaleri ajunseseră la locul unde îl lăsase pe Philippin leşinat, îl ridicaseră ; dar văzîndu-l că nu putea să se ţină pe picioare, unul dintr-înşii îl pusese de-a curmezişul pe şea şi urmat de camarazii lui îl duceau spre tabără.

De altfel, oamenii aceia păreau să aibă doar intenţii bune, şi în Gertrude se înfiripă credinţa că pentru Philippin fusese o întîmplare fericită să cadă în mîinile unor oameni ce păreau atît de milostivi.

Atunci, liniştită în privinţa tovarăşului ei, mai odih- nindu-se puţin în această haltă, Gertrude o luă din nou la fugă în direcţia, sau mai degrabă spre punctul ce credea ea că se află în direcţia grotei ; dar era atît de năucită încît nici nu mai vedea semnele după care recunoştea de obicei drumul. Aşa că se rătăci, şi de abia după o oră, numai din întîmplare, printr-un noroc, ori din instinct, ajunse în vecinătatea peşterii şi la îndemîna lui Frantz Scharfenstein

Restul este uşor de ghicit : Frantz întinse o mînă cu care cuprinse talia Gertrudei, cu cealaltă îi astupă gura, ridică fata ca pe un fulg, intră cu ea în peşteră şi o depuse înspăimîntată în mijlocul aventurierilor, cărora, liniştită de vorbele încurajatoare ale lui Yvonnet, le povesti întîmplarea pe care v-am spus-o, şi care fu primită cu un strigăt general de indignare.

Dar, să nu ne înşelăm, indignarea aceasta avea o pricină cu totul egoistă. Aventurierii nu erau indignaţi de lipsa de moralitate pe care o dovediseră jefuitorii faţă de castelul Parcq şi locuitorii săi. Nu, erau indignaţi fiindcă contele de Waldeck şi fiul lui jefuiseră dimineaţa un castel pe care ei plănuiseră să-l jefuiască seara.

Indignarea stîrni o mare larmă, urmată de hotărîrea, luată în unanimitate, de a pleca în recunoaştere, ca să afle ce se petrece totodată înspre partea taberei, unde fusese transportat Philippin, şi înspre partea castelului Parcq, unde se petrecuse drama pe care Gertrude o povestise cu toată însufleţirea şi energia pe care ţi-o insuflă groaza.

Dar aventurierii, chiar indignaţi, nu uitau de prudenţă ; aşa că fu hotărît ca un voluntar să înceapă explorarea pădurii,

venind apoi să facă un raport aventurierilor asupra situaţiei. Se va acţiona potrivit motivelor de siguranţă sau de teamă ce vor rezulta din explorare.

Yvonnet se oferi să cerceteze pădurea. Era de altfel tocmai omul potrivit pentru aşa ceva : cunoştea toate cărările şi cotloanele pădurii ; era sprinten ca un căprior şi viclean ca o vulpe.

Gertrude protestă cu indignare, opunîndu-se ca amantul ei să îndeplinească o misiune atît de primejdioasă ; dar fu lămurită în cîteva cuvinte că momentul era prost ales din partea ei să dea frîu liber unor susceptibilităţi amoroase care nu puteau fi decît prost preţuite de societatea cam materialistă în care se afla. Era o fată cu bun simţ, în fond ; aşa că se calmă văzînd că vaietele şi lacrimile ei, nu numai că nu erau de nici un folos, ba chiar puteau să se întoarcă în contra ei. De altfel, Yvonnet îi explică în şoaptă că amanta unui aventurier nu trebuie să manifeste o sensibilitate nervoasă ca de prinţesă de roman şi, după ce o dădu în grija prietenului, său Fracasso şi în paza specială a celor doi Scharfenstein, ieşi din peşteră pentru a îndeplini importanta misiune pe care şi-o luase.

După zece minute, era înapoi.

Pădurea era complet pustie şi părea a nu ascunde nici o primejdie.

Cum, la povestirea domnişoarei Gertrude, aventurierii ardeau acum în grota lor de-o curiozitate aproape la fel de nestăpînită ca a domnişoarei Gertrude în cisterna ei la povestirea lui Philippin, şi cum nişte vechi prădalnici de teapa lor e de la sine înţeles că nu puteau avea aceleaşi motive de prudenţă ca cele ce conduc acţiunile unei frumoase şi timide fete, ieşiră din subterană, lăsînd actul de asociaţie al lui Procope în paza duhurilor pămîntului, îl poftiră pe Yvonnet să treacă în fruntea lor, şi, călăuziţi de el, se îndreptară spre marginea pădurii, nu însă înainte ca fiecare în parte să se fi asigurat că pumnalul ori sabia nu i se ruginise în teacă.

VI. JUDELE

Pe măsură ce aventurierii noştri înaintau spre acel punct al pădurii pe care l-am descris alungîndu-se, ca un vîrf de suliţă, pînă la un sfert de leghe de Hesdin, despărţind cele două văi ale cîmpiei cunoscute deja cititorilor noştri, o sihlă deasă luă locul codrului bătrîn, astfel că înghesuiala trunchiurilor, încîlceala ramurilor, oferea o siguranţă sporită celor ce se strecurau pe sub umbra ei. Mica ceată ajunse deci, fără a fi văzută de vreo fiinţă vie, pînă sub poala pădurii.

Cam la vreo cincisprezece paşi înainte de şanţul despărţitor dintre pădure şi cîmpie, şanţ ce înconjura drumul asupra căruia am atras atenţia cititorului chiar din primul capitol al cărţii şi care stabilea o legătură între castelul Parcq, tabăra împăratului şi satele învecinate, aventurierii noştri se opriră.

Locul era bine ales pentru popas : un stejar uriaş, rămas cu încă vreo cîţiva arbori de aceeaşi esenţă şi aceeaşi talie, pentru a aminti cum arătau în vremuri străvechi giganţii ce se prăvăliseră sub loviturile topoarelor, îşi întindea bolta-i stufoasă deasupra capetelor, pe cînd, înaintînd doar cîţiva paşi puteau, fără a fi văzuţi, să cerceteze cu privirile cîmpia.

Toţi în acelaşi timp îşi ridicară ochii spre falnicul frunziş al copacului secular. Yvonnet înţelese ce aşteptau din nou de la dînsul ; făcu un semn de încuviinţare cu capul, împrumută caietul lui Fracasso ce mai conţinea doar o ultimă foaie albă, pe care poetul i-o arătă recomandîndu-i să respecte pe celelalte, păstrătoare ale visătoarelor sale elucubraţii. Îl propti pe unul din Scharfensteini de coloana zgrunţuroasă pe care n-o putea cuprinde cu braţele, se urcă în mîinile împreunate ale colosului , din mîini i se căţără pe umeri iar de pe umeri pe primele ramuri ale arborelui şi într-o clipă se aşeză călare pe una dintre crengile lui puternice, cu tot atîta îndemînare şi siguranţă ca un matelot pe verga trinchetului sau pe vîrful bompresului.

Gertrude îl urmărise tot timpul ascensiunii cu priviri îngrijorate; dar începuse a învăţa să-şi ascundă îngrijorările şi să-şi stăpînească strigătele. De altfel, văzînd dezinvoltura cu care Yvonnet se aşezase pe creangă, uşurinţa cu care îşi

răsucea capul ba la dreapta, ba la stînga, înţelese că în afară doar de vreuna din acele ameţeli ce-l apucau pe Yvonnet cînd nu-l vedea nimeni, nu era nici un pericol pentru amantul ei.

De altfel, Yvonnet, cu mîna streaşină la ochi, privind cînd spre nord, cînd spre sud, părea că îşi împarte atenţia între două spectacole la fel de interesante.

Numeroasele-i mişcări de cap stîrneau teribil curiozitatea aventurierilor care, afundaţi în desimea hăţişului, nu puteau vedea nimic din cele ce vedea Yvonnet din regiunile înalte unde îşi stabilise domiciliul.

Aşa că Yvonnet le înţelese nerăbdarea pe care şi-o manifestau prin semne, ridicînd capul, întrebîndu-l cu privirile şi chiar îndrăznind să-i strige încetişor : „Dar ce se întîmplă ?”

Şi, printre întrebătorii cu gestul şi cu vocea, trebuie să recunoaştem că domnişoara Gertrude nu era dintre cei mai puţin agitaţi.

Yvonnet făcu cu mîna un semn de făgăduială tovarăşilor săi, dîndu-le a înţelege că în cîteva secunde vor şti tot atît cît şi el. Deschise caietul lui Fracasso, rupse ultima pagină albă, scrise cu creionul cîteva rînduri pe acea pagină, răsuci hîrtia pe degete, ca să n-o ia vîntul, şi-i dădu drumul jos.

Toate mîinile se întinseră ca s-o primească, chiar mînuţele albe ale domnişoarei Getrude ; dar hîrtia căzu între labele mari ale lui Frantz Scharfenstein.

Uriaşul începu a rîde de norocul lui şi, dînd hîrtia vecinului.

— Cinste ezte a tumitale, tomnule Brogobe, rosti el ; eu nu ştii getit vranceza.

Procope, la fel de curios ca ceilalţi să afle ce se petrecea, despături hîrtia şi, în mijlocul atenţiei generale, citi următoarele rînduri :

„Castelul Parcq este în flăcări.

„Contele de Waldeck, cei doi fii şi cei patruzeci de mercenari ai săi au pornit din nou şi merg pe drumul care duce de la castelul Parcq spre tabără.

„Se află aproape la două sute de paşi de locul din pădure unde sîntem ascunşi.

„Iată ce văd în dreapta mea.

„Acum, altă trupă mică înaintează pe drum dinspre tabără, spre castel.

„Trupa aceasta se compune din şapte oameni, un comandant, un scutier, un paj şi patru oşteni.

„După cît îmi pot da seama de aici , comandantul este ducele Emmanuel-Philibert.

„Trupa lui se află aproape la aceeaşi distanţă în stînga noastră ca cea a contelui de Waldeck în dreapta.

„Dacă amîndouă trupele merg cu acelaşi pas, ele trebuie să se întîlnească drept la vîrful pădurii şi să se pomenească faţă în faţă pe neaşteptate.

„Dacă ducele Emmanuel a fost prevenit, cum este probabil, de către domnul Philippin de cele întlmplate la castel, vom vedea ceva ciudat.

„Atenţie, camarazi ! este chiar ducele.”

Aici se termina biletul lui Yvonnet; dar ar fi fost greu să spui mai multe lucruri în mai puţine cuvinte şi să făgăduieşti cu mai multă simplitate un spectacol care într-adevăr avea să fie dintre cele mai curioase, dacă aventurierul nu se înşela asupra identităţii şi intenţiei persoanelor.

Aşa că întreaga bandă se apropie cu precauţie de marginea pădurii ca să asiste cît mai din plin şi cu cît mai puţine riscuri la spectacolul promis de Yvonnet, căruia întîmplarea îi rezervase cel mai bun loc.

Dacă cititorul vrea să urmeze exemplul aventurierilor noştri, nu ne vom mai interesa de contele Waldeck şi de fiii lui, pe care îi cunoaştem deja din povestirea domnişoarei Gertrude, ne vom strecura şi noi spre marginea stîngă a pădurii şi vom lua legătura cu noul personaj anunţat de Yvonnet şi care nu-i altul decît eroul istoriei noastre.

Yvonnet nu se înşelase. Căpetenia care înainta între pajul şi scutierul său, conducînd, ca şi cum ar fi fost vorba de o simplă patrulă de zi, o mică trupă de patru oşteni, era într-adevăr ducele Emmanuel-Philibert, generalisimul trupelor împăratului Carol-Quintul în Ţările- de-Jos.

Şi era uşor de recunoscut, mai cu seamă că, după cum obişnuia, mai întotdeauna pe ploaie ori pe soare şi uneori chiar în timpul bătăliei îşi avea coiful atîrnat în partea stîngă a şeii în loc să-l poarte pe cap ; de asta se spunea că soldaţii, văzînd nepăsarea lui la frig, la căldură şi la lovituri, îl porecliseră *Cap-de-fier.*

La epoca în care ne aflăm, era un tînăr frumos de douăzeci şi şapte de ani, de statură mijlocie, dar bine legat, cu părul tăiat foarte scurt, fruntea înaltă, descoperită, cu sprîncene castanii frumos arcuite, ochii albaştri vii şi pătrunzători, nas drept, mustăţi bogate, barbă tăiată ascuţit şi, în sfîrşit, cu gîtul cam îndesat între umeri, cum au mai întotdeauna descendenţii neamurilor războinice ai căror străbuni au purta coiful timp de mai multe generaţii.

Cînd vorbea, vocea-i era nespus de dulce şi în acelaşi timp surprinzător de hotărîtă. Lucru ciudat ! putea să ajungă la exprimarea celei mai violente ameninţări, fără să ridice glasul mai mult de-un ton sau două ; gama ascendentă a mîniei rămînea ascunsă în nuanţele aproape insesizabile ale accentului.

Din pricina asta, numai persoanele intime puteau să ghicească la ce pericole se expuneau imprudenţii care stîrneau şi înfruntau acea mînie, mînie atît de bine stă- pînită într-însul, că nu-i puteai înţelege importanţa şi măsura forţa decît în clipa în care, precedată de fulgerul ochilor săi, izbucneau, lovind şi pulverizînd totul, ca trăsnetul ; apoi, întocmai cum după trăsnet furtuna se linişteşte şi timpul se înseninează, după explozie fizionomia ducelui îşi regăsea calmul şi seninătatea obişnuite,ochii privirea flegmatică şi pătrunzătoare, gura zîmbetul binevoitor şi măreţ.

Scutierul care mergea în dreapta sa şi purta viziera ridicată, era un tînăr bălan cam de aceeaşi vîrstă şi exact de statura ducelui. Ochii lui de-un albastru deschis, plini de forţă şi cutezanţă, barba şi mustăţile-i de un blond mai auriu decît pletele, nasul cu nări dilatate ca de leu, buzele, ce se întrezăreau printre perii mustăţilor, roşii şi cărnoase, tenul colorat în acelaşi timp de fardul soarelui şi al sănătăţii, totul în el arăta forţa fizică ajunsă la apogeu. Prinsă, nu la şold, ci bălăbănindu-se pe spate, zăngănea o spadă teribilă pentru două mîini, la fel cu cele trei rupte de Francisc I la Marignan, care din cauza lungimii lor nu se trăgeau din teacă decît peste umăr, iar la oblîncul şeii atîrna un fel de bardă avînd pe o parte un tăiş, de cealaltă parte un ciocan şi în vîrf un fier triunghiular ascuţit, astfel că numai cu ea singură putea, după cum era cazul, să taie ca o secure, să lovească ca o ghioagă şi să străpungă ca un pumnal.

La stînga ducelui mergea pajul său. Era un adolescent frumos, la vreo şaisprezece sau optsprezece ani abia, cu părul atît de negru încît bătea în albăstrui, tăiat nemţeşte, cum poartă cavalerii lui Holbein şi îngerii lui Raphaël. Ochii lui, umbriţi de gene lungi, catifelate, erau înzestraţi cu acea nuanţă de nedescris ce vibrează de la castaniu spre violet, pe care o întîlneşti numai la ochii arabi ori sicilieni. Tenul smead, avînd acea frumoasă paliditate caracteristică ţinuturilor nordice ale peninsulei italiene, părea al unei statui de marmoră de Carrara căreia soarele roman i-ar fi sorbit îndelung şi drăgăstos paloarea. Mîinile mici, albe şi subţiri, conduceau cu o îndemînare remarcabilă un căluţ tunisian, ce-avea în loc de şea un valtrap dintr-o piele de leopard cu ochi de smalţ, dinţi şi ghiare de aur şi în loc de hăţuri, un şnur fin de mătase. Îmbrăcămintea-i era simplă, dar deosebit de elegantă ; se compunea dintr-o vestă scurtă de catifea neagră pusă peste o tunică ajustată vişinie, cu tăieturi dublate de satin alb de-a lungul mînecilor, încinsă la talie cu un cordon de aur de care atîrna un pumnal avînd mînerul făcut dintr-o singură piatră de agat. Picioru-i, graţios modelat, era strîns într-o cizmă de marochin înaltă pînă la genunchi, în care intra pantalonul bufant din aceeaşi catifea ca vesta.

În sfîrşit, pe frunte purta o tocă din aceeaşi stofă şi aceeaşi culoare cu întregu-i veşmînt de deasupra şi în jur, prinsă în frunte cu o agrafă de diamant, se înfăşura o pană vişinie, al cărui vîrf, agitîndu-se uşor la cea mai mică adiere de vînt, îi fîlfîia graţios între umeri.

Acum, după ce am prezentat şi-am introdus în scenă noile noastre personaje, să ne reîntoarcem la acţiunea, un moment întreruptă, care începe a spori în intensitate şi vigoare.

Într-adevăr, în timpul acestei descrieri, ducele Emmanuel-Philibert, cu cei doi tovarăşi şi cu cei patru oameni din escortă îşi continuau drumul fără să grăbească ori să încetinească pasul cailor. Numai că, cu cît se apropiau de capătul pădurii, chipul ducelui se posomora ca şi cum se aştepta dinainte la spectacolul jalnic ce avea să-i apară dinaintea ochilor, după ce va fi depăşit acel vîrf al pădurii. Dar, dintr-odată, ajunşi în acelaşi timp la extremitatea unghiului, după cum prevăzuse Yvonnet, cele două trupe se

pomeniră faţă în faţă şi, ciudat lucru ! tocmai cea mai numeroasă din ele se opri, ţintuită locului de un simţămînt de surprindere în care se amesteca vădit şi puţină teamă.

Dimpotrivă, Emmanuel-Philibert, fără a arăta prin cea mai mică tresărire a trupului, prin vreun gest al mîinii sau schimbare a chipului, sentimentul, oricare ar fi fost, ce-l stăpînea, îşi continuă drumul, mergînd drept spre contele de Waldeck care-l aştepta între cei doi feciori ai lui.

La zece paşi de conte, Emmanuel făcu un semn scutierului, pajului şi celor patru soldaţi ai lui, care se opriră cu o supunere şi disciplină adevărat ostăşească, lăsîndu-l să-şi continue drumul.

Cînd ajunse la un pas de vicontele de Waldeck, ce se afla postat ca un zid de apărare între el şi tatăl său, ducele se opri la rîndu-i.

Cei trei gentilomi îşi duseră mîna la coif în semn de salut; numai că bastardul de Waldeck, cînd îşi ridică mîna îşi dădu în jos viziera, ca pentru a fi pregătit în orice împrejurare.

Ducele răspunse întreitului salut înclinîndu-şi capul descoperit.

Apoi, cu o voce atît de melodioasă încît vorba-i părea un cîntec, se adresă vicontelui de Waldeck :

— Domnule viconte de Waldeck, rosti el, eşti un brav şi merituos gentilom, cum îmi place mie şi cum îi place şi augustului meu stăpîn, împăratul Carol-Quintul. De multă vreme mă gîndeam să fac ceva pentru dumneata ; ocazia s-a prezentat acum un sfert de oră şi am profitat de ea. Am primit vestea că o companie de o sută douăzeci de lănci, care am poruncit să fie ridicată, în numele maiestăţii sale împăratul, de pe malul stîng al Rinului, este adunată la Spire ; te-am numit căpitan al acestei companii.

— Monseniore... îngînă tînărul uimit, îmbujorîndu-se de plăcere.

— Iată brevetul dumitale, semnat de mine şi purtînd pecetea împărăţiei, urmă ducele scoţînd de la piept un pergament pe care-l prezentă vicontelui; ia-l şi pleacă imediat, fără a mai întîrzia o clipă... Probabil vom reîncepe ostilităţile şi voi avea nevoie de dumneata şi de oamenii dumitale. Pleacă, domnule viconte de Waldeck ; arată-te

demn de favoarea ce ţi s-a acordat şi Dumnezeu să te aibă în pază !

Favoarea era mare, într-adevăr. Aşa că tînărul, supunîndu-se fără comentariu poruncii ce i se dăduse de a pleca fără întîrziere, îşi luă imediat rămas bun de la tatăl şi fratele său şi, întorcîndu-se către Emmanuel :

— Monseniore, spuse el, sînteţi un adevărat *jude,* aşa cum vi se spune, şi pentru rău şi pentru bine, pentru cei de treabă ca şi pentru cei ticăloşi... aţi avut încredere în mine ; această încredere va fi justificată. Adio, monseniore.

Şi, pornind în galop, tînărul dispăru după cotitura pădurii.

Emmanuel-Philibert îl urmări cu privirea pînă nu-l mai văzu.

Apoi, înturnîndu-se şi aţintindu-l cu-o privire severă pe contele de Waldeck :

— Si acum, e rîndul dumitale, domnule conte, spuse el.

— Monseniore, îl întrerupse contele, îngăduiţi-mi mai întîi să mulţumesc Alteţei Voastre de favoarea ce aţi acordat-o fiului meu.

— Favoarea pe care am acordat-o vicontelui de Waldeck, răspunse cu răceală Emmanuel, n-are nevoie de mulţumiri, fiindcă-i meritată... Dar aţi auzit ce-a spus el : sînt un jude drept şi pentru rău şi pentru bine, pentru cei cumsecade ca şi pentru cei ticăloşi. Predă-mi sabia, domnule conte !

Contele tresări şi cu un ton ce arăta că nu se va supune uşor ordinului primit :

— Eu, să vă predau sabia ? Şi pentru ce ?

— Cunoştri decretul meu ce interzice jaful şi prădarea, pedepsite cu bătaie şi spînzurătoarea pentru ostaşi şi cu arest sau închisoare pentru căpetenii. Ai încălcat decretul meu pătrunzînd cu forţa, cu toată împotrivirea fiului dumneavoastră mai mare, în castelul Parcq şi furînd aurul, juvaerurile şi argintăria castelanei ce-l locuia... Eşti un jefuitor şi un prădalnic ; predă-mi sabia dumitale, domnule conte de Waldeck !

Ducele rostise cuvintele acestea fără ca tonul vocii să fi părut schimbat decît scutierului şi pajului său care, începînd a înţelege despre ce era vorba, se priviră cu oarecare îngrijorare.

Contele de Waldeck păli; dar, cum am mai spus, era greu ca un străin să poată bănui după tonul vocii lui Emmanuel-Philibert, în ce măsură îl ameninţa judecata sau mînia lui.

— Sabia mea, monseniore ? repetă Waldeck. Ah ! voi fi săvîrşit poate vreo altă fărădelege... Un gentilom nu-şi predă sabia pentru atît de puţin !

Şi cercă să rîdă dispreţuitor.

— Da ,domnule, răspunse Emmanuel, da, aţi mai făcut ceva ; dar, pentru onoarea nobleţei germane, am trecut sub tăcere cele ce-ai făptuit... Vrei să vorbesc ? Fie ; ascultă atunci. După ce ai furat aurul, argintăria, bijuteriile, nu ţi-a fost deajuns : ai legat pe stăpîna casei de piciorul patului şi i-ai spus : „Dacă în două ore nu-mi pui în palmă suma de două sute de taleri, voi da foc castelului !” Aşa ai spus şi după două ore, cum biata femeie, care vă dăduse pînă la ultimul ban, n-avea cum să facă rost de cei două sute de taleri ceruţi, cu toată rugăminţile fiului dumitale mai mare, aţi dat foc fermei pentru ca nenorocita victimă să aibă timp de gîndire pînă cînd focul va cuprinde castelul... Şi uite, nu poţi spune că nu-i adevărat : se văd de aici flăcările şi fumul. Eşti un incendiator; predă-mi sabia, domnule conte !

Contele scrîşni din dinţi, căci începea să înţeleagă , cîtă hotărîre cuprindeau cuvintele calme, dar neînduplecate ale ducelui.

— Deoarece sînteţi atît de bine informat despre început, monseniore, zise el, cunoaşteţi probabil tot atît de bine sfîrşitul ?

— Ai dreptate, domnule, ştiu totul ; voiam doar să te cruţ de funia pe care o meriţi.

— Monseniore ! strigă Waldeck pe-un ton ameninţător.

— Tăcere, domnule ! rosti Emmanuel-Philibert; respectă pe acuzator şi tremură în faţa judecătorului dumitale... Sfîrşitul ! Ţi-l voi spune. Văzînd flăcările ce începeau să se înalţe în văzduh, bastardul dumitale care avea cheia iatacului unde fusese legată prizoniera, a intrat în acea încăpere. Nenorocita nu strigase la vederea focului ce se apropia de dînsa, căci nu însemna decît moartea... dar începu să strige văzîndu-l pe bastardul dumitale apropiindu-se şi înşfăcînd-o în braţe, căci însemna dezonoarea ! Vicontele de Waldeck îi auzi strigătele şi alergă în grabă. Îi strigă fratelui său să redea

libertatea celei pe care o necinstea ; el însă, fără a ţine seamă de acel apel la simţul onoarei, îşi aruncă prizoniera, aşa cum era legată, pe pat şi trase sabia. Vicontele de Waldeck scoase şi el la rîndu-i sabia din teacă, hotărît s-o salveze pe femeie chiar cu riscul vieţii. Cei doi fraţi se atacară cu înverşunare, căci se urau de multă vreme. Atunci ai intrat dumneata şi crezînd că feciorii se luptau pentru posedarea acelei femei ai spus : „Nici cea mai frumoasă femeie din lume nu merită măcar o picătură din sîngele ce curge în vinele unui soldat. Lăsaţi armele, băieţi ! am să vă împac pe amîndoi...” Atunci, la glasul dumitale, cei doi fraţi îşi aplecară săbiile ; ai trecut printre ei; amîndoi te urmăreau cu privirea, căci nu ştiau ce voiai să faci. Te-ai apropiat de femeia legată şi răsturnată pe pat şi, înainte ca vreunul din fiii dumitale să aibă timp de a se opune acelei ticăloşii, ai scos jungherul şi i l-ai împlîntat în piept... Să nu-mi spui că faptele nu s-au petrecut aşa ; să nu-mi spui ca asta nu-i adevărat : junghierul ţi-i încă umed şi mîinile însîngerate. Eşti un asasin ; predă-mi sabia dumitale, conte de Waldeck !

— Uşor de spus, monseniore, răspunse contele ; dar un Waldeck nu ţi-ar preda sabia, poţi fi domnia-ta prinţ încoronat sau descoronat, chiar de-ar fi singur contra şapte ; d-apoi cînd are pe fiul său la dreapta şi patruzeci de ostaşi în spate.

— Atunci, rosti Emmanuel cu o voce puţin schimbată, dacă nu vrei să mi-o dai de bunăvoie, trebuie să ţi-o iau eu cu forţa.

Şi, silind calul să facă o săritură, se află într-o clipă alături de contele de Waldeck.

Acesta, prea înghesuit ca să-şi poată trage sabia, duse mîna la buzunarul oblîncului ; dar înainte de a putea desface nasturele ce-l închidea, Emmanuel-Philibert îşi şi vîrîse mîna într-al său, deschis dinainte, scoţînd un pistol gata armat.

Mişcarea fu atît de rapidă, încît nici bastardul de Waldeck, nici scutierul, nici pajul ducelui, nici chiar contele de Waldeck n-o putură vedea. Emmanuel-Philibert cu o mînă calmă şi sigură ca cea a dreptăţii, slobozi pistolul chiar în faţa lui, arzîndu-i obrazul cu pulberea şi , zburîndu-i creierii cu glonţul.

Contele abia avu vreme să scoată un strigăt; desfăcînd braţele în lături se răsturnă cu încetul pe crupa calului, ca un

atlet pe care un luptător nevăzut îl apleacă pe spate. Scăpă piciorul stîng din scară, apoi pe cel drept şi se rostogoli greoi la pămînt.

Judele făcuse dreptate ; contele fusese ucis pe loc.

Tot timpul cît durase această scenă, Waldeck, bastardul, acoperit în întregime de armura-i de fier, rămăsese drept şi nemişcat ca o statuie ecvestră ; văzînd însă că tatăl lui cade, scoase un răcnet de furie care ieşi ca un scrîşnet prin viziera coifului.

Apoi, înturnîndu-se către mercenarii înmărmuriţi şi îngroziţi :

— După mine, camarazi ! le strigă el în nemţeşte ; omul acesta nu-i de-al nostru... La moarte ! la moarte cu ducele Emmanuel !

Dar mercenarii nu răspunseră decît cu o clătinare din cap, în semn de negaţie.

— Aşa ! răcni tînărul cuprins de o furie tot mai nestăpînită ; aşa ! vra să zică nu mă ascultaţi ! Aşa ! nu vreţi să răzbunaţi pe cel ce vă iubea ca pe copiii lui, vă încărca de aur, vă ghiftuia de pradă !... Atunci, am să-l răzbun eu singur, fiindcă voi sînteţi nişte nerecunoscători şi nişte laşi !

Şi îşi trase sabia, gata să se arunce asupra ducelui ; dar doi mercenari se repeziră la armura ce proteja capul calului şi apucară hăţurile de amîndouă părţile zăbalei, în timp ce un al treilea îl înşfăcă strîns în braţe.

Tînărul se zbătea furios, acoperind de insulte pe cei ce-l ţineau încătuşat.

Ducele privea spectacolul acela cu oarecare milă : înţelegea disperarea unui fiu ce-şi vede tatăl căzînd la picioarele lui.

— Alteţă, întrebă ostaşii, ce hotărîţi cu omul acesta şi ce să facem cu el ?

— Să-l lăsaţi liber, răspunse ducele. Deoarece m-a ameninţat, dacă l-aş aresta, ar putea crede că-mi este frică.

Soldaţii smulseră sabia din mîinile bastardului şi-i dădură drumul.

Tînărul dădu pinteni calului, care dintr-un singur salt străbătu distanţa ce-l despărţea de Emmanuel-Philibert.

Acesta îl aştepta cu mîna pe patul celui de-al doilea pistol.

— Emmanuel-Philibert, duce de Savoia, prinţ de Piemont, strigă bastardul de Waldeck întinzînd mîna spre dînsul în semn de ameninţare, înţelegi, nu-i aşa, că în- cepînd de astăzi, între mine şi tine s-a iscat o ură de moarte ?... Emmanuel-Philibert, mi-ai ucis tatăl ! (şi îşi ridică viziera coifului). Uită-te bine la chipul meu, şi oricînd îl vei revedea, fie noaptea, fie ziua, la vreo petrecere, ori într-o bătălie, va fi vai de tine, Emmanuel- Philibert !

Şi, întorcîndu-şi în loc calul, porni în galop, făcînd un gest cu mîna, ca şi cum ar fi aruncat un blestem ducelui şi strigîndu-i încă odată : „va fi vai de tine !”

— Mizerabile ! strigă scutierul lui Emmanuel, dînd pinteni calului pentru a se avînta în urma lui.

Dar ducele făcu un semn poruncitor cu mîna :

— Rămîi pe loc, Scianca-Ferro ! rosti el ; nu-ţi îngădui!

Apoi, întorcîndu-se către pajul său care, palid ca un mort, părea că-i gata să alunece din şa :

— Ce înseamnă asta, Leone ? îi spuse el apropiindu-se şi întinzîndu-i mîna. Spun drept, văzîndu-te în starea asta, palid şi tremurînd, cineva ar putea crede că eşti o femeie !

— O ! prea-iubitul meu duce, murmură pajul, mai spune-mi odată că nu eşti rănit, altfel mă pierd...

— Copilule ! zise ducele, nu mă aflu oare sub mîna lui Dumnezeu ?

Apoi, se adresă mercenarilor.

— Prieteni, rosti el, arătîndu-le cadavrul contelui de Waldeck, găsiţi un lăcaş de veci creştinesc acestui om şi pedeapsa care i-am dat-o, după dreptate, să vă fie dovadă că pentru mine, ca şi pentru Cel de Sus, nu există nici mari, nici mici.

Şi, făcînd un semn din cap lui Scianca-Ferro şi lui Leone, porni cu ei înapoi spre tabără, fără ca faţa-i să fi păstrat altă urmă a teribilei întîmplări petrecute, decît obişnuita dungă a gîndirii de pe frunte, ce părea acum mai adîncită.

VII.ISTORIE ŞI ROMAN

Pe cînd aventurierii, martori nevăzuţi ai tragicei în- tîmplări povestite, după o ultimă şi melancolică privire

aruncată ruinelor fumegînde ale castelului Parcq, se întorc la grota lor unde trebuie să facă ultimele completări la actul de asociaţie devenit deocamdată nefolositor ,dar care, fără îndoială, în viitor va oferi cele mai minunate roade abia născutei asociaţii ; pe cînd mercenarii germani, ascultînd de porunca dată, sau mai degrabă de sfatul de a găsi un lăcaş de veci creştinesc stăpînului lor, se duc să sape într-un colţ al cimitirului din Hesdin o groapă pentru cel care, primind pe pămînt pedeapsa crimei, odihneşte acum sperînd îndurarea divină ; pe cînd Emmanuel-Philibert se întoarce la cortul său între scutierul Scianca-Ferro şi pajul Leone ; părăsind tot ceea ce n-a fost pînă acum decît prolog, punere în scenă şi personajele secundare ale dramei noastre, ca să trecem la acţiunea adevărată şi personajele principale, care şi-au făcut în sfîrşit apariţia, să încercăm — pentru a da prilej cititorului să facă o cunoştinţă mai temeinică cu caracterele şi situaţia lor morală şi politică — să facem o expediţie în acelaşi timp istorică pentru unii şi romantică pentru alţii în domeniul trecutului, minunată împărăţie a poetului şi a istoricului, pe care nici o revoluţie nu le-o poate răpi.

Al treilea fiu al lui Carol al III-lea, numit Cel Bun şi al Beatricei de Portugalia, Emmanuel-Philibert, se născuse în castelul Chambéry, la 8 iulie 1528.

Primise dublul nume Emmanuel-Philibert, Emmanuel în amintirea strămoşului său după mamă, Emmanuel rege al Portugaliei, şi Philibert, datorită unui legămînt ce făcuse tatăl său sfîntului Philibert din Tournus.

Se născuse la ora patru după amiază, şi apăruse atît de plăpînd la porţile vieţii, încît respiraţia pruncului nu putu fi menţinută decît de suflul pe care i-l introduse în plămîni una din femeile mamei sale şi pînă la vîrsta de trei ani rămase cu capul aplecat pe piept, fără să se poată ţine pe picioare. De aceea cînd horoscopul, care se întocmea pe atunci la naşterea oricărui fiu de prinţ, vesti că cel care venise pe lume va fi un mare războinic şi va face să strălucească casa de Savoia de un renume şi mai mare decît acel pe care i-l adusese Pierre, supranumit Micul Carol-Cel-Mare, ori Amedeu al V-lea numit Cel Mare, ori Amedeu al VI-lea poreclit de popor contele Verde, maica lui nu-şi putu stăpîni lacrimile, iar tatăl său, prinţ

evlavios şi resemnat, spuse clătinînd din cap cu o ede îndoială matematicianului care-i făcuse această prezicere :

— Să te audă Dumnezeu, prietene !

Emmanuel-Philibert era nepotul lui Carol al V-lea prin mama sa Beatrice de Portugalia, cea mai frumoasă şi mai înzestrată dintre toate prinţesele acelui timp, şi vărul lui Francisc I, prin mătuşa sa, Luise de Savoia, sub perna căreia conetabilul de Bourbon pretindea că lăsase cordonul Sfîntului-Duh[1], pe care Francisc I i-l cerea înapoi.

Tot mătuşă îi era şi acea spirituală Margareta de Austria care lăsă în manuscris o culegere de cîntece ce se poate vedea şi astăzi la biblioteca naţională franceză şi care, surprinsă de o furtună pe cînd se ducea în Spania ca să se căsătorească cu infantele, fiul lui Ferdinand şi al Isabellei, după ce fusese logodită cu delfinul Franţei şi cu regele Angliei, îşi făcuse ei însăşi, crezînd că va muri, acel curios epitaf :

O! plîngi Amor ! frumoasa cea de-odinioară,
Căci de trei ori promisă, Margot muri fecioară.

Cît despre Emmanuel-Philibert, era atît de plăpînd, cum am mai spus, încît cu toate că astrologul îi menise că va ajunge un vestit războinic, părintele său îl hărăzi Bisericii. Asa că, la vîrsta de trei ani, îl trimise la Bolonia, ca să sărute picioarele Papii Clément al VII-lea ce venise să încoroneze pe unchiul său împăratul Carol-Quintul. La recomandarea acestuia tînărul prinţ obţinu de la papă făgăduiala unei pălării de cardinal. De aici i se trăgea şi porecla de *Cardinalin* pe care o căpătase în copilărie şi care îl înfuria grozav.

Oare de ce porecla asta îl înfuria aşa de tare pe copil ? O să vă spunem.

Vă amintiţi de femeia, sau mai degrabă de acea prietenă a ducesei de Savoia, care aflîndu-se lîngă dînsa în clipele naşterii îl înviorase cu suflul ei pe micul Emmanuel-Philibert, aproape leşinat. Cu şase luni înainte născuse un fiu care venise pe lume atît de voinic şi viguros, pe cît era de salb şi de lînced fiul ducesei. Şi văzînd ducesa cum îi salvase fiul, îi spusese :

— Dragă Lucreţia, pruncul acesta este de acum încolo tot atît al tău cît şi-al meu, ţi-l dau ; ia-l, hrăneşte-l cu laptele

[1] Mare decoraţie.

tău ,cum l-ai hrănit şi cu suflarea ta şi îţi voi datora mai mult chiar decît îţi va datora el, căci el nu-ţi va datora decît viaţa, pe cînd eu pe copilul meu !

Lucreţia primi pruncul, căruia trebuia să-i fie mamă, ca pe un odor sacru. Numai că moştenitorul ducelui părea că avea nevoie să prindă puteri şi să se înzdrăvenească în dauna micului Rinaldo, — aşa îl chema pe fiul ei, — deoarece porţia de hrană pe care o va cere micuţul Emmanuel va micşora în aceeaşi măsură pe cea a fratelui său de lapte.

Dar Rinaldo la şase luni era voinic cît altul la un an. De altfel natura face uneori minuni şi, fără ca izvorul laptelui matern să sece o clipă, cei doi copii sorbiră viaţa la acelaşi sîn.

Ducesa surîdea privind cum stăteau atîrnaţi, ca două roade pe acea ramură vie, copilul străin aşa de voinic şi propriul ei copil atît de plăpînd.

De altfel, ai fi spus că micuţul Rinaldo înţelegea slă-biciunea fratelui său şi-l compătimea. Ades capriciosul prunc ducal voia mamela la care sugea celălalt copil. Atunci acesta, surîzînd cu buzele albe de lapte, ceda locul pretenţiosului sugar.

Cei doi crescură astfel pe genunchii Lucreţiei. La trei ani Rinaldo părea de cinci ; la trei ani, cum am mai spus, Emmanuel-Philibert abia începea a merge şi nu-şi putea ridica decît anevoie capul aplecat pe piept.

La acea vîrstă fu dus în călătorie pînă la Bolonia şi papa Clément al VII-lea îi făgădui pălăria de cardinal.

Ai fi zis că făgăduiala aceea îi purta noroc şi că porecla de Cardinalin îl punea sub ocrotirea lui Dumnezeu, căci de la vîrsta de trei ani începu a se însănătoşi şi a se înzdrăveni.

Dar felul cum se dezvolta Rinaldo era într-adevăr ca o minune. Jucăriile cele mai rezistente se făceau ţăndări între degetele lui ; nu putea să atingă pe nici una fără s-o strice. Se gîndiră atunci să i le facă din fier, dar el le sfărîmă ca şi cum ar fi fost de faianţă. Aşa că bunul duce Carol al III-lea, care se amuza ades privind joaca celor doi copii, nu-i spunea tovarăşului lui Emmanuel decît *Scianca-Ferro,* adică, în dialectul piemontez, *Sfarmă-Fier.*

Şi aşa îi rămase numele.

Dar cel mai interesant lucru era că Scianca-Ferro nu se slujea de forţa-i miraculoasă decît pentru a-l proteja pe Emmanuel, pe care-l adora, în loc să fie gelos, cum s-ar fi întîmplat poate cu un alt copil.

Pe de altă parte, tînărul Emmanuel admira grozav forţa aceea a fratelui său de lapte şi ar fi schimbat bucuros porecla lui de Cardinalin cu cea de Scianca-Ferro.

Totuşi, se părea că începea a prinde şi el oarecare putere în contact cu acea forţă mai mare decît a lui. Scianca-Ferro, măsurîndu-şi puterile cu ale tînărului prinţ, se lupta cu el, alerga cu el şi pentru a nu-l descuraja, se lăsa uneori întrecut la fugă şi învins în luptă.

Toate exerciţiile le făceau împreună : călăritul, înotul, scrima. La toate, Scianca-Ferro era deocamdată superior ; totuşi era de la sine înţeles că asta era numai o chestiune de timp şi că, deşi rămas în urmă, Emmanuel nu-şi spusese ultimul cuvînt.

Cei doi copii erau nedespărţiţi şi se iubeau ca fraţii. Fiecare se arăta gelos pentru celălalt, ca o amantă pentru iubit, dar se apropia momentul cînd un al treilea tovarăş, adoptat de amîndoi cu o dragoste egală, avea să ia parte la jocurile lor.

Într-o zi, pe cînd curtea ducelui Carol al III-lea se afla la Verceil din cauza unor tulburări ce izbucniseră la Milano, cei doi tineri ieşind călare, cu maestrul de călărie, făcură o cursă lungă pe malul stîng al rîului Sesia, trecură de Novare, aventurîndu-se aproape pînă în Tessin. Calul tînărului duce Emmanuel mergea în frunte, cînd dintr-odată un taur, înţărcuit într-o păşune, rupînd şi dărîmînd gardul unde era închis, sperie calul prinţului care o rupse la goană în cîmpie, sărind peste pîraie, tufişuri şi garduri. Emmanuel fiind un călăreţ desăvîrşit, nu era nici un motiv de îngrijorare ; totuşi Scianca-Ferro se avîntă după el, urmînd acelaşi drum, trecînd ca şi el peste aceleaşi obstacole care-i ieşeau în cale. Maestrul de călărie, mai prudent, făcu un ocol care avea să-l ducă, printr-o linie curbă, la locul spre care se îndreptaseră cei doi tineri.

După un sfert de oră de goană nebunească, Scianca-Ferro, nemaivăzîndu-l pe Emmanuel şi temîndu-se să nu i se fi întîmplat ceva, începu a-l striga din toate puterile. Două dintre

chemările lui rămaseră fără răspuns; în sfîrşit i se păru că aude vocea prinţului din direcţia satului Oleggio. Se avîntă cu calul într-acolo şi îndată, într-adevăr, călăuzit de vocea lui Emmanuel, îl găsi pe malul unui pîrîu, afluent al Tessinului.

La picioarele lui zăcea o femeie moartă, iar în braţe ţinea un băieţel de vreo patru cinci ani, ce abia mai respira.

Calul, care se potolise, păştea liniştit mlădiţe tinere, pe cînd stăpînul lui cerca să-l readucă la viaţă pe copil. În privinţa femeii, nu mai era nimic de făcut, se vedea bine că-şi dăduse sufletul.

Părea că se prăpădise din pricina oboselii, a mizeriei şi a foamei. Copilul, care fără îndoială îndurase aceleaşi oboseli şi aceeaşi mizerie ca şi mama lui, părea şi el pe punctul de-a muri de inaniţie.

Satul Oleggio se afla numai la o milă depărtare. Scianca-Ferro porni în galop, dispărînd în direcţia satului.

Emmanuel ar fi preferat să se ducă chiar el, în loc să-şi trimită fratele , dar copilul se agăţase de dînsul şi parcă simţind că de acolo avea să-i revie viaţa ce era pe punctul de a-l părăsi, nu voia să-i dea drumul.

Sărmanul micuţ îl atrăsese pînă lîngă femeie şi-i spunea, cu tonul acela sfîşietor al copilăriei ce nu poate înţelege nenorocirea ce s-a abătut asupră-i :

— Haide ! trezeşte-o odată pe mama ! trezeşte-o odată pe mama !

Emmanuel plîngea. Ce putea să facă şi el, un biet copil care vedea pentru prima oară spectacolul morţii ? Ce-i putea oferi altceva decît lacrimile ?

Scianca-Ferro reveni ; aducea pîine şi o butelie cu vin de Asti.

Încercă să toarne cîteva picături de vin în gura mamei ; zadarnic, nu mai era decît un trup lipsit de viaţă.

Trebuiau deci să se ocupe numai de copil.

Micuţul, tot plîngîndu-şi mama care nu voia să se trezească, bău, mîncă şi mai prinse puţină vlagă.

Atunci sosiră şi nişte ţărani ce fuseseră înştiinţaţi de Scianca-Ferro. Întîlniseră pe maestrul de călărie, speriat că-şi pierduse pe cei doi elevi şi-l aduseseră cu ei la locul indicat de Scianca-Ferro.

Ştiau deci că aveau de-a face cu tînărul prinţ de Savoia şi, cum ducele Carol era adorat de supuşii săi, se arătară numaidecît bucuroşi să îndeplinească poruncile pe care va binevoi să le dea Emmanuel în privinţa nenorocitului orfan şi a maicii sale.

Emmanuel alese dintre ţărani pe-o femeie ce i se păru bună şi miloasă ; îi dădu toţi banii pe care-i aveau el şi Scianca-Ferro, îşi însemnă numele femeii şi o rugă să aibă grijă de funerariile mamei şi să facă rost de cele trebuincioase copilului.

Apoi, cum se lăsa înserarea, maestrul de călărie îşi îndemnă elevii să se întoarcă la Verceil. Micuţul orfan plîngea amarnic ; nu voia să se despartă de bunu-i prieten Emmanuel, căruia îi ştia numele, dar nu şi rangul. Emmanuel îi făgădui să se întoarcă, promisiune ce-l mai linişti puţin ; pe cînd se îndepărta însă nu înceta de-a întinde mereu braţele spre salvatorul pe care i-l trimisese întîmplarea.

Şi într-adevăr, dacă ajutorul trimis de întîmplare, sau mai degrabă de Providenţă bietului copil ar fi întîrziat numai două ore, ar fi fost găsit mort lîngă maică-sa.

Oricît îi grăbi la întors maestrul de călărie, elevii săi n-ajunseră la castelul Verceil decît seara tîrziu. Erau cu toţii foarte îngrijoraţi, trimiseseră după el pretutindeni şi ducesa tocmai se pregătea să-i certe, dar Emmanuel îi povesti întîmplarea, cu glasu-i dulce, plin încă de mîhnirea ce-i lăsase în suflet acea tristă întîmplare. La sfîrşitul povestirii, ducesa nici nu se mai gîndi să-i certe pe copii ci, dimpotrivă, îi lăudă şi simţind acelaşi interes ca şi fiul ei faţă de orfan, declară că peste două zile, adică imediat după sfîrşirea funerariilor mamei, se va duce chiar ea în persoană să-i facă o vizită.

Într-adevăr, peste două zile porniră spre satul Oleggio, ducesa în litieră, cei doi tineri întovărăşind-o călare.

Ajunşi în apropierea satului, Emmanuel nu se mai putut stăpîni ; îşi înfipse pintenii în burta calului şi o porni în goană ca să revadă mai degrabă pe micuţul orfan.

Sosirea lui fu o mare bucurie pentru nefericitul copil. Trebuiseră să-l smulgă de pe trupul maicii lui, căci nu voia să creadă că era moartă şi striga fără încetare :

— N-o vîrîţi în pămînt, n-o vîrîţi în pămînt... Vă făgăduiesc că are să se trezească !

De cînd mama lui fusese scoasă din casă, trebuiseră să-l ţină închis, căci voia să se ducă după dînsa.

Apariţia salvatorului îi mai alină deznădejdea. Emmanuel îi spuse că mama lui voise să-l vadă şi că sosea.

— A ! tu o ai pe mama ta ! îl întrebă orfanul. Am să-l rog atunci pe bunul Dumnezeu, ca ea să n-adoarmă şi să nu se mai trezească niciodată !

Era un mare eveniment pentru ţărani vestea pe care le-o adusese Emmanuel, că ducesa sosea în casa lor. Aşa că alergaseră în întîmpinarea ei şi cum străbătînd uliţele spuneau tuturor unde se duc, întregul sat îi urmase în fugă.

În sfîrşit cortegiul sosi, precedat de Scianca-Ferro care din politeţe rămăsese să-i servească de scutier ducesei.

Emmanuel îşi prezentă protejatul mamei sale. Ducesa îl întrebă pe copil ceea ce Emmanuel uitase să-l întrebe, adică cum îl cheamă şi cine era mama lui.

Copilul răspunse că se numeşte Leone şi că pe maică-sa o chema Leona, dar nu mai voi să dea alte amănunte, răspunzînd la toate întrebările ce i se puneau : „Nu ştiu".

Dar ciudat lucru ! se simţea că se preface şi că asta ascundea o taină.

Fără îndoială că înainte de a muri, maica lui îi recomandase să nu răspundă altceva decît ceea ce răspundea acum. Într-adevăr, numai ultimul sfat al unei mame pe moarte poate face o asemenea impresie asupra unui copil de patru ani.

Atunci, ducesa îl cercetă pe orfan cu o curiozitate specific femeiască. Deşi îmbrăcat cu haine grosolane, avea mîini fine şi albe ; se vedea că atenţia unei mame, a unei mame elegante şi distinse, avusese grijă de acele mîini. Totodată limbaju-i era aristocratic şi, la patru ani, vorbea la fel de bine italiana şi franceza.

Ducesa ceru să vadă hainele mamei ; erau ţărăneşti.

Dar ţărăncile ce-o dezbrăcaseră îi mărturisiră că nu văzuseră niciodată o piele mai albă, mîini mai delicate şi picioare mai mici şi mai frumoase.

De altfel, un amănunt trăda din ce clasă părea să fi făcut parte biata femeie : la costumul ţărănesc, fustă de molton, corsaj de aba şi încălţări grosolane, purta ciorapi de mătase.

Fără îndoială, fugise deghizată şi din hainele pe care le lepădase ca să fugă nu-şi păstrase decît acei ciorapi de mătase, ce-o trădau după moarte.

Ducesa se întoarse la micuţul Leone, întrebîndu-l despre toate acestea, dar el răspundea mereu : „Nu ştiu”. Ducesa nu putu scoate altceva de la el. Ca să întărească recomandările lui Emmanuel, dădu din nou în grijă pe micuţul orfan acelor ţărani de treabă ce-l găzduiseră pînă atunci, le lăsă o sumă de bani de două ori mai mare decît cea pe care o primiseră deja şi-i însărcină să facă prin împrejurimi cercetări despre mamă şi copil, făgăduindu-le o recompensă bună dacă izbuteau să descopere ceva despre ei.

Micul Leone voia cu orice chip să-l urmeze pe Emmanuel, iar Emmanuel tare ar fi dorit s-o roage pe maică-sa să-l ia cu el, fiindu-i foarte milă de orfan. Aşa că-i promise lui Leone să revină cît mai curînd şi chiar ducesa anunţă că-i va mai face o vizită.

Din nefericire, chiar în acea epocă se petrecură evenimente care o împiedicară pe ducesă să-şi ţie făgăduiala. Francisc I declară pentru a treia oară război lui Carol- Quintul, din pricina ducatului Milan al cărui moştenitor se pretindea prin drepturile Valentinei Visconti, soţia lui Ludovic de Orléans, fratele lui Carol al VI-lea.

Prima dată, Francisc ciştigase bătălia de la Marignan. A doua oară, pierduse bătălia de la Pavia.

După tratatul de la Madrid, după închisoarea din Toledo, mai ales după jurămîntul făcut, s-ar fi putut crede că Francisc I renunţase la orice pretenţie asupra acelui nenorocit ducat care, dacă i-ar fi fost restituit, ar fi făcut pe regele Franţei vasalul Imperiului ; dar dimpotrivă, el n-aştepta decît un prilej să-l revendice din nou, aşa că se agăţă de prima ocazie.

Şi era bună, — întîmplător ! — dar chiar să fi fost proastă, tot n-ar fi lăsat-o să-i scape.

Francisc I, se ştie, n-avea scrupule în privinţa sensibilităţilor prosteşti ce ţin în sclavie pe acea rasă de nerozi numită a oamenilor cinstiţi.

Iată, de altfel, ocazia care i se prezentase :

Maria-Francesco Sforza, fiul lui Ludovic Maurul, domnea în Milano ; numai că domnea sub tutela absolută a

împăratului, de la care cumpărase ducatul în ziua de 23 decembrie 1529 cu o sumă de patru sute de mii de ducaţi, plătibili în primul an al domniei şi alta de cinci sute de mii, plătibilă în următorii zece ani.

Pentru a se asigura de acele plăţi, castelele din Milano, Como şi Pavia rămîneau în mîna Imperiului.

Ori, se întîmplă că pe la 1534 Francisc I acredită pe lîngă ducele de Sforza un gentilom milanez care-i datora lui Francisc I rangul şi situaţia lui.

Gentilomul acela se numea Francesco Maraviglia.

Devenind foarte bogat la curtea Franţei, Francesco Maraviglia fusese fericit şi mîndru totodată că se întoarce în oraşul său natal cu toată pompa unui ambasador.

Îşi adusese cu el soţia şi fiica, în vîrstă de trei ani, lăsînd la Paris printre pajii regelui Francisc I, pe fiul lui, Odoardo, de doisprezece ani.

De ce nu i-o fi convenit oare ambasadorul acesta lui Carol-Quintul ? De ce l-o fi îndemnat pe ducele Sforza să se debaraseze de el cu prima ocazie ? Asta nu se ştie, şi nu se va putea afla decît dacă s-ar găsi corespondenţa secretă a împăratului cu ducele Milanului, aşa cum s-a găsit corespondenţa lui secretă cu Cosmo de Medicis. Dar întîmplarea făcu ca slujitorii lui Maraviglia, luîndu-se la harţă cu nişte oameni din partea locului şi avînd nenorocul să ucidă în această ceartă doi oameni de-ai ducelui Sforza, acesta îl arestă pe Maraviglia şi-l trimise la castelul Milano care era, după cum am mai spus, în stăpînirea oamenilor împărăţiei.

Ce s-a întîmplat cu Maraviglia ? Nu s-a ştiut bine niciodată. Unii spuneau că a fost otrăvit; alţii că, împiedicindu-se, căzuse în tainiţele castelului, de vecinătatea cărora neglijaseră să-l prevină. În sfîrşit, versiunea cea mai probabilă şi mai răspîndită, era că fusese executat, sau mai degrabă asasinat în închisoare. — Fapt sigur era că dispăruse şi că, aproape odată cu el, dispăruseră, fără să se mai afle vreodată ceva, soţia şi fiica lui.

Evenimentele acestea se petrecuseră de curînd, abia cu cîteva zile înainte de întîlnirea lui Emmanuel cu copilul acela pierdut şi femeia găsită moartă pe malul unui pîrîu şi aveau să aibă o înrîurire teribilă asupra destinului ducelui Carol.

Francisc I prinse ocazia din zbor.

Dar ceea ce a făcut ca balanţa să se încline spre partea războiului n-a fost nici vaietele copilului rămas lîngă el, care cerea răzbunare pentru uciderea tatălui său, nici maiestatea regală insultată în persoana unui ambasador şi, în sfîrşit, nici drepturile omului, violate printr-un asasinat, ci o veche drojdie a răzbunării ce fermentase în inima învinsului de la Pavia şi a prizonierului din Toledo.

Se hotărî a treia expediţie în Italia.

Momentul era bine ales. Carol al V-lea se războia în Africa cu vestilul Khaïr-Eddin, supranumit Barbă-Roşie.

Numai că pentru a izbuti această nouă invazie, trebuia să treacă prin Savoia. Dar Savoia era sub stăpînirea lui Carol-cel-Bun, tatăl lui Emmanuel-Philibert, unchiul lui Francisc I, cumnatul lui Carol-Quintul.

De partea cui se va declara Carol-cel-Bun ? Oare de partea cumnatului ? ori de partea nepotului ? Asta era important de ştiut.

Dealtfel, era de bănuit : toate arătau că ducele de Savoia era un aliat al Imperiului şi un duşman al Franţei.

Într-adevăr, ducele de Savoia dăduse lui Carol-Quin- tul, drept zălog al credinţei sale, pe fiul cel mare, Ludovic, prinţ de Piemont; refuzase să primească de la Francisc I cordonul Sfîntului Mihail şi o companie de cavalerie împreună cu o pensiune de douăsprezece mii de taleri ; ocupase nişte pămînturi ale marchizatului Saluce, un fief schimbător al Dauphiné-ului ; refuzase să-şi recunoască vasalitatea faţă de coroana Franţei pentru ţinutul Faucigny ; îşi arătase prin scrisori către împărat bucuria de înfrîngerea de la Pavia ; în sfîrşit, împrumutase bani conetabilului de Bourbon, cînd acesta străbătuse ţinuturile sale şi se dusese să fie ucis la asediul Romei de Benvenuto Cellini.

Totuşi, trebuia să se asigure că acele bănuieli erau întemeiate.

În acest scop, Francisc I îl trimise la Torino pe Guillaume Poyet, preşedintele parlamentului din Paris, care era însărcinat să ceară ducelui Carol al III-lea două lucruri :

Primul era trecerea armatei franceze prin Savoia şi Piemont.

Al doilea, cedarea ca puncte de siguranţă a fortăreţelor Montmeillan, Veillane, Chivas şi Verceil.

Îi propunea în schimb ducelui Carol să-i dea ţinuturi în Franţa şi s-o căsătorească pe fiica sa Margareta cu prinţul Ludovic, fratele mai mare al lui Emmanuel-Philibert.

Carol al III-lea îl delegă pe Purpurat, preşedintele piemontez, să discute cu Guillaume Poyet, preşedintele parlamentului din Paris. Purpurat avea aprobarea să îngăduie trecerea trupelor franceze prin cele două provincii, Savoia şi Piemont ; dar trebuia să răspundă prin felurite amînări la început şi apoi, dacă Poyet insista, printr-un refuz categoric la cedarea celor patru cetăţi.

Discuţia se înfierbîntă într-atît între cei doi plenipotenţiari, că pînă la urmă Poyer, învins de motivele serioase pe care i le servea Purpurat, exclamă :

— Va fi aşa, pentru că aşa vrea regele !

— S-avem iertare, răspunse Purpurat, dar nu găsesc această lege printre legile Piemontului.

Şi ridicîndu-se, abandonă viitorul în seama atotputernicei voinţe a regelui Franţei şi a înţelepciunii Celui-de-Sus.

Conferinţele fură întrerupte şi în cursul lunii februarie a anului 1535, pe cînd ducele Carol se afla la castelul din Verceil, un herald se înfăţişă înaintea lui declarîndu-i război din partea regelui Francisc I.

Ducele îl ascultă liniştit; apoi, după ce heraldul îşi isprăvi războinica solie, îi răspunse cu glas liniştit :

— Prietene, niciodată n-am făcut decît servicii regelui Franţei şi credeam că titlurile de aliat, prieten, de slujitor şi de unchi meritau procedee cu totul diferite. Am făcut tot ce-am putut ca să trăiesc în bună înţelegere cu el ; n-am scăpat nici un prilej pentru a-l face să înţeleagă cît de mare greşeală săvîrşeşte că s-a supărat pe mine. Ştiu prea bine că puterile mele nu se pot nici pe departe asemui cu ale sale ; dar, deoarece nu vrea cu nici un chip să fie înţelegător şi deoarece pare hotărît să pună mîna pe ţinuturile mele, spune-i că mă va găsi la hotar şi că, ajutat de prietenii şi aliaţii mei, sper să pot ţine piept şi să-mi apăr ţara. Regele, nepotul meu, îmi cunoaşte de altfel deviza : *Nimic nu-i lipseşte celui cu credinţă în Dumnezeu !*

Şi îl trimise înapoi pe herald, dăruindu-i un veşmînt foarte bogat şi o pereche de mănuşi pline de taleri.

După un astfel de răspuns, nu le mai rămînea decît să se pregătească de război.

Prima hotărîre pe care o luă Carol al III-lea fu să-şi pună în siguranţă, în fortăreaţa din Nisa, soţia şi copilul.

Aşa că se anunţă plecarea neîntîrziată de la Verceil la Nisa.

Atunci, Emmanuel Philibert socoti că sosise momentul să obţie de la mama lui o favoare pe care tot amînase pînă atunci să i-o ceară : de a-l lua pe Leone din casa aceea de ţărani unde, de altfel, nu fusese lăsat decît provizoriu, pentru a-l face, lucru deja hotărît, ca pe Scianca-Ferro, un copil din anturajul prinţului.

Ducesa Beatrice, cum am mai spus, era o femeie c-o minte ageră. Tot ceea ce observase la orfan, gingăşia trăsăturilor, fineţea mîinilor, distincţia limbajului o făceau să bănuiască că îmbrăcămintea grosolană a mamei şi a copilului ascundeau o mare taină. Pe lîngă asta, ducesa era o femeie cu suflet pios : ea văzu mîna lui Dumnezeu în acea întîlnire a lui Emmanuel în urma accidentului cu taurul, întîmplare aproape providenţială, deoarece n-avusese alt rezultat decît să-l conducă pe tînărul prinţ lîngă femeia moartă şi copilul pe cale de a-şi da sufletul. Se gîndi că în acele clipe, cînd totul îi părăsea, cînd nenorocirea se apropia de casă, cînd îngerul zilelor întunecate îi arăta soţului, ei şi copilului calea tainică a pribegiei, nu era momentul să-l respingă pe orfan care, ajuns om, poate le va fi într-o zi prieten, îşi aminti de trimisul lui Dumnezeu înfăţişîndu-se ca un simplu călător în pragul tristei case a lui Tobie orbul, căruia prin mîinile fiului său, îi redase mai tîrziu bucuria şi lumina ochilor ; de aceea în loc să se opună cererii lui Emmanuel, chiar de la primele cuvinte îi îndeplini dorinţa şi, cu încuviinţarea ducelui, îi îngădui fiului să-şi aducă pe micul protejat la Verceil.

De la Verceil la Nisa, Leone va călători cu ceilalţi doi copii.

Emmanuel abia putu aştepta pînă a doua zi dimineaţă pentru a se repezi să-i anunţe lui Leone vestea cea bună. Coborî la grajduri în revărsatul zorilor, îşi înşeuă singur căluţu-i arab şi, lăsînd toate celelalte în grija lui Scianca- Ferro, porni în cea mai mare goană spre Oleggio.

Îl găsi pe Leone tare mîhnit. Bietul orfan auzise de nenorocirea ce se abătuse asupra bogaţilor şi puternicilor lui protectori. Se vorbea despre plecarea curţii la Nisa, adică într-o ţară de care Leone nici măcar nu auzise ; iar cînd sosi Emmanuel, înfierbîntat de alergătură şi cu chipul luminat de bucurie, găsi pe Leone plîngînd de parcă îşi pierduse pentru a doua oară mama.

Mai ales printre lacrimi zăresc copiii pe îngeri. Nu exagerăm dacă spunem că Emmanuel îi apăru, printre lacrimi, un înger lui Leone.

În cîteva cuvinte se spuse, se lămuri şi se aranjă totul şi lacrimile se preschimbară în zîmbete. Există, în viaţa omului o epocă — şi asta-i vîrsta de aur — cînd lacrimile şi zîmbetele se ating, îngînîndu-se ca noaptea cu zorile.

La două ore după Emmanuel, sosi Scianca-Ferro cu primul scutier al prinţului şi doi suliţaşi, aducînd de frîu chiar iapa de călărie a ducesei. Dădură o sumă frumoasă de bani ţăranilor care timp de şase săptămîni avuseseră grijă de Leone. Acesta îi îmbrăţişă lăcrimînd din nou ; dar plînsul lui era amestecat acum cu lacrimi de bucurie. Emmanuel îl ajută să se aburce în şa şi, de teamă să nu i se întîmple ceva scumpului său protejat, hotărî că va conduce el însuşi iapa de frîu.

În loc să fie gelos de noua prietenie, Scianca-Ferro galopa nespus de vesel, cînd înainte cînd înapoi, conducîndu-i ca un adevărat căpitan, zîmbind cu zîmbetul acela frumos de copil ce-şi arată şi inima odată cu strălucirea dinţilor, către prietenul prietenului său. Ajunseseră astfel la Verceil. Ducesa şi ducele îl îmbrăţişară pe Leone şi din clipa aceea Leone făcu parte din familie.

Porniră chiar a doua zi spre Nisa, unde ajunseră cu bine.

VIII.SCUTIERUL ŞI PAJUL

Nu avem intenţia — Doamne fereşte ! căci au făcut-o alţii mult mai bine decît am putea-o face noi — nu avem intenţia, spunem, să istorisim războaiele din Italia şi să scriem istoria marii rivalităţi ce a umbrit începutul secolului al XVI-lea. Nu ; din fericire ne-a fost hărăzită, cel puţin în această împrejurare, o sarcină mai umilă dar în acelaşi timp, trebuie să recunoaştem, mai pitorească pentru noi şi mai distractivă

pentru cititorii noştri. Astfel că-n povestirea ce va urma nu vom vedea decît culmile marilor evenimente, asemeni înaltelor piscuri ale Alpilor ce îşi ridică deasupra norilor vîrfurile lor acoperite de zăpezi veşnice.

Francisc I trecu prin Savoia, străbătu Piemontul şi se revărsă asupra Italiei.

Timp de trei ani tunurile Imperiului şi ale Franţei bubuiră, cînd în Provence, cînd în ducatul Milanului.

Mîndre cîmpii ale Lombardiei şi Piemontului, numai îngerul morţii ştie cîte cadavre au trebuit pentru a vă dărui rodnicia voastră nesecată !

În acest timp, sub cerul minunat al Nisei, numai azur ziua, numai flăcări noaptea, unde pînă şi gîzele întunericului sînt scîntei zburătoare, copiii creşteau sub privirile prinţesei Beatrice şi sub ochiul lui Dumnezeu.

Leone devenise un tovarăş nedespărţit al acelei vesele trinităţi; lua parte la toate jocurile, dar nu la toate exerciţiile. Practicile prea violente ale meşteşugului de războinic nu se potriveau cu mînuţele lui, iar braţele-i păreau prea plăpînde maeştrilor acestei arte ca să poată purta vreodată în chip falnic lancea sau scutul. Este adevărat că Leone era cu trei ani mai tînăr decît camarazii lui ; dar în realitate între ei părea a fi o diferenţă de zece ani, mai ales de cînd — fără îndoială prin graţia lui Dumnezeu, care-l destina unor fapte mari — Emmanuel prinsese a creşte în putere şi sănătate, ca şi cum îşi pusese în gînd să recupereze avansul pe care, în privinţa asta, îl cîştigase faţă de fratele său de lapte Scianca-Ferro.

Aşa că rolurile se împărţiră în mod firesc între tovarăşii micului duce : Scianca-Ferro devenise scutierul său ; Leone, mai puţin ambiţios, se mulţumise să-i fie paj.

Între timp, sosi vestea că fiul cel mare al ducelui, prinţul Ludovic, murise la Madrid.

Fu o mare durere pentru ducele Carol şi ducesa Beatrice. La drept vorbind, pe lîngă această durere, Dumnezeu le dădea o consolare, dacă totuşi există vreo consolare pentru un tată şi mai ales pentru o mamă la moartea copilului lor : prinţul Ludovic trăia de multă vreme departe de părinţii săi, pe cînd sub ochii ducelui şi ai ducesei, Emmanuel-Philibert, ca şi cum ar fi vrut să dea în fiecare zi tot mai multă garanţie prezicerii astrologului, înflorea ca un crin, creştea ca un stejar.

Dar soarta, care nu voise, fără îndoială, decît să-i pună la încercare pe exilaţi, nu întîrzie să le dea o lovitură cu mult mai crudă. Ducesa Beatrice căzu la pat doborîtă de o boală mistuitoare şi, cu toată arta medicilor, cu toate îngrijirile soţului, ale copilului şi ale femeilor sale, îşi dădu sufletul la 8 ianuarie 1538.

Durerea ducelui fu adîncă, dar religioasă ; a lui Emmanuel atinse aproape culmea disperării. Din fericire, copilul ducal avea lîngă el pe celălalt orfan care ştia ce înseamnă lacrimile ! Ce s-ar fi făcut fără dulcele-i tovarăş, care nu cerca să-l consoleze, ci se mulţumea doar, în loc de orice consideraţie filozofică, să-şi amestece lacrimile cu ale lui !

Fără îndoială că şi Scianca-Ferro suferea de pierderea aceasta ; dacă ar fi putut s-o readucă la viaţă pe ducesă ducîndu-se să provoace pe vreun uriaş teribil dintr-un turn, sau să înfrunte vreun balaur de basm pînă în peştera lui, cavalerul nostru de unsprezece ani ar fi plecat pe loc şi fără ezitare să săvîrşească, fie chiar cu preţul vieţii lui, isprava care ar fi redat veselia şi fericirea prietenului său ! Dar la asta se mărgineau consolările pe care i le putea oferi ; natura-i viguroasă nu se potrivea de loc cu plînsul moleşitor. O rană putea face să-i curgă sînge ; o supărare nu ştia să-i stoarcă lacrimi. Ce îi trebuia lui Scianca-Ferro era să înfrunte primejdii, nu să îndure nenorociri.

Aşa că ce făcea el, pe cînd Emmanuel-Philibert plîngea cu capul rezemat de umărul lui Leone ? Înşeuîndu-şi calul, încingîndu-şi sabia şi atîrnîndu-şi buzduganul la oblînc, o lua razna peste încîntătoarele şiruri de coline ce mărginesc Mediterana şi, asemeni unui dulău care întărîtat contra pietrelor şi bîtelor le sfarmă în dinţi, îşi închipuia că are de a face cu ereticii germani sau sarazinii din Africa, făurindu-şi fantasme de duşmani din lucrurile nesimţitoare şi neînsufleţite şi, neavînd platoşe de străpuns şi coifuri de zdrobit, sfărîma stîncile cu buzduganul, tăia brazii şi stejarii tineri cu paloşul, cautînd şi găsind o alinare a durerii în exerciţiile acelea violente spre care îl mîna structura lui viguroasă.

Orele, zilele şi lunile se scurseră ; lacrimile secară. Durerea, încă vie în adîncul inimii sub forma unui dulce regret şi a unei duioase amintiri, dispăru cu încetul de pe chipuri ;

ochii ce căutau zadarnic soţia, mama şi prietena aici jos, se ridicară ca să caute îngerul în ceruri.

Inima ce se îndreaptă spre Dumnezeu este foarte aproape de consolare.

De altminteri, evenimentele îşi urmau cursul, exer- citînd puternica lor influenţă chiar asupra durerii.

Tocmai se hotărîse o conferinţă între papa Paul al III-lea (Alexandru Farnese), Francisc I şi Carol-Quintul. Era vorba de izgonirea turcilor din Europa, totodată de crearea unui ducat lui Ludovic Farnese şi de retrocedarea domeniilor ducelui de Savoia.

Conferinţa trebuia să aibă loc la Nisa.

Nisa fusese aleasă de papă şi de Carol-Quintul în speranţa că, drept recunoştinţă a ospitalităţii oferite de unchiul său, regele Francisc I va fi mai generos la concesii.

Apoi, mai trebuia de asemeni făcută un fel de împăcare între papa Paul al III-lea şi Carol-Quintul. Alexandru Farnese dăduse fiului său mai mare, Ludovic, oraşele Parma şi Piacenza în schimbul principatelor Camerino şi Nepi, pe care i le luase pentru a le da celui de al doilea fiu, Octav. Această învestitură îi displăcuse lui Carol-Quintul care, chiar atunci — Maria-Francesco Sforza murind în 1535 — refuzase papii, orice sumă i-ar fi oferit, vestitul ducat al Milanului care era, dacă nu pricina, cel puţin pretextul nesfîrşitului război dintre Franţa şi Imperiu.

De altfel, Carol-Quintul avea dreptate : noul duce de Parma şi Piacenza era acel infam Ludovic Farnese care declara că puţin îi pasă dacă-i iubit, ori nu, principalul este să fie temut, şi care dezarma nobilii, biciuia femeile şi brutaliza episcopii.

Papii secolului al XVI-lea nu erau norocoşi la copii !

Conferinţa de la Nisa avea deci ca scop să reconcilieze nu numai pe ducele de Savoia cu regele Franţei, ci şi pe împărat cu papa.

Totuşi Carol al III-lea, pe care nenorocirea îl făcuse prudent, nu vedea fără o oarecare teamă instalarea nepotului său, a cumnatului şi a sfîntului lor arbitru în ul timul lui loc fortificat.

Cine-i garanta că în loc să i se redea domeniile ce i se luaseră, nu i se va lua şi singurul oraş ce i se mai lăsase ?

Aşa că, pentru orice eventualitate şi pentru mai multă siguranţă, îl închise pe Emmanuel-Philibert, ultimul lui moştenitor aşa cum Nisa era ultimu-i oraş, în fortăreaţa ce domina aşezarea, recomandînd guvernatorului să nu deschidă castelul nici unei trupe, chiar de-ar veni acea trupă din partea împăratului, din partea regelui Francisc I, sau din partea papii.

Apoi plecă în persoană în întîmpinarea lui Paul al III-lea care, după programul stabilit, trebuia să ajungă cu cîteva zile înaintea împăratului şi a regelui Franţei.

Papa se afla numai la o leghe de Nisa, cînd sosi o scrisoare a ducelui adresată guvernatorului, prin care îi poruncea să pregătească în castel *Apartamentele papii.*

Scrisoarea o aducea căpitanul gărzii Sanctităţii Sale care, avînd sub comanda sa două sute de pedestraşi, cerea să fie primit în castel pentru a-şi îndeplini serviciul de gardă de onoare pe lîngă suveranul său.

Ducele Carol al III-lea vorbea de papă, dar nu amintea nici de căpitan şi nici de cei două sute de oameni ai lui.

Situaţia era foarte neplăcută ; papa cerea tocmai ce îi era strict interzis guvernatorului să acorde.

Atunci guvernatorul ţinu un sfat.

Emmanuel-Philibert asista la acel sfat, deşi avea numai unsprezece ani. Fără îndoială că fusese chemat să fie de faţă pentru a înflăcăra şi mai mult curajul apărătorilor săi.

Pe cînd deliberau, copilul zări atîrnat pe perete modelul în lemn al castelului care era pricina acelei grave neînţelegeri pe cale de a izbucni între Carol al III-lea şi papă.

— Pe cinstea mea, domnilor! se adresă el sfetnicilor care discutau de o oră fără să ajungă la nici un rezultat, văd că v-aţi încurcat rău pentru o nimica toată ! Deoarece avem un castel de lemn şi un castel de piatră, să-l dăm pe cel de lemn papii şi să-l păstrăm pentru noi pe cel de piatră !

— Domnilor, rosti guvernatorul, iată că datoria ne este dictată de cuvintele unui copil. Sanctitatea-sa va avea, dacă ţine numaidecît, castelul de lemn ; dar jur pe ce am mai sfînt,că atît cît voi trăi eu, nu va avea pe cel de piatră !

Răspunsul copilului şi cel al guvernatorului fură transmise papii, care fără să mai insiste descinse la mă-năstirea Cordelierilor.

Sosi şi împăratul, apoi regele Franţei.

Fiecare se instală în corturile proprii, de o parte şi de alta a oraşului, papa la mijloc.

Conferinţa se deschise.

Din nefericire, nu dădu nicidecum rezultatele aşteptate.

Împăratul pretindea pentru cumnatul său statele Savoia şi Piemont.

Francisc I pretindea ducatul Milanului pentru cel de al doilea fiu al său, ducele de Orléans.

În sfîrşit, papa, care şi el voia să-şi plaseze fiul acolo, cerea să fie ales duce de Milano un prinţ care să nu aparţină nici familiei lui Francisc I, nici celei a lui Carol- Quintul, dar cu condiţia să primească de la împărat învestitura şi să plătească tribut regelui Franţei.

Fiecare voia deci imposibilul, deoarece voia tocmai contrariul de ceea ce voiau ceilalţi.

Aşa că, refuzînd cu toţii să stabilească ceva definitiv, se ajunse la soluţia unui armistiţiu.

Toată lumea, într-adevăr, dorea acel armistiţiu :

Francisc I, pentru a da puţin răgaz oştenilor săi, aproape sleiţi de puteri să se odihnească, şi totodată şi finanţelor care erau cu desăvîrşire sleite ;

Carol-Quintul, pentru a pune capăt incursiunilor turceşti în cele două regate ale sale, Neapole şi Sicilia ;

Paul al III-lea, ca să-şi asigure mai temeinic cel puţin fiul în principatele Parma şi Piacenza, deoarece nu putea să-l instaleze în ducatul Milanului.

Se încheie un armistiţiu de zece ani ; Francisc I fixă el singur cifra.

— Zece ani ori nimic ! spuse categoric.

Şi i se acordară zece ani. Este adevărat că el însuşi călcă acest armistiţiu peste patru ani.

Carol al III-lea, care se temea ca toate conferinţele acelea să nu se isprăvească cu sechestrarea puţinelor domenii ce-i mai rămîneau, privi îndepărtîndu-se pe iluştrii săi oaspeţi cu mai multă bucurie decît îi privise sosind.

Îl părăseau aşa cum îl găsiseră, lăsîndu-l doar mai sărăcit cu toate cheltuielile făcute de ei pe domeniile sale şi pe care uitaseră să i le plătească.

Papa era singurul care obţinuse ceva din toate acestea, reuşind două căsătorii : căsătoria celui de al doilea fiu al său,

Octave Farnese, cu Margareta de Austria, văduva lui Giuliano de Medici care fusese asasinat la Florenţa în biserica Santa-Maria-dei-Fiori şi căsătoria nepoatei lui, Vittoria, cu Antoine, fiul cel mai mare al lui Carol de Vendôme.

Scăpînd de griji în privinţa lui Francisc I, Carol- Quintul se pregăti împotriva turcilor la Genova; pregătiri colosale ce durară doi ani.

La sfîrşitul acestor doi ani, cum flota era pe punctul de a porni, ducele Carol al III-lea se hotărî să facă o vizită cumnatului său şi să-şi prezinte fiul, pe Emmanuel- Philibert, ce avea să împlinească în curînd treisprezece ani.

Este de la sine înţeles că Scianca-Ferro şi Leone făceau parte din suită ; Emmanuel-Philibert nu pleca nicăieri fără ei.

De cîtva timp tînărul prinţ era foarte preocupat. Era vorba de compunerea unui discurs de care nu voia să pomenească nici monseniorului Ludovic Alardet, episcop de Lausanne, preceptorul său, nici profesorilor săi, Ludovic de Châtillon, senior de Musinens, mare scutier de Savoia, Jean-Baptiste Provana, senior de Leyni şi Edouard de Genève, baron de Lullens.

Se mulţumi să se destăinuiască numai scutierului şi pajului său.

Era vorba să ceară împăratului Carol-Quintul îngăduinţa de a-l însoţi în expediţia împotriva barbarilor.

Dar Scianca-Ferro se scuză spunînd că de-ar fi vorba de trimis o provocare, el ar fi meşter în materie, dar se recunoştea nepriceput la înjghebarea unui discurs.

Leone se scuză mărturisind că numai gîndul primejdiilor pe care le va întîmpina desigur Emmanuel-Philibert într-o asemenea expediţie îi tulbura aşa de tare mintea, că nu ar putea lega nici măcar primele două cuvinte din asemenea cerere.

Tînărul prinţ se văzu deci nevoit să se mulţumească cu propriile-i forţe. Atunci, cu ajutorul lui Titus Livius, Quintilian, Plutarh şi toţi fabricanţii de discursuri din antichitate, compuse discursul pe care intenţiona să-l adreseze împăratului.

Împăratul locuia la prietenul său Andrea Doria, în acel splendid palat, ce pare regele portului Genova şi supraveghea înarmarea flotei plimbîndu-se pe minunatele terase de unde

falnicul amiral, după ce dăduse un banchet ambasadorilor veneţieni, pusese să se arunce în mare argintăria.

Ducele Carol, Emmanuel-Philibert şi suita lor fură introduşi la împărat îndată ce se anunţară. Împăratul îşi îmbrăţişă cumnatul şi voi apoi să-şi îmbrăţişeze şi nepotul.

Dar Emmanuel-Philibert se desfăcu respectuos din augusta îmbrăţişare, puse un genunchi la pămînt şi cu cel mai grav aer din lume, avînd alături pe scutierul şi pajul său, fără ca nici tatăl lui să ştie ce voia să spună, rosti următorul discurs:

— Aducînd devotamentul meu în sprijinul gloriei şi cauzei măriei tale, ce sînt ale lui Dumnezeu şi ale sfintei noastre religii, vin de bună voie şi cu bucurie pentru a vă ruga, o, Cezar ! să fiu primit ca voluntar între puzderia de războinici ce sosesc din toate părţile ca să se aşeze sub stindardele măriei tale, fericit fiind, Cezar ! să învăţ sub conducerea celui mai mare dintre regi şi a nebiruitului împărat, disciplina ostăşească şi meşteşugul războiului.

Împăratul îl privi,surîse şi, în timp ce Scianca-Ferro îşi exprima cu glas tare admiraţia pentru discursul prinţului său, în timp ce, pălind de teamă, Leone se ruga lui Dumnezeu să-i inspire împăratului gîndul cel bun de a refuza oferta ce i se făcuse, îi răspunse cu gravitate :

— Prinţe, îţi mulţumesc pentru această dovadă de devotament ! Stăruie mai departe în sentimentele acestea frumoase, ele ne vor fi de folos la amîndoi. Numai că eşti încă prea tînăr pentru a mă urma la război ; dar,dacă vei păstra întotdeauna aceeaşi înflăcărare şi voinţă, fii fără grijă, peste cîţiva ani nu-ţi vor lipsi ocaziile !

Şi, ridicînd pe tînărul prinţ, îl îmbrăţişă ; apoi, pentru a-l consola, scoţîndu-şi ordinul Lînei de aur ce-l purta pe piept, îl petrecu pe după gîtul lui Emmanuel.

— Ei, drace ! exclamă Scianca-Ferro, iată ceva mai preţios decît pălăria de cardinal !

— Văd că ai un îndrăzneţ tovarăş, chipeşe nepoate ! spuse Carol-Quintul şi o să-i dăm şi lui un lanţ, pînă cînd o să-i atîrnăm de el vreo cruce.

Şi, luînd un lanţ de aur de la gîtul unuia dintre nobilii ce se aflau acolo, i-l aruncă lui Scianca-Ferro.

— E al tău, frumosule scutier ! rosti el.

Dar oricît de rapid fusese gestul lui Carol-Quintul, Scianca-Ferro avu timp să pună un genunchi în pămînt, astfel că primi darul împăratului într-o atitudine respectuoasă.

— Hai, exclamă învingătorul de la Pavia ce era bine dispus, trebuie ca fiecare să-şi primească partea sa, chiar pajul.

Şi, scoţînd din degetul cel mic un diamant :

— Frumosule paj, zise el, e rîndul tău !

Dar spre marea uimire a lui Emmanuel-Philibert, a lui Scianca-Ferro şi a întregii asistenţe, Leone păru că n-aude, rămînînd nemişcat la locul lui.

— O ! O ! făcu Carol-Quintul, după cît se pare, avem un paj surd.

Şi, ridicînd vocea :

— Haide, frumosule paj, stărui el, vino aici.

Dar, în loc să asculte, Leone făcu un pas înapoi.

— Leone ! strigă Emmanuel apucîndu-l pe băiat de mînă şi încercînd să-l conducă la împărat.

Dar, lucru straniu ! Leone îşi smulse mîna dintr-a lui Emmanuel şi scoţînd un strigăt, se repezi afară din sală.

— Iată un paj care nu-i de loc interesat, zise Carol-Quintul, şi va trebui să-mi spui de unde ţi-i procuri, dragă nepoate... Diamantul pe care voiam să i-l dăruiesc valorează o mie de pistoli !

Apoi, întorcîndu-se către curteni :

— Frumoasă pildă de urmat, domnilor ! spuse Carol-Quintul.

IX.LEONE-LEONA

Oricît stărui Emmanuel-Philibert pe lîngă Leone, după ce se întoarse la palatul Corsi unde locuia cu tatăl său, pentru a afla nu numai din ce pricină refuzase diamantul, dar şi ce-l făcuse să zboare, am putea zice, ca un pui de şoim speriat, cu un strigăt de spaimă, copilul rămase mut şi nici o rugăminte nu-l putu face să scoată o vorbă în privinţa asta.

Era aceeaşi încăpăţînare pe care ducesa Beatrice n-o putuse învinge cînd cercase să obţină informaţii de la copil în

privinţa mamei lui, lămuriri pe care copilul refuzase mereu să i le dea.

Dar oare cum putea să fie amestecat împăratul Carol-Quintul în catastrofa ce lovise pe pajul orfan ? Iată ce-i era cu neputinţă lui Emmanuel-Philibert să ghicească. Orice ar fi fost, decît să-l socotească o clipă pe Leone capricios şi uşuratec, era gata să dea vina pe oricine, chiar pe unchiul lui.

Se scurseră doi ani de cînd se încheiase armistiţiul de la Nisa. Cam mult pentru regele Francisc I ca să-şi ţină cuvîntul. Aşa că toată lumea se mira şi mai ales Carol-Quintul, care, în timpul întrevederii avute cu cumnatul său, fusese mereu bănuitor cu privire la intenţiile regelui Franţei îndată ce el, Carol-Quintul, nu va mai fi acolo ca să-l ocrotească pe bietul duce.

Într-adevăr, abia ridicase ancora împăratul că ducele de Savoia, reîntors la Nisa, primi o solie de la Francisc I.

Francisc I propunea unchiului său să-i redea Savoia, dacă Carol al III-lea îi ceda Piemontul pentru a-l anexa la coroana Franţei.

Ducele indignat de asemenea propunere trimise înapoi pe solii nepotului său, interzicîndu-le să mai apară în faţa lui.

Cine-i dăduse lui Francisc I atîta încredere încît să declare pentru a patra oară război împăratului ?

Era faptul că avea doi aliaţi noi, Luther şi Soliman, hughenoţii din Germania şi sarazinii din Africa. Ciudaţi aliaţi pentru regele *Prea-Creştin,* pentru *fiul cel mare al Bisericii!*

Lucru de mirare ! tot timpul acestei lungi lupte între Francisc I şi Carol-Quintul, acel căruia i se spune *regele-cavaler* nu-şi ţine niciodată cuvîntul ! După ce pierduse totul, *în afară de onoare,* pe cîmpul de bătălie de la Pavia, pătează pentru totdeauna această onoare, rămasă pînă atunci neatinsă, semnînd în închisoare un tratat pe care n-avea să-l respecte ! Iată regele pe care istoricii ar trebui să-l alunge din istorie, cum a alungat Hristos pe vînzători din templu ; iată pe soldatul făcut cavaler de Bayard şi blestemat de Sfîntul-Vallier ! De cum şi-a călcat cuvîntul pare că şi-a pierdut minţile ; este prietenul turcului şi al ereticului ; dă mîna dreaptă lui Soliman şi stînga lui Luther ; păşeşte, el fiul lui Ludovic cel Sfînt, alături de fiul lui Mahomed! De asta, Dumnezeu, după ce i-a

trimis înfrîngerea, fiica mîniei sale, îi trimite apoi ciuma, fiica răzbunării !

Asta nu împiedică cu nimic ca în cărţi, cel puţin în cele ale istoricilor, să poarte titlul de regele cavaler.

E adevărat că noi ceilalţi, poeţii, îl numim regele infam, sperjur faţă de duşmani, sperjur faţă de prieteni, sperjur faţă de Dumnezeu !

De astă dată, primind răspunsul ducelui de Savoia, el ameninţă Nisa.

Ducele de Savoia lăsă Nisa în grija unui viteaz cavaler savoiard numit Odinet de Montfort şi, retrăgîndu-se prin pasul Tende, ajunge la Verceil unde începe să adune puţinele forţe de care mai putea încă dispune.

Emmanuel-Philibert ceruse tatălui său favoarea de a rămîne la Nisa ca să-şi înceapă cariera armelor luptînd în acelaşi timp contra lui Francisc I şi contra lui Soliman. Fiind însă singurul şi ultimul moştenitor al casei sale, ducele îl socotea prea preţios pentru a-i îndeplini asemenea dorinţă.

Nu se întîmplă acelaşi lucru cu Scianca-Ferro ; el căpătă învoirea şi o şi folosi din plin.

Abia ajunseseră, ducele, fiul lui, Leone şi suita la cîteva leghe de Nisa, că zăriră o flotă de două sute de corăbii, purtînd pavilioanele turceşti şi franceze, ce debarcă în portul Villefranche zece mii de turci comandaţi de Khaïr-Eddin şi douăsprezece mii de francezi comandaţi de ducele de Enghien.

Asediul fu teribil; garnizoana se apără pas cu pas ; cu toţii, cetăţeni, soldaţi şi gentilomi, făcură minuni de vitejie. Oraşul fu străpuns în zece locuri diferite ; turcii şi francezii intrară prin zece breşe, luptîndu-se apoi pentru fiecare stradă, pentru fiecare casă, fiecare răspîntie. Focul mergea în pas cu asediatorii. Odinet de Montfort se retrase în castel, lăsînd duşmanului doar un oraş în ruină.

A doua zi, un herald îl somă să se predea.

Dar el îi spuse scuturînd din cap :

— Prietene, mergi pe un drum greşit adresîndu-te mie ca să-mi propui asemenea laşitate...Mă numesc *Montfort*[1] ; emblema mea este *ţeapa,* şi deviza : *nu ceda !*

---

[1] Montfort : munte puternic.

Montfort se arătă demn de deviza, de emblema şi de numele său. Rezistă pînă cînd sosind pe de o parte ducele cu patru mii de piemontezi şi pe de alta Alphonse d'Avalos cu şase mii de spanioli din partea împăratului, turcii şi francezii fură nevoiţi să ridice asediul.

A fost o mare sărbătoare pentru ducele Carol şi pentru supuşii săi, ziua cînd intră în Nisa, oricît de ruinat era oraşul; a fost o mare sărbătoare şi pentru Emmanuel- Philibert şi scutierul său. Scianca-Ferro îşi cîştigase numele pe care i-l dăduse Carol al III-lea. Cînd fratele lui de lapte îl întrebă cum se descurcase cînd trebuise să lovească adevărate chiurase şi adevărate scuturi :

— Eh ! exclamase el, nu-i mai greu decît a despica stejarii... nu-i mai anevoios decît a sfărîma stîncile.

— Ah ! de ce n-am fost şi eu acolo ! murmură Emmanuel-Philibert, fără a observa că Leone, cramponat de braţul lui, se făcuse palid gîndindu-se la primejdiile prin care trecuse Scianca-Ferro şi la cele prin care va trece într-o zi Emmanuel.

Este adevărat că la puţină vreme bietul nostru paj se linişti cu totul, căci se încheie pacea de la Crespy, ca urmare a invaziei lui Carol-Quintul în Provence şi, în acelaşi timp, a bătăliei de la Cérisole.

Pacea a fost semnată la 14 octombrie 1544.

Clauzele prevedeau ca Filip de Orléans, al doilea fiu al lui Francisc I, să se căsătorească peste doi ani cu fiica împăratului şi să primească ca dotă ducatul Milanului şi Ţările de Jos ; iar la rîndul său, regele Franţei să renunţe la pretenţiile lui asupra regatului Neapole şi să redea ducelui de Savoia tot ce-i luase, cu excepţia fortăreţelor din Pignerol şi Montmellian care vor rămîne alipite teritoriului francez ca cetăţi de pază.

Tratatul trebuia pus în aplicare peste doi ani, adică a căsătoria ducelui de Orléans cu fiica împăratului.

După cum se vede, am ajuns la anul 1545. Copiii crescuseră : Leone, cel mai tînăr din cei trei avea paisprezece ani, Emmanuel împlinise şaptesprezece, Scianca-Ferro, cel mai mare dintre ei, avea cu şase luni mai mult decît Emmanuel.

Ce se petrecea în inima lui Leone şi de ce era tînărul din ce în ce mai trist ? Iată întrebarea pe care şi-o puneau

zadarnic Emmanuel şi Scianca-Ferro ; iată ce-l întreba zadarnic Emmanuel pe Leone.

Lucru ciudat, într-adevăr ! cu cît înainta în vîrstă, tînărul paj urma tot mai puţin exemplul celor doi camarazi ai lui. Emmanuel, pentru a face să fie uitată cu desăvîrşire porecla-i de Cardinalin şi scutierul, pentru a merita tot mai mult porecla de Scianca-Ferro, îşi petreceau zile întregi în lupte închipuite; veşnic cu spada, lancea sau securea în mînă, tinerii se întreceau în forţă şi îndemînare. Emmanuel îşi însuşise tot ce se poate cîştiga în mînuirea armelor; Scianca-Ferro dobîndise în vigoare şi forţă musculară tot ce poate primi un bărbat de la Cel-a-tot-puternic.

În timpul acesta Leone ori sta visător într-un turn, de unde putea să vadă exerciţiile celor doi tineri şi să-l urmărească din ochi pe Emmanuel ; ori, dacă în furia luptelor închipuite ei se îndepărtau prea mult, lua o carte şi, retrăgîndu-se într-un cotlon singuratic al grădinii, se apuca să citească.

Singurul lucru pe care-l învăţase Leone cu bucurie — fără îndoială pentru că vedea în asta un mijloc de a-l urma pe Emmanuel — era călăria ; dar de cîtva timp, pe măsură ce tristeţea-i sporea, pajul se lăsa încetul cu încetul şi de acest exerciţiu.

Dar ceea ce îl mira îndeosebi pe Emmanuel era că întotdeauna faţa lui Leone se întuneca şi mai mult la ideea că el va ajunge un prinţ bogat şi puternic.

Într-o zi, ducele primi de la Carol-Quintul o scrisoare în care era vorba de un proiect de căsătorie între Emmanuel-Philibert şi fiica fratelui său, regele Ferdinand. Leone se afla de faţă la citirea scrisorii ; neputîndu-şi ascunde impresia ce-o făcuse asupră-i, spre marea uimire a ducelui Carol al III-lea şi a lui Scianca-Ferro, ce căutau zadarnic motivele unei asemenea dureri, băiatul izbucni în plîns, ieşind din cameră.

După ce ducele Carol se retrase în apartamentele sale, Emmanuel se repezi pe urmele pajului. Ceea ce simţea pentru el, era un sentiment straniu ce nu semăna deloc cu cel care îl avea pentru Scianca-Ferro. Ca să salveze viaţa lui Scianca-Ferro el şi-ar fi dat viaţa ; ca să cruţe sîngele fratelui său de lapte, şi-ar fi dat sîngele ; dar şi-ar fi dat şi viaţa şi sîngele, ar fi dat totul să oprească o singură lacrimă ce tremura pe

marginea pleoapei catifelate şi a genelor lungi, negre, ale lui Leone.

Aşa că, văzîndu-l plîngînd, vru să cunoască pricina acelei dureri. De mai bine de un an observa tristeţea crescîndă a micului paj şi ades îl întrebase care era pricina tristeţii sale ; dar îndată Leone făcea o sforţare asu- pră-şi, scutura capul ca pentru a alunga un gînd sumbru şi răspundea surîzînd :

— Sînt prea fericit, monseniore Emmanuel, şi mereu mă tem că asemenea fericire nu poate dura !

La rîndu-i, Emmanuel clătina din cap. Dar, cum îşi dădea seama că o prea mare stăruinţă părea a-l face şi mai nenorocit pe Leone, se mulţumea să-i prindă mîinile într-ale sale şi să-l privească fix, ca pentru a-l întreba în acelaşi timp prin toate simţurile.

Leone însă îşi ferea încet ochii şi-şi retrăgea uşor mîinile din mîinile lui Emmanuel.

Atunci Emmanuel pleca mîhnit să-l găsească pe Scianca-Ferro, care nici nu se gîndea să-l întrebe ce păs are şi niciodată nu i-ar fi trecut prin minte să-i cuprindă mîinile şi să-l întrebe cu privirea, atît de diferită era prietenia ce-l lega pe Emmanuel de Scianca-Ferro de cea care-l lega de Leone.

Dar, în ziua aceea, zadarnic îl căută Emmanuel pe paj mai bine de o oră în castel şi în parc, că nu-l găsi nicăieri. Întrebă pe toată lumea, dar nimeni nu-l văzuse pe Leone. În sfîrşit, se adresă unui argat de la grajduri. După spusele lui, Leone intrase în biserică şi probabil că se mai afla încă acolo.

Emmanuel alergă la biserică, cuprinse dintr-o privire tot interiorul sumbrei clădiri, şi văzu într-adevăr pe Leone îngenunchiat în cel mai ferit colţ al celei mai tainice capele.

Se apropie de el, aproape să-l atingă, fără ca pajul, cufundat în meditaţie, să-i fi simţit prezenţa. Atunci, mai făcu un pas şi-l atinse pe umăr, rostindu-i numele.

Leone tresări şi-l privi pe Emmanuel cu un aer aproape speriat.

— Dar ce faci tu în biserica asta, la asemenea oră, Leone ? îl întrebă îngrijorat Emmanuel.

— Mă rog lui Dumnezeu, răspunse cu melancolie Leone, să-mi insufle puterea de a îndeplini planul la care cuget.

— Şi care ţi-e planul, copile ? întrebă Emmanuel ; n-aş putea să-l ştiu şi eu ?

— Dimpotrivă, monseniore, răspunse Leone, chiar domnia-ta îl vei şti primul.

— Îmi juri, Leone ?

— Vai ! da, monseniore, răspunse tînărul cu un surîs trist.

Emmanuel îl apucă de mînă şi încercă să-l scoată din biserică. Leone însă îşi desprinse uşurel mîna, cum obişnuia să facă de cîtva timp şi îngenunchie din nou, rugîndu-l cu un gest pe tînărul duce să-l lase singur :

— Îndată ! spuse el ; simt nevoia să mai rămîn încă o clipă cu Dumnezeu.

În tonul tînărului era ceva atît de solemn şi de melancolic, încît Emmanuel nu încercă să mai stăruie.

Ieşi din biserică, dar îl aşteptă pe Leone la uşă. Leone tresări zărindu-l şi totuşi nu păru mirat că-l găseşte acolo.

— Şi secretul, întrebă Emmanuel, îl voi afla curînd ?

— Mîine sper că voi avea puterea să vi-l destăinuiesc, monseniore, răspunse Leone.

— Unde ?

— Aici, în biserică.

— La ce oră ?

— Veniţi la aceeaşi oră ca şi azi.

— Şi pînă atunci, Leone ?... întrebă, aproape rugător, Emmanuel.

— Pînă atunci, sper că monseniorul nu mă va sili să ies din camera mea ; am nevoie de singurătate ca să pot cugeta...

Emmanuel se uită la paj cu o nespusă strîngere de inimă şi îl întovărăşi pînă la uşa lui. Ajunşi acolo, Leone vru să ia mîna prinţului şi s-o sărute ; Emmanuel, la rîndu-i îşi trase mîna şi întinse braţele ca să şi-l apropie pe copil şi să-l sărute pe obraz. Leone, însă, îl respinse blînd, se desfăcu din îmbrăţişare şi spuse cu un accent de o neasemuită dulceaţă şi tristeţe :

— Pe mîine, monseniore !

Şi intră la el.

Emmanuel rămase o clipă nemişcat în picioare în faţa uşii. Îl auzi pe Leone trăgînd zăvorul.

Răceala acelui fier scîrţîind de-a lungul uşii părea a-l străpunge pînă în adîncul inimii.

— O ! Doamne ! murmură el în şoaptă, ce se întîmplă cu mine, şi ce simt oare ?

— Ce naiba faci acolo ? rosti în spatele lui Emmanuel o voce aspră, în timp ce o mînă puternică i se aşeza pe umăr.

Emmanuel scoase un suspin, îl luă pe Scianca-Ferro de braţ şi-l trase după el în grădină.

Se aşezară unul lîngă altul pe o bancă.

Emmanuel îi povesti lui Scianca-Ferro toate cele petrecute între el şi Leone.

Scianca-Ferro se gîndi o clipă, privi în văzduh, îşi muşcă pumnul, apoi rosti deodată :

— Pariez că ştiu ce este !

— Ei, spune, ce-i ?

— Leone este îndrăgostit !

Emmanuel simţi ca o lovitură în inimă.

— Cu neputinţă ! îngînă el..

— Şi de ce, mă rog, cu neputinţă ? se îndîrji Scianca-Ferro. Ce, eu parcă nu sînt ?

— Tu !... şi de cine ? întrebă Emmanuel.

— Ei ! asta-i ! de Gervaise, fata portarului de la cas- tel... Îi era tare frică în timpul asediului, bietei copile ! mai ales după înnoptat, şi-o ţineam lîngă mine ca s-o liniştesc...

Emmanuel făcu o mişcare din umeri ce însemna că era absolut sigur că Leone nu iubea pe fiica vreunui portar.

Scianca-Ferro se înşelă asupra semnificaţiei gestului lui Emmanuel, luîndu-l drept un semn de dispreţ.

— Ei, domnule Cardinalin ! spuse el (cu tot cordonul Lînei de aur, în unele momente Scianca-Ferro îi mai dădea încă porecla aceea lui Emmanuel) să nu-mi faci mie pe mofturosul !... Ei bine, eu îţi declar că o prefer pe Gervaise tuturor frumoaselor doamne de la curte... Şi, de-ar fi un turnir, aş fi gata să port culorile ei şi să-i apăr frumuseţea împotriva oricui s-ar prezenta !

— Aş plînge pe cei care n-ar fi de părerea ta, dragă Scianca-Ferro ! răspunse Emmanuel.Ai dreptate, căci pentru fiica portarului aş lovi tot aşa de năprasnic ca pentru fiica unui rege.

Emmanuel se ridică, strînse mîna lui Scianca-Ferro şi se retrase în camera lui.

Hotărît lucru, cum spusese el însuşi, Scianca-Ferro lovea prea năprasnic ca să înţeleagă ce se petrecea în inima lui Emmanuel, să ghicească ce se petrecea în sufletul lui Leone.

Cît despre Emmnuel, deşi înzestrat cu o mult mai mare sensibilitate de simţire şi cu o rară fineţe de spirit, zadarnic căuta în singurătatea camerei sale şi în tăcerea nopţii să descopere nu numai ce se petrecea în sufletul lui Leone, dar şi de ce era atît de tulburată inima lui.

Aşteptă deci nerăbdător ziua următoare. Dimineaţa se scurse încet, fără ca Emmanuel să-l vadă pe Leon. Cînd sosi ora, porni tremurînd de emoţie spre biserică, ca şi cum avea să se hotărască în viaţa sa un lucru de cea mai mare importanţă.

Tratatul de la Crespy, semnat cu un an înainte, care trebuia să-i redea sau să-i ia definitiv domeniile, i se păruse mult mai puţin important decît taina ce avea să i-o dezvăluie Leone.

Găsi pe tînăr în acelaşi loc ca în ziua precedentă. Fără îndoială, se ruga de multă vreme. Pe chip i se citea o resemnare plină de melancolie. Cu siguranţă că hotărîrea lui, încă şovăielnică în ajun, era acum luată.

Emmanuel se apropie repede de el ; Leone îl întîmpină cu un zîmbet dulce şi trist.

— Ei bine ? întrebă Emmanuel.

— Ei bine, monseniore, răspunse Leone, vreau să vă cer o favoare.

— Anume ce, Leone ?

— V-aţi dat seama de slăbiciunea şi nepriceperea mea la toate exerciţiile corporale. Pentru viitorul vostru, aproape regal, veţi avea nevoie de oameni puternici ca Scianca-Ferro, nu de copii plăpînzi şi timizi ca mine, monseniore.

Leone făcu o sforţare să se stăpînească, şi două lacrimi mari se rostogoliră pe obrajii lui.

— Monseniore, vă solicit o ciudată favoare : aceea de a vă părăsi.

Emmanuel făcu un pas înapoi. Viaţa lui, începută între Scianca-Ferro şi Leone, nu şi-o închipuise niciodată lipsită în viitor de vreunul din cei doi prieteni.

— Să mă părăseşti ? rosti el cu o nemărginită uimire.

Leone îşi aplecă capul fără a răspunde.

— Să mă părăseşti ? repetă Emmanuel cu un ton ce trăda cea mai profundă durere. Tu ! să mă părăseşti; pe mine ? Nu se poate !

— Trebuie, îngînă Leone cu o voce aproape neînţeleasă.

Emanuel, ca un om ce simte că-i pe cale să înnebunească, îşi duse mîna la frunte, privi altarul şi lăsă să-i cadă amîndouă braţele lipsite de vlagă de-a lungul trupului. Cîteva secunde se întrebase pe el însuşi. După asta îl întrebase pe Dumnezeu şi, neprimind răspuns nici de pe pămînt, nici din cer, îl cuprinse din nou decurajarea.

— Să mă părăseşti, reluă el pentru a treia oară, ca şi cum nu se putea deprinde cu acel cuvînt ; pe mine care te-am găsit aproape mort, Leone ! pe mine care te-am primit ca pe un trimis al Providenţei ! pe mine care te-am tratat totdeauna ca pe un frate !... Oh !

— Tocmai din pricina asta, monseniore ; tocmai pentru că îţi datorez prea mult şi rămînînd lîngă domnia-ta, nu pot să-ţi înapoiez nimic din cele ce-ţi datorez. De asta aş vrea să mă rog toată viaţa pentru binefăcătorul meu.

— Să te rogi pentru mine ? făcu Emmanuel din ce în ce mai mirat. Şi unde, mă rog ?

— În vreo sfîntă mănăstire, care îmi pare un loc mai potrivit pentru un biet orfan ca mine, decît cel pe care l-aş ocupa la o curte strălucită, cum va ajunge a voastră.

— Mamă,biată mamă ! murmură Emmanuel, tu care-l iubeai atît, ce-ai spune dacă ai auzi aşa ceva ?

— În faţa lui Dumnezeu care ne ascultă, zise Leone punînd cu solemnitate mîna pe braţul tînărului prinţ, în faţa lui Dumnezeu care ne ascultă, ea ar spune că am dreptate.

În răspunsul lui Leone era atîta sinceritate, atîta convingere, dacă nu a inimii, cel puţin a conştiinţei, încît Emmanuel fu zguduit.

— Leone, spuse el, fă ce vrei, copile, eşti liber. Am încercat să te leg sufleteşte de mine, dar niciodată nu mi-a trecut prin cap că aş avea vreun drept asupra fiinţei tale. Totuşi îţi cer să nu te grăbeşti a lua o hotărîre ; mai aşteaptă opt zile, mai aşteaptă...

— Ah ! exclamă Leone, dacă nu plec în clipa cînd Dumnezeu îmi dă puterea de a te părăsi, Emmanuel, nu voi

mai pleca niciodată şi să ştii, urmă copilul izbucnind în lacrimi, că trebuie să plec !

— Să pleci !... Dar de ce, de ce să pleci ?

La această întrebare, Leone răspunse doar cu una din acele tăceri împietrite, pe care le mai manifestase încă în două ocazii : prima dată în satul Oleggio, cînd ducesa îl întrebase despre părinţii şi originea lui ; a doua oară la Genova, cînd Emmanuel voise să ştie de ce refuzase diamantul lui Carol-Quintul.

Totuşi voia să mai stăruie, cînd auzi în biserică un pas străin.

Era unul din slujitorii tatălui său care venea repede să-i spună că ducele Carol voia să-l vadă fără întîrziere.

Primiseră veşti importante din Franţa.

— După cum vezi, Leone, se întoarse Emmanuel către tînăr, trebuie să te părăsesc ; diseară am să te revăd şi, dacă stărui în hotărîrea ta, Leone, ei bine eşti liber, copile. Poţi să mă părăseşti mîine, sau chiar astă seară, dacă crezi că nu trebuie să rămîi mai mult timp lîngă mine.

Leone nu răspunse ; căzu iar în genunchi cu un geamăt înăbuşit, ca şi cum i se sfîşia inima.

Emmanuel se îndepărtă ; dar, înainte de a ieşi din biserică, nu se putu stăpîni să nu întoarcă de două, trei ori capul ca să-şi dea seama dacă copilul suferea tot atîta simţindu-l că se îndepărtează pe cît suferea el.

Rămas singur, Leone se mai rugă încă o oră ; apoi mai liniştit se întoarse în camera lui. În absenţa lui Emmanuel, hotărîrea sa, şovăielnică atît timp cît tînărul prinţ fusese de faţă, îi revenea călăuzită de acel înger cu inimă de gheaţă numit raţiunea.

Dar ajuns în cameră, gîndul că Emmanuel putea să apară dintr-o clipă în alta pentru a face o ultimă încercare, îl tulbură.

Tresărea la orice zgomot ce se auzea pe scări ; paşii care răsunau pe coridor păreau, trecînd prin faţa uşii, că păşesc pe inima lui.

Se scurseră două ore, se auzi un pas. Ah ! de astădată Leone nu mai avu nici o îndoială : recunoscuse acel pas.

Uşa se deschise şi Emmanuel apăru.

Era trist, şi totuşi în privirea lui lucea o rază de bucurie pe care tristeţea nu izbutea s-o stingă cu totul.

— Ei, Leone, întrebă el după ce închise uşa, ai chibzuit bine ?

— Monseniore, răspunse Leone, cînd m-ai părăsit hotărîrile mele erau luate.

— Aşa că stărui în hotărîrea de a mă părăsi ?

Leone n-avu puterea să răspundă ; se mulţumi să dea afirmativ din cap.

— Şi asta, urmă Emmanuel cu un surîs melancolic, mai cu seamă pentru că voi ajunge un mare prinţ şi voi avea o curte strălucită ?

Leone înclină din nou capul.

— Ei bine, spuse Emmanuel cu oarecare amărăciune, în privinţa asta fii fără grijă, Leone ! Astăzi sînt mai sărac ca niciodată.

Leone îşi ridică capul şi Emmanuel putu să vadă uimirea strălucind printre lacrimi în ochii lui frumoşi.

— Al doilea fiu al regelui Franţei, ducele de Orléans, a murit, zise Emmanuel ; astfel că tratatul de la Crespy este rupt.

— Şi... şi ?... întrebă Leone, interogîndu-l pe Emmanuel cu toate trăsăturile chipului său.

— Şi, urmă Emmanuel, cum împăratul Carol-Quintul, unchiul meu, nu cedează ducatul Milanului vărului meu Francisc I, vărul meu Francisc I nu restituie domeniile tatălui meu.

— Dar, întrebă Leone cu o nespusă îngrijorare ; căsătoria cu fiica regelui Ferdinand, căsătoria aceea propusă chiar de împărat... căsătoria, se mai face ?

— Ei ! dragă Leone, zise tînărul; cel pe care împăratul voia să-l căsătorească cu nepoata lui era contele le Bresse, prinţul de Piemont, ducele de Savoia, era un soţ încoronat, ştii, nu sărmanul Emmanuel-Philibert, care nu mai are din toate domeniile sale decît oraşul Nisa, valea Aosta şi vreo trei-patru cetăţi ca vai de lume împrăştiate prin Savoia şi Piemont.

— Ah ! exclamă Leone cu o bucurie pe care nu şi-o putu înăbuşi.

Dar, aproape imediat, recăpătîndu-şi stăpînirea de sine ce ameninţa să-i scape :

— N-are importanţă ! zise el, asta nu trebuie să schimbe întru nimic cele hotărîte, monseniore.

— Vra să zică, întrebă Emmanuel, mai trist şi mai întunecat de hotărîrea aceea a copilului decît fusese la vestea pierderii domeniilor sale, totuşi mă părăseşti, Leone?

— Cum trebuia neapărat ieri, la fel trebuie neapărat şi astăzi, Emmanuel.

— Ieri, Leone, eram bogat, eram puternic, aveam pe cap o coroană ducală ; astăzi sînt sărac, sînt despuiat, nu mi-a mai rămas decît o sabie în mînă. Părăsindu-mă ieri, Leone, nu erai decît crud ; părăsindu-mă azi, eşti nerecunoscător !... Adio, Leone !

— Nerecunoscător ? strigă Leone. O ! Doamne, auzi-l, spune că sînt nerecunoscător !

Apoi, cum tînărul prinţ, cu privirea înnegurată şi sprîncenele încruntate, pornea spre uşă :

— O ! Emmanuel, Emmanuel ! strigă Leone, dacă mă părăseşti astfel, voi muri !

Emmanuel se răsuci în loc şi-l văzu pe copil cu braţele întinse spre el, palid, clătinîndu-se, gata să leşine.

Se repezi, îl prinse în braţe şi, mînat de o pornire spontană, fără să-şi dea seama ce face, îşi apăsă buzele pe buzele lui Leone.

Leone scoase un strigăt atît de dureros ca şi cum l-ar fi ars un fier înroşit, căzu pe spate şi leşină.

Agrafa vestei strîngîndu-i pieptul, Emmanuel o desfăcu, apoi, cum copilul se sufoca din pricina gulerului plisat şi scrobit, i-l rupse şi-n acelaşi timp, pentru a-i da putinţă să respire, îi descheie toţi nasturii pieptarului.

Atunci însă, fu rîndul lui să scoată un strigăt, nu de durere, ci de surpriză, de uimire, de bucurie.

Leone era femeie !

Revenindu-şi din leşin, Leone nu mai exista ; în schimb Leona era amanta lui Emmanuel-Philibert.

Din acel moment, nu mai putu fi vorba pentru biata copilă să se despartă de iubitul ei căruia, fără un cuvînt de lămurire, îi explicase totul, tristeţe, singurătate, dorinţa de fugă. Dîndu-şi seama că-l iubeşte pe Emmanuel- Philibert, Leona voise să se îndepărteze de el, dar din clipa din care tînărul îi cucerise dragostea, Leona îi dăruise viaţa.

Pentru toată lumea, pajul urma să fie un tînăr cu numele Leone.

Numai pentru Emmanuel-Philibert, Leone era o frumoasă copilă pe care-o chema Leona.

Ca prinţ, Emmanuel-Philibert pierduse Bresse, Piemontul şi Savoia, rămînîndu-i numai Nisa, Valea Aosta şi oraşul Verceil.

Ca om însă, nu pierduse nimic, pentru că Dumnezeu îi dăduse pe Scianca-Ferro şi pe Leona, cele mai nepreţuite daruri, pe care Cel de Sus în mărinimia-i fără de margini le poate oferi unuia din aleşii săi :

Devotamentul şi iubirea !

X.CELE TREI VEŞTI

Să spunem acum în cîteva rînduri ce se petrecuse în timpul scurs între perioada aceea şi epoca în care ne aflăm.

Emmanuel-Philibert spusese lui Leone că nu-i mai rămînea decît spada.

Liga protestanţilor din Germania înfiinţată de Jean-Frederic, elector de Saxa, ce era neliniştită de încălcările repetate ale Imperiului, intrînd cu violenţă în acţiune îi dădu tînărului prinţ ocazia să-şi ofere spada lui Carol- Quintul.

De astădată împăratul acceptă.

Prinţii protestanţi pretextau că atîta vreme cît trăia împăratul, fratele lui, Ferdinand, nu putea fi rege al romanilor.

Liga se întemeie în orăşelul Smalkalde situat în comitatul Hennecery ce aparţinea landgravului de Hesse : de acolo îşi trage şi numele de *Liga de la Smalkalde,* cum a rămas cunoscută.

Henric al VIII-lea din scrupul se abţinuse; Francisc I dimpotrivă, i se alăturase din toată inima. Situaţia asta dura de multă vreme : de la 22 decembrie 1530, ziua primei întruniri.

Şi Soliman făcea parte din ligă. De fapt îi şi dăduse ajutor venind să asedieze Messina, în 1532.

Dar Carol-Quintul pornise împotrivă-i cu o armată de nouăzeci de mii de pedestraşi şi treizeci de mii de cai, silindu-l să ridice asediul. Apoi, ajutat şi de ciumă, zdrobise armata lui

Francisc I în Italia. Astfel, pe de o parte intervenise tratatul de la Cambray din 5 august 1529 şi pe de alta, tratatul de la Nurenberg din 23 iulie 1532 care, pentru puţin timp, adusese pacea în Europa.

Cunoaştem durata tratatelor încheiate cu Francisc I. Tratatul de la Nurenberg fu călcat şi liga din Smalkalde, care avusese timp să-şi adune toate forţele, intră cu violenţă în acţiune.

Împăratul în persoană porni împotriva smalkaldezilor. Ceea ce se petrecea în Germania părea întotdeauna că-l atingea în chip deosebit faţă de ceea ce se petrecea în altă parte.

Asta din pricină că împăratul înţelegea că de cînd papalitatea decăzuse, cea mai mare putere din lume era imperiul.

Astfel stăteau lucrurile cînd la 27 mai 1545 Emmanuel-Philibert plecă spre Worms, unde se afla împăratul. Tînărul prinţ era întovărăşit, ca întotdeauna, de Scianca- Ferro şi de Leone.

Patruzeci de gentilomi îl urmau.

Era toată armata pe care o putuse ridica de pe domeniile rămase, cel ce mai purta încă titlurile de duce de Savoia, de Chablais şi de Aosta ; prinţ de Piemont, de Achaia şi de Moreea ; conte de Geneva, de Nisa, de Asti, de Bresse şi de Romont ; senior de Verceil, de Beaufort, de Bugey şi de Fribourg ; prinţ şi vicat permanent al Sfîntului-Imperiu ; marchiz de Italia şi rege al Ciprului, ca s-o trimită cumnatului său.

Carol-Quintul îşi primi nepotul cu toată cinstea cuvenită, îngăduind să i se dea în prezenţa lui titlul de Maiestate, din cauza acelui regat al Ciprului asupra căruia tatăl său pretindea că are drepturi.

Emmanuel-Philibert răspunse acestei primiri frumoase făcînd minuni de vitejie la bătălia de la Ingolstadt şi de la Mühlberg.

Aceasta din urmă încheie lupta. Zece din cei patruzeci de gentilomi ai lui Emmanuel-Philibert lipsiră seara la apelul şefului lor, fiind morţi sau răniţi.

Cît despre Scianca-Ferro, recunoscînd în mijlocul bătăliei pe electorul Jean-Frederic după voinicu-i cal frizon, după

statura-i uriaşă şi loviturile-i teribile, se ţinuse cu încăpăţînare după el.

Cu siguranţă că tînărul şi-ar fi cîştigat aici numele de Scianca-Ferro, dacă nu şi l-ar fi cucerit demult.

Cu dosul teribilei sale barde dăduse o lovitură ce sfărîmase braţul drept al prinţului, apoi cu tăişul îi dăduse altă lovitură care-i tăiase coiful şi obrazul, astfel că atunci cînd prizonierul îşi ridicase viziera ciuntită a coifului în faţa împăratului, trebuise să-şi spună numele ; întreg obrazul era o înspăimîntătoare rană.

Francisc I murise cu o lună înainte. Pe patul de moarte spusese fiului său că toate nenorocirile Franţei se trag de la alianţa lui cu protestanţii şi cu turcii şi, recunoscînd că atotputernicul era de partea lui Carol-Quintul, povăţuise pe viitorul rege al Franţei să rămînă în termeni paşnici cu el.

Urmă un răstimp de linişte, în care Emmanuel-Philibert se duse să-şi vadă tatăl la Verceil. Revederea fu duioasă căci îi unea o mare dragoste; fără îndoială, ducele de Savoia avea presimţirea că-şi îmbrăţişa fiul pentru ultima oară !

Sfatul dat de Francisc I lui Henric al II-lea nu lăsă urme adînci în inima acestui rege lipsit de geniu militar, dar cu porniri războnice şi războiul se aprinse din nou în Italia cu ocazia asasinării ducelui de Piacenza, acel Paul-Ludovic Farnese, fiul mai mare al lui Paul al III-lea, despre care am mai vorbit. Muri la Piacenza în 1548, asasinat de către Palavicini, Landi, Anguisuola şi Gonfalonieri care predară apoi imediat oraşul lui Ferdinand de Gonzague, guvernatorul ducatului Milano din partea lui Carol-Quintul.

Pe de altă parte, Octave Farnese, al doilea fiu al papei Paul al III-lea, pusese stăpînire pe Parma şi pentru a nu fi silit s-o dea înapoi ceruse protecţia regelui Henric al II-lea.

Ori, chiar de pe cînd trăia Paul-Ludovic, Carol-Quintul revendicase mereu Parma şi Piacenza, ca oraşe ce făceau parte din ducatul Milanului.

Ne amintim de discuţiile pe care le avusese la Nisa în privinţa asta cu papa Paul al III-lea.

Asta fu deajuns ca să reaprindă războiul care izbucni în acelaşi timp în Italia şi în Ţările de Jos.

Ca de obicei, în Flandra îşi concentră Carol-Quintul forţele lui cele mai mari ; deci natural că ochii noştri, care

căutau pe Emmanuel-Philibert, s-au îndreptat spre nord chiar de la începutul acestei cărţi.

Am povestit cum, după asediul Metz-ului şi cucerirea localităţilor Thérouanne şi Hesdin, împăratul, însărcinînd pe nepotul său să reclădească oraşul din urmă, îl numise comandantul suprem al armatelor din Flandra şi guvernator al Ţărilor-de-Jos.

Atunci, ca pentru a compensa această deosebită onoare, o mare durere se abătu asupra lui Emmanuel-Philibert, sfîşiindu-i inima.

La 17 septembrie 1553, tatăl său, ducele de Savoia, muri !

În această calitate de comandant suprem şi cu doliul morţii părintelui său, dacă nu păstrat în îmbrăcăminte, ci, ca al lui Hamlet, întipărit numai pe chip, l-am văzut ieşind din tabăra imperială şi-l vedem acum reîntorcîndu-se, după ce făcuse să-i fie respectată autoritatea, aşa cum făcuse altădată Romulus.

Un curier al lui Carol-Quintul îl aştepta în faţa cortului : împăratul dorea să-i vorbească imediat.

Emmanuel descălecă numaidecît, aruncă frîul calului în mîinile unuia dintre oamenii săi, făcu un semn din cap către scutier şi paj dîndu-le a înţelege că nu se îndepărta de ei decît atît cît îl va reţine Carol-Quintul, desfăcu cureaua sabiei, puse sabia sub braţ, cum avea obiceiul să facă cînd mergea pe jos — pentru ca mînerul să-i fie întotdeauna la îndemînă în cazul cînd ar fi trebuit s-o scoată din teacă ; — după care se îndreptă spre cortul modernului Cezar.

Santinela îi prezentă arma şi el intră precedat de curier, ce trebuia să vestească împăratului sosirea lui.

Cortul de campanie al împăratului era împărţit în patru compartimente, în afară de un fel de anticameră, ori mai degrabă de portic susţinut de patru stîlpi.

Cele patru compartimente ale cortului imperial slujeau, unul de sufragerie, al doilea de salon, al treilea de dormitor şi ultimul de cameră de lucru.

Fiecare era mobilat prin donaţiile unui oraş şi împodobit cu trofeele unei victorii.

Singurul trofeu din camera de culcare a împăratului era spada lui Francisc I, atîrnată la căpătîiul patului. Era un trofeu

simplu, după cum vedeţi; dar pentru Carol- Quintul, care a luat-o cu el chiar şi la mănăstirea Saint- Just, preţuia mai mult decît toate trofeele din celelalte trei încăperi.

Cel ce scrie rîndurile de faţă adesea, cu o tristă şi melancolică privire spre trecut, a ţinut şi a tras această sabie purtată de Francisc I care o predase, de Carol- Quintul care o primise şi de Napoleon care o redobîndise.

Stranie nimicnicie a lucrurilor pămînteşti ! ajunsă aproape singura zestre a unei frumoase prinţese decăzute, ea este astăzi proprietatea unui servitor al Caterinei a II-a.

O, Francisc I ! o, Carol-Quintul ! o, Napoleon !

Deşi numai traversă anticamera, Emmanuel-Philibert, — cu ochiul ager al comandantului care vede totul dintr-o privire şi într-o secundă, — Emmanuel-Philibert, repetăm, observă un om cu mîinile legate la spate, păzit de patru soldaţi.

Omul legat era îmbrăcat ţărăneşte; dar cum avea capul descoperit, lui Emmanuel-Philibert i se păru că nici pletele şi nici tenul nu i se potriveau cu hainele.

Se gîndi că ar putea fi un spion francez pe care tocmai îl prinseseră şi că împăratul îl chemase în legătură cu asta.

Carol-Quintul se afla în camera lui de lucru ; ducele intră la împărat imediat ce fu anunţat.

Carol-Quintul, născut odată cu secolul al XVI-lea, era pe atunci un om de cincizeci de ani, scund de statură, dar voinic ; ochiu-i ager scînteia sub sprîncene, cînd suferinţa nu-i umbrea strălucirea.

Părul îi cărunţise, dar barba, mai mult deasă decît lungă, rămăsese de un roşu aprins.

Stătea întins pe un fel de divan turcesc acoperit cu stofe orientale capturate din cortul lui Soliman, în faţa Vienei.

Aproape, la îndemînă, strălucea un trofeu de hangere şi iatagane arabe. Era înfăşurat într-o haină de casă lungă de catifea neagră căptuşită cu jder. Chipu-i era mohorît şi părea că aşteaptă cu nerăbdare pe Emmanuel-Philibert.

Totuşi, cînd i se anunţă sosirea ducelui, expresia de nerăbdare dispăru într-o clipă, cum dispare la suflarea crivăţului un nour ce întunecă lumina zilei.

În timpul celor patruzeci de ani de domnie împăratul avusese timp să înveţe cum să-i dea chipului său o anumită

expresie şi, trebuie să spunem, nimeni nu era mai abil ca el în această artă.

De cum îşi aruncă ochii asupra împăratului, Emmanuel-Philibert înţelese totuşi că acesta avea de discutat cu el lucruri grave.

Carol-Quintul, zărindu-şi nepotul, întoarse capul spre el şi, făcînd o sforţare ca să-şi schimbe poziţia, îi adresă un salut amical cu mîna şi capul.

Emmanuel-Philibert se înclină respectuos.

Împăratul începu convorbirea în limba italiană. El, care regretase toată viaţa că nu putuse niciodată învăţa latina şi greaca, vorbea la fel de bine cinci limbi vii : italiana, spaniola, engleza, flamanda şi franceza. Chiar el singur explica cum foloseşte cele cinci limbi.

— Am învăţat italiana, spunea el,ca să vorbesc cu papa ; spaniola ca să vorbesc cu mama mea Ioana ; engleza ca să vorbesc cu mătuşa mea Ecaterina ; flamanda ca să vorbesc cu compatrioţii şi prietenii mei; şi în sfîrşit, franceza ca să-mi vorbesc mie însumi.

Oricîtă grabă ar fi avut să vorbească despre treburile lui cu cei pe care îi chema la el, împăratul începea întotdeauna cu cîteva vorbe despre ale lor.

— Ei, întrebă el în italiană, ce noutăţi mai sunt din tabără?

— Sire, răspunse Emmanuel-Philibert folosind aceeaşi limbă de care se servise Carol-Quintul şi care de altfel era limba lui maternă, o noutate pe care Maiestatea Voastră nu va întîrzia s-o afle dacă nu i-aş spune-o eu însumi. Vestea că, pentru a face respectat titlul meu şi autoritatea voastră, am fost silit să aplic o pedeapsă, exemplară.

— O pedeapsă exemplară ! repetă distrat împăratul care se întorsese iar la gîndurile lui; anume ce ?

Emmanuel-Philibert începu povestirea celor întîmplate între el şi contele de Waldeck ; dar oricît de importantă era povestirea, se vedea bine că Carol-Quintul n-o asculta decît cu-o ureche iar gîndul lui era aiurea.

— Bine ! spuse pentru a treia oară împăratul cînd Emmanuel-Philibert sfîrşi.

Însă cufundat în sinea lui, probabil că nu auzise nici un cuvînt din raportul făcut de generalul său.

Într-adevăr, pentru a-şi ascunde preocuparea, tot timpul povestirii împăratul îşi privise degetele mîinii drepte, sucite şi deformate de gută, mişcîndu-le cu greutate.

Asta era adevărata duşmancă a lui Carol-Quintul, duşmancă mult mai înverşunată împotrivă-i decît Soli- man, Francisc I şi Henric al II-lea ! Guta şi Luther erau cei doi demoni care nu-l lăsau o clipă în pace.

Aşa că îi punea pe amîndoi în aceeaşi oală.

— Ah ! fără Luther şi fără guta mea, spunea el uneori, strîngîndu-şi în pumn barba-i roşie cînd descăleca frînt de oboseală după un drum lung sau după efortul unei bătălii crîncene — ah !fără Luther şi fără guta mea, ce somn aş mai trage la noapte !

Urmă un minut de tăcere după povestirea lui Emmanuel-Philibert pînă cînd împăratul reluă conversaţia.

În sfîrşit acesta întorcîndu-se către nepotul său rosti :

— Şi eu am a-ţi spune noutăţi, chiar noutăţi neplăcute !

— De unde, auguste împărate ?

— De la Roma.

— A fost ales Papa !

— Da.

— Şi cum îl cheamă ?

— Petru Caraffa... Cel pe care îl înlocuieşte avea exact vîrsta mea, Emmanuel, era născut în acelaşi an cu mine : Marcel al II-lea... bietul Marcel ! Moartea lui nu-mi spune oare că şi eu trebuie să mă pregătesc să mor ?

— Sire, zise Emmanuel, cred că gîndul vostru n-ar trebui să stăruie asupra acestui eveniment şi să privească moartea papii Marcel ca pe o moarte obişnuită. Cardinalul Marcel Cervino era sănătos, voinic şi ar fi putut trăi pînă la o sută de ani ; cardinalul Marcel Cervino, ajuns papa Marcel al II-lea, moare în douăzeci de zile !

— Da, ştiu bine, răspunse Carol-Quintul gînditor ; dar şi el prea era grăbit să ajungă papă. S-a încoronat cu tiara în vinerea mare, adică chiar în ziua cînd Mîntuitorul a purtat coroana de spini. Poate asta să-i fi purtat nenoroc... Aşa că mă preocupă mai puţin moartea lui, decît alegerea lui Paul al IV-lea.

— Totuşi, dacă nu mă înşel, sire, zise Emmanuel, Paul al IV-lea este napolitan, adică un supus al Măriei Tale?

— Da, fără îndoială ; dar întotdeauna mi s-au făcut raporturi defavorabile despre acest cardinal şi tot timpul cît a stat la curtea Spaniei eu personal am avut a mă plînge de el. Ah ! urmă Carol-Quintul cu o expresie de oboseală, va trebui să reîncep cu dînsul lupta pe care o duc de douăzeci de ani cu predecesorii lui şi am ajuns la capătul puterilor !

— Vai ! sire !

Carol-Quintul căzu într-un fel de visare de care însă se scutură îndată.

— De altfel, adăugă cu un suspin ca pentru sine, poate că şi acesta mă va înşela cum m-au înşelat şi ceilalţi papi; aproape întotdeauna se comportau exact contrariu decît atunci cînd erau cardinali. L-am crezut pe Medici, Clément al VII-lea, un om paşnic, hotărît şi constant;bun ! iată-l numit papă şi mă pomenesc că m-am înşelat în toate privinţele, că-i o fire neliniştită, un încurcă-lume şi un nestatornic ! Dimpotrivă, îmi închipuisem că Iuliu al III-lea îşi va neglija treburile pentru plăceri, că nu se va ocupa decît de distracţii şi serbări : *peccato* ! n-a existat niciodată un papă mai harnic şi mai conştiincios, pe care să-l intereseze mai puţin plăcerile lumeşti ca el ! Ce ne-a mai dat de furcă, el şi cu cardinalul lui, Polus, cînd cu căsătoria lui Filip al II-lea cu vara lui, Maria Tudor ! Dacă nu l-am fi oprit pe turbatul acela de Polus la Augsburg, cine ştie dacă s-ar mai fi făcut pînă azi căsătoria ?... Ah ! sărmane Marcel ! spuse împăratul scoţînd încă un suspin mai expresiv ca primul, nu din pricină că te-ai încoronat în Vinerea Mare n-ai supravieţuit decît douăzeci de zile întronării tale, ci fiindcă erai prietenul meu !

— Să lăsăm asta în grija timpului, auguste împărate, rosti Emmanuel-Philibert; Maiestatea Voastră mărturiseşte singur că s-a înşelat asupra lui Clément al VII-lea şi a lui Iuliu al III-lea, poate se înşeală şi asupra lui Paul al IV-lea.

— Să dea Dumnezeu ! mă îndoiesc însă.

Se auzi un zgomot la uşă.

— Ce este, întrebă Carol-Quintul iritat. Am spus să nu ne deranjeze nimeni. Vezi despre ce este vorba, Emmanuel.

Ducele ridică draperia din faţa uşii, avu un schimb de vorbe cu persoanele ce se aflau în încăperea vecină şi întorcîndu-se spre împărat :

— Sire, spuse el, a sosit un curier din Spania, de la Tordesillas.

— A ! lasă-l să intre, copilul meu; fără îndoială, aduce veşti de la mama !

Curierul se înfăţişă.

— Nu-i aşa, se adresă Carol-Quintul în spaniolă curierului, ai veşti de la mama mea ?

Curierul, fără să răspundă, întinse o scrisoare lui Emmanuel-Philibert care i-o luă din mînă.

— Dă-mi-o, Emmanuel ! dă-mi-o ! zise împăratul. Este sănătoasă, nu-i aşa ?

Curierul păstră înainte tăcerea. Pe de altă parte, Emmanuel ezita să-i dea lui Carol-Quintul scrisoarea cu pecete neagră. Carol-Quintul văzu pecetea şi se înfioră.

— Ei ! făcu el, iată că alegerea lui Paul al IV-lea îmi poartă nenoroc !... Dă-o, copilul meu, urmă el întinzînd mîna spre Emmanuel.

Emmanuel se supuse ; ar fi fost copilăresc să mai întîrzie.

— Măria-ta, zise el oferind scrisoarea lui Carol-Quin- tul, aminteşte-ţi că eşti om !

— Da, răspunse Carol-Quintul, aşa li se spunea victorioşilor de altă dată...

Şi tremurînd de emoţie deschise scrisoarea.

Nu cuprindea decît cîteva rînduri şi totuşi ca s-o citească trebui s-o reia de două, trei ori de la capăt.

Lacrimile îi tulburau vederea ; ochii săi palizi, secătuiţi de ambiţii, erau parcă ei înşişi miraţi de asemenea minune ; că mai puteau să plîngă.

După ce-o sfîrşi, o întinse lui Emmanuel-Philibert care i-o luă din mînă, apoi se lăsă pe divan.

— Moartă ! zise el, moartă la 13 april 1555, chiar în ziua în care Petru Caraffa era numit papă !... Ei ! fiule, nu-ţi spuneam eu că omul acesta îmi va aduce nenoroc !

Emmanuel îşi aruncase privirea pe scrisoare. Era semnată de notarul regal din Tordesillas. Vestea, într-adevăr, moartea Ioanei de Castilia, mama lui Carol-Quintul, cunoscută în istorie mai mult sub denumirea de Ioana cea Nebună.

Rămase o clipă nemişcat în faţa acelei mari dureri, pe care nu ştia cum s-o aline căci Carol-Quintul îşi adora mama.

— Măria-ta, murmură el după un timp, aminteşte-ţi de toate vorbele pe care, în bunătatea ta, mi le-ai spus acum doi ani, cînd şi eu am avut nefericirea să-l pierd pe tatăl meu.

— Da, se spun asemenea vorbe, îi răspunse împăratul. Găsim motive frumoase cînd e vorba să mîngîiem pe alţii, dar cînd ne vine rîndul sîntem neputincioşi să ne consolăm pe noi singuri !

— De asta nici nu te consolez, Măria-Ta, zise Emmanuel; dimpotrivă, îţi spun : „Plîngi, plîngi, căci nu eşti decît un om !”

— Ce viaţă dureroasă a avut, Emmanuel ! suspină Carol-Quintul. În 1496 s-a căsătorit cu tatăl meu, Filip- cel-Frumos pe care îl adora. În 1506 soţul îi moare otrăvit dintr-un pahar cu apă pe care-l bea la jocul cu mingia şi ea înnebuneşte de durere ! Zece ani aşteaptă învierea soţului ei pe care i-o făgăduise un călugăr pentru a o consola şi de zece ani nu ieşise din Tordesillas decît în 1516 ca să mă întîmpine la Villa-Viciosa şi să-mi pună pe cap, cu mîna ei, coroana Spaniei. Nebună din dragostea cc-o purtase soţului, nu-şi venea în fire decît atunci cînd se ocupa de fiul ei ! biata mamă ! cel puţin, întreaga-mi domnie este o mărturie a respectului ce i-l purtam. Nu s-a înfăptuit în Spania nici un lucru însemnat de patruzeci de ani fără să i se ceară părerea — deşi n-o putea da întotdeauna, dar era datoria mea de fiu să procedez astfel şi mi-o îndeplineam. — Ştii tu că deşi era spaniolă, adevărată spaniolă, s-a dus să nască în Flandra numai ca să pot ajunge într-o zi împărat în locul bunicului meu Maximilian ? Ştii tu, că împotriva dragostei ei de mamă, a renunţat să mă alăpteze de teamă că aş putea fi învinuit că sînt prea spaniol, numai fiindcă am supt laptele ei ? Şi, în adevăr, prunc de sîn al Anei Sterel şi cetăţean al Gand-ului, sînt cele două principale titluri cărora le datorez coroana imperială. Ei bine, chiar înainte de naşterea mea, mama prevăzuse toate astea ! Ce-aşi putea face acum pentru ea moartă ? Funerarii frumoase ? Le va avea. Dar, cînd te gîndeşti, să fii împăratul Germaniei, regele Spaniei, al Neapolului, al Siciliei şi al celor două Indii, să ai un imperiu în care soarele nu apune niciodată, cum spun cei care mă linguşesc şi să nu poţi face nimic altceva pentru mama ta moartă, decît nişte funerarii frumoase !... Ah ! Emmanuel, cît de mărginită este puterea celui mai puternic dintre stăpînitori !

În acel moment draperia de la intrarea cortului se dădu într-o parte şi prin deschizătură zăriră un ofiţer plin de praf care părea şi el purtător de veşti grabnice.

Chipul împăratului arăta atîta suferinţă, încît uşierul care-şi luase răspunderea, dată fiind importanţa veştilor pe care le aducea cel de al treilea curier, să încalce consemnul intrînd în camera de lucru a lui Carol-Quintul, se opri deodată.

Dar Carol-Quintul văzuse pe ofiţerul plin de praf.

— Intră! se adresă în flamandă curierului; ce este ?

— Auguste împărate, spuse acesta înclinîndu-se, regele Henric al II-lea a pornit războiul cu trei corpuri de armată: primul, sub comanda lui, avînd în subordine pe conetabilul de Montmorency ; al doilea comandat de mareşalul de Saint-André şi al treilea comandat de ducele de Nevers.

— Ei, şi mai departe ? îl întrebă împăratul.

— După asta, sire, regele Franţei a asediat Marienburg şi l-a cucerit ; la ora aceasta înaintează spre Bouvines.

— În ce zi a început asedierea Marienburgului ?

— La 13 april, sire !

Carol-Quintul se întoarse spre Emmanuel-Philibert.

— Ei, îl întrebă el în franceză, ce spui de dată, Emmanuel?

— Fatală, într-adevăr, răspunse Emmanuel.

— Bine, domnule, se adresă Carol-Quintul curierului, poţi pleca.

Apoi, către uşier :

— Aveţi grijă ca domnul căpitan să fie tratat ca şi cum ar fi adus o veste bună, rosti împăratul. Du-te !

De astădată Emmanuel-Philibert n-aşteptă să-l întrebe împăratul ; luă cuvîntul înainte de a se lăsa portiera.

— Din fericire, spuse el, dacă nu putem face nimic împotriva alegerii lui Paul al IV-lea, auguste împărate, dacă nu putem face nimic împotriva morţii iubitei voastre mame, cel puţin putem face ceva împotriva cuceriri Marienburgului.

— Şi ce-am putea face ?

— Să-l recucerim, la naiba !

— Tu da, eu însă nu, Emmanuel.

— Cum aşa, Măria Ta, nu ? exclamă prinţul de Piemont.

Carol-Quintul făcu o mişcare alunecînd de-a lungul divanului şi ridicîndu-se anevoie în picioare încercă să meargă ; dar nu putu face decît cîţiva paşi şchiopătînd

Dădu din cap şi, întorcîndu-se către nepot :

— Vezi, uită-te la picioarele mele, rosti el ; nu mă mai ţin acum nici pe jos, nici călare ; uită-te la mîinile mele : nu mai pot strînge spada. Este un avertisment, Emmanuel: cel ce nu mai poate ţine spada, nu mai poate ţine nici sceptrul.

— Ce spuneţi ,sire ? exclamă înmărmurit Emmanuel.

— Un lucru la care m-am gîndit adesea şi la care voi mai cugeta încă, Emmanuel ; totul îmi dă de veste că a sosit timpul să las locul meu altuia : surpriza de la Inspruck, de unde am fost silit să fug pe jumătate gol; retragerea de la Metz, unde am lăsat o treime din oastea mea şi jumătate din reputaţia mea şi, mai mult decît toate, vezi tu, boala asta pe care forţele omeneşti n-o pot îndura mult timp, răul ce mă chinuie, pe care medicina nu-l poate vindeca, boala îngrozitoare, necruţătoare, crudă, care cuprinde întregul trup, din vîrful capului pînă în tălpi, care nu lasă nici o părticică sănătoasă, care zgîrceşte nervii stîrnind dureri insuportabile,care pătrunde în oase, care îţi îngheaţă măduva, care preface într-un fel de cretă solidă uleiul binefăcător pe care natura îl răspîndeşte în articulaţiile noastre pentru a le uşura mişcările ; un rău ce-l schilodeşte pe om bucată cu bucată, cu mai multă cruzime şi mai sigur decît o poate face fierul, decît o poate face focul, decît o poate face pustiirea războiului, care îţi nimiceşte seninătatea, forţa şi libertatea sufletească sub torturile materiei ; boala asta care-mi strigă neîncetat : „Destul ai dominat, destul ai cîrmuit, destul ai fost puternic pînă acum ! Intră în neantul vieţii, înainte de a intra în neantul mormîntului ! Carol, prin graţia divină, împărat al romanilor, Carol mereu preaslăvit, Carol rege al Germaniei, al Castiliei, al Leonului, al Grenadei, al Aragonului, al Neapolului, al Siciliei, al Majorcăi, al Sardiniei, al insulelor şi a Indiilor din marea Oceanului şi din marea Atlantică, lasă locul tău altuia ! lasă locul tău altuia !”

Emmanuel vru să vorbească.

Împăratul îl opri cu un gest.

— Şi apoi, apoi, urmă Carol-Quintul, mai este un lucru pe care am uitat să ţi-l spun ! Ca şi cum descompunerea acestui

biet trup ar fi prea înceată după dorinţa duşmanilor mei, ca şi cum nu îmi erau deajuns înfrîngerile, ereziile, guta, iată că se mai amestecă şi pumnalul.

— Cum, pumnalul ? strigă Emmanuel.

Chipul lui Carol-Quintul se întunecă.

— Azi cineva a încercat să mă asasineze, rosti el.

— O tentativă de asasinat asupra Maiestăţii Voastre ? rosti Emmanuel înspăimîntat.

— De ce nu, răspunse Carol-Quintul cu un surîs. Nu mi-ai spus chiar tu mai înainte să-mi amintesc că sînt om?

— Oh ! strigă Emmanuel, care nu-şi revenise încă din emoţia pricinuită de acea veste, şi cine-i mizerabilul ?...

— Ei! Asta-i, zise împăratul, cine-i mizerabilul?... Am pumnalul, dar nu şi mîna !

— Într-adevăr,spuse Emmanuel, omul acela pe care l-am văzut legat mai înainte în anticameră.

— Da, mizerabilul acela, cum îi spui tu, Emmanuel. Numai că, cine-i cel care mi l-a trimis ? Să fie turcul ? Nu-mi vine a crede : Soliman este un duşman leal. Henric al II-lea ? Nici prin minte nu-mi trece să-l bănuiesc. Paul al IV-lea ? E de prea puţină vreme ales şi apoi papii... ei preferă în general otrava în locul pumnalului : *Ecclesia abhorret a sanguine*[1]. Octav Farnese ? E un adversar prea mic ca să mă atace pe mine, pasăre imperială pe care Maurice nu îndrăznea s-o prindă, necunoscînd, spunea el, o colivie destul de mare în care s-o închidă ! Să fie luteranii din Augsburg, calviniştii din Geneva ? Nu mai înţeleg ! Şi totuşi tare aş vrea să ştiu... Ascultă, Emmanuel, omul acesta a refuzat să răspundă la întrebările mele ; ia-l, du-l în cortul tău, i-ai interogatoriul la rîndul tău, fă ce vrei cu el : ţi-l dau ; dar, mă înţelegi ? trebuie să vorbească ! Cu cît duşmanul este mai puternic şi mai aproape, cu atît este mai important să-l cunosc.

Apoi, după un moment de tăcere, îşi aţinti privirea asupra lui Emmanuel-Philibert care, gînditor, îşi ţinea ochii aplecaţi spre pămînt.

— Ştii, rosti el, vărul tău Filip al II-lea a sosit la Bruxelles.

Trecerea fusese atît de bruscă, încît Emmanuel tresări.

Ridică capul şi privirea lui întîlni pe-a împăratului.

De astădată se înfioră.

---

[1] Ecleziaştii au groază de sînge.

— Şi-atunci ? întrebă el.

— Şi-atunci, răspunse Carol-Quintul, voi fi fericit să-mi revăd fiul !... Parcă ar fi ghicit, nu-i aşa, că momentul este favorabil şi a sosit clipa să-mi urmeze ? Dar înainte de a-l revedea, ai grijă Emmanuel de asasinul meu.

— Într-o oră, răspunse Emmanuel, Maiestatea voastră va şti tot ce doreşte să ştie.

Şi, înclinîdu-se în faţa împăratului care-i întinse mîna schiloadă, Emmanuel-Philibert se retrase, convins că subiectul pe care Carol-Quintul îl atinsese doar ca un adaus la conversaţie era, din toate evenimentele acelei zile, cel căruia în realitate îi dădea cea mai mare importanţă.

XI.ODOARDO MARAVIGLIA

Ieşind, Emmanuel-Philibert aruncă o nouă privire prizonierului, care-i întări prima impresie, că va avea de-a face cu un gentilom.

Făcu un semn şefului celor patru soldaţi să se apropie de el.

— Prietene, îi spuse, din ordinul împăratului îmi vei aduce peste cinci minute pe omul acesta în cortul meu.

Emmanuel n-ar fi avut nevoie să se servească de numele lui Carol-Quintul. Se ştia că împăratul îi dăduse toate împuternicirile şi în general soldaţii, care îl adorau, îl ascultau la fel ca pe împărat.

— Ordinul alteţei voastre va fi executat, răspunse sergentul.

Ducele se îndreptă către locuinţa sa.

Cortul lui Emmanuel nu era, ca cel al împăratului, un splendid pavilion împărţit în patru încăperi ; era un cort soldăţesc despărţit în două printr-o simplă pînză.

Scianca-Ferro sta la intrare.

— Pentru ce ? întrebă Scianca-Ferro.

— Un om care a încercat să asasineze pe împărat va fi adus aici. Vreau să-i iau interogatoriul între patru ochi. Uită-te la el cînd va intra şi dacă nu-şi va ţine cuvîntul pe care mi-l va

da fără îndoială, încercînd să fugă, prinde-l, dar viu, auzi ? trebuie să rămînă viu !

— Atunci, zise Scianca-Ferro, n-am nevoie de arme, braţele mi-s deajuns.

— Fă cum crezi ; eu te-am prevenit.

— Fii fără grijă, răspunse Scianca-Ferro.

Scianca-Ferro continua să-l tutuiască pe fratele său de lapte, sau mai degrabă acesta, credincios tradiţiilor sfinte ale copilăriei, pretinsese lui Scianca-Ferro să continuie a-l tutui.

Prinţul intră în cort şi îl găsi pe Leone, ori mai bine zis pe Leona, aşteptîndu-l.

Cum intra singur, iar perdeaua cortului se lăsase în urmă-i, Leona veni în întîmpinarea lui cu braţele deschise.

— Iată-te, în sfîrşit, prietene ! zise ea. Doamne, la ce teribilă scenă am asistat ! Şi cîtă dreptate ai avut să-mi spui că emoţia şi paloarea m-ar fi putut trăda că sînt femeie.

— Ce poţi face, Leona ? sînt întîmplările obişnuite ale vieţii ostăşeşti şi ar fi trebuit să te obişnuieşti pînă acum.

— Rămîi aici, îi spuse Emmanuel, însă ia-ţi o armă.

— Uită-te la Scianca-Ferro şi ia exemplu de la el, adăugă el surîzînd.

— Cum poţi rosti asemenea vorbe, chiar în glumă, Emmanuel ? Scianca-Ferro este un bărbat; te iubeşte atît cît poate iubi un bărbat pe alt bărbat, ştiu bine ; pe cînd eu, Emmanuel, nici nu-mi pot exprima prin cuvinte dragostea mea, căci te iubesc ca pe ceva fără de care nu pot trăi ! Te iubesc cum iubeşte floarea roua dimineţii, cum iubeşte pasărea pădurea, cum iubeşte aurora soarele... Cu tine trăiesc, exist, iubesc ! Fără tine nu sînt nimic !

— Scumpa mea, spuse Emmanuel, tu pentru mine întruchipezi farmecul, devotamentul şi iubirea ; ştiu că mergi alături de mine, dar că în realitate tu trăieşti în mine, de asta n-am faţă de tine nici o rezervă, nici un secret.

— De ce-mi spui asta ?

— Pentru că va fi adus aici un om ; pentru că omul acesta este un mare vinovat şi trebuie să-l cercetez ; pentru că îmi va destăinui poate lucruri importante, cine ştie ? care ar putea compromite persoanele cele mai sus-puse. Treci în cealaltă parte a cortului. Ascultă dacă vrei, n-are importanţă ! ce voi auzi, ştiu bine că nu voi auzi decît eu singur.

Leona ridică uşor din umeri.

— În afară de tine, spuse ea , ce-mi pasă de restul lumii?

Şi fata, făcînd cu mîna un gest drăgăstos iubitului ei, dispăru după perdea.

Era şi timpul căci cele cinci minute trecuseră şi, cu o punctualitate militărească, sergentul sosea aducînd prizonierul.

Emmanuel îl primi stînd jos, pe jumătate învăluit în umbră. Din acea penumbră putu să arunce pentru a treia oară o privire mai profundă şi mai lungă asupra ucigaşului.

Părea un om între treizeci şi treizeci şi cinci de ani. Era înalt de statură şi avea un chip atît de distins încît cu tot deghizamentul, cum am spus, Emmanuel-Philibert putu recunoaşte că-i nobil.

— Lasă-l singur cu mine, se adresă prinţul sergentului.

Pentru sergent nu exista decît ordinul, aşa că ieşi cu cei trei oameni.

Prizonierul îşi aţinti privirea-i vioaie, pătrunzătoare asupra lui Emmanuel-Philibert.

— Domnule, spuse Emmanuel ridicîndu-se şi apropiindu-se de dînsul, oamenii aceia nu ştiau cu cine au de-a face şi v-au legat. Îmi vei da cuvîntul dumitale de gentilom că nu vei încerca să fugi şi-ţi voi dezlega mîinile.

— Nu-s gentilom, sînt ţăran, spuse ucigaşul ; aşa că nu pot să vă dau cuvîntul meu de gentilom.

— Dacă eşti ţăran, cuvîntul de gentilom nu te obligă cu nimic, aşa că mi-l poţi da, deoarece este singura garanţie pe care ţi-o cer.

Prizonierul nu răspunse.

— Atunci, zise Emmanuel, îţi voi dezlega mîinile fără cuvînt de onoare. Nu mă tem să stau singur cu un om, chiar dacă n-are cuvînt de onoare de dat !

Şi prinţul începu să dezlege mîinile necunoscutului.

Acesta făcu o mişcare înapoi.

— Staţi, zise el : pe cuvîntul meu de gentilom că nu voi încerca să fug !

— Ei, vezi, spuse zîmbind Emmanuel-Philibert, ce naiba! doar ne pricepem la cîini, la cai şi la oameni.

Şi termină de dezlegat frînghia.

— Aşa ! iată-te liber ; acum să stăm de vorbă.

Prizonierul privi cu indiferenţă mîinile-i învineţite şi le lăsă în jos.

— Să stăm de vorbă ! repetă el ironic ; şi despre ce ?

— Bineînţeles, despre pricina care te-a făcut să săvîrşeşti crima, răspunse Emmanuel-Philibert.

— N-am spus nimic, reluă necunoscutul ; deci, n-am nimic de spus.

— Că n-ai spus nimic împăratului, pe care ai vrut să-l ucizi, este uşor de înţeles ; că n-ai spus nimic soldaţilor care te-au prins, asta iarăşi pricep ; dar mie, gentilom, care te tratează nu ca pe un asasin de rînd, ci ca pe un gentilom, mie îmi vei spune totul.

— La ce bun ?

— La ce bun ? Îţi voi spune, domnule : pentru că nu te socot un om plătit de vreun laş care foloseşte braţul dumitale în locul mîinii lui, neîndrăznind să lovească el însuşi. La ce bun ? Ca să nu fii spînzurat ca un hoţ, ca un asasin de drumul mare, ci decapitat ca un nobil şi ca un senior.

— Am fost ameninţat cu tortura ca să vorbesc, rosti prizonierul ,deci să fiu supus torturii !

— Tortura ar fi o cruzime inutilă : o vei îndura şi nu vei vorbi, vei fi schilodit dar nu vei fi învins şi vei păstra taina, lăsîndu-ţi umiliţi călăii. Nu, nu vreau asta. Vreau o mărturisire, vreau adevărul; vreau să-mi spui mie, gentilom, general şi prinţ, ce-ai spune unui preot şi, dacă mă socoţi nedemn de a-mi vorbi, înseamnă că eşti unul dintre ticăloşii cu care nu voiam să te confund, înseamnă că ai fost mînat de vreo pasiune josnică pe care nu îndrăzneşti s-o mărturiseşti, înseamnă că...

Prizonierul îşi înălţă capul, întrerupîndu-l :

— Mă numesc Odoardo Maraviglia, domnule ! Caută să-ţi aminteşti şi încetează de a mă insulta.

La numele Odoardo Maraviglia, lui Emmanuel i se păru că aude un strigăt înăbuşit în cealaltă încăpere a cortului; dar ceea ce cu siguranţă nu i se păruse era mişcarea ce însufleţise pînza despărţitoare.

În acelaşi timp Emmanuel simţi vibrînd adînc în amintirile lui acel nume.

Într-adevăr acel nume servise de pretext războiului care-l despuiase de domeniile sale.

— Odoardo Maraviglia ! exclamă el. Eşti poate fiul ambasadorului Franţei la Milan, al lui Francesco Maraviglia ?

— Sînt fiul lui.

Emmanuel îşi întoarse gîndurile către îndepărtata-i copilărie. Numele era bine întipărit acolo, dar nu lămurea cu nimic situaţia prezentă.

— Numele dumitale, spuse Emmanuel, este într-adevăr numele unui gentilom, dar nu-mi aminteşte nici un fapt care să aibă legătură cu crima de care eşti învinuit.

Odoardo surîse dispreţuitor.

— Întreabă pe prea măritul împărat, zise el, dacă în amintirile lui dăinuie aceeaşi întunecime ca într-ale voastre.

— Iartă-mă, domnule, spuse Emmanuel ; pe vremea cînd a dispărut contele Francesco Maraviglia eram încă un copil, aveam abia opt ani ; nu-i de mirare deci că nu cunosc amănuntele unei dispariţii care, după cît îmi amintesc, a rămas un mister pentru toată lumea.

— Ei bine, monseniore, acest mister îl voi lămuri eu... Ştiţi ce prinţ infam a fost cel din urmă Sforza, înclinînd mereu cînd spre Francisc I, cînd spre Carol-Quintul, după cum geniul victoriei favoriza pe unul sau pe altul. Tatăl meu, Francesco Maraviglia, era trimisul extraordinar al regelui Francisc I pe lîngă el. Asta s-a întîmpla în anul 1534. Împăratul era ocupat în Africa ; ducele de Saxa, aliatul lui Francisc I, tocmai încheiase pacea cu regele romanilor ; Clément al VII-lea, alt aliat al Franţei, excomunicase pe Henric al VIII-lea, regele Angliei ; totul în Italia se întorcea în contra împăratului. Sforza se întoarse şi el contra, ca toţi ceilalţi, abandonîndu-l pe Carol-Quintul căruia trebuia să-i mai plătească patru sute de mii de ducaţi şi puse întreaga-i soartă politică în mîinile trimisului extraordinar al lui Francisc I. Era un mare triumf ; Francesco Maraviglia făcu imprudenţa să se laude. Cuvintele pe care le spusese trecură mările şi ajunseră în faţa Tunisului, făcîndu-l pe Carol-Quintul să tresară. — Vai ! norocul este schimbător ! Două luni mai tîrziu, Clément al VII-lea, care era forţa francezilor în Italia, muri. Tunisul fu cucerit de Carol-Quintul şi împăratul, cu armata-i victorioasă, debarcă în Italia. Era nevoie de o victimă ispăşitoare ; destinul alese ca victimă pe Francesco Maraviglia. În urma unei încăierări cu nişte oameni de rînd, doi milanezi fură ucişi de slujitorii contelui

Maraviglia. Ducele nu aştepta decît un pretext pentru a-şi îndeplini angajamentul luat faţă de augustul împărat; omul care de mai bine de un an era mai stăpîn în Milan decît însuşi ducele fu arestat ca un răufăcător de rînd şi dus în citadelă. Mama mea se afla acolo, avînd cu dînsa pe sora mea, copilă de patru ani. Eu eram la Paris, la Luvru ; făceam parte din pajii lui Francisc I. Îl smulseră pe conte din braţele mamei mele ; îl luară fără să spună bietei femei nici ce voiau de la dînsul, nici unde îl duceau. Trecură opt zile, timp în care, cu toate demersurile făcute de ea, contesa nu putu descoperi nimic despre soarta soţului ei. Maraviglia avea bogăţii imense, era lucru ştiut şi soţia lui putea să-i răscumpere c-un preţ oricît de mare libertatea. Într-o noapte, un om bătu la poarta palatului mamei ; i se deschise şi el ceru să vorbească fără martori contesei. În împrejurările în care se afla, orice avea importanţă. Cu ajutorul prietenilor şi cu al francezilor, mama dăduse de veste în tot oraşul că va răsplăti cu cinci sute de ducaţi pe cel ce i-ar putea spune precis unde se afla soţul ei. Probabil că omul acela care dorea să-i vorbească fără martori venise să-i aducă veşti din partea contelui şi, temîndu-se să nu fie trădat, voia să-şi păstreze taina vorbind între patru ochi.

Mama nu se înşelase : omul acela era un temnicer de la fortăreaţa Milanului, unde fusese dus tatăl meu ; venise să-i spuie nu numai unde se afla tatăl meu, ba chiar îi aducea şi o scrisoare de la el. Recunoscînd scrisul soţului, mama plăti omului cei cinci sute de ducaţi promişi.

Scrisoarea tatii o înştiinţa că era arestat şi ţinut la secret, dar altfel nu arăta prea mare îngrijorare. Mama îi răspunse că-i gata la orice sacrificiu pentru el ; viaţa ei ca şi averea, îi aparţineau. Trecură încă cinci zile. La miezul nopţii, acelaşi om bătu în poarta palatului ; i se deschise şi cum fu recunoscut după semnalmentele date, îl duseră imediat în faţa contesei. Situaţia prizonierului se agravase; fusese transportat în altă carceră şi ţinut la cel mai mare secret.

Viaţa lui ,spunea temnicerul, era în primejdie.

Omul acela voia să stoarcă de la contesă vreo sumă mare de bani, ori spunea adevărul ? Una sau alta din cele două ipoteze putea fi adevărată. Frica din inima mamii învinse. De altfel, îi puse întrebări temnicerului şi răspunsurile

lui, deşi lăsau să se întrevadă lăcomia de bani, aveau totuşi un ton de sinceritate.

Mama îi dădu aceeaşi sumă de bani ca întîia oară şi-i spuse să se gîndească numaidecît la un mijloc de a-l face să evadeze pe conte. Cînd va fi stabilit planul de evadare, temnicerul va primi în mînă cinci mii de ducaţi şi odată contele în afară de pericol, i se vor plăti încă douăzeci de mii.

Era o avere ! — Temnicerul plecă făgăduindu-i contesei că are să se gîndească la cele propuse. În acelaşi timp contesa se interesă de situaţia contelui. Avînd prieteni pe lîngă duce, află de la dînşii că situaţia era şi mai gravă decît o informase temnicerul. — Era vorba să i se facă contelui un proces de spionaj. Aşteptă nerăbdătoare vizita paznicului pe care nici măcar nu ştia cum îl cheamă şi chiar de l-ar fi ştiut, n-ar fi însemnat pierzania lui şi a ei dacă ar fi întrebat de un temnicer din partea contesei de Maraviglia ? Totuşi, un lucru o mai liniştea puţin : procesul de care era vorba. De ce ar fi putut fi acuzat tatăl meu ? De moartea celor doi milanezi ? Fusese o încăierare între slujitori şi ţărani, în care nu putea avea nici un amestec un gentilom, un ambasador. Însă, se şoptea pe ici, pe colo, că nu va fi proces şi acele şoapte erau mai sinistre decît toate, deoarece dădeau a înţelege că soţul ei nu va scăpa totuşi de condamnare. În sfîrşit, într-o noapte mama tresări auzind zgomotul ciocanului în poartă ; începea a recunoaşte felul de a lovi al vizitatorului ei nocturn. Îl aştepta în pragul iatacului. Cu un aer şi mai misterios ca de obicei, o înştiinţă că găsise un mijloc de evadare şi venise să-l propuie contesei. Iată care era planul :

Carcera prizonierului era despărţită de locuinţa temnicerului printr-o singură celulă care comunica cu carcera contelui printr-o uşă de fier cu un grilaj în partea de sus. Temnicerul avea cheia de la a doua celulă, ca şi de la prima. Propunea să spargă zidul camerei sale îndărătul patului, într-un loc se putea rămîne ferit privirilor. Prin această deschizătură se va putea intra în celula goală, iar din celula goală în carcera contelui. Îndată ce cătuşele contelui vor fi desfăcute, acesta va trece din încăperea lui în celula alăturată şi-apoi în camera temnicerului.

Acolo va găsi o scară de frînghie cu ajutorul căreia va coborî în şanţul castelului, în locul cel mai întunecat şi mai

singuratec al zidului. O trăsură va aştepta pe conte la o sută de paşi de şanţ şi-l va scoate de pe domeniile ducelui în goana cea mai mare a cailor. — Planul era bun şi contesa îl acceptă ; numai că de teamă să nu fie înşelată în privinţa contelui, spunîndu-i-se că-i salvat, cînd în realitate el va rămîne închis, pretinse să fie şi ea de faţă cînd va fugi. Paznicul obiectă că era greu s-o introducă în fortăreaţă, dar cu un singur cuvînt contesa înlătură acea piedică. Obţinuse pentru ea şi fiica ei o învoire de a-şi vedea soţul, pe care încă nu o folosise ; învoirea era deci încă valabilă. În ziua hotărîtă pentru evadarea contelui, ea va intra în fortăreaţă spre înserat; îl va vedea pe conte, apoi la plecare în loc să iasă din fortăreaţă, va profita de întuneric ca să intre la paznic. Va aştepta acolo clipa evadării prizonierului. Temnicerul, pierind cu contele, va primi chiar de la el restul sumei convenite. În trăsura care-l va aştepta pe conte vor fi o sută de mii de ducaţi.

Deoarece făcuse propunerea fiind de bună credinţă, paznicul căzu la învoială. Hotărîră fuga pentru a doua noapte. Înainte de a pleca, temnicerul primi cei cinci mii de ducaţi şi indică locul unde trebuia să aştepte trăsura. Paza trăsurii contesa avea s-o încredinţeze unuia dintre slujitorii ei, un om foarte devotat.

— Dar vă cer iertare, monseniore, spuse Odoardo oprindu-se ; uitam că vorbesc unui străin şi că toate amănuntele acestea, atît de vii şi de emoţionante pentru mine, nu pot interesa pe cel care ascultă.

— Te înşeli, domnule, răspunse Emmanuel; doresc, dimpotrivă, să încerci a-ţi aminti cît mai bine, ca să pot participa şi eu la toate amintirile dumitale... Te ascult.

Odoardo urmă :

— Cele două zile se scurseră în îngrijorarea care de obicei precede executarea unui asemenea plan. Doar un lucru o mai liniştea puţin pe contesă : interesul pe care îl avea temnicerul la reuşita acestei evadări. O sută de ani de credinţă nu puteau aduce acestui om ceea ce cîştiga într-un sfert de oră de trădare. De zeci de ori se întrebă contesa de ce amînase atîta fixînd fuga peste patruzeci şi opt de ore, în loc s-o fixeze peste douăzeci şi patru. I se părea că ultimele douăzeci şi patru de ore nu se vor scurge niciodată, sau că

între timp se va întîmpla vreo catastrofă şi planul, oricît de bine ticluit şi de ingenios ar fi, va da greş... Timpul se scurse, măsurat de mîna eternităţii. Orele sunară cu indiferenţa lor obişnuită. În sfîrşit, sosi ora plecării la închisoare. Chiar în prezenţa contesei trăsura fu încărcată cu toate lucrurile necesare pentru fuga contelui, scutindu-i astfel de orice oprire în drum ; doi cai fuseseră trimişi dincolo de Pavia, pentru a putea face astfel vreo treizeci de leghe cu cea mai mare iuţeală. La ora unsprezece caii vor fi înhămaţi şi la miezul nopţii trăsura va aştepta la locul ştiut.

Îndată ce va fi în afară de orice primejdie, fugarul va înştiinţa pe contesă, care va veni să-l întîlnească, oriunde s-ar afla. Ora sună. Acum, cînd sosise clipa executării planului, contesei i se părea că timpul trecuse prea repede! Luîndu-şi fetiţa de mînă, porni spre închisoare. În timp ce mergea, o teamă o cuprinse : dacă cumva, permisul fiind mai vechi de opt zile, n-o să-i mai dea voie să intre la soţul ei ?

Contesa se înşela ; fără nici o dificultate fu introdusă în celula prizonierului. Nu i se exagerase nimic căci după felul cum era tratat un om de rangul contelui, nu-şi mai putea face nici o iluzie asupra soartei ce-l aştepta. Ambasadorul regelui Franţei avea lanţuri la picioare, ca un ocnaş de rînd. Întrevederea ar fi fost nespus de dureroasă dacă n-ar fi ştiut că fuga lui era atît de apropiată şi de sigură. În timpul întrevederii puseră la punct tot ce nu fusese definitiv hotărît.

Contele era gata la orice ; ştia că nu se putea aştepta la nici o îndurare : că împăratul ceruse condamnarea lui, moartea lui.

Emmanuel-Philibert făcu un gest.

— Eşti sigur de ceea ce spui, domnule ? întrebă el cu severitate. Îţi dai seama cît de gravă este învinuirea pe care o aduci împotriva unui prinţ atît de mare ca împăratul Carol-Quintul !

— Alteţa voastră îmi porunceşte să mă opresc, ori îmi îngăduie să urmez ?

— Urmează ! Dar de ce să nu răspunzi întîi la întrebarea mea?

— Pentru că urmarea povestirii mele cred că va face inutil răspunsul.

— Atunci urmează, domnule, zise Emmanuel-Philibert.

XII.CE SE PETRECEA ÎNTR-O CARCERĂ A FORTĂREŢEI DIN MILAN ÎN NOAPTEA DE LA 14 SPRE 15 NOIEMBRIE 1534

— La ora nouă fără cîteva minute, reluă povestirea Odoardo, temnicerul veni s-o înştiinţeze pe contesă că era timpul să plece. Urma să fie schimbată paza şi era bine ca santinela care o văzuse intrînd s-o vadă ieşind. Despărţirea fu dureroasă, deşi trebuiau să se revadă peste trei ore şi în curînd să fie reuniţi pentru a nu se mai despărţi. Copilul scotea strigăte disperate, nevrînd să se deslipească de tatăl lui şi contesa trebui să-l ia aproape cu de-a sila. Trecură prin faţa santinelei şi temnicerul, femeia şi copilul se pierdură în afundurile cele mai întunecoase ale curţii. Din locul unde se aflau izbutiră, cu cele mai mari precauţii, să ajungă fără a fi zăriţi la casa temnicerului. Odată ajunşi acolo, paznicul închise pe contesă şi pe fetiţă într-o cămăruţă, dîndu-le în grijă să nu rostească nici un cuvînt şi să nu facă nici o mişcare, căci în orice clipă putea să intre la el vreo inspecţie. Contesa şi copilul stătură mute şi nemişcate ; o simplă mişcare, un cuvînt rostit cu jumătate de voce, ar fi putut să curme viaţa unui soţ şi-a unui tată.

Cele trei ore care o mai despărţeau încă de miezul ropţii i se părură la fel de lungi contesei ca şi cele patruzeci şi opt de ore de cînd aştepta. În sfîrşit, temnicerul deschise uşa.

— Haideţi, rosti el aşa de încet încît contesa şi fetiţa doar bănuiră la suflul acelei voci, nu ce spusese omul, ci ceea ce voia să le înştiinţeze.

Mama refuzase să se despartă de copilă, ca tatăl înainte de-a fugi s-o mai poată săruta încă odată. De altfel, există în viaţă clipe cînd nici pentru toate bogăţiile lumii nu te-ai despărţi de cei dragi. Ştia oare ce avea să se întîmple biata mamă ce încerca să smulgă călăilor viaţa soţului ei ? Nu va fi oare silită şi ea să fugă, ori cu contele, ori singură ? Şi dacă trebuia să fugă, ar fi fost cu putinţă că plece fără copilul ei ?

Temnicerul trase la o parte patul : în zid era făcută o deschizătură înaltă de două picioare şi jumătate şi largă de două.

Era mai mult decît ar fi fost nevoie ca să poată evada unul după altul toţi prizonierii din fortăreaţă. — Precedate de temnicer, mama şi copila intrară în prima celulă. După asta, soţia temnicerului împinse înapoi la perete patul în care dormea un băieţel de patru ani. Temnicerul, cum am mai spus, avea cheia primei carceri; deschise cu ea uşa, ce avea balamalele şi broasca unse cu grijă de el şi intrară în carcera contelui. Cu o oră înainte, acesta primise o pilă pentru a-şi tăia lanţul ; dar, neîndemînatec la asemenea treabă şi de altfel temîndu-se să nu fie auzit de santinela ce umbla pe coridor, era de abia la jumătatea lucrului. Temnicerul luă la rîndu-i pila şi, în timp ce contele îşi îmbrăţişa soţia şi copilul, se apucă să taie lanţul. Deodată înălţă capul şi rămase într-un genunchi, cu corpul aplecat pe mîna ce ţinea pila şi cu cealaltă mînă întinsă în direcţia uşii, ascultînd. Contele voi să-l întrebe.

— Tăcere ! zise el, se petrece ceva neobişnuit în fortăreaţă.

— O ! Doamne ! murmură contesa înspăimîntată.

— Tăcere ! repetă temnicerul.

Rămaseră cu toţii muţi; pînă şi respiraţia părea că li se oprise pentru totdeauna. Cele patru personaje arătau ca un grup de bronz, reprezentînd toate nuanţele fricii, de la mirare pînă la groază. Se auzea un zgomot înăbuşit şi prelung ce se apropia ; era zgomotul unui grup de persoane în mers şi după felul cadenţat al paşilor se cunoştea că printre cei ce veneau, o parte erau soldaţi.

— Haideţi ! rosti paznicul, înşfăcînd în braţe pe contesă şi pe fetiţă şi trăgîndu-le cu el, haideţi ! Fără îndoială că-i vreo inspecţie de noapte, vreun rond al guvernatorului. În orice caz, nu trebuie să fiţi văzute După ce vizitatorii vor ieşi din temniţa domnului conte, — dacă vor intra cumva aici — ne vom relua lucrul de unde l-am lăsat.

Contesa şi fetiţa nu se împotriviră prea mult; de altfel chiar şi prizonierul le împingea spre uşă. Păşiră pragul urmate de temnicer care încuie uşa după ele. După cum am mai spus Alteţii Voastre, a doua celulă avea o deschizătură cu gratii ce

dădea spre prima şi prin care, datorită întunericului şi apropierii dintre bare, puteai să vezi totul fără să fii văzut.

Contesa ţinea fetiţa în braţe. Mama şi copilul abia respirînd îşi lipiră obrazul de gratii ca să vadă ce se va petrece.

Speranţa de o clipă că noii veniţi n-aveau nimic de-a face cu contele se spulberă. Cortegiul se oprise la uşa carcerii şi se auzi cheia scrîşnind în broască. Uşa se deschise. La priveliştea ce i se oferi ochilor, contesa fu cît pe ce să sloboadă un strigăt de groază ; dar temnierul ca şi cum ar fi presimţit acel strigăt :

— Nici un cuvînt, doamnă ! nici o şoaptă ! nici o mişcare, orice s-ar întîmpla, că de nu... o clipă se opri pentru a găsi o ameninţare cu care să impună contesei tăcere, apoi scoţînd de la piept un stilet îngust şi ascuţit încheie : că de nu, îţi înjunghii copila !

— Mizerabile !... îngăimă contesa.

— Ei ! răspunse temnicerul, acum fiecare îşi apără pielea lui şi viaţa unui sărman temnicer valorează în ochii acelui sărman temnicer cît şi viaţa unei nobile contese !

Contesa astupă cu mîna gura fetiţei, ca s-o facă să tacă. Căci ea, după asemenea ameninţare, era sigură că nu va scoate o şoaptă !

Iată ce văzuse contesa de cealaltă parte a uşii şi care o făcuse să scoată acel strigăt, înăbuşit de ameninţarea temnicerului.

Întîi, doi oameni îmbrăcaţi în negru, purtînd fiecare cîte o torţă în mînă ; după ei, un om ţinînd un pergament desfăcut, în josul căruia atîrna o pecete mare de ceară roşie; în spatele lui, alt om mascat înfăşurat într-o mantie cafenie ; după omul mascat un preot... Intrară unul după altul în celulă, fără ca mama să-şi trădeze emoţia printr-un cuvînt ori printr-un gest şi totuşi, pe măsură ce intrau, biata femeie vedea apărînd în penumbra coridorului un grup şi mai sinistru ! În faţa uşii sta un om purtînd o haină jumătate neagră, jumătate roşie, cu amîndouă mîinile rezemate pe mînerul unei săbii lungi, late şi drepte, fără teacă; în spatele lui şase călugări din ordinul Mizericordiei înveşmîntaţi în rase cu glugi negre, cu găuri în dreptul ochilor, purtau pe umeri un sicriu ; în sfîrşit, mai în fund se zăreau lucind ţevile muschetelor purtate de vreo zece

oşteni înşiruiţi de-a lungul zidului. Cei doi oameni cu torţe, omul ce ţinea documentul, omul mascat şi preotul intrară, cum am mai spus, în celulă, apoi uşa se închise, lăsînd afară pe călău, pe călugări şi pe oşteni.

Contele sta în picioare rezemat de zidul mohorît ai închisorii, pe care se detaşa chipul lui palid. Ochii căutau după gratiile uşii să întîlnească o privire înspăimîntată pe care n-o vedea, dar o simţea fixîndu-l de dincolo. Apariţia aceea, deşi neaşteptată şi tăcută, nu-i mai lăsa nici o îndoială asupra soartei ce-l aştepta. De altminteri, dacă din fericire ar fi avut vreo îndoială, îndoiala n-ar fi fost de lungă durată.

Oamenii ce purtau făcliile se aşezară unul la dreapta şi altul la stînga lui ; omul mascat şi preotul rămaseră lîngă uşă ; omul ce ţinea pergamentul înaintă.

— Conte, întrebă el, te crezi ocrotit de Dumnezeu ?

— Atît cît poate fi cineva, răspunse contele cu voce liniştită, care n-are nimic a-şi reproşa...

— Cu atît mai bine ! reluă omul cu pergamentul, căci eşti condamnat şi am venit să-ţi citesc sentinţa de moarte.

— Hotărîtă de care tribunal ? întrebă ironic contele.

— De atotputernica justiţie a ducelui.

— Sub a cui acuzare ?

— Sub acuzarea prea-măritului împărat Carol-Quintul

— Bine... sînt gata să ascult sentinţa.

— În genunchi, conte ! în genunchi se cuvine să asculte omul ce va trebui să moară, sentinţa care-l condamnă.

— Cînd e vinovat, da, nu însă cînd e nevinovat.

— Conte, nu eşti mai presus de legea obişnuită ; în genunchi ! de nu, vom fi siliţi să întrebuinţăm forţa.

— Încercaţi ! spuse contele.

— Lasă-l în picioare, rosti omul mascat; numai să-şi facă semnul crucii ca să se pună sub ocrotirea Domnului!

La auzul acelei voci contele tresări.

— Duce Sforza, zise el întorcîndu-se spre omul mascat, îţi mulţumesc.

— Ah ! dar dacă e ducele, murmură contesa, poate s-ar putea obţine graţierea.

— Tăcere, doamnă, dacă ţii la viaţa copilului, îi şopti temnicerul.

Contesa scoase un geamăt pe care contele îl auzi şi-l făcu să tresară.

Schiţă cu mîna un gest ce voia să spună : curaj ; apoi, ascultînd îndemnul omului mascat, rosti cu voce tare, îcîndu-şi semnul crucii :

— În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh.

— *Amen !* murmurară cei de faţă.

Atunci, omul cu pergamentul începu să citească sen-inţa. Era redactată în numele ducelui Francesco-Maria Sforza, la cererea împăratului Carol-Quintul, şi îl condamna pe Francesco Maraviglia, agent al regelui Franţei, să fie executat noaptea în temniţă, ca *trădător, spion şi divulgator de secrete de stat.*

Un alt geamăt ajunse la urechea contelui, dar un geamăt atît de slab că numai el singur putea, nu să-l audă, ci să-l ghicească.

Îşi întoarse privirea spre partea din care venea acel suflu dureros.

— Oricît de nedreaptă este sentinţa ducelui, o primesc, spuse el, fără tulburare şi fără mînie ; totuşi, cum omul care nu-şi mai poate apăra viaţa, trebuie totuşi să-şi apere onoarea, fac apel împotriva sentinţei ducelui.

— Către cine ? întrebă omul mascat.

— Către stăpînul şi regele meu, Francisc I, mai întîi, şi apoi, către viitor şi Dumnezeu ! Către Dumnezeu de care depind toţi oamenii şi mai cu seamă prinţii, regii şi împăraţii.

— Este singurul tribunal în care îţi pui nădejdea ? întrebă omul mascat.

— Da, răspunse contele, şi te somez să te prezinţi în faţa acestui tribunal, duce Francesco-Maria Sforza !

— Şi cînd va fi asta ? întrebă iar omul mascat.

— Cînd se va împlini acelaşi termen pe care l-a fixat şi Jacques de Molay, marele maestru al templierilor ju-decătorului său, adică peste un an şi o zi. Ne aflăm astăzi în 15 noiembrie 1534 ; aşa că la 16 noiembrie 1535, duce Francesco-Maria Sforza, înţelegi ?

Şi întinse mîna către omul mascat în semn totodată de somaţie şi de ameninţare. Fără masca ce-i acoperea obrazul, s-ar fi observat desigur paloarea ducelui, căci fără îndoială, el era cel ce venise să asiste la agonia victimei sale. O clipă

triumfă condamnatul şi cel ce tremura înaintea lui era judecătorul.

— Bine, spuse ducele, mai ai un sfert de oră de stat cu acest om sfînt înainte de a-ţi primi pedeapsa.

Şi arătă înspre preot.

— Vezi de termină într-un sfert de oră, căci nu ţi-e îngăduit un minut în plus.

Apoi întorcîndu-se către omul bisericii :

— Părinte, zise, fă-ţi datoria.

Şi ieşi luînd cu el pe cei doi purtătorii de făclii şi pe omul cu pergamentul.

Dar lăsă uşa larg deschisă în urmă pentru ca el şi soldaţii să poată privi înăuntrul celulei şi să observe fiecare mişcare a condamnatului, de care se îndepărtase numai din respect faţă de spovedanie, atît doar cît să nu le audă vocile.

Un nou suspin trecu printre gratii şi veni să atingă inima palpitîndă a osînditului. Contesa sperase că uşa se va închide lăsîndu-l singur cu preotul şi, cine ştie ? poate atunci, prin rugăminţi şi lacrimi, ,văzînd la picioarele sale o femeie cerînd îndurare pentru soţul ei, un copil rugîn- du-se pentru tatăl său, poate că omul lui Dumnezeu ar fi consimţit să întoarcă capul şi să-l lase pe conte să fugă.

Era ultima speranţă a bietei mele mame, şi o pierdu...

Emmanuel-Philibert tresări. Uneori uita că întîmplarea era istorisită de un fiu care îi povestea ultimele clipe ale părintelui său. I se părea că citeşte cîteva pagini dintr-o îngrozitoare legendă.

Apoi deodată un cuvînt îl readucea la realitate, făcîn- du-l să înţeleagă că povestirea nu era născocirea penei unui istoric indiferent, ci cronica vie a agoniei unui tată povestită de fiu.

— Era ultima speranţă a bietei mele mame şi o pierdu ! repetă Odoardo care, văzînd mişcarea făcută de Emmanuel, se oprise o clipă din povestire. Căci, urmă el, de cealaltă parte a uşii, luminat de cele două torţe şi de lămpile fumegînde ale coridorului, spectacolul funebru stăruia în faţa ochilor ei teribil ca o vedenie, ucigător ca realitatea. Numai preotul rămăsese lîngă conte, cum v-am spus. Contele, fără să-i mai pese din partea cui venea ultimu-i consolator, îngenunchie în faţa lui. Apoi începu spovedania ; stranie spovedanie, în care cel care

avea să moară nu părea că se gîndeşte la el, ci avea numai grija celorlalţi ; în care cuvintele ce păreau adresate preotului erau în realitate adresate soţiei şi copilului şi nu se înălţau spre Dumnezeu decît după ce trecuseră prin inima mamei şi a fiicei ! Numai sora mea, dacă mai trăieşte încă, ar putea spune cu cîte lacrimi a fost primită confesiunea aceea, căci eu nu eram acolo. Eu, copil zglobiu, neştiind ce se petrecea la trei sute de leghe de mine, zburdam, rîdeam, cîntam poate chiar în momentul cînd tatăl meu, în pragul morţii, vorbea despre fiul lui absent mamii şi sorei mele înlăcrimate.

Apăsat de acea amintire, Odoardo se întrerupse o clipă ; apoi reîncepu înăbuşindu-şi un suspin :

— Sfertul de oră trecu îndată. Omul mascat urmărea cu ceasul în mînă desfăşurarea spovedaniei pe chipurile preotului şi a osînditului ; apoi, cînd cele cincisprezece minute se sfîrşiră, rosti :

— Conte, timpul care ţi-a fost sortit să rămîi printre cei vii a expirat. Preotul şi-a sfîrşit misiunea ; e rîndul călăului să şi-o îndeplinească.

Preotul îl împărtăşi pe conte şi se ridică. Apoi, ară- tîndu-i crucifixul, se retrase spre uşă, pe cînd în acelaşi pas cu el se apropia călăul. Contele rămăsese în genunchi.

— Ai vreo ultimă rugăminte să adresezi ducelui Sforza sau împăratului Carol-Quintul ? întrebă omul mascat.

— N-am a adresa vreo rugăminte decît lui Dumnezeu, răspunse contele.

— Atunci, eşti pregătit ? întrebă acelaşi om.

— Vezi bine, deoarece sînt în genunchi.

Într-adevăr contele era în genunchi, cu faţa întoarsă spre gratiile porţii întunecoase prin care îl priveau soţia şi copilul său. Buzele, ce păreau că se roagă mai departe le trimetea vorbe de iubire ; era tot ca o ultimă rugă.

— Dacă nu vreţi ca mîna mea grosolană să vă atingă, conte, rosti o voce în spatele osînditului, răsfrîngeţi-vă singur gulerul cămăşii. Sînteţi nobil şi n-am dreptul să vă ating decît cu tăişul săbiei.

Contele, fără să răspundă, îşi desfăcu cămaşa pînă pe umeri şi rămase cu gîtul descoperit.

— Cere îndurare lui Dumnezeu ! zise călăul.

— Doamne bun şi milostiv, spuse contele, Doamne a-tot-puternic, îţi încredinţez sufletul meu !

Nici nu apucase bine să sfîrşească ultimul cuvînt, că sabia gîdelui şuieră şi luci în întunecime ca un fulger , capul osînditului desprins de pe umeri zbură, ca într-un ultim elan de dragoste, şi rostogolindu-se izbi partea de jos a uşii cu gratii.

Un strigăt surd se auzi odată cu zgomotul unui trup ce se prăbuşea la pămînt.

Dar cei de faţă crezură că acel strigăt era ultimul horcăit al osînditului ; zgomotul căderii unui trup îl luară drept cel al cadavrului căzînd pe lespezile carcerii.

— Iertaţi-mă, monsenioare, zise Odoardo întrerupîn- du-se, dar dacă vreţi să ştiţi urmarea, mi-ar trebui un pahar cu apă, căci simt că-mi vine să leşin.

Emmanuel-Philibert văzînd că într-adevăr cel care-l povestise întîmplarea aceea teribilă pălise şi se clătina, se repezi să-l susţină şi îl aşeză pe nişte perne, dîndu-i el însuşi paharul cu apă pe care-l cerea.

Fruntea prinţului era îmbrobonată de sudoare şi, cu toate că era oştean călit pe cîmpul de bătălie, părea şi el gata să leşine ca şi nenorocitul căruia îi dădea ajutor.

După vreo cinci minute Odoardo îşi reveni.

— Vreţi să ştiţi ce-a mai urmat, monseniore ? întrebă el.

— Vreau să ştiu tot, domnule, zise Emmanuel ; ase-menea povestiri sînt învăţături foarte bune pentru prinţii ce vor domni într-o zi.

— Fie ! spuse tînărul ; de altfel, ce-a fost mai groaznic a trecut.

Îşi şterse cu palma mîinii fruntea plină de sudoare şi poate totodată ochii umezi de lacrimi.

— Cînd mama îşi reveni, urmă el, totul dispăruse ca o vedenie şi ar fi putut să creadă că n-avusese decît un vis urît, dacă nu s-ar fi trezit culcată pe patul portarului. Cu atîta disperare o implorase mama pe sora mea să nu plîngă, de spaimă că hohotele ei ar putea fi auzite încît, deşi biata copilă credea că-şi pierduse totodată cu tatăl şi mama, sta tăcută privind-o cu ochi mari înspăimîntaţi din care şiroiau lacrimile ; lacrimi ce curgeau la fel de tăcute din ochii fetiţei cum curseseră şi pentru tată. Temnicerul nu se afla acolo, era

numai soţia lui. Făcîndu-i-se milă de contesă, femeia îi dădu să-şi pună nişte haine de-ale ei, o îmbrăcă şi pe fetiţă cu straie de-ale băiatului şi în zorii zilei ieşind cu ele, le conduse pînă la drumul către Novara; acolo dădu contesei doi ducaţi, spunîndu-i să plece cu Dumnezeu.

Biata mamă părea obsedată de o viziune groaznică.

Nu îndrăznea să se întoarcă la palat ca să ia bani, ori să se intereseze de trăsura cu care trebuia să fugă contele, fiind înnebunită de spaimă. N-avea decît un singur gînd, să fugă, să treacă graniţa, să părăsească pămînturile ducelui Sforza. Dispăru cu copilul spre Novara şi de atunci nu s-a mai auzit nimic de ea... Ce s-a întîmplat cu mama ? Ce s-a întîmplat cu sora mea ? Nu ştiu nimic ! — Ştirea morţii tatălui meu ajunse la Paris. Chiar regele mi-o aduse la cunoştinţă, asigurîndu-mă că mă pot bizui pe ocrotirea lui şi că un război va răzbuna asasinatul contelui.

Am cerut voie regelui să-l întovărăşesc. La început norocul surîse armatei franceze, am străbătut provinciile ducelui, tatăl domniei tale, pe care regele puse stăpînire şi ajunserăm la Milano.

Ducele Sforza se refugiase la Roma, la papa Paul al III-lea.

Se făcură cercetări cu privire la uciderea tatălui meu ; dar n-a fost cu putinţă să regăsească pe vreunul din cei care asistaseră la acel omor, sau chiar participaseră. Călăul murise subit la trei zile după execuţie. Nimeni nu ştia numele grefierului care citise sentinţa. Preotul care îl spovedise pe condamnat era necunoscut. Temnicerul, soţia şi fiul lor fugiseră.

Astfel, cu toate cercetările mele, n-am putut nici măcar să descopăr unde odihnea trupul tatălui meu. — Trecuseră douăzeci de ani de la cercetările mele zadarnice, cînd am primit o scrisoare de la Avignon.

Un om care nu semna decît cu o iniţială mă poftea să vin imediat la Avignon, dacă voiam dezvăluiri sigure şi complete despre moartea tatălui meu, contele Francesco Maraviglia. Îmi da numele şi adresa preotului care avea misiunea de a mă conduce la el, dacă acceptam invitaţia lui.

Ceea ce-mi oferea scrisoarea aceea era dorinţa întregii mele vieţi ; aşa că am plecat fără întîrziere. M-am dus de-a

dreptul la preotul care mă aştepta şi care mă conduse la omul ce-mi scrisese. Era temnicerul fortăreţei din Milano. Văzîndu-l pe tatăl meu mort şi cunoscînd locul unde aştepta trăsura cu cei o sută de mii de ducaţi, duhul rău îl ispiti. O întinsese pe mama pe pat, lăsînd-o în grija soţiei lui şi coborîse cu ajutorul scării de frînghie. Se dusese să-l găsească pe vizitiu, care aştepta pe capră, se furişase pînă la el spunîndu-i că venea în numele tatălui meu, îl înjunghiase şi după ce îl aruncase într-un şanţ, plecase cu trăsura.

Ajuns la frontieră, luase poştalionul pînă la Avignon, vînduse trăsura şi, cum nimeni nu venise să reclame comoara din ea, îşi însuşise cei o sută de mii de ducaţi şi scrisese soţiei şi fiului să vină la el.

Dar pedeapsa lui Dumnezeu îl ajunse. Întîi îi muri femeia, apoi după zece ani de suferinţă, fiul se duse după mamă. În sfîrşit, simţise că în curînd îi va veni şi lui rîndul să se înfăţişeze înaintea lui Dumnezeu, pentru a da seamă de cele făptuite cît timp trăise pe acest pămînt. Simţind acea chemare de sus, îl cuprinseseră remuşcările şi se gîndise la mine. Aşa că înţelegeţi acum de ce dorea să mă vadă.

Voia să-mi povestească totul şi să-mi ceară iertare, nu pentru moartea tatii, căci n-avea nici un amestec în acea crimă, ci pentru asasinarea vizitiului şi pentru furtul celor o sută de mii de ducaţi. În privinţa omului asasinat, nu mai era nimic de îndreptat, omul fiind mort.

Cît despre cei o sută de mii de ducaţi, cumpărase cu ei, la Villeneuve-lez-Avignon, un castel şi o moşie minunată din venitul căreia trăia.

Mai întîi, l-am pus să-mi povestească moartea tatii cu toate amănuntele, nu odată, ci de zece ori. De altfel, noaptea aceea i se păruse şi lui atît de groaznică, încît nu-i scăpase nici un detaliu şi îşi amintea cele mai mici amănunte ale sinistrei întîmplări, ca şi cum s-ar fi petrecut în ajun. Din nefericire, despre mama şi sora mea nu ştia nimic, în afară de ce-i povestise soţia care le văzuse dispărînd pe drumul spre *Novara.* Vor fi murit de oboseală ori de foame !

Eram bogat şi n-aveam nevoie să-mi mai sporesc avutul, dar se putea întîmpla ca într-o zi să apară mama, ori sora mea. Nevoind să-l dezonorez pe omul acela printr-o mărturisire publică a crimei, l-am pus să doneze castelul şi

moşia contesei de Maraviglia şi fiicei sale ; apoi, atît cît mi-a fost cu putinţă şi-mi îngăduia Cel de sus, l-am iertat.

Dar la atît s-a mărginit iertarea mea. Francesco-Maria Sforza murise în 1535, la un an şi o zi după somaţia făcută de tatăl meu de a se înfăţişa înaintea judeţului lui Dumnezeu. Deci, de acela n-aveam a mă mai ocupa ; fusese pedepsit măcar pentru slăbiciunea, dacă nu pentru crima lui.

Dar rămînea împăratul Carol-Quintul, la apogeul puterii, în culmea gloriei şi a prosperităţii ! Numai el rămăsese nepedepsit şi pe acesta m-am hotărît să-l lovesc.

Ai să-mi spui că oamenii care poartă sceptru şi coroană nu pot fi judecaţi decît de Dumnezeu ; dar uneori Dumnezeu pare a uita.

Atunci e datoria oamenilor să-şi amintească ; eu mi-am amintit, asta-i tot. Numai că nu ştiam că împăratul purta sub haină cămaşă de zale. El de asemeni îşi amintea ! — Aţi vrut să ştiţi cine sînt şi de ce am făptuit crima. Sînt Odoardo Maraviglia şi am vrut să-l ucid pe împărat pentru că datorită lui tatăl meu a fost asasinat în noaptea aceea, iar mama şi sora mea au murit de oboseală şi de foame !

Iată ce-am avut de sus. Acum, monseniore, cunoaşteţi adevărul. Am vrut să ucid, merit să fiu ucis; dar sînt gentilom şi cer să mor ca un gentilom.

Emmanuel-Philibert înclină capul în semn de aprobare.

— E drept, zise el, şi cererea îţi va fi acordată. Doreşti să rămîi liber pînă la ora execuţiei ? Înţeleg prin *a rămîne liber,* să nu fii legat.

— Ce-ar trebui să fac pentru asta ?

— Să-mi dai cuvîntul dumitale că nu vei încerca să fugi.

— Vi l-am şi dat.

— Atunci mai dă-mi-l odată.

— Vi-l mai dau ; dar grăbiţi-vă... Crima este cunoscută, mărturisirea completă... De ce m-aţi face să mai aştept ?

— Nu hotărăsc eu ora morţii unui om. În privinţa asta se va proceda după cum va binevoi împăratul Carol- Quintul.

Apoi, chemîndu-l pe sergent.

— Condu-l pe domnul într-un cort separat, spuse Emmanuel, şi vezi să nu-i lipsească nimic. Ca pază este deajuns o singură santinelă : am cuvîntul său de gentilom. Plecaţi !

Sergentul ieşi, luînd cu dînsul pe prizonier.

Emmanuel-Philibert îl urmări cu privirea pînă cînd ieşi din cort.

Apoi, părîndu-i-se că aude un uşor zgomot în spate, se întoarse.

Leona sta în picioare pe pragul celei de a doua încăperi şi draperia despărţitoare tocmai se lăsase în urmă-i.

Zgomotul care atrăsese atenţia lui Emmanuel îl făcuse draperia căzînd.

Leona ţinea mîinile împreunate ; pe chip i se vedeau armele lacrimilor vărsate fără îndoială la povestirea prizonierului.

— Vrei ceva ? întrebă prinţul.

— Vreau să-ţi spun, Emmanuel, îi răspunse Leona, vreau să-ţi spun că este cu neputinţă ca omul acesta să moară !

Chipul lui Emmanuel-Philibert se întunecă.

— Leona, rosti el, nu-ţi dai seama ce-mi ceri. Tînărul a săvîrşit o crimă îngrozitoare, dacă nu cu fapta, cel puţin cu intenţia.

— N-are a face, zise Leona înlănţuindu-i gîtul cu braţele, îţi repet că tînărul acela nu va muri !

— Împăratul va hotărî soarta lui, Leona. Tot ce pot face şi singurul lucru pe care-l pot face, este să raportez totul împăratului.

— Iar eu, îţi spun, dragă Emmanuel, că de-ar fi ca împăratul să-l condamne pe tînăr la supliciul suprem, tu ai putea obţine graţierea lui, nu-i aşa ?

— Leona, îţi închipui că am asupra împăratului o putere pe care n-o am. Trebuie ca justiţia imperială să-şi urmeze cursul. Dacă ea osîndeşte...

— Chiar de-ar fi să-l osîndească, trebuie ca Odoardo Maraviglia să trăiască, înţelegi ? Trebuie, iubitul meu Emmanuel !

— Şi de ce trebuie numaidecît ?

— Pentru că, rosti Leona, pentru că este fratele meu !...

Emmanuel scoase un strigăt de uimire.

Femeia pe moarte, doborîtă de oboseală şi de foame pe malul rîului Sesia, copilul ce păstrase cu îndîrjire secretul naşterii şi sexului său, pajul ce refuzase diamantul lui Carol-Quintul, toate i se lămureau acum datorită celor trei cuvinte

care-i scăpaseră Leonei despre Odoardo Maraviglia:„Este fratele meu!”

XIII.DEMONUL SUDULUI

Pe cînd în cortul lui Emmanuel-Philibert se petrecea scena pe care v-am povestit-o, un mare eveniment, vestit de fanfara trompetelor şi uralele oştenilor, punea în mişcare toată tabăra imperială.

O mică trupă de călăreţi fusese semnalată dinspre Bruxelles ; se trimiseseră ştafete în întîmpinarea ei iar ştafetele întorcîndu-se în galop făceau semne de mare bucurie, vestind că şeful cavalcadei era chiar Filip, fiul unic al prea măritului împărat, prinţul de Spania, regele Neapolului şi soţul reginei Angliei.

La sunetul fanfarelor, la uralele celor dintîi care-l zăriseră pe prinţ, toată lumea ieşi din corturi repezindu-se în întîmpinarea augustului oaspete.

Filip călărea pe un frumos cal alb, pe care-l strunea cu destulă eleganţă. Era înveşmîntat într-o mantie violetă şi purta o vestă neagră — dublă culoare de doliu la regi — pantaloni bufanţi violeţi ca şi mantia, cizme înalte din piele de bivol, iar pe cap o tocă mică neagră, cum se purta la acea epocă, avînd în jurul calotei un şnur de mătase împodobit cu o pană neagră.

La gît purta colierul ordinului Lînei de aur.

Era pe atunci un om de douăzeci şi opt de ani, de statură mijlocie, mai mult gras decît slab, cu obrajii puţin buhăiţi şi barbă blondă, cu buzele strînse, rareori surîzătoare, nasul drept şi ochii avînd un fel de tremur sub pleoape ca la iepuri. Deşi era un om mai degrabă frumos, ansamblul fizionomiei lui n-avea nimic simpatic şi se simţea că îndărătul acelei frunţi de timpuriu încreţite se frămîntau mai mult gînduri mohorîte decît vesele.

Împăratul avea o mare afecţiune pentru el. Îşi iubea fiul aşa cum o iubise şi pe mama lui ; dar întotdeauna cînd o mîngîiere i-ar fi putut apropia, simţise că inima prinţului de Spania rămîne învăluită în acea pojghiţă de gheaţă pe care nici o îmbrăţişare n-o putuse vreodată topi.

Uneori, după ce nu-şi văzuse mult timp fiul, cînd mai uita de gîndurile ascunse în dosul privirii tulburi şi tremurătoare a tînărului prinţ, se întreba îngrijorat în ce direcţie întunecatul mîner, veşnic preocupat de intrigi subterane, îşi îndrepta cazmaua ambiţiilor sale. Împotriva duşmanilor lor comuni ? sau chiar împotriva lui ? Şi, cu îndoiala aceasta în inimă, lăsa atunci să-i scape vorbe teribile, ca acelea pe care le spusese lui Emmanuel-Philibert chiar în dimineaţa aceea cînd vorbiseră de prizonier.

Naşterea tînărului prinţ fusese sumbră, aşa cum avea să-i fie şi viaţa. Există uneori aurori sinistre ce se răsfrîng asupra unei zile întregi. Împăratul primise ştirea naşterii fiului său care venise pe lume marţi 31 mai 1527, odată cu cea a morţii conetabilului de Bourbon, a jefuirii Romei şi a captivităţii papii Clément al VII-lea. Fusese oprită orice petrecere cu ocazia acestei naşteri, de teamă că ar putea să pară o impietate faţă de doliul creştinităţii.

Abia după un an vlăstarul imperial a fost recunoscut prinţ de Spania. Avuseseră loc atunci mari serbări, dar pruncul, care ajuns om avea să fie pricina atîtor lacrimi vărsate, plînsese fără întrerupere tot timpul acelor petreceri.

Împlinise şaisprezece ani cînd împăratul, voind să-l încerce la război, l-a însărcinat cu despresurarea oraşului Perpignan asediat de Francezi sub comanda delfinului ; dar, pentru a înlătura orice risc în această acţiune, îl trimisese însoţit de şase granzi de Spania, paisprezece baroni, de opt sute de gentilomi, două mii de cai şi cinci mii de pedestraşi.

Împotriva unui asemenea ajutor de trupe proaspete nu era nimic de făcut. Francezii ridicară asediul şi infantul de Spania debută în cariera militară printr-o victorie.

Dar, după rapoartele pe care le ceruse în privinţa acestei campanii, împăratul Carol-Quintul îşi dădu nu- maidecît seama că fiul său n-avea stofă de războinic ; îşi luă deci asupra lui riscurile războaielor şi soarta schimbătoare a bătăliilor, lăsînd moştenitorului împărăţiei sale studiul politicii, pentru care părea să aibă mai multă înclinare.

La şaisprezece ani, tînărul prinţ făcuse asemenea progrese în marea artă de a guverna, încît Carol-Quintul nu ezită să-l numească guvernator al tuturor regatelor Spaniei.

În 1543 se căsătorise cu dona Maria de Portugalia, vara lui dreaptă, născută în acelaşi an, în aceeaşi zi şi în aceeaşi oră cu el.

Avusese un fiu, don Carlos, eroul unei jalnice povestiri şi a două, trei tragedii ; fiu care se născuse în 1545.

În sfîrşit, în 1548, voind să viziteze Italia, plecase din Barcelona în toiul unei furtuni îngrozitoare care îm- prăştiase flota lui Doria şi-o silise să se întoarcă pentru moment în port ; apoi, cu un vînt potrivnic încercase din nou să plece, debarcase la Genova, de la Genova ajunsese la Milano, cercetase cîmpul de bătălie de la Pavia, ceruse să i se arate locul exact unde Francisc I îşi predase sabia, măsurase cu ochii adîncimea şanţului unde fusese în primejdie de a fi îngropată, monarhia franceză ; apoi, la fel de posac şi tăcut, părăsise Milano, străbătuse Italia centrală şi venise să-l întîlnească pe împărat la Worms.

Atunci, Carol-Quintul, flamand cu trup şi suflet, îl prezentase compatrioţilor din Namur şi din Bruxelles.

La Namur, îl întîmpinase şi-i făcuse onorurile oraşului Emmanuel-Philibert. Cei doi veri se îmbrăţişaseră afectuos întîlnindu-se. După aceea Emmanuel îi oferise spectacolul unui mic război, la care, bineînţeles, Filip nu participase.

Serbările fură la fel de somptuoase la Bruxelles ca şi la Namur. Şapte sute de prinţi, baroni şi gentilomi ieşiră în afara porţilor ca să-l primească pe moştenitorul celei mai mari monarhii din lume. Apoi, după ce moştenitorul a fost văzut şi recunoscut cum se cuvine, tatăl lui îl primise în Spania.

Emmanuel-Philibert îl însoţi pînă la Genova. În timpul acestei călătorii îl văzu prinţul de Piemont pentru ultima oară pe tatăl său.

Trei ani după întoarcerea lui Filip în Spania, regele Eduard al VI-lea al Angliei muri, lăsînd coroana sorei sale Maria, fiica Caterinei, mătuşa împăratului, pe care împăratul o iubea atît de mult încît învăţase engleza, spunea el, numai ca să poată vorbi cu ea.

Noua regină era grăbită să-şi aleagă un soţ : avea patruzeci şi şase de ani, deci n-avea timp de pierdut. Carol-Quintul îi propuse pe fiul său Filip.

De la moartea încîntătoarei Maria de Portugalia, care nu trăise decît pînă la vîrsta înfloririi, Filip rămăsese văduv. Patru

zile după naşterea lui don Carlos femeile reginei, curioase să vadă un măreţ auto-da-fé de hughenoţi, o lăsaseră pe lehuză singură lîngă o masă plină de fructe, de care bolnava nu avea voie să se atingă. Fiică a Evei în toate privinţele, biata prinţesă n-ascultă de sfaturile medicului : se sculă, muşcă cu poftă nu dintr-un măr, ci dintr-un pepene şi peste douăzeci şi patru de ore muri !

Nimica nu-l împiedica deci pe infantul don Filip să ia în căsătorie pe Maria Tudor, să lege Anglia de Spania şi, între insula din Nord şi peninsula din Sud, să înăbuşe Franţa.

Era scopul cel mare al acestei uniri.

Filip avea doi concurenţi la mîna verişoarei lui :

Pe cardinalul Polus, cardinal fără să fie preot — fiul lui George, ducele de Clarence, frate cu Eduard al IV-lea — văr prin urmare cu regina, aproape de acelaşi grad ca şi Filip ;

Şi pe prinţul de Courtenay, nepotul lui Henric al VIII-lea, adică rudă la fel de apropiată ca ceilalţi doi cu regina Maria.

Carol-Quintul îşi asigură mai întîi sprijinul reginei Maria şi, după ce se asigură de acest sprijin, pe care îl cucerise datorită influenţei părintelui Henric, duhovnicul reginei văduve, trecu fără şovăire la acţiune.

Prinţesa Maria era o înflăcărată catolică. Mărturie stă titlul de *Maria cea sîngeroasă,* pe care i l-au dat, unii după alţii, toţi istoricii englezi.

Împăratul începu deci prin a îndepărta de lîngă ea pe prinţul de Courtenay, un tînăr de treizeci şi doi de ani, frumos ca un arhanghel, viteaz ca un Courtenay, învinuindu-l că ar fi un înflăcărat ocrotitor al ereziei ; într-adevăr regina Maria observase că miniştrii ei care o îndemnau la această căsătorie făceau parte dintre cei pe care-i bănuia molipsiţi de falsa religie al cărei papă se proclamase tatăl ei, Henric al VIII-lea, ca să nu mai aibă de furcă cu *episcopii de la Roma,* cum le spunea el.

Odată ce regina era convinsă de asta, prinţul de Courtenay nu mai era de temut.

Rămînea cardinalul Polus, poate mai puţin viteaz decît Courtenay, dar tot aşa de frumos ca el şi cu siguranţă un politician mult mai abil, crescut fiind la şcoala papilor.

Cardinalul Polus era cu atît mai de temut cu cît Maria Tudor, înainte de a fi încoronată scrisese, cu sau fără intenţie,

papii Iulius al III-lea să i-l trimită pe cardinalul Polus în calitate de legat apostolic, ca să lucreze împreună cu ea la sfînta operă de restabilire a religiei. Din fericire pentru Carol-Quintul, papa care ştia cît de mari neplăceri avusese Polus sub Henric al VIII-lea şi prin ce primejdii trecuse, ezită la început să trimită în mijlocul frămîntărilor din Anglia un prelat de asemenea valoare. Aşa că trimise înaintea lui pe cardinalul Jean-François Commendon, mare şambelan. Dar Maria îl ceruse pe Polus, nu pe Commendon, aşa că îl trimise pe acesta înapoi, rugîndu-l să grăbească venirea cardinalului.

Polus plecă ; dar împăratul avea la Roma spionii lui, aşa că fu informat de plecare şi, cum legatul *a latere*[1] trebuia să străbată Germania şi să treacă de la Insbruck, Carol-Quintul dădu ordin lui Mendoza, care comanda un corp de cavalerie în oraş, să-l aresteze pe cardinalul Polus cînd va trece, sub pretextul că era rudă prea apropiată cu regina ca să-i poată da sfaturi dezinteresate în problema căsătoriei ei cu infantul don Filip.

Mendoza era un adevărat căpitan, aşa cum le trebuie prinţilor în asemenea împrejurări. Pentru el nu exista decît ordinul primit. Ordinul spunea să-l aresteze pe cardinalul Polus ; îl arestă şi-l ţinu prizonier pînă fură semnate toate articolele contractului de căsătorie dintre Filip al Spaniei şi Maria a Angliei.

După semnarea articolelor, i se dădu drumul. Polus, om înţelept, acceptă situaţia şi îşi îndeplini misiunea de legat *a latere* nu numai pe lîngă Maria, ci şi pe lîngă Filip.

Unul dintre articole specifica că Maria Tudor, regină a Angliei, nu se putea căsători decît cu un rege. Asta nu era o problemă pentru Carol-Quintul; îl făcu pe fiul său Filip, rege al Neapolului.

Succesul acesta îl mai consolă puţin pe împărat, întristat de cele două eşecuri pe care le suferise, unul la Insbruck unde surprins în toiul nopţii de ducele Maurice, fugise atît de grabnic încît nu observase că-şi pusese numai centironul, uitînd sabia ; al doilea în faţa oraşului Metz, unde fusese silit să ridice asediul, lăsînd în no- roaiele unui dezgheţ tunurile, chesoanele, materialele de război şi o treime din armată.

---

[1] Cardinal însărcinat de papă cu o misiune specială.

— Aha ! exclamase el, deci mi se întoarce roata norocului !

În sfîrşit, la 24 iulie 1554, adică cu nouă luni înainte de epoca la care am ajuns, chiar de sărbătoarea sfîntului Iacob, ocrotitorul Spaniei, Maria a Angliei se unise cu Filip al II-lea. Cea care putea fi numită *Tigresa Nordului* se căsătorise cu cel care avea să fie numit *Demonul Sudului.*

Filip plecase din Spania însoţit de douăzeci şi două de vase de război în care se aflau şase mii de oameni. Dar înainte de a intra în portul Hampton, expediase înapoi toate corăbiile lui, ca să nu debarce în Anglia decît cu cele pe care i le trimisese în întîmpinare logodnica lui, regina Maria.

Acele vase, în număr de optsprezece, erau precedate de cea mai mare corabie construită vreodată de englezi, care fusese lansată la apă cu prilejul acesta.

Corăbiile înaintară în întîmpinarea prinţului de Spania pînă la trei leghe în largul mării şi acolo, în zgomotul salvelor de artilerie, a duruitului tobelor şi a fanfarei trompetelor, Filip trecu de pe vasul lui pe cel ce i-l trimitea logodnica.

Era însoţit de şaizeci de gentilomi, dintre care doisprezece erau granzi de Spania. Patru dintre ei, amiralul de Castilia, ducele de Medina-Coeli, Ruy Gomez de Silva şi ducele de Alba aveau fiecare cîte patruzeci de paji şi valeţi.

În sfîrşit, lucru minunat şi nemaivăzut vreodată, spune Gregorio Leti, istoricul lui Carol al V-lea, s-a socotit că acei şaizeci de seniori aveau cu ei o mie douăsute treizeci de paji şi valeţi armaţi.

Cununia avu loc la Wincester. Cei care ar vrea să ştie cum a venit regina Maria Tudor în întîmpinarea logodnicului ei, cu ce rochie era îmbrăcată, cu ce podoabe era gătită, ce formă avea amfiteatrul dominat de cele două tronuri care aşteptau pe cei doi soţi ; cei care ar vrea să cunoască şi mai multe, să afle cum a fost oficiată liturghia, cum s-au aşezat la masă şi, în sfîrşit, cum Maiestăţile lor : „se sculară de la masă cu atîta *iscusinţă* că, deşi aveau înaintea lor mulţime de nobili şi doamne, dispărură în iatacul lor nevăzuţi printr-o uşă mascată”, vor găsi toate amănuntele acestea şi încă multe altele în istoricul pe care l-am citat.

În ce ne priveşte, oricît de interesante şi mai cu seamă de pitoreşti ar fi asemenea amănunte, ele ne-ar duce prea

departe, aşa că ne întoarcem la regele Angliei şi al Neapolului, Filip al II-lea, care după nouă luni de căsnicie reapărea pe continent şi, într-un moment cînd nimeni nu se aştepta, îşi făcea apariţia, după cum am mai spus, la intrarea în tabără, salutat de duruitul tobelor, fanfara trompetelor şi de uralele oştenilor germani şi spanioli ce-l însoţeau cu alai.

Carol-Quintul fusese unul dintre primii anunţaţi de sosirea neaşteptată a fiului său şi bucuros că Filip n-avea nici un motiv (cel puţin aşa părea) să-i ascundă prezenţa lui în Flandra, deoarece venea să-l viziteze în tabără, făcu o sforţare şi sprijinindu-se pe braţul unui ofiţer se tîrî pînă la uşa cortului.

De abia ajunsese că îl şi zări pe don Filip înaintînd spre el în mijlocul uralelor, tobelor şi trompetelor, ca şi cum era deja domn şi stăpîn.

— Ei, ce să-i faci, murmură Carol-Quintul, aşa vrea Dumnezeu !

Dar Filip cum îşi zări părintele struni calul şi descă- lecă, apoi, apropiindu-se cu braţele întinse, capul descoperit şi aplecat, se aruncă la picioarele împăratului.

Această umilinţă alungă toate gîndurile rele din mintea lui Carol-Quintul. Îl ridică pe Filip, îl strînse în braţe şi întorcîndu-se către cei ce-l urmaseră cu alai pe prinţ :

— Mulţumesc, domnilor, rosti el, că aţi ghicit bucuria ce-o voi avea la vederea fiului meu prea iubit şi că mi-aţi vestit-o dinainte cu strigăte şi urale !

— Don Filip, zise el apoi prinţului, sînt aproape cinci ani de cînd nu ne-am văzut. Vino ! avem multe să ne spunem.

Şi, salutînd toată acea mulţime de oşteni şi ofiţeri adunaţi în faţa cortului, se sprijini de braţul fiului şi intră în pavilion în strigătele entuziaste : „Trăiască regele Angliei!” şi „Trăiască împăratul Germaniei!”, „Trăiască don Filip !” şi „Trăiască Carol-Quintul!” repetate de mii de ori.

Într-adevăr, cum prevăzuse împăratul, el şi Filip aveau multe a-şi spune.

Şi totuşi, după ce Carol-Quintul se instală pe divan iar Filip, refuzînd onoarea de a sta alături de părintele său, se aşeză pe un scaun, urmă un moment de tăcere.

Carol-Quintul rupse primul tăcerea pe care Filip o păstra, poate din respect faţă de tatăl său.

— Fiule, zise împăratul, a. fost deajuns prezenţa ta atît de mult dorită ca să împrăştie impresia neplăcută pe care mi-au pricinuit-o veştile primite astăzi.

— Una din aceste veşti, cea mai tristă din toate o şi cunosc, cum poţi observa după îmbrăcămintea mea, tată, răspunse Filip ; am avut durerea de a pierde domnia-ta mama, eu o bunică !

— Vestea ai aflat-o în Belgia, fiule ?

Filip se înclină.

— În Anglia, sire ; putem comunica direct cu Spania, pe cînd curierul pe care l-a primit Maiestatea-Voastră, a trebuit să vină de la Geneva aici pe uscat, ceea ce desigur l-a făcut să întîrzie.

— Într-adevăr, încuviinţă Carol-Quintul, aşa trebuie să fie ; dar, în afară de această durere, fiule, mai am şi un alt motiv de îngrijorare.

— Maiestatea-Voastră se referă la alegerea papii Paul al IV-lea şi la liga pe care el a propus-o regelui Franţei semnată probabil la ora aceasta ?

Carol-Quintul privi uimit pe don Filip.

— Fiule, spuse el, nu cumva tot un vas englez te-a informat atît de bine ? Totuşi e cale lungă de la Civita-Vecchia pînă la Portsmouth !

— Nu, sire, vestea ne-a sosit prin Franţa ; de asta am putut-o afla înaintea voastră. Trecătorile Alpilor şi Tirolului sînt încă închise de zăpezi şi l-au întîrziat pe curierul Maiestăţii-Voastre, pe cînd al nostru a venit de-a dreptul de la Ostia la Marsilia, de la Marsilia la Boulogne şi de la Boulogne la Londra.

Carol-Quintul se încruntă ; multă vreme crezuse că el avea dreptul să fie informat primul de orice eveniment de seamă petrecut în lume şi iată că fiul lui nu mai că aflase înainte de moartea reginei Ioana şi alegerea lui Paul al IV-lea, dar îi şi anunţa un lucru neştiut de el : liga semnată între Henric al II-lea şi noul papă.

Dar Filip păru că nu observă uimirea tatălui său.

— De altfel, urmă el, familia Caraffa şi partizanii lor şi-au luat atît de bine toate măsurile, că tratatul a fost trimis regelui Franţei chiar în timpul conclavului [1]. Asta explică şi

[1] Adunarea episcopilor pentru alegerea papii.

îndrăzneala cu care Henric al II-lea a înaintat spre Bouvines şi Dinant, după ce cucerise Marienburg, fără îndoială cu scopul de a vă tăia retragerea.

— O ! O ! făcu Carol-Quintul, să fie el oare chiar atît de avansat cum spui, şi s-ar putea să fiu ameninţat de o nouă surpriză în genul celei de la Insbruck ?

— Nu, răspunse Filip, deoarece sper că Maistatea-Voastră nu va refuza să încheie un armistiţiu cu regele Henric al II-lea.

— Pe cuvîntul meu ! strigă împăratul, ar fi o nebunie să refuz aşa ceva, ba chiar să n-o propun eu !

— Sire, zise Filip, un armistiţiu propus de domnia-ta l-ar face prea orgolios pe regele Franţei. Iată de ce, regina Maria şi cu mine, am avut ideea să ne ocupăm de această afacere în interesul demnităţii Voastre.

— Şi vii să-mi ceri învoirea de a trece la acţiune ? Fie ! începe şi nu pierde timpul ; trimite în Franţa cei mai abili ambasadori ; cu cît ajung mai repede, cu atît mai bine.

— Aşa ne-am gîndit şi noi, Sire, şi, lăsînd Maiestăţii-Voastre libertatea de a ne desminţi, am şi trimis pe cardinalul Polus la regele Franţei pentru a cere un armistiţiu.

Carol-Quintul dădu din cap.

— N-are să ajungă la timp, spuse el şi Henric va ajunge la Bruvelles înainte ca Polus să fi debarcat la Calais.

— De asta cardinalul Polus a venit prin Ostende şi l-a ajuns pe regele Franţei la Dinant.

— Oricît de priceput diplomat ar fi, zise Carol-Quintul cu un suspin, mă îndoiesc că va izbuti în asemenea tratative.

— Sînt fericit atunci că pot vesti Maiestăţii-Voastre că a izbutit, răspunse Filip. Regele Franţei primeşte, dacă nu un armistiţiu, măcar o încetare a luptelor pînă cînd se vor stabili condiţiile armistiţiului. Regele a ales ca loc de conferinţă mănăstirea Vocelles, de lîngă Cambray şi cardinalul Polus cînd a venit să-mi anunţe la Bruxelles rezultatul misiunii, mi-a spus că a socotit mai înţelept să nu facă dificultăţi în privinţa asta.

Carol-Quintul îl privi pe don Filip cu un fel de admiraţie: iată că îi anunţa cu cea mai mare modestie fericitul deznodămînt al unei negocieri pe care el, Carol- Quintul, o socotise cu neputinţă.

— Şi armistiţiul, întrebă el, ce durată va avea ?

— Cea adevărată sau cea stabilită ?

— Cea stabilită.

— Cinci ani, Sire !

— Şi cea adevărată ?

— Cît va fi voia Celui de Sus.

— Şi cît timp crezi, don Filip, că va dura voia Celui de Sus?

— Ei, zise regele Angliei şi al Neapolului cu un zîmbet abia simţit, doar timpul necesar să aduceţi din Spania o întărire de zece mii de spanioli şi eu să pot trimite din Anglia un ajutor de zece mii de englezi.

— Fiule, zise Carol-Quintul, armistiţiul acesta era dorinţa mea cea mai vie, şi... şi, cum tu ai obţinut-o, ei bine, îţi făgăduiesc că tu îl vei ţine, ori rupe, după placul tău.

— Nu înţeleg ce vrea să spună măritul împărat, replică Filip, care nu se putu stăpîni îndeajuns pentru a împiedica străfulgerarea de speranţă şi lăcomie ce străluci o clipă în ochii săi.

Întrevăzuse foarte aproape de el sceptrul Spaniei şi al Ţărilor de Jos şi cine ştie ? poate şi coroana imperială.

Opt zile mai tîrziu se semnă un armistiţiu în următorii termeni :

„Se încheie un armistiţiu pe cinci ani, atît pe mare cît şi pe uscat, de care se vor bucura în egală măsură toate popoarele, statele, regatele şi provinciile atît ale împăratului cît şi ale regelui Franţei şi al regelui Filip”.

„Pe durata celor cinci ani vor fi oprite orice acţiuni armate şi, totuşi, fiecare din aceşti stăpînitori va păstra tot ce a cucerit în timpul războiului”.

„La acest armistiţiu participă şi Sanctitatea Sa Paul al IV-lea.”

Chiar Filip prezentă tratatul împăratului, care aruncă o privire aproape speriată pe chipul neclintit al fiului său.

Tratatului nu-i mai lipsea decît semnătura lui Carol-Quintul.

Carol-Quintul semnă.

Apoi, după ce trasă cu mare dificultate cele cinci litere ale numelui său :

— Sire, spuse el, dînd pentru prima oară acest titlu fiului, întoarceţi-vă la Londra şi fiţi gata să reveniţi la Bruxelles la primul meu ordin.

XIV.UNDE CAROL-QUINTUL ÎŞI ŢINE FĂGĂDUIALA FĂCUTĂ FIULUI SĂU DON FILIP

Vineri 25 octombrie anul 1555, străzile oraşului Bruxelles mişunau de popor adunat nu numai din capitala Brabantului meridional, dar şi din alte state flamande ale împăratului Carol-Quintul.

Toată gloata aceea se grămădea către palatul regal, care astăzi nu mai există şi pe-atunci se ridica în partea de sus a oraşului, aproape de culmea Caudenberg-ului.

O mare adunare convocată din motive încă necunoscute şi care mai fusese odată amînată de împărat trebuia să aibă loc în ziua aceea.

În scopul acesta interiorul sălii mari fusese împodobit şi tapisat spre partea de apus, adică spre intrare, unde se construise un fel de tribună înaltă de vreo şase, şapte trepte, acoperită de covoare splendide, avînd deasupra un baldachin cu stema imperială sub care se aflau trei fotolii goale ,destinate bineînţeles, cel din mijloc împăratului, cel din dreapta regelui Filip, sosit în ajun şi cel din stînga reginei văduve a Ungariei, Maria de Austria, sora lui Carol-Quintul.

O serie de bănci paralele aşezate în continuarea celor trei fotolii formau împreună un fel de semicerc.

Alte scaune erau aşezate înaintea estradei, ca băncile în faţa scenei unei săli de spectacol.

Regele Filip, regina Maria, regina Eleonora, văduva lui Francisc I, Maximilian regele Boemiei, Cristina, ducesa de Lorraine se instalaseră în palat.

Numai Carol-Quintul rămăsese mai departe în căsuţa lui din Parc, cum îi spunea el.

La ora patru după amiază ieşi din căsuţă, încălecă pe un catîr al cărui mers domol îl făcea să sufere mai puţin decît oricare alt mijloc de locomoţie. De mers pe jos nici nu putea fi vorba ; accesele de gută erau tot mai violente şi împăratul nu ştia dacă va putea merge din pragul uşii pînă la tribuna sălii mari, ori va trebui să fie purtat acei cîţiva paşi.

Regii şi prinţii urmau pe jos catîrul împăratului.

Împăratul era înveşmîntat cu mantia imperială, toată ţesută în fir de aur, peste care atîrna marele cordon al Lînii de aur. Purta coroana, dar sceptrul, pe care mîna lui nu mai avea puterea să-l ţină, era dus înaintea lui pe o pernă de catifea roşie.

Personajele care trebuiau să ocupe băncile aşezate în cele două laturi ale fotoliilor şi în faţa estradei fuseseră dinainte introduse în sală.

La dreapta fotoliilor stăteau cavalerii Lînei de aur pe o bancă tapiţată.

Pe banca din stînga la fel tapiţată se aflau prinţii, granzii de Spania şi seniorii.

În spatele lor, pe alte bănci netapiţate, se aflau cele trei consilii : Consiliul de Stat, consiliul privat şi consiliul de finanţe.

În sfîrşit, pe alte bănci plasate în faţă, erau mai întîi reprezentanţii Brabantului, apoi reprezentanţii Flandrei şi toţi ceilalţi reprezentanţi, după rangul ce-l aveau.

Balcoanele ce înconjurau sala erau de dimineaţă tixite cu spectatori.

Împăratul intră către orele patru şi un sfert; se rezema de umărul lui Whilhelm de Orania, cel supranumit mai tîrziu *Taciturnul.*

Lîngă Wilhelm de Orania mergea Emmanuel-Philibert însoţit de scutier şi de paj.

De cealaltă parte, înaintea regilor şi a părinţilor, la cîţiva paşi în dreapta împăratului, înainta un om de treizeci, treizeci şi cinci de ani , necunoscut tuturor şi care părea tot aşa de mirat că se aflǎ acolo ca şi spectatorii care-l priveau.

Era Odoardo Maraviglia ce fusese scos din închisoare, îmbrăcat într-un splendid costum şi adus în acel loc, fără să ştie unde va merge şi nici ce voiau să facă cu el.

La apariţia împăratului şi a strălucitei suite ce venea după el, toată lumea se ridică.

Împăratul Carol-Quintul înaintă pe tribună păşind cu foarte mare greutate, deşi era susţinut. Se vedea bine că-i trebuia un curaj nemaipomenit şi mai cu seamă o mare obişnuinţă a suferinţei ca să nu scoată un geamăt la fiecare pas ce-l făcea.

Se aşeză, avînd la dreapta pe don Filip şi la stînga pe regina Maria.

Apoi, la un semn al lui, toată lumea făcu la fel, afară de prinţul de Orania, Emmanuel-Philibert şi cele două persoane care formau suita lui într-o latură iar în cealaltă Odoardo Maraviglia care liber, înveşmîntat, cum am mai spus, în haine scumpe, privea cu uimire spectacolul.

După ce toată lumea se aşeză, împăratul făcu semn consilierului Philibert Brussellius să ia cuvîntul.

Toţi aşteptau cu nelinişte. Numai chipul lui Filip rămînea calm şi nepăsător. Privirea-i învăluită părea că nu vede nimic. Aproape nu-ţi venea a crede că putea circula sîngele sub pielea aceea palidă şi neînsufleţită. Vorbitorul explică în puţine cuvinte că regii, prinţii, granzii de Spania, cavalerii Lînei de aur, reprezentanţii Flandrei prezenţi în sală au fost convocaţi să fie de faţă la abdicarea împăratului Carol-Quintul în favoarea fiului său don Filip, căruia, începînd din acel moment, îi trecea titlurile lui de rege al Castiliei, al Leonului, al Granadei, al Navarei, al Aragonului, al Neapolului, al Siciliei, al Majorcăi, al insuleleor, a Indiilor şi a pămînturilor din marea Oceanică şi Atlantică, precum şi cele de arhiduce de Austria, duce de Burgundia, de Lothier, de Brabant, de Luisburg, de Luxemburg, de Quelière ; conte de Flandra, de Artois ; de Burgundia : palatin de Hainaut, de Zélande, de Olanda, de Feurette, de Haguenau, de Namur, de Zutphen ; în sfîrşit şi cele de prinţ de Zwane, marchiz al Sfîntului-Imperiu, senior de Frize, de Salmi, de Malines, şi a cetăţilor, oraşelor şi regiunilor Utrecht, Overyssel şi Groeningen.

Coroana imperială era rezervată lui Ferdinand, regele romanilor.

La acest punct numai o umbră lividă trecu pe faţa lui don Filip şi un uşor tremur îi înfioră muşchii obrajilor.

Abdicarea, ce tăiase tuturor răsuflarea de uimire, oratorul o atribuie dorinţei împăratului de a revedea Spania, pe care n-o mai văzuse de doisprezece ani şi mai ales suferinţelor ce le îndura din pricina gutei, suferinţe sporite şi mai mult de clima aspră a Flandrei şi Germaniei.

Sfîrşi rugînd în numele împăratului pe reprezentanţii Flandrei să privească cu bunăvoinţă această cedare a ţării lor lui don Filip.

După ce sfîrşi discursul cu o peroraţie în care ruga pe Dumnezeu să-l ţină mai departe pe măritul împărat sub ocrotirea lui divină, Philibert Brussellius tăcu şi îşi reluă locul.

Atunci împăratul se ridică la rîndul său ; era palid şi năduşeala suferinţei îi umezea chipul ; voia să vorbească şi ţinea în mînă o hîrtie pe care era scris discursul lui, pentru cazul cînd nu l-ar ajuta memoria.

La primul semn prin care-şi arătă dorinţa de a vorbi, murmurul general ce se ridicase în sală cînd îşi sfîrşise discursul consilierul Brussellius, încetă ca prin farmec şi oricît de slabă era vocea împăratului, nu se pierdu nici o silabă din clipa cînd începu a vorbi. E drept că pe măsură ce-şi rostea discursul şi, aruncînd o privire asupra vieţii sale trecute, îşi amintea de munca, primejdiile, activitatea şi planurile sale, vocea-i creştea, gesturile deveneau tot mai largi, ochiul căpăta o vioiciune ciudată şi accentul găsea acele solemne inflexiuni pe care le au ultimele cuvinte ale muribunzilor.

— Dragi prieteni, începu el,[1] aţi auzit care sînt motivele ce m-au hotărît să renunţ la sceptru şi la coroană în favoarea regelui Filip, fiul meu. Daţi-mi voie să adaug cîteva vorbe care vă vor lămuri mai bine hotărîrea şi gîndul meu. Dragi prieteni, mulţi dintre cei care mă ascultă astăzi trebuie să-şi aducă aminte că în ziua de cinci ianuarie trecut s-au împlinit exact patruzeci de ani de cînd bunicul meu, prea slăvitul Maximilian, m-a eliberat de sub tutela lui şi, chiar în această sală şi la aceeaşi oră, avînd eu abia cincisprezece ani, mă lăsă stăpîn pe toate drepturile mele. În anul următor, murind regele Ferdinand Catolicul, bunicul meu după mamă, primii coroana, nefiind în vîrstă decît de şaisprezece ani.

---

[1] N-am schimbat nimic din discursul împăratului, pe care îl luăm dintr-o publicaţie apărută în 1830, la Bruxelles, datorită savantului director adjunct al arhivelor regale, L. P. Gachard. (N.A.)

„Mama mea trăia ; dar, deşi atît de tînără şi în putere, rămăsese aşa de zguduită de moartea soţului ei, după cum ştiţi, încît nu era în stare să conducă ea însăşi regatele părinţilor şi a trebuit la şaptesprezece ani să-mi încep călătoriile peste mări ca să iau în stăpînire regatul Spaniei. În sfîrşit, cînd bunicul meu, împăratul Maximilian muri, acum treizeci şi şase de ani — aveam atunci nouăsprezece — am rîvnit la coroana imperială pe care o purtase, nu din dorinţa de a stăpîni un cît mai mare număr de ţări, ci pentru a putea apăra mai bine interesele Germaniei, a celorlalte regate ale mele şi mai ales a Flandrei mele iubite. În scopul acesta am plănuit şi dus la bun sfîrşit atîtea călătorii ; să le numărăm şi veţi fi surprinşi de numărul şi de amploarea lor.

„Am fost de nouă ori în Germania de nord, de şase ori în Spania, de şapte ori în Italia, de zece ori în Belgia, de patru ori în Franţa, de două ori în Anglia şi de două ori în Africa ; ceea ce face în total patruzeci de călătorii ori expediţii.

„Şi în aceste patruzeci de călătorii ori expediţii, n-am pus la socoteală drumurile de importanţă mai mică făcute pentru vizitarea insulelor şi a provinciilor cucerite.

„Ca să săvîrşesc toate acestea am trecut de opt ori Marea Mediterană şi de trei ori Marea Occidentului, pe care mă pregătesc s-o traversez astăzi pentru ultima oară.

„Voi trece sub tăcere călătoria mea în Franţa, pe care am traversat-o venind din Spania ca să mă duc în Ţările de Jos; călătorie impusă, după cum ştiţi, de motive grave.[1]

„Am fost silit, din cauza numeroaselor şi deselor absenţe să dau în grija sorei mele regina, aici de faţă, guvernarea acestor provincii. Dar eu ştiu, cum ştiu şi diferitele organizaţii ale statului la fel de bine ca mine, cum şi-a îndeplinit această sarcină.

„Odată cu aceste călătorii am avut şi multe războaie; toate au fost provocate sau acceptate împotriva voinţei mele şi astăzi ceea ce mă întristează părăsindu-vă, dragi prieteni, este că nu pot lăsa o pace mai durabilă, o linişte mai sigură... Asemenea treburi nu se fac, cum vă daţi bine seama, decît cu multă pregătire şi mare osteneală şi se vede prea bine, după paliditatea şi slăbiciunea mea, cît de mistuitoare sînt acele osteneli şi cît de anevoioase acele lucrări. Aşadar, să nu vă

[1] Răscoala locuitorilor din Gand. (N.A.).

închipuiţi că nu mă cunosc într-atîta încît, măsurînd sarcina ce mi-o impuneau evenimentele cu forţa pe care mi-a hărăzit-o Dumnezeu, să nu-mi dau seama că nu sînt la înălţimea misiunii ce mi-era dată. Dar am socotit că din pricina nebuniei de care suferea mama şi a vîrstei fragede a fiului meu, ar fi fost o crimă să mă lepăd înainte de vreme de sarcina, oricît de grea ar fi fost, cu care Providenţa, dîndu-mi coroana şi sceptrul, mi-a împovărat capul şi braţul.

„Totuşi, chiar de cînd am părăsit ultima oară Flandra ca să mă duc în Germania, aveam intenţia să pun în aplicare planul pe care-l îndeplinesc astăzi ; dar văzînd cît de jalnică era situaţia, simţind că mai am în mine un pic de forţă şi considerîndu-mă obligat de frămîntările ce tulburau republica creştină, atacată în acelaşi timp de turci şi de luterani, am crezut că este de datoria mea să las odihna pentru mai tîrziu şi să sacrific popoarelor mele ce-mi mai rămînea din forţă şi din viaţă. Eram pe drumul cel bun, gata să ajung la ţintă, cînd prinţii germani şi regele Franţei, călcîndu-şi cuvîntul dat, mă aruncară iar în vîltoarea tulburărilor şi a bătăliilor. Unii se îndîrjiră chiar împotriva mea, cît pe ce să mă facă prizonier la Insbruck ; alţii ocupară oraşul Metz, care făcea parte din Imperiu. Atunci m-am dus grabnic eu însumi ca să-l asediez cu o armată numeroasă. Am fost învins, armata mea nimicită, dar nu de oameni ci de forţele naturii. În schimbul Metz-ului, pierdut am luat francezilor burgurile Thérouanne şi Hesdin. Am făcut mai mult : am pătruns pînă la Valenciennes înaintea regelui Franţei şi l-am silit să se retragă, făcînd tot ce-am putut la bătălia de la Renty, disperat că nu puteam face mai mult.

„Dar astăzi, în afară de lipsurile pe care întotdeauna mi le-am recunoscut, iată că boala se înrăutăţeşte şi mă doboară. Din fericire, în momentul cînd Dumnezeu îmi ia mama, îmi dă în schimb un fiu ajuns la vîrsta cînd poate domni. Acum cînd puterile m-au părăsit şi mă apropii de moarte, nu mai preget să renunţ la dragostea şi pasiunea de a domni pentru binele şi liniştea supuşilor mei. În locul unui moşneag infirm, ajuns cu un picior în groapă, vă dau un prinţ voinic, preferabil prin tinereţea şi virtutea-i înfloritoare. Juraţi-i deci lui dragostea şi credinţa pe care mi-aţi jurat-o mie şi pe care mi-aţi păstrat-o cu atîta loialitate. Mai ales, luaţi seama

ca nu cumva ereziile ce vă împresoară să se strecoare printre voi tulburînd frăţia ce trebuie să vă unească şi dacă vedeţi cumva că ele prind rădăcini, grăbiţi-vă să le stîrpiţi, să le smulgeţi din pămînt şi să le aruncaţi departe de voi.

„Şi acum, ca să închei cu încă cîteva cuvinte tot ce am spus despre mine, voi adăuga că am făcut multe greşeli, fie din neştiinţă în tinereţe, fie din orgoliu la maturitate, fie din oricare altă slăbiciune inevitabilă firii omeneşti. În acelaşi timp, declar aici că niciodată n-am făcut cuiva înadins, cu bună ştiinţă, vreo ofensă sau violenţă, sau de s-a făcut fără ştirea mea ofensă sau violenţă şi am aflat, întotdeauna am îndreptat greşeala, aşa cum voi face îndată în faţa tuturor unei persoane aici prezente pe care o rog să aştepte cu răbdare şi îndurare.

Apoi, se întoarse către don Filip care la sfîrşitul discursului venise să îngenuncheze la picioarele lui.

— Fiule, rosti el, dacă numai prin moartea mea ai fi intrat în stăpînirea atîtor regate şi provincii, tot aş fi meritat fără îndoială ceva din partea ta, pentru că ţi-am lăsat o moştenire atît de bogată, mărită de mine cu atîtea avuţii. Dar, deoarece această mare moştenire nu-ţi revine astăzi prin moartea mea, ci numai prin voinţa mea; deoarece părintele tău a vrut să moară înainte ca trupul lui să pogoare în mormînt, ca să te poţi bucura, el fiind în viaţă, de avantajele moştenirii sale, îţi cer — şi am dreptul să cer asta — îţi cer să-ţi dăruieşti popoarelor tale toată grija şi dragostea ce crezi că mi-o datorezi mie, pentru că ţi-am dat dinainte dreptul de a te bucura de împărăţie.

„Ceilalţi regi se bucură să aducă pe lume copii şi să le lase regatele ; eu am vrut să smulg morţii satisfacţia de a-ţi face acest dar, închipuindu-mi că voi avea o îndoită bucurie dacă, aşa cum te văd trăind datorită mie, te văd dominînd datorită mie. Puţini se vor găsi care să-mi urmeze pilda, cum puţini am găsit dintre cei din veacurile trecute a căror pilde să fie bune de urmat ; dar măcar vor lăuda intenţia mea cînd se va dovedi că ai meritat să fie făcută cu tine prima experienţă ; şi vei obţine într-adevăr meritul, fiule, dacă vei păstra aceeaşi înţelepciune pe care ai dovedit-o pînă acum, dacă vei purta mereu în suflet frica de cel atotputernic, dacă vei lua apărarea religiei catolice şi vei proteja justiţia şi legile, care

sînt forţa cea mai mare şi sprijinul cel mai temeinic al împărăţiilor. În sfîrşit, îmi mai rămîne să-ţi urez ca pruncii tăi să crească şi să ajungă oameni atît de vrednici, încît să le poţi trece împărăţia şi puterea de bună voie, tot atît de nesilit ca mine !

Rostind acele cuvinte, fie că erau într-adevăr sfîrşitul discursului, sau că emoţia îi curmase şirul vorbelor, vocea lui Carol-Quintul se stinse şi, punînd mîna pe capul fiului său îngenunchiat înaintea lui, rămase un minut neclintit, mut, în timp ce lacrimile îi curgeau tăcute de-a lungul obrajilor.

După un minut de tăcere, mai grăitor chiar decît discursul rostit, cum părea că forţele îl părăsesc, întinse mîna spre sora lui, în timp ce don Filip care stătuse încovoiat în genunchi se ridică şi-l cuprinse cu braţul de mijloc, ca să-l sprijine.

Atunci regina Maria scoase din buzunar o sticluţă de cristal ce conţinea un lichid roz, pe care vărsîndu-l într-un mic potir de aur îl prezentă împăratului.

În timp ce împăratul sorbea băutura, întreaga adunare se lăsă în voia emoţiei. Printre persoanele de faţă, mai depărtate sau mai apropiate ca rang de tron, puţine erau cele a căror inimă nu fusese mişcată, ai căror ochi nu se aburiseră de lacrimi.

Într-adevăr, era măreţ spectacolul oferit lumii de acel suveran, de acel războinic, de acel Cezar care, după patruzeci de ani de o dominaţie pe care soarta a hărăzit-o doar cîtorva aleşi, cobora de pe tron de bunăvoie şi, cu trupul sleit de puteri, cu sufletul împovărat, recunoştea sus şi tare zădărnicia măririlor lumeşti în faţa urmaşului căruia i le ceda.

Dar era aşteptat un spectacol şi mai măreţ, făgăduit chiar de împărat. Era vorba de un om ce recunoştea în faţa tuturor o greşeală săvîrşită şi cerea iertare celui căruia îi făcuse un rău.

Împăratul înţelese că asta aşteptau cu toţii şi, adunîndu-şi puterile, îl îndepărtă cu blîndeţe pe don Filip.

Era limpede că voia să vorbească din nou, aşa că se făcu tăcere.

— Dragi prieteni, începu împăratul, am făgăduit mai înainte că voi da satisfacţie în faţa tuturor unui om căruia i-am făcut o nedreptate. Să fiţi deci cu toţii martori că după ce m-

am lăudat cu ce-am crezut că sînt faptele mele bune, m-am învinuit de cele rele.

Atunci, întorcîndu-se spre necunoscutul îmbrăcat în haine strălucitoare, pe care toţi îl remarcaseră, rosti cu voce hotărîtă :

— Odoardo Maraviglia, apropie-te.

Tînărul căruia i se adresa acea invitaţie solemnă păli şi se apropie de Carol-Quintul cu paşi şovăielnici.

— Conte, rosti împăratul, ţi-am făcut un mare rău, cu voia ori fără voia mea, lăsînd ca tatăl dumitale să sufere o moarte crudă în temniţele din Milano. Adesea această faptă mi-am reamintit-o sub semnul îndoielii. Astăzi îmi apare ca o fantasmă învăluită în linţoliul remuşcării. Conte Maraviglia, în faţa tuturor, sub privirea oamenilor şi a Celui de Sus, în clipa cînd scot mantia imperială care îmi apasă umerii de treizeci şi şase de ani, mă umilesc în faţa ta şi te rog, nu numai să mă ierţi, ci să ceri lui Dumnezeu izbăvire pentru mine, căci se va îndura mai uşor la stăruinţele victimei decît la ruga fierbinte a ucigaşului.

Odoardo Maraviglia, scoţînd un strigăt, căzu în genunchi.

— Mărite împărate, zise el, pe bună dreptate ţi-a dat lumea titlul de August. Da ! da ! te iert în numele meu şi al părintelui meu ! O ! da, Dumnezeu te va ierta ! Dar eu, eu auguste împărate, cui să-i cer o iertare pe care nu mi-o mai acord nici eu ?

Apoi ridicîndu-se :

— Domnilor, rosti Maraviglia întorcîndu-se spre adunare, domnilor, aveţi în faţa domniilor voastre un om care a vrut să-l asasineze pe împărat şi împăratul nu numai că-l iartă, dar îi şi cere iertare. — Rege don Filip, adăugă el făcînd o plecăciune în faţa aceluia care de atunci înainte avea să se numească Filip al II-lea, ucigaşul se predă în mîinile voastre.

— Fiule, zise Carol-Quintul, cuprins pentru a doua oară de-o mare slăbiciune, las în grija ta pe omul acesta. Viaţa lui să-ţi fie sacră !

Şi căzu în fotoliu aproape leşinat.

— O, Emmanuel, iubitul meu ! spuse pajul ducelui de Savoia, care profitînd de mişcarea stîrnită de cele întîmplate împăratului, se strecurase pînă la stăpînul său, cît eşti de bun

! cît eşti de mărinimos ! ce bine te recunosc după cele petrecute acum !

Şi, înainte ca Emmanuel să se poată împotrivi, ca inima plină de emoţie, cu ochii în lacrimi, Leone-Leona îi sărută mîna, aproape cu tot atîta respect cît şi dragoste.

Ceremonia, o clipă întreruptă de incidentul pe care l-am povestit, unul dintre cele mai mişcătoare ale acelei zile solemne, trebuia să se desfăşoare mai departe, căci pentru îndeplinirea completă a abdicării, după ce Carol-Quintul dăruise, trebuia ca Filip al II-lea să primească.

Filip care răspunsese cu un semn de făgăduială la recomandarea tatălui său se înclină din nou cu umilinţă înaintea lui şi spuse în spaniolă, limbă pe care mulţi dintre cei de faţă n-o vorbeau ,dar aproape toţi o înţelegeau, cu un glas în care pentru întîia oară poate se strecura o uşoară emoţie :

— N-am meritat nicicînd, prea victoriosule împărat şi bunule părinte şi n-am crezut niciodată că aş fi vrednic de o dragoste părintească atît de mare, cum desigur n-a mai fost vreodată pe lumea asta, niciodată cel puţin care să se arate în felul acesta, fapt care mă tulbură adînc, gîndindu-mă la puţinul merit pe care-l am, copleşindu-mă de recunoştinţă şi respect în faţa mărinimiei voastre. Dar, fiindcă aţi binevoit să vă purtaţi faţă de mine cu atîta dragoste şi generozitate, datorită augustei voastre bunătăţi, folosiţi înainte aceeaşi bunătate, scumpul meu părinte, rămînînd încredinţat că şi eu, dinspre partea mea, voi face tot ce-mi va sta în putinţă ca hotărîrea ce aţi luat-o în favoarea mea să fie binevenită şi plăcută tuturor, cercînd să guvernez în aşa fel ca statele să poată fi convinse de afecţiunea pe care le-am purtat-o întotdeauna.

Sfîrşind astfel, sărută de mai multe ori mîna tatălui său, pe cînd împăratul, strîngîndu-l la piept, îi spunea :

— Îţi urez, iubitul meu fiu, ca Cel de Sus să te binecuvînteze cu cele mai de preţ haruri şi să te aibă în paza lui.

Atunci don Filip îşi apăsă pentru ultima oară buzele pe mîna părintelui său, îşi şterse o lacrimă, probabil absentă de pe pleoapă, se ridică, se întoarse către dregători, îi salută şi, cu pălăria în mînă, la fel cum stăteau toţi cei care îl ascultau, în afară de împărat, singurul ce sta jos şi cu capul acoperit —

rosti în franceză cele cîteva cuvinte ce urmează, pe care le redăm întocmai pentru a nu le ştirbi înţelesul :

— Domnilor, mult aş fi vrut să fi ştiut mai bine limba ţării acesteia decît o ştiu, pentru a vă putea face să înţelegeţi mai uşor dragostea sinceră şi bunăvoinţa ce v-o port; dar cum n-o cunosc atît de bine pe cît ar fi de trebuinţă, voi apela la episcopul de Arras, care va vorbi în numele meu.

Numaidecît Antoine Perrenot de Granvelle, cel care avea să fie mai tîrziu cardinal, servind de interpret sentimentelor prinţului, luă cuvîntul lăudînd zelul lui don Filip pentru binele supuşilor său şi arătînd hotărîrea lui de a se conforma cu fidelitate poveţelor bune şi înţelepte pe care i le dăduse împăratul.

Apoi ,regina Maria, sora împăratului, ce guvernase timp de douăzeci şi şase de ani provinciile Ţărilor-de-Jos, se ridică la rîndu-i şi, în cîteva cuvinte, trecu nepotului regenţa cu care fusese învestită de fratele ei.

După asta, regele Filip depuse jurămîntul că va păstra drepturile şi privilegiile supuşilor săi şi toţi membrii adunării, prinţii, granzii de Spania, cavalerii Lînei de aur, delegaţii statelor, îi jurară credinţă, unii în numele lor, alţii în numele acelora pe care îi reprezentau.

După ceremonia depunerii jurămintelor, Carol-Quintul se ridică, aşezîndu-l pe tron în locul lui pe regele Filip, îi puse coroana pe cap şi rosti cu voce tare :

— Doamne, fă ca această coroană să nu fie pentru alesul tău o coroană de spini !

Apoi făcu un pas spre uşă.

Numaidecît don Filip, prinţul de Orania, Emmanuel-Philibert şi ceilalţi prinţi şi nobili, toţi cîţi se aflau acolo, se repeziră ca să-l ajute pe împărat să meargă ; el însă făcu un semn lui Maraviglia care se apropie şovăind, căci nu putea înţelege ce voia de la el împăratul.

Împăratul nu voia să aibă alt sprijin în clipa retragerii decît al acelui Maraviglia pe al cărui tată îl condamnase la moarte şi care drept ispăşire a sîngeroasei fapte, încercase să-l asasineze.

Dar, cum celălalt braţ al împăratului atîrna lipsit de vlagă :

— Sire, spuse Emmanuel-Philibert, îngăduie ca pajul meu Leone să fie al doilea sprijin pe care să se reazeme Maiestatea-Voastră şi cinstea care i-o veţi face lui e ca şi cum mi-aţi fi făcut-o mie.

Şi îl împinse pe Leon către împărat.

Carol-Quintul se uită la paj şi-l recunoscu.

— A! A! făcu el ridicînd braţul ca tînărul să-i poată oferi umărul, e tînărul cu diamantul... Aşadar, vrei să te împaci cu mine, frumosule paj ?

Apoi împăratul îşi privi mîna ; nu mai purta inele din pricina durerilor, numai la degetul cel mic mai păstrase un singur inel de aur.

— Aşteptarea nu ţi-a fost cu folos, frumosule paj, urmă el ; în loc de diamant, nu vei avea decît acest inel simplu. E drept că poartă iniţialele mele ; cred că asta ar putea să fie o compensaţie pentru tine.

Şi scoţîndu-şi inelul din degetul mic, îl trecu în degetul mare al lui Leone, fiind singurul destul de gros ca să-l poată purta gingaşa-i mînă.

Ieşi după asta din sală sub privirile şi în mijlocul ovaţiilor adunării ; dar cu cît mai curioase ar fi fost privirile şi cu cît mai entuziaste aclamaţiile, dacă cei de faţă ar fi putut ghici că împăratul acela, ce cobora singur de pe un tron, creştinul ce pornea spre singurătate, păcătosul ce-şi încovoia umil spinarea cerînd iertare, înainta spre apropiatu-i mormînt, sprijinindu-se nu numai pe fiul, dar şi pe fiica nefericitului Francesco Maraviglia, ucis din porunca lui cu douăzeci de ani în urmă pe o întunecată noapte de septembrie într-una din carcerile fortăreţii din Milano.

Era pocăinţa susţinută de rugăciune ; cea mai plăcută privelişte din cîte se află pe pămînt în ochii Domnului, dacă ar fi să credem în vorbele lui Hristos.

Ajuns însă la poarta drumului singuratec unde-l aştepta catîrul ce-l adusese, împăratul nu îngădui niciunuia din cei doi tineri să facă un pas mai departe, trimiţîndu-l pe Odoardo la noul lui stăpîn, don Filip, şi pe Leone la vechiu-i stăpîn, Emmanuel-Philibert.

Apoi, fără altă gardă, fără alt alai, fără altă escortă decît slujitorul ce ţinea frîul blîndului animal, porni pe acelaşi drum spre căsuţa-i din Parc, aşa că nimeni dintre cei care-l vedeau

umblînd astfel în întunecime nu putea bănui că umilul pelerin era chiar cel a cărui abdicare făcea atunci vîlvă la Bruxelles şi în curînd avea să stîrnească vîlvă în lumea întreagă.

Carol-Quintul ajungînd la poarta căsuţei din Parc, care se afla atunci pe locul unde se ridică astăzi palatul Adunării Naţionale, găsi poarta deschisă.

Slujitorul doar împinse grilajul ca să poată intra ca- tîrul, cavalerul şi el.

Apoi, la porunca împăratului, ducînd catîrul cît mai aproape de a doua poartă, astfel ca după ce va descăleca drumul pînă la uşa salonului să fie cel mai scurt cu putinţă, omul îl luă pe împărat în braţe şi-l puse pe prag.

Şi această poartă era deschisă ca şi prima.

Împăratul nu luă în seamă amănuntul acela, cufundat fiind în gînduri pe care mai uşor le vine cititorilor noştri să le înţeleagă decît nouă să le descriem. Sprijinindu-se cu o mînă pe bastonul regăsit în acelaşi loc unde-l lăsase cu două ore înainte, adică după uşă — şi cu cealaltă pe braţul slujitorului, ajunse în salonul cu pereţii căptuşiţi de draperii călduroase, cu covoare groase aşternute pe jos şi cu un foc mare arzînd în cămin.

Salonul nu era luminat decît de strălucirea flăcărilor care se răsuceau cu lăcomie în jurul tăciunilor, devorîn- du-i ; dar în starea de spirit în care se afla împăratul, semi-obscuritatea aceea îi convenea mai mult decît o mare iluminare.

Se întinse pe o canapea şi trimiţînd la grajd pe slujitor, începu să-şi amintească fiecare fază a acelei vieţi plină de evenimentele unei jumătăţi de veac, şi ce jumătate de veac ! Cea în care a trăit Henric al VIII-lea, Maximilian, Clément al VII-lea, Francisc I, Soliman şi Luther ! Îşi sili memoria să parcurgă din nou drumul făcut de-a lungul anilor săi, ca un călător care la sfîrşitul vieţii ar urca de-a lungul rîului cu maluri înflorite şi parfumate pe care-l coborîse în tinereţe.

Era o călătorie colosală, falnică, minunată, însoţită de adoraţia curtenilor, de aclamaţiile lumii întregi şi de mulţimea popoarelor ce alergau să îngenuncheze înaintea acestui neasemuit destin.

Deodată, în mijlocul visării care era mai mult a unui zeu decît a unui om, un tăciune din cămin se rupse în două şi o

bucată căzu în cenuşă, pe cînd cealaltă se rostogoli pe covorul din care numaidecît începu să se ridice un fum gros.

Acea întîmplare, oricît de prozaică era, sau poate chiar din cauză că era atît de prozaică, avu darul să-l aducă la realitate pe Carol-Quintul.

— Hei ! chemă el ; hei ! cine-i de serviciu aici ? Repede, să vină cineva la mine !

Nimeni nu răspunse.

— Cum, nu-i nimeni în anticamere ? strigă ex-împă- ratul pierzîndu-şi răbdarea şi lovind cu bastonul în pardoseală.

Nimeni nu răspunse nici la a doua chemare.

— Haide, să vină cineva să aranjeze focul, şi cît mai repede! strigă Carol-Quintul tot mai enervat.

Aceeaşi tăcere.

— Ah ! murmură el tîrîndu-se de la o mobilă la alta ca să ajungă la cămin — deja singur, părăsit... Dacă Soarta m-a îndemnat să mă pocăiesc de cele săvîrşite, lecţia a venit cam repede.

El singur atunci, cu mîinile-i îndurerate, apucă cleştele şi cu multă caznă potrivi focul pe care nimeni nu venea să-l aşeze.

Toţi, de la prinţi pînă la valeţi, se aflau în jurul noului rege, don Filip.

Împăratul împingea cu piciorul ultimii cărbuni ce fumegau pe covor, cînd un pas răsună în anticameră şi o formă omenească se ivi în pragul uşii, conturîndu-se în penumbră.

— În sfîrşit! murmură împăratul.

— Sire, zise noul venit, dîndu-şi seama că împăratul se înşeală asupra identităţii lui, cer iertare Maiestăţii Voastre că mă prezint astfel înaintea sa ; dar găsind toate uşile deschise şi nevăzînd în anticamere pe nimeni care să mă anunţe, am îndrăznit să intru pentru a mă anunţa singur.

— Anunţă-te atunci, domnule, răspunse Carol-Quin- tul, care-şi făcea repede, după cum se vede, ucenicia de simplu particular. Ei bine, cine eşti ?

— Sire, răspunse necunoscutul cît se poate de respec- tuos şi înclinîndu-se pînă la pămînt, sînt Gaspard de Châtillon, senior de Coligny, amiral al Franţei şi trimis extraordinar al Maiestăţii Sale, regele Henric al II-lea.

— Domnule trimis extraordinar al Maiestăţii Sale regele Henric al II-lea, zise Carol-Quintul surîzînd cu oarecare amărăciune, aţi greşit uşa. Misiunea pe care o aveţi nu mă mai priveşte pe mine, ci pe regele Filip al II-lea, urmaşul meu la tronul Neapolului de două luni şi la tronul Spaniei şi al Indiilor de douăzeci de minute.

— Sire, spuse Coligny la fel de respectuos şi încli- nindu-se a doua oară, oricare ar fi evenimentele ce au adus o schimbare în soarta regelui Filip al II-lea, de nouă luni sau de douăzeci de minute, pentru mine; veţi rămîne întotdeauna alesul Germaniei, preamăritul, preasfîntul şi augustul împărat Carol al V-lea şi cum scrisoarea regelui este adresată Maiestăţii Voastre, îngăduiţi-mi s-o înmînez Maiestăţii Voastre.

— În cazul acesta, domnule amiral, replică Carol- Quintul, ajutaţi-mă să aprind lumînările, deoarece urcarea pe tron a fiului meu Filip al II-lea mă lipseşte, după cît se pare, pînă şi de ultimul lacheu.

Şi împăratul, ajutat de amiral, se apucă să aprindă lumînările de ceară pregătite în candelabre, ca să poată citi scrisoarea ce-i adresa regelui Henric al II-lea şi totodată fiind nerăbdător poate să-l vadă pe omul care timp de trei ani îi fusese un adversar atît de dîrz.

Gaspard de Châtillon, senior de Coligny, era, la epoca unde am ajuns, un om de treizeci şi opt — treizeci şi nouă de ani, cu ochi ageri, cu înfăţişare de războinic, înalt de statură şi bine legat. Fire leală şi cutezătoare, fusese tot atît de preţuit de regele Francisc I, pe cît îl preţuia şi regele Henric al II-lea şi avea să-l preţuiască regele Francisc al II-lea.

Oricît de groaznic a fost masacrul din 24 august 1572[1], a trebuit ura ereditară a lui Henric, duce de Guise, împreună cu ipocrizia Caterinei de Medici şi cu slăbiciunea lui Carol al IX-lea, ca să poată fi asasinat mişeleşte un asemenea om.

Acea ură care, în ziua cînd introducem în scenă pe vestitul amiral, începuse să-l îndepărteze de vechiul său prieten, Francisc de Guise, încolţise pe cîmpul de bătălie de la Renty. În tinereţe, aceşti doi mari căpitani care cu geniul lor ar fi putut săvîrşi atîtea fapte minunate împreună, fuseseră foarte buni prieteni ; nu existau plăceri, munci, exerciţii pe care să nu le împărtăşească. Cînd studiaseră antichitatea îşi

[1] Masacrul protestanţilor din noaptea Sfîntului Bartolomeu.

luaseră ca model nu numai oamenii care au lăsat pilde frumoase de curaj, ci şi pe cei care au lăsat frumoase exemple de frăţie.

Cei doi tineri ţineau atît de mult unul la altul încît purtau, spune Brantôme, aceleaşi podoabe şi aceleaşi costume. Dacă regele Henric al II-lea trimitea un sol împăratului Carol-Quintul şi dacă solul nu era conetabilul de Montmorency, atunci nu putea fi decît amiralul de Coligny ori ducele de Guise.

Împăratul îl privi pe amiral cu oarecare admiraţie. Nu era cu putinţă, ne asigură toţi istoricii contemporani, ca cineva să întruchipeze mai bine ca el ideea de mare căpitan.

Dar, în aceeaşi clipă, lui Carol-Quintul îi veni în minte că Coligny fusese trimis la Bruxelles, nu chiar pentru a-i preda scrisoarea pe care o ţinea în mînă, ci mai degrabă pentru a informa curtea Franţei despre cele petrecute la palatul din Bruxelles în acea vestită zi de 25 octombrie 1555. Aşa că iată ce întrebare îi puse împăratul lui Coligny, după ce o lungă privire asupra trimisului lui Henric al II-lea îi satisfăcu curiozitatea :

— De cînd aţi sosit, domnule amiral ?

— De azi dimineaţă, Sire, răspunse Coligny.

— Şi îmi aduceţi ?...

— Această scrisoare a Maiestăţii Sale regele Henric al II-lea.

Şi prezentă împăratului scrisoarea.

Împăratul o luă şi făcu cîteva încercări zadarnice de a rupe pecetea, atît de dureroase şi deformate de gută îi erau mîinile.

Atunci amiralul se oferi să-l ajute.

Carol-Quintul îi întinse scrisoarea, rîzînd.

— Ce zici, domnule amiral, mai sînt eu un bun cavaler, ca să alerg şi să rup o lance, cînd nu sînt în stare nici să rup o pecete ?

Amiralul înapoie lui Carol-Quintul scrisoarea deschisă.

— Nu, nu, spuse împăratul, citiţi, domnule amiral ; vederea mi-i tot atît de slabă ca şi mîna. Cred deci că veţi recunoaşte ca şi mine că am făcut bine să renunţ la tot, la forţă şi putere, încredinţîndu-le în mîinile cuiva mai tînăr şi mai abil.

Împăratul accentuă ultimul cuvînt.

Amiralul nu răspunse şi începu să citească scrisoarea. În timpul lecturii, Carol-Quintul, care pretindea că nu mai vede, îl aţintea pe Coligny cu privirea-i vulturească, arzătoare.

Mesajul nu era decît o scrisoare de înştiinţare a regelui Franţei către împărat, în care primul îl anunţa pe al doilea că trimite lucrările definitive ale armistiţiului ; lucrările pregătitoare fiind deja terminate de cinci-şase luni.

După ce sfîrşi scrisoarea, Coligny scoase din haină pergamentele semnate de plenipotenţiari şi pecetluite cu sigiliul regal al Franţei.

Era schimbul ce se făcea cu documentele asemănătoare trimise mai înainte de Carol-Quintul lui Henric al II-lea, semnate de plenipotenţiarii spanioli, germani, englezi, purtînd pecetea imperială.

Împăratul aruncă o privire asupra acelor contracte politice şi, ca şi cum ar fi presimţit că nu se va scurge mai mult de un an pînă la încălcarea lor,le puse pe o masă mare acoperită cu o stofă neagră şi luîndu-l de braţ pe amiral ca să-l ajute să se întoarcă la locul lui, îi spuse :

— Domnule amiral, nu ţi se pare o minune a soartei ca eu, slab şi retras din lume, să mă sprijin astăzi pe braţul celui care era cît pe ce să mă doboare în epoca mea cea mai glorioasă ?

— Sire, răspunse amiralul, nu exista decît un om care ar fi putut să-l învingă pe Carol-Quintul : însuşi Carol-Quintul. Şi dacă ne-a fost dat nouă, celorlalţi pigmei, să luptăm împotriva unui uriaş, asta-i din pricină că Dumnezeu a vrut să dovedească cu prisosinţă lumii slăbiciunea noastră şi puterea Maiestăţii Voastre.

Carol-Quintul zîmbi. Se vedea bine că nu-i displăcea asemenea compliment venind din partea unui om ca amiralul.

Totuşi, aşezîndu-se şi făcînd un semn cu mîna, lui Coligny, să se aşeze şi el, îi răspunse :

— Destul ,destul amirale ! nu mai sînt împărat, nu mai sînt rege, nu mai sînt prinţ : am sfîrşit cu vorbele măgulitoare. Să schimbăm deci conversaţia. Cum îi merge fratelui meu Henric ?

— Minunat, Sire ! răspunse amiralul supunîndu-se invitaţiei de a se aşeza, pe care împăratul o repeta pentru a treia cară.

— Ah ! Cît sînt de mulţumit! zise Carol-Quintul ; atît de mulţumit că-mi tresaltă inima, şi pe bună dreptate, căci mă simt mîndru să mă trag dinspre partea mamii din aceeaşi ramură care poartă cea mai celebră coroană din lume. Dar, urmă el prefăcîndu-se că întoarce conversaţia către lucrurile mărunte ale vieţii, mi s-a spus, totuşi, că prea-iubitul meu frate începe a încărunţi, iar mie mi se pare că au trecut abia trei zile de cînd era un copil căruia nici nu începuse a-i creşte barba şi se afla în Spania. Ah ! totuşi, curînd se împlinesc douăzeci de ani de atunci !

Şi Carol-Quintul scoase un suspin, ca şi cum fusese deajuns acele cîteva cuvinte rostite ca să-i redeschidă vastul orizont al trecutului.

— De fapt, Sire, reluă amiralul răspunzînd întrebării împăratului, Maiestatea Sa regele Henric începe a-şi număra firele albe, dar cel mult cîte două, trei. Ori, cine nu are, chiar dintre cei mai tineri ca el, cîteva fire albe?

— Ah ! ce adevărate sînt cele ce-mi spui, dragă amirale ! exclamă împăratul. Eu te întreb de firele albe ale fratelui meu Henric, dar să-ţi povestesc cum au apărut ale mele. Aveam aproape aceeaşi vîrstă ca el : treizeci şi şase sau treizeci şi şapte de ani abia ; asta s-a întîmplat la întoarcerea mea de la Goulette şi sosind la Neapole... Cunoşti farmecul Neapolului, oraşul acela minunat, domnule amiral, frumuseţea şi graţia doamnelor de acolo?

Coligny se înclină zîmbind.

— Sînt şi eu om, urmă Carol-Quintul, şi am vrut să cîştig bunăvoinţa unei doamne, ca şi ceilalţi. Astfel, chiar a doua zi după sosire am chemat pe bărbierul meu să mă frizeze şi să mă parfumeze. Omul acela îmi prezentă o oglindă ca să pot urmări operaţia în timp ce el o îndeplinea. De mult timp nu mă mai privisem. Aspru război a fost cel pe care l-am purtat împotriva turcilor, aliaţii bunului meu frate Francisc I ! Şi deodată am strigat: „Ei, bărbierule, ei prietene, ce înseamnă asta ? — Sire, răspunse el, nu sînt decît două, trei fire albe”. Dar trebuie să-ţi mărturisesc că linguşitorul acela minţea, n-aveam două, trei cum pretindea el, ci o duzină. „Hai, repede ! repede ! meştere, am strigat la el, smulge-mi firele albe şi bagă de seamă ca nu care cumva să mai rămînă vreunul”. Şi mi le-a scos. Dar ştii ce s-a întîmplat apoi ? După un timp,

vrînd eu să mă privesc iar în oglindă, am băgat de seamă că în locul unui fir argintiu scos, crescuseră zece în loc ; aşa că dacă le-aş fi tot smuls pe rînd, pînă a nu se împlini anul aş fi ajuns alb coliliu ! Spune deci fratelui meu Henric, domnule amiral, să-şi păstreze cu sfinţenie cele trei fire albe şi să nu îngăduie nici măcar frumoaselor mîini ale doamnei de Valentinois să i le smulgă.

— Nu voi uita, Sire, răspunse Coligny rîzînd.

— Şi, fiindcă veni vorba de doamna de Valentinois, urmă Carol-Quintul, dovedind prin acea paranteză că nu-i străin de bîrfelile curţii lui Henric al II-lea, cum o mai duce amiralul, unchiul domniei tale, marele conetabil ?

— Cît se poate de bine, răspunse amiralul, deşi-i alb la cap, ca neaua.

— Da, rosti Carol-Quintul, are capul alb ; e ca şi prazul, are capul alb, dar restul e verde. Şi are nevoie de asta, ca să poată fi galant şi acuma cu frumoasele doamne de la curte... Ei ! ia spune — căci nu te las să pleci, dragă amirale, fără să-ţi cer veşti despre toată lumea — ce mai face fiica vechiului nostru prieten Francisc I ?

Şi Carol-Quintul apăsă surîzînd pe cuvintele *vechiul nostru prieten.*

— Maiestatea voastră întreabă de doamna Margareta de Franţa ?

— Tot i se mai spune a patra graţie, a zecea muză ?

— Desigur, sire, şi pe zi ce trece îşi merită tot mai mult acest titlu dublu, prin protecţia ce o acordă marelor noastre talente, domnilor de l'Hospital, Ronsard Dorat.

— Ei ! ei ! făcu Carol-Quintul, pare-mi-se că fratele nostru Henric al II-lea e gelos pe regii, vecinii lui şi vrea să păstreze numai pentru el perla asta minunată ; n-aud încă vorbindu-se de o călătorie pentru doamna Margareta, şi trebuie să aibă... (Carol-Quintul se prefăcu că încearcă să-şi amintească) cam pe-aproape de treizeci şi doi de ani.

— Da, sire ; dar pare abia de douăzeci şi din zi în zi e tot mai fragedă şi mai frumoasă.

— Trandafirului îi este menit să înverzească şi să îmbobocească în fiecare primăvară, îi replică Carol- Quintul. — Dar fiindcă veni vorba de trandafiri şi de boboci, ia spune-mi dragă amirale, ce au de gînd la curtea Franţei cu tinerica

regină a Scoţiei ? Nu v-aş putea fi de ajutor să-i aranjaţi situaţia cu nora mea, regina Angliei ?

— A ! sire, nu-i nici o grabă, răspunse amiralul, şi Maiestatea Voastră, care cunoaşte aşa de bine vîrsta prinţeselor noastre, ştie că regina Maria Stuart are de abia treisprezece ani ; ori, ea este — nu cred că dezvălui un secret de stat spunînd confidenţial Maiestăţii Voastre, — destinată delfinului Francisc al II-lea şi căsătoria nu poate şi nu trebuie să se facă decît peste un an, doi.

— Stai, stai puţin, dragă amirale, să-mi aduc aminte, îl întrerupse Carol-Quintul, căci parcă aş păstra undeva, în fundul memoriei mele, ceva ca un sfat bun pe care aş vrea să-l dau fratelui meu Henric al II-lea, deşi nu-i decît o simplă presupunere a ştiinţei cabalistice... A ! mi-am amintit. Dar mai întîi, poţi să-mi spui, dragă amirale, ce se mai aude despre un tînăr senior numit Gabriel de Lorges, conte de Montgomery ?

— Da, desigur : se află la curte, are mare trecere pe lîngă rege şi ocupă postul de căpitan în garda lui scoţiană.

— Are mare trecere, aha ! zise Carol-Quintul gînditor.

— Aveţi ceva de spus împotriva acestui tînăr senior, sire? întrebă respectuos amiralul.

— Nu... Dar, ascultă o întîmplare.

— Ascult, sire.

— Cînd am străbătut Franţa, cu învoirea fratelui meu Francisc I, pentru a mă duce să pedepsesc revolta prea-iubiţilor mei compatrioţi şi supuşi gantezii, regele Franţei mă primi — cum desigur îţi aminteşti, deşi la vremea aceea erai un tinerel cu barba abia mijind — regele Franţei mă primi cu mari onoruri. De pildă, trimise înaintea mea la Fontainebleau pe delfin cu o mulţime de tineri seniori şi de paji. Îţi mărturisesc, dragă amirale, că numai fiindcă n-aveam încotro traversam regatul Franţei şi aş fi preferat să iau oricare alt drum. Fusesem prevenit insistent din toate părţile să nu pun nici un temei pe lealitatea regelui Francisc I şi eu singur, îţi mărturisesc, aveam puţină teamă (neîntemeiată, cum au dovedit-o evenimentele) ca fratele meu din Franţa să nu profite de ocazie să-şi ia revanşa pentru tratatul de la Madrid. Aşa că luasem cu mine, ca şi cum ştiinţa omenească avea vreo putere împotriva hotărîrilor divine, un om foarte iscusit, un astrolog foarte lăudat, care de la prima cercetare a

chipului omenesc judeca, după liniile figurii, dacă era primejduită libertatea ori viaţa celui care-şi risca viaţa şi libertatea în faţa acelor oameni.

Amiralul zîmbi.

— Era o bună măsură de precauţie, zise el, demnă de un împărat înţelept ca Maiestatea Voastră ; dar aţi văzut că uneori măsurile de precauţie se pot dovedi inutile.

— Aşteaptă puţin şi ai să vezi... Ne aflam, aşadar, pe drumul de la Orléans spre Fontainebleau cînd deodată văzurăm venind în întîmpinarea noastră un cortegiu măreţ. Era, cum ţi-am mai spus, delfinul Franţei cu o numeroasă suită de seniori şi paji. — La început, nevă- zînd în depărtare decît colbul ce se ridica de sub copitele cailor, am crezut că era o trupă de oşteni şi ne-am oprit; îndată însă, prin acel nor cenuşiu de pulbere, întrezăririrăm lucind satinul, sclipind catifelele şi strălucind aurul. Era limpede că trupa aceea era o escortă de onoare, nu o trupă ostilă. Ne-am urmat deci drumul, plini de încredere în cuvîntul lui Francisc I. Curînd cavalcadele se întîlniră şi delfinul, înaintînd spre mine, îmi ură bun venit din partea tatălui său. Urarea era atît de mă- gulitoare şi venea la un moment atît de potrivit pentru a linişti, nu îndoielile mele — Dumnezeu, căruia îi închin de acum înainte viaţa mea, mi-e martor că n-am bănuit o clipă pe iubitul meu frate ! — urarea, spun, era atît de măgulitoare încît am dorit să îmbrăţişez pe loc pe tînărul prinţ care o rostise. Ori, pe cînd îl îmbrăţişam cu atîta drag, încît cred că a durat o minută lungă, cele două trupe se amestecaseră, iar tinerii nobili şi pajii din suita delfinului, curioşi fără îndoială să mă vadă, fiindcă stîrnisem şi eu puţină vîlvă în lume, mă înconjuraseră cu toţii, înghesuindu-se cît mai aproape. Atunci am observat că astrologul meu, pe care în chema Angelo Policastro, un italian din Milano, îşi împinsese calul în aşa fel încît îmi închidea tot flancul stîng. Mi s-a părut cam prea îndrăzneţ din parte-i să se amestece astfel în acea splendidă şi bogată nobilime.

— Ei! signor Angelo, i-am spus, ce faci aici ?

— Sire, mi-a răspuns el, sînt la locul meu.

— N-are a face ! dă-te mai la o parte, signor Angelo.

— Nu pot şi nici nu trebuie, prea mărite stăpîne, îmi răspunse.

Atunci am bănuit că ceva care pe el îl supăra strica bunul mers al călătoriei ; aşa că temîndu-mă să nu asculte de primul meu ordin:

— Rămîi atunci, signor Angelo, am adăugat, rămîi, deoarece te-ai aşezat aici avînd bune motive. Numai că, după ce vom intra în castel, îmi vei spune de ce te-ai aşezat aici, nu-i aşa ?

— Bineînţeles, sire, fiind de datoria mea să vă spun ; dar întoarceţi capul spre stînga şi priviţi cu atenţie pe tînărul blond de lîngă mine ce poartă plete lungi.

Am tras cu coada ochiului ; tînărul era foarte uşor de remarcat şi ar fi fost cu neputinţă ca privirea mea să nu-l descopere, dat fiind că avea un aer străin, de englez şi era singurul ce purta plete lungi.

— Bine, îl văd, i-am răspuns.

— Asta-i tot... cel puţin pentru moment, zise astrologul ; voi vorbi mai tîrziu despre el Maiestăţii Voastre.

Într-adevăr, cum am intrat în castel, m-am retras în apartamentul meu sub motiv că trebuie să-mi schimb costumul ; *îl signor* Angelo mă urmă.

— Ei, l-am întrebat, ce ai a-mi spune despre tînărul acela !

— Aţi observat, sire, cuta pe care o are între sprîncene, deşi-i tînăr ?

— Nu, pe cinstea mea ! am exclamat, căci nu l-am privit atît de aproape ca dumneata.

— Să ştiţi că această cută, noi, oamenii cabalei, o numim *linia morţii...* sire, tînărul acesta va ucide un rege.

— Un rege sau un împărat ? am întrebat.

— N-aş putea spune, dar va lovi un cap ce poartă coroană.

— Ah ! ah ! şi nu există vreun mijloc ca să afli dacă acel cap pe care-l va lovi este al meu ?

— Ba da, sire, dar pentru asta mi-ar trebui o şuviţă din părul lui.

— Aha, din părul lui ; şi cum să facem rost ?

— Nu ştiu, dar de asta am nevoie.

Am început să mă gîndesc. Tocmai atunci intră fata grădinarului, purtînd în braţe un splendid buchet de flori din grădină, pe care venea să le aşeze în vazele de pe cămin şi

de pe console. După ce sfîrşi, am luat-o de mînă şi am tras-o spre mine ; apoi am scos din buzunar şi i-am dat doi maximilieni de aur noi nouţi şi frumoşi. Ea îmi mulţumi, iar eu, sărutînd-o pe frunte, i-am spus :

— Frumoaso, nu vrei să cîştigi de zece ori pe-atîta ?

Ea îşi aplecă ochii şi se înroşi.

— A ! nu, i-am spus, nu-i asta... nu-i vorba de asta...

— Despre ce-i vorba, atunci, slăvite împărate ? mă întrebă ea.

— Uite, i-am spus eu ducînd-o la geamul ferestrei şi arătîndu-i pe tînărul cu părul bălai ce se distra făcînd exerciţii cu lancea la manechin : vezi pe acel tînăr senior ?

— Da, îl văd.

— Cum ţi se pare ?

— Mi se pare foarte frumos şi foarte elegant îmbrăcat.

— Ascultă, trebuie să-mi aduci o şuviţă din părul lui mîine dimineaţă şi în loc de doi maximilieni de aur, vei primi douăzeci!

— Dar cum să fac pentru a căpăta o şuviţă din părul lui? întrebă ea, privindu-mă cu naivitate.

— De ! frumuşico, asta nu mă priveşte ; e treaba ta să găseşti mijlocul... Tot ce pot face eu, este să-ţi dau o biblie.

— O biblie ?

— Da, ca să vezi cum a procedat Dalila ca să taie părul lui Samson...

Frumoasa roşi iar, dar păru că pricepuse povaţa mea, căci ieşi cam pe gînduri şi totodată foarte zîmbitoare. A doua zi veni cu o buclă de păr bălai ca aurul. — Ah ! cea mai naivă femeiuşcă este mai iscusită decît cel mai şmecher dintre noi, domnule amiral !

— Dar Maiestatea Voastră nu sfîrşeşte povestirea ?

— Ba da, desigur ! Am dat bucla de păr blond *al signor* Angelo, care făcu experienţele-i cabalistice cu ea şi-mi spuse că horoscopul nu mă ameninţa pe mine, ci pe un prinţ ce-avea pe blazon o floare de crin. Ei bine, dragă amirale, tînărul blond ce are între sprîncene linia morţii este seniorul de Lorges, contele de Montgomery, căpitanul gărzii scoţiene a fratelui meu Henric.

— Cum ! Maiestatea Voastră ar putea să bănuiască ?...

— Eu, zise Carol-Quintul ridicindu-se pentru a-i arăta amiralului că audienţa se sfîrşise, eu nu bănuiesc nimic, ferească Dumnezeu ! Îţi repet numai cuvînt cu cuvînt horoscopul lui signor Angelo Policastro, ca ceva ce ar putea să-i fie de folos fratelui meu Henric al II-lea şi previn pe Maiestatea Sa prea-credincioasă să bage bine de seamă la linia aceea dintre sprîncenele căpitanului gărzii sale scoţiene care se numeşte linia morţii, amintindu-i că ameninţă mai cu seamă un prinţ purtînd floare de crin pe blazon.

— Sire, răspunse Coligny, sfatul acesta bun va fi transmis regelui Franţei din partea voastră.

— Şi iată, ca să nu uiţi de asta, dragă amirale, zise Carol-Quintul scoţîndu-şi de la gît şi punînd ambasadorului splendidul lanţ de aur de care atîrna acea stea de diamante denumită *steaua asfinţitului,* în amintirea posesiunilor apusene ale regilor Spaniei.

Coligny voi să primească darul în genunchi, dar Carol-Quintul nu-i îngădui acel semn de respect şi, luîndu-l în braţe, îl sărută pe amîndoi obrajii.

La uşă se întîlniră cu Emmanuel-Philibert care, de îndată ce se isprăvise ceremonia, lăsase totul pentru a veni să-şi depună omagiile la picioarele acelui împărat care era şi mai mare în ochii săi de cînd renunţase la orice mărire.

Cei doi căpitani se salutară curtenitor ; amîndoi se văzuseră pe cîmpul de luptă şi se apreciau foarte mult unul pe altul.

— Maiestatea Voastră, zise Coligny, n-are nimic altceva să comunice stăpînului meu, regele ?

— Nu, nimic...

Privi pe Emmanuel-Philibert şi surîse.

— Atît doar, dragă amirale, că dacă grija mîntuirii noastre ne va lăsa o clipă de răgaz, ne vom ocupa să căutăm un soţ pentru doamna Margareta de Franţa.

Şi, sprijinindu-se pe braţul lui Emmanuel :

— Vino, scumpul meu Emmanuel ! îi spuse intrînd împreună cu el în salon ; mi se pare că a trecut un veac de cînd nu te-am văzut !

XV.DUPĂ ABDICARE

Pentru acei dintre cititorii noştri care vor să cunoască orice lucru pînă la capăt şi sensul fiecărui eveniment, ne-am hotărît să scriem prezentul capitol care împiedică poate pentru cîteva momente mersul acţiunii noastre, dar înlesneşte privirii, deocamdată oprită asupra împăratului Carol-Quintul, să urmărească acest destin măreţ, pierdut în obscuritatea vieţii lui noi, din ziua abdicării pînă într-a morţii, adică de la 25 octombrie 1555 pînă la 21 septembrie 1558.

După ce învingătorul lui Francisc I va fi dus în lăcaşul de veci, la nouă ani după rivalul său, ne vom întoarce la viaţă, la lupte, la serbări, la dragoste şi ură, la imensul zumzet care străbate pînă în adîncul mormintelor, tulburînd pînă şi pe cei ce-aşteaptă judecata de apoi.

Diferitele afaceri politice pe care Carol-Quintul trebuia să le termine în Ţările-de-Jos, abdicarea imperiului în favoarea fratelui său Ferdinand — abdicare care trebuia să urmeze după cea a statelor ereditare în favoarea lui don Filip, fiul lui — reţinură aproape un an întreg pe fostul împărat la Bruxelles. Astfel abia în primele zile ale lui septembrie 1556 putu să părăsească oraşul şi să plece spre Gand, escortat de toţi granzii, ambasadorii, nobilii, magistraţii, comandanţii şi ofiţerii din Belgia.

Regele don Filip ţinuse numaidecît să-l conducă pe tatăl lui pînă la locul îmbarcării, adică pînă la Flessingue, fostul împărat călătorind în lectică, întovărăşit de cele două regine, surorile sale, cu doamnele lor de onoare, regele Filip cu întreaga-i curte şi Emmanuel-Philibert cu cei doi tovarăşi nedespărţiţi, Leone şi Scianca-Ferro.

Despărţirea fu lungă şi tristă ; omul acela care cuprinsese în braţele lui întreaga lume se despărţea nu numai de cele două surori, de fiul lui şi de un nepot recunoscător şi devotat, ci şi de lume, aproape chiar de viaţă, hotărîrea lui fiind ca îndată ajuns în Spania să se retragă la o mănăstire.

De asta, fostul împărat dori să-şi ia rămas bun în ajunul plecării, spunînd că dacă despărţirea ar avea loc a doua zi, la ora cînd trebuia să se îmbarce, n-ar mai avea curajul să pună piciorul pe corabie.

Carol-Quintul îşi luă rămas bun mai întîi de la fiul *său,* don Filip — poate fiindcă în adîncul inimii lui era *cel* pe care îl iubea mai puţin. După ce primi sărutul părintelui său, regele Spaniei îngenunche şi-i ceru binecuvîntarea.

Carol-Quintul i-o dădu cu acea măreţie pe care ştia s-o arate în asemenea împrejurări, recomandîndu-i pacea cu puterile aliate şi mai ales, dacă era cu putinţă, cu Franţa.

Don Filip îi făgădui că va ţine seamă de sfaturile lui, deşi se îndoia că asemenea lucru ar fi cu putinţă în privinţa Franţei, jurînd totuşi că, dinspre partea lui, va respecta cu stricteţe armistiţiile atîta timp cît regele Henric al II-lea, vărul lui, nu le va încălca.

Apoi Carol-Quintul îl îmbrăţişă pe Emmanuel-Philibert, ţinîndu-l îndelung strîns în braţe, neputîndu-se hotărî să se despartă de el.

În sfîrşit, cu lacrimi în ochi şi în glas, îl chemă pe don Filip :

— Dragul meu fiu, îi spuse, ţi-am dăruit multe lucruri... Ţi-am dăruit Neapole, Flandra şi cele două Indii ; m-am despuiat pentru tine, în sfîrşit, de tot ce-mi aparţinea ; dar ţine minte un lucru : nici Neapole cu palatele lui, nici Ţările-de-Jos cu comerţul lor, nici cele două Indii cu minele de aur, de argint şi de nestemate nu valorează cît comoara pe care ţi-o dau lăsîndu-ţi pe vărul tău Emmanuel-Philibert, om deştept şi de acţiune, bun diplomat şi mare comandant ! Te povăţuiesc deci să nu-l tratezi ca pe un supus, ci ca pe un frate şi în felul acesta, crede-mă, abia dacă-l tratezi cum merită.

Eunmanuel-Philibert voi să sărute genunchii unchiului său, care însă îl mai ţinu încă un moment îmbrăţişat, apoi îl împinse cu blîndeţe în braţele lui don Filip :

— Plecaţi, rosti el, plecaţi ! E ruşinos pentru nişte bărbaţi să se vaiete şi să lăcrimeze aşa, din pricina unei scurte despărţiri în lumea asta ! Să facem astfel ca prin fapte bune, purtări frumoase şi o viaţă creştinească să ne putem regăsi într-o zi în cealaltă ; numai atît contează !

Apoi, întorcîndu-se pentru a se duce la surorile sale şi făcînd semn cu mîna celor doi tineri să se îndepărteze, rămase cu spatele la ei pînă cînd ieşiră din apartament.

Don Filip şi Emmanuel-Philibert încălecară pe cai şi porniră imediat spre Bruxelles.

Iar fostul împărat se îmbarcă a doua zi, la 10 septembrie 1556, pe un vas „cu adevărat regesc ca măreţie şi podoabe”, spune Gregorio Leti, cronicarul lui Carol al V-lea ; dar abia ieşit în larg fu acostat de o navă engleză. Corabia aducea pe contele d'Arondel, trimis de regina Maria la socrul ei pentru a-l ruga să nu treacă atît de aproape de ţărmurile Marii Britanii fără a-i face o vizită.

La care poftire, Carol-Quintul ridică din umeri şi răspunse contelui cu un ton ce nu era lipsit de oarecare amărăciune.

— Ei ! ce plăcere ar putea găsi o regină atît de mare să se vadă nora unui simplu gentilom ?

Cu tot răspunsul acela, contele d'Arondel persevera prin stăruinţi atît de curtenitoare şi rugi atît de respectuoase, încît Carol-Quintul, nemaiştiind cum să se mai apere de insistenţele lui, îi spuse :

— Domnule conte, totul va depinde de vînt.

Cele două regine se îmbarcaseră împreună cu fratele lor. Şaizeci de corăbii escortau vasul imperial şi, văzînd că împăratul trecea fără să oprească pe lîngă Yarmouth, pe lîngă Londra şi pe lîngă Portsmouth, cu toate că vîntul nu era deloc potrivnic, contele d'Arondel nu mai stărui, ci alăturîndu-se respectuos suitei vasului imperial îl întovărăşi pînă la Loredo, port în golful Biscaia, unde Carol-Quintul fu primit de către marele conetabil de Castilia.

Dar cum ajunse în acel ţinut al Spaniei unde dominase cu atîta strălucire, fără să mai aştepte discursul pregătit de marele conetabil, se aşeză numaidecît în genunchi şi sărută pămîntul acelei ţări pe care o socotea de acum încolo a doua sa patrie :

— Cu adîncă umilinţă mă închin ţie, o mamă a tuturor ! rosti el, şi despuiat cum am ieşit din pîntecele maicii mele pentru a primi de la lume atîtea comori, la fel voiesc să mă întorc în sînul tău, prea iubită mamă ! Iar dacă atunci n-a fost decît o datorie a naturii, astăzi graţia divină îmi călăuzeşte voinţa.

Nici nu apucase să-şi isprăvească ruga, că vîntul începu a sufla şi o furtună atît de îngrozitoare se porni, că întreaga flotă ce-l întovărăşea pieri în port împreună cu vasul imperial

încărcat cu toate bogăţiile şi darurile minunate pe care împăratul le aducea din Belgia şi Germania ca să le facă danie bisericilor spaniole. Asta făcu pe un personaj din suita lui Carol-Quintul să spună că vasul imperial, prevăzînd că niciodată o asemenea glorie nu-i va mai fi hărăzită, se cufundase în mare ca să-şi arate astfel respectul, regretul şi durerea.

De fapt, nu era rău ca măcar lucrurile neînsufleţite să dea asemenea dovezi de respect, de regret şi de durere lui Carol-Quintul, căci oamenii se arătau destul de reci în faţa acelei glorii apuse. La Burgos, de pildă, fostul împărat străbătu oraşul fără să fie întîmpinat de nici o delegaţie şi fără ca orăşenii să-şi dea măcar osteneala de-a alerga pînă în pragul uşii ca să-l privească trecînd ; lucru pe care văzîndu-l, împăratul clătină din cap murmurînd :

— Într-adevăr, se pare că locuitorii din Burgos m-au auzit cînd spuneam la Loredo că intru despuiat în Spania!

În aceeaşi zi, venind totuşi un mare senior, pe nume don Bartolomeo Mirande, să-i facă o vizită şi spunîndu-i : „Chiar azi se împlineşte anul, sire, de cînd Maiestatea Voastră imperială a părăsit lumea pentru a se putea dărui cu totul lui Dumnezeu...”

— Da, răspunse Carol, şi chiar azi se împlineşte exact un an de cînd am regretat-o amarnic !

Carol-Quintul îşi amintea de seara aceea tristă şi însingurată a abdicării lui, cînd nu avusese pe nimeni şi trebuise să-l ajute amiralul Coligny ca să arunce înapoi în cămin tăciunii ce se rostogoliseră de pe grătar pe covor.

De la Burgos, împăratul se duse la Valladolid, care era pe vremea aceea capitala Spaniei. La o jumătate de oră de oraş întîlni un cortegiu ce venea înaintea lui : erau nobilii şi seniorii, conduşi de nepotul său don Carlos, în vîrstă de unsprezece ani pe atunci.

Copilul mînuia cu multă măiestrie calul şi mergea la portiera stîngă a lecticii împăratului. Era prima dată cînd îşi vedea bunicul şi acesta îl cerceta cu o atenţie care ar fi intimidat pe oricine. Dar don Carlos nici măcar nu-şi aplecă ochii ci, de fiecare dată cînd privirea bătrînului împărat se aţintea asupră-i, îşi scotea numai respectuos toca, pe care şi-o punea la loc de îndată ce Carol-Quintul nu-l mai privea.

Aşa că de cum intră în apartamentul său, împăratul trimise să-l cheme pentru ca să-l vadă mai îndeaproape şi să stea de vorbă cu el.

Copilul se prezentă într-o atitudine foarte respectuoasă, dar fără pic de timiditate.

— Frumos din partea ta, nepoate, spuse Carol-Quin- tul, c-ai venit să mă întîmpini.

— Era de datoria mea, răspunse copilul, fiind de două ori supusul Vostru, căci sînteţi şi bunicul, şi împăratul meu.

— Ah ! ah ! făcu Carol-Quintul mirat să găsească atîta siguranţă şi îndrăzneală la o vîrstă aşa de fragedă.

— De altfel, chiar de n-ar fi trebuit să vin din datorie înaintea Maiestăţii Voastre imperiale, urmă copilul, tot aş fi venit din curiozitate.

— Şi de ce, mă rog ?

— Pentru că am auzit adesea spunîndu-se că sînteţi un vestit împărat şi că aţi săvîrşit fapte măreţe.

— A ! adevărat ? zise Carol-Quintul, pe care îl amuza curioasa naturaleţe a copilului, şi vrei poate să-ţi povestesc acele mari isprăvi ?

— Ar fi o mare plăcere şi o neasemuită cinste pentru mine, răspunse tînărul prinţ.

— Atunci, aşează-te aici.

— Cu îngăduinţa Maiestăţii Voastre, răspunse copilul, voi asculta în picioare.

Atunci Carol-Quintul îi povesti toate războaiele pe care le purtase cu regele Francisc I, cu turcii şi cu protestanţii.

Don Carlos îl ascultă foarte atent şi, cînd bunicul lui isprăvi, spuse, ca să arate că povestirea nu era nouă pentru el :

— Da, întocmai aşa.

— Da, urmă împăratul, stimate nepoate, nu-mi spui cum ţi se par aventurile mele şi dacă socoţi că m-am purtat vitejeşte.

— Ah ! făcu tînărul prinţ, sînt destul de mulţumit de tot ce-aţi înfăptuit; un singur lucru nu v-aş ierta...

— Asta-i ! exclamă mirat împăratul; şi ce lucru, mă rog?

— Că aţi fugit de la Insbruck într-o noapte, pe jumătate gol, dinaintea ducelui Maurice.

— O ! cît despre asta, zise-împăratul rîzînd, s-a întîmplat fără voia mea, fiule, crede-mă... M-a surprins şi n-aveam decît pe curtenii mei.

— Ba eu, n-aş fi fugit, spuse don Carlon.

— Cum, n-ai fi fugit ?

— Nu.

— Dar trebuia să fug, deoarece nu puteam să-i ţin piept.

— Ba eu n-aş fi fugit, repetă prinţul.

— Vra să zică trebuia să mă las prins ? Ar fi fost o mare imprudenţă, care ar fi fost şi mai aspru judecată.

— N-are a face ! Eu n-aş fi fugit, repetă pentru a treia oară copilul.

— Spune-mi atunci ce-ai fi făcut în asemenea împrejurare, şi ca să-ţi ajut să-mi răspunzi, ce-ai face acuma, de pildă, dacă aş pune vreo treizeci de paji să te atace ?

— N-aş fugi, se mulţumi să răspundă copilul.

Împăratul se încruntă şi, chemînd pe preceptorul prinţului, îi spuse :

— Domnule, poţi să-l iei pe nepotul meu. Vă felicit pentru educaţia ce i-o daţi ; dacă continuă la fel, va ajunge cel mai mare războinic al familiei noastre !

În aceeaşi seară, îi spunea sorei lui, regina Eleonora, pe care o lăsa la Valladolid :

— Mi se pare, dragă soră, că regele Filip nu-i norocos la urmaşi, cu un fiu ca don Carlos ; atitudinea şi felu-i de a se purta, la acest început de tinereţe, nu-mi place, nefiind fireşti vîrstei lui. Nu ştiu ce-ar putea să se întîmple mai tîrziu, cînd va avea douăzeci şi cinci de ani. Fii atentă la cuvintele şi purtările copilului şi spune-mi sincer părerea ta despre el cînd îmi vei scrie.

Peste două zile Carol-Quintul plecă spre Palencia şi, în ziua următoare, regina Eleonora îi scria :

„Frate, dacă purtările nepoţelului nostru Carlos ţi-au displăcut, deşi nu l-ai văzut decît o zi, mie, care i-am văzut trei, mi-au displăcut şi mai mult.”

Omuleţul acela, care n-ar fi fugit la Insbruck, era acelaşi don Carlos pe care tatăl lui, Filip al II-lea, îl condamnă la moarte doisprezece ani mai tîrziu, sub pretextul că ar fi conspirat cu răzvrătiţii din Ţările-de-Jos.

La Valladolid împăratul îşi concediase toată curtea, în afară de doisprezece slujitori şi doisprezece cai, nemai-păstrîndu-şi decît cîteva mobile rare şi preţioase, dăruind tot restul gentilomilor ce-l întovărăşiseră, după care îşi luase rămas bun de la cele două regine, plecînd spre Palencia.

Palencia era aşezată numai la optsprezece mile depăr-tare de mănăstirea Sfîntul-Iustin ce ţinea de ordinul hieronimiţilor, pe care Carol-Quintul o alesese ca loc de retragere. Cu un an înainte, trimisese acolo un arhitect însărcinat să-i construiască şase camere la acelaşi nivel : patru dintre ele asemeni celulelor călugăreşti şi două ceva mai înalte. În afară de asta, artistul trebuia să-i traseze o grădină după un desen făcut chiar de mîna împăratului.

Grădina era partea plăcută a lăcaşului de retragere împărătesc; pe două laturi mărginită de un rîuşor cu apă limpede, şopotitoare, era plantată cu portocali, lămîi şi cedri, a căror ramuri umbreau şi înmiresmau ferestrele ilustrului pustnic.

În 1542, Carol-Quintul vizitase mănăstirea Sfîntul- Iustin şi spusese la plecare :

— Iată un adevărat loc de pustnicie pentru un al doilea Diocleţian.

Împăratul se instală în apartamentul său din mănăstirea Sfîntul-Iustin la 24 februarie 1557. Era aniversarea zilei lui de naştere, zi în care totdeauna îi mersese bine.

— Vreau, spuse el trecînd pragul mănăstirii, să renasc pentru cer în aceeaşi zi în care am venit pe lume.

Din cei doisprezece cai pe care şi-i păstrase, trimise înapoi unsprezece, ultimul folosindu-l la plimbările pe care le făcea uneori în încîntătoarea vale Serandilla, numai la o milă depărtare, supranumită şi paradisul din Extramadura.

De la acea dată, nu mai păstră decît puţine legături cu lumea de afară, nemaiprimind decît arareori vizite de la vechii lui curteni şi, odată ori de două ori pe an, scrisori de la regele Filip, de la împăratul Ferdinand şi de la cele două regine, surorile lui. Singurele-i distracţii erau plimbările despre care am vorbit, mesele pe care le oferea întîmplător unora dintre gentilomii ce veneau să-l vadă şi pe care îi reţinea pînă seara spunîndu-le;

— „Prieteni, rămîneţi să gustaţi împreună cu mine viaţa monahală” şi plăcerea de a îngriji păsărele de toate felurile pe care le ţinea închise în voliere.

Viaţa asta dură un an ; după un an însă începu să i se pară totuşi cam mondenă augustului anahoret şi în ziua aniversării naşterii sale, care după cum vă amintiţi era şi a intrării împăratului în mănăstire, pe cînd arhiepiscopul de Toledo venise în vizită spre a-l felicita, îi spuse :

— Domnule, am trăit cincizeci şi şapte de ani pentru lume, un an pentru prietenii şi slujitorii mei cei mai apropiaţi în locul acesta pustiu şi de-acum vreau să închin Celui-de-Sus puţinele luni ce mi-au mai rămas de trăit.

Aşa că, mulţumind prelatului pentru vizita lui, îl rugă să nu se mai ostenească să vină la el decît atunci cînd îl va chema pentru mîntuirea sufletului său.

Într-adevăr, cu începere de la 25 februarie 1558, împăratul duse o viaţă austeră aproape la fel ca a călugărilor, mîncînd cu ei, făcînd penitenţă, ducîndu-se cu stricteţe la toate slujbele, nemaiîngăduindu-şi nici o distracţie în afară de liturghiile pe care punea să le facă pentru nenumăraţii soldaţi, marinari, ofiţeri şi comandanţi, morţi în serviciul său în diferitele bătălii duse de el, sau în numele lui, în cele patru părţi ale lumii.

Ţinea un registru foarte exact cu data morţii tuturor generalilor, sfetnicilor, miniştrilor şi ambasadorilor săi, punînd să li se ridice altare speciale şi să se ţină slujbe în numele fiecăruia ; s-ar fi spus că după ce în trecut îşi făcuse o glorie în a domni peste cei vii, îşi folosea acum toată credinţa ca să domnească peste cei morţi.

În sfîrşit, la începutul lunii iulie a aceluiaşi an 1558, săturîndu-se să asiste la funerariile altora şi blamat de distracţia aceea funebră, Carol-Quintul hotărî să asiste la propriile-i funerarii. Totuşi îi trebui cîtva timp ca să se obişnuiască cu această idee cam bizară ; se temea să nu fie învinuit de orgoliu sau de originalitate cedînd acelei dorinţi care pusese însă într-atîta stăpînire pe dînsul, încît se destăinui unui călugăr din mănăstire, pe nume părintele Jean Regola.

Aproape tremurînd de emoţie îndrăzni Carol-Quintul să se mărturisească, atît de tare se temea ca lumea să nu

privească defavorabil îndeplinirea acelui plan ; dar, spre marea bucurie a împăratului, călugărul, dimpotrivă, îi răspunse că deşi era o faptă extraordinară şi nemaivăzută, el nu găsea într-asta nici un rău, considerînd-o chiar pioasă şi bună de dat drept pildă.

Totuşi aprobarea unui simplu călugăr, într-o împrejurare atît de gravă, nu i se păru satisfăcătoare împăratului. Atunci părintele Regola se oferi să ceară părerea arhiepiscopului de Toledo.

Carol-Quintul găsi că sfatul era bun şi numindu-l pe călugăr ambasador la prelat, îl trimise călare pe un catîr, însoţit de o escortă, ca să-i aducă încuviinţarea atît de mult rîvnită.

Niciodată în zilele-i de glorie temporară, oricît de însemnată ar fi fost ştirea, nu aşteptase Carol-Quintul întoarcerea unui mesager cu atîta nerăbdare.

În sfîrşit, după cincisprezece zile, călugărul se întoarse. Răspunsul era favorabil : arhiepiscopul de Toledo socotea dorinţa împăratului prea-sfîntă şi prea-creştină.

Din clipa acelei întoarceri, care fu o adevărată sărbătoare, nimeni nu se mai ocupă în întreaga mănăstire decît de pregătirea ceremoniei funebre, ca să fie demnă de marele împărat ce avea să fie înmormîntat viu.

Primul lucru de care s-au ocupat a fost construirea unui măreţ mausoleu în mijlocul bisericii ; părintele Var- gas, care era inginer şi sculptor, făcu desenul şi împăratul îl găsi pe gustul său, afară de cîteva amănunte pe care le corectă.

Desenul fiind aprobat, au fost aduşi de la Palencia douăzeci de meşteri dulgheri şi pictori care, timp de cinci săptămîni, lucrară la construirea mausoleului. După cinci săptămîni, datorită îndemnului pe care îl dădea fiecăruia prezenţa şi încurajările împăratului, monumentul era gata. Lung de patruzeci de picioare, înalt de cincizeci şi lat de treizeci, avea de jur-împrejur galerii unde te urcai pe diferite scări ; puteau fi văzute acolo o serie de tablouri reprezentînd pe cei mai iluştri împăraţi ai casei de Austria şi principalele bătălii ale lui Carol-Quintul. În sfîrşit, chiar sus era aşezat sicriul, fără capac, avînd la stînga lui Renumele şi la dreapta Nemurirea.

Totul fiind gata, se fixă pentru acele false funerarii ziua de 24 august, dimineaţa.

De la ora cinci, adică o oră şi jumătate după răsăritul soarelui, patru sute de lumînări mari, vopsite în negru, fură aşezate şi aprinse pe sarcofag, în jurul căruia erau înşiraţi toţi slujitorii fostului împărat, îmbrăcaţi în doliu, cu capul descoperit, ţinînd cîte o făclie în mînă. La ora şapte intră Carol-Quintul, înveşmîntat într-o haină lungă de doliu, avînd de fiecare parte, adică la dreapta şi la stînga sa, cîte un călugăr înveşmîntat în doliu ca şi el. Înaintă, ţinînd de asemeni o făclie în mînă, şi se aşeză pe un jilţ ce i se pregătise în faţa altarului. Acolo, nemişcat, cu făclia sprijinită în pămînt ascultă, viu fiind, toate cîntecele destinate celor morţi, de la *Requiem* pînă la *Requiescat, în* timp ce şase călugări din diferite ordine rosteau cu voce scăzută şase liturghii în cele şase capele laterale ale bisericii.

Apoi, la un moment dat, ridicîndu-se, se duse, tot însoţit de cei doi călugări, să se închine înaintea altarului mare şi îngenunchie în faţa stareţului.

— Îţi cer şi te rog, o ! arbitru şi monarh al vieţii şi morţii noastre, rosti el, ca aşa cum preotul primeşte în mîinile lui din mîinile mele, făclia aceasta pe care i-o ofer cu toată umilinţa, binevoieşte şi tu a primi sufletul meu, pe care-l încredinţez milei tale divine ; să mi-l iei, cînd vei binevoi, în sînul bunătăţii şi îndurării tale cea fără de sfîrşit.

Atunci, stareţul aşeză lumînarea într-un sfeşnic de argint masiv, pe care fostul răposat îl dăruise mănăstirii pentru această extraordinară ceremonie.

După asta, Carol-Quintul se ridică şi, însoţit tot de cei doi călugări ce-l urmau ca umbra lui, se întoarse şi se aşeză din nou în jilţ.

La sfîrşitul slujbei, împăratul socoti că-i mai rămînea ceva de făcut şi că uitaseră cel mai important lucru al ceremoniei ; puse deci să se ridice o lespede din faţa altarului şi, în fundul unei gropi anume săpată, porunci să se aştearnă o cuvertură de catifea neagră, cu o pernă tot din catifea drept căpătîi. Apoi, ajutat de cei doi călugări, coborî în groapă şi se întinse ţeapăn cu mîinile pe piept şi ochii închişi, cercînd să facă pe mortul cît putea mai bine.

Numaidecît, preotul ce slujea intonă *De profundis clamavi* şi, în timp ce corul continua să cînte, toţi călugării aceia înveşmîntaţi în negru, toţi gentilomii şi toţi slujitorii în straie de doliu, cu lumînări în mînă, începură a defila plîngînd în jurul răposatului, cu preotul în frunte, fiecare pe rînd stropindu-l cu agheazmă şi rugîndu-se pentru odihna sufletului său.

Ceremonia dură mai mult de două ore, atît de numeroşi erau cei ce-l stropeau cu agheazmă, aşa că împăratul ud pînă la piele de apa ce răzbise prin haina-i neagră şi datorită şi suflului rece şi funebru ce se ridica printre crăpăturile pietrelor din cavourile mortuare ale mănăstirii, tremura tot cînd, rămas singur în biserică numai cu cei doi călugări, se ridică pentru a se întoarce în chilia lui

— Prea cuvioşilor fraţi, le spuse el atunci, simţindu-se peste seamă de înţepenit şi de înfiorat de frig ; nu ştiu dacă merită, într-adevăr, să mă mai scol de aici.

Şi adevărat că înapoindu-se în chilie, Carol Quintul trebui să se culce numaidecît în pat, şi odată culcat nu se mai ridică de acolo. Astfel, în mai puţin de o lună de la ceremonia de repetiţie, se celebră ceremonia adevărată şi tot ce se pregătise pentru prefăcuta moarte sluji celei adevărate.

La 21 septembrie 1558 împăratul Carol-Quintul îşi dădea sufletul în braţele arhiepiscopului de Toledo ce se afla din fericire la Palencia şi pe care-l chemase pentru ultima oară după făgăduiala făcută cu şase luni în urmă, că-l va chema în ceasul morţii.

Trăise cincizeci şi şapte de ani, şapte luni şi douăzeci şi unu de zile ; domnise patruzeci şi patru de ani, condu- sese Imperiul treizeci şi opt şi, la fel cum se născuse într-o zi cînd se serbează un apostol, de Sfîntul Matias, Matei, adică la 21 septembrie.

Părintele Strada povesteşte în cartea lui, *Istoria Flandrelor,* cum chiar în noaptea morţii lui Carol-Quintul a înflorit un crin în grădina mănăstirii Sfîntului Iustin ; fapt de care fiind înştiinţaţi călugării, acel crin a fost depus la altarul mare, ca dovadă sigură de *nevinovăţia* sufletească a împăratului.

Cît de frumos lucru este istoria ! drept care, socotin- du-mă nedemn de a fi istoric, m-am făcut romancier.

PARTEA A DOUA

I.CURTEA FRANŢEI

La un an şi ceva după abdicarea lui Carol-Quintul la Bruxelles, cam la epoca cînd fostul împărat se închidea în mănăstirea Saint-Just, la vremea cînd de pe colinele Saint-Germain se zăreau în depărtări aurind holdele cîmpiilor şi ultimele zile ale lui iulie îşi rostogoleau norii de flăcări pe un cer de azur, o strălucită cavalcadă ieşea din vechiul castel, înaintînd în parcul cu arbori mari şi înalţi ce începeau să se înveşmînteze în acele tonuri calde, atît de îndrăgite de pictori.

Şi cum să nu fie strălucită acea cavalcadă, cînd o alcătuiau regele Henric al II-lea, doamna Margareta de Franţa, sora lui, frumoasa ducesă de Valentinois, amanta lui, delfinul Francisc, fiul lui cel mare, fiica lui, Elisabeta de Valois, tînără regină a Scoţiei, Maria Stuart şi cele mai de seamă doamne şi mai mari seniori ce formau la acea epocă podoaba şi faima casei de Valois, ajunsă la tron prin Francisc I mort, cum am mai spus, la 31 mai 1547.

În afară de asta, pe balconul de sus al castelului, rezemată de un fel de dantelă de fier minunat lucrată, sta regina Caterina cu cei doi prinţi ce aveau să se numească mai tîrziu, unul regele Carol al IX-lea şi celălalt regele Henric al III-lea. Prinţul Carol avea şapte ani, prinţul Henric şase, iar micuţa Margareta, ce avea să ajungă regina Navarei, n-avea încă decît cinci ani. Toţi trei prea mici, după cum se vede, pentru a-l însoţi pe tatăl lor, regele Henric, la vînătoarea cu goană ce se pregătea.

Cît despre regina Caterina de Medici, pretextase o uşoară indispoziţie pentru a nu lua parte la vînătoare şi cum regina Caterina era din acele femei care nu fac nimic fără un motiv întemeiat, dacă indispoziţia nu era reală, cu siguranţă că avea alt motiv să fie indispusă.

Toate personajele prezentate avînd a juca roluri principale în povestea pe care ne-am pus în minte s-o istorisim, cititorul ne va îngădui, ca înainte de a relua firul rupt al evenimentelor contemporane, să le înfăţişăm portretul fizic şi moral al fiecăreia dintre ele.

Să începem cu regele Henric al II-lea, care mergea în fruntea alaiului, avînd la dreapta pe doamna Margareta, sora lui şi la stînga pe ducesa de Valentinois.

Era pe atunci un cavaler chipeş de treizeci şi nouă de ani, cu sprîncene negre, ochi negri, barbă neagră, oacheş la piele, cu nas acvilin şi dinţi albi frumoşi ; nu atît de masiv şi de muşchiulos ca părintele său, era mai înalt de statură decît un bărbat mijlociu şi admirabil proporţional. Îi plăcea aşa de mult războiul, încît dacă nu-l avea cu adevărat în ţară sau pe la vecini, voia să aibă măcar iluzia lui la curte şi în mijlocul plăcerilor.

De asta, chiar în timp de pace regele Henric al II-lea — neavînd pricepere în ale literaturii decît atît cît trebuia ca să răsplătească generos poeţii, despre care primea părerile gata făcute ale surorii lui, doamna Margareta, ale amantei lui, frumoasa Diana, sau ale încîntătoarei lui pupile, micuţa Maria Stuart — astfel, chiar în timp de pace, spunem, regele Henric al II-lea era omul cel mai ocupat din ţară.

Iată cum îşi împărţea timpul zilei :

Dimineţile şi serile, adică scularea şi culcarea, erau consacrate afacerilor şi de obicei două ore dimineaţa îi erau deajuns ca să le rezolve. Apoi asculta slujba religioasă cu multă cucernicie — căci era un bun catolic, cum o dovedise declarînd că ar vrea să vadă cu ochii lui arzînd pe consilierul parlamentului Anne Dubourg, plăcere ce nu i-a fost hărăzită, murind cu şase luni înainte ca bietul hughenot să fie ars pe rug. — La douăsprezece fix prînzea, după care împreună cu seniorii curţii făcea o vizită Caterinei de Medici unde găsea, cum spune Brantôme, o mulţime de *zeiţe pămînteşti,* unele mai frumoase ca altele. Şi acolo, pe cînd sta de vorbă cu regina, cu sora lui, cu micuţa regină-delfină Maria Stuart, ori cu prinţesele fiicele-i mai mari, fiecare senior sau gentilom făcea la fel ca regele, stînd de vorbă cu doamna care-i plăcea mai mult. Asta dura cam două ore ; apoi regele trecea la jocurile lui.

În timpul verii erau jocul cu palma[1], jocul cu mingea şi jocul cu ciocanul[2].

Henric al II-lea avea o adevărată pasiune pentru jocul cu palma şi era un jucător foarte bun ; nu conducea niciodată jocul, ci era secund sau terţ, adică alegea întotdeauna, din pricina firii sale aventuroase, poziţiile cele mai primejdioase şi mai dificile ; astfel era cel mai bun *secund* şi cel mai bun *terţ* din tot regatul, cum se spunea pe atunci. De altfel, cu toate că nu conducea jocul, îşi lua totdeauna asupră-şi cheltuielile jocului : cînd cîştiga, lăsa cîştigul partenerilor lui ; dacă aceştia pierdeau, plătea pentru ei.

Partidele erau de obicei de cinci-şase sute de scuzi, nu ca la regii succesori, de patru, şase, ori zece mii de scuzi. „Dar, spune Brantôme, pe timpul regelui Henric al II-lea, se plătea frumos şi pe loc, pe cînd în zilele noastre eşti silit să apelezi la tot felul de onorabile tertipuri”.

Celelalte jocuri favorite ale regelui, după jocul cu palma, erau balonul şi ciocanul, exerciţii la care era de asemeni unul dintre cei mai abili.

În timpul iernii, dacă era ger şi îngheţa, se duceau la Fontainebleau ca să se dea pe gheaţă pe aleile parcului, ori pe lacuri ; dacă era prea multă zăpadă pentru gheţuş, înălţau redute şi se băteau cu bulgări de zăpadă ; în sfîrşit, dacă în loc să îngheţe sau să ningă, ploua, se împrăştiau prin sălile de jos ca să se antreneze la scrimă.

La un astfel de antrenament i se întîmplase un accident domnului de Boucard : pe cînd era delfin, regele exersîndu-se cu el îi scoase un ochi, *întîmplare pentru care îşi ceruse cuviincios iertare,* spune autorul de la care împrumutăm amănuntele acestea.

Doamnele de la curte asistau la toate exerciţiile de vară şi de iarnă, părerea regelui fiind că prezenţa doamnelor nu putea dăuna în nici o privinţă ci, dimpotrivă, înfrumuseţează totul.

Seara, după cină, se întorceau la regină şi cînd nu era bal — distracţie de altfel destul de rară la acea epocă — se sta de vorbă două ore. Atunci era momentnl cînd primeau pe

---

[1] *Jeu de paume*: joc asemănător cu tenisul de azi.

[2] *Jeu de mail:* joc în care o bilă de lemn este lovită cu un ciocan cu coadă lungă.

poeţi şi literaţii adică pe domnii Ronsard, Morat şi Muret, nişte prea savanţi limousini ce n-au tras niciodată mîţa de coadă, cum spune Brantôme şi pe domnii Danesius şi Amyot, preceptorii, unul al prinţului Francisc şi celălalt al prinţului Carol, avînd loc între aceşti iluştri rivali în întreceri de ştiinţă şi poezie ce încîntau foarte pe doamne.

Un singur lucru — cînd întîmplător îşi aminteau de el — arunca un văl sumbru peste nobila curte : o prezicere nefastă făcută în ziua urcării pe tron a regelui Henric.

Un ghicitor chemat la castel ca să-i compună horoscopul prevestise, în faţa conetabilului de Montmorency, că regele avea să moară într-un duel, la care regele, foarte bucuros că i se promitea asemenea moarte, se întorsese spre conetabil, spunîndu-i :

— Auzit-ai, frăţioare, ce-mi făgăduieşte omul acesta ?

Conetabilul, crezînd că regele s-a speriat de prezicere, îi răspunse cu obişnuita-i brutalitate :

— Ei ! sire, nu te potrivi la ticăloşii aceştia, sînt nişte mincinoşi şi nişte flecari ! Lasă-mă să arunc prezicerea caraghiosului ăstuia într-un foc bun, cu el cu tot, ca să se înveţe minte să ne mai spună altădată asemenea baliverne!

Dar regele răspunse :

— Ba deloc, frăţioare ; uneori se întîmplă dimpotrivă, că tocmai oameni de soiul acesta spun adevărul. Şi, de altfel, prezicerea nu-i rea, după părerea mea. Îmi convine mai mult să mor de asemenea moarte decît de alta, numai să pier de mîna unui leal şi viteaz gentilom şi să-mi rămînă neatinsă faima.

Şi, în loc să arunce în foc prezicerea cu astrolog cu tot, îl răsplăti pe acesta cu multă dărnicie, dînd în păstrare profeţia domnului d'Aubespine, unul dintre sfetnicii lui de ispravă, de care se slujea mai cu seamă în afacerile diplomatice.

Acea prezicere fusese pentru un moment reluată în discuţie cînd domnul de Châtillon se întorsese de la Bruxelles ; căci vă amintiţi cum, în căsuţa-i din Parc, împăratul Carol-Quintul îi dăduse în grijă să-l prevină pe frumosu-i văr, că Gabriel de Lorges, conte de Mont- gomery, căpitanul gărzii sale scoţiene, avea între ochi un anumit semn nefast ce prezicea moartea unui prinţ purtînd floare de crin pe blazon.

Dar cugetînd la asta, regele Henric al II-lea ajunsese la convingerea că era cu neputinţă să aibă vreodată un duel cu căpitanul gărzii sale şi, după ce clasase prima profeţie între lucrurile posibile şi care merită să le dai atenţie, clasă pe a doua printre cele imposibile şi nevrednice de luat în seamă. Aşa că în loc să-l îndepărteze pe Gabriel de Lorges, cum ar fi făcut un prinţ mai puţin cutezător, el, dimpotrivă, îi arătă mai multă prietenie şi preţuire.

Am spus că la dreapta regelui călărea doamna Margareta de Franţa, fiica regelui Francisc I.

Să dăm atenţie un moment acestei prinţese, una din cele mai desăvîrşite din acea vreme şi care joacă un rol mai mare ca toate celelalte în povestirea noastră.

Prinţesa Margareta de Franţa se născuse în ziua de 5 iunie 1523, în acelaşi castel Saint-Germain, de unde am văzut-o mai înainte ieşind pe poartă, ceea ce înseamnă că în clipa cînd am făcut-o să treacă prin faţa cititorului avea treizeci şi trei de ani şi nouă luni.

Cum se poate ca o prinţesă de un rang atît de înalt şi atît de frumoasă să rămînă pînă la acea vîrstă fără soţ ? Existau două motive care puteau explica asta : unul, pe care îl mărturisise cu glas tare şi în faţa tuturor ; al doilea, pe care poate nu îndrăznea să şi-l mărturisească nici măcar în taină ei însăşi.

Regele Francisc I voise s-o căsătorească de foarte tînără cu domnul de Vendôme, primul ca rang dintre prinţii de sînge ; dar ea, mîndră pînă la dispreţ, răspunsese că nu se va căsători niciodată cu un om care va fi într-o zi supusul fratelui ei.

Iată motivul invocat cu glas tare ca să rămînă fecioară şi să nu-şi piardă rangul de prinţesă de Franţa.

Să vedem acum motivul ascuns, care era probabil adevărata pricină a refuzului ei.

Cînd avusese loc la Nisa întrevederea dintre papa Paul al III-lea şi regele Francisc I, regina de Navarra, din îndemnul regelui, se dusese să-l vadă pe răposatul duce de Savoia, tatăl, la castelul din Nisa, luînd-o şi pe nepoata ei, doamna Margareta. Bătrînul duce, găsind-o încîntătoare pe tînăra prinţesă, vorbise despre o căsătorie între ea şi Emmanuel-Philibert. Cei doi tineri se văzuseră deci ; dar Emmanuel-

Philibert, preocupat numai de exerciţiile vîrstei lui, de tandreţa lui pentru Leona şi de prietenia cu Scianca-Ferro, aproape n-o băgase în seamă pe tînăra prinţesă. Cu dînsa însă nu se întîmplase acelaşi lucru : chipul tînărului prinţ i se întipărise adînc în inimă şi cînd negocierile s-au rupt între regele Franţei şi ducele de Savoia, fusese cuprinsă de o mare disperare, disperare de copil căreia nimeni nu-i dăduse atenţie, dar care, multă vreme nutrită cu lacrimi se prefăcuse într-o dulce melancolie, susţinută de o vagă speranţă care nu părăseşte niciodată inimile simţitoare şi încrezătoare.

Douăzeci de ani se scurseseră de atunci şi, sub felurite pretexte, prinţesa Margareta refuzase toate partidele ce i se oferiseră.

Aşteptînd ca hotărîrile Providenţei sau capriciile soartei să-i favorizeze dorinţele tainice, crescuse, înaintase în vîrstă şi devenise o încîntătoare prinţesă plină de graţie, de blîndeţe şi de bunătate, cu păr frumos auriu ca spicul grîului, cu ochi castanii, nasul puţin cam mare, gura cărnoasă şi-o piele albă ca laptele, cu nuanţe roz.

De cealaltă parte a regelui călărea, cum am spus, Diana de Poitiers, contesă de Brézé, fiica acelui domn de Saint-Valier care, fiind complicele conetabilului de Bourbon, fusese condamnat la decapitare în piaţa Grève şi, aflîndu-se pe eşafod sub sabia călăului, obţinuse graţierea — dacă se poate numi graţiere aşa ceva — comutîndu-i-se pedeapsa capitală în închisoare pe viaţă, închisoare alcătuită din patru pereţi de piatră cioplită, vîrtos legată cu mortar, neavînd decît o singură ferestruică prin care să i se treacă băutura şi hrana.

Totul era mister şi minune la Diana care, născută în 1499, avea la epoca în care am ajuns cincizeci şi opt de ani şi totuşi, prin tinereţea-i aparentă şi frumuseţea-i adevărată, umbrea pe cele mai tinere şi mai fermecătoare prinţese de la curte ; astfel că regele o iubea mai mult ca pe oricare alta şi înaintea tuturor.

Iată ce lucruri misterioase şi uimitoare se povesteau despre acea frumoasă Diana, pe care regele Henric o făcuse ducesă de Valentinois în 1548 :

Mai întîi, un lucru se ştia sigur, că descindea din zîna Melusine şi că dragostea ce i-o purta regele şi ciudata-i frumuseţe pe care şi-o păstrase erau urmarea acelei înrudiri.

Diana de Saint-Vallier moştenise de la străbuna ei, vestita vrăjitoare, îndoitul secret, rar şi magic, de a rămîne mereu frumoasă şi mereu iubită.

Frumuseţea veşnică, Diana o datora, se spunea, unor fierturi ce conţineau aur lichid. — Se ştie rolul pe care l-a avut aurul lichid în toate elixirele evului mediu.

Acea dragoste fără de sfîrşit o datora unui inel magic, pe care regele îl primise în dar de la dînsa şi care avea puterea s-o facă iubită de rege cît timp îl va purta la deget. Zvonului din urmă i se dădea, mai ales, multă crezare, căci doamna de Nemours povestea, oricui voia s-o asculte, anecdota pe care o vom povesti la rîndul nostru.

Regele îmbolnăvindu-se şi căzînd la pat, regina Caterina de Medici spusese doamnei de Nemours :

— Dragă ducesă, regele ţine foarte , mult la dumneata ; du-te să-l vizitezi în camera lui, aşează-te lîngă pat şi, în timp ce veţi sta de vorbă, cearcă să-i scoţi inelul ce-l poartă în degetul al treilea de la mîna stîngă, care-i un talisman dăruit de doamna de Valentinois pentru a se face iubită de el.

La curte nimeni n-avea prea mare simpatie pentru doamna de Valentinois, nu din pricină că ar fi fost rea, dar cele tinere n-o iubeau, cum am mai spus, pentru că se încăpăţîna să rămînă tînără, iar cele bătrîne n-o puteau suferi fiindcă nu voia să îmbătrînească. Aşa că doamna de Nemours primi cu plăcere să-i facă acel serviciu. Intrînd în camera regelui şi aşezîndu-se lîngă pat, izbuti în joacă să scoată din degetul lui Henric inelul a cărui putere el n-o cunoştea ; dar de abia i-l scosese că bolnavul o rugă pe doamna de Nemours să fluiere pe valetul de cameră. — Se ştie că pînă la doamna de Maintenon care a introdus clopoţelul, fluierele mici de argint şi de aur erau folosite de regi, prinţi şi marii seniori ca să-şi cheme slujitorii. — Bolnavul o rugase deci pe doamna de Nemours să fluiere pe valetul de cameră, care intrînd numaidecît primi poruncă de la rege să nu mai lase pe nimeni să intre.

— Nici pe doamna de Valentinois ? întrebase valetul de cameră mirat.

— Nici pe doamna de Valentinois, la fel ca pe ceilalţi, răspunsese regele cu voce acră; ordinul nu admite excepţii.

După un sfert de oră, doamna de Valentinois prezentîndu-se la uşa regelui, i se refuză intrarea.

Reveni peste o oră ; acelaşi refuz; în sfîrşit, după două ore, deşi refuzată pentru a treia oară, intrase de astă dată cu forţa şi ducîndu-se de-a dreptul la rege îi luase mîna şi văzînd că-i lipseşte inelul, izbutise să-i smulgă mărturisirea celor petrecute. Atunci pretinse pe loc lui Henric să ceară înapoi de la doamna de Nemours inelul. Porunca regelui de a-i înapoia preţioasa bijuterie era atît de drastică, încît doamna de Nemours, care nu-l dăduse încă reginei Caterina temîndu-se de ce s-ar putea întîmpla, trimisese înapoi inelul. Cum îşi puse regele inelul în deget, zîna căpătă iarăşi asupră-i putere care, de altfel, din acea zi a mers tot crescînd.

Cu toată marea competenţă a celor ce ne transmit povestirea — şi luaţi aminte, că în privinţa fierturilor de aur lichid este vorba chiar de mărturia unuia ca Brantôme, iar pentru întîmplarea cu inelul de afirmaţiile unora ca domnul de Thou şi Nicolas Pasquier — noi sîntem înclinaţi să credem că nu exista nici o vrăjitorie în miracolul frumoasei Diana de Poitiers, ce avea să se repete o sută de ani mai tîrziu cu Ninon de Lenclos ; ba chiar sîntem dispuşi să acceptăm ca singură şi adevărată magie reţeta pe care o da ea însăşi, dacă i-o cerea cineva şi anume : pe orice fel de vreme, chiar pe gerurile cele mai aspre, o *baie cu apă de fîntînă.* Pe lîngă asta, în fiecare dimineaţă ducesa se scula în zorii zilei şi făcea o plimbare călare de două ore, apoi se întorcea şi se aşeza în pat, unde rămînea pînă la amiază citind ori stînd de vorbă cu femeile ei.

Şi asta nu era tot; orişice devenea subiect de discuţii cînd era vorba de frumoasa Diana şi cei mai serioşi istorici par, în privinţa asta, a fi uitat că prima condiţie a istoriei este să aibă întotdeauna pregătită dovada îndărătul acuzaţiei.

Mézeray povesteşte — şi nu ne pare deloc rău că-l prindem pe Mézeray cu o greşeală — Mézeray povesteşte că Francisc I ar fi acordat graţierea lui Jean de Poitiers, tatăl Dianei, numai după ce luase de la fiică ce *avea ea mai preţios;* ori, asta se petrecea în 1523. Diana, născută în 1499, avea douăzeci şi patru de ani şi era măritată de zece ani cu Louis de Brézé ! Nu pretindem că Francisc I, obişnuind adesea asemenea manevre, n-ar fi impus anumite condiţii frumoasei Diana ; dar nu le impunea unei fetişcane de paisprezece ani,

cum spune Mézeray, şi numai dacă am vrea să-l calomniem fără milă pe bietul domn de Brézé, căruia văduva i-a ridicat un măreţ monument admirat încă şi astăzi la Rouen, n-am putea logic presupune că l-a lăsat pe rege să ia femeii de douăzeci şi patru de ani ceea ce avusese mai preţios fetişcana de paisprezece ani.

De altfel, tot ce-am spus pînă acum n-are ca scop decît un singur lucru : să dovedim frumoaselor noastre cititoare că mai mult valorează istoria scrisă de romancieri decît istoria scrisă de istorici, mai întîi fiindcă-i mai adevărată şi, în al doilea rînd, pentru că este mai amuzantă.

Într-un cuvînt, la acea epocă, rămasă de douăzeci şi şase de ani văduvă şi fiind amanta lui Henric al II-lea de douăzeci şi unu de ani, Diana, în ciuda celor cincizeci şi opt de ani împliniţi, avea cel mai frumos şi mai neted ten cu putinţă, un splendid păr negru, buclat, statură admirabil proporţionată, gîtul şi pieptul fără cusur.

Asta era cel puţin părerea bătrînului conetabil de Montmorency care, deşi în vîrstă de şaizeci şi patru de ani, pretindea că se bucură pe lîngă frumoasa ducesă de favoruri cu totul deosebite ce l-ar fi făcut foarte gelos pe rege, dacă nu s-ar fi adeverit şi de astă dată zicala că cei interesaţi să ştie primii un lucru, îl află totdeauna cei din urmă, ba uneori nu-l mai află deloc.

Să ni se ierte lunga digresiune istorico-critică, dar dacă exista la acea curte atît de elegantă, de instruită şi de galantă o femeie care într-adevăr merita abaterea noastră, era cea care-l făcuse pe regalul ei amant să-i poarte culorile de văduvă, alb şi negru şi care cu numele ei păgîn, Diana, îi inspirase ideea să-şi pună pe emblemă o semilună cu deviza : *Donec totum impleat orbem !*[1] Am spus că în spatele regelui Henric al II-lea, care avea la dreapta lui pe doamna Margareta de Franţa şi la stînga pe ducesa de Valentinois, se afla delfinul Francisc, avînd şi el la dreapta pe sora lui Elisabeta şi la stînga pe logodnica lui, Maria Stuart.

Delfinul avea paisprezece ani ; Elisabeta treisprezece ; Maria Stuart treisprezece ; — toţi trei împreună patruzeci de ani.

---

[1] Pînă va ajunge să fie plină (lat.).

Delfinul era un adolescent slăbuţ şi bolnăvicios, cu faţa palidă, părul castaniu, cu privirea lîncedă şi-o expresie nehotărîtă, în afară de momentele cînd se uita la tînăra Maria Stuart ; căci atunci ochii lui se însufleţeau, căpătînd o expresie de dorinţă ce transforma pe adolescent în om tînăr. De altfel, neavînd înclinare pentru exerciţiile violente, atît de apreciate de tatăl său regele, părea veşnic stăpînit de o slăbiciune a cărei cauză zadarnic căutau s-o descopere medicii şi pe care, îndrumaţi de pamfletele timpului, ar fi găsit-o poate în capitolul *Cei doisprezece Cezari,* unde Suetoniu povesteşte plimbările în litieră ale lui Nero cu mama sa Agripina. Totuşi, ne grăbim să adăugăm că în dubla calitate de străină şi catolică, Caterina de Medici era foarte urîtă de mulţi şi că nu trebuie să credem fără a cerceta tot ce spuneau despre ea epigramele, cîntecele şi satirele timpului, aproape toate ieşite de sub tiparele presei calviniste. Moartea prematură a tinerilor prinţi Francisc şi Carol, pe care mama lor nu-i iubea ca pe Henric, preferatul ei, contribui şi ea îndeajuns pentru a da crezare tuturor acelor zvonuri urîte care au străbătut secolele, ajungînd pînă la noi, înveşmîntate într-o autenticitate aproape istorică.

Prinţesa Elisabeta, deşi cu un an mai mică decît delfinul, arăta mai mult a tînără domniţă decît el a tînăr cavaler. Naşterea ei fusese o bucurie în familie şi o desfătare publică, deoarece în clipa cînd venea pe lume se semna pacea dintre regele Francisc I şi regele Henric al VIII-lea. Astfel că cea care, măritîndu-se, avea să aducă pacea cu Spania, adusese, născîndu-se, pacea cu Anglia. De altfel tatăl ei, Henric al II-lea, îi preţuia atît de mult frumuseţea şi caracterul că atunci cînd căsătorise înaintea ei pe sora mai mică, doamna Claude, cu ducele de Lorraine, răspunsese cuiva care-l ţinea de rău că o măritase înaintea sorei mai mari : — Fiica mea Elisabeta nu-i dintr-acele ce se mulţumesc să aibă dotă un ducat ; ei îi trebuie un regat, şi nu din cele mai mici, ci din cele mai mari şi mai nobile, atîta măreţie şi nobleţe are în caracter !

A avut regatul promis şi odată cu el nenorocirea şi moartea. Vai ! o soartă mai bună n-aştepta nici pe frumoasa Maria ce mergea la stînga delfinului, logodnicul ei !

Sînt nefericiri care au un asemenea răsunet, încît trezesc ecouri în întreaga lume şi după ce au atras privirile

contemporanilor asupra celor pe care îi lovea, atrag încă asupra lor, peste veacuri, ochii posterităţii, de fiecare dată cînd un nume rostit le aminteşte.

Aşa sînt nenorocirile, meritate într-o măsură, a frumoasei Maria, nenorociri care au întrecut într-atît măsura, încît greşelile şi chiar crimele vinovatei dispar în faţa pedepsei exagerate. Dar pe atunci, cum am spus, micuţa regină a Scoţiei îşi urma veselă calea într-o viaţă umbrită de tristeţe la început din pricina morţii tatălui ei, regele cavaler Iacob al V-lea. Mama copilei purta în numele ei acea coroană a Scoţiei plină de spini care, cum spusese tatăl ei pe patul de moarte, aşa cum de o fată a fost adusă, tot de o fată va fi luată !

La 20 august 1548 sosise la Morlaix, păşind pentru prima oară pe pămîntul Franţei, unde îşi petrecu singurele zile fericite ale vieţii. Aducea cu ea acea cunună de trandafiri scoţieni, numită cele patru Marii, toate de aceeaşi vîrstă, născute în acelaşi an şi în aceeaşi lună cu ea, care se numeau Maria Fleming, Maria Seaton, Maria Livingston şi Maria Beaton. La acea epocă Maria Stuart era o copilă încîntătoare şi încetul cu încetul, crescînd devenise o tînără încîntătoare. Unchii ei din familia Guise, ce-şi închipuiau că îţi vor realiza prin ea vastele lor planuri ambiţioase, căci nemulţumindu-se să-şi întindă dominaţia lor asupra Franţei, credeau că prin Maria o vor putea întinde şi asupra Scoţiei, ba poate şi asupra Angliei, o înconjurau cu un adevărat cult. Iată ce scria cardinalul de Lorraine surorii sale Maria de Guise :

„Fiica ta a crescut şi creşte zi de zi tot mai frumoasă, mai bună şi mai virtuoasă ; regelui îi place să stea la taifas cu ea, căci se pricepe să vorbească despre lucruri interesante şi înţelepte, aidoma unei femei de douăzeci şi cinci de ani.”

De fapt, era bobocul înfocatului trandafir ce-avea să se deschidă amorului şi voluptăţii. Nepricepîndu-se să facă ceea ce nu-i plăcea, făcea, dimpotrivă, cu pasiune tot ce-i plăcea : cînd dansa, nu se oprea pînă nu cădea sleită de puteri, cînd călărea, nu se oprea din galop pînă cînd nu dădea gata chiar pe cel mai bun armăsar, cînd asista la un concert, muzica o făcea să vibreze toată. Sclipind de pietre preţioase, dezmierdată, răsfăţată, adorată, la vîrsta de treisprezece ani era una dintre minunile acelei curţi a casei de Valois, ea însăşi atît de minunată. Caterina de Medici, care nu prea iubea

altceva în afară de fiul ei Henric, spunea : „Reginuţa noastră scoţiană n-are nevoie decît de un surîs pentru a suci capul tuturor francezilor.”

Ronsard spunea :

Născută între crini în miez de primăvară,
Văzîndu-i trupul alb crinii se-ntunecară,
Şi roza ce Adonis cu sînge a-mpurpurat
Lîngă roz-albu-i chip, trist s-a decolorat,
Amor îi făuri ochii aidoma cu-ai lui,
Iară cele trei graţii din naltul cerului,
Cu strălucite haruri prinţesa-mpodobiră
Şi ca s-o aibă-n pază, azurul părăsiră.

Iar copilul regal putea înţelege fineţea acelor laude încîntătoare; proza şi versurile nu mai aveau secrete pentru ea. Vorbea greaca, latina, italiana, engleza, spaniola şi franceza. Încununată astfel de poezie şi ştiinţă, celelalte arte veneau la rîndul lor să-i ceară încurajare, în călătoriile ei cu curtea, plimbîndu-se din reşedinţă în reşedinţă, ducîndu-se de la Saint-Germain la Chambord, de la Chambord la Fontainebleau, de la Fontainebleau la Luvru, înflorea în mijlocul plafoanelor lui Primatice, a tablourilor lui Tiţian, a frescelor lui Rosso, a capodoperelor lui Leonardo da Vinci, a statuilor lui Germain Pilon, a sculpturilor lui Jean Goujon, a monumentelor, porticurilor, capelelor lui Philibert Delorme; aşa că îţi venea să crezi, văzînd-o atît de poetică, de fermecătoare, de perfectă, în mijlocul acestor minuni ale geniului, că nu era o făptură omenească, ci vreo metamorfoză ca cea a Galateei, vreo Venus desprinsă dintr-un tablou, vreo Hebe coborîtă de pe piedestal.

Şi acum, deoarece nouă ne lipseşte pensula pictorului, să încercăm, cu pana romancierului, să ne făurim o imagine a acestei tulburătoare frumuseţi.

Curînd trebuia să împlinească paisprezece ani, cum am mai spus. Tenul ei se înrudea cu crinul, cu piersica şi cu trandafirul, poate mai mult cu crinul decît cu celelalte. Fruntea înaltă, bombată în partea de sus, da impresia unei demnităţi orgolioase, în acelaşi timp — ciudată îmbinare ! — plină de blîndeţe, de inteligenţă şi de cutezanţă. Se vedea că

voinţa, ascunsă îndărătul acelei frunţi, ce tindea către dragoste şi plăceri, va izbucni depăşind pasiunile obişnuite şi, dacă va fi nevoie pentru a-şi mulţumi instinctele voluptoase şi despotice, va merge pînă la crimă. Nasul fin, delicat, avînd totuşi o linie fermă, era acvilin ca a tuturor din familia Guise. Urechea-i mică părea o scoică de sidef irizată în tonuri roz, sub tîmpla-i palpitîndă. Ochii căprui, aveau acea nuanţă schimbătoare între cafeniu şi violet, de o transparenţă umedă, şi totuşi arzători sub genele-i castanii şi sprîncenele desenate cu o puritate antică. În sfîrşit, două cute fermecătoare la colţurile gurii cu buze purpurii, întredeschise şi fremătînde care atunci cînd surîdeau păreau că răspîndesc în juru-i numai veselie, o bărbie rotundă, albă, fragedă, îmbinîndu-se cu rotunjimile ce se pierdeau în contururile unui gît catifelat şi mlădios ca de lebădă, întregeau tabloul.

Iată cum arăta cea pe care Ronsard şi Du Bellay o numeau a *zecea lor muză;* astfel era capul ce avea să se aşeze, treizeci şi unu de ani mai tîrziu, pe butucul de la Fotheringay, pentru a fi despărţit de trup de către barda călăului Elisabetei.

Vai ! dacă ar fi venit atunci un magician care să spună norodului adunat să privească strălucita cavalcadă ce dispărea sub arborii uriaşi ai parcului Saint-Germain soarta ce-i aştepta pe acei regi, prinţi, prinţese, mari seniori şi doamne de elită, s-ar fi găsit oare vreo haină de pînză sau vreo rochie de aba care ar fi vrut să-şi schimbe soarta cu cea a mîndrilor gentilomi în mătăsuri şi catifele, ori cu a frumoaselor doamne în corsaje brodate cu perle şi fuste de brocart ţesut cu fir de aur ?

Să-i lăsăm să dispară sub bolta întunecoasă a castanilor şi fagilor şi să ne reîntoarcem la castelul Saint- Germain unde, cum am spus, Caterina de Medici rămăsese sub pretextul unei uşoare indispoziţii.

II.VÎNĂTOAREA REGELUI

Îndată ce pajii şi scutierii ce formau ultimele rînduri ale cortegiului dispărură pe sub bolta bătrînilor arbori în

desişul crîngurilor ce înconjurau ca o centură în acea vreme parcul Saint-Germain, Caterina se retrase de pe balcon, luînd cu ea pe Carol şi Henric şi trimiţînd pe cel mai mare la profesor, iar pe cel mic la slujitoarele ei, rămase cu micuţa Margareta, care era încă prea copil pentru a-i fi teamă că ar putea pricepe ceva din cele ce vedea şi auzea.

Îndată cum îndepărtă pe cei doi prinţi, valetul ei de încredere intră, anunţînd că cele două persoane pe care le aştepta se aflau la ordinele ei, în cabinet.

Atunci, se ridică îndată, şovăi un minut gîndindu-se dacă n-ar fi mai bine s-o trimită şi pe prinţesă ca pe cei **doi** prinţi dar, considerînd fără îndoială inofensivă prezenţa fetiţei, o luă de mînă şi se îndreptă spre cabinetul **său.**

Caterina de Medici era pe-atunci o femeie de treizeci şi opt de ani, înaltă, voinică, cu o înfăţişare foarte maiestuoasă. Avea o figură plăcută, gît foarte frumos şi mîini minunate. Ochii ei negri păstrau aproape întotdeauna o privire puţin voalată, afară de cazul cînd voia să citească în adîncul sufletului unui adversar : atunci privirea lor căpăta îndoita strălucire şi îndoita ascuţime a două săbii trase din teacă şi înfipte în acelaşi timp în acelaşi piept, unde rămîneau împlîntaţi, să zicem aşa, pînă ce explorau ultimele adîncuri.

Suferise mult şi zîmbise mult ca să-şi ascundă suferinţele. Mai întîi, în primii zece ani de căsătorie— rămaşi sterili şi în timpul cărora de douăzeci de ori se pusese problema să fie repudiată şi să se dea delfinului altă soţie — numai dragostea acestuia o ocroti luptînd cu înverşunare împotriva celei mai teribile şi mai neînduplecate dintre toate motivele, raţiunea de stat. În sfîrşit, în 1544, după unsprezece ani de căsătorie, născu pe prinţul Francisc.

Dar deja, de nouă ani, soţul ei era amantul Dianei de Poitiers.

Poate, dacă de la începutul căsătoriei ar fi fost o mamă fericită, o soţie fecundă, poate că atunci ar fi luptat, ca femeie şi ca regină, împotriva frumoasei ducese, dar sterilitatea o cobora sub rangul unei metrese ; în loc să lupte îşi încovoie spinarea şi prin umilinţă îşi cîştigă protecţia rivalei sale.

Pe lîngă asta, toată acea faimoasă nobilime de spadă, toţi acei străluciţi războinici care nu apreciau nobleţea decît atunci cînd era o floare crescută în sînge şi culeasă pe cîmpul de bătălie, făceau puţin caz de neamul negustoresc al Medicilor. Se făceau glume pe socoteala numelui şi a emblemei : strămoşii lor fuseseră medici, *medici;* emblema nu reprezenta ghiulele de tun, cum pretindeau ei, ci nişte pilule. Chiar şi Maria Stuart, ce mîngîia cu drăgălaşa-i mînă de copil pe ducesa de Valentinois, uneori o prefăcea într-o gheară ca s-o zgîrie pe Caterina.

— Vii cu noi la *negustoreasa florentină ?* spunea ea conetabilului de Montmorency.

Caterina înghiţea toate insultele şi aştepta. Ce aştepta ? Nu ştia desigur nici ea singură. Henric al II-lea, măritu-i soţ, era de o vîrstă cu ea şi avea o sănătate ce promitea o viaţă lungă. N-avea a face, ea aştepta cu încăpăţînarea geniului care simte şi-şi apreciază propria valoare, înţelegînd că Dumnezeu nu face nimic fără rost şi că viitorul va trebui să-i dea satisfacţie.

Se apropiase atunci de familia Guise.

Henric, fire slabă, nu putea să conducă niciodată singur: cînd conducea cu ajutorul conetabilului şi familia Guise era înlăturată ; cînd conducea cu familia Guise şi atunci era în disgraţie conetabilul.

Aşa că ieşise pe seama regelui Henric al II-lea următorul catren :

Sire, dacă pe Carol orice îl laşi să-ţi ceară
Şi de dorinţa Dianei te laşi călăuzit,
Muiat, topit, boţit, sucit şi răsucit,

Află atuncea, Sire, că nu eşti de ceară.[1]

Ştim cine era Diana ; iar Carol era cardinalul de Lorena.

De altfel, nobilă şi mîndră familie erau acei de Guise. Într-o zi cînd ducele Claude venise la Luvru cu cei şase feciori pentru a-şi prezenta omagiul la scularea regelui, Francisc I îi spusese : „Te socot un om foarte fericit, vere, cînd te văd renăscînd înainte de a muri, în aşa de numeroşi şi frumoşi urmaşi.”

Într-adevăr, ducele Claude murind, lăsa în urma lui familia cea mai bogată, cea mai abilă şi mai ambiţioasă din regat. Cei şase fraţi, prezentaţi de tatăl lor lui Francisc I, aveau împreună un venit de vreo opt sute de mii de franci, adică mai mult de patru milioane, în moneda noastră actuală[2].

Cel mai renumit era fratele mai mare, numit ducele Francisc, *le Balafré* [3] adică marele duce de Guise. Rangul lui la curte era aproape egal cu al unui prinţ de sînge. Avea un preot, un vistiernic, opt secretari, douăzeci de paji, optzeci de funcţionari sau oameni de serviciu, o haită de vînătoare cu cîini neîntrecuţi decît de rasa cenuşie a regelui, numită rasă regală ; grajduri pline de cai arabi aduşi din Africa, din Turcia şi din Spania ; mulţime de ereţi şi şoimi de mare preţ, trimişi de Soliman şi de toţi prinţii necredincioşi drept omagiu faimei sale. Regele Navarei îi scria pentru a-i vesti naşterea fiului său, cel care a fost mai tîrziu Henric al IV-lea. Chiar conetabilul de Montmorency, cel mai orgolios baron al timpului, îi scria, începînd scrisoarea cu *Monseniore* şi sfîrşind cu *Prea umilul şi supusul dumneavoastră servitor;* iar Francisc îi răspundea: *Domnule conetabil : Prea bunul dumneavoastră prieten,* ceea ce, de altfel, nu era

---

[1] Joc de cuvinte între *Sire* şi *cire* : ceară, ce se pronunţă la fel în franceză.

[2] Pe la 1856.

[3] Cu cicatrice pe faţă.

adevărat, căci casa Guise şi casa Montmorency erau veşnic în război.

Trebuie să fi citit cronicile timpului, fie că se deapănă sub pana aristocratică a domnului Brantôme, fie că sînt consemnate oră cu oră de marele funcţionar al cancelariei regale Pierre de l'Estoille, ca să-ţi faci o idee de puterea acelui neam privilegiat şi tragic, dominînd cu aceeaşi forţă strada ca şi cîmpul de bătălie, la fel ascultată la răspîntiile pieţelor ca şi în cabinetele Luvrului, ale Windsor-ului ori ale Vaticanului, mai ales cînd interpretul lor era ducele Francisc. Dacă vă duceţi la Muzeul Artileriei cereţi să vi se arate platoşa purtată de acest Guise la asediul Metz-ului şi veţi observa pe ea urma celor cinci gloanţe, dintre care trei ar fi fost cu siguranţă mortale, dacă nu le-ar fi oprit blindajul acela de oţel.

Aşa că, fiind mai cunoscut şi mai popular chiar decît regele, era o adevărată desfătare pentru populaţia pariziană cînd ieşea el din palatul Guise, călare pe *Floare-de-crin* ori *Berbece* — cei doi cai favoriţi ai lui — cu vesta şi pantalonii de mătase stacojie, cu mantie de catifea şi toca împodobită cu o pană la culoarea vestei, urmat de patru sute de gentilomi, ca să străbată străzile capitalei. Toţi alergau atunci în calea lui, unii rupînd ramuri, alţii smulgînd flori ca să le arunce sub copitele calului său, strigînd :

— Trăiască ducele nostru !

Iar el, înălţîndu-se în scări cum făcea în bătălii, ca să vadă cît mai departe şi să atragă asupră-i loviturile, ori aplecîndu-se la dreapta sau la stînga, salutînd cu politeţă pe femei, bărbaţi şi bătrîni, zîmbind fetelor, mîngîind copiii, el era adevăratul rege, nu cel de la Luvru, de la Saint-Germain, de la Fontainebleau sau de la Tournelles, el era regele străzilor, a răspîntiilor, a pieţelor ; adevăratul rege, fiind regele inimilor !

De asta, cu riscul de a încălca armistiţiul da care Franţa avea aşa de mare nevoie, cînd papa Paul al III-lea

— din pricina unui conflict personal cu cei din familia Colonna, care, sperînd în sprijinul lui Filip al II-lea, deveniseră atît de cutezători, încît se ridicaseră cu oaste împotriva Sfîntului-Scaun, — cînd papa, repetăm, cu ocazia acestui conflict îl declară pe regele Spaniei înlăturat de la tronul Neapolului şi oferi acest regat lui Henric al II-lea, regele nu şovăi o clipă să numească pe ducele Francisc de Guise general şef al armatei ce-o trimitea în Italia.

Este adevărat că în această împrejurare, pentru prima dată poate, familiile Guise şi Montmorency erau de acord. Francisc de Guise plecat din Franţa, Anne de Montmorency rămînea primul personaj al regatului ; şi, în timp ce marele comandant îşi urmărea dincolo de munţi planurile de glorie, celălalt, care se credea un mare om politic, îşi urmărea la curte planurile ambiţioase, dintre care cel mai important pentru moment era să-şi căsătorească fiul cu doamna Diana, fiica legitimă a ducesei de Valentinois şi văduvă a ducelui de Castro, din familia Farnese, ucis la asediul Hesdin-ului.

Domnul duce Francisc de Guise se afla deci la Roma, războindu-se cu ducele de Alba.

După ducele Francisc de Guise, urma cardinalul de Lorena, înalt prelat bisericesc, aproape tot aşa de mare personaj ca fratele său şi pe care Pius al V-lea îl numea papa de peste munţi. Era, cum spune autorul cărţii *Istoria Mariei Stuart,* un diplomat cu două tăişuri, mîndru ca un Guise şi subtil ca un italian. Mai tîrziu el avea să născocească, să urzească şi să pună în aplicare ideea aceea remarcabilă a Ligii, care îl ridică pe nepotul lui treaptă cu treaptă pe scările tronului, pînă cînd unchiul şi nepotul fură loviţi de sabia celor patruzeci şi cinci. Cînd cei şase fraţi Guise erau la curte, cei patru mai tineri, ducele d'Aumale, marele egumen, marchizul d'Elbeuf şi cardinalul de Guise, nu lipseau niciodată de la ceremonialul sculării cardinalului Carol ; apoi toţi cinci se

duceau la sularea ducelui Francisc care îi conducea la rege.

Astfel amîndoi, unul ca războinic, celălalt ca om al bisericii, îşi pregăteau terenul pentru viitor : ducele Francisc, punînd stăpînire pe rege, cardinalul Carol izbutind să ajungă amantul reginei. Seriosul l'Estoille povesteşte aceasta în aşa fel, încît cel mai neîncrezător cititor să nu mai poată avea nici o îndoială, „Un prieten, spune el, mi-a povestit cum, fiind el culcat împreună cu valetul cardinalului într-o cameră ce dădea în cea a reginei-mame, văzu către miezul nopţii pe numitul cardinal, numai cu un halat pe umeri ,trecînd s-o vadă pe regină şi că prietenul lui îi spusese că de va dezvălui cele văzute, îşi va pierde viaţa”.

Cît despre ceilalţi patru prinţi ai casei de Guise, care nu joacă aproape nici un rol în povestirea noastră, portretele lor ne-ar abate prea mult.

Să ne mulţumim deci cu cele pe care le-am schiţat ducelui Francisc şi cardinalului Carol, aşa incomplete cum sînt.

Cel care aştepta pe Caterina de Medici în cabinet era cardinalul Carol, ce fusese văzut noaptea, *ducîndu-se la regină numai cu un halat pe umeri.*

Caterina ştia că se afla acolo, nu însă că venise cu cineva.

Într-adevăr, era însoţit de un tînăr de douăzeci şi cinci, douăzeci şi şase de ani, elegant îmbrăcat deşi se vedea că-i în haină de călătorie.

— A ! dumneata eşti, domnule de Nemours ! exclamă regina zărindu-l pe tînăr ; soseşti din Italia... Ce noutăţi aduci de la Roma ?

— Proaste, doamnă ! răspunse cardinalul, în timp ce ducele de Nemours se înclina în faţa reginei.

— Proaste!... Scumpul nostru văr, ducele de Guise, a suferit cumva o înfrîngere ? întrebă Caterina ! Fii atent! Chiar de mi-ai spune da, aş răspunde nu, atît de imposibil mi se pare asemenea lucru !

— Nu, doamnă, răspunse ducele de Nemours, domnul de Guise n-a fost învins; după cum aţi spus, aşa ceva este cu neputinţă ! Dar este trădat de familia Caraffa, părăsit chiar de papă şi m-a trimis la rege să-i spun că pentru gloria lui şi a Franţei nu mai poate rămîne mult timp în asemenea situaţie şi că cere ori întăriri, ori rechemarea.

— Şi, după înţelegerea noastră doamnă, zise cardinalul, l-am adus întîi aici pe domnul de Nemours.

— Dar rechemarea domnului de Guise, zise Caterina, înseamnă că regele renunţă la pretenţiile sale asupra regatului Neapole şi eu la pretenţiile mele asupra ducatului Toscana.

— Da, răspunse cardinalul ; dar, luaţi aminte doamnă, s-ar putea să avem curînd război în Franţa şi atunci nu va mai fi vorba de recucerit Neapolul şi Florenţa, ci de apărat Parisul.

— Cum, Parisul ? Glumeşti, domnule cardinal! Cred că Franţa poate apăra Franţa şi că Parisul se apără singur.

— Mă tem că vă faceţi iluzii, doamnă, răspunse cardinalul. Bizuindu-se pe armistiţiu, floarea armatei noastre a trecut în Italia cu fratele meu şi, cu siguranţă, fără purtarea echivocă a cardinalului Caraffa, fără trădarea ducelui de Parma care a uitat ce datorează regelui Franţei trecînd de partea împăratului, progresele ce le-am fi făcut spre Neapole, silind pe regele Filip al II-lea să se lipsească la rîndul său de o parte a armatei ca să protejeze Neapolul, ne-ar fi ferit de un atac. Dar astăzi, cînd Filip al II-lea este sigur că are în Italia oaste îndestulătoare ca să ne ţină în loc, îşi va întoarce ochii spre Franţa şi nu va scăpa prilejul să profite de slăbiciunea ei ; fără să mai ţinem seama că nepotul domnului conetabil a făcut o escapadă care va da încălcării armistiţiului de către regele Spaniei o aparenţă de dreptate.

— Vorbeşti despre atacul lui asupra cetăţii Douai ? întrebă Caterina.

— Întocmai.

— Ascultă, spuse regina, ştii că nu-l iubesc pe amiral, cum nu-l iubeşti nici dumneata ; atacă-l cît poţi, n-am să te împiedic, ci dimpotrivă, te voi ajuta din toate puterile.

— Deocamdată, ce hotărîţi ? zise cardinalul.

Şi văzînd-o pe Caterina că ezită :

— A ! urmă el, poţi vorbi în faţa domnului de Nemours ; şi el este din Savoia, dar prieten devotat, nu duşman ca vărul prinţului Emmanuel-Philibert.

— Hotărăşte singur, dragă cardinale, răspunse Caterina aruncînd prelatului o privire piezişă ; nu-s decît o femeie cu minte slabă ce nu se prea pricepe la politică... Aşa că, hotărăşte.

Cardinalul înţelese privirea aruncată de Caterina : pentru ea nu existau prieteni, ci numai complici.

— N-are a face, spuse Carol de Guise, spuneţi-vă totuşi o părere, doamnă, şi îmi voi permite s-o combat dacă va fi în contradicţie cu a mea.

— Ei bine, cred, zise Caterina, că regele fiind singurul conducător al statului, este primul care trebuie informat de orice lucru important... Aşa că, după părerea mea, dacă domnul duce nu este prea obosit, ar fi bine să ia un cal şi să-l ajungă pe rege oriunde ar fi, pentru a-i transmite înaintea tuturor ştirile pe care binevoitoarea dumitale prietenie faţă de mine dragă cardinale, mi le-a făcut cunoscute înaintea lui, spre marea mea părere de rău.

Cardinalul se întoarse spre ducele de Nemours cu un aer întrebător.

— Nu sînt niciodată obosit, monseniore, spuse acesta înclinîndu-se, cînd este vorba de serviciul regelui.

— În cazul acesta, zise cardinalul, voi porunci să vi se dea un cal şi, pentru orice eventualitate, voi preveni

pe secretari că regele va ţine consiliu după întoarcerea de la vînătoare... Vino, domnule de Nemours.

Tînărul duce salută respectuos pe regină şi se pregătea să-l urmeze pe domnul cardinal de Lorena, cînd Caterina atinse uşor braţul acestuia din urmă.

— Treceţi înainte, domnule de Nemours, zise Carol de Guise.

— Monseniore..., ezită Jacques de Nemours.

— Vă rog.

— Iar eu ,interveni regina întinzînd spre el mîna-i frumoasă, eu îţi ordon, domnule duce.

Ducele înţelegînd, fără îndoială, că regina mai avea de spus ceva cardinalului, se supuse fără a mai insista şi, sărutînd mîna reginei, ieşi primul, lăsînd intenţionat să cadă în urma lui draperia.

– Ce voiai să-mi spui, scumpa mea regină ? întrebă cardinalul.

— Voiam să-ţi spun, îi răspunse Caterina, că bunul rege Ludovic al unsprezecelea care, în schimbul sumei de cinci sute de mii de scuzi împrumutaţi de la bunicul meu Laurenţiu de Medici, i-a dat învoirea să pună pe stema noastră trei flori de crin, avea obiceiul să repete :

„Daca scufia mea de noapte mi-ar şti taina, as arun-ca-o în foc !” Cugetă la această maximă a bunului rege Ludovic al unsprezecelea, dragă cardinale... Eşti prea încrezător !

Cardinalul surîse auzind sfatul acela ; el care trecea drept diplomatul cel mai neîncrezător din vremea sa, descoperise pe cineva mai neîncrezător decît el.

Este adevărat că era florentina Caterina de Medici.

Cardinalul trecu şi el stavila tapiţeriei şi văzu că prudentul tînăr, pentru a nu fi acuzat de curiozitate, îl aştepta la zece paşi mai departe pe coridor.

Amîndoi coborîră în curte, unde Carol de Guise dădu ordin unui paj de la grajduri să aducă imediat un cal înşeuat.

Pajul se întoarse peste cinci minute cu calul. Nemours încalecă cu eleganţa unui cavaler desăvîrşit şi se avîntă în galop pe aleea cea mare din parc.

Tînărul se informase de direcţia în care pornise vînă-roarea şi i se răspunsese că sălbăticiunea trebuia să fie atacată în apropiere de drumul spre Poissy.

Aşa că se îndreptase în acea parte, sperînd că odată ajuns în locul unde fusese stîrnit animalul, sunetul cor-nului îl va călăuzi spre punctul unde se afla regele.

Dar în apropierea drumului spre Poissy nu văzu şi nu auzi nimic.

Un tăietor de lemne pe care îl întrebă îi spuse că vînătoarea o luase înspre Conflans.

Îşi întoarse imediat calul în direcţia arătată.

După un sfert de oră, la o răscruce de drumuri zări în mijlocul altei răspîntii un călăreţ ce se înălţase în scări ca să vadă mai departe şi care îşi ducea mîna la ureche ca să audă mai bine.

Călăreţul era desigur un vînător ce încerca să se ori-enteze.

Oricît de rătăcit ar fi fost vînătorul acela, trebuia să ştie mai bine locul probabil unde s-ar afla regele decît tînărul duce ,sosit din Italia abia de o jumătate de oră.

Aşa că domnul de Nemours se duse de-a dreptul la vînător.

Acesta, văzînd un călăreţ apropiindu-se de el şi gîn-dindu-se că dăduse peste cineva care l-ar putea informa de mersul vînătorii, înaintă şi el cîţiva paşi.

Dar amîndoi deodată, cu aceeaşi mişcare, dădură pinteni cailor : se recunoscuseră.

Vînătorul rătăcit, care încerca să se orienteze ridicîn- du-se în scări pentru a vedea mai departe şi ducîndu-şi mîna la ureche pentru a prinde un sunet, era comandantul gărzii scoţiene.

Cei doi călăreţi intrară în vorbă cu familiaritatea aceea curtenitoare, caracteristică tinerilor seniori ai epo-cii. Unul din ei, ducele de Nemours, descindea, este

adevărat, dintr-o casă princiară ; celălalt însă, contele de Montgcmery, se trăgea din cea mai veche nobleţe normandă, fiind urmaş al aceluiaşi Roger de Montgomery care îl însoţise pe Wilhelm Bastardul la cucerirea Angliei.

Căci la acea epocă existau în Franţa cîteva nume vechi ce se socoteau egale cu cele mai de vază şi mai vestite nume, deşi purtau titluri inferioare. Astfel erau Montmorency, ce n-aveau decît titlul de baroni ; Rohan, ce nu erau decît seniori ; Coucy, ce purtau doar titlul de sire[1] şi Montgomery ce erau numai conţi.

Cum bănuise ducele de Nemours, Montgomery se rătăcise de vînătoare şi încerca să se orienteze.

De altfel, locul era bine ales pentru asta, aflîndu-se la o răspîntie şi pe-o înălţime către care urcau uşor zgomotele şi totodată domina cinci ori şase căi pe unde trebuia numaidecît să treacă animalul hăituit.

Cei doi tineri, care nu se văzuseră de mai bine de şase luni, aveau a-şi pune unul altuia mii de întrebări importante : Montgomery despre armată şi despre faimoasele isprăvi războinice pe care, fireşte, trebuie să le fi săvîrşit domnul de Guise; iar celălalt despre curtea Franţei şi despre aventurile galante ce se mai petrecuseră.

Tocmai se aflau în toiul acestei interesante conversaţii, cînd contele de Montgomery puse mîna pe braţul ducelui.

I se păruse c-a auzit lătratul îndepărtat al haitei de cîini. Ascultară amîndoi. Contele nu se înşelase ; tocmai în capătul îndepărtat al unei alei imense văzură deodată, trecînd ca o săgeată, un mistreţ enorm, iar după el, la cincizeci de paşi mai în urmă, goneau cei mai înverşunaţi cîini, apoi venea grosul haitei şi în sfîrşit codaşii.

Numaidecît Montgomery duse cornul la gură, dînd semnalul că vînatul a fost văzut, pentru a-i aduna pe cei ce, la fel ca şi dînsul, se răzleţiseră şi care păreau a fi

---

[1] Titlu echivalent cu senior.

numeroşi, deoarece pe urmele fiarei trecuseră numai trei persoane, un bărbat şi două femei.

După îndîrjirea cu care bărbatul îşi zorea calul, cei doi ofiţeri bănuiră că era regele ; dar de la o distanţă atît de mare nu putură recunoaşte cine erau cele două îndrăzneţe amazoane care-l urmau atît de aproape.

Toţi ceilalţi vînători păreau că se rătăciseră.

Ţinînd seama de direcţia în care o luase animalul, ducele de Nemours şi contele de Montgomery se avîntară pe o alee ce tăia drumul vînătorii în unghiul drept.

Într-adevăr, în apropierea drumului spre Poissy regele atacase fiara, care era un solitar, cum se spune în termeni vînătoreşti. Mistreţul izbucnise la loc deschis cu acel avînt caracteristic animalelor mature şi se năpustise drept spre Conflans. Regele pornise imediat pe urmele lui sunînd urmărirea şi toată curtea se luase după rege.

Dar mistreţii n-au deloc stofă de curteni : cel cu care aveau de-a face în momentul de faţă, în loc să aleagă codrul bătrîn şi potecile frumoase, se repezise în cele mai dese hăţişuri şi în cele mai încîlcite mărăcinişuri drept care, după un sfert de oră, nu se mai aflau în urma regelui decît vînătorii cei mai înfocaţi şi dintre toate doamnele numai trei nu se dăduseră bătute : doamna Margareta, sora regelui, Diana de Poitiers şi mica *reginuţă* Maria Stuart, cum îi spunea Caterina.

Cu tot curajul iluştrilor vînători şi vînătoriţe despre care am vorbit, dificultăţile terenului, desimea pădurii ce silea pe călăreţi să facă ocoluri, înălţimea mărăcinişurilor cu neputinţă de trecut lăsaseră timp mistreţului şi cîinilor să se piardă în depărtare ; dar la capătul pădurii sălbăticiunea dăduse de zid, fiind astfel forţată să se întoarcă.

Regele, depăşit pentru un moment, dar sigur de rasa lui de cîini cenuşii, se oprise. Asta îngăduise cîtorva vînători să-l ajungă ; dar îndată lătrăturile se auziră din nou. Porţiunea de pădure spre care se îndrepta animalul

era mai puţin deasă ca cealaltă, aşa că de data aceasta regele îşi putu continua urmărirea cu şanse de-a o duce la bun sfîrşit.

Numai că se întîmplă iar ce se întîmplase cu zece minute mai înainte : fiecare rezistă numai cît îl ţinură puterile şi curajul. De altfel, la acea curte formată din chipeşi seniori şi cochete doamne, mulţi rămîneau poate în urmă fără a fi numaidecît siliţi de lenevia cailor, de desimea pădurii sau de obstacolele terenului ; asta o dovedea prea bine grupurile celor rămaşi locului pe la colţurile aleilor şi pe la răspîntii, care păreau mai atenţi la conversaţiile în care erau antrenaţi, decît la lătratul cîinilor sau la cornul însoţitorilor.

Iată de ce, cînd animalul fusese văzut de Montgomery şi de Nemours, era urmărit numai de un singur călăreţ care li se păruseră tinerilor a fi regele şi de două doamne pe care nu le recunoscuseră.

Era într-adevăr regele care, cu pasiunea-i cunoscută voia să ajungă primul la înfruntare, adică în momentul cînd mistreţul, văzîndu-se încolţit, se va propti cu spatele de un arbore, mărăciniş ori stîncă ca să înfrunte cîinii. Cele două amazoane care-l urmau erau doamna de Valentinois şi micuţa regină Maria, una cea mai bună, alta cea mai îndrăzneaţă dintre toate călăreţele de la curte.

De altfel, mistreţul începea să obosească şi era limpede că în curînd nu va mai putea rezista. Cîinii cei mai înverşunaţi erau gata, gata să-l ajungă.

Totuşi, încă un sfert de oră mai încercă să scape cu fuga de duşmani ; simţind însă că era din ce în ce mai încolţit, se hotărî să moară cel puţin frumos, ca un adevărat mistreţ şi, găsind o rădăcină de copac ce-i convenea, se propti cu spatele de ea grohăind şi clămpănind din fălci.

Abia luă poziţia că întreaga haită se repezi asupră-i, dînd de ştire prin lătrături şi mai întărîtate că sălbăticiunea îi înfrunta.

La acea larmă se adăugă îndată şi cornul regelui. Henric sosise şi el, căci se ţinuse tot aşa de aproape de cîini ca şi aceştia de mistreţ.

În timp ce suna din corn se uita în jur căutîndu-şi archebuzierul ; dar lăsase în urmă pe cei mai înverşunaţi hăitaşi, chiar pe aceia care aveau datoria să nu-l părăsească niciodată, astfel că nu văzu decît pe Diana şi pe Maria Stuart venind în goana mare a cailor, fiind, cum am mai spus, singurele care rezistaseră.

Nici o buclă din pieptănătura frumoasei ducese de Valentinois nu se desfăcu, iar toca de catifea era aşezată pe cap la fel de bine ca în momentul plecării.

Cît despre micuţa Maria, îşi pierduse şi voalul şi toca, iar frumosu-i păr castaniu, fluturînd în vînt, dovedea, la fel ca şi încîntătorii bujori din obraji, pasiunea cu care alergase.

La sunetele prelungi ce le scotea regele din corn, archebuzierul sosi cu o archebuză în mînă şi cu alta la oblîncul şeii.

În urma lui, prin desimea pădurii, se zăreau sclipind, tot mai aproape, broderiile de aur, culorile vii ale rochiilor, vestelor şi mantiilor; vînătorii soseau din toate părţile.

Animalul se apăra din toate puterile ; atacat de şaizeci de cîini deodată, ţinea piept tuturor duşmanilor. Adevărat că pe cînd cei mai ascuţiţi dinţi cercau zadarnic să pătrundă prin blana-i aspră, fiecare lovitură de colţi dată de mistreţ făcea o rană adîncă adversarului atins. Dar, deşi răniţi mortal, pierzîndu-şi sîngele, cu măruntaiele scoase, *cenuşiii regelui,* cum li se spunea, erau de o rasă atît de vitează încît se aruncau şi mai înverşunaţi la atac, neputîndu-se deosebi răniţii decît după petele de sînge din ce în ce mai numeroase ce împestriţau covorul acela mişcător.

Regele îşi dădu seama că era timpul să pună capăt măcelului, dacă nu voia să-şi piardă cei mai buni cîini.

Zvîrli cornul şi făcu semn să i se dea archebuza.

Fitilul fusese aprins, aşa că archebuzierul putu prezenta imediat arma regelui.

Henric era un trăgător de elită şi rareori greşea ţinta.

Cu archebuza în mînă se apropie pînă la vreo douăzeci şi cinci de paşi de mistreţ, ai cărui ochi scăpărau ca doi cărbuni încinşi.

Ţinti între ochii animalului şi trase.

Animalul primi încărcătura în cap ; dar din pricina mişcării pe care o făcu chiar în momentul cînd regele apăsa pe trăgaci, glonţul nimeri pieziş fruntea şi ricoşînd ucise unul din cîini.

Se putea observa pe căpăţîna mistreţului, între ochi şi ureche, urma însîngerată lăsată de glonte.

Henric rămase o clipă mirat că lovitura nu doborîse animalul, pe cînd calul înfricoşat, lăsîndu-se pe picioarele dîndărăt, bătea în loc cu cele de dinainte.

Întinse archebuzierului arma descărcată cerînd pe cealaltă.

A doua era gata amorsată şi aprinsă : slujitorul i-o întinse.

Regele o luă şi duse patul la umăr.

Dar, înainte de a avea timpul să ochiască, mistreţul, nevrînd fără îndoială să mai înfrunte riscul altui glonte, cu o teribilă scuturătură se eliberă de cîinii ce-l înconjurau, deschise o dîră sîngeroasă prin mijlocul haitei şi, fulgerător de iute, trecu pe sub calul regal care se ridică pe picioarele de dinapoi scoţînd un nechezat de durere, lăsînd să se vadă pîntecele deschis, din care curgea sînge şi maţe şi se prăbuşi imediat, prinzînd pe rege sub el.

Totul se petrecuse atît de năprasnic că nici unul dintre spectatori n-avu vreme să se repeadă înaintea mistreţului care se întorsese asupra regelui, înainte ca acesta să aibă vreme să-şi scoată cuţitul de vînătoare.

Henric îl căută cu mîna, dar era cu neputinţă să ajungă la el, căci şi cuţitul era prins sub partea stîngă a regelui.

Oricît de viteaz era, regele deschisese gura ca să strige după ajutor — căci căpăţîna hidoasă a mistreţului, cu ochii arzători, rîtul însîngerat şi colţii ascuţiţi era numai la cîteva palme, — cînd deodată auzi o voce pe care o recunoscu imediat după tonul ei hotărît:

— Nu vă mişcaţi, sire ; lăsaţi pe mine !

Apoi simţi cum o mînă îi ridica braţul şi văzu, ca într-o străfulgerare, o lamă lată şi ascuţită care, trecîndu-i pe lîngă umăr, se înfipse pînă la gardă în trupul mistreţului.

În acelaşi timp, două mîini voinice îl trăgeau înapoi, lăsînd să înfrunte loviturile animalului pe moarte numai pe noul adversar ce-i străpunsese inima.

Cel care-l trăgea pe rege înapoi, era ducele de Nemours.

Cel care, cu un genunchi în pămînt şi braţul întins, străpunsese inima mistreţului, era contele de Montgomery.

Contele de Montgomery scoase sabia din trupul animalului, o şterse de pajiştea verde şi deasă, o vîrî în teacă şi, apropiindu-se de Henric al II-lea ca şi cum nimic extraordinar nu s-ar fi întîmplat :

— Sire, rosti el, am onoarea să prezint regelui pe domnul duce de Nemours, care soseşte de peste munţi aducînd regelui veşti despre domnul duce de Guise şi viteaza-i armată din Italia.

III.CONETABIL ŞI CARDINAL

La două ore de la scena pe care am descris-o, după ce emoţiile intime sau oficiale se liniştiseră în inima celor prezenţi, iar Gabriel de Lorges, conte de Montgomery şi Jacques de Savoia, duce de Nemours, cei doi salvatori ai regelui, fuseseră felicitaţi pentru curajul şi dibăcia pe care o

arătaseră în această împrejurare, iar distribuirea măruntaielor vînatului la cîini — ceremonie însemnată ce nu se cuvenea să fie neglijată nici cînd se iveau treburi foarte importante — fiind îndeplinită în prezenţa regelui, reginei şi tuturor seniorilor şi doamnelor ce se aflau la Saint-Germain, Henric al II-lea, cu chipul surîzător, ca al omului scăpat dintr-o primejdie de moarte, care se simte cu atît mai plin de viaţă şi de sănătate cu cît a fost primejdia mai mare, Henric al II-lea, repetăm, intra în cabinetul său, unde îl aşteptau, în afară de sfetnicii lui obişnuiţi, cardinalul Carol de Lorena şi conetabilul de Montmorency.

Am mai amintit de vreo două, trei ori de conetabilul de Montmorency, dar am neglijat să facem pentru el ce am făcut pentru ceilalţi eroi ai istoriei noastre, adică să-l dezgropăm şi să-l punem să pozeze în faţa cititorilor, ca pe marele conetabil de Bourbon, pe care oştenii lui l-au dus după moarte la un pictor pentru a-i face portretul în picioare, cu armură, ca şi cum ar fi fost viu.

Anne de Montmorency era, atunci, şeful acelei vechi familii de baroni creştini, ori baroni de Franţa, cum se intitulau, ce se trăgeau din Bouchard de Montmorency care a dat regatului zece conetabili.

Îşi spunea şi se intitula Anne de Montmorency, duce, pair, mareşal, mare-maestru, conetabil şi întîiul baron al Franţei, cavaler al ordinelor Saint-Michel şi al Jaretierei; şeful celor o sută de aghiotanţi regali, guvernator şi lo- cotenent-general al Languedocului, conte de Beaumont, de Dammartin, de la Fère-en-Tardenois şi de Châteaubriant, viconte de Melun şi de Montreuil, baron de Am- ville, de Préaux, de Montbron, de Offemont, de Mello, de Châteauneuf, de Rochepot, de Dangu, de Méru, de Thoré, de Savoisy, de Gourville, de Derval, de Chanceaux, de Rougé, de Aspremont, de Maintenay ; senior de Écouen, de Chantilly, de Isle-Adam, de Conflans-Sainte-Honorine, de Nogent, de Valmondois, de Compiègne, de Gandelu, de Marigny, de Thourout.

După cum se vede din înşiruirea titlurilor, regele putea fi rege în Paris, dar Montmorency era duce, conte, baron, de jurîmprejurul Parisului, astfel că regalitatea părea prizoniera ducatelor, comitatelor şi baroniilor sale.

Născut în 1493, era, la epoca în care ne aflăm, un bătrîn de şaizeci şi patru de ani, care, deşi nu arăta mai tînăr decît vîrsta, avea forţa şi vigoarea juvenilă a unui om de treizeci. Violent şi brutal, avea toate calităţile primitive ale soldatului : curajul orb, nepăsarea în faţa primejdiei, rezistenţa la oboseală, la foame şi la sete. Peste seamă de orgolios, plin de vanitate, nu recunoştea altă superioritate decît a ducelui de Guise, dar numai ca prinţ de Lorena, căci ca general şi comandant de campanii militare se credea mult superior apărătorului de la Metz şi învingătorului de la Renty. Pentru el, Henric al II-lea nu era decît *micul stăpîn;* Francisc I fusese *marele stăpîn* şi nu voia să mai recunoască un altul. Curtean ciudat, ambiţios îndărătnic, obţinea prin batjocură şi grosolănie, în folosul avuţiilor şi onorurilor sale, ceea ce altul ar fi izbutit să capete prin supleţe şi măguliri. De altfel, Diana de Valentinois îl ajuta mult la asemenea treburi unde fără ea ar fi dat greş, intervenind în urma lui cu vocea-i dulce, privirea-i galeşă şi chipu-i gingaş, dregînd tot ce stricase mînia nepotolită a soldăţoiului. Luase parte pînă acum la patru mari bătălii şi la fiecare se arătase vrednic luptător, dar în niciuna nu dăduse dovada unui conducător inteligent. Prima din cele patru bătălii fusese cea de la Ravena ; avea pe atunci opsprezece ani şi urmase de plăcere, ca amator, ceea ce se chema pe timpuri stindardul general şi care nu era altceva decît fanionul voluntarilor; a doua, cea de la Marignan, unde comandase o companie de o sută de oşteni şi s-ar fi putut lăuda că cele mai straşnice lovituri de sabie şi de ghioagă el le dăduse, dacă n-ar fi avut alături, şi adesea înainte-i, pe marele lui stăpîn Francisc I, gigantul acela cu o sută de mîini, care ar fi cucerit lumea, dacă ar fi fost hărăzită aceluia care lovea cel mai zdravăn şi mai cu spor, cum se spunea în acele vremuri ; a treia, cea de la Bicoque, unde, fiind colonel al Elveţienilor, s-a luptat cu suliţa în mînă, şi-a fost lăsat drept mort pe cîmpul de luptă ; în sfîrşit a patra, cea de la Pavia, cînd ajunsese prin moartea cumnatului său, domnul de Châtillon, mareşal de Franţa. Fără să aibă bănuieli că bătălia s-ar putea da a doua zi, plecase noaptea într-o recunoaştere ; la bubuitul tunului se întoarse şi căzu prizonier *ca şi ceilalţi,* zise Brantôme. Într-adevăr, la înfrîngerea aceea dezastruoasă de la Pavia, toţi fură prinşi, chiar şi regele.

Spre deosebire de domnul de Guise care avea mari simpatii în burghezie şi magistratură, conetabilul nu putea suferi pe burghezi şi avea mare aversiune pentru cei ce purtau roba. Nu scăpa nici un prilej să-i *bruftuiască* pe unii şi pe alţii. Astfel, într-o zi de mare zăpuşeală venind la el un preşedinte să-i vorbească despre treburile serviciului, domnul de Montmorency îl primise cu boneta în mînă spunîndu-i :

— Hai, domnule preşedinte, dă-i drumul mai repede la ce vrei să-mi spui, şi acoperă-te.

Dar preşedintele, crezînd că domnul de Montmorency sta cu capul descoperit din consideraţie pentru el, răspunsese :

— Domnule, fiţi încredinţat că nu-mi voi pune pălăria în cap înainte de a vă acoperi domnia voastră.

Atunci, conetabilul :

— Dar prost mai eşti, domnule ! Nu cumva crezi că stau cu capul gol de dragul dumitale ? Nicidecum, ci ca să mă simt eu mai bine, amice, fiindcă mor de căldură... Te ascult, spune.

La asemenea vorbe, preşedintele zăpăcit cu totul, începu a se bîlbîi.

— Eşti un imbecil, domnule preşedinte ! îi spuse atunci domnul de Montmorency. Du-te acasă, învaţă-ţi bine lecţia şi cînd ai s-o ştii, să vii la mine, nu înainte.

Şi îi întoarse spatele.

Cînd locuitorii din Bordeaux se răzvrătiră şi îşi omo- rîră guvernatorul, conetabilul fu trimes în contra lor. Ei, aflînd că vine şi temîndu-se că represaliile vor fi teribile, îi ieşiră în întîmpinare la două zile depărtare, oferindu-i cheile oraşului.

— Plecaţi, domnilor din Bordeaux, plecaţi cu cheile voastre, n-am ce face cu ele, le răspunse el stînd călare şi înarmat.

Şi arătîndu-le tunurile :

— Vedeţi, iată cele pe care le aduc cu mine şi care vor deschide altfel porţile decît ale voastre... Aha ! vă învăţ eu minte să vă răsculaţi împotriva regelui şi să-i ucideţi guvernatorul şi locotenentul ! Să ştiţi că am să vă spînzur pe toţi !

Şi se ţinu de cuvînt.

La Bordeaux, domnul de Strozzi, care în ajun făcuse manevre cu trupa în faţa conetabilului, veni să-l vadă ca să-i

prezinte respectele sale, deşi era rudă cu regina. Cum îl zări, domnul de Montmorency îi strigă :

— Ei, bun venit Strozzi ! oamenii dumitale au făcut minuni ieri, şi-a fost într-adevăr o încîntare să-i priveşti, aşa că astăzi vor primi bani. Am şi dat dispoziţie.

— Mulţumesc, domnule conetabil, răspunse domnul de Strozzi, mă bucur nespus de mult că sînteţi mulţumit de dînşii, căci am să vă fac o rugăminte din partea lor.

— Ce rugăminte, Strozzi ? Spune !

— Ştiţi, lemnele de foc sînt scumpe în oraş şi cu frigul ăsta, îşi cheltuiesc toţi banii pe ele. .Aşa că vă roagă să le daţi o corabie numită *Le Montréal* ce se află pe ţărm şi care nu mai face două parale. Vor s-o desfacă şi să se încălzească cu ea.

— Cum să nu ! de acord, zise conetabilul. Să se ducă cît mai repede, să-şi ia şi ordonanţele, ca s-o facă bucăţele şi să se încălzească bine. Asta-i voinţa mea.

Dar iată că în timp ce conetabilul prînzea, domnii notabili şi cinstiţii consilieri ai oraşului se prezentară la el. Ori că domnul de Strozzi nu observase bine, ori că se încrezuse în spusele soldaţilor, sau nu se pricepea dacă o corabie este veche ori nouă, cea pentru care ceruse distrugerea era în stare să servească încă mult şi bine. De asta prea cinstiţii notabili veneau să-i arate conetabilului pagubele ce ar aduce desfacerea unui vas atît de frumos, care nu făcuse decît vreo două trei călătorii şi avea o capacitate de trei sute de tone.

Dar conetabilul îi întrerupse de la primele cuvinte cu tonul lui obişnuit :

— Bine ! bine ! bine !... Dar mă rog, cine sînteţi dumneavoastră, domnilor neghiobi, îi întrebă el, ca să mă controlaţi pe mine ? Isteţi viţei mai sînteţi de îndrăzniţi să mă învăţaţi ce trebuie să fac ! Dacă m-aş potrivi — şi nu ştiu ce mă opreşte — aş trimite pe loc să vă facă bucăţele casele, în locul corăbiei ; şi chiar aşa voi face dacă n-o ştergeţi imediat de aici. Hai, duceţi-vă acasă şi vedeţi-vă de afacerile voastre şi nu de ale mele !

Şi, în aceeaşi zi, corabia a fost făcută bucăţele.

De cînd se încheiase pacea, domnul conetabil îşi descărca mîniile cele mai violente asupra pastorilor religiei reformate, împotriva cărora nutrea o ură feroce. Una din

distracţiile lui era să intre în templele Parisului şi să-i alunge din amvon. Într-o zi, aflînd că regele le îngăduise să aibă un consistoriu, se duse la Popincourt, intră în adunare, răsturnă amvonul, strică toate băncile şi aprinse cu ele un foc mare ; de la acea ispravă i s-a tras şi porecla de căpitanul *Arde-Bănci.*

Astfel de brutalităţi conetabilul le săvîrşea mormăind rugăciuni, mai ales Tatăl Nostru, rugăciunea lui favorită, pe care o împăna în chipul cel mai grotesc cu poruncile barbare pe care le da, asupra cărora nu revenea niciodată.

Aşa că era jale cînd îl auzeau prinzînd a mormăi rugăciunea !

— Tatăl Nostru carele eşti în ceruri, rostea el; — *ia prindeţi-mi pe cutare !* — sfinţească-se numele tău; — *spînzuraţi-mi pe cutare de copacul de colo !* — vie împărăţia ta *; — trageţi-mi în ţeapă pe celălalt*; facă-se *voia ta* ; — *împuşcaţi-i pe netrebnicii ăştia în faţa mea !* — precum în cer, aşa şi pre pămînt; — *tăiaţi bucăţele pe ticăloşii care au vrut să reziste în clopotniţă împotriva regelui*! — pîinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi; — *daţi foc satului!* — şi ne iartă nouă greşelile noastre precum şi noi iertăm greşiţilor noştri ; — *daţi foc din cele patru colţuri, şi să nu scape nici o casă* ! — şi nu ne duce pe noi în ispită ; — *dacă ţăranoii strigă, aruncaţi-i în foc* ! — şi ne izbăveşte de cel viclean. *Amin !*

Asta se chema tatăl nostru al conetabilului.

Iată ce fel era omul pe care Henric al II-lea, intrînd în cabinetul său, îl găsi instalat în faţa rafinatului, spiritualului, aristocratului cardinal de Lorena, cel mai curtenitor gentilom bisericesc şi cel mai abil diplomat dintre toţi prelaţii timpului său.

Se înţelege cît de tare se ciocneau cele două firi, atît de opuse între ele, atît de contrare una alteia şi tulburările pe care le stîrneau în stat ambiţiile lor rivale.

Şi asta cu atît mai mult, cu cît familia de Montmorency era şi ea la fel de numeroasă ca şi familia de Guise, conetabilul avînd de la soţia sa, doamna de Savoia fiica monseniorului René bastard de Savoia şi mare-maestru în Franţa, cinci fii : domnii de Montmorency d'Amville, de Méru, de Montbron şi de Thoré, şi cinci fiice, dintre care patru

fuseseră căsătorite cu domnii de la Trémouille, de Tourenne, de Ventadour şi de Candale, iar a cincea, cea mai frumoasă dintre toate, ajunsese stareţă la Saint-Pierre din Rheims.

Ori, trebuia să-şi căpătuiască tot neamu-i numeros şi conetabilul era prea cărpănos ca să-i înzestreze el, cînd avea pe rege la îndemînă.

Văzîndu-l pe Henric, toţi se sculară şi se descoperiră.

Regele îl salută pe Montmorency cu un gest amical, aproape soldăţesc, pe cînd lui Carol de Lorena îi adresă o înclinare din cap plină de consideraţie.

— V-am chemat, domnilor, rosti el, deoarece chestiunea în care vreau să vă cer sfatul este gravă : domnul de Nemours a sosit din Italia, unde treburile merg prost din pricina lipsei de cuvînt a Sanctităţii-Sale şi a trădării celor mai mulţi dintre aliaţii noştri. Totul a mers la început minunat : domnul de Strozzi cucerise Ostia ; este devărat că am pierdut în şanţurile oraşului pe domnul le Montluc, un brav şi merituos gentilom, domnilor, pentru sufletul căruia vreau să vă rugaţi... Apoi, domnul duce de Alba, aflînd de apropiata sosire a ilustrului vostru frate, dragă cardinale, s-a retras la Neapole. Drept care, toate poziţiile din jurul Romei au fost pe rînd ocupate de noi. Într-adevăr, după ce traversase regiunea Milanului, ducele a înaintat spre Reggio, unde îl aştepta socrul său, ducele de Ferrara, cu şase mii de infanterişti şi opt sute de cai. Acolo s-a ţinut sfat între cardinalul Caraffa şi Jean de Lodève, ambasadorul regelui. Unii erau de părere că trebuia atacată Cremona sau Pavia, în timp ce mareşalul de Brissac va ţine pe duşman în stare de alarmă ; alţii arătară că înainte de-a fi avut timpul să cucerească cele două cetăţi, cele mai puternice din Italia, ducele de Alba va avea răgaz să-şi dubleze ostile, făcînd recrutări în Toscana şi în regatul Neapolului. Cardinalul Caraffa era de altă părere ; propunea să intre prin provincia de graniţă Ancona trecînd prin ţinutul Labour, unde toate localităţile, prost fortificate, se vor preda, pretindea el, de la prima somaţie. Ducele de Ferrara, însă, arătă că apărarea Sfîntului-Scaun fiind scopul principal al campaniei, ducele de Guise trebuia să înainteze direct spre Roma. Ducele de Guise se hotărî pentru soluţia din urmă, vrînd să ia cu el cei şase mii de infanterişti şi cei opt sute de cai ai domnului de Ferrara ; dar acesta nu se învoi,

argumentînd că putea fi atacat în orice moment de marele duce Cosimo de Medici, ori de ducele de Parma care trecuse de partea Spaniei. Domnul duce de Guise, domnilor, a fost silit să-şi urmeze drumul cu puţina oaste ce-l însoţea, nemaiavînd altă speranţă decît în trupele care, după spusele cardinalului Caraffa, aşteptau la Bolonia să se alăture armatei franceze. Ajuns la Bolonia cu domnul cardinal nepotul, ducele căută zadarnic trupele adunate. Trupele adunate nu existau. Fratele domniei tale, dragă cardinale, urmă regele, protestă cu energie ; dar i se răspunse că va găsi în provincia Ancona zece mii de oameni de curînd adunaţi de Sanctitatea-Sa. Ducele s-a încrezut în această făgăduială şi şi-a urmat drumul prin Romagna.

Acolo nu-l aştepta nici o întărire. Lăsă acolo oştirea noastră sub comanda ducelui de Aumale şi porni direct spre Roma, ca să afle chiar de la sfîntul-părinte ce avea de gînd. Papa, strîns cu uşa de domnul de Guise, a răspuns că într-adevăr datora un contingent de douăzeci şi patru de mii de oameni pentru războiul acela, dar că în cei douăzeci şi patru de mii de oameni se cuprindeau şi ostaşii ce păzeau fortăreţele Bisericii; ori, pentru asta erau repartizaţi în diferite cetăţi optsprezece mii de ostaşi papali. Domnul de Guise şi-a dat seama că nu putea conta decît pe oamenii ce-i adusese cu el; dar, după spusele papii, oastea pe care o avea era îndestulătoare, deoarece francezii nu pierduseră campaniile lor împotriva Neapolului, decît din pricină că suveranul pontif fusese împotriva lor. Ori, de data asta, în loc să fie împotriva francezilor, suveranul pontif era de partea lor şi datorită acestei alianţe, deşi numai pe plan moral şi spiritual, francezii nu puteau fi învinşi... Domnul de Guise, dragă conetabile, urmă Henric, în privinţa asta îţi seamănă puţin; nu se îndoieşte niciodată de izbînda lui, cîtă vreme are viteaza-i spadă la şold şi cîteva mii de oameni destoinici ce-l urmează. Grăbi venirea oastei sale şi cum sosi, ieşi din Roma, atacă Campli, luînd oraşul cu asalt şi trecu prin tăişul săbiei pe toţi, bărbaţi, femei şi copii !

La vestea acelei execuţii, conetabilul dădu primul semn vizibil de aprobare.

Cardinalul rămase nepăsător.

— De la Campli, urmă regele, ducele s-a dus să asediezе Civitella, care-i zidită, se pare, pe o înălţime abruptă şi prevăzută cu fortificaţii solide. A început cu bombardarea oraşului, dar înainte ca spărtura să fie îndeajuns de mare, armata noastră, cu nerăbdarea ei obişnuită, a încercat asaltul. Din nefericire, locul pe unde voia să pătrundă era apărat din toate părţile de bastioane ; drept urmare oamenii noştri au fost respinşi cu o pierdere de două sute de morţi şi trei sute de răniţi!

Un zîmbet de bucurie flutură pe buzele conetabilului : invincibilul eşuase în faţa unei amărîte cetăţui !

— În timpul acesta, continuă regele, ducele de Alba, adunîndu-şi trupele la Chieti, a pornit în ajutorul ase- diaţilor cu o oştire de trei mii de spanioli, şase mii de germani, trei mii de italieni şi trei sute de calabrezi. Era mai mult decît dublul armatei ducelui de Guise ! Văzînd inferioritatea în care se afla, ducele s-a hotărît să ridice asediul, ducîndu-se să aştepte inamicul în cîmp deschis, între Fermo şi Ascoli. — Spera ca ducele de Alba să accepte bătălia ce i-o propunea ; dar ducele de Alba sigur fiind că armata noastră este de la sine sortită pierzaniei, continuă campania fără să accepte nici întîlnire, nici încăierare, nici bătălie ; sau le acceptă, dar în asemenea poziţii că nu ne lăsă nici o şansă de reuşită. În situaţia asta, fără nici o speranţă de a primi de la papă oameni ori bani, domnul de Guise îmi trimete pe domnul duce de Nemours să-mi ceară întăriri considerabile, sau învoirea de a părăsi Italia şi de a se întoarce. Ce părere aveţi, domnilor ? Să facem o ultimă sforţare, trimiţînd prea-iubitului nostru duce de Guise oamenii şi banii de care are neapărată nevoie, sau e mai bine să-l rechemăm lîngă noi; şi rechemîndu-l să renunţăm la orice pretenţie cu privire la frumosul regat al Neapolului pe care, bazîndu-mă pe promisiunea Sanctităţii-Sale, îl şi destinasem fiului meu Carol ?

Conetabilul făcu un gest de a cere cuvîntul, dar ară- tînd totodată că era gata să cedeze întîietatea cardinalului de Lorena ; însă acesta, cu o uşoară mişcare a capului, îi dădu a înţelege că putea vorbi.

De altfel, tactica obişnuită a cardinalului era de a-l lăsa pe adversar să vorbească întîi.

— Sire, zise conetabilul, părerea mea este că nu trebuie să abandonăm o afacere atît de bine pusă pe roate şi că nici o sforţare nu poate fi prea mare pentru Maiestatea Voastră cînd e vorba să-şi sprijine armata şi generalul din Italia.

— Dar dumneata, domnule cardinal ? întrebă regele.

— Eu, răspunse Carol de Lorena, cer din suflet iertare domnului conetabil, dar părerea mea este absolut contrară cu a domniei sale.

— Asta nu mă miră, domnule cardinal, răspunse pe un ton acru conetabilul ! Ar fi însemnat să fim pentru întîia oară de aceeaşi părere. Deci, după părerea dumitale, domnule, fratele domniei-tale trebuie să se întoarcă ?

— Cred că, din punct de vedere diplomatic, ar fi mai bine să-l rechemăm.

— Singur, ori cu armata ? întrebă conetabilul.

— Cu toată armata, pînă la ultimul om !

— Şi la ce bun ? Găseşti că nu sînt şi aşa destui bandiţi de drumul mare ? Eu găsesc că sînt prea din belşug !

— Poate că sînt destui bandiţi de drumul mare, domnule conetabil, ba chiar din belşug ! cum spuneţi, dar ceea ce n-avem din belşug sînt oşteni destoinici şi mari comandanţi.

— Uitaţi, domnule cardinal, că sîntem în timp de pace şi că, în timp de pace, n-avem ce face cu cuceritori atît de grozavi.

— Rog pe Maiestatea Voastră, se întoarse cardinalul către rege, să-l întrebe pe domnul conetabil dacă crede serios într-o pace durabilă.

— Ei drăcie ! dacă cred, spuse conetabilul, ce mai întrebare !

— Ei bine, sire, zise cardinalul, eu nu numai că nu cred, dar sînt convins că dacă Maiestatea Voastră nu vrea să lase regelui Spaniei gloria de a-l ataca, trebuie să se grăbească el să-l atace pe regele Spaniei.

— Cu tot jurămîntul solemn al armistiţiului ? strigă conetabilul cu aşa pornire încît ai fi crezut că-i de bună credinţă. Dar uitaţi, domnule cardinal, că este o datorie să-ţi ţii jurămîntul ? şi cuvîntul regilor trebuie să fie mai sfînt decît oricare cuvînt dat şi că Franţa n-a încălcat niciodată această îndatorire, nici chiar faţă de turci şi de sarazini ?

— Atunci, dacă-i aşa, întrebă cardinalul, de ce nepotul dumneavoastră, domnul de Châtillon, în loc să stea liniştit în Picardia, provincia pe care o guvernează, a făcut asupra oraşului Douai o tentativă de escaladare prin surpriză, în care ar fi izbutit dacă o babă, care trecea întîmplător pe lîngă locul unde se aşezau scările, n-ar fi dat de ştire santinelelor ?

— De ce a făcut nepotu-meu asta ? exclamă conetabilul căzînd în cursă.

— Uite, am să-ţi spun de ce a făcut asta !

— Ascultăm, zise cardinalul.

Apoi, întorcîndu-se spre rege cu vizibilă intenţie :

— Ascultaţi, **sire.**

— A ! Maiestatea-Sa ştie la fel de bine ca mine, ce naiba! făcu conetabilul; căci, deşi pare foarte ocupat cu amorurile sale, aflaţi, domnule cardinal, că-l ţinem pe rege întotdeauna la curent cu afacerile de stat.

— Ascultăm, domnule conetabil, repetă cu răceală cardinalul. Urma să ne spuneţi ce pricină putea să motiveze incursiunea domnului amiral la Douai.

— Motivele ! pot să vă dau zece, nu unul, ce naiba !

— Spuneţi, domnule conetabil.

— Mai întîi, urmă acesta, încercarea făcută chiar de domnul conte de Mègue, guvernatorul Luxemburgului, prin intermediul intendentului său care corupse, făgăduindu-le trei mii de scuzi în mînă şi o pensie de aceeaşi valoare, pe trei soldaţi din garnizoana oraşului Metz, care să-i predea oraşul.

— Încercare pe care fratele meu a respins-o atît de vitejeşte, asta-i adevărat, zise cardinalul; am auzit de această tentativă care, din fericire, n-a izbutit, ca şi cea a nepotului dumneavoastră, amiralul... Dar asta-i numai o scuză şi ne-ai promis zece, domnule conetabil.

— Ei ! aşteptaţi... N-aţi aflat încă, domnule cardinal, că acelaşi conte de Mègue mituise un soldat provensal al garnizoanei din Marienbourg care se obligase, în schimbul unei mari sume de bani, să otrăvească toate fîntînile din oraş, şi că planul n-a reuşit chiar din pricina contelui care, temîndu-se că un singur om n-ar putea face toată treaba aceea, s-a adresat şi altora şi că aceştia au dat în vileag totul ? Ei drăcie ! n-o să-mi spuneţi că întîmplarea nu-i adevărată, domnule cardinal, deoarece soldatul a fost tras pe roată !

— Asta n-ar fi pentru mine un motiv destul de convingător; aţi pus să fie traşi pe roată şi spînzuraţi în viaţa dumneavoastră, domnule conetabil, destui oameni pe care eu îi socot la fel de nevinovaţi şi de martiri ca cei ucişi în circurile acelor împăraţi păgîni ce se numeau Nero, Comodiu şi Domiţian.

— La naiba ! domnule cardinal, poţi să negi cumva încercarea domnului conte de Mègue de-a otrăvi fîntînile din Marienbourg ?

— Dimpotrivă, domnule conetabil, v-am spus doar că o admit; dar ne-aţi promis zece scuze pentru tentativa nepotului dumneavoastră şi nu ne-aţi dat pînă acum decît două !

— Vi le găsesc, ei drăcie ! vi le găsesc ! Ştiţi, de pildă, că domnul conte de Berlaimont, intendentul finanţelor din Flandra, a urzit cu doi soldaţi gasconi un complot, cei doi luîndu-şi angajamentul ca, ajutaţi de domnul de Vèze, căpitanul unei trupe de pedestraşi, să predea regelui Spaniei oraşul Bordeaux, însă cu condiţia să li se pună la dispoziţie cinci sau şase sute de oameni ? Să văd dacă puteţi nega şi acest nou complot al regelui catolic şi am să vă răspund că unul din cei doi ostaşi, arestaţi la Saint-Quentin de guvernatorul oraşului ,a spus totul, ba chiar a ajuns să mărturisească că primise recompensa făgăduită, de faţă aflîndu-se Antoine Perrenot, episcopul de Arras. Ei, drăcia naibii ! spune că nu-i aşa, domnule cardinal, spune că nu-i aşa!

— Să mă ferească sfîntul ! zise cardinalul zîmbind, deoarece într-adevăr aşa este, domnule conetabil şi nu mi-ar conveni să-mi pun în primejdie sufletul pentru o minciună atît de mare. Dar asta nu face decît trei încălcări a tratatului de la Vaucelles, din partea Maiestăţii-Sale regele Spaniei şi ne-aţi făgăduit zece.

— Vă mai spun odată că vi se vor da toate zece, ei drăcie ! şi, de-i nevoie, vom ajunge chiar la o duzină !... A ! de exemplu, meşterul Jacques de la Flèche, unul din cei mai buni ofiţeri de geniu ai regelui Filip al II-lea, n-a fost surprins pe cînd sonda vadurile rîului Oise şi n-a fost dus în la Fère unde a mărturisit că ducele de Savoia, Emmanuel-Philibert, i-a dat o sumă de bani prin intermediul domnului de Berlaimont ca să

întocmească planurile cetăţilor Montreuil, Roye, Doulens, Saint- Quentin şi Mezières ; toate puncte pe care spaniolii vor să le cucerească pentru a încercui Boulogne şi Ardres, împiedicînd astfel aprovizionarea Marienbourg-ului ?

— Totul e cît se poate de exact, domnule conetabil, dar n-am ajuns la zece.

— Ei ! drăcie ! este neapărat nevoie să ajungem la zece pentru a ne da seama că, în realitate, armistiţiul este rupt de spanioli şi dacă nepotul meu, domnul amiral, a făcut o încercare la Douai, avea cu prisosinţă dreptul s-o facă.

— Dar nici n-am avut intenţia de a vă face să spuneţi altceva, domnule conetabil, aşa că îmi sînt îndeajuns cele patru dovezi pentru a fi convins că armistiţiul este rupt de regele Filip al II-lea. Deci, armistiţiul fiind încălcat nu odată, ci de patru ori, regele Spaniei este acela care nu şi-a ţinut cuvîntul şi a rupt armistiţiul, aşa că nu regele Franţei este cel ce nu-şi ţine cuvîntul dacă-şi recheamă din Italia oştirea şi generalul pentru a se pregăti de război.

Conetabilul îşi muşcă mustaţa-i albă ; mintea vicleană a adversarului îl condusese la o concluzie exact contrară intenţiilor sale.

De altfel de abia sfîrşise cardinalul de vorbit şi conetabilul să-şi muşte mustăţile, că răsună în curtea castelului Saint-Germain glasul unei trompete intonînd o arie străină.

— Ei ! ei ! făcu regele, cine-i pajul obraznic ce-mi sparge urechile cu o arie englezească ? Interesează-te, domnule de l'Aubespine, şi vezi ca mica puşlama să primească cîteva bune la spate pentru o astfel de glumă.

Domnul de l'Aubespine ieşi pentru a îndeplini ordinul regelui. Peste cinci minute se întoarse.

— Sire, zise el, cel care a cîntat din trompetă mai inainte nu-i nici paj, nici scutier şi nici valet; este un adevărat trompetist englez ce întovărăşeşte pe un herald trimis de vara MaiestăţiiVoastre, regina Maria.

Nici nu sfîrşise bine acele vorbe domnul de l'Aubespine, că o altă arie răsună, şi cu toţii recunoscură o vestire spaniolă.

— A ! a ! exclamă regele, după soţie, iată acum, se pare şi pe soţ !

Apoi, cu acel aer măreţ pe care vechii regi ai Franţei ştiau aşa de bine să-l arate în anumite ocazii :

— Domnilor, rosti el, în sala tronului ! Anunţaţi-i pe ofiţeri; eu voi preveni curtea. Oricare ar fi mesajul trimis de vara noastră Maria şi vărul nostru Filip, trebuie să-i primim cu cinstea cuvenită pe solii lor !

IV.RĂZBOIUL

Îndoita vestire a trompetelor engleze şi spaniole răsunase, nu numai în sala sfatului, ci în întregul palat, ca un dublu ecou din nord şi din sud.

Astfel că regele găsi pe toţi ai curţii aproape preveniţi ; toate doamnele erau pe la ferestre, aţintind cu priviri curioase pe cei doi heralzi şi suita lor.

La uşa sălii de consiliu conetabilul fu oprit de un tînăr ofiţer, trimis al nepotului său amiralul, cel pe care l-am văzut întrînd la împăratul Carol-Quintul în seara abdicării lui.

Domnul amiral era, credem că am mai spus, guvernatorul Picardiei ; deci avea să fie primul atacat în cazul unei invazii.

— A ! dumneata eşti, Théligny ? rosti cu voce scăzută conetabilul.

— Da, monseniore, răspunse tînărul ofiţer.

— Mi-aduci veşti de la domnul amiral ?

— Da, monseniore.

— N-ai văzut încă pe nimeni şi n-ai spus nimănui nimic?

— Veştile sînt pentru rege, monseniore, răspunse ofiţerul ; dar mi s-a recomandat să vi le comunic întîi dumneavoastră.

— Bine, spuse conetabilul, urmează-mă.

Şi la fel cum dusese cardinalul de Lorena pe ducele de Nemours la Caterina de Medici, conetabilul îl duse pe domnul de Théligny la ducesa de Valentinois.

În timpul acesta toată curtea se aduna în sala de recepţie.

După un sfert de oră, regele — avînd la dreapta pe regină, pe treptele tronului pe marii ofiţeri ai coroanei, în jurul lui, în fotolii, pe doamna Margareta, doamna Eli- sabeta a Franţei, Maria Stuart, ducesa de Valentinois şi cele patru Marii

; în sfîrşit, toată strălucita curte a casei de Valois ; — regele dădu poruncă să fie introdus heraldul englez.

Cu mult înainte de a-şi face apariţia, răsună în camera alăturată zgomotul pintenilor săi şi ai oştenilor care îl escortau. În sfîrşit, trecu pragul sălii înveşmîntat în mantia cu stema Angliei şi a Franţei şi înaintă cu capul acoperit, fără a se opri, pînă la zece paşi de tronul regelui.

Dar ajuns acolo, se descoperi şi, punînd un genunchi în pămînt, rosti cu voce tare următoarele cuvinte :

— Maria, regina Angliei, a Irlandei şi a Franţei, lui Henric, regele Franţei, salut ! Pentru relaţiile şi prietenia cu protestanţii englezi, duşmanii persoanei noastre, a religei noastre şi statului nostru şi pentru făgăduiala de ajutor şi ocrotire împotriva îndreptăţitelor măsuri luate împotriva lor, noi, Guillaume Norry, herald al coroanei Angliei, îţi declarăm război pe uscat şi pe mare şi, în semn de provocare, îţi aruncăm aici mănuşa de luptă.

Şi heraldul aruncă la picioarele regelui mănuşa-i de fier ce căzu pe parchet cu un zgomot surd.

— Bine, răspunse regele fără să se ridice, primesc această declaraţie de război ; dar vreau să ştie toată lumea că am respectat cu toată sinceritatea faţă de regina voastră ceea ce datoram bunei prietenii ce ne unea ; şi, deoarece ea atacă Franţa pentru un motiv atît de nedrept, nădăjduiesc că Dumnezeu mă va ajuta ca ea să nu cîştige, aşa cum n-au izbutit nici înaintaşii ei cînd i-au atacat pe ai mei. De altfel, îţi răspund blînd şi politicos, dat fiind că eşti trimisul unei regine ; dacă ar fi fost vorba de un rege, ţi-aş fi vorbit pe alt ton !

Şi, întorcîndu-se către Maria Stuart :

— Graţioasă regină a Scoţiei, zise el, deoarece războiul acesta te priveşte tot atît cît şi pe mine şi deoarece ai tot attîea drepturi la coroana Angliei, dacă nu chiar mai multe decît are sora noastră Maria la coroana Franţei, ridică te rog mănuşa şi dă în dar bravului Sir Guillaume Norris lanţul de aur pe care îl porţi la gît, lanţ de aur pe care scumpa mea ducesă de Valentinois va binevoi să-l înlocuiască cu şiragul de mărgăritare ce-l are la gît, pe care îl voi înlocui chiar eu, în aşa fel ca să nu rămînă în pierdere. Haide ! pentru a ridica o mănuşă de femeie trebuiesc mîini de femeie !

Maria Stuart se ridică şi cu graţia ei fermecătoare desfăcîndu-şi lanţul de la gîtu-i frumos îl trecu la gîtul heraldului ; apoi, cu aerul acela mîndru ce i se potrivea atît de bine :

— Ridic această mănuşă, spuse ea, nu numai în numele Franţei, ci şi în numele Scoţiei ! Herald, spune asta sorei mele Maria.

Heraldul se ridică cu capul uşor înclinat şi răspunse, retrăgîndu-se la stînga tronului :

— Se va îndeplini totul după dorinţa regelui Henric al Franţei şi-a reginei Maria a Scoţiei.

— Să intre heraldul fratelui nostru Filip al II-lea, spuse Henric.

Se auzi din nou acelaşi zgomot de pinteni, vestind pe heraldul spaniol care intră şi mai semeţ decît colegul lui şi înaintă, răsucindu-şi mustaţa-i castiliană, pînă la zece paşi de rege, unde oprindu-se, fără a pune un genunchi în pămînt ci numai înclinîndu-se, spuse :

— Filip, prin mila lui Dumnezeu, rege al Castiliei, Leonului, Grenadei, Navarei, Aragonului, Neapolelui, Siciliei, Majorcăi, Sardiniei, al insulelor, al Indiilor şi-a pămînturilor mării Oceanice ; arhiduce de Austria ; duce de Burgundia, Lothier, Brabant, Limburg, Luxemburg şi Gueldre ; conte de Flandra şi de Artois; marchiz al Sfîntului Imperiu ; senior de Frise, Salmi, Malines, a cetăţilor, a oraşelor şi ţinuturilor Utrecht, Overyssel şi Groeningen ; stăpînitor în Asia şi Africa, — ţie, Henric al Franţei, îţi facem cunoscut că din cauza atacurilor încercate asupra oraşului Douai şi a jefuirii oraşului Sens, ce au fost săvîrşite din porunca şi sub conducerea guvernatorului tău din Picardia, socotind armistiţiul jurat de noi la Vaucelles rupt, îţi declarăm război pe uscat şi pe apă şi în semn de provocare, în numele regelui, prinţului şi seniorului meu, eu Guzman d'Avila, herald de Castilia, Leon, Grenada, Navara şi Aragon, arunc aici mănuşa mea de luptă.

Şi, într-adevăr, scoţîndu-şi mănuşa din mîna dreaptă o aruncă cu insolenţă la picioarele regelui.

Atunci se putu observa cum sub stratul de pîrleală, faţa bărbătească a lui Henric al II-lea păli.

— Fratele nostru Filip al II-lea, răspunse el cu vocea puţin schimbată, ne-o ia înainte şi ne adresează reproşurile

care i se cuvin lui ; dar ar fi făcut mai bine, deoarece are atîtea nemulţumiri personale împotriva noastră, să ne facă o provocare personală. Am fi primit bucuroşi o luptă corp la corp pentru faptele noastre şi atunci Cel-de-Sus ar fi fost judecător între noi doi. Spune-i din partea mea, don Guzman d'Avila, că primim totuşi din toată inima războiul pe care ni-l declară, dar, dacă se răzgîndeşte şi se învoieşte să înlocuiască întîlnirea armatelor noastre printr-o întîlnire personală, o voi primi cu şi mai multă plăcere.

Şi, cum conetabilul îi atinse braţul ca să-i atragă atenţia :

— Şi vei adăuga, urmă Henric, că la propunerea pe care v-o făceam, ai văzut că prietenul meu, domnul conetabil, mi-a atins braţul ştiind că o prezicere a spus că voi muri într-un duel... Ei bine, riscînd împlinirea prezicerii, îmi menţin propunerea, deşi mă îndoiesc că această prezicere este de ajuns de convingătoare pentru fratele meu, pentru a-l hotărî s-o accepte. — Domnule de Montmorency, în calitate de conetabil al Franţei, ridică, te rog, mănuşa regelui Filip.

Apoi către Herald :

— Iată, prietene, zise el luînd de la spate un săculeţ anume pregătit plin cu aur, e cale lungă de aici pînă la Valladolid şi deoarece ai venit să-mi aduci o veste atît de bună, nu-i drept să cheltuieşti în călătoria asta lungă banii stăpînului ori ai dumitale. Ia deci aceşti o sută de scuzi de aur pentru cheltuielile de călătorie.

— Sire, răspunse heraldul, stăpînul meu şi cu mine sîntem din ţara în care aurul creşte şi n-avem decît să ne aplecăm ca să-l culegem cînd avem nevoie.

Şi, salutîndu-l pe rege, făcu un pas înapoi.

— A! a! trufaş ca un castillian ! murmură Henric. — Domnule de Montgomery, ia sacul şi aruncă banii în dar pe fereastră.

Montgomery luă sacul şi deschizînd fereastra, aruncă aurul lacheilor ce umpleau curţile şi care îl primiră cu urale de bucurie.

— Domnilor, urmă Henric ridicîndu-se, este obiceiul ca regele Franţei să sărbătorească ziua cînd un rege vecin îi declară război ; în seara asta va fi o îndoită petrecere deoarece am primit în acelaşi timp declaraţia unui rege şi a unei regine.

Apoi, întorcîndu-se către cei doi heralzi care stăteaa unul la stînga şi altul la dreapta :

— Sir Guillaume Norry, don Guzman d'Avila, le spuse el, deoarece domniile voastre sînteţi pricina petrecerii ca reprezentanţi ai reginei Maria, sora mea şi ai regelui Filip, fratele meu, sînteţi invitaţi de drept.

— Sire, se adresă conetabilul în şoaptă regelui, n-aţi vrea să aflaţi ultimele ştiri din Picardia, trimise de nepotul meu printr-un locotenent din compania delfinului, numit Théligny ?

— Cum să nu ! zise regele, adă-mi-l pe ofiţer, vere, îl primesc cu plăcere.

După cinci minute, tînărul introdus în sala armelor se înclina în faţa regelui, aşteptînd apoi respectuos să fie întrebat.

— Ei bine, domnule, i se adresă regele, ce veşti ne aduci despre sănătatea, domnului amiral ?

— În privinţa asta, sire, foarte bune ; domnul amiral este mai sănătos ca oricînd.

— Atunci, Dumnezeu să-l ţină mai departe sănătos şi toate vor fi bune ! Unde l-ai lăsat ?

— În la Fère, sire.

— Şi ce veşti te-a însărcinat să-mi transmiţi ?

— Sire, m-a însărcinat să spun Maiestăţii-Voastre să se pregătească de război greu. Duşmanul a adunat mai mult de cincizeci de mii de oameni şi domnul amiral crede că toate incursiunile de pînă acum n-au fost decît false demonstraţii pentru a-şi ascunde intenţiile adevărate.

— Şi ce-a făcut inamicul pînă acum ? întrebă regele.

— Ducele de Savoia, care-i comandantul suprem, răspunse tînărul locotenent, a înaintat întovărăşit de ducele d'Aerschott, de contele de Mansfeld, de contele d'Egmond şi de principalii ofiţeri ai armatei sale, pînă la Givet, unde era întîlnirea generală a trupelor inamice.

— Am aflat asta prin ducele de Nevers, guvernatorul din Champagne, zise regele ; ba chiar adăuga, în depeşa pe care mi-a scris-o cu privire la asta, că, după părerea lui, Emmanuel-Philibert acea ca ţintă principală Rocroy sau Mézières şi socotind că Rocroy, fortificată de curînd, n-ar putea susţine un asediu mai lung, am recomandat ducelui de

Nevers să vadă dacă n-ar fi mai bine s-o abandonăm. De atunci n-am mai primit veşti de la el.

— Le aduc eu Maiestăţii-Voastre, zise Théligny. Sigur de tăria cetăţii, domnul de Nevers s-a închis înăuntru şi la adăpostul zidurilor a ţinut piept atît de bine inamicului că, după mai multe încăierări în care a pierdut cîteva sute de oameni, acesta a fost silit să se retragă prin valul de la Houssu între satele Nismes şi Hauteroche. De acolo a luat-o prin Chimay, Glayon şi Montreuil-aux-Dames, a trecut apoi pe aproape de la Chapelle, pe care a jefuit-o, şi pe lîngă Vervins, pe care a prefăcut-o în cenuşă ; în sfîrşit, a înaintat pînă la Guise şi domnul amiral este încredinţat că are de gînd să asedieze fortăreaţa în care s-a închis domnul de Vassé.

— Ce trupe comandă domnul duce de Savoia ? întrebă regele.

— Trupe flamande, spaniole şi germane, sire. Patruzeci de mii de infanterişti şi cam vreo cincisprezece mii de cai.

— Şi cîţi oameni pot să adune domnul de Châtillon şi domnul de Nevers ?

— Adunîndu-i pe toţi, de abia pot ajunge la optsprezece mii de pedestraşi şi cinci, şase mii de cai, fără a mai ţine socoteala, sire, că printre cei din urmă, o mie cinci sute sau două mii sînt englezi, pe care nu te prea poţi bizui în cazul unui război cu regina Maria.

— Aşa că, ţinînd seama şi de garnizoanele care trebuiesc numaidecît lăsate în oraşe, nu vă putem da decît cel mult douăsprezece pînă la paisprezece mii de oameni, dragă conetabile, zise Henric întorcîndu-se spre Montmorency.

— Ce să-i faci, sire ! cu puţinul care mi-l daţi voi încerca să fac tot ce se poate. Am auzit că un vestit general din vechime, pe care îl chema Xenofon, n-avea decît zece mii de oşteni sub comanda lui cînd a izbutit o strălucită retragere pe o distanţă de aproape o sută cincizeci de leghe, iar Leonida, regele Spartei, avea o oaste de cel mult o mie de oameni cînd a oprit la Termopile timp de opt zile oştirea regelui Xerxes, care era cu mult mai numeroasă decît a ducelui de Savoia !

— Vra-să-zică, nu te descurajezi, dragă conetabile ? zise regele.

— Ba, dimpotrivă, sire ! Ei, drăcie ! n-am fost în viaţa mea atît de vesel şi de plin de speranţe ! Aş vrea numai să

am un om care să mă poată informa în ce stare se află oraşul Saint-Quentin.

— De ce, conetabile ? întrebă regele.

— Fiindcă cheile Saint-Quentin-ului deschid porţile Parisului, sire ; asta-i zicala unui om cu experienţă.

— Cunoşti Saint-Quentin-ul, domnule de Théligny ?

— Nu, monseniore ; dar dacă aş îndrăzni...

— Îndrăzneşte, ce naiba ! Îndrăzneşte ! regele îţi îngăduie.

— Iată ce este, domnule conetabil : am cu mine un fel de scutier dat de domnul amiral, care ar putea, dacă vrea, să informeze foarte bine pe Senioria Voastră despre starea în care se află oraşul.

— Cum adică, dacă vrea ? izbucni conetabilul. Trebuie să vrea, de voie de nevoie !

— Fără îndoială, spuse Théligny, n-ar îndrăzni să nu răspundă întrebărilor demnului conetabil ; numai că, fiind un şmecher fără pereche, va răspunde după placul său.

— După placul său ? vrei să spui după placul meu, domnule locotenent !

— A ! tocmai în această privinţă aş ruga pe Senioria Voastră să nu-şi facă iluzii. Va răspunde cum îi va conveni lui, nu dumneavoastră, căci monseniorul necunoscînd Saint-Quentin-ul nu-şi va putea da seama dacă a spus adevărul ori nu.

— Dacă n-a spus adevărul, îl spînzur !

— Da, este un mijloc de a-l pedepsi, dar nu un mijloc de a-l folosi. Credeţi-mă, domnule conetabil, este un băiat fin, abil şi foarte viteaz cînd vrea...

— Cum cînd vrea ? Nu-i viteaz întotdeauna ? îl întrerupse conetabilul.

— Este brav, monsenioare, cînd se ştie privit ; cînd nu-i privit este brav numai dacă-i în interesul lui să se bată. Nu poţi cere altceva unui aventurier.

– **Scumpul** meu conetabil, zise regele, scopul scuză **mijloacele.** Omul acesta ne poate fi de folos ; deoarece **domnul de** Théligny îl cunoaşte, lasă-l pe domnul de **Théligny** să conducă interogatoriul.

– Fie, consimţi conetabilul ; dar te încredinţez, sire, că eu am **o** metodă de a vorbi oamenilor...

— Da, monseniore, răspunse surîzînd Théligny, cunoaştem acea metodă ; are latura ei bună, dar cu meşterul Yvonnet, ar avea drept rezultat că ar trece, cu prima ocazie, de partea inamicului, căruia i-ar da împotriva noastră toate informaţiile pe care ni le poate da nouă împotriva lui.

— De partea duşmanului, ei drăcie ! de partea duşmanului, auzi ticăloşie ? răcni conetabilul. Dacă-i aşa, trebuie spînzurat numaidecît ! Înseamnă că-i un pungaş, înseamnă că-i un bandit, înseamnă că-i un trădător scutierul dumitale, domnule de Théligny ?

— Este pur şi simplu un aventurier, monseniore.

— A ! a ! şi nepotul meu se slujeşte de asemenea netrebnici ?

— Aşa-i în război, monseniore, zise rîzînd Théligny.

Apoi, întorcîndu-se spre rege :

— Pun pe bietul meu Yvonnet sub ocrotirea Maiestăţii-Voastre, şi cer ca orice ar zice şi orice ar face, să-l iau înapoi, teafăr, sănătos, aşa cum l-am adus.

— Ai cuvîntul meu, domnule, zise regele. Du-te şi-l caută pe scutier.

— Dacă regele îngăduie, urmă Théligny, i-aş putea face numai un semn şi ar urca numaidecît.

— Să vie.

Théligny se apropie de fereastra ce da spre pajiştea parcului, o deschise şi făcu un gest de chemare.

După cinci minute, meşterul Yvonnet apăru în pragul uşii purtînd aceeaşi platoşă din piele de bivol, aceeaşi haină ajustată de catifea cafenie şi aceleaşi cizme de piele pe care le avea cînd l-am prezentat cititorului.

În mînă ţinea aceeaşi tocă împodobită cu aceeaşi pană.

Atîta doar, că toate îmbătrîniseră cu doi ani.

Un lanţ de aramă, aurit pe vremuri, îi atîrna la gît legănîndu-se cu eleganţă pe piept.

Dintr-o singură ochire tînărul îşi dădu seama cu cine avea de-a face şi fără îndoială că recunoscuse pe rege, ori pe conetabil, poate chiar pe amîndoi, căci se opri respectuos lîngă uşă.

— Înaintează, Yvonnet! înaintează, prietene, îi spuse locotenentul şi află că te găseşti în faţa Maiestăţii-Sale Henric

al II-lea şi a domnului conetabil care, în urma elogiilor aduse de mine meritelor tale, au dorit să te vadă.

Spre marea uimire a conetabilului, meşterul Yvonnet nu păru absolut de loc mirat că datorează asemenea favoare meritelor sale.

— Vă mulţumesc, domnule locotenent, rosti Yvonnet făcînd trei paşi şi oprindu-se pe jumătate din prudenţă, pe jumătate din respect; meritele mele, oricît de neînsemnate ar fi, le depun la picioarele Maiestăţii-Sale şi la dispoziţia domnului conetabil.

Regele observă diferenţa pe care tînărul se pricepuse s-o arate între omagiul adus maiestăţii regale şi supunerea oferită domnului de Montmorency.

Fără îndoială, diferenţa aceea o simţi şi conetabilul.

— Bine, bine, zise el, să lăsăm frazele domnule filfizon ! şi să-mi răspunzi pe şleau, că de nu...

Yvonnet aruncă domnului Théligny o privire ce părea că spune : „Mă ameninţă cumva o primejdie ? ori mi se face o onoare ?”

Dar, bazîndu-se pe promisiunea regelui, Théligny luă iniţiativa interogatoriului.

— Dragul meu Yvonnet, îi spuse el, regele ştie că eşti un cavaler galant, foarte îndrăgit de femeile frumoase, şi că jertfeşti toaletei toate veniturile pe care le obţii cu inteligenţa şi curajul dumitale. Ori, cum regele vrea să-ţi pună la încercare inteligenţa imediat şi curajul mai tîrziu, m-a însărcinat să-ţi ofer zece scuzi de aur, dacă consimţi să-i dai, de asemeni şi domnului mareşal, cîteva informaţii importante despre oraşul Saint-Quentin.

— Domnul locotenent a binevoit să informeze pe rege că fac parte dintr-o asociaţie de oameni cinstiţi care au jurat să verse jumătate din cîştigurile realizate de fiecare, fie prin inteligenţă, fie prin forţă, la un fond comun ; astfel că din cei zece scuzi de aur ce mi se oferă, numai cinci îmi aparţin, ceilalţi cinci fiind partea asociaţiei?

— Şi cine te împiedică să-i păstrezi pe toţi zece, nătărăule ! interveni conetabilul, şi să nu crîcneşti o vorbă de norocul ce-a dat peste tine ?

— Cuvîntul dat, domnule conetabil ! Ce vreţi ! sîntem oameni prea mici ca să ne călcăm cuvîntul !

— Sire, zise conetabilul, n-am de loc încredere în cei care nu lucrează decît pentru bani.

Yvonnet se înclină în faţa regelui.

— Cer Maiestăţii-Sale îngăduinţa să spun două cuvinte.

— Ei asta ! dar puşlamaua...

— Conetabile, spuse regele, te rog...

Apoi, surîzînd :

— Vorbeşte, prietene, se adresă el lui Yvonnet.

Conetabilul ridică din umeri, făcu trei paşi înapoi şi începu să se plimbe încolo şi încoace, ca cineva care nu mai vrea să ia parte la conversaţie.

— Sire, rosti Yvonnet cu un respect şi o politeţe care ar fi făcut cinste şi unui curtean rafinat, rog pe Maiestatea-Voastră să binevoiască a-şi aminti că n-am fixat nici un preţ serviciilor mici ori mari, pe care nu numai că pot, dar chiar sînt dator, ca un umil şi ascultător supus, să i le pun la dispoziţie ; locotenentul meu, domnul de Théligny, a vorbit de zece scuzi de aur. Maiestatea-Sa bineînţeles că n-avea cum să ştie despre asociaţia mea cu alţi opt camarazi intraţi şi ei în serviciul domnului amiral. Am crezut de datoria mea s-o previn pe Maiestatea-Sa că oferindu-mi zece scuzi de aur, mie nu-mi dădea decît cinci, ceilalţi cinci revenind asociaţiei. Acuma Maiestatea-Sa să binevoiască a mă întreba : sînt gata să-i răspund fără să mai fie vorba de cinci, zece ori douăzeci de scuzi de aur, ci pur şi simplu de respectul, supunerea şi devotamentul pe care le datorez regelui meu.

Şi aventurierul făcu lui Henric o plecăciune atît de plină de demnitate, de parcă ar fi fost ambasadorul vreunui prinţ italian sau conte al Sfîntului Imperiu.

— Minunat ! exclamă regele; ai dreptate meştere Yvonnet, să nu ne facem socotelile dinainte şi va fi spre binele dumitale.

Yvonnet avu un zîmbet ce spunea : „A ! ştiu eu cu cine am de-a face !”

Dar, cum toate aceste mici întîrzieri iritau firea-i nerăbdătoare, conetabilul se apropie şi postîndu-se în faţa tînărului spuse, bătînd din picior :

— Haide, acum că sînt stabilite condiţiile, îmi spui odată ce ştii despre Saint-Quentin, secătură ?

Yvonnet îl privi pe conetabil cu expresia aceea zeflemitoare pe care n-o au decît parizienii :

— Saint-Quentin, monseniore ? zise el, Saint-Quentin este un oraş situat pe malurile rîului Somme, la şase leghe depărtare de la Fère, la treisprezece leghe de Laon, la treizeci şi patru de leghe de Paris ; are douăzeci de mii de locuitori, un sfat administrativ compus din douăzeci şi cinci de funcţionari municipali şi anume : un primar de drept, un primar ales, unsprezece juraţi şi doisprezece pîrgari. Aceşti funcţionari numesc şi instruiesc ei singuri succesorii, pe care-i aleg dintre cetăţeni, după o decizie a Parlamentului din 16 decembrie 1335 şi o cartă a lui Carol al VI-lea din anul 1412.

— Ta, ta, ta, ta, ta ! strigă conetabilul, cu ce dracu ne împuiază urechile cobea asta ?... Te întreb ce ştii despre Saint-Quentin, animalule !

— Mă rog, eu vă spun ce ştiu, şi vă pot garanta informaţiile ; le ştiu de la prietenul meu Maldent, care-i originar din Noyon şi care a stat trei ani în Saint-Quentin în calitate de secretar de procuror.

— Vedeţi, sire, zise conetabilul, credeţi-mă, nu vom scoate nimic de la puşlamaua asta, pînă nu-l vom aşeza pe un cal bun de lemn cu cîte patru ghiulele de douăsprezece la fiecare picior.

Yvonnet rămase nepăsător.

— Nu sînt tocmai de părerea dumitale, conetabile ; cred că n-o să obţinem nimic de la el cît timp îl vom sili să vorbească ; dar cred că ne va spune tot ceea ce dorim să aflăm, dacă îl lăsăm pe domnul de Théligny să-l întrebe. Dacă ştie cele ce ne-a spus, — şi care-i tocmai ceea ce n-ar trebui să ştie, — fii sigur că mai ştie şi alte lucruri... Nu-i aşa, meştere Yvonnet, că n-ai studiat numai geografia, populaţia şi organizarea oraşului Saint- Quentin şi că mai ştii şi starea în care se află meterezele şi starea de spirit a locuitorilor ?

— Dacă locotenentul meu binevoieşte să-mi pună întrebări, ori dacă regele mi-ar face onoarea să-mi adreseze întrebările la care doreşte un răspuns, voi face tot ce-mi stă în putinţă ca să-l mulţumesc pe locotenentul meu ori să mă supun regelui.

— Secătura-i numai miere, bombăni conetabilul.

— Haide, Yvonnet, zise Théligny, dovedeşte Maiestăţii-Sale că nu l-am indus în eroare cînd i-am lăudat inteligenţa ta şi spune-i, ca şi domnului conetabil, în ce stare se află în prezent întăriturile oraşului.

Yvonnet clătină din cap.

— Ai zice că secătura se pricepe ! mormăi conetabilul.

— Sire, răspunse Yvonnet fără să ia în seamă replica domnului de Montmorency, am onoarea să informez pe Maiestatea-Voastră că oraşul Saint-Quentin, neştiind că-i ameninţat de vreo primejdie şi prin urmare neavînd pregătit nici un mijloc de apărare, nu ar putea rezista niciunui atac prin surprindere.

— Dar, oricum, întrebă regele, are metereze de apărare ?

— Da, fără îndoială, răspunse Yvonnet; prevăzute cu turnuri rotunde şi pătrate legate între ele prin ziduri şi două bastioane în colţ, dintre care unul apără cartierul Isle ; dar bulevardul n-are nici măcar parapet şi nu-i protejat decît de un şanţ săpat în afară. Nivelul oraşului, care nu se ridică deasupra împrejurimilor, este dominat în multe locuri de înălţimile vecine şi chiar de mai multe case situate pe marginea şanţului exterior şi, la dreapta drumului spre Guise, între rîul Somme şi poarta Isle, zidul cel vechi — aşa se cheamă în acel punct meterezul — zidul vechi este aşa de stricat, încît orice om ceva mai sprinten îl poate escalada cu uşurinţă.

— Atunci, strigă conetabilul, dacă eşti inginer, de ce n-ai spus de la început, ticălosule ?

— Nu sînt inginer, domnule conetabil.

Yvonnet îşi aplecă ochii cu prefăcută modestie.

— Şi ce eşti atunci, mă rog ?

— Yvonnet este amorezat, monseniore, zise Théligny, şi ca să ajungă la drăguţa lui în cartierul Isle, lîngă poarta cu acelaşi nume, a fost silit să studieze părţile tari şi slabe ale zidului.

— A ! a ! mormăi conetabilul, ăsta-i într-adevăr un motiv !

— Haide, urmează, zise regele, şi-ţi voi dărui o cruce frumoasă de aur s-o dai iubitei tale prima oară cînd te vei duce s-o vezi la întoarcere.

— Şi niciodată o cruce de aur nu va străluci pe un gît mai frumos ca al Gudulei, sire !

— Ei, ia te uită că acuma animalul are de gînd să ne facă portretul amantei sale ! spuse conetabilul.

— Şi de ce nu, dacă-i frumoasă, vere ? răspunse regele rizînd. — Vei avea crucea, meştere Yvonnet.

— Mulţumesc, sire !

— Şi acum spune-mi, există măcar o garnizoană în oraşul Saint-Quentin ?

— Nu, domnule conetabil.

— Nu ! exclamă Montmorency ; cum adică, nu ?

— Pentru că oraşul este scutit de găzduirea militarilor, iar apărarea oraşului este un drept pe care cetăţenii ţin foarte mult să-l păstreze.

— Cetăţenii ! drepturi !... Sire, ascultaţi-mă pe mine : lucrurile or să meargă tot anapoda cîtă vreme burghezia, comunele, se vor prevala de nu ştiu ce drepturi pe care cică le-ar avea de la nu ştiu cine !

— De la cine ? Să-ţi spun eu, vere : de la regii, predecesorii mei.

— Ei, atunci să-mi dea împuternicire Maiestatea- Voastră de-a lua înapoi burgheziei acele drepturi şi rezolv chestiunea cît ai bate din palme.

— Vom discuta despre asta mai tîrziu, dragă conetabile. Deocamdată să ne ocupăm de Spaniol, asta-i principalul. Ar trebui o garnizoană bună la Saint-Quentin.

— Tocmai în privinţa asta ducea tratative domnul amiral în momentul cînd am plecat, zise Théligny.

— Şi trebuie să fi reuşit pînă acum, îşi dădu cu părerea Yvonnet, deoarece avea de partea lui pe jupîn Jean Pauquet.

— Cine-i jupîn Jean Pauquet ? întrebă regele.

— Este unchiul Gudulei, sire, răspunse Yvonnet cu un ton în care se simţea oarecare îngînfare.

— Cum, secătură ! strigă conetabilul, faci curte nepoatei unui demnitar ?

— Jean Pauquet nu este un demnitar, domnule conetabil.

— Atunci, cine-i acest Jean Pauquet al tău ?

— Este sindicul tuturor ţesătorilor.

— Doamne sfinte ! exclamă conetabilul, în ce timpuri trăim, să fii silit să duci tratative cu un sindic al ţesătorilor

cînd vrea regele să pună o garnizoană într-un oraş de-al său !.... Să-i spui lui Jean Pauquet al tău că pun să-l spînzure dacă nu deschide, nu numai porţile oraşului, dar şi porţile casei lui, ostaşilor pe care voi avea chef să-i trimit.

— Poate ar fi mai bine ca domnul conetabil să-l lase pe domnul de Châtillon să ducă tratativele, zise Yvonnet clătinînd din cap ; ştie mai bine decît Senioria Voastră cum trebuie să-i vorbeşti lui Jean Pauquet.

— Mi se pare că vrei să dai sfaturi ? strigă conetabilul, cu un gest ameninţător.

— Dragă vere, zise Henric, lasă-ne, te rog, să sfîrşim ce-am început cu băiatul acesta vrednic. Vei putea judeca singur adevărul afirmaţiilor sale, deoarece armata este sub comanda dumitale şi vei pleca acolo cît mai curînd cu putinţă.

— A ! făcu conetabilul, chiar mîine ! Sînt nerăbdător să pun la locul lor pe toţi burghezii aceia !... Un sindic al ţesătorilor, ei drăcie, grozav personaj ca să ducă tratative cu un amiral !... Ptiu !

Şi se duse să-şi roadă unghiile în pervazul ferestrii.

— Şi acuma, întrebă regele, spune-mi, împrejurimile oraşului sînt uşor de trecut ?

— Din trei părţi, da, Sire : dinspre cartierul Isle, dinspre Rémicourt şi dinspre capela Epargnemaille. Dar dinspre Tourrival, trebuie să treci bălţile de la Grosnard, pline de gropi şi de mlaştini.

Conetabilul se apropiase cu încetul ca să asculte amă-nuntele acele care îl interesau.

— Şi în caz de nevoie, întrebă el, ţi-ai putea lua răs-punderea să conduci prin bălţile acele o ceată de oşteni care ar intra sau ar ieşi din oraş ?

— Fără îndoială ; dar, după cum am mai spus domnului conetabil, unul dintre asociaţii mei, pe care îl cheamă Maldent, ar fi mult mai indicat, deoarece a locuit trei ani la Saint-Quentin, pe cînd eu nu m-am dus decît noaptea şi am mers întotdeauna foarte repede.

— Şi de ce foarte repede ?

— Pentru că noaptea, cînd sînt singur, mă tem.

— Cum, exclamă conetabilul, te temi ?

— Desigur că mă tem.

— Şi mărturiseşti asta, caraghiosule ?

— De ce nu, dacă-i aşa ?

— Şi de ce te temi ?

— Mă tem de flăcările mişcătoare, de strigoi şi de vîrcolaci.

Conetabilul izbucni în rîs.

— Aha ! ţi-e frică de flăcări mişcătoare, de strigoi şi de vîrcolaci ?

— Da, sînt îngrozitor de nervos !

Şi tînărul se schimbă la faţă, ca şi cum l-ar fi trecut fiorii.

— A ! dragă Théligny, se întoarse spre acesta conetabilul, te felicit pentru scutierul dumitale. Bine că ştiu ; nu l-aş folosi drept curierul meu de noapte.

— Adevărat că-i mai bine să mă folosiţi ziua.

— Da, şi să te las noaptea să te duci la Gudule, nu-i aşa?

— După cum vedeţi, domnule conetabil, vizitele mele n-au fost zadarnice, aşa crede şi regele deoarece a avut bunătatea să-mi făgăduiască o cruce.

— Domnule conetabil, ai grijă să i se plătească tînă- rului patruzeci de scuzi de aur pentru informaţiile preţioase ce ni le-a dat şi pentru serviciile ce se oferă să ni le aducă. Adaugă încă zece scuzi ca să cumpere o cruce domnişoarei Gudule.

Conetabilul ridică din umeri.

— Patruzeci de scuzi, bombăni el ; patruzeci de vergi ! patruzeci de beţe ! patruzeci de lovituri cu coada halebardei pe spinare !

— M-ai înţeles, vere ? Mi-am dat cuvîntul ; nu mă face să mi-l calc!

Apoi, către Théligny :

— Domnule locotenent, domnul conetabil are să vă dea învoire să luaţi cai din grajdurile mele de la Luvru şi de la Compiègne, ca să puteţi merge mai repede. Nu te gîndi să-i menajezi şi cearcă să ajungi mîine în la Fère. Domnul amiral trebuie prevenit cît mai repede că războiul a fost declarat. — Călătorie bună, domnule, şi succes!

Locotenentul şi scutierul salutară respectuos pe regele Henric al II-lea şi îl urmară pe conetabil.

Zece minute mai tîrziu porneau în galop pe drumul Parisului, iar conetabilul se întorcea la rege care rămăsese în cabinetul lui.

V.UNDE CITITORUL REGĂSEŞTE CHIPURI CUNOSCUTE

Henric al II-lea aştepta pe conetabil pentru a da neîntîrziat ordine de cea mai mare importanţă.

Domnul de Montgomery, care mai comandase cu cîţiva ani înainte nişte trupe franceze trimise în ajutor reginei Scoţiei, primi însărcinarea să plece la Edinburgh pentru a cere, conform tratatului semnat între acest regat şi Franţa, ca Scoţienii să declare război Angliei şi seniorii din consiliul regenţii să trimită în Franţa delegaţi avînd împuternicire să încheie căsătoria dintre tînăra regină Maria şi delfin.

În acelaşi timp se întocmea un act prin care Maria Stuart, cu consimţămîntul familiei Guise, transmitea regelui Franţei regatul Scoţiei şi drepturile pe care le avea, sau ar putea să le aibă, asupra regatului Angliei, în cazul cînd ar muri fără moştenitor de parte bărbătească.

Imediat după căsătorie, Maria Stuart trebuia să capete titlul de regină a Franţei, a Scoţiei şi a Angliei. Între timp se grava pe vesela tinerei suverane triplul blazon al casei de Valois, a Stuarţilor şi Tudorilor.

Seara, cum hotărîse regele Henric al II-lea, avu loc o splendidă serbare la castelul Saint-Germain şi cînd cei doi heralzi se întoarseră, unul la stăpîna şi altul la stăpînul lor, le putură spune cu ce manifestări de bucurie se primeau declaraţiile de război la curtea Franţei.

Dar cu mult înainte ca prima fereastră a castelului Saint-Germain să se lumineze, doi cavaleri, călărind pe nişte cai minunaţi, se avîntau pe poarta Luvrului şi ajungînd la bariera de la Villette o luau în trap grăbit, pe drumul ce ducea spre la Fère.

În satul Louvres se opriră o clipă pentru a-şi odihni puţin caii, pe care-i schimbară la Compiègne, cum fusese aranjat; apoi, cu toată ora înaintată a nopţii şi puţina odihnă pe care şi-o îngăduiseră, porniră din nou la drum şi ajunseră la Noyon în zorii zilei. După ce se odihniră acolo o oră, plecară în grabă spre la Fère, unde intrară la orele opt dimineaţă.

Nu se întîmplase nimic nou de la plecarea lui Théligny şi a lui Yvonnet.

Deşi cel din urmă nu stătuse decît foarte puţină vreme la Paris, găsise timp să-şi reînnoiască garderoba la o cunoştinţă a sa, negustor de haine vechi, ce locuia pe strada Prêtres-Saint-Germain-L'Auxerrois. Tunica-i ajustată şi pantalonii bufanţi cafenii fuseseră înlocuiţi cu vestă şi pantaloni scurţi de catifea verde, garnisiţi cu fireturi de aur şi o tocă vişinie, împodobită cu o pană albă. Ciorapi ajustaţi, vişinii, asortaţi cu toca şi cizme, aproape ireproşabile, înarmate cu nişte uriaşi pinteni de aramă, completau costumul. Dacă îmbrăcămintea nu era chiar nouă, fusese probabil purtată atît de puţin timp şi de un stăpîn atît de îngrijit, că ar fi trebuit să fii prea de rea credinţă ca să poţi observa şi mai ales să-ţi poţi închipui că ieşea din dugheana unui negustor de haine vechi şi nu din atelierul unui croitor.

Cît despre lanţ, după ce Yvonnet îl sucise în toate felurile hotărîse că mai rămăsese pe el destul aur ca să dea o iluzie celor ce-l priveau de la o distanţă de cîţiva paşi. N-avea decît să nu îngăduie nimănui să-l privească prea de aproape.

Dar ne grăbim să spunem că Yvonnet fusese foarte conştiincios la cumpărarea crucii de aur ; numai că nimeni n-a ştiut vreodată dacă darul oferit nepoatei lui Jean Pauquet de Maiestatea-Sa Henric al II-lea îl costase într-adevăr pe Yvonnet toţi cei zece scuzi de aur.

Părerea noastră este că din răzuiala acelei cruci Yvonnet izbutise să-şi croiască nu numai vesta şi pantalonii scurţi de catifea verde, toca vişinie şi pana albă, cizmele de bivol şi pintenii de aramă, dar şi o elegantă platoşă agăţată de şa pe crupa calului, care la fiecare mişcare scotea un uşor zăngănit de fierărie foarte războinic.

Dar cum toate acestea avuseseră drept scop împodobirea şi apărarea persoanei sale şi cum persona sa aparţinea domnişoarei Gudule, trebuie să recunoaştem că Yvonnet, chiar să fi folosit răzuiala de la crucea iubitei sale, nu însemna că deturnase de la destinaţia lor banii Maiestăţii-Sale regele Franţei.

De altfel abia intrase pe poarta din la Fère că-şi putu da seama de senzaţia pe care o stîrnea noua lui toaletă. Frantz şi Heinrich Scharfenstein, în calitatea lor de achizitori ai

asociaţiei, erau ocupaţi cu mînarea spre tabără a unui bou pe care îl cumpăraseră şi care, cu acel instinct de conservare ce îndepărtează pe animale de măcelărie, refuza să meargă, atît cît îi sta în putinţă, căci Heinrich Scharfenstein îl trăgea de un corn, pe cînd Frantz îl împingea de la spate.

La zgomotul făcut de potcoavele cailor ce răsunau pe pavaj, Heinrich ridică capul şi, recunoscînd pe scutier, strigă :

— O, Frantz, prifeste la tom Yfonnet, ce formoz este el !

Şi, de admiraţie, scăpă cornul boului care, profitînd de libertatea ce i se da, făcu stînga-mprejur şi ar fi ajuns la grajd dintr-o suflare dacă Frantz care, cum am mai spus, staţiona în vecinătatea cozii, n-ar fi înhăţat acel apendice şi încordîndu-se cu forţa-i herculeană, n-ar fi oprit pe loc animalul fugar. Yvonnet făcu din mînă un salut protector şi trecu mai departe.

Sosiră la Coligny.

Tînărul locotenent arătă cine este şi intră imediat în cabinetul amiralului, urmat de Yvonnet care, cu tactu-i obişnuit şi cu toată schimbarea ce se petrecuse în aspectul persoanei sale, rămase respectuos lîngă uşă.

Domnul de Chatillon, aplecat asupra unei hărţi geografice incomplete cum se făceau în acea vreme, încerca s-o întregească cu informaţiile ce i le da un om cu o figură fină, cu nasul ascuţit şi ochi inteligenţi, ce sta în picioare înaintea lui. Acel om era prietenul nostru, picardul Maldent care, după cum afirmase Yvonnet, cunoştea oraşul şi împrejurimile ca pe buzunarul său, deoarece fusese trei ani secretar de procuror la Saint- Quentin.

Domnul amiral, la zgomotul pe care îl făcu Théligny intrînd, îşi înălţă capul şi-şi recunoscu trimisul.

Maldent întoarse discret ochii spre uşă şi recunoscu pe Yvonnet.

Domnul amiral întinse mîna lui Théligny ; Maldent schimbă o privire cu Yvonnet care trase din buzunar şnurul de la gura unei pungi, dînd a înţelege asociatului său că voiajul nu fusese fără folos.

În cîteva vorbe, Théligny raportă domnului amiral întrevederea cu regele şi cu domnul conetabil, apoi înmînă guvernatorului Picardiei scrisorile unchiului său.

— Da, zise Coligny pe cînd citea, şi eu sînt de aceeaşi părere ; Saint-Quentin este într-adevăr un oraş important de

păstrat. Aşa că de ieri, dragă Théligny, compania dumitale a şi intrat acolo. Chiar de astăzi te vei duce la ea şi vei anunţa apropiata mea sosire.

Apoi, concentrîndu-şi toată atenţia asupra informaţiilor pe care i le da Maldent, se aplecă din nou asupra hărţii, continuîndu-şi adnotările.

Théligny ştia că amiralul, om serios şi spirit pătrunzător, nu trebuia tulburat din lucrul său şi cum foarte probabil, după ce îşi va nota totul, va avea noi ordine de dat cu privire la Saint-Quentin, se apropie de Yvonnet.

— Du-te şi aşteaptă-mă în tabără, îi spuse el în şoaptă ; voi trece să te iau după ce domnul amiral îmi va da ultimele instrucţiuni.

Yvonnet se înclină în tăcere şi ieşi.

Îşi regăsi calul la poartă şi cît ai clipi părăsi oraşul.

Tabăra domnului amiral, care fusese la început aşezată la Pierrepont, lîngă Marle, fusese apoi mutată lîngă la Fère. Prea slab ca să poată ţine piept în cîmp deschis, cu cei o mie cinci sute, sau o mie optsute de oameni de sub comanda sa, amiralul, de teama unei surprize, se instalase în apropierea unui oraş fortificat, chibzuind că oricît de neîndestulătoare ar fi trupele sale, dacă se retrag îndărătul unor ziduri bune vor putea rezista.

Intrînd în tabără, Yvonnet se ridică în scări ca să zărească pe vreunul din prietenii săi şi să ştie unde îşi stabiliseră domiciliul. Numaidecît privirea-i fu atrasă de un grup în mijlocul căruia i se păru că îl recunoaşte pe Procope, instalat pe un pietroi şi scriind pe un genunchi.

Procope îşi folosea ştiinţa juridică : în momentul cînd primejdia de a da piept cu inamicul ameninţa în orice clipă, făcea testamente cu douăzeci şi cinci de bani parizieni bucata.

Yvonnet înţelese că se petrece acelaşi lucru cu fostul portărel ca şi cu domnul amiral şi că nu trebuie să-l deranjeze din acea gravă ocupaţie. Aruncă din nou o privire în jurul lui şi zări pe Heinrich şi Frantz Scharfenstein care, renunţînd să-l mai tragă pe bou în tabără, îi legaseră picioarele şi-l aduceau cu ajutorul unei oişti de căruţă, ţinînd fiecare cîte un capăt pe umăr.

Un om, ce nu era altul decît Pilletrousse, le făcea semne din uşa unui cort în stare destul de bună.

Yvonnet recunoscu domiciliul din care îi revenea a noua parte şi cît ai bate din palme fu lîngă Pilletrousse ; acesta, în loc să-i ureze bun sosit tovarăşului său, începu să se învîrtă odată, apoi încă odată şi încă odată în jurul lui Yvonnet care rămăsese ca o statuie ecvestră, privindu-l cu un zîmbet de satisfacţie cum îşi execută turneul.

După al treilea tur, Pilletrousse se opri şi, cu un plescăit din limbă prin care îşi exprima admiraţia, exclamă :

— Drace ! dar straşnic cal, şi care face cel puţin patruzeci de scuzi de aur ! De unde naiba l-ai furat ?

— Sst ! făcu Yvonnet, vorbeşte cu respect de animal; este din grajdurile Maiestăţii-Sale şi nu-l am decît cu împrumut.

— Păcat ! zise Pilletrousse.

— Şi de ce, mă rog ?

— Pentru că aveam un cumpărător.

— A! exclamă Yvonnet; şi cine-i cumpărătorul acela ?

— Eu, răsună o voce în spatele lui Yvonnet.

Yvonnet se întoarse şi aruncă o privire iute asupra celui ce se prezenta cu monosilaba aceea trufaşă care, o sută de ani mai tîrziu, avea să asigure succesul tragediei Medea.

Amatorul calului era un tînăr de vreo douăzeci şi trei, douăzeci şi patru de ani, uşor înarmat, cum aveau obiceiul să umble oştenii cînd se aflau în tabără.

Yvonnet n-avu nevoie să-şi arunce decît o clipă privirea asupra umerilor laţi, a capului încadrat de plete şi barbă roşii, a ochilor albaştri deschis plini de încăpăţînare şi de cruzime, ca să recunoască imediat pe cel ce-i adresase cuvîntul.

— Domnul meu, zise el, aţi auzit ce-am spus : calul aparţine într-adevăr Maiestăţii-Sale regelui Franţei, care a binevoit să mi-l împrumute pentru a reveni în tabără. Dacă îl cere, se cuvine să i-l înapoiez ; dacă mi-l lasă, este la dispoziţia domniei tale, preţul, bineînţeles, fiind dinainte discutat şi stabilit între noi.

— Aşa înţeleg şi eu, răspunse gentilomul ; deci păstrează-mi-l ; sînt bogat şi om de înţeles.

Yvonnet făcu un salut.

— De altfel, urmă gentilomul, nu-i singura afacere care vreau s-o discut cu voi.

Yvonnet şi Pilletrousse salutară împreună.

— Cîţi sînteţi în banda voastră ?

— În trupa noastră, vreţi să spuneţi domnul meu, răspunse Yvonnet puţin jignit de expresie.

— În trupa voastră, dacă asta vă face plăcere.

— Dacă, în lipsa mea, nu s-a întîmplat o nenorocire vreunuia din camarazii mei, răspunse Yvonnet întor- cîndu-se întrebător spre Pilletrousse, sîntem nouă.

Cu o privire Pilletrousse îl linişti pe Yvonnet, presupunînd că Yvonnet ar fi fost îngrijorat.

— Şi nouă viteji ? întrebă gentilomul.

Yvonnet zîmbi.

Pilletrousse ridică din umeri.

— De fapt aveţi acolo o faimoasă mostră, spuse gentilomul arătînd spre Frantz şi Heinrich, dacă cei doi viteji fac parte din trupă.

— Fac parte, răspunse laconic Pilletrousse.

— Atunci, vom putea discuta...

— Scuzaţi, zise Yvonnet, dar noi aparţinem domnului amiral.

— În afară de două zile pe săptămînă cînd putem lucra pe cont propriu, observă Pilletrousse. Procope a introdus această clauză în convenţie, prevăzînd două cazuri : primul, cînd am vrea să întreprindem ceva pentru noi inşine ; al doilea, cînd vreun onorabil gentilom ne-ar face o propunere de felul aceleia pe care domnul pare dispus să ne-o facă.

— Nu-i vorba decît de o zi, ori de o noapte, aşa că se potriveşte de minune ! Dar, în caz că am nevoie, unde vă pot găsi ?

— La Saint-Quentin, probabil, răspunse Yvonnet ; eu personal ştiu că voi fi acolo chiar astăzi.

— Şi doi de-ai noştri, urmă Pilletrousse, Lactance şi Malemort, sînt deja acolo. Cît despre restul trupei...

—- Cît despre restul trupei, repetă Yvonnet, nu poate întîrzia să ne urmeze, deoarece domnul amiral, după cum i-am auzit chiar pe el spunînd, trebuie să sosească acolo peste două, trei zile.

— Bine ! zise gentilomul. Va să zică la Saint-Quentin, vitejii mei !

— La Saint-Quentin, domnule !

Necunoscutul dădu uşor din cap şi se îndepărtă.

Yvonnet îl urmări din ochi pînă se pierdu în mulţime ; apoi, chemînd ordonanţa ce îi servea pe cei nouă asociaţi şi care în schimbul serviciului primea de la comunitate hrană pămîntească şi spirituală, îi aruncă frîiele calului.

Primul impuls al lui Yvonnet fusese să se apropie de Pilletrousse pentru a-i împărtăşi amintirile sale în le- gătură cu necunoscutul ; dar, fără îndoială, gîndindu-se că Pilletrousse era făcut dintr-un material prea grosolan ca să i se încredinţeze o taină atît de importantă, îşi înghiţi cuvintele care îi veniseră pe buze şi se prefăcu că-şi concentrează toată atenţia asupra isprăvii ce-o săvîrşeau Heinrich şi Frantz Scharfenstein.

Heinrich şi Frantz după ce aduseseră, cum am mai spus, boul îndărătnic pînă în mijlocul taberei cu ajutorul unei oişti de căruţă petrecută printre cele patru picioare legate, îl depuseseră gîfîind şi cu ochii injectaţi în faţa cortului lor.

Apoi Heinrich intrase în cort după ghioaga lui, pe care însă cu greu o putu găsi căci Fracasso, apucat de o inspiraţie poetică şi întinzîndu-se pe o saltea ca să poată visa în voie, şi-o pusese sub cap, drept pernă.

Ghioaga, rudimentară ca formă şi modestă ca mate- rial, era pur şi simplu o ghiulea de doisprezece, fixată de o bară de fier ; împreună cu o spadă uriaşă pentru două mîini, era arma obişnuită a celor doi Scharfenstein.

Heinrich izbutise s-o găsească pînă la urmă şi cu toate gemetele lui Fracasso, pe care îl deranja tocmai în cele mai înflăcărate clipe ale creaţiei sale, o trăsese de sub capul poetului şi se întorsese la Frantz care îl aştepta.

Abia apucă Frantz să dezlege picioarele dinainte ale boului, că vita făcînd imediat o sforţare se sculă pe jumătate. Heinrich profită de acel moment; ridicînd ghioaga şi, dînd-o pe spate de-i ajunse aproape de şale, o repezi din toate puterile între coarnele boului.

Animalul, se opri brusc din mugetul pe care începuse a-l scoate şi căzu ca trăsnit.

Pilletrousse ce pîndea momentul acela cu ochi ageri, ca un cîine în arest, se repezi la boul doborît şi-i deschise artera de la gît. Apoi îl despică de la buza de jos pînă la coadă, şi începu să-l taie în bucăţi.

Pilletrousse era măcelarul asociaţiei ; Heinrich şi Frantz se ocupau cu aprovizionarea, cumpărînd şi omorînd animalul ; Pilletrousse îl jupuia, îl tăia bucăţi, punea deoparte pentru asociaţie partea cea mai bună, apoi pe un fel de tejghea aşezată la cîţiva paşi de cortul lor expunea, aranjate cu toată arta ce-l caracteriza, diferitele bucăţi de care n-aveau nevoie.

Dar Pilletrousse se pricepea să decupeze cu atîta meştesug şi era aşa de iscusit negustor, încît rar se întîmpla ca după ce punea deoparte provizia asociaţiei pe două, trei zile, să nu scoată din cele trei sferturi ce rămăseseră din animal vreun scud, doi mai mult decît îl costase.

Din astfel de treburi reieşea un cîştig pentru asociaţie care, după cum se vede, nu făcea afaceri proaste, dacă fiecare dădea o mînă de ajutor, aşa cum am văzut mai înainte.

Tăierea cărnii se isprăvise şi tocmai începuse vînzarea la licitaţie, cînd un călăreţ apăru în mijlocul acestei îmbulzeli din faţa tejghelii meşterului Pilletrousse, unde fiecare, după punga sa, cumpăra de la muşchi pînă la măruntaie.

Cavalerul era Théligny care avînd la el scrisorile domnului amiral către primar, guvernatorul oraşului şi Jean Pauquet sindicul ţesătorilor, venea să-şi caute scutierul, pe Yvonnet.

Mai aducea şi vestea că de îndată ce domnul amiral va aduna în jurul lui toate trupele pe care le aştepta şi se va sfătui cu unchiul său, domnul conetabil, va pleca însoţit de cinci, şase sute de oameni spre Saint-Quentin.

Maldent, Procope, Fracasso, Pilletrousse şi cei doi Scharfenstein vor face parte din garnizoană şi vor găsi în oraş pe Malemort şi Lactance care se aflau acolo, iar Yvonnet, ce trebuia să plece cu domnul de Théligny, va sosi şi el în două, trei ore.

Despărţirea fu scurtă : Fracasso, cu sonetul încă neterminat străduindu-se zadarnic să găsească o rimă la verbul a pierde ; cei doi Scharfenstein care ţineau mult la Yvonnet fiind din fire puţin expansivi şi, în sfîrşit, Pilletrousse, aflîndu-

se aşa de ocupat cu vînzarea cărnii, încît strîngînd mîna tînărului îi spusese doar atît :

— Cearcă să-ţi rămînă calul !

VI.SAINT-QUENTIN

După cum spusese Yvonnet conetabilului, Saint-Quentin se află la şase leghe depărtare de la Fère.

Caii făcuseră un drum destul de lung din seara precedentă, fără altă oprire decît o oră la Noyon. E adevărat că se odihniseră două ceasuri, dar cum nimic deosebit nu grăbea pe călăreţi, decît doar dorinţa lui Yvonnet de a revedea pe Gudule, le trebuiră aproape trei ore ca să facă cele şase leghe ce-i despărţea de ţinta călătoriei.

După ce traversară bulevardul exterior şi lăsară la dreapta drumul spre Guise care se bifurcă la o sută de paşi de vechiul zid şi spuseră la poartă cine sînt, trecînd apoi pe sub bolta ce se afundă sub meterez, cei doi cavaleri ajunseră în cartierul Isle.

— Domnule locotenent, n-aţi vrea să-mi îngăduiţi o permisie de zece minute ? întrebă Yvonnet, sau poate că vreţi să faceţi un ocol de cîţiva paşi ca să aflaţi ce mai e nou în oraş ?

— Ha ! ha ! făcu Théligny rîzînd, mi se pare că ne aflăm pe aproape de locuinţa domnişoarei Gudule ?

— Chiar aşa, domnule locotenent, spuse Yvonnet.

— N-ar fi indiscret ?... întrebă Théligny.

— Nicidecum ! Ziua sînt faţă de domnişoara Gudule o simplă cunoştinţă care schimbă cu ea un bună-ziua şi cîteva cuvinte. Am avut totdeauna ca principiu să nu stric reputaţia fetelor frumoase.

Şi, luînd-o la dreapta, înaintă pe o ulicioară mărginită de o parte cu un zid lung de grădină şi de cealaltă de mai multe case, dintre care una singură avea o fereastră împodobită cu zorele şi conduraşi.

Ridicîndu-se în scări, Yvonnet ajungea numai bine la fereastra sub care se afla înfiptă o bornă ce oferea pietonilor,

cu intenţii amoroase sau de afaceri, aceeaşi înlesnire pe care o avea Yvonnet călare.

În clipa cînd tînărul ajunse sub fereastră, aceasta se deschise ca prin farmec şi un cap drăgălaş, îmbujorat de bucurie, apăru în mijlocul florilor.

— Ah ! tu eşti, Gudule ! zise Yvonnet. Cum de-ai ghicit că sosesc ?

— N-am ghicit ; mă aflam la cealaltă fereastră de unde pot vedea, pe deasupra zidului, drumul spre la Fère. Am zărit în depărtare doi cavaleri şi cu toate că nu prea credeam că ai putea fi unul din ei, n-am putut să-mi întorc privirile de la cei doi călători. Dar în timp ce te apropiai, te-am recunoscut. Atunci am alergat aici tremurînd de frică, căci mă temeam să nu treci fără să te opreşti, mai întîi fiindcă nu erai singur şi apoi, mi-era frică să nu te fi îmbogăţit, văzîndu-te cît de semeţ şi de frumos eşti.

— Persoana pe care am cinstea s-o însoţesc, draga mea Gudule, şi care mi-a permis să stau de vorbă cu tine o clipă, este domnul de Théligny, locotenentul meu, care vrea să-ţi pună, ca şi mine, cîteva întrebări despre situaţia din oraş.

Gudule aruncă o privire timidă locotenentului care-i adresă un salut prietenos, la care fata îi răspunse cu voce mişcată : „Dumnezeu să vă aibă în pază, monseniore !”

— Cît despre costumul cu care mă vezi îmbrăcat, Gudule, urmă Yvonnet, îl datorez mărinimiei regelui care, aflînd că am fericirea să te cunosc, a binevoit chiar să mă însărcineze să-ţi predau din partea sa această cruce frumoasă de aur.

Şi, în acelaşi timp, scoţînd crucea din buzunar o întinse Gudulei care, ezitînd s-o ia, exclamă :

— Ce vorbe sînt astea, Yvonnet !cum poţi să-ţi bati joc de o biată fată ?

— Nici prin gînd nu-mi trece să glumesc, Gudule, răspunse Yvonnet ; uite, domnul locotenent îţi va confirma că nu-ţi spun decît adevărul.

— Aşa este, frumoasă copilă, zise Théligny, mă aflam de faţă cînd regele l-a însărcinat pe Yvonnet să-ţi facă darul acesta.

— Nici prin gînd nu-mi trece să glumesc, Gudule.

— De ieri, Gudule, şi de ieri regele te cunoaşte pe tine ca şi pe cinstitul tău unchi, Jean Pauquet, căruia locotenentul meu îi aduce o scrisoare din partea domnului amiral.

Locotenentul făcu din nou un semn afirmativ şi Gudule, care ezitase la început, cum am mai spus, întinse printre flori o mînă ce tremura puţin şi pe care Yvonnet o sărută dîndu-i crucea.

— Şi acum, dragă domnule Yvonnet, spuse Théligny apropiindu-se, vrei s-o întrebi pe frumoasa Gudule unde se află unchiul ei şi în ce dispoziţie îl vom găsi ?

— Unchiul este la primărie, domniule, zise fata neputîndu-şi deslipi ochii de la cruce şi cred că este hotărît să apere oraşul din toate puterile.

— Mulţumesc, fermecătoare copilă ! — Haidem, Yvonnet.

Gudule făcu un mic semn de rugăminte, înroşindu-se pînă în albul ochilor :

— Atunci, domnule, se adresă ea lui Théligny, dacă tata mă întreabă de unde am crucea...

— Poţi să-i spui că ţi-a trimis-o Maiestatea-Sa, răspunse rîzînd tînărul ofiţer care înţelese teama fetei; ţi-a fost dăruită de rege drept recompensă pentru serviciile aduse şi pe care le va mai aduce fără îndoială unchiul tău Jean şi tatăl tău Guillaume. În sfîrşit, dacă nu vrei cumva să pomeneşti de domnul Yvonnet, poţi să adaugi că eu, Théligny, locotenent din compania Delfinului, ţi-am predat crucea.

— Vai ! mulţumesc ! mulţumesc ! exclamă Gudule, bătînd din palme de bucurie; altfel n-aş fi îndrăznit s-o port !

Apoi, repede, în şoaptă lui Yvonnet :

— Cînd te mai văd ? îl întrebă.

— Cînd eram la trei, patru leghe de tine, Gudule, mă vedeai în fiecare noapte ; poţi să-ţi închipui, că acum cînd locuiesc în acelaşi oraş...

— Sst ! făcu Gudule.

Apoi şi mai încet :

— Vino devreme ! spuse ea ; cred că tata va rămîne toată noaptea la primărie.

Îşi retrase capul care dispăru îndărătul perdelei de verdeaţă şi flori.

Tinerii o luară pe drumul care trecea între rîul Somme şi fintîna Ferrée. La jumătatea lui lăsară la stînga mănăstirea şi

biserica Saint-Quentin-en-Isle şi trecură pe un prim pod ce ducea la capela unde aveau să fie regăsite rămăşiţele sfîntului martir, un al doilea pod ce da în trecătoarea Saint-Pierre, în sfîrşit un al treilea, după care ajunseră în faţa celor două turnuri ce străjuiau poarta Isle.

Poarta era păzită de un ostaş din regimentul lui Théligny şi de un cetăţean al oraşului.

De data aceasta Théligny n-avu nevoie să spună cine este ; oşteanul veni la el ca să-l întrebe de noutăţi. Se spunea că inamicul ar fi foarte aproape şi compania mică de acolo, o sută cincizeci de oameni, sub comanda unui locotenent secund, era cam izolată în mijlocul acelor cetăţeni ce alergau speriaţi încolo şi încoace, ori îşi pierdeau vremea cu întrunirile la primărie, întruniri unde se discuta mult şi se făcea puţină treabă.

Într-adevăr, Sainit-Quentin era cuprins de o agitaţie teribilă. Artera principală — care taie în lung două treimi din oraş şi în care se vărsau, ca nişte rîuri într-un fluviu, la dreapta, strada Wagner, strada Cordeliers, strada Issenghien, strada Ligniers, şi la stînga, strada Corbeaux, strada Truie-qui-file şi strada Brebis — forfotea de lume ; şi îmbulzeala, mai mare încă în strada Sellerie, ajungea în piaţa mare atît de compactă, încît era ca un zid de nepătruns chiar pentru călăreţi.

Este adevărat că atunci cînd Yvonnet punîndu-şi toca în vîrful săbiei şi înălţîndu-se în scări strigă : „Loc, loc, pentru oamenii domnului amiral !” mulţimea, sperînd că se va anunţa sosirea unui ajutor, se înghesui atît de tare în lături, încît izbuti să deschidă celor doi călăreţi o cale de la biserica Saint-Jacques pînă la scara de intrare a primăriei, în capul căreia îi aştepta primarul, messire Varlet de Gibercourt.

Cei doi cavaleri soseau tocmai la timp : se ţinuse o întrunire şi datorită patriotismului locuitorilor, aţîţat de elocvenţa meşterului Jean Pauquet şi a fratelui său Guillaume, se hotărîse în unanimitate că oraşul Saint-Quentin, credincios regelui său şi ocrotit de sfîntu-i patron, se va apăra pînă la ultima suflare.

Ştirea pe care o aducea Théligny de apropiata sosire a amiralului cu întăriri, spori pînă la maximum entuziasmul.

Chiar atunci, pe loc, cetăţenii se organizară în companii, numindu-şi şefii. — Fiecare companie era de cincizeci de oameni.

Primarul deschise arsenalul primăriei care din nefericire era slab înzestrat. Găsiră cincisprezece tunuri, jumătate mijlocii şi jumătate mici, dintre care cîteva în stare destul de proastă şi numai cincisprezece archebuze obişnuite şi douăzeci şi unu cu suport, dar halebarde şi suliţi cîte pofteai !

Jean Pauquet fu numit căpitanul unei companii şi fratele lui, Guillaume Pauquet,locotenentul alteia. După cum se vede, ploua cu onoruri în familie ; onoruri însă cam primejdioase.

Totalul trupelor se ridica deci, pentru moment, la o sută douăzeci, sau o sută treizeci de oameni ai companiei Delfinului comandată de Théligny, aproape o sută de oameni ai companiei domnului de Breuil, guvernatorul Saint-Quentin-ului, care sosise de opt zile din Abbeville, în sfîrşit, din două sute de cetăţeni organizaţi în patru companii a cîte cincizeci de oameni fiecare. — Trei dintre companii erau alcătuite din arbaletieri, suliţaşi şi halebardieri, a patra era înarmată cu archebuze.

Deodată, pe neprevăzute, apăru a cincea care, din cauza apariţiei ei neaşteptate şi a elementelor din care era alcătuită, provocă strigăte entuziaste.

Sosea pe strada Croix-Belle-Porte şi era formată dintr-o sută de călugări iacobini înarmaţi toţi cu suliţi ori cu halebarde.

Un om îmbrăcat cu o rasă sub care se zăreau zalele unei platoşe îi conducea cu sabia în mînă.

La strigătele ce izbucneau în calea lor, Yvonnet întoarse capul şi, uitîndu-se atent la căpitanul lor, exclamă :

— Să fiu afurisit, dacă nu-i Lactance !

Într-adevăr era Lactance. Bănuind că lupta va fi grea, se retrăsese la iacobinii din strada Rosiers ca să se spovedească şi să capete, pe cît era cu putinţă, ierta- păcatelor. Milostivii călugări îl primiseră cu braţele deschise, iar Lactance, în timp ce se spovedea şi se îm- părtăşea, băgînd de seamă patriotismul ce-i însufleţea, chibzuise că ar fi bine să-l folosească. Drept urmare, le vorbi, ca de o inspiraţie de la Cel-de-Sus, de ideea ce-i venise să-i organizeze în companie militară ; călugării acceptară. Lactance căpătase învoire de la

stareţ să ia o oră de la utrenie şi o jumătate de oră de la vecernie ca să facă instrucţie, aşa că după trei zile, socotindu-şi oamenii îndeajuns de instruiţi în manevrele militare, îi scosese din mănăstire şi, cum am spus, îi aducea în entuziastele aclamaţii ale mulţimii în piaţa Primăriei.

Saint-Quentin se putea bizui, deocamdată, pe o sută douăzeci de oameni din compania Delfinului, pe o sută de oameni din compania guvernatorului oraşului, pe două sute de cetăţeni şi pe o sută de călugări iacobini. În total cinci sute douăzeci de combatanţi.

De-abia sfîrşiseră primarul, guvernatorul oraşului şi ceilalţi demnitari de făcut socoteala forţelor, că strigăte puternice se auziră dinspre metereze şi se văzu venind, de pe strada Orfevrerie şi de pe Strada Saint-André, oameni ce ridicau cu disperare braţele spre cer.

Se puseră întrebări, se cerură lămuriri, explicaţii. Văzuseră venind în goană, pe cîmpia ce se întindea între Homblières şi Mesnil-Saint-Laurent, o droaie de ţărani ce alergau de-a dreptul prin holde, dînd semne vădite de mare spaimă, pe cît se putea observa la depărtarea la care erau încă de oraş.

Imediat se dădu ordin ca porţile să fie închise şi să se pregătească apărarea pe metereze.

Lactance, care în mijlocul primejdiei îşi păstra sîngele rece al unui adevărat creştin, porunci numaidecît iacobinilor lui să se înhame la tunuri şi să ducă opt pe zidul dintre poarta Isle şi turnul Dameuse, două pe zidul de la Vieux-Marché, trei între turnul cel mare şi poarta secretă de la podul mic şi două pe zidul vechi din cartierul Isle.

Théligny şi Yvonnet, care erau călări şi îşi dădeau seama că, în ciuda goanei nebuneşti pornită din seara precedentă, caii aveau încă picioare bune şi destulă rezistenţă, ieşiră pe poarta Rémicourt, traversară rîul prin vad şi porniră la galop pe cîmpie ca să afle ce pricinuia fuga acelei populaţii.

Primul individ pe care îl întîlniră îşi ţinea nasul şi o parte din obraz cu mîna dreaptă, cercînd astfel să-şi păstreze, de bine de rău, cele două obiecte preţioase la locul lor, în timp ce cu mîna stîngă făcea semne disperate lui Yvonnet.

Yvonnet se îndreptă spre el şi recunoscu pe Malemort.

— Hei ! urlă acesta din răsputeri, la arme ! la arme !

Yvonnet îşi zori calul şi, văzîndu-şi asociatul plin de sînge, sări jos şi cercetă rana.

Era îngrozitoare din punctul de vedere al ravagiilor ce le-ar fi pricinuit unei feţe neatinse ; dar cea a lui Malemort, era în aşa hal brăzdată de cicatrice în toate sensurile,că asta nu însemna decît o tăietură în plus şi atît.

Yvonnet îşi împături batista în patru, făcu o gaură la mijloc prin care să poată trece nasul lui Malemort, după care, întinzînd rănitul la pămînt şi sprijinindu-i capul de genunchii lui, îi bandajă faţa tot atît de repede şi îndemînatec ca cel mai priceput chirurg.

În acest timp Théligny aduna informaţii.

Iată ce se întîmplase :

Dimineaţă, inamicul apăruse în apropiere de Origny-Sainte-Benoîte. Malemort, care se afla acolo, mirosind cu instinctu-i obişnuit că din acea parte aveau să vină atacurile, îi îndemnase pe locuitori să se apere. Drept urmare, se retrăseseră în castel cu toate armele şi muniţiile pe care reuşiseră să le adune. Acolo putură rezista aproape patru ore. Dar fiind atacat de toată avangarda spaniolă, castelul fusese luat cu asalt. Malemort făcuse minuni de vitejie, totuşi trebuise să se hotărască la o retragere. Urmărit prea îndeaproape de trei sau patru spanioli, se întorsese, ucise pe unul împungîndu-l cu sabia şi pe al doilea cu o lovitură de tăiş ; dar pe cînd ataca pe al treilea, un al patrulea, dîndu-i o lovitură de revers, îi tăiase obrazul puţin mai jos de ochi. Atunci Malemort, înţelegînd că-i era cu neputinţă să se apere cu o rană ce-l orbea, scosese un strigăt puternic şi îşi dăduse drumul pe spate, ca şi cum ar fi fost ucis pe loc. Spaniolii îl scotociseră şi după ce îi luaseră cei cîţiva bănuţi de aramă pe care-i avea, plecaseră să-şi găsească tovarăşii ocupaţi cu o jefuială mai profitabilă. Atunci Malemort se ridicase, îşi aşezase nasul şi obrazul în poziţia lor naturală şi ţinîndu-le cît putea mai bine cu mîna, o luase la fugă spre oraş ca să dea alarma. Iată de ce Malemort, care era deobicei primul la atac şi ultimul la retragere, se afla de data asta, împotriva obi-ceiurilor sale, în fruntea fugarilor.

Théligny şi Yvonne aflasera ce voiau să afle. Yvonnet îl luă pe Malemort pe crupa calului şi toţi trei se întoarseră în oraş strigînd : „La arme !”

Tot oraşul îi aştepta. Cît ai clipi se află că duşmanul nu era decît la patru, cinci leghe depărtare, dar îndîrjirea era aşa de mare încît vestea, în loc să-i descurajeze, îi exaltă.

Din fericire pentru cei o sută de oameni aduşi de domnul de Breuil, se aflau patruzeci de tunuri ; fură împărţiţi la cele cincisprezece tunuri pe care fraţii iacobini le tîrîseră pe parapete. Lipseau cîte trei servanţi de tun ; călugării se oferiră să complecteze bateriile şi fură acceptaţi. După o oră de instrucţie ai fi spus că nu făcuseră altceva toată viaţa lor.

Era şi timpul, căci după o oră începură a se zări primele coloane spaniole.

Sfatul oraşului hotărî să trimită un curier amiralului, ca să-l informeze de situaţie ; dar cine ar fi vrut să părăsească oraşul în momentul primejdiei ?

Yvonnet propuse pe Malemort.

Malemort protestă cu vehemenţă : de cînd fusese pansat, spunea el, se simţea mai vesel ca înainte. De cincisprezece luni nu se mai bătuse şi sîngele îl înăbuşea ; puţinul pe care-l pierduse îl uşurase mult.

Dar Yvonnet îi atrase atenţia că i se va da un cal ; că va putea păstra calul ; că în trei, patru zile se va întoarce în oraş cu trupele domnului amiral şi că, datorită acestui cal, va putea în atacurile viitoare să ajungă mult mai departe decît pedestraşii.

Acesl ultim argument îl convinse pe Malemort.

De altfel, mai adăugăm că Yvonnet avea asupră-i influenţa pe care o exercită întotdeauna oamenii mai deli- caţi şi mai nervoşi asupra celor tari.

Malemort încălecă şi porni în galop spre la Fère.

Puteau fi liniştiţi ; după iuţeala cu care îşi mîna calul, domnul amiral avea să fie înştiinţat în mai puţin de o oră şi jumătate.

Între timp deschiseseră porţile ca să primească pe bieţii locuitori din Origny-Sainte-Benoîte, şi toţi cetăţenii oraşului se grăbeau să le ofere ospitalitate. Apoi fuseseră trimişi oameni în toate satele învecinate, la Harly, Rémi- court, Chapelle, Rocourt şi Abbiette, ca să rechiziţioneze toată făina şi grînele pe care le vor putea găsi.

Inamicul înainta pe un front foarte larg şi cu o adîn- cime care arăta că vor avea de-a face cu întreaga armată spaniolă, germană şi valonă, adică cincizeci, şaizeci de mii de oameni.

Ca atunci cînd lava coboară din craterul Vezuviului şi al Etnei, iar casele se prăbuşesc şi copacii se aprind înainte chiar de a fi atinşi de torentul fierbinte la fel se vedeau, înaintea acelei linii negre ce avansa, casele luînd foc şi satele arzînd.

Întreg oraşul privea spectacolul de pe meterezele Rémicourt, de pe terasa bisericii colegiale ce domină oraşul, din turnul Saint-Jean, din turnul Roşu şi din turnul Apelor, şi la fiecare nou pojar ce izbucnea un concert de blesteme se ridica către cer, ca un nor de păsări rău-prevestitoare ce-şi luau zborul pentru a se abate asupra duşmanului.

Dar duşmanul înainta mereu, alungînd din cale-i locuitorii, la fel cum spulberă vîntul fumul incendiilor. Un timp porţile oraşului rămaseră încă deschise fugarilor ; curînd însă trebuiră să se închidă, atît de aproape ajunsese inamicul. Văzură atunci pe bieţii ţărani din satele aprinse siliţi să ocolească oraşul şi să-şi caute adăpost spre Vermond, Pontru şi Caulaincourt.

Îndată bătură şi tobele.

Era semnalul ca toţi acei care nu erau combatanţi să părăsească meterezele şi turnurile.

În sfîrşit, nu mai rămaseră pe poziţie decît luptătorii, tăcuţi cum sînt totdeauna oamenii adunaţi la apropierea primejdiei.

Începea să se observe foarte clar avangarda.

Era alcătuită din călăreţi cu pistoale, care, după ce trecură rîul Somme între Rouvroy şi Harly, se împrăş- tiară cu iuţeală de jur împrejurul oraşului, ocupînd împrejurimile de la porţile Rémicourt, Saint-Jean şi Ponthoille.

În spatele călăreţilor, vreo trei-patru mii de oameni care, după regularitatea marşului se cunoştea că fac parte din vechile bande spaniole ce aveau faima că sînt cele mai bune trupe din lume, treceau la rîndul lor rîul Somme, îndreptîndu-se spre cartierul Isle.

— După cît socot eu, dragă domnule Yvonnet, spuse Théligny, pare-mi-se că muzica va porni dinspre partea unde se află casa drăguţei dumitale. Dacă vrei să vezi felul cum se cîntă melodia aceea, vino cu mine.

— Bucuros, domnule locotenent, zise Yvonnet, simţind cum încep a-l furnica prin tot corpul fiorii nervoşi care la el anunţau întotdeauna apropierea luptei.

Şi, cu buzele strînse, cu obrazul palid, se îndreptă către poarta Isle, spre care Théligny îşi conducea cam jumătate din oamenii săi, lăsînd restul să-i ajute pe cetăţeni şi la nevoie să le dea exemplu.

Vom vedea mai tîrziu că în loc să înveţe de la ei, cetăţenii dădură soldaţilor exemplu.

Sosiră în cartierul Isle. Yvonnet o luase cu vreo sută de paşi înaintea trupei, aşa că avu timp să bată la fereastra domnişoarei Gudule care alergă tremurînd de frică, sfătuind-o să coboare în încăperile de jos, deoarece, foarte probabil, ghiulele nu vor întîrzia să joace popice ca hornurile caselor.

Nici nu isprăvise bine, şi ca pentru a-i adeveri vorbele, un glonţ mare trecu şuierînd şi răsturnă un fronton, ce se făcu ţăndări căzînd ca o ploaie de meteoriţi în jurul tînărului.

Yvonnet sări din stradă pe bornă, se apucă cu amîndouă mîinile de marginea ferestrei, căută cu buzele printre flori buzele tremurînde ale fetei, o sărută cu multă tandreţe, şi-şi dădu apoi iar drumul în stradă.

— Dacă mi se întimplă o nenorocire, Gudule, îi spuse el, să nu mă uiţi prea repede, iar dacă mă uiţi, să nu fie pentru vreun spaniol, german sau englez !

Şi, fără să mai aştepte asigurările fetei că-l va iubi întotdeauna, porni mai departe spre zidul vechi şi ajunse în spatele parapetului la cîţiva paşi de locul pe care îl escalada de obicei în plimbările-i nocturne.

Cum prevăzuse Théligny care, de altfel, sosea pe cîmpul de luptă în urma scutierului său, acolo. Într-adevăr începea muzica.

O muzică zgomotoasă ce făcu de multe ori să se aplece capetele celor ce o ascultau ; dar încetul cu încetul orăşenii, care la început dăduseră prilej de rîs soldaţilor, se obişnuiră cu ea şi, odată obişnuiţi, deveniră mai îndîrjiţi ca ceilalţi.

Spaniolii însă înaintau în rînduri atît de numeroase că pînă la urmă orăşenii trebuiră să părăsească bulevardul exterior pe care încercaseră la început să-l apere, dar care neavînd parapet şi fiind dominat din toate părţile de înălţimile învecinate, nu avea şanse să fie păstrat. Ocrotiţi de cele două

tunuri şi de archebuzierii de pe zidul vechi, se retraseră în bună rînduială, lăsînd trei oameni ucişi, dar luîndu-şi răniţii.

Yvonnet tîra un spaniol, căruia îi străpunsese trupul cu sabia lui fină şi-i luase apoi archebuza; dar cum n-avusese vreme să-i ia mortului totodată şi cartuşele atîrnate la centiron, îl trăgea cu totul după el, sperînd de altfel că truda nu-i va fi zadarnică şi că buzunarele vor fi tot atît de bine garnisite ca şi centironul.

Speranţele nu-l înşelară : în afară de solda pe trei luni, distribuită în ajun spaniolilor pentru a le da mai mult curaj, fiecare dintre ei mai jefuise cîte puţin în cele cinci, şase zile de cînd porniseră campania. Nu v-am putea spune dacă spaniolul lui Yvonnet prădase mai mult ori mai puţin decît ceilalţi ; dar, după vizitarea buzunarelor, Yvonnet păru foarte satisfăcut de ce găsise în ele.

În urma oştenilor lui Théligny şi-a cetăţenilor oraşului, cei doi comandanţi spanioli, Julien Romeron şi Ca- rondelet puseră stăpînire pe bulevarul exterior şi ocupară toate casele din marginea şoselei Guise şi a şoselei la Fère, ce formau aşa-zisul cartier de sus ; dar cînd voiră să traverseze spaţiul ce despărţea bulevardul exterior de zidul vechi, fură primiţi cu o ploaie de gloanţe atît de violentă că trebuiră să se retragă din nou în case, urmînd a trage de la ferestre, pînă cînd întunericul, lăsîndu-se de tot, puse capăt luptei.

De abia la acea oră Yvonnet socoti că-i este îngăduit să întoarcă capul. Atunci, la zece paşi în urmă, abia depăşind povîrnişul meterezului, zări căpuşorul palid al unei drăgălaşe fete care sub pretextul că vrea să ştie dacă tatăl ei era acolo, intrase, cu toată opreliştea, în zona de luptă.

Îşi întoarse privirea de la fată spre locotenentul său.

— Dragă dcmnule Yvonnet, îi spuse acesta, cum se împlinesc aproape două zile şi două nopţi de cînd eşti în campanie, trebuie să fii obosit ; mai poţi lăsa şi altora grija de a veghea pe meterez şi dumneata cearcă să-ţi găseşti pînă mîine un loc de odihnă bun şi plăcut. Mă vei găsi acolo unde se va da lupta.

Yvonnet n-aşteptă să i se spună de două ori ; salută pe locotenent, aruncă o privire spre partea unde se afla Gudule şi, părînd că n-o bagă în seamă, o apucă pe şosea ca şi cum se ducea în oraş.

Dar, fără îndoială, din cauza întunecimii se rătăci în cartier, căci zece minute mai tîrziu se afla într-o anumită ulicioară, în faţa unei anumite ferestruici, cu un picior pe borna de pe care se puteau face atîtea lucruri.

Ce făcu Yvonnet ? Se agăţă de două mînuţe albe care ieşiră imediat pe fereastră şi-l traseră înăuntru cu atîta uşurinţă şi dexteritate, încît îţi puteai uşor da seama că nu făceau exerciţiul acela pentru întîia oară.

Întîmplările pe care le-am povestit se petreceau la 2 august 1557.

VII.AMIRALUL ÎŞI ŢINE CUVÎNTUL

Aşa cum era de prevăzut, Malemort străbătuse cu rapiditate cele şase leghe ce separă Saint-Quentin de tabăra din la Fère.

Nici nu se împlinise bine o oră jumătate, că el se şi afla la uşa domnului amiral.

Văzîndu-l pe omul acela ce sosea într-o goană nebunească, cu hainele însîngerate şi faţa ascunsă sub bandaje, era cu neputinţă să-l recunoşti pe Malemort, căci de sub mască nu i se zăreau decît ochii şi gura, în schimb se cunoştea de-o poştă că-i un aducător de veşti proaste.

Fu deci introdus imediat la Coligny.

Amiralul era cu unchiul său, conetabilul, ce abia sosise.

Malemort povesti cucerirea localităţii Origny-Sainte-Benoîte, măcelărirea celor ce încercaseră să apere castelul, incendierea tuturor satelor de pe linia de înaintare a armatelor spaniole, ce lăsa în urmă-i o dîră de foc şi fum.

Într-o clipă unchiul şi nepotul îşi împărţiră rolurile.

Coligny cu cinci, şase sute de oameni va pleca imediat să se închidă în Saint-Quentin, unde va rezista pînă la capăt.

Conetabilul cu restul oştenilor din tabără se va duce să se alăture armatei ducelui de Nevers care, avînd numai opt, nouă mii de oameni şi fiind astfel prea slabă ca să atace armata spaniolă ce număra mai mult de cincizeci de mii de

luptători, îi da numai tîrcoale, o observa, gata să profite de prima greşeală.

Acea oaste mică manevra la hotarele regiunilor Lyon-nars şi Thiérache.

Amiralul porunci să sune imediat trompetele înşeua- rea cailor şi să bată tobele plecarea ; dar, după sfatul lui Maldent pe care îl alesese călăuză, se hotărî să ia drumul spre Ham, în loc să meargă pe drumul direct. După informaţiile culese se aştepta ca spaniolii să atace Saint-Quentinul pe la Rémicourt, cartierul Saint-Jean şi cartierul Isle.

Prin urmare planul lui Coligny va întîmpina rezistenţă pe cele trei laturi.

Singurul drum care, după spusele lui Maldent, mai avea şansă să fie încă liber, era drumul de la Ham la Saint-Quentin, ce străbătea mlaştini cu neputinţă de a fi trecute decît de cunoscătorii anumitor poteci.

Amiralul luă cu el trei cete de pedestraşi.

Aceste cete erau comandate de căpitanii Saint-André, Rambouillet şi Louis Poy.

Dar a treia, sosită din Gasconia în aceeaşi zi, era atît de trudită încît se opri pe drumul dintre la Fère şi Ham.

În momentul cînd conetabilul şi amiralul ieşeau din la Fère, — amiralul plecînd la Ham şi conetabilul condu- cîndu-l, găsiră în mijlocul drumului, împiedicîndu-le trecerea, un dulău mare, negru, care stînd pe picioarele de dinapoi începu a scoate urlete prelungi. Îl alungară din cale, dar cîinele, după ce se îndepărtă la vreo sută de paşi, se aşeză iar ca întîia oară în mijlocul drumului, scoţînd urlete şi mai sinistre. Alungat din nou, el repetă pentru a treia oară aceeaşi manevră, urlînd din ce în ce mai tare şi mai jalnic.

Atunci conetabilul se uită la domnul de Coligny :

— Ce dracu o fi însemnînd asta, nepoate ? întrebă el.

— Ce să fie, răspunse amiralul, decît o muzică foarte displăcută, domnule ; *şi cred că noi vom juca comedia.*

— Da, *ba poate chiar şi tragedia*[1], răspunse conetabilul.

Şi după această profeţie, unchiul şi nepotul se îm-brăţişară, amiralul continuîndu-şi drumul spre Ham, conetabilul întorcîndu-se în la Fère, pe care îl părăsi chiar în acea seară.

---

[1] Memoriile lui Jean de Mergey. (N. A.).

La ieşirea din oraş însă, îl aştepta şi pe el o prevestire.

Abia făcuse o leghe pe drumul ce ducea spre Laon, cînd un fel de pelerin purtînd o haină lungă şi o barbă lungă se repezi apucînd frîul calului şi strigîndu-i :

— Montmorency ! Montmorency ! te vestesc că peste trei zile toată faima ta se va preface în pulbere !

— Fie, spuse conetabilul, dar eu te vestesc că mai întîi falca ta se va preface în mii de fărîme !

Şi-i repezi un pumn atît de zdravăn, că bietul profet căzu leşinat într-adevăr sub lovitură cu falca strămutată din loc.[1]

Conetabilul îşi urmă drumul la fel ca amiralul, fiecare ducînd cu sine o prevestire funestă.

Amiralul ajunse la Ham către orele cinci seara.

Era hotărît să-şi urmeze drumul fără să se oprească pînă la Saint-Quentin. Drept care, după ce lăsă soldaţilor o oră de odihnă, plecă mai departe cu călăreţii lui şi numai două companii de pedestraşi.

La Ham, domnii de Jarnac şi de Luzarches cercaseră în fel şi chip să-l reţină, arătîndu-i cît de mare ajutor ar putea aduce în cîmp deschis şi oferindu-se să se închidă ei în locul lui la Saint-Quentin, dar el le răspunse :

— Mai bine să-mi pierd toţi vitejii decît să nu dau ajutorul făgăduit acelor oameni curajoşi ce sînt atît de hotărîţi să-şi apere oraşul !

Şi, cum am spus, plecă fără întîrziere la ora hotărîtă.

La porţile Ham-ului întîlni pe abatele de Saint-Prix, un foarte distins prelat care se numea Jacques de la Motte. Era în acelaşi timp canonic de Saint-Quentin, de Chartres, de Paris şi de Mans ; mai conducea, în afară de asta, două stăreţii şi pînă cînd muri fu canonic sub cinci regi, începind cu Francisc I.

Coligny, bănuind că ilustrul călător venea de la Saint-Quentin, se duse la el ; războinicul şi preotul se prezentară unul altuia.

Abatele, cînd începuseră primele lovituri de tun la poarta Isle, părăsise oraşul prin cartierul Ponthoille şi se ducea în mare grabă să informeze pe rege de situaţia în care se afla Saint-Quentin-ul şi să-i ceară ajutoare. Astfel, după cum prevăzuse amiralul, ultimul drum rămas liber era cel pe care îl urma.

---

[1] Memoriile lui James Melvile. (N. A.).

— Domnule abate, zise amiralul către prelat, fiindcă te duci la rege, fii atît de amabil şi spune-i Maiestăţii- Sale că m-ai întîlnit în fruntea unei trupe bune, nădăjduind, de va vrea Dumnezeu, să intru în noaptea asta în Saint-Quentin, unde sper să fiu de mare ajutor.

Şi, salutînd pe abate, îşi continuă drumul.

La o leghe mai departe, începu să zărească fugarii din Origny-Sainte-Benoîte şi din celelalte sate mai apropiate de Saint-Quentin care, nemaiputîndu-se refugia în oraş, fuseseră siliţi să fugă mai departe. Nenorociţii erau sleiţi de puteri, unii abia mai putîndu-se tîrî, alţii lungiţi pe sub copaci aproape morţi de foame şi de oboseală.

Amiralul le distribui ceva ajutoare şi îşi continuă drumul.

Mad avea două leghe pînă la Saint-Quentin cînd se lăsă noaptea; dar Maldent era acolo : el răspundea de toţi cei care voiau să-l urmeze şi, în speranţa unei frumoase recompense la capătul drumului, se oferi, ca să dovedească buna-i credinţă, să meargă înaintea calului domnului amiral cu o fringhie legată de gît.

Ceata căpitanului Rambouillet o luă pe drumul indicat, însă căpitanul Saint-André pretinzînd că are o călăuză bună ceru învoială să meargă prin altă parte.

Fiecare risca atît de mult în acele momente, încît amiralul nu îndrăzni să pretindă ca toată lumea să se bizuie, ca el, pe Maldent.

Domnul de Saint-André apucă deci într-o direcţie şi amiralul în alta.

Pe drumul spre Saint-Quentin nu dădură de nici o piedică. Oraşul nu fusese complet încercuit; una din laturi, aceea dinspre cartierul Ponthoille, era rezervată armatei engleze care trebuia să sosească dintr-un moment într-altul şi tocmai către această parte se îndrepta amiralul.

De pe colina Savy, adică la trei sferturi de leghe depărtare de Saint-Quentin, cercetară cu precauţie împrejurimile şi zăriră focurile armatei inamice întinzîndu-se de la capela Epargnemaille pînă la păşunile Gaillard ; ai fi spus că fusese lăsat anume un drum pentru mica trupă a amiralului.

Atît de ciudat i se păru acestuia, încît se nelinişti, temîndu-se de vreo capcană.

Procope, pe care frecventele consfătuiri cu Maldent îl obişnuiseră cu dialectul picard, se oferi să se ducă în recunoaştere.

Amiralul primi şi făcu o haltă ca să-l aştepte.

După trei sferturi de oră aventurierul se întoarse ; drumul era complet liber şi se putuse apropia atît de mult de ziduri, că văzuse santinela care patrula de la poarta Ponthoille pînă la turnul din faţa păşunelor Oisons.

Atunci, peste micul braţ de rîu ce curgea în vremea aceea pe lîngă zid, Procope fluierase pe santinelă, care se oprise, cercînd să străpungă întunericul cu privirea.

Procope fluierase încă o dată şi asigurîndu-se că fusese văzut, vesti cu voce scăzută apropierea domnului amiral.

În felul acesta postul de la poarta Ponthoille va fi prevenit şi amiralul va putea intra înăuntru imediat ce va ajunge.

Coligny îl lăudă pe Procope pentru inteligenţa lui, aprobă tot ce făcuse şi, mai liniştit, porni la drum călăuzit tot de Maldent.

La treizeci de paşi de poartă un om se ridică dintr-un şanţ. Ţinea un pistol în mînă, gata să tragă dacă trupa care se apropia în loc să fie prietenii aşteptaţi ar fi fost o trupă inamică.

Se vedea pe metereze ca o umbră mai deasă : o sută de oameni fuseseră chemaţi în acel punct pentru cazul cînd destăinuirile lui Procope către santinelă ar fi ascuns vreo surpriză.

Omul cu pistolul, care ţîşnise ca să zicem aşa din şanţ, era locotenentul Théligny.

— Franţa şi Théligny ! rosti el înaintînd.

— Franţa şi Coligny ! răspunse amiralul.

Astfel se recunoscură ; era într-adevăr ajutorul promis care sosise şi porţile se deschiseră.

Amiralul şi cei o sută douăzeci de oameni intrară.

Imediat se zvoni în tot oraşul sosirea lor şi locuitorii ieşiră pe jumătate îmbrăcaţi din case, scoţînd strigăte de bucurie. Mulţi voiau să facă mare iluminaţie ; cîţiva chiar începuseră. Dar amiralul porunci să se facă tăcere şi să se stingă luminile.

Se temea ca armata duşmană să nu prindă de veste şi să sporească supravegherea. De altfel, Saint-André şi trupa lui nu sosiseră încă.

Se făcuse orele trei dimineaţa şi încă nu se ştia nimic de ei.

Atunci, cum nu mai era mult pînă la revărsatul zorilor şi era pericol ca trupa să dea peste vreun grup de spanioli, Lactance se prezentă cu vreo şase, opt iacobini de ai lui.

Cuvioşii călugări, pe care haina îi punea la adăpostul oricărei bănuieli, se ofereau să se împrăştie în cîmpie pe o lăţime de o leghe, două, şi să aducă compania rătăcită.

Propunerea lor fu primită, aşa că plecară, unii prin poarta Ponthoille, alţii prin portiţa Sainte-Cathérine.

Între orele patru şi cinci dimineaţa apăru o primă trupă de şaizeci de oameni condusă de doi călugări iacobini.

Apoi, pe la şase, sosi încă o trupă de cincizeci, şaizeci de soldaţi conduşi de asemeni de un călugăr.

Căpitanul Saint-André se afla cu a doua trupă.

Călăuza lor se rătăcise, rătăcindu-i şi pe ei.

Ceilalţi călugări se înapoiară pe rînd şi Dumnezeu care-i ocrotea îngădui ca de astădată nici unuia să nu i se intîmple vreo nenorocire.

Îndată cum intrară ultimii oameni în oraş, Coligny făcu apelul.

Se constată că, datorită lui, garnizoana se întărise cu două sute cincizeci de oameni. Din punct de vedere numeric ajutorul era destul de slab, dar prezenţa celui care-l aducea dînd curaj şi celor mai timizi, ridicase extraordinar moralul tuturor.

Théligny, primarul şi guvernatorul oraşului dădură amiralului un raport exact despre cele petrecute în ajun. Mai convins ca întotdeauna că trebuia să apere cartierul Isle cu orice preţ, Coligny se îndreptă mai întîi într-acolo. De pe înălţimea vechiului zid, în mijlocul gloanţelor ce şuierau în juru-i, hotărî ca îndată ce se va înnopta, chiar în seara aceea, să facă o ieşire ca să incendieze casele vecine, dinăuntrul cărora spaniolii ameninţau necontenit pe soldaţii ce păzeau zidurile. Dacă izbuteau şi luau înapoi asediatorilor bulevardul pe care îl ocupaseră cu o zi înainte, s-ar fi putut săpa atunci o tranşee în faţa zidului vechi care să-l protejeze şi să pună la

adăpost de focul duşmanilor tranşeele zidite dintre cele două bastioane.

Pînă atunci, ca să concentreze în acel punct toate mijloacele posibile de apărare, amiralul dădu ordin să se facă la fiecare capăt al meterezului cîte o deschizătură în care se aşezară două tunuri.

Apoi, odată luate aceste prime măsuri de urgenţă. Coligny se gîndi că sosise timpul să cerceteze calitatea şi cantitatea inamicilor cu care avea să se măsoare.

De altfel, după drapelele corturilor era uşor să se recunoască naţiunea căreia aparţineau soldaţii şi pe prinţii ce îi comandau.

Din locul unde se afla, adică din unghiul cel mai avansat al zidului vechi, amiralul zărea la dreapta sa trei tabere perfect distincte, aşezate fiecare pe cîte o colină.

Cea mai îndepărtată era o contelui de Schwartzburg.

Tabăra de la mijloc era o contelui de Egmond şi a contelui de Horn, cei doi nedespărţiţi pe care nici moartea nu i-a putut separa.

Cea mai apropiată tabără era a lui Emmanuel-Phi- libert.

Chiar în faţa lui, amiralul avea trupele spaniole, împotriva cărora se dăduse lupta din ajun şi care erau conduse de don Julien Romeron şi de căpitanul Carondelet.

În sfîrşit, la stînga se vedea punctul cel mai avansat al taberii principale.

Acea tabără, ce se întindea aproape pe-o jumătate de leghe şi unde mai tîrziu ducele de Savoia veni să-şi aşeze corturile, era aproape în întregime mărginită de rîul Somme, care formează un semicerc de la izvoare pînă cînd ajunge între Saint-Quentin şi cartierul Isle.

Era aşezată de-a lungul unei laturi a zidului, de la rîu pînă la cartierul Saint-Jean.

În această tabără îşi aveau cvartirele feldmareşalul de Binincourt, margravul de Berg, margravul de Valle, ducele de Saïmona, contele de Schwartzburg, contele de Mansfeld, Bernard de Mendoza, Ferdinand de Gonzague, episcopul de Arras, contele de Feria, contele Rinago, mareşalul de Carcheris, ducele Eric de Brunswick, ducele Ernest de Brunswick, don Juan Manrique, monseniorul de Bossu, monseniorul de Berlaimont, contele de Mègue, seniorul Lazori

de Schwendy ; în sfîrşit, cvartirul cavaleriei grele, cvartirul halebardierilor şi cvartirul răzvrătiţilor.[1]

De la turnul Saint-Jean pînă la turnul cel mare, adică în partea opusă cartierului Isle, se întindea tabăra flamandă şi era aşezată o baterie de tunuri atît de cumplită, că din ziua aceea, drumului de unde trăgea i-a rămas numele de uliţa Iadului.

În sfîrşit, mai rămînea latura oraşului ce se întinde de la Ponthoille de Tourival care, cum am mai spus, rămăsese complet neocupată în aşteptarea armatei engleze, căreia i se păstrase acea poziţie.

După ce amiralul termină acest fel de trecere în revistă pregătitoare, se întoarse la primărie. Acolo dădu ordin să i se dea o listă a tuturor oamenilor valizi ; să se caute toate armele ce se mai puteau găsi prin oraş ; să se deschidă un registru de înscriere pentru lucrătorii bărbaţi şi femei care ar vrea să participe la întărituri ; să se facă o percheziţie în scopul de a aduna toate uneltele, coşurile de spate, lopeţile, panerele, tîrnăcoapele, sapele şi cazmalele ; să se facă o socoteală a tuturor grînelor, făinii, vinului, vitelor şi proviziilor de toate soiurile ce se aflau atît în magazinele publice, cît şi în casele particulare, ca să se raţionalizeze consumul şi să se evite jaful. În sfîrşit, ceru un raport exact nu numai despre situaţia artileriei, ci şi de cantitatea de pulbere, de ghiulele şi a numărului de servanţi de la tunuri.

În inspecţia pe care o făcuse, amiralul nu văzuse decît două mori : una de vînt în capătul străzii Billon, lîngă turnul Roşu şi una de apă pe Somme, în cartierul de jos din Isle. Nu erau deajuns acele două instalaţii ca să macine grîul necesar consumului unui oraş de douăzeci de mii de suflete.

Îşi arătă îngrijorarea.

Dar, numaidecît, consilierii comunali îl liniştiră lămurindu-i că în oraş s-ar găsi pînă la cincisprezece, şaisprezece mori de mînă, care pot funcţiona cu ajutorul cailor şi că, dacă vor merge fără oprire, vor asigura alimentarea oraşului şi a garnizoanei.

Apoi Coligny organiză găzduirea companiilor, hotărînd împărţirea oraşului în patru cartiere, dar subîmpărţind cele patru cartiere în şaisprezece părţi, supravegheate de

[1] Mercenari, nemulţumiţi din diferite pricini, ce formau un corp aparte.

şaisprezece cetăţeni şi şaisprezece ofiţeri, astfel ca toate hotărîrile să se ia de comun acord. Armata fu repartizată la apărarea zidurilor împreună cu miliţia cetăţenească, fiecare avînd de apărat cartierul respectiv. Se formă un consiliu municipal permanent pentru a fi gata să facă fără întîrziere orice rechiziţie necesară.

Amiralul prezentă apoi conducerii oraşului pe gentilomii care formau ceea ce s-ar numi astăzi statul său major şi care trebuiau să fie mediatorii săi pe lîngă dregători.

Pe lîngă asta, şi în afară de ofiţerii săi, mai numi pe căpitanul Languetot intendent-şef al artileriei, cu zece oşteni la dispoziţie, ce aveau misiunea să verifice zilnic cantitatea de praf de puşcă folosită de tunari şi fiind mai cu seamă însărcinat să vegheze ca preţioasa pulbere să fie la adăpost de orice pericol.

Cercetînd zidurile, Coligny observase în apropiere de poarta Saint-Jean, la o depărtare cel mult de o sută de paşi de zid, o mulţime de grădini pline de pomi fructiferi împrejmuite cu garduri înalte şi stufoase de mărăcini ; gardurile şi pomii aceia ofereau inamicului un adăpost care i-ar fi îngăduit să se apropie de metereze. Cum livezile aparţineau conducătorilor oraşului, amiralul ceru Sfatului învoirea să le taie, ceea ce i se acordă fără nici o dificultate şi pe loc fură mobilizaţi toţi dulgherii din oraş ca să dea la pămînt toţi arborii şi hăţişurile.

Tot ceea ce doborau era destinat la facerea fascinelor.

După ce văzu că întreaga adunare, nobili, cetăţeni şi militari, era la fel de însufleţită, dacă nu de acelaşi entuziasm cel puţin de aceeaşi energie, Coligny se retrase în casa guvernatorului, unde avea întîlnire cu ofiţerii tuturor companiilor. Acea casă se afla pe strada de la Monnaie, între la Templerie şi Jacobini.

Acolo, ofiţerii fură puşi la curent cu tot ce se făcuse. Amiralul le vorbi despre moralul ridicat al locuitorilor oraşului şi hotărîrea lor de a se apăra cu orice preţ pînă la capăt, îndemnîndu-i să se poarte cît mai blînd cu ei în acea gravă situaţie, pentru a păstra astfel buna înţelegere între cele două puteri ce cad de acord atît de greu şi de rar, armata şi burghezia.

Pe lîngă asta, fiecare căpitan trebui să dea pe loc situaţia companiei sale, ca amiralul să ştie cu precizie de cîţi oameni dispune şi cifra gurilor pe care le avea de hrănit.

În sfîrşit, urcîndu-se cu un inginer pe terasa bisericii Collegiale, îi arătă din acel punct înalt, de unde cu- prindeai cu privirea tranşeele din jurul oraşului, gropile ce trebuiau umplute şi movilele ce trebuiau nivelate.

După ce sfîrşi de dat ordinele, rămas singur cu ofiţerul pe care voia să-l trimită la conetabil ca să obţină un ajutor de trupe, cît mai era cu putinţă de-a aproviziona oraşul, hotărî că drumul spre Savy, adăpostit de vii şi ieşind lîngă capela Epargnemaille după ce traversează un lanţ de coline, era calea cea mai favorabilă pe unde s-ar putea apropia de oraş trupele.

Într-adevăr, căpitanul Saint-André sosise din partea aceea, în plină zi, fără a fi văzut.

Apoi după ce termină de dat ordine şi dispoziţii, Coligny, amintindu-şi în sfîrşit că era şi el om, se duse să sc odihnească cîteva ore.

VIII.CORTUL AVENTURIERILOR

În timp ce toate măsurile acestea de siguranţă erau luate de Coligny, pe umerii căruia apăsa toată răspunderea apărării oraşului şi care fiind acum ceva mai liniştit, cum am spus, de înflăcărarea oştenilor şi curajul cetăţenilor, se dusese în palatul guvernatorului să se odihnească în sfîrşit şi el o clipă, aventurierii noştri, gata şi ei să lupte pentru oraş — căci Coligny îi luase în soldă, cu condiţiile puse de Procope — aventurierii noştri, fără să le pese de nimic, aşteptînd liniştiţi primul semnal al trompetei şi al tobei, îşi aşezaseră cortul la vreo sută de paşi de poarta Isle, stabilindu-şi domiciliul pe un loc viran ce se întindea în faţa mănăstirii Cordelierilor, începînd din capătul străzii Wager pînă la taluzul zidului.

În urma intrării lui Coligny în Saint-Quentin, se aflau reuniţi cu toţii.

Făceau socotelile.

Yvonnet, ce sta în picioare, tocmai vărsase corect la casă jumătatea sumei obţinută prin dărnicia regelui Henric al II-

lea ; Procope, jumătatea onorariilor încasate ca notar ; Maldent, jumătate din suma primită cînd fusese călăuză ; Malemort, jumătate din gratificaţia pe care o meritase ducîndu-se, rănit cum era, să-l prevină pe Coligny de sosirea Spaniolilor; Pilletrousse, în sfîrşit, jumătate din ce cîştigase vînzînd carnea boilor aduşi de cei doi Scharfenstein.

Cît despre aceştia din urmă, cum nu se dăduse încă nici o luptă, n-aveau nimic de adus comunităţii şi erau ocupaţi, fără să le pese de viitoarea criză de alimente ce-o va aduce blocada oraşului, să frigă restul din sfertul de bou ce le rămăsese din carnea vîndută de Pilletrousse.

Lactance aducea doi saci mari de grîu şi un sac de fasole, pe care le oferi comunităţii în loc de bani, dar trimis aventurierilor noştri de mănăstirea Iacobinilor, a cărei călugări înregimentaţi aleseseră căpitan, după cum se ştie, pe Lactance.

Fracasso continua să caute, fără s-o găsească, rima la verbul *a pierde.*

Sub un fel de hangar înjghebat în pripă, cei doi cai, al lui Yvonnet şi-al lui Malemort, îşi mestecau fînul şi-şi savurau ovăzul.

Sub hangar era aşezată o moară portabilă, nu ca să stea în apropierea cailor, ci ca să fie la adăpost ; de în- vîrtitul ei aveau grijă Heinrich şi Frantz.

Afacerile băneşti ale societăţii mergeau bine şi patruzeci de scuzi de aur, număraţi cu grijă de Procope, mai număraţi o dată de Maldent şi aşezaţi în teancuri de Pilletrousse, erau gata să intre în casa comună.

Dacă asociaţia mai dura încă un an în asemenea condiţii, Procope plănuia să-şi cumpere o funcţie de notar sau de procuror ; Maldent să-şi ia o fermuliţă pe drumul de la Ham spre la Fère, pe care o cunoştea de mult deoarece, cum am mai spus, era din partea locului ; Yvonnet să se însoare cu o moştenitoare bogată, la mîna căreia va avea îndoit dreptul atît prin eleganţa cît şi prin averea sa ; Pilletrousse, să preia o măcelărie mare, fie în capitală, fie într-un oraş important din provincie; Fracasso, să-şi tipărească poeziile, la fel ca domnul Ronsard ori domnul Jodelle; în sfîrşit, Malemort, să se bată pe cont propriu, cît va avea chef şi să scape de reproşurile prietenilor şi a celor în serviciul cărora se înrola, ce-l ţineau

veşnic de rău că n-avea de loc grijă de păstrarea persoanei sale.

Cît despre cei doi Scharfenstein, nu-şi făceau nici un fel de plan, neavînd nici o idee.

În momentul cînd Maldent isprăvea de verificat numărarea scuzilor şi Pilletrousse alinia ultimul teanc, o umbră căzu asupra aventurierilor, vestind că un corp opac se aşezase între ei şi lumină.

Instinctiv, Procope întinse mîna spre aur, dar Maldent, mai iute, îl acoperi cu pălăria.

Yvonnet se întoarse.

Acelaşi tînăr care voise să cumpere calul în tabăra din la Fère, sta în pragul cortului.

Oricit de iute acoperise Maldent banii cu pălăria, necunoscutul îi văzuse şi, cu privirea ageră a unui om obişnuit să aprecieze astfel de lucruri, calculase că suma pe care se grăbiseră s-o ascundă de el, putea să se ridice cam la cincizeci de scuzi de aur.

— A ! a ! exclamă el, se pare că recolta n-a fost proastă!... Am căzut la un moment nepotrivit pentru a vă propune o afacere. O să fiţi al naibii de neînduplecaţi, meşterilor !

— Depinde de gravitatea afacerii, zise Procope.

— Sînt multe feluri de afaceri, completă Maldent.

— Mai sînt şanse de cîştig şi în afară de propunerile dumitale ? întrebă Pilletrousse.

— Dacă-i vorba şi de ceva lovituri de sabie, n-o să ne tîrguim prea mult, zise Malemort.

— Dacă nu-i un atac împotriva vreunei biserici sau mănăstiri, ne vom putea înţelege, spuse Lactance.

— Mai ales dacă va avea loc pe o noapte cu lună, zise Fracasso ; eu sînt pentru expediţiile de noapte ; sînt singurele poetice şi pitoreşti.

Yvonnet nu spuse nimic ; îl cerceta cu ochii pe străin.

Cei doi Scharfenstein erau absorbiţi cu frigerea hălcii de carne.

Toate observaţiile precedente, fiecare descriind caracterul persoanei care o făcea, ţîşniseră aproape simultan de pe buzele aventurierilor.

Tînărul zîmbi.

Răspunse dintr-o dată la toate întrebările, privind pe rînd la cel căruia i se adresa fracţiunea din răspuns.

— Da, afacerea este gravă, zise el, chiar cît se poate de gravă ! şi cu toate că sînt şanse de cîştig în plus de propunerea mea, precum şi destule lovituri de dat şi de primit, am de gînd să vă ofer o sumă rezonabilă care să mulţumească şi pe cei mai pretenţioşi... Cît despre sufletele pioase, se pot linişti căci nu-i vorba nici de mănăstire, nici de biserică şi-i probabil că pentru mai multă siguranţă vom acţiona numai noaptea ; trebuie să spun însă că aş prefera o noapte întunecoasă unei nopţi cu lună.

— Atunci, spuse Procope care de obicei avea însărcinarea de a susţine interesele asociaţiei, prezentaţi propunerea şi vom vedea dacă este acceptabilă.

— Este vorba, răspunse tînărul, să vă angajaţi a mă urma într-o expediţie nocturnă, sau o încăierare, o luptă ori o bătălie în plină zi.

— Şi ce va trebui să facem, urmîndu-te pe dumneata în această expediţie nocturnă, în această încăierare, luptă ori bătălie ?

— Va trebui să atacaţi pe cel pe care îl voi ataca eu, să-l înconjuraţi şi să-l loviţi pînă îl veţi ucide.

— Şi dacă se predă ?

— Vă previn de la început că nu va obţine de la mine nici o îndurare.

— Drace ! făcu Procope, e vorba de o ură de moarte, atunci ?

— De moarte ! ai rostit tocmai cuvîntul, prietene.

— Bun ! mormăi Malemort frecîndu-şi mîinile, asta zic şi eu că-nseamnă a vorbi !

— Totuşi, interveni Maldent, dacă preţul răscumpărării este bun, socot că-i mai avantajos pentru noi să-l acceptăm decît să ucidem.

— Aşa că voi discuta cu voi, în acelaşi timp, şi de răscumpărare şi de moarte, ca să fie prevăzute amîndouă cazurile.

— Vrei să spui, îi luă vorba Procope, că ne cumperi omul mort sau viu ?

— Mort sau viu, aşa este.

— Cît pentru mort ? cît pentru viu ?

— Acelaşi preţ.

— Bine ! zise Maldent, dar mi se pare că un om viu valorează totuşi mai mult decît un om mort ?

— Nu, căci nu-l cumpăr viu decît ca să-l prefac într-unul mort, atîta tot.

— Să vedem, zise Procope, cît daţi ?

— O clipă, Procope ! îl întrerupse Yvonnet; mai trebuie ca domnul de Waldeck să binevoiască a ne spune de cine este vorba.

Tînărul făcu o săritură îndărăt.

— Ai rostit un nume... spuse el.

— Care este al dumneavoastră, domnule, urmă Yvonnet, pe cînd aventurierii schimbau priviri între ei, începînd a pricepe că trebuia să lase în seama amantului domnişoarei Gudule apărarea intereselor obşteşti.

Tînărul îşi încruntă sprîncenele groase, roşcate.

— Şi de unde mă cunoşti ? întrebă el.

— Vreţi să vă spun ? răspunse Yvonnet.

Waldeck ezită.

— Amintiţi-vă de castelul Parcq, continuă aventurierul.

Waldeck se făcu palid.

— Amintiţi-vă de pădurea din Saint-Pol-sur-Ternoise.

— Tocmai fiindcă mi-o amintesc, mă aflu aici, spuse Waldeck, şi vă fac propunerea pe care o discutăm.

— Asta înseamnă că cel pe care trebuie să-l ucidem este ducele Emmanuel-Philibert, rosti liniştit Yvonnet.

— Drace ! exclamă Procope ; ducele de Savoia !

— Vedeţi că-i bine să lămurim cum stau lucrurile, se întoarse Yvonnet spre tovarăşii lui, făcîndu-le un semn cu ochiul.

— Şi adică de ce nu l-am omorî pe ducele de Savoia ? strigă Malemort.

— N-am spus că nu trebuie să-l ucidem pe ducele de Savoia, îi răspunse Procope.

— Perfect! zise Malemort. Ducele de Savoia este duşmanul nostru deoarece sîntem în solda domnului amiral şi nu văd de ce nu l-am omorî pe ducele de Savoia ca pe oricare altul.

— Ai perfectă dreptate, Malemort, îi răspunse Procope ; poţi ucide pe ducele de Savoia ca pe oricare altul... numai că, este mai scump decît altul !

Maldent făcu un semn de aprobare.

— Mult mai scump ! repetă el.

— Fără a mai pune la socoteală, adăugă Lactance, că la asemenea joc îţi pui în primejdie sufletul.

— Eh ! făcu Waldeck cu zîmbetu-i crud ; crezi tu că Benvenuto Cellini, dacă a ajuns în infern, asta-i numai pentru că l-a ucis pe conetabilul de Bourbon ?

— Conetabilul de Bourbon era un rebel, *distinguo,* zise Procope.

— În plus, luptînd în contra papii Clément al VII-lea, era excomunicat, adăugă Lactance, şi era o faptă pioasă să-l omori.

— Ba mai este şi prieten cu papa Paul al IV-lea, ducele de Savoia al vostru ! spuse Waldeck ridicînd din umeri.

— Staţi puţin, nu-i vorba despre asta, zise Pilletrousse ; este vorba de preţ.

— Aşa-i ! aprobă Waldeck, cum s-ar spune, să ne întoarcem la subiect. Ei, ce spuneţi de cinci sute de scuzi de aur, o sută acont şi patru sute după ce terminaţi treaba ?

Procope clătină din cap.

— Eu socot că sîntem încă departe de preţ.

— Îmi pare rău, replică Waldeck, deoarece, ca să nu pierdem timp, am spus ultimul meu cuvînt şi ultimul preţ... Am cinci sute de scuzi de aur şi nici un carolus[1] în plus ; dacă refuzaţi voi fi silit să mă adresez în altă parte.

Aventurierii se priviră ; cinci din şapte dădură din cap. Numai Malemort era pentru acceptare văzînd un prilej de a da şi a primi lovituri. Fracasso se pierduse iar în visările-i poetice.

— De altfel, zise Waldeck, nu-i nici o grabă... Mai gîndiţi-vă. Vă cunosc, mă cunoaşteţi şi locuim în acelaşi oraş. Ne putem regăsi uşor.

Şi făcînd un uşor salut din cap aventurierilor, se întoarse şi se îndepărtă.

— Să-l rechemăm ? zise Procope.

— De ! făcu Maldent, cinci sute de scuzi de aur nu se găsesc pe toate drumurile.

---

[1] Monedă de argint.

— Şi apoi, spuse Yvonnet, dacă asta-i tot ce are, chiar şi cea mai frumoasă fată din lume nu poate dărui decît ceea ce are.

— Fraţilor, interveni Lactance, vieţile prinţilor de pe acest pămînt sînt sub ocrotirea directă a cerului ; atingîndu-te de ei rişti să-ţi pierzi sufletul. Nu putem deci să ne atingem decît pentru o sumă care să permită fiecăruia să-şi cumpere indulgenţele de care are nevoie, fie că reuşim, ori că nu reuşim. Intenţia, fraţilor — cum îmi spunea chiar ieri cinstitul stareţ al iacobinilor — intenţia, fraţilor, este socotită la fel ca fapta.

— E drept, zise Pilletrousse, că aşa ceva valorează mai mult decît ne propune... Dar, dacă am da lovitura pe cont propriu... hai ?

— Da, aprobă Malemort, să dăm lovitura.

— Domnilor, îi întrerupse Procope, ideea este a domnului de Waldeck ; să i-o luăm cînd el a venit să ne-o destăinuiască ar însemna un furt... Cunoaşteţi principiile mele în materie de drept.

— Atunci, răspunse Yvonnet, dacă ideea este a lui, cum spui tu, şi dacă-i proprietarul ideii, eu sînt de părere a trebuie să acceptăm cei cinci sute de scuzi de aur.

— Da, să acceptăm şi să ne batem, strigă Malemort.

— Ei, să nu ne pripim, zise Maldent.

— Şi dacă se învoieşte cu alţii ? zise Yvonnet.

— Da, dacă se învoieşte cu alţii ? repetă Procope.

— Să primim, şi la luptă ! urlă Malemort.

— Da, da, să primim ! strigară toţi în cor.

— Za brimim ! spuseră cei doi Scharfenstein, care intrau în clipa aceea aducînd pe o scîndură halca de carne friptă şi care, fără a şti despre ce e vorba, se alăturau părerii majorităţii, arătîndu-se ca întotdeauna oameni de înţeles.

— Atunci, să alerge careva după el şi să-l aducă înapoi, spuse Procope.

— Eu ! zise Malemort.

Şi se repezi spre uşă.

Dar chiar în clipa aceea auzi răsunînd dinspre cartierul Isle cîteva focuri de armă care numaidecît se prefăcură într-un tir violent.

— Ha ! la luptă ! la luptă ! strigă Malemort scoţîndu-şi sabia şi luînd-o la goană spre zgomotul ce se auzea din- tr-o direcţie cu totul opusă celei pe care apucase bastardul Waldeck, adică spre turnul Apelor.

— Ei ! ei ! a început lupta în partea cartierului Isle ! Trebuie să văd ce se întîmplă cu Gudule ! strigă Yvonnet.

— Şi afacerea ? strigă la rîndu-i Procope.

— Isprăveşte-o, zise Yvonnet; fă cum crezi tu şi are să fie bine... Îţi dau procură.

Şi se avîntă pe urmele lui Malemort care deja trecuse primul pod şi punea piciorul pe insula ce forma trecă- toarea Saint-Pierre.

Să-i urmărim, la rîndul nostru, pe Malemort şi Yvonnet, ca să vedem ce se întîmplă în cartierul Isle.

IX.BĂTĂLIA

Vă amintiţi că intrînd în palatul guvernatorului, amiralul dăduse ordin ca spre seară să se facă o ieşire în scopul incendierii caselor de pe marginile bulevardului exterior, de la adăpostul cărora Spaniolii trăgeau asupra apărătorilor oraşului care, aşezaţi pe un platou interior, primeau focul fără să se poată feri.

Ordinul fusese dat domnilor de Théligny, de Jarnao şi de Luzarches.

Drept care, la ora şase seara, cei trei ofiţeri adunaseră vreo sută de oameni din companiile lor respective şi o sută douăzeci de cetăţeni voluntari, conduşi de Guillaume şi Jean Pauquet.

Cei două sute douăzeci de oameni aveau să atace două mii.

La treizeci de paşi numai de zidul vechi drumul se bifurcă, cum am mai spus.

Una din ramificaţii duce spre Guise şi cealaltă spre la Fère.

Casele ce urmau a fi distruse se aflau pe cele două laturi ale drumului principal şi pe fiecare ramificaţie.

Mica trupă trebuia ca odată ajunsă în afara zidului vechi să se despartă în două grupe : una atacînd la dreapta, cealaltă la stînga, incendiind amîndouă odată.

Guillaume şi Jean Pauquet, care cunoşteau locurile, îşi luaseră însărcinarea să conducă fiecare una din grupe.

La orele şase şi jumătate seara poarta cartierului Isle se deschise şi mica trupă păşi în pas alergător.

Deşi adunarea trupei se făcuse în cea mai mare taină şi ieşirea fusese atît de rapidă, santinelele totuşi semnalaseră adunarea trupei, iar Carondelet şi don Julien Romeron prevăzuseră ieşirea.

Aşa că la capătul fiecărei străzi Francezii găsiră cîte un pluton de spanioli de două ori mai numeros ca al lor, şi de la fiecare fereastră moartea cobora asupra lor.

Totuşi, atît de violentă fu ciocnirea încît plutoanele spaniolilor care apărau cele două străzi fură străpunse şi, cu toată ploaia de gloanţe de la ferestre, atacanţii pătrunseră în cinci sau şase case.

Se înţelege că Malemort, strigînd, urlînd, blestemînd şi mai cu seamă lovind, izbutise să se strecoare în fruntea uneia din cele două coloane şi să intre primul într-o casă.

Ajuns în casă, uită că intrase numai pentru a da foc şi repezindu-se în sus pe scări ajunse la etaj.

Pe de altă parte, cei care pătrunseră după el, uitară că el intrase înaintea lor şi, nemaigîndindu-se decît la misiune, îngrămădiră legături de nuiele în sălile de jos şi mai ales la capătul scării.

Apoi dădură foc.

Izbutiră astfel în două, trei case de pe marginea bulevardului.

Spaniolii crezuseră întîi că-i un atac obişnuit; dar îndată, după valurile de fum ce ieşeau pe ferestrele de la partere, ghiciră intenţia francezilor.

Atunci, unindu-şi toate forţele, căzură de zece ori, mai numeroşi asupra micii trupe care fu respinsă.

Dar ea, chiar dacă nu izbutise, măcar în parte îşi îndeplinise misiunea, căci flăcările începuseră a străbate prin acoperişurile a două, trei case.

Ne amintim că Yvonnet, nefiind ales printre cei ce făceau ieşirea, avusese ideea să-şi întrebuinţeze timpul ducîndu-se la

domnişoara Gudule, dîndu-şi toată silinţa să-i potolească spaima; fata era foarte înspăimîntată căci, după cum am mai spus, tatăl şi unchiul ei erau călăuzele celor două coloane de atac.

La un moment dat, strigătele, larma, zgomotul împuşcăturilor fură atît de puternice, încît chiar şi Yvonnet, curios să ştie ce se petrece, se urcă în pod, urmat de fată ce se ţinea ca o umbră de el, puţin de frică, dar mai mult din dragoste.

Uitîndu-se prin lucarnă, îşi putu da seama de cele ce se petreceau.

Archebuzele trăgeau fără încetare şi în acelaşi timp zăngănitul fierului lovit de fier arăta că pe străzi continua lupta corp la corp.

Şi asta nu era totul. Cum am spus, fumul ieşea pe ferestrele de la patru, cinci case şi prin mijlocul fumului se vedeau fiinţe omeneşti zbătîndu-se încolo şi încoace inspăimîntate.

Erau spaniolii surprinşi de incendiu ce nu puteau să coboare de la etaje din pricina scărilor aprinse.

În toate casele acelea se iscase o mişcare de spaimă uşor de observat ; dar într-una mai ales, spaima părea că sporise pînă la groază.

Era casa unde opera Malemort care, fără a se sinchisi de incendiu, ataca, lovea, se lupta în mijlocul fumăriei.

În clipa cînd Yvonnet scotea nasul pe ferestruică, scena se petrecea la primul etaj.

Cei mai prudenţi dintre spaniolii ce apărau acel etaj văzînd că trebuie să lupte în acelaşi timp contra incendiului, şi împotriva acelui om ce părea diavolul în persoană, săriră pe ferestre.

Ceilalţi, instinctiv, se urcară la al doilea etaj.

Malemort nu se mai ocupă de cei care săriseră pe ferestre, dar urmări la etajul doi pe fugari, slobozind strigătu-i preferat : „La luptă !”

În timp ce incendiul îşi urma opera lui de distrugere, Malemort îi urmărea pe spanioli şi focul îl urmărea pe Malemort.

Fără îndoială, de data asta aventurierul datora invulnerabilitatea sa neobişnuită puternicului aliat ce venea în urma lui şi căruia părea că nu-i dă nici o atenţie.

Curînd fumul întunecă etajul al doilea, la fel ca pe întîiul şi incendiul străpunse pardoseala cu limbile-i de flăcări

Unul ori doi spanioli, înfruntînd pericolul căderii, săriră atunci de la ferestrele etajului doi, cum săriseră şi camarazii lor de la etajul întîi.

Ceilalţi încercară să fugă pe acoperiş.

Se văzu ieşind printr-o lucarnă doi şi o jumătate dintr-un al treilea ; am spus *jumătate dintr-un al treilea,* pentru că acesta păru dintr-odată că se opreşte din mişcare, arătînd prin strîmbături ale feţei ce nu mai lăsau nici o îndoială, că i se întîmplau în partea trupului rămas în casă cele mai dezagreabile lucruri.

Era Malemort care lucra din toate puterile cu sabia asupra acestei părţi prea leneşe.

Spaniolul, după zădarnice încercări de a-şi urma camarazii ce alergau pe creasta acoperişurilor, căzu înapoi şi cu toată sforţarea lui de a se agăţa de cerceveaua ferestrii, pînă la urmă dispăru de tot.

Cinci secunde mai tîrziu în locul spaniolului apărea la lucarnă capul lui Malemort, uşor de recunoscut după masca de bandaje care-i proteja ultima lui rană.

Văzu pe cei doi duşmani care fugeau şi se luă după dînşii.

Ai fi zis că Malemort fusese cîndva meşter ţiglar sau dansator pe sîrmă, aşa de sigur înainta pe drumul îngust.

Dacă ar fi fost musulman, umbra lui în ceasul morţii ar fi putut trece fără ajutorul unui balansier acel pod al paradisului lui Mahomed, ce duce de la pămînt la cer şi care nu-i mai lat decît tăişul unui brici.

Cei doi fugari văzură curînd ce primejdie îi ameninţa.

Unul dintre ei se hotărî, cu riscul de a-şi rupe oasele, să-şi dea drumul la vale pe panta acoperişului şi agăţîndu-se de marginea unei lucarne dispăru prin ea în casă.

Acea casă, aşezată între două incendii, scăpase pînă atunci de foc.

Malemort fără să ia în seamă pe spaniolul care izbutise acea periculoasă alunecare, continuă să-l urmărească pe celălalt.

Din observatorul lor, Yvonnet şi Gudule urmăreau cu privirile gimnastica aceea aeriană ; Yvonnet cu toată plăcerea

pe care o poate simţi un bărbat la asemenea spectacol, Gudule cu toată spaima pe care-o poate provoca unei femei.

Cei doi acrobaţi ajunseră astfel, de pe acoperiş, la ultima casă ce părea, ca multe din casele noastre vechi, că se înclină să privească în rîu.

Casa era de lemn şi focul o cuprinsese de jur împrejur.

Ajuns la capătul acoperişului şi dîndu-şi seama că nu putea merge mai departe — decît în cazul cînd sfîntul Iacob, patronul spaniolilor, i-ar fi împrumutat o pereche de aripi, — fugarul, care fără îndoială nu ştia să înoate, se întoarse hotărît să-şi vîndă scump viaţa.

Lupta începu ; dar în clipa cînd ajunseseră la cea mai mare înverşunare, terenul pe care se da bătălia începu a se crăpa lăsînd să treacă fumul şi îndată după fum, flăcările; acoperişul se clătină, apoi se prăbuşi, antrenînd pe cei doi combatanţi în crateru-i înspăimîntător.

Unul din ei dispăru complet.

Celălalt se agăţă de o bîrnă aprinsă, dar încă solidă, îşi recăpătă echilibrul, porni arzînd spre capătul bîrnei şi aruncîndu-se de la etajul al doilea, căzu în apele rîului Somme ca să se stingă.

Gudule scoase un ţipăt ascuţit, iar Yvonnet era cît pe ce să iasă cu totul prin lucarnă ; rămaseră amîndoi o clipă ţinîndu-şi respiraţia... Îndrăzneţul ce se azvîrlise în rîu fusese înghiţit pentru totdeauna, ori avea să reapară ? Apoi, a doua întrebare: era spaniolul ? era Malemort ?

Curînd suprafaţa apei păru că începe a fierbe şi un cap apăru, apoi nişte braţe şi un trup care începură a înota la vale, ca să iasă la mal în dosul zidului vechi.

Deoarece înotătorul lua direcţia aceea, aproape sigur că era Malemort.

Yvonnet şi Gudule coborîră în grabă şi alergară spre locul unde, fără îndoială, înotătorul avea să iasă la ţărm. Şi într-adevăr, ajunseră tocmai la timp ca să tragă afară din apă, jumătate ars şi jumătate înecat, pe vajnicul combatant care, la capătul puterilor, leşină în braţele lor, mai vînturîndu-şi încă sabia şi strigînd cu voce sugrumată:

— La luptă ! La luptă !

Oricît de rău fusese aranjat Malemort, nu toată lumea scăpase atît de uşor ca el. Respinşi, cum am spus, de vechile

trupe spaniole ale lui Carondelet şi don Julien, soldaţii şi cetăţenii, după ce izbutiseră să incendieze vreo două, trei case, neputînd să se retragă în bună rînduială, se buluciră cu toţii la poarta zidului vechi, dînd astfel prilejul spaniolilor să-şi ia revanşa.

Treizeci de soldaţi şi douăzeci de cetăţeni căzură acolo şi duşmanii erau cît pe ce să intre în cartier de-a valma cu cei pe care îi fugăreau. Yvonnet auzi strigătele spaniolilor care şi începuseră a urla : „Oraşu-i cucerit !” Alergă pînă la cortul aventurierilor în timp ce da prin strigăte alarma şi se întoarse cu întăriri de vreo sută de oameni, din care o parte se răspîndi pe metereze, iar cealaltă ţinu piept inamicului care intrase deja sub boltă.

Dar în fruntea celor care alergau în ajutorul cartierului se aflau cei doi Scharfensteini, înarmaţi unul cu ghioaga şi celălalt cu spada de două mîini. Loviturile căzură asupra spaniolilor repezi şi dese, ca îmblăciul la treier, astfel că fură siliţi să dea înapoi în faţa celor doi uriaşi.

Odată spaniolii respinşi de sub boltă, se punea problema închiderii porţilor, treabă ce nu era de loc uşoară căci atacanţii se împotriveau din toate puterile, unii împingînd poarta cu mîinile ori cu patul archebuzii, alţii, în sfîrşit, cu bîrne ; cei doi Scharfenstein însă izbutiră să se strecoare între cele două uşi şi zid şi, proptindu-se în mîini şi în picioare, începură a împinge porţile cu o mişcare lentă, dar regulată şi irezistibilă, pînă ce se împreunară şi se putu pune drugul de fier.

După ce sfîrşiră treaba asta, răsuflară zgomotos şi atît de precis la unison, încît ai fi spus că cele două corpuri n-aveau decît un singur piept.

Dar nici nu sfîrşiseră bine gîfîitul lor zgomotos că un strigăt de spaimă răsună :

— La ziduri ! La ziduri !

Într-adevăr, în zid fuseseră făcute două spărturi, cîte una de fiecare parte a porţii, cu scopul de a transporta pămînt pentru platformele artileriei ; aceste spărturi erau înfundate cu împletituri de nuiele şi baloturi de lînă.

Asediatorii, respinşi de la poartă ,descoperiseră acele spărturi şi încercau să le folosească pentru a cuceri oraşul prin surprindere.

Cei doi Scharfenstein, avîntîndu-se de sub boltă, n-avură nevoie decît de-o singură privire în jurul lor ca să-şi dea seama de gravitatea pericolului. Cu tot obiceiul lor de a lupta împreună, separarea forţelor se vădea de data asta atît de necesară încît după ce schimbară cîteva vorbe cu acea sobrietate de limbaj ce-i caracteriza, alergară, unchiul la spărtura din dreapta şi nepotul la cea din stînga.

Inamicul, înarmat cu lungile suliţi care pe vremea aceea erau arma infanteriei spaniole, dădea un asalt dublu, împingînd înainte cetăţeni şi soldaţi, siliţi să dea înapoi în faţa acelui lan de oţel pe care suflul războiului îl apleca împotriva lor.

Heinrich Scharfenstein, pentru moment proprietarul ghioagei, înţelese că nu putea face mare lucru cu arma aceea scurtă şi grea împotriva suliţelor spaniole lungi de zece picioare ; agăţîndu-şi atunci ghioaga de centiron în timp ce fugea, ridică o bucată de stîncă ce se afla pe zid şi, fără ca fuga să-i fie încetinită de greutatea enormă pe care o căra, ajunse la spărtură strigînd :

— Păzea ! păzea !...

Era tocmai spărtura unde lupta Yvonnet. Zărindu-l, acesta îi înţelese intenţia şi făcînd o mişcare cu spada deschise un fel de drum spaniolilor care începură a urca; dar în clipa cînd ajunseră la jumătatea zidului, uriaşul apăru în partea de sus a spărturii, ridică deasupra capului stînca pe care o purtase pînă atunci pe umeri şi unind impulsul forţei lui cu greutatea proiectilului, îl aruncă asupra primului rînd de spanioli cu o violenţă ce făcea concurenţă chiar celei mai puternice catapulte.

Stînca se prăvăli, săltînd peste coloana îngrămădită, turtind, zdrobind, sfărîmînd totul ! Apoi, pe acea cale deschisă, Heinrich se avîntă, pălind în dreapta şi-n stînga, dînd gata cu teribila-i ghioagă pe cei cruţaţi ori numai puţin atinşi de uriaşul bolovan.

În mai puţin de zece minute, spărtura din acea parte era curăţată.

Frantz făcuse şi el minuni de vitejie.

Şi el strigase „Păzea”, iar la glasul lui rîndurile de oşteni şi cetăţeni se desfăcură în lături ; atunci, cu spada cea mare purtată cu două mîini, începuse a cosi lanul acela de lăncii,

retezînd cîte cinci, şase cu fiecare lovitură, la fel de uşor ca Tarquinius cînd tăiase capetele macilor în grădina din Gabii înaintea solului fiului său. Apoi, cînd nu mai avu în faţă decît oameni înarmaţi cu beţe, se năpusti în rîndurile spaniolilor şi prinse a cosi oamenii, cu aceeaşi înverşunare cu care cosise lăncile.

În punctul acela de asemeni, spaniolii dădură înapoi.

Dar o întîmplare neprevăzută era cît pe ce să-i răpească bravului Frantz tot profitul vitejescului ajutor adus celor din Saint-Quentin.

Un om şi mai înflăcărat ca el la măcelăritul oamenilor i se strecură sub braţ, răcnind : „La luptă ! la luptă !” şi se repezi în urmărirea spaniolilor.

Era Malemort care, după ce îşi venise în simţiri şi dăduse de duşcă o sticlă de vin primită de la Gudule, se întorcea la atac.

Din nefericire, vreo doi, trei dintre cei urmăriţi de aventurierul nostru, băgînd de seamă că nu-s fugăriţi decît de un singur om se întoarseră şi, cu toate că nu mai aveau ca arme decît nişte cozi de suliţe, unul dintre ei, cu o lovitură de băţ îl ameţi pe Malemort culcîndu-l la pămînt.

Cetăţenii şi ostaşii scoaseră strigăte de părere de rău, crezînd că viteazul aventurier murise. Din fericire Frantz avea date precise despre grosimea craniului tovarăşului său. Alergă la el, despică în două, cu o lovitură a înfri- coşătoarei sale spade, pe spaniolul care se pregătea să-i dea lovitura de graţie cu pumnalul, îl înşfăcă pe Malemort de un picior şi, socotind că nu mai era timp de pierdut, se întoarse tot în fugă la spărtură, unde îl aruncă pe Malemort — care începuse a deschide ochii bolborosind : „la luptă !” — în braţele lui Lactance ce sosea în grabă cu iacobinii lui.

În urma călugărilor venea amiralul, conducînd o mică trupă de archebuzieri de elită care deschiseră un foc atît de puternic asupra bulevardului exterior şi asupra caselor rămase în picioare, încît spaniolii se potoliră, pitindu-se în adăposturi.

Amiralul se informă de cele petrecute. Pierderile erau mari şi puţin lipsise ca sectorul Isle să fie luat cu asalt. Mulţi dintre căpitani insistau pe lîngă amiral să abandoneze acel punct care costase deja îndoitei garnizoane cetăţeneşti şi

militare vreo şaizeci de oameni. Dar Coligny se încăpăţînă ; el vedea în păstrarea acestui cartier, dacă nu chiar siguranţa oraşului, măcar prelungirea asediului.

Dădu ordin deci ca, profitînd de noaptea ce se apropia, să se repare cele două spărturi şi să se repună totul în bună rînduială.

Iacobinii ,care cu rasele lor mohorîte erau mai puţin vizibili în întunecime, fură însărcinaţi cu această treabă, de care se apucară cu netulburatul devotament al curajului monahal.

Temîndu-se de un atac nocturn, archebuzierii stătură de strajă pe metereze, iar pentru a da alarmă, în cazul cînd duşmanul ar avea intenţia să ocolească zidul vechi, santinelele fură aşezate din douăzeci în douăzeci de paşi pe toată linia mlaştinilor dinspre Somme.

Groaznică a fost pentru oraşul Saint-Quentin noaptea aceea din 3 spre 4 august, noaptea în care şi-a plîns primii ei morţi !

Aşa că fiecare îşi veghea casa şi vecinătatea, la fel cum vegheau santinelele cartierul Isle.

Bieţii locuitori ai cartierului, înţelegînd că acolo avea să fie punctul cel mai înverşunat al atacului şi al apărării, îşi părăseau casele trăgînd după ei în cărucioare, ori ducînd pe tărgi, ce aveau mai de preţ. Printre emigranţii ce-şi părăseau locuinţele ca să-şi caute un refugiu în oraş era şi Guillaume Pauquet, căruia fratele său Jean îi oferise ospitalitate în casa lui, ce se afla chiar în colţul de unde începeau străzile Vieux-Marché şi Arbalétriers.

Sprijinindu-se de braţul lui, fiica sa, Gudule, încă zăpăcită de evenimentele acelei zile, intra în oraş întorcînd din cînd în cînd capul, sub pretextul că-i cuprinsă de mare jale la gîndul că părăseşte pradă unei distrugeri sigure casa în care se născuse, dar în realitate, pentru a se asigura că frumosul Yvonnet n-o scăpa din ochi.

Într-adevăr Yvonnet urmărea la o distanţă potrivită pe tată şi fiică urmaţi de lucrătorii ţesători trimişi de Jean Pauquet fratelui său ca să-l ajute la transportul mobilei şi care se achitau conştiincios de această treabă.

Aşa că sărmana Gudule simţi o mare mulţumire vă- zînd că tînărul străbate tot Saint-Quentinul de-a lungul, taie de-a

curmezişul piaţa primăriei, o ia pe strada Sainte-Marguerite, apoi pe strada Vieux-Marché şi din colţul străzii Pourceaux îl vedea intrînd la unchiul ei, proprietarul clădirii purtînd cunoscuta firmă *Suveica încoronată.*

Sub pretext că-i foarte obosită — pretext foarte firesc după o asemenea zi — Gudule ceru voie să se retragă imediat în camera ei ; ceea ce i se îngădui fără nici o discuţie.

Gudule începu să creadă că exista într-adevăr un zeu al amanţilor cînd văzu că unchiul ei le pusese la dispoziţie, ca locuinţă pentru ea şi tatăl ei, un fel de pavilion mic în colţul grădinii, cu faţa spre drumul de strajă al meterezelor.

Aşa că imediat ce rămase singură în nou-i domiciliu, prima ei grijă fu să stingă lampa, ca şi cum s-ar fi culcat, şi să deschidă fereastra ca să cerceteze împrejurimile şi să-şi dea seama ce posibilităţi de căţărare existau pînă la fereastră.

Situaţia era foarte favorabilă : porţiunea de meterez dintre poarta Vieux-Marché şi turnul Dameuse era cu siguranţă cea mai pustie din oraş. O scară înaltă de opt, zece picioare sprijinită de fereastră va face pavilionului din strada Arbalétriers, acelaşi serviciu pe care-l făcuse borna la casa din cartierul Isle.

E adevărat că pereţii ce despărţeau camera Gudulei de a lui Guillaume erau foarte subţiri, şi că cel mai uşor zgomot din camera ei putea da alarma urechilor părinteşti; dar ce-o împiedica pe Gudule ca odată scara aşezată, în loc să urce Yvonnet în odaie, să coboare ea pe meterez ?

În felul acesta îndrăgostiţii n-aveau a se teme decît doar de vreun mare ghinion, căci camera rămînînd goală va fi silită să fie mutată.

Fata era cufundată în tot soiul de combinaţii strategice care, pentru moment, o făceau un tactician aproape la fel de iscusit ca domnul amiral, cînd deodată zări o umbră strecurîndu-se de-a lungul grădinii.

Yvonnet se ocupa şi el cu aceleaşi explorări, ieşind în recunoaştere pe noul teren unde avea de făcut manevre.

Nu era cine ştie ce scofală să asediezi casa meşterului Pauquet, mai ales pentru un om care, ca aventurierul nostru, avea complici înăuntru.

Aşa că în două cuvinte, totul se aranjă pentru noaptea următoare.

Apoi, cum se auzea pe scară pasul lui Guillaume Pauquet, puţin mai greoi din cauza oboselii acelei zile, Gudule închise fereastra iar Yvonnet dispăru pe strada Saint-Jean.

X.DOMNUL DE THÉLIGNY

Zorii zilei îl găsiră pe amiral pe metereze.

În loc să fie descurajat de înfrîngerea din ajun, Gaspard de Coligny luase hotărîrea de a face o nouă tentativă.

După părerea lui ,inamicul ştia că intraseră ajutoare în cetate, dar nu şi cît de însemnate; trebuia deci făcut să creadă că întăririle primite erau mult mai mari decît în realitate.

Îl va hotărî astfel pe ducele Emmanuel-Phillibert să organizeze un asediu de durată, făcîndu-l să-şi piardă speranţa de-a cuceri oraşul prin surprindere. Ori, un asediu de durată însemna zece zile, cincisprezece zile, o lună poate de răgaz, în care timp conetabilul va întreprinde vreo acţiune şi regele va avea vreme să ia măsuri.

Chemă deci pe tînărul locotenent al companiei Delfinului, domnul de Théligny.

Locotenentul se prezentă imediat. Luptase vitejeşte în seara trecută în cartierul Isle, dar scăpase teafăr, nevă- tămat din luptă ; drept care soldaţii care-l văzuseră în mijlocul ploii de gloanţe, al săbiilor şi lăncilor, regăsindu-l fără nici o zgîrietură, îl botezaseră *Invulnerabilul.*

Tînărul se apropie de amiral, vesel şi surîzător, ca un om ce şi-a făcut datoria şi-i gata să şi-o facă mai departe. Amiralul îl duse în dosul unui parapet de turn.

— Domnule de Théligny, îi spuse el, vezi bine de aici postul acela spaniol ?

Théligny făcu semn că-l vedea perfect.

— Ei bine, mi se pare uşor de luat prin surprindere cu treizeci ori patruzeci de călăreţi... Alege deci treizeci ori patruzeci de oameni din compania dumitale, dă-le conducător un om de nădejde, şi cucereşte-mi vitejeşte postul !

— Şi de ce n-aş fi eu, domnule amiral, întrebă rîzînd Théligny, omul acela de nădejde care trebuie să conducă atacul ? Vă mărturisesc că sînt sigur de ofiţerii mei, dar sînt şi mai sigur de mine.

Amiralul îi puse mîna pe umăr.

— Dragă Théligny, îi spuse el, oamenii de soiul dumitale sînt rari, de asta nu trebuie să riscăm a-i pierde aventurîndu-i în felurite încăierări şi hărţuieli. Dă-mi cuvîntul dumitale de onoare că nu vei conduce ieşirea, că de nu, aşa mort de oboseală cum sînt, rămîn pe metereze.

— Dacă-i aşa, domnule amiral, zise Théligny încli- nîndu-se, duceţi-vă să vă odihniţi şi lăsaţi-mi mie grija acestei acţiuni. Vă dau cuvîntul meu că nu voi ieşi pe poarta ceasului.

— Mă încred în cuvîntul dumitale, domnule, îi spuse cu gravitate amiralul.

Apoi, ca şi cum ar fi vrut să-i dea a înţelege că severitatea chipului şi a vocii sale se refereau numai recomandării de a nu părăsi oraşul, adăugă :

— Cît despre mine, dragul meu Théligny, nici nu mă mai întorc la locuinţa guvernatorului, care mi se pare prea departe. Mă duc la domnul de Jarnac, mă trîntesc pe un pat şi dorm vreo oră, două... Mă vei găsi acolo.

— Dormiţi liniştit, domnule amiral, răspunse Théligny ; veghez eu.

Amiralul coborî de pe meterez în dreptul turnului Guise şi intră într-a doua casă de pe strada Rémicourt, unde locuia domnul de Jarnac.

Théligny îl urmări cu privirea, apoi se întoarse către un ofiţer :

— Treizeci ori patruzeci de voluntari din compania Delfinului ! ordonă el.

— Îi veţi avea imediat, domnule locotenent, răspunse ofiţerul.

— Cum aşa ? N-am dat încă nici un ordin.

— E drept; dar vorbele domnului amiral au fost prinse din zbor de unul din apropiere, ce mi-a făcut semn că a înţeles şi a luat-o la goană spre cazarmă strigînd : „Delfini! Delfini ! fiţi gata de luptă !”

— Şi cine-i omul acela care execută atît de bine ordinele înainte de a fi date ?

— Drept să spun, domnule locotenent, răspunse rîzînd ofiţerul, mi s-a părut mai degrabă un diavol decît un om : are o jumătate din figură acoperită cu un pansament însîngerat, părul ars pînă la piele, platoşa boţită şi în faţă şi în spate, iar straiele numai zdrenţe !

— A ! foarte bine ! zise Théligny, ştiu cu cine avem de-a face... Ai dreptate, acela nu-i om, e dracul în persoană !

— A ! Uite-l că vine, domnule locotenent, zise ofiţerul arătînd lui Théligny un călăreţ ce sosea în galop dinspre poarta Isle.

Era Malemort care, deşi în ieşirea din ajun fusese aproape ars, înecat şi doborît, se simţea în plină formă, cerînd să iasă din nou la atac.

În acelaşi timp, din direcţie opusă, adică dinspre strada Billon, în capătul căreia se afla o cazarmă, apăru o mică trupă de patruzeci de călăreţi.

Cu hărnicia ce-l caracteriza cînd era vorba de dat ori de primit lovituri, Malemort izbutise să alerge pînă la comandament ca să transmită hotărîrea amiralului, să se ducă la poarta Isle, să pună şaua pe cal şi să se întoarcă la poarta Rémicourt, unde ajungea, după cum vedem, odată cu călăreţii din compania Delfinului.

Drept răsplată a zelului şi a activităţii desfăşurate, Malemort ceru învoirea de a face parte din expediţie, favoare ce-i fu acordată.

De altfel, declarase că dacă nu-l primeau la atacul principal, va face o ieşire personală ; că dacă nu-i deschideau porţile, va sări de sus de pe metereze afară.

Însă Théligny, care-l cunoştea fiindcă îl văzuse la lucru în ajun, îi atrase atenţia să nu se îndepărteze de corpul principal şi să atace în rînd cu ceilalţi.

Malemort făgădui tot ce i se cerea.

Poarta se deschise şi mica trupă ieşi.

Dar, cum se îndepărtă de poartă, Malemort, clocotind de o furie oarbă, nemaiputîndu-se stăpîni, în loc să urmeze drumul ales de mica trupă, care la adăpostul arborilor şi favorizat de anumite neregularităţi ale terenului trebuia să-i scoată pe cei patruzeci de călăreţi chiar lîngă postul spaniol, se repezi de-a dreptul peste cîmp într-un galop nebun răcnind : „La luptă ! La luptă !”

În timpul acesta, amiralul, după cum îşi anunţase intenţia, se retrăsese la domnul de Jarnac şi se lungise pe un pat ; dar, frămîntat de un fel de presimţire şi neputînd dormi cu toată oboseala, se ridică după o jumătate de oră şi cum i se păru că aude strigăte dinspre metereze, îşi luă în mînă sabia cu tot cu teacă şi ieşi în grabă.

Abia făcuse douăzeci de paşi pe strada Rémicourt, că-i văzu pe domnii de Luzarches şi de Jarnac alergînd spre el.

După chipurile lor înspăimîntate se vedea limpede că se întîmplase ceva grav.

— Ah ! exclamă domnul de Jarnac întîmpinîndu-l pe amiral, vra să zică aţi şi aflat ?...

— Ce ? întrebă Coligny.

Cei doi ofiţeri se priviră.

— Atunci dacă nu ştiţi, zise domnul de Luzarches, cum de aţi ieşit ?

— Nu puteam dormi ; aveam parcă un fel de presimţire... Auzind strigăte, m-am sculat şi am ieşit.

— Haideţi, atunci !

Şi cei doi ofiţeri se repeziră după amiral pe metereze.

Meterezele erau pline de privitori.

Iată ce se întîmplase :

Atacul prematur al lui Malemort dăduse alarma. Postul spaniol era mai numeros decît se crezuse ; oştenii şi ofiţerul din compania Delfinului care credeau că-l vor lua prin surprindere pe inamic, găsiră pe inamic călare şi de două ori mai numeros decît ei. La această constatare atacul se domoli, cîţiva călăreţi îşi întoarseră în loc caii, cei mai laşi abandonară pe cei mai viteji, care trebuiau să se măsoare acum cu forţe prea mari pentru a le putea ţine piept dacă nu le sosea imediat un ajutor. Théligny uită de cuvîntul dat amiralului ; înarmat numai cu sabia, sări pe primul cal găsit la îndemînă şi se repezi în afara zidurilor, chemînd cu strigăte mari în ajutorul camarazilor pe acei care o luaseră la fugă îndărăt. Cîţiva i se alăturară atunci şi cu vreo opt, zece oameni, nădăjduind să poată face o diversiune, năvăli furios drept în mijlocul spaniolilor.

O clipă mai tîrziu, se putu vedea ce se alesese din cei patruzeci de călăreţi ai companiei Delfinului întoarsă în loc cu iuţeală.

Se împuţinaseră cu o treime şi domnul de Théligny nu se afla printre ei.

Atunci domnii de Jarnac şi de Luzarches, socotind că era necesar să-l previe pe amiral de noul eşec, porniseră spre casa unde se retrăsese acesta pentru a se odihni o oră şi-l întîlniseră la jumătatea drumului.

Am văzut cum se repeziseră toţi trei pe meterezele ce dominau scena catastrofei.

Coligny îi interogă acolo pe fugari, care povestiră cele relatate de noi mai înainte.

Nu puteau însă afirma nimic în privinţa domnului de Théligny ; îl văzuseră căzînd ca trăsnetul asupra inamicului repezind o lovitură cu vîrful săbiei în obrazul ofiţerului spaniol ,dar numaidecît fusese înconjurat şi, cum nu avea nici o armă ofensivă, după cîteva secunde căzuse străpuns de lovituri.

Un singur oştean susţinea că ,despuiat şi străpuns de lovituri cum era, viteazul ofiţer nu-şi dăduse încă sufletul, deoarece îl văzuse făcînd un gest de ajutor în clipa cînd trecea în galop pe lîngă el.

Deşi nu era decît foarte puţină speranţă, amiralul dădu ordin ofiţerilor din compania Delfinului, să încalece şi să-l aducă cu orice preţ pe domnul de Théligny, mort ori viu.

Ofiţerii, dornici să-şi răzbune camaradul, o şi luaseră la fugă spre cazarmă cînd din mulţime ieşi un fel de Goliat , care îşi ridică mîna la coif rostind :

— Erdazi, mein herr amiral; nu ezte nefoie te gompanie bentru merz la cautat zarman tiafol te logotenent... Taca frea mein herr amiral, ma tuc eu cu nepod al meu Frantz şi atucem pe el mort ori fiu !

Amiralul se întoarse spre cel ce făcea inimoasa propunere : era unul dintre aventurierii pe care îi angajase în serviciul lui, fără să-şi pună prea mare nădejde în ei şi care, după cum ştim, numai în puţinele ciocniri de pînă atunci îşi făcură mai mult decît datoria.

Îl recunoscu pe Heinrich Scharfenstein, iar la patru paşi în urma lui, în aceeaşi atitudine, ca o umbră a unchiului său, sta Frantz.

În ajun îi văzuse pe amîndoi la treabă, apărînd fiecare cîte o spărtură din cartierul Isle ; îi fusese deajuns o privire ca să-şi dea seama cît preţuiau.

— Da, voinicule, zise amiralul, primesc... Ce ceri pentru asta ?

— Freau un cal bentru mine, şi un cal bentru nepod Frantz.

— Dar n-am întrebat asta.

— Tar, azteptazi inca... Am nefoie inca toi oameni care merce în zbate la noi pe cal.

— Fie ; şi altceva ?

— Altgefa ! azta tot... Numai trepue toi cai grazi şi toi oameni zlabi.

— Bine, ai să-ţi alegi singur oamenii şi caii.

— Pun ! făcu Heinrich.

— Dar voiam să vorbesc în privinţa banilor...

— A ! panii, azta ezte treaba lui Brogobe.

— Nu-i nevoie de Procope pentru asta, zise amiralul, promit recompensă cincizeci de scuzi pentru Théligny adus viu şi douăzeci şi cinci dacă e mort.

— Ha ! ha ! rîse Heinrich cu glasu-i gros, la acezt prez eu merge se gaut ori unte !

— Dacă-i aşa, du-te, zise amiralul, fără întîrziere !

— Indata, mein herr amiral, indata !

Şi într-adevăr, Heinrich se apucă imediat să aleagă caii.

Cei pe care îi preferă fură doi cai de escadron, voinici, spătoşi, cu picioare solide.

Apoi începu cercetarea oamenilor.

Deodată scoase un strigăt de bucurie : zărise într-o parte pe Lactance şi în cealaltă pe Fracasso. Bunul Heinrich nu cunoştea pe lumea asta ceva mai sfrijit decît un pocăit şi un poet.

Amiralul nu prea ştia ce să creadă de toate pregătirile acestea, dar le lăsa în seama instinctului , dacă nu a inteligenţii celor doi uriaşi.

Cei patru aventurieri coborîră taluzul meterezului, dispărînd sub bolta porţii Rémicourt, apoi un moment mai tîrziu, poarta fiindu-le deschisă, reapărură cîte doi pe fiecare cal, dar de astădată folosiră cu cea mai mare precauţei umbra şi locurile ferite ce fuseseră neglijate de Malemort.

Apoi se făcură nevăzuţi după o mică ridicătură ce se afla în dreapta morii de la Couture.

Ne-ar fi imposibil să redăm interesul stîrnit de expediţia celor patru oameni ce se duceau să înfrunte o armată întreagă pentru un cadavru, căci pînă şi cei mai puţin pesimişti erau de părere că domnul de Théligny era mort.

Aşa că tăcerea ce se aşternuse asupra celor trei, patru sute de oameni îngrămădiţi pe metereze, atît timp cît cei patru aventurieri puteau fi văzuţi, continuă şi după ce dispărură în dosul colinei.

Ai fi spus că toată mulţimea aceea se temea ca printr-un murmur, o vorbă, o mişcare, să nu trezească bănuiala inamicului.

După un moment se auzi o salvă de vreo opt ori zece archebuze.

Toate inimile tresăriră.

Aproape în acelaşi timp Frantz Scharfenstein reapăru pe jos, purtînd în braţe nu un om, ci doi.

În urma lui, cavaleria şi infanteria expediţiei proteja retragerea.

Cavaleria nu se mai compunea decît dintr-un cal şi un om ; fără îndoială unul din cei doi cai fusese ucis de salva care se auzise.

Infanteria se compunea din Fracasso şi Lactance, fiecare cu archebuza în mînă.

Vreo opt, zece călăreţi spanioli le hărţuiau retragerea. Dar cînd infanteria era prea încolţită, Heinrich efectua un atac şi o elibera cu lovituri puternice de ghioagă, iar cînd cavaleria la rîndul ei era prea înghesuită, două focuri de archebuză trase în acelaşi timp cu o deosebită exactitate şi precizie, punea la pămînt doi spanioli şi lăsa timp lui Heinrich să mai răsufle.

Între timp Frantz cîştiga teren şi în cîteva secunde, datorită pasului său gigantic, scăpă de primejdia urmăritorilor.

Un strigăt de bucurie şi de admiraţie îl întîmpină cînd urcă taluzul ducînd în braţe cele două trupuri, oameni ori cadavre, cum ar fi purtat o doică doi prunci. Depuse jumătate din sarcină la picioarele amiralului.

— Iata pe al tumneavoastra, zise el, nu este mort chiar te tot!

— Şi celălalt ? întrebă Coligny arătînd spre al doilea rănit.

— A ! acest, zise Frantz, nu este nimic... este Malemort... inca un minut şi el sculat tin nou! Este un tiavol, pe el nu poate nimeni omori !

Şi, începu a rîde cu rîsul acela caracteristic unchiului şi nepotului, care ar fi putut fi numai rîsul Scharfenstein.

În acel moment, în aclamaţiile privitorilor, ceilalţi trei aventurieri, cavaleria şi infanteria, îşi făcură intrarea în oraş.

Într-adevăr, cum spusese Frantz Scharfenstein, Théligny nu murise încă, deşi străpuns de şapte lovituri de sabie şi de trei gloanţe; era uşor de văzut asta, căci spaniolii îl despuiaseră chiar şi de cămaşă şi îl lăsaseră în locul unde căzuse, convinşi că nu se va mai scula niciodată.

Îl duseră imediat la domnul de Jarnac, culcîndu-l pe acelaşi pat pe care amiralul, cu o oră înainte, nu se putuse odihni, chinuit de o presimţire rea.

Acolo, ca şi cum n-ar fi aşteptat decît momentul acela, rănitul deschise ochii, se uită împrejur şi recunoscu pe amiral.

— Un medic ! un medic ! strigă repede Coligny agă-ţîndu-se de o speranţă pe care o pierduse de tot.

Dar Théligny întinse mîna :

— Mulţumesc, domnule amiral, zise el, Dumnezeu îmi îngăduie să deschid ochii şi să-mi regăsesc vocea pentru a vă cere umilit iertare că v-am călcat ordinul.

Amiralul îl opri.

— Ah ! dragul meu Théligny, îi spuse el, nu mie trebuie să-mi ceri iertare, căci dacă mi-ai călcat ordinul, ai făcut asta din exces de zel în serviciul regelui ; dar dacă eşti într-o stare aşa de gravă cum ţi se pare şi ai ceva de cerut, cere-o Celui-de-Sus !

— Nu, domnule, răspunse Théligny, din fericire n-am de cerut iertare lui Dumnezeu decît pentru fapte pe care un bun gentilom le poate mărturisi... pe cînd, călcînd ordinul dumneavoastră, am comis o gravă abatere de la disciplină... Iertaţi-mă deci, domnule amiral, ca să pot muri liniştit!

Domnul de Coligny, care ştia să preţuiască curajul adevărat, simţi că-i vin lacrimi în ochi văzînd cum acel tînăr ofiţer, pe punctul de a părăsi o viaţă plină de făgăduinţi, părea că nu regretă decît momentul cînd se abătuse de la ordinul generalului său.

— Pentru că ţii neapărat, zise el, îţi iert o faptă de care orice brav oştean ar fi mîndru şi, dacă asta-i tot ce frămîntă în clipa din urmă, mori liniştit şi împăcat, cum a murit cavalerul Bayard, care-i pentru noi toţi întruchiparea eroului !

Şi se aplecă pentru a-şi pune buzele pe fruntea muribundului.

Dar acesta făcînd o sforţare se ridică.

Buzele amiralului atinseră fruntea tînărului ofiţer, care murmură numai :

— Mulţumesc !

Şi căzu înapoi, scoţînd un suspin.

Ultimul.

— Domnilor, spuse Coligny ştergîndu-şi o lacrimă şi adresîndu-se celor din jur, iată că ne-a părăsit încă un viteaz gentilom. Dea Dumnezeu să avem cu toţii parte de asemenea moarte !

XI.DEŞTEPTAREA DOMNULUI CONETABIL

Oricît de glorioase fuseseră cele două eşecuri suferite de amiral, rămîneau totuşi eşecuri care îl făceau să-şi dea seama că, faţă de o armată atît de numeroasă şi o vigilenţă atît de activă, avea nevoie de un ajutor cît mai grabnic.

Drept urmare, se hotărî să profite de faptul că armata engleză încă nu sosise, lăsînd descoperită astfel o latură a oraşului şi să trimită curieri unchiului său conetabilul pentru a obţine de la el cît mai mult ajutor cu putinţă.

Pentru asta chemă la el pe Yvonnet şi Maldent : Yvonnet care fusese călăuza sărmanului Théligny şi Maldent care fusese călăuza lui.

Conetabilul trebuia să fie în Ham sau în la Fère, aşa că cei doi curieri vor porni unul spre Ham şi celălalt spre la Fère, ducînd ştiri şi explicînd conetabilului mijlocul de a face să ajungă un ajutor pînă la Saint-Quentin.

Planul acela, care în absenţa armatei engleze era uşor de realizat, consta pur şi simplu în a trimite o coloană puternică pe drumul de la Savy care dă în cartierul Ponthoille,

iar la ora cînd va fi zărită din oraş, Coligny prin partea opusă va simula un atac care, atrăgînd asupra punctului presupus ameninţat armata inamică, va îngădui coloanei franceze să ajungă cu bine pînă în oraş.

Cei doi curieri plecară chiar în seara aceea, ducînd fiecare cu el cîte o stăruitoare rugăminte, una din partea bietului Malemort, cealaltă de la întristata Gudule.

Malemort, care primise o lovitură de sabie între coaste, lovitură ce din fericire trecuse printr-o veche cicatrice — lucru ce i se întîmplă de altfel întotdeauna, atît era de ciuruit! — Malemort îl rugase pe Maldent să-i aducă anumite ierburi care-i erau de trebuinţă pentru a-şi pregăti acel vestit balsam al lui Ferragus din care folosea cantităţi impresionante.

Gudule, a cărei inimă fusese străpunsă de o lovitură cu mult mai dureroasă şi mult mai primejdioasă decît cea a lui Malemort, îl implora pe Yvonnet să fie foarte prudent şi să cruţe o viaţă de care era legată viaţa ei. Îl va aştepta pe iubitul ei Yvonnet, stînd noapte de noapte la fereastra ce da spre meterezul de la Vieux- Marché.

Aventurierii noştri ieşiră pe poarta Ponthoille şi cînd ajunseră la o jumătate de leghe pe drumul spre Ham, Yvonnet o luă de-a dreptul peste cîmp, ca să iasă în drumul spre la Fère, pe cînd Maldent îşi continua drumul către Ham.

Yvonnet trecu rîul Somme între Gauchy şi Gruoïs şi la Cérisy dînd în drumul spre la Fère.

Să-l urmăm mai degrabă pe Yvonnet decît pe Maldent, deoarece conetabilul se afla la Fère.

La ora trei dimineaţa Yvonnet bătea în poarta oraşului ce refuza cu îndărătnicie să se deschidă ; cu toate acestea, cînd portarul află că nocturnul musafir sosea de la Saint-Quentin, o întredeschisese lăsîndu-l să intre.

Conetabilul dăduse ordin ca solii venind din partea nepotului său să fie imediat introduşi la dînsul la orice oră din zi sau din noapte, aşa că îl treziră din somn la orele trei şi jumătate.

Bătrînul oştean dormea într-un pat, lux pe care nu şi-l permitea decît rare ori în campanie; sub căpătîi avea însă spada-i de conetabil, iar pe un scaun lîngă pat armura şi coiful, lucru ce arăta că era pregătit să atace ori să se apere la cea mai mică alarmă.

Subalternii lui, de altfel, erau obişnuiţi să fie chemaţi la orice oră din zi sau din noapte, pentru vreo consfătuire ori pentru a primi ordine.

Yvonnet fu introdus în camera neobositului bătrîn care, ştiind că sosise un curier, îl aştepta ridicat într-un cot.

Cum auzi paşii lui Yvonnet, se răsti, după obiceiul lui :

— Hai, gogomane, vmo încoace !

Nefiind momentul să facă pe susceptibilul, Yvonnet înainta.

— Mai aproape, ţopîrlane, zise conetabilul, mai aproape ca să te pot privi drept în ochi ! Îmi place să văd bine pe cei cu care vorbesc.

Yvonnet înaintă pînă la marginea patului.

— Iată-mă, monseniore, rosti el.

— A ! iată-te... mare scofală !

Ridică lampa şi-l privi pe aventurier clătinînd din cap, ca şi cum examenul n-ar fi fost favorabil curierului.

— Am mai văzut undeva pe filfizonul ăsta, bombăni conetabilul către el însuşi ; apoi lui Yvonnet :

— Nu cumva ai de gînd să mă laşi să-mi amintesc singur unde te-am văzut, nătăfleţule ? Hai, spune-mi repede ; tu, desigur că trebuie să-ţi aminteşti !

— Şi de ce mi-aş aminti eu mai bine, decît domnia voastră, monseniore, spuse Yvonnet, neputîndu-şi stăpîni dorinţa de a pune şi el o întrebare conetabilului.

— Pentru că, răspunse bătrînul oştean, tu vezi o singură dată din întîmplare pe un conetabil de Franţa, pe cînd eu văd zilnic o droaie de nătărăi ca tine !

— Aveţi dreptate, monseniore, răspunse Yvonnet. Dacă vreţi să ştiţi, m-aţi văzut la rege.

— Cum aşa, zise conetabilul, la rege ? Ce, tu te duci la rege ?

— Am fost totuşi în ziua cînd am avut cinstea de a vă vedea acolo, domnule conetabil, răspunse Yvonnet cu cea mai desăvîrşită politeţe. . ,

— Hm ! făcu conetabilul. De fapt, acum îmi amintesc : erai cu un tînăr ofiţer ce venea să vorbească cu regele din partea nepotului meu.

— Cu domnul de Théligny.

— Întocmai ! zise conetabilul. Şi toate merg bine acolo ?

— Dimpotrivă, monseniore, toate merg rău.

— Cum, toate merg rău ? Bagă de seamă la cele ce ai să-mi spui, gogomane !

— Am să vă spun adevărul, monseniore. Alaltăieri, făcînd o ieşire din cartierul Isle, ne-am ales cu şaizeci de oameni scoşi din luptă. Ieri, cercînd să cucerim un post spaniol din faţa porţii Rémicourt am pierdut cincisprezece călăreţi din oompania Delfinului şi pe locotenentul ei, domnul de Théligny...

— Théligny ! îl întrerupse conetabilul, care se credea invulnerabil fiindcă supravieţuise atîtor lupte, bătălii şi încăierări ; Théligny s-a lăsat ucis ? Imbecilul !... Şi după asta ?

— După asta, domnule conetabil, iată o scrisoare de la domnul amiral, care cere un ajutor grabnic.

— Cu asta trebuia să începi, nătăfleţule ! strigă conetabilul smulgînd scrisoarea din mîinile aventurierului.

Şi o citi, întrerupîndu-se după obiceiul lui, pentru a da ordine :

„Voi încerca să apăr cît voi putea mai mult cartierul Isle...”

— Şi bine va face, pe toţi dracii!... Să mi-l aducă careva pe domnul Dandelot!

„...căci de pe colinele cartierului o baterie de artilerie poate acoperi pe toată lungimea meterezul de la Rémicourt, între turnul Apelor şi turnul Roşu...”

— Să fie chemat mareşalul de Saint-André !

„...dar, pentru a apăra cartierul Isle şi celelalte puncte ameninţate, mi-ar trebui întăriri de cel puţin două mii de oameni, neavînd, în realitate, decît cinci, şase sute de oameni sub ordinele mele...”

— La naiba ! am să-i trimit patru mii !... Să fie che-domnul duce d'Enghien !... Cu ce drept dorm domnii aceia cînd eu sînt treaz ?... Domnul duce d'Enghien, imediat!...

„...N-am decît şaisprezece tunuri ; n-am decît patruzeci de tunuri ; n-am decît vreo cincizeci ori şaizeci de arhebuze şi, în sfîrşit, nu mai am muniţii decît pentru cincisprezece zile şi hrană pentru trei săptămîni.”

— Cum, este adevărat tot ce-mi spune aici ? strigă conetabilul.

— Este perfect adevărat, monseniore, răspunse politicos Yvonnet.

— Într-adevăr, aş vrea să văd pe un filfizon ca tine îndrăznind să-l desmintă pe nepotul meu... Hm !

Şi conetabilul îl privi pe Yvonnet cu un aer fioros. Yvonnet se înclină şi făcu trei paşi înapoi.

— De ce te dai îndărăt ? întrebă conetabilul.

— Pentru că socoteam că monseniorul nu mai are ce mă întreba.

— Te înşeli... Vină aici !

Yvonnet îşi reluă locul.

— Şi cetăţenii, cum se comportă ? întrebă conetabilul.

— Minunat, monseniore !

— Nătîngii !... Numai să îndrăznească să se poarte altfel!

— Pînă şi călugării au pus mîna pe halebarde.

— Prefecţii !... Şi spui că se luptă ?...

— Ca nişte lei ! Cît despre femei, monseniore...

— Gem, plîng şi tremură ? Proastele, de atîta-s bune.

— Dimpotrivă, monseniore, încurajează pe luptători, îngrijesc de răniţi şi înmormîntează morţii.

— Afurisitele !...

În acel moment uşa se deschise şi în prag apăru un gentilom complet înarmat, purtînd însă pe cap o tocă de catifea.

— Aha ! vino încoace domnule Dandelot îi spuse co-netabilul. Uite, fratele dumitale strigă aşa de tare din oraşul lui, Saint-Quentin, de parcă i-ar tăia cineva beregata.

— Monseniore, răspunse rîzînd domnul Dandelot, cred că-l cunoaşteţi destul de bine pe fratele meu, nepotul dumneavoastră, ca să ştiţi că nu de frică strigă aşa de tare.

— Ei, comedie, desigur ! ştiu că-i la mare ananghie... şi tocmai asta mă supără... De aceea te-am chemat pe dumneata, pe mareşalul de Saint-André...

— Iată-mă, monseniore, îl întrerupse mareşalul apă- rînd la rîndu-i în pragul uşii.

— Bine ! bine ! mareşale !... şi pe domnul d'Enghien care nu mai vine.

— Iertaţi, monseniore, spuse ducele intrînd şi el la rîndul lui, iată-mă.

— Ei, porcăria naibii, domnilor, explodă conetabilul dînd drumul înjurăturii lui vulgare, cu atît mai răstit, cu cît vedea pe toată lumea la datorie, neştiind cum să-şi mai descarce veşnica-i proastă dispoziţie ce era baza firii sale ; porcăria naibii, domnilor ! doar nu sîntem la Capua ca să dormim buştean, cum faceţi dumneavoastră.

— Asta nu mi se poate adresa mie, monseniore, spuse mareşalul, căci eu eram deja sculat.

— Iar eu, zise ducele d'Enghien, nici nu mă culcasem încă.

— Eh, mă adresam domnului Dandelot.

— Eu ! exclamă domnul Dandelot; monseniorul să mă ierte, dar eu făceam o inspecţie şi dacă am ajuns aici înaintea dumnealor este din pricină că eram călare cînd am fost găsit şi am venit în galop.

— Atunci, asta-i pentru mine, zise Montmorency. Pare-se că am îmbătrînit şi numai sînt bun de nimic, deoarece eu singur sînt în pat... Fir-ar să fie !

— Dar cine, naiba, spune asta, conetabile ? întrebă domnul Dandelot rîzînd.

— Nimeni, sper ; căci celui ce ar îndrăzni să spună aşa ceva, i-aş strămuta fălcile din loc, cum i-am făcut cobei de profet pe care l-am întîlnit mai zilele trecute pe drum... Dar să lăsăm asta, de altceva e vorba acum ; trebuie să-i trimitem ajutor amărîtului acela de Coligny care are cincizeci de mii de oameni în spinare. Cincizeci de mii de oameni ! ce ziceţi de asta ? Tare îmi vine a crede că dumnealui, nepotul meu, de frică vede dublu.

Cei trei ofiţeri z]mbiră toţi odată, avînd aceeaşi expresie pe faţă.

— Dacă fratele meu spune cincizeci de mii de oameni, **răspunse** Dandelot, înseamnă că sînt cincizeci de mii, **monseniore.**

— Ba chiar mai degrabă şaizeci de mii decît cincizeci de mii, adăugă mareşalul de Saint-André.

— Şi părerea dumitale care-i, domnule d'Enghien ?

— Eu, domnule conetabil, sînt exact de aceeaşi părere ca dumnealor.

— Vra să zică, sînteţi, ca întotdeauna, de altă părere ca mine ?

— Nu, domnule conetabil, interveni Dandelot; sîntem doar de părere că amiralul spune adevărul.

— Şi-atunci, vă încumetaţi să faceţi ceva ca să-l ajutaţi pe amiral ?

— Sînt gata să-mi risc viaţa, răspunse Dandelot.

— Şi noi la fel, răspunseră într-un glas mareşalul de Saint-André şi ducele d'Enghien.

— Atunci, toate-s bune ! rosti conetabilul.

Apoi, întorcîndu-se spre anticameră unde se auzea un mare scandal :

— Ce dracu ! zise el, ce-i hărmălaia asta ?

— Monseniore, spuse unul din subofiţerii de gardă, este un om ce a fost arestat chiar acum la poarta Ham.

— Să-l bage la închisoare !

— Se crede că-i un militar deghizat în ţăran.

— Să fie spînzurat !

— Dar se foloseşte de numele domnului amiral şi pretinde că vine din partea lui.

— Are vreo scrisoare sau bilet de liberă trecere ?

— Nu, tocmai asta ne-a făcut să bănuim că avem de-a face cu un spion.

— Să fie tras pe roată !

— O clipă ! strigă o voce în anticameră, nu se trage un om pe roată cît ai bate din palme, fie chiar din porunca domnului conetabil.

Şi, în urma unui zvon brusc de glasuri şi a unei mişcări ce dovedea o luptă, un om se repezi din anticameră în cameră.

— Staţi ! strigă Yvonnet, băgaţi de seamă ce vreţi să faceţi, monseniore ; este Maldent!

— Ce-o mai fi şi asta, Maldent ? întrebă conetabilul.

— Este al doilea curier trimis de domnul amiral, care a plecat odată cu mine din Saint-Quentin şi soseşte, bineînţeles, la două ore după mine, deoarece a trecut prin Ham.

Într-adevăr era Maldent, care negăsindu-l pe domnul conetabil la Ham, luase de acolo un cal şi o ţinuse numai într-o goană pînă în la Fère, de teamă ca vreun obstacol să nu-l fi oprit pe Yvonnet în drum.

Dar, cum se face că Maldent, ce plecase în haine soldăţeşti cu o scrisoare din partea amiralului, sosea îmbrăcat

ţărăneşte şi fără scrisoare ? Iată ce vor descoperi cititorii noştri cu obişnuita lor agerime, într-unul din capitolele următoare.

XII.ESCALADAREA

Cititorii noştri să nu se mire că redăm, cu o exactitate ce s-ar potrivi mai degrabă unui istoric decît unui romancier, toate amănuntele atacului şi apărării vestitului asediu de la Saint-Quentin — asediu la fel de glorios pentru atacant ca şi pentru cel care i-a ţinut piept.

De altfel, după părerea noastră, măreţia unei ţări se făureşte şi din înfrîngeri, nu numai din victorii ; triumfurile apar şi mai strălucitoare prin contrast cu clipele de restrişte.

Într-adevăr, care popor ar mai fi dăinuit după un Crécy, un Poitiers, un Azincourt, o Pavie, un Saint-Quentin, un Waterloo ? Dar mîna ocrotitoare a Celui-de-Sus era întinsă asupra Franţei şi după fiecare prăbuşire ea, dimpotrivă, s-a ridicat mai măreaţă ca înainte.

N-a mîntuit oare Isus lumea după ce s-a prăbuşit de şapte ori sub greutatea crucii ?

Privită astfel, să ni se îngăduie a spune că Franţa ar putea fi socotită drept un Hristos al noroadelor, iar Saint-Quentin este una din căderile ei în timp ce-şi purta crucea.

Crucea a fost monarhia. Din fericire, îndărătul monarhiei se afla poporul.

Şi de astă-dată, înapoia monarhiei căzute vom vedea poporul rămînînd în picioare.

În prima noapte după plecarea lui Yvonnet şi a lui Maldent, amiralul fu prevenit că santinelele ce făceau de strajă în cartierul Isle auzeau parcă un fel de zgomot ca de săpătură.

Coligny se sculă şi se duse în grabă la locul ameninţat. Amiralul era un comandant cu experienţă. Descălecă, se culcă pe meterez, îşi lipi urechea de pămînt şi ascultă. Apoi spuse, ridicîndu-se :

— Nu-i zgomot de săpătură, e huruit de tunuri trase... Inamicul îşi adună artileria ca să tragă cu toate tunurile împreună.

Ofiţerii se priviră.

Apoi Jarnac înaintă :

— Domnule amiral, rosti el, ştiţi că părerea tuturor este că oraşul nu poate rezista ?

Amiralul surîse.

— Asta-i şi părerea mea, domnilor, răspunse el; şi totuşi vedeţi bine că de cinci zile rezistăm... Dacă m-aş fi retras cînd m-aţi îndemnat, cartierul Isle ar fi de cinci zile în mîinile Spaniolilor şi pregătirile ce le rămîneau de făcut pentru atacarea oraşului din partea asta ar fi fost terminate. Dar să nu uităm un lucru, domnilor : fiecare zi pe care o cîştigăm ne este tot atît de folositoare cum sînt cerbului urmărit ultimele gîfîieli.

— Atunci părerea voastră, monseniore ?

— Socot că am făcut în regiunea asta tot ce era omeneşte cu putinţă de făcut şi că trebuie să ducem în altă parte forţele, devotamentul şi vigilenţa noastră.

Ofiţerii se înclinară în semn de aprobare.

— În zorii zilei, urmă Coligny, tunurile spaniole vor fi aşezate în baterie şi focul va porni ; trebuie ca în zori toată artileria, muniţia, bombele pe care le avem aici, toţi sacii de lînă, roabele, tărgile, cazmalele şi uneltele de săpat să fie vîrîte în oraş. O parte din oamenii noştri se vor ocupa de asta, iar ceilalţi vor îngrămădi în case legăturile de nuiele, mănunchiurile pe care le-am pregătit şi le vor da foc... Voi veghea chiar eu la retragere şi voi da dispoziţie ca podurile să fie stricate în urma soldaţilor noştri.

Apoi, văzînd că în jurul lui nenorociţii proprietari ai caselor îi ascultau ordinele cu-n aer jalnic :

— Prieteni, le spuse el, casele cruţate de noi vor fi dărîmate de spanioli care vor avea nevoie de lemne şi pietre pentru a-şi construi măştile de apărare şi tranşeele; mai bine sacrificaţi-le chiar voi pentru rege şi ţară. Vă însărcinez să le daţi foc voi singuri.

Locuitorii cartierului Isle se priviră, schimbară cîteva cuvinte în şoaptă şi unul din ei rosti, păşind înainte :

— Domnule amiral, mă numesc Guillaume Pauquet; casa mea se poate vedea de aici, uitaţi-vă, e cea mai mare din cartier... Îmi iau misiunea să dau foc casei mele şi iată şi pe vecinii mei gata să facă la fel.

— Adevărat, copiii mei ? spuse amiralul cu lacrimi în ochi.

— Ce ne cereţi acum nu-i pentru binele regelui şi al ţării, domnule amiral ?

— Rezistaţi alături de mine numai cincisprezece zile încă, prieteni, şi salvăm Franţa ! zise Coligny.

— Şi ca să mai puteţi rezista încă zece zile trebuie să ne dăm foc caselor ?

— Prieteni, cred că este absolut necesar.

— Atunci, dacă ne ardem casele, vă luaţi răspunderea să rezistaţi ?

— Îmi iau răspunderea, prieteni, să fac tot ce-i în stare să facă un gentilom devotat pentru rege şi ţară, zise amiralul. Pe cel ce ar îndrăzni să vorbească de predarea oraşului îl voi zvîrli jos de pe culmea zidurilor ; iar dacă propun eu aşa ceva şi mie să mi se facă la fel.

— Atunci aşa rămîne, domnule amiral, rosti unul dintre cetăţenii cartierului, cînd veţi porunci să ne ardem casele, le vom arde.

— Dar trag nădejde, se auzi o voce, că măcar mănăstirea Saint-Quentin-en-Isle va fi cruţată.

Amiralul se întoarse spre partea de unde venea vocea şi-l recunoscu pe Lactance.

— Ba, Saint-Quentin-en-Isle mai puţin decît celelalte, răspunse amiralul. De pe platforma ei se vede tot meterezul din Rémicourt şi o baterie de tunuri instalată pe ea ar face imposibilă apărarea meterezului.

Lactance ridică ochii la cer şi scoase un suspin adînc.

— De altfel, urmă amiralul zîmbind, sfîntul Quentin este înainte de toate ocrotitorul oraşului şi n-are să vă ţină de rău că împiedicaţi duşmanul să-şi facă din mănăstirea ce-i aparţine o unealtă de pieire a protejaţilor săi.

Şi profitînd de momentul de bună înţelegere ce părea că inspira tuturor acel devotament, dădu ordin să înceapă transportarea tunurilor spre oraş şi să se care diferitele lucruri hotărîte de el, totul în cea mai mare linişte cu putinţă.

Se apucară de treabă cu acelaşi curaj, trebuie să spunem, şi cei care duceau mănunchiurile de nuiele în case ca şi cei înhămaţi care trăgeau tunurile şi căruţele în oraş.

La ora două noaptea totul era vîrît înăuntru şi nu mai rămăsese în spatele vechiului zid decît numărul de archebuzieri necesari pentru a da impresia că era încă apărat şi oamenii ce stăteau cu făclii în mînă gata să incendieze casele.

În zori, cum prevăzuse amiralul, spaniolii traseră prima salvă de tun. În timpul nopţii instalaseră o baterie de breşă şi ceea ce auzise amiralul fusese într-adevăr lucrarea ce se făcea pentru instalarea ei.

Acea primă salvă era semnalul convenit pentru incendierea cartierului. Nici un locuitor nu şovăi ; fiecare cu eroism apropie torţa de fascine şi după cîteva clipe se văzu ridicîndu-se spre cer o perdea de fum ce curînd fu înlocuită cu o perdea de flăcări.

Cartierul ardea de la biserica Saint-Éloi pînă la biserica Saint-Pierre-au-Canal ; dar în mijlocul acelui uriaş pojar, ca şi cum o putere supranaturală ar fi îndepărtat de ea incendiul, mănăstirea Saint-Quentin rămînea neatinsă.

De trei ori, străbătînd focul şi trecînd peste poduri improvizate, căci celelalte fuseseră stricate — întîi cetă- ţeni, apoi soldaţi şi în sfîrşit artificieri, încercară s-o incendieze şi de trei ori încercarea nu izbuti.

În timp ce amiralul de pe înălţimea porţii Isle urmărea progresele distrugerii, Jean Pauquet, îndepărtîndu-se de grupa lui, se apropie cu boneta de lînă în mînă :

— Monseniore, spuse el, avem aici în oraş un moşneag care pretinde că a auzit pe cineva povestind lui taică-său că există un depozit de pulbere într-unul din cele două turnuri care mărginesc poarta Isle, ba poate chiar în amîndouă.

— Bun, făcu amiralul, să cercetăm... unde sînt cheile ?

— A ! cheile, zise Jean Pauquet, cine mai ştie ? Or fi poate vreo sută de ani de cînd porţile n-au mai fost deschise !

— Atunci luaţi pîrghii şi cleşti ca să le deschideţi.

— Nu ezte nefoie te bîrghii şi gleste, se auzi o voce. Eu îmbing porta şi porta deschis !

Şi Henrich Scharfenstein urmat de nepotul său Frantz făcu trei paşi spre Coligny.

— Ah ! tu eşti, viteazul meu uriaş ? zise amiralul.

— Ta, zunt eu şi nepod al meu Frantz.

— Dacă-i aşa, împinge, prietene ! împinge !

Cei doi Scharfenstein se apropiară fiecare de cîte o poartă, se sprijiniră cu spatele de ea şi ca întotdeauna, asemenea unui dublu mecanism ascultînd de acelaşi impuls, după ce se proptiră bine numărară :

— *Ein ! zwei! drei !*

Şi la cuvîntul *drei,* care pe limba noastră înseamnă *trei,* opintindu-se în acelaşi timp dărîmară canaturile uşilor de care erau proptiţi, cu un succes atît de mare încît se prăbuşiră amîndoi odată cu ele.

Dar cum uşile nu opuseseră aceeaşi rezistenţă, Frantz Scharfenstein căzu cît era de lung pe spate, pe cînd Heinrich, ceva mai norocos, căzu numai pe şezut.

Totuşi amîndoi se ridicară cu seriozitatea lor obişnuită, rostind :

— Bovdim !

Intrară în turnuri. În unul din ele, cum spusese Jean Pauquet, se aflau vreo două, trei tone de pulbere ; dar cum mai spusese tot el, pulberea aceea stătea acolo de atîta vreme, încît cînd se apucară să ridice butoaiele, acestea se făcură ţăndări.

Atunci amiralul dădu ordin să se aducă cearşafuri în care să transporte pulberea la arsenal.

Apoi după ce văzu că începuse transportul, se duse acasă ca să prînzească şi să se mai odihnească puţin, căci era în picioare de la miezul nopţii şi nu mîncase nimic din ajun. Abia se aşezase la masă cînd fu anunţat că unul dintre curierii pe care îi trimisese conetabilului se întorsese şi cerea să-i vorbească fără întîrziere.

Era Yvonnet.

Yvonnet venea să-l anunţe pe amiral că ajutoarele cerute vor sosi a doua zi, sub comanda fratelui său, domnul Dandelot, a mareşalului de Saint-André şi a ducelui de Enghien.

Ajutorul avea să fie de patru mii de pedestraşi care, după indicaţiile date de amiral, vor veni pe drumul de la Savy şi vor intra prin cartierul Ponthoille.

Maldent rămăsese în la Fère pentru a servi de călăuză domnului Dandelot.

Yvonnet ajunsese aici cu povestirea şi tocmai ridica un pahar de vin ce i se oferise pentru a bea în sănătatea amiralului, cînd dintr-odată pămîntul se cutremură, zidurile se clătinară, geamurile ferestrelor se făcură ţăndări şi un zgomot formidabil, de parcă ar fi tras deodată o sută de tunuri, izbucni.

Amiralul se ridică iar Yvonnet, cuprins de un tremur nervos, puse paharul plin înapoi pe masă.

În acelaşi timp, mînat de vîntul dinspre apus, un nour trecu peste oraş şi un puternic miros de pucioasă intră în încăpere prin geamurile sparte.

— Vai ! nenorociţii ! rosti amiralul, te pomeneşti că n-au luat precauţiile necesare şi depozitul de pulbere a sărit în aer !

Imediat, fără să mai aştepte veşti, ieşi din casă şi o luă la fugă spre poarta Isle.

Toată populaţia alerga în aceeaşi direcţie. Amiralul n-avea cui să ceară informaţii, căci toţi oamenii aceia fugeau înspre zgomot fără să ştie ce-l pricinuise.

Coligny nu se înşelase : văzu turnul spart şi fumegînd ca un crater de vulcan. O scînteie din formidabilul incendiu ce-l înconjura intrase printr-o ferestruică şi aprinsese teribilul combustibil.

Vreo patruzeci, cincizeci de persoane pieriseră, iar cei cinci ofiţeri ce dirijau operaţia dispăruseră.

Turnul oferea duşmanului o spărtură prin care puteau intra în front douăzeci şi cinci de asediatori.

Din fericire, perdeaua de flăcări şi fum ce se întindea între cartier şi oraş ascundea Spaniolilor spărtura ; — devotamentul locuitorilor care îşi incendiaseră casele salvase deci oraşul.

Coligny îşi dădu seama de primejdie. Făcu un apel către toată lumea, dar numai cetăţenii oraşului răspunseră la acea chemare. Oştenii retraşi din cartier se duseseră să îmbuce cîte ceva şi să se odihnească.

Printre cei care se duseseră să îmbuce cîte ceva şi să se odihnească erau şi cei doi Scharfenstein; dar cum cortul lor se

afla numai la vreo cincizeci de paşi de locul dezastrului, răspunseră printre primii la apelul amiralului.

Unchiul Heinrich şi nepotul Frantz erau două preţioase ajutoare în asemenea împrejurări; cu forţa lor herculeană şi statura lor uriaşă erau buni la orice. Îşi scoaseră vestele, îşi suflecară mînecile şi se făcură zidari.

Trei ore mai tîrziu, fie că duşmanul nu aflase nimic despre catastrofă, fie că pregătea vreo altă acţiune, reparaţiile erau terminate fără nici o împotrivire şi turnul era iarăşi aproape la fel de rezistent ca înainte.

Toată ziua aceea de 7 august se scurse fără ca inamicul să facă cea mai mică demonstraţie ; părea că se mulţumeşte cu o simplă blocadă. Fără îndoială că aştepta sosirea armatei engleze.

Seara, străjile observară oarecare mişcare dinspre cartierul Isle. Spaniolii lui Carondelet şi ai lui Julien Romeron, profitînd de potolirea incendiului, începură a apărea în cartier, apropiindu-se de oraş.

Toată supravegherea se concentră deci în partea aceea.

Seara, la ora zece, amiralul convocă la el pe principalii ofiţeri ai garnizoanei, anunţîndu-i că, după toate probabilităţile, ajutorul aşteptat va sosi în timpul nopţii. Trebuia deci întărită în secret paza pe zid, de la Tourival pînă la poarta Ponthoille, pentru a fi gata, la nevoie, să sară în ajutorul lui Dandelot şi a oamenilor săi.

Yvonnet care în calitatea-i de curier fusese pus la curent, se bucurase văzînd că se luau asemenea măsuri şi pe cît îi stătuse în putinţă — căci datorită unei cunoaşteri cu totul speciale a locurilor, avea oarecare trecere — înşiruise străjerii de noapte pînă spre poarta Rémicourt, poarta Isle şi poarta Ponthoille.

Acea orînduire — în afară de cîteva santinele — lăsa complet descoperit meterezul de la Vieux-Marché, unde se afla, după cum ne amintim, casa lui Jean Pauquet şi mai ales micuţul pavilion locuit de domnişoara Gudule.

Astfel că spre orele unsprezece, pe una din acele nopţi întunecoase atît de preţuite şi de binecuvîntate de îndrăgostiţii care se duc să-şi vadă iubitele şi de războinicii ce pregătesc o surpriză, aventurierul nostru, urmat de Heinrich şi Frantz înarmaţi pînă în dinţi, înainta cu precauţie pe străzile

Rosiers, la Fosse şi Saint-Jean, pe unde — cam la o sută de paşi de turnul Dameuse — ajungi la meterezul de la Vieux-Marché.

Cei trei aventurieri urmau drumul acela ştiind că pe toată porţiunea dintre turnul Dameuse şi poarta de la Vieux-Marché nu se afla nici ţipenie de santinelă, deoarece inamicul nu făcuse încă nici o încercare în partea aceea.

Aşa că bulevardul era întunecat şi pustiu.

De ce grupul acela, care în ciuda aparenţei formidabile n-avea nici o intenţie agresivă, se compunea pe de o parte din Heinrich şi Frantz şi Yvonnet pe de alta ?

Pentru că există o lege a naturii care hotărăşte că pe lumea asta slăbiciunea trebuie să caute forţa şi forţa să iubească slăbiciunea.

De cine, dintre cei opt tovarăşi, se apropiase mai mult Yvonnet ? de Heinrich şi de Frantz. De ce ? Fiindcă ei erau cei mai puternici şi el era cel mai slab.

A cui tovărăşie se grăbeau s-o caute cei doi Scharfenstein cum aveau o clipă de răgaz ? A lui Yvonnet.

La fel şi Yvonnet, cui se ducea să ceară sprijinul cînd avea nevoie de ajutor ? Celor doi Scharfenstein.

În costumul lui întotdeauna îngrijit, întotdeauna cochet, întotdeauna elegant, contrastînd cu îmbrăcămintea grosolană, ostăşească a celor doi uriaşi, Yvonnet, urmat de cei doi, părea un copil de casă mare ducînd în lesă doi dulăi.

Aşa că datorită acestei atracţii pe care am explicat-o, a slăbiciunii căutînd forţa, a simpatiei forţei pentru slăbiciune, şi în seara aceea Yvonnet se adresase celor doi Scharfenstein, întrebîndu-i dacă vor să meargă cu el şi, ca de obicei, aceştia se ridicaseră şi înarmîndu-se pe dată răspunseseră :

— Gu blagere, mein herr Ifonnet.

Căci Sharfenstein-ii i se adresau lui Yvonnet cu *domnule,* distincţie pe care n-o acordau nici unuia dintre ceilalţi tovarăşi.

Asta pentru că în prietenia lor pentru Yvonnet se amesteca un profund respect. Nu şi-ar fi îngăduit, doamne fereşte, nici unchiul nici nepotul, să ia cuvîntul în faţa tînărului aventurier ; nu, îl ascultau vorbind despre femei frumoase, isprăvi frumoase, costume frumoase, mulţu- mindu-se să

aprobe din cap şi din cînd în cînd — la spiritele lui, bineînţeles — să rîdă cu rîsul lor gros, răsunător, ce-i caracteriza.

Unde se ducea Yvonnet cînd Yvonnet le spunea : „Haideţi cu mine !” nu-i interesa ; le spusese : „Haideţi !” asta le era deajuns şi urmau acea încîntătoare flacără a minţii lor, cum urmează doi sateliţi o planetă.

În seara aceea Yvonnet se ducea la o întîlnire amoroasă; spusese celor doi Sharfenstein : „Haideţi !” şi, după cum vedeţi, îl urmaseră.

Dar care din ce pricină îi luase Yvonnet cu dînsul pe cei doi uriaşi, dacă era vorba de o întîlnire unde prezenţa altora este întotdeauna supărătoare ?

Mai întîi, ne grăbim a spune că vitejii noştri germani nu erau martori incomozi ; închideau un ochi, închideau doi, închideau trei, închideau patru, la un cuvînt, la un gest, la un semn al tovarăşului lor şi îi ţineau cu sfinţenie închişi atîta timp cît un semn, un gest sau un cuvînt de-al lui nu le îngăduia să-i redeschidă.

Yvonnet îi luase cu el deoarece — vă amintiţi — pentru a ajunge la fereastra de la pavilionul Gudulei avea nevoie de o scară, şi în loc să ia o scară găsise că-i mai simplu să-i ia pe cei doi Sharfenstein, căci era exact acelaşi lucru.

Tînărul avea, bineînţeles, o întreagă colecţie de semnale, zgomote şi strigăte diferite, cu ajutorul cărora vestea amantei lui că era acolo ; dar în seara aceea n-avu nevoie nici de strigăte, nici de zgomot, nici de semnal, căci Gudule era la fereastră şi-l aştepta.

Totuşi, văzînd apropiindu-se trei oameni în loc de unul, se retrase prudentă.

Atunci Yvonnet păşi înainte pentru a fi recunoscut şi fata, tremurînd încă, dar fără să se mai teamă, reapăru în cadrul întunecos al ferestrei.

În două cuvinte Yvonnet îi explică iubitei primejdiile la care se expune un soldat plimbîndu-se cu o scară în spate printr-un oraş asediat : o patrulă ar putea crede că ducea scara cu intenţia de a intra în legătură cu asediatorii. Bănuiala odată trezită în mintea patrulei, trebuie să urmezi pe comandantul patrulei la un ofiţer, la un căpitan, la guvernator poate, şi acolo să explici rostul acelei scări, explicaţie care

oricît de delicat ar fi condusă, ar compromite onoarea domnişoarei Gudule.

Era mai bine deci să se bizuie pe doi prieteni de a căror discreţie era sigur, aşa cum era Yvonnet de cei doi tovarăşi.

Dar cum puteau doi prieteni înlocui o scară ? Iată ce nu putea înţelege domnişoara Gudule.

Yvonnet se hotărî să nu mai piardă timp cu dezvoltarea teoriei şi să aplice imediat demonstraţia.

Pentru asta îi chemă pe cei doi Sharfenstein, care deschizînd compasul enorm al picioarelor din trei paşi fură lîngă el.

Lipindu-l atunci pe unchi cu spatele de zid, făcu un semn nepotului.

În mai puţine clipe decît ne trebuie nouă ca să povestim, Frantz puse un picior între mîinile împreunate ale unchiului, altul pe umărul lui şi ajungînd la înălţimea ferestrei o apucă de talie pe domnişoara Gudule ce privea curioasă şi care, înainte de a avea timpul să facă o mişcare de apărare — mişcare ce poate nici n-ar fi făcut-o, chiar să fi avut vreme — se pomeni ridicată din cameră şi depusă pe bulevard, lîngă Yvonnet.

— Aşa ! zise Frantz rîzînd, iada tinara torita !

— Mulţumesc, îi spuse Yvonnet.

Şi, luînd-o pe Gudule la braţ, o conduse pe frumoasa copilă spre locul cel mai întunecos al meterezului.

Locul acesta, cel mai întunecos, se afla pe platforma circulară a unuia dintre turnuri, platformă protejată de un parapet înalt de trei picioare.

Cei doi Scharfenstein se duseră să se aşeze pe un fel de bancă de piatră rezemată de curtină.

N-avem pretenţia să destăinuim aici conversaţia dintre Yvonnet şi domnişoara Gudule. Erau tineri, îndrăgostiţi, de trei zile şi trei nopţi nu mai stătuseră de vorbă şi aveau atîtea lucruri a-şi spune, că tot ce-şi spuseră într-un sfert de oră, cu siguranţă că n-ar încăpea în acest capitol.

Spunem un sfert de oră, pentru că după un sfert de oră, deşi conversaţia era atît de înflăcărată, Yvonnet se întrerupse şi, punînd mîna pe drăgălaşa gură a celei cu care sta de vorbă, îşi aplecă capul înainte şi trase cu urechea.

Ascultînd, i se păru că distinge un zgomot ce semăna a fîşîit de iarbă călcată de numeroase picioare.

Privind, i se păru că vede un fel de şarpe uriaş, negru, tîrîndu-se jos de-a lungul zidului.

Dar noaptea era atît de întunecoasă şi zgomotul atît de slab, că nu-ţi puteai da bine seama dacă-i iluzie ori realitate, mai ales că zgomotul şi mişcarea încetară brusc.

Yvonnet privi, ascultă, dar nu mai văzu şi nu mai auzi nimic.

Urmînd a o ţine strîns îmbrăţişată la piept pe fată, rămase totuşi cu ochii ficşi, cu capul scos afară printre două creneluri.

Curînd i se păru că vede cum giganticul şarpe îşi ridică capul pe zidul cenuşiu şi începe a se ridica de-a lungul lui ca să ajungă la parapetul curtinei.

Apoi, ca o hidră cu mai multe capete, şarpele îşi înălţă un al doilea cap lîngă primul şi un al treilea lîngă al doilea.

Atunci totul i se lămuri lui Yvonnet; fără să mai piardă o clipă o luă pe Gudule în braţe şi, îndemnînd-o să nu facă nici un zgomot, o aruncă în mîinile lui Frantz care cu ajutorul unchiului său, cît ai clipi, prin acelaşi procedeu ca la scoatere, o reintegrară în camera ei. Apoi alergînd la scara cea mai apropiată, tînărul ajunse drept în momentul cînd primul spaniol punea piciorul pe parapetul curtinei.

Cu tot întunericul adînc, se zări o străfulgerare lucind în umbră, urmată de un strigăt şi spaniolul, cu măruntaiele străpunse de sabia fină a lui Yvonnet se prăbuşi pe spate, cu capul în jos.

Zgomotul căderii lui se pierdu într-o groaznică pîrîială : era a doua scară încărcată de oameni ce aluneca de-a lungul zidului, împinsă de braţul încordat al lui Heinrich.

Frantz, la rîndu-i, găsind în cale o grindă uitată pe jos, o ridică deasupra capului şi-i dădu drumul peste cea de a treia scară.

Scara se rupse cam la două treimi din lungime şi grindă, scară şi oameni căzură de-a valma în şanţ.

Rămăsese numai Yvonnet care se lupta cu înverşunare strigînd din răsputeri :

— Alarmă ! alarmă !

Cei doi Scharfenstein alergară în ajutorul lui chiar în clipa cînd vreo doi, trei spanioli ce apucaseră să pună piciorul pe meterez îl încolţiseră pe Yvonnet.

Unul din atacanţi căzu despicat în două de spada uriaşă a lui Heinrich, pe cînd altul se rostogoli zdrobit de ghioaga lui Frantz ; al treilea care se pregătea să-l lovească pe Yvonnet, fu înşfăcat de centură de către unul din coloşi şi zbură prin aer pe deasupra parapetului.

Atraşi de strigătele celor trei aventurieri apărură atunci, în capătul străzii Vieux-Marché, Jean şi Guillaume Pauquet cu facle şi barde în mîini.

Asta însemna că luarea prin surprindere nu izbutise şi la strigătele reunite ale cetăţenilor şi aventurierilor un îndoit ajutor sosi dinspre turnul Saint-Jean şi dinspre turnul cel mare ce se afla în apropierea cartierului Ponthoille.

În acelaşi timp, ca şi cum toate atacurile fuseseră chibzuite ca să izbucnească împreună, se auzi, la o jumătate de leghe depărtare în cîmpie spre Savy, în dosul capelei Epargnemaille, bubuitul a o mie de archebuze şi se văzu înălţîndu-se între cer şi pămînt fumul acela roşiatic ce rămîne în văzduh după un tir violent.

Amîndouă operaţiile — cea a spaniolilor de a lua prin surprindere oraşul şi cea a lui Dandelot de a-i veni în ajutor — fuseseră dejucate.

Am văzut cum hazardul făcuse să eşueze tentativa spaniolilor; să arătăm cum acelaşi hazard zădărnicise pe a francezilor.

XIII.DESPRE ÎNDOITUL AVANTAJ PE CARE ÎL POŢI AVEA CÎND VORBEŞTI ÎN DIALECTUL PICARD

Pînă în prezent ne-am îndreptat atenţia numai asupra asediatorilor ; este timpul să trecem puţin — fie chiar numai pentru a-l vizita — sub cortul asediatorilor.

În momentul cînd Coligny împreună cu grupul de ofiţeri, pe care astăzi l-am numi statul său major, făcea înconjurul

zidurilor pentru a-şi da seama de mijloacele de apărare ale oraşului, un alt grup nu mai puţin important făcea înconjurul lui exterior pentru a-şi da seama de posibilităţile de atac.

Grupul se compunea din Emmanuel-Philibert, contele de Egmont, contele de Horn, contele de Schwartzbourg, contele de Mansfeld Şi ducii Eric şi Ernest de Brunswick.

Printre ceilalţi ofiţeri ce veneau în grup în urma lor, călărea ca de obicei nepăsător la toate, în afară de viaţa şi onoarea scumpului său Emmanuel, vechiul nostru prieten Scianca-Ferro.

Emmanuel îi hotărîse Leonei să rămînă la Cambray cu restul curţii sale.

Din examinare reieşise că oraşul, apărat de ziduri proaste şi lipsit de o garnizoană şi o artilerie suficientă, nu putea rezista mai mult de cinci sau şase zile ; era tocmai timpul cerut de ducele Emmanuel lui Filip al II-lea care şi el rămăsese la Cambray, dar nu dintr-un ordin superior, ci dintr-o supremă prudenţă.

De altfel numai vreo şase, şapte leghe despărţeau cele două oraşe şi Emmanuel alesese pentru Leona reşedinţa regală, deoarece calculase că necesitatea de a comunica prin viu grai cu Filip al II-lea ca generalisim al armatei spaniole, silindu-l să se ducă din timp în timp la Cambray, îi va da prilejul ca la fiecare călătorie s-o vadă pe Leona.

Cît despre Leona, consimţise la acea despărţire, mai întîi şi înainte de toate, fiindcă în viaţa-i de dragoste, sacrificiu şi abnegaţie pe care o alesese, o dorinţă a lui Emmanuel însemna pentru ea o poruncă ; apoi fiindcă acea distanţă de şase, şapte leghe, deşi provocase o despărţire adevărată, era iluzorie sub raportul depărtării, deoarece la cel mai mic motiv de îngrijorare ce l-ar fi avut, cu libertatea de acţiune ce-o lăsa tinerei fete taina sexului ei necunoscută de nimeni — în afară de Scianca-Ferro — putea ajunge într-o oră şi jumătate în tabăra lui Emmanuel-Philibert.

De altminteri, de la începutul campaniei, Emmanuel, cu toată bucuria pe care i-o pricinuia reluarea ostilităţilor — reluare la care contribuise prin tentativele făcute asupra oraşelor Metz şi Bordeaux cel puţin cît şi amiralul cu tentativa lui de la Blois — de la începutul campaniei, repetăm, Emmanuel-Philibert părea, ca moral cel puţin, îmbătrînit cu

zece ani. Tînăr şef de treizeci şi unu de ani abia, se afla în fruntea unei oşti trimise să invadeze Franţa, comandînd tuturor vechilor căpetenii ale lui Carol-Quintul şi punîndu-şi în joc propria-i soartă odată cu soarta Spaniei.

De rezultatul campaniei întreprinse avea să depindă într-adevăr nu numai viitorul lui ca mare general, ci şi ca prinţ suveran ; venise în Franţa pentru a cuceri Piemontul. Emmanuel-Philibert, chiar comandant şef al armatelor spaniole, nu rămînea decît tot un fel de *con- dottiere* regal ; nu eşti într-adevăr cineva în balanţa destinului decît atunci cînd ai dreptul de a trimete la moarte oameni pe cont propriu.

Totuşi, n-avea de ce se plînge : Filip al II-lea, ascultînd cel puţin în privinţa asta de sfaturile primite de la tatăl său Carol-Quintul la abdicare, dăduse ducelui de Savoia mînă liberă în afacerile privitoare la pace şi război, punînd sub ordinele lui toată lista aceea lungă de prinţi şi căpetenii pe care i-am enumerat cînd am arătat aşezarea topografică a fiecăruia în jurul oraşului.

Toate acele gînduri şi mai cu seamă răspunderea ce apăsa pe umerii săi îi dădeau lui Emmanuel-Philibert un aer grav şi preocupat, bătrînesc.

Ştia prea bine că de reuşita asediului de la Saint-Quentin depindea succesul campaniei. Saint-Quentin cucerit, nu mai rămîneau între acel oraş şi Paris decît treizeci de leghe de străbătut şi de ocupat oraşele Ham la Fère şi Soissons. Saint-Quentin-ul însă trebuia cucerit repede pentru a nu da Franţei timp să-şi adune oştile acelea ce parcă răsăreau întotdeauna ca din pămînt, prin nu ştiu ce minune, şi care, tot ca printr-o minune, îşi puneau piepturile ca un zid de carne, înlocuind pe cele de piatră distruse de duşman.

Aţi văzut de altfel cu ce rapiditate stăruitoare zorise Emmanuel-Philibert desfăşurarea asediului şi ce strictă supraveghere organizase în jurul oraşului.

De la început părerea lui fusese că partea slabă a oraşului era poarta Isle şi că acela era locul prin care va putea cuceri oraşul la cea mai mică imprudenţă a asediaţilor.

De asta, lăsînd pe toate căpeteniile de oşti să-şi aşeze corturile în faţa zidului de la Rémicourt, care în cazul unui asediu regulat era punctul cel mai atacabil al aşezării, el se

instalase, cum am mai spus, de cealaltă parte, între o moară ce se ridica pe vîrful unui deluşor şi Somme.

De acolo supraveghea rîul, peste care construise un pod şi toată vasta întindere dintre Somme şi vechea şosea ce ducea spre Vermand, spaţiu ce avea să-l ocupe campamentul armatei engleze imediat ce acea oştire se va alătura armatelor spaniole şi flamande.

Am văzut cum a fost respinsă tentativa de cucerire prin surprindere a cartierului Isle.

Atunci Emmanuel-Philibert se hotărîse să încerce o escaladare. Acea operaţie trebuia să aibă loc în noaptea din 7 spre 8 august.

Ce motiv îl făcuse pe Emmanuel-Philibert să aleagă pentru executarea acelui atac noaptea din 7 spre 8 au- gust şi nu alta ? Vom spune îndată.

În dimineaţa de 6, pe cînd asculta raportul diferiţilor şefi de patrulă, fusese adus la el un ţăran din satul Savy, care de altfel ceruse chiar el să-i vorbească.

Emmanuel, ştiind că un comandant militar nu trebuie să treacă cu vederea nici cea mai neînsemnată sursă de informaţii, dăduse ordin ca oricine ar cere să-l vadă să fie adus imediat la dînsul.

Aşa că ţăranul nu aşteptase decît timpul necesar lui Emmanuel să asculte sfîrşitul raportului.

Aducea generalului oştirii spaniole o scrisoare pe care o găsise într-o tunică soldăţească.

Tunica aceea soldăţească o găsise sub patul femeii lui.

Scrisoarea era duplicatul scrisorii amiralului către conetabil.

Tunica era a lui Maldent.

Dar cum ajunsese tunica lui Maldent sub patul ne- vestii unui ţăran din Savy ? Nu se poate să nu povestim un lucru care arată că destinul unei ţări atîrnă uneori de un fir mai subţire decît al unui funigel ce zboară prin văzduh, destrămat din caerul Fecioarei.

După ce se despărţise de Yvonnet, Maldent îşi urmase drumul.

Ajuns la Savy, la cotitura unei străzi dădu peste o patrulă de noapte.

Să fugă era cu neputinţă, căci fusese văzut şi apoi ar fi trezit bănuieli; de altfel ar fi fost deajuns ca vreo doi, trei călăreţi s-o ia la galop, ca să-l ajungă imediat.

Se dosi iute în pervazul unei uşi.

— Cine-i ? strigă o voce.

Maldent cunoştea obiceiurile picarde ; ştia că ţăranii arareori îşi încuie uşa casei cu zăvorul; apăsă pe clanţă şi uşa se deschise.

— 'Neata erai, bărbăţele, întrebă o voce de femeie.

— Iaca ! eu mi-s, răspunse Maldent care vorbea un foarte pur dialect picard, fiind originar din Noyon, una din capitalele Picardiei.

— Ai ! rosti femeia, credeam că te-i fi prăpădit!

— Asta-i ! răspuse Maldent, vezi bine că nu !

Şi trăgînd zăvorul uşii se apropie de pat.

Oricît de repede se făcuse nevăzut Maldent cînd se strecurase în casă, unul dintre călăreţi îl văzuse dispă- rînd dar fără să-şi poată da bine seama pe ce uşă intrase.

Cum omul acela putea foarte bine fi vreun spion ce urmărea patrula, călăreţul şi încă vreo trei, patru camarazi, începuseră deja a bate în uşa vecină cu o hărnicie ce arăta lui Maldent că nu mai era timp de pierdut.

Cum însă nu prea cunoştea bine locurile, dădu buzna peste o masă plină cu oale şi ulcele.

— Da' ce-i omule ? întrebă femeia speriată.

— Ce să fie, iaca m-am împiedicat şi eu, răspunse Maldent.

— Ce rău ai mai îmbătrînit, de te-ai prostit aşa, bombăni femeia.

Cu toată apostrofarea puţin măgulitoare, aventurierul se sili să răspundă cu cîteva cuvinte drăgăstoase mormăite printre dinţi şi, în timp ce se dezbrăca, se apropie de pat.

Nu mai avea nici o îndoială că foarte curînd se vor auzi bătăi în uşa pe care o deschisese, la fel cum urmăritorii bocăneau acum la uşa vecină şi ţinea foarte mult să nu se observe că era străin acolo în casă.

Ori, mijlocul de a nu fi recunoscut că-i străin în casă era să ocupe locul stăpînului casei.

Obişnuinţa pe care o avea Maldent de-a despuia pe alţii îl făcuse foarte ager să se despoaie şi pe el însuşi; cît ai bate

din palme îşi azvîrli hainele jos, le împinse cu piciorul sub pat, ridică plapuma şi se vîrî sub ea.

Dar Maldent chibzui că asta nu era deajuns pentru a fi socotit de străini drept stăpînul casei ; mai era nevoie ca apriga femeie ce-l apostrofase atît de nepoliticos pentru stîngăcia lui să nu poată spune că nu-i omul ei.

Maldent îşi încredinţă sufletul Celui de Sus şi, fără să ştie cu cine are de-a face, se grăbi să dovedească tinerei ori bătrînei gazde că nu se prăpădise aşa cum crezuse ea, ori mai degrabă se prefăcuse a crede.

Era un fel de a-şi dovedi vrednicia, cum ar spune domnul d'Hozier, foarte pe placul cumetrii ; astfel că ea se plînse cea dintîi cînd călăreţii, după ce scotociseră casa vecină locuită numai de o bătrînă de şaizeci de ani şi de-o nepoţică de vreo nouă sau zece, vrînd numaidecît să afle cine era omul întrezărit care dispăruse cu atîta repeziciune veniră să bată la casa unde într-adevăr intrase Maldent.

— Of! Doamne-Sfinte, zise femeia, cine să fie, Gosseu ?

— Bun, îşi zise în sinea lui Maldent; se pare că mă cheamă Gosseu... Asta nu-i rău de ştiut.

— Cine să fie ? se întoarse apoi el spre gazdă. Du-te de vezi singură.

— Văleu ! să ştii că fac fărîme uşa, strigă femeia.

— Ei, iaca, n-au decît s-o fărîme ! răspunse Maldent.

Şi fără a se sinchisi de soldaţi, aventurierul îşi continuă conversaţia de unde o întrerupsese ; astfel că atunci cînd uşa cedă sub loviturile de picior ale călăreţilor, nimeni n-ar fi putut — şi în acea clipă gazda mai puţin ca oricine — să-i conteste titlul de stăpîn al casei.

Soldaţii intrară înjurînd şi blestemînd ; însă cum ei înjurau şi blestemau în spaniolă, iar Maldent le răspundea în picardă ,curînd dialogul deveni atît de confuz că soldaţii socotiră că ar fi mai nimerit să aprindă o lumînare ,ca cel puţin să se poată vedea la faţă dacă nu era de fel chip să se înţeleagă.

Sosise momentul critic ; de aceea în timp ce unul dintre oşteni scăpăra amnarul, Maldent socoti mai prudent să lămurească gazdei în cîteva cuvinte situaţia.

Trebuie să spunem, spre lauda femeii, că primul ei impuls fu să refuze colaborarea.

— Vai de mine ! strigă ea, vra să zică nu eşti bietul meu Gosseu !... Piei de aici în clipă, găliganule !

— Uşurel ! făcu Maldent ; ba-s Gosseu, că doar îs în patul lui !

Argumentul lui Maldent păru hotărîtor căci gazda nici nu mai crîcni şi după ce aruncă o privire iute, la **lumina flăcăruiei ce se aprinsese, către soţul improvizat, murmură :**

— Orice păcat îşi are iertarea ! Nu se cade a dori moartea păcătosului, cum zice Evanghelia Domnului nostru.

Şi se întoarse cu nasul la perete.

Maldent profită de lumina ce se făcuse în cameră ca să arunce şi el o privire în juru-i.

Se afla în casa unui ţăran înstărit : masă de stejar, dulap de nuc, perdele de serj ; pe un scaun erau aşezate straiele de duminică pe care gospodina avusese grijă să le pregătească pentru ca adevăratul Gosseu să le găsească la întoarcere.

Soldaţii priveau şi ei cu ochi la fel de ageri şi iscoditori, dar cum nu exista nici cel mai mic indiciu care să le poată trezi bănuieli în privinţa lui Maldent, începură a vorbi între ei în spaniolă, însă fără a pune la cale ceva primejdios ; lucru de care Maldent şi-ar fi dat uşor seama, chiar să nu fi înţeles spaniola aşa de bine cum ştia picarda.

Era vorba doar să-l ia cu ei călăuză, soldaţii temîndu-se să nu se rătăcească pe drumul de la Savy la Dallon.

Văzînd că asta era toată primejdia ce-l ameninţa şi că tocmai primejdia aceea îi oferea toate şansele de scăpare, Maldent deschise chiar el conversaţia.

— Ia ascultaţi, domnilor soldaţi, zise el, nu vă mai învîrtiţi atîta limba în gură... Spuneţi ce poftiţi.

Atunci şeful care vorbea franceza ceva mai bine decît ceilalţi, înţelegînd aproximativ apostrofa lui Maldent, se apropie de pat şi îl făcu să înţeleagă că ceea ce doreau de la el era mai întîi să se scoale.

Dar Maldent dădu din cap.

— Nu pot, zise el.

— Cum nu poţi ? întrebă şeful.

— Ba !

— Şi de ce, ba ?

— Pen-că trecînd pe potecuţa de la Bourbatrie, am căzut de-a rostogolul în carieră şi m-am ales cu piciorul scrîntit.

Şi Maldent imită cu coatele şi partea de sus a trupului mersul unui om care şchioapătă.

— Bine ! zise sergentul, dacă-i aşa, îţi vom da un cal.

— Mulţam frumos ! răspunse Maldent. Da nu ştiu să încalec pe-un cal ; pe-un căluţ, mai merge !

— Atunci, ai să înveţi, zise sergentul.

— Ba, ba, ba ! spuse Maldent scuturînd din cap din ce în ce mai tare, nu mă sui cu nici un chip pe cal !

— *Aha ! nu te sui cu nici un chip pe cal! rosti spaniolul* apropiindu-se de Maldent şi ridicînd biciul; *vedem* noi îndată !

— Mă sui pe cal! mă sui pe cal! strigă Maldent sărind jos din pat şi ţopăind într-un picior, ca şi cum într-adevăr nu-l putea pune jos pe celălalt.

— Aşa mai merge ! zise spaniolul. Şi acum să ne îmbrăcăm repede.

— Bine, bine, făcu Maldent, dar nu mai strigaţi aşa că mi-o treziţi pe biata Cathérine, care are fierbinţeli că-i iese o măsea de minte... Dormi, biată Cathérine, dormi !

Şi Maldent, tot ţopăind într-un picior, aruncă pătura peste capul bietei *Cathérine* care neavînd încotro trebui să se prefacă că doarme.

Nu fără rost acoperise Maldent cu pătura capul Catherinei ; ochise pe scaun hainele de duminică, nou- nouţe ale lui jupîn Gosseu şi-i venise ideea nu prea generoasă de a şi le însuşi în locul uniformei cazone zdren- ţăroase pe care o împinsese prudent sub pat.

Substituirea asta avea pentru el un dublu avantaj : mai întîi, pantaloni şi vestă noi în locul unei veste vechi şi a unor pantaloni uzaţi, şi apoi, o îmbrăcăminte ţărănească în locul uniformei militare, ceea ce-i da o mai mare siguranţă pentru restul călătoriei.

Începu deci să se îmbrace cu straiele de sărbătoare ale bietului Gosseu, atît de calm de parcă i-ar fi fost făcute pe măsură şi le-ar fi plătit din propria-i pungă.

De altfel, se înţelege că gospodinei nu-i ardea deloc să privească ce se petrece ; nu mai avea decît o dorinţă, ca falsul ei soţ să plece cît mai repede.

Iar Maldent, care se temea că ar putea să apară în orice clipă în pragul uşii adevăratul Gosseu, se grăbea cît se putea.

Pînă şi soldaţii, grăbiţi să ajungă la Dallon îl ajutau pe Maldent să-şi pună boarfele lui Gosseu.

În zece minute, operaţia fu isprăvită. Era minunat cît de bine îi veneau lui Maldent straiele lui Gosseu.

După ce se văzu îmbrăcat, Maldent luă lumînarea sub pretext că-şi caută pălăria ; dar lovindu-se de un taburet, lăsă să-i cadă din mînă lumînarea care se stinse.

— Îra ! bombăni el ca pentru sine, nu se află făptură mai nătîngă pe lumea asta ca un ţărănoi lipsit de glagore.

Şi, ca pentru propria-i satisfacţie, adăugă în şoaptă :

— În afară de-un anume soldat care crede că are prea multă.

Apoi rosti cu voce jalnică :

— Rămîi cu bine, puicuţă dragă ! eu am luat-o din loc.

Şi sprijinindu-se de braţul unui soldat, falsul Gosseu ieşi şchiopătînd.

La uşă găsi un cal gata înşeuat. A fost o întreagă comedie să-l urce pe Maldent pe cal; striga din răsputeri să-i dea un măgar sau o măgăriţă şi trebuiră să-l ridice trei oameni pentru a izbuti să se aşeze în şea.

Odată încălecat, treaba a mers şi mai prost! Cum voia calul s-o ia la trap, Maldent prindea a scoate strigăte jalnice agăţîndu-se cu disperare de oblîncul şeii, trăgînd aşa de tare de hăţuri că bietul cal zăpăcit făcea tot ce-i sta în putinţă ca să se descotorosească de un călăreţ atît de neplăcut.

Drept care, la colţul unei străzi, calul, profitînd de faptul că sergentul îi arsese una bună cu biciul peste crupă şi că în acelaşi timp Maldent îi lăsa frîul liber şi-i înfingea pintenii în burtă, o luă la goană, nebuneşte.

Maldent striga din toate puterile ajutor, dar înainte ca cineva să-l poată opri, cal şi călăreţ se făcură nevăzuţi.

Comedia fusese atît de bine jucată că abia după ce se stinse zgomotul galopului începură spaniolii să înţeleagă că fuseseră traşi pe sfoară de călăuza lor care, după cum se vede, nu-i călăuzise mult timp.

Astfel ajunsese Maldent în la Fère cu un cal de escadron şi în straie de ţăran şi era cît pe ce să fie întemniţat,

spînzurat ori tras pe roată din pricina nepotrivirii dintre cal şi costum.

Acum ne mai rămîne să lămurim cum ajunsese scrisoarea lui Coligny în mîinile lui Emmanuel-Philibert, ceea ce va fi totodată mai puţin picant şi mai scurt de povestit.

Două ore după plecarea falsului Gosseu, adevăratul Gosseu se întorsese acasă; găsise întregul sat în mare tulburare şi pe nevastă-sa plîngînd. Biata *Cathérine* povestea la toată lumea cum intrase la ea un bandit— căci din pricină că-şi aştepta bărbatul făcuse imprudenţa să-şi lase uşa descuiată — care, cu pistolul în mînă, o silise să-i dea hainele lui Gosseu de care fără îndoială ticălosul avea nevoie pentru a scăpa de urmărirea justiţiei ; — căci un om în stare să se poarte atît de crunt cu o biată femeie nu putea fi decît un mare criminal ! — Atunci, oricît de mînios era adevăratul Gosseu văzîndu-se jefuit cu atîta neruşinare de boarfele-i nou-nouţe, dar văzîndu-şi femeia cuprinsă de o disperare atît de mare se grăbi mai întîi s-o consoleze ; apoi îi venise ideea fericită că poate scotocind prin buzunarele hainelor flenduroase lăsate în locul frumoaselor straie noi, va găsi vreun indiciu care îl va ajuta să-l descopere pe ticălosul de hoţ. Şi, într-adevăr, găsise scrisoarea adresată de amiral unchiului său, domnul de Montmorency, scrisoare uitată de aventurier în vestă ; treabă de care acesta nu se prea sinchisise, ştiind-o pe de rost şi fiind gata să spună prin viu grai conetabilului conţinutul ei.

S-a văzut, de altfel, că lipsa acelei scrisori era să-i fie fatală.

Primul gînd al adevăratului Gosseu care în fond era om de treabă, fusese să ducă scrisoarea la adresă ; dar chibzuind că, în loc de-al pedepsi pe hoţ, îi aducea un serviciu, deoarece îi făcea comisionul pe care acesta neglija să-l îndeplinească, ura, acea proastă sfătuitoare, îi şoptise ideea s-o ducă la Emmanuel-Philibert, adică la duşmanul conetabilului.

În felul acesta curierul nu va avea bucuria de a-şi vedea misiunea îndeplinită, ci dimpotrivă, va fi poate biciuit, întemniţat, executat, bănuit fiind de conetabil că a trădat.

Trebuie să spunem că Gosseu stătu cîtva timp în cumpănă între primul impuls şi al doilea ; dar, ca şi cum ar fi cunoscut axioma pe care avea s-o formuleze domnul de

Talleyrand trei secole mai tîrziu, luptă cu succes împotriva primei intenţii, care era cea bună şi cedă glorios celei de a doua care era cea rea.

Aşa că, îndată ce se făcu ziuă, cu toate rugăminţile femeii lui care avea o inimă deajuns de miloasă, ca să ceară lui bărbatu-său îndurare pentru netrebnicul mişel, porni la drum spunîndu-i :

— Las' Cath'reine, nu-mi mai împuia urechile cu golanul acela... Nu, nu, am terminat. Mi-a intrat în cap c-o să fie spnîzurat şi aşa are să fie. Fir-ar să fie !

Şi îndîrjit în hotărîrea lui, încăpăţînatul Picard dusese într-adevăr scrisoarea lui Emmanuel-Philibert, care bineînţeles că o deschise fără nici un scrupul şi văzuse itinerarul trasat de domnul de Coligny conetabilului pentru întăririle ce se ruga să i le trimeată.

Emmanuel-Philibert îl răsplăti generos pe Gosseu şi-l trimise acasă făgăduindu-i că va fi răzbunat cum se cuvine.

Totuşi, în timpul zilei ducele de Savoia nu făcu nici o mişcare care ar fi putut da de bănuit că descoperise planul conetabilului ; dar, presupunînd că amiralul nu se mulţumise să trimită un singur curier unchiului său şi că acesta primise probabil cel puţin încă doi sau trei, cum se înseră trimise cincizeci de pionieri să taie în văile Raucourt şi Saint-Phal drumurile spre Savy şi Ham prin şanţuri adînci flancate de baricade.

Apoi aşeză la pîndă acolo pe cei mai buni archebuzieri spanioli.

Noaptea trecu fără să se întîmple nimic.

Emmanuel-Philibert se aşteptase la asta, presupunînd că-i trebuise timp conetabilului pentru a-şi face pregătirile şi că *comedia,* cum spunea amiralul, va avea loc a doua zi.

Aşa că în a doua seară, archebuzierii spanioli erau la posturile lor.

Dar nu era destul să împiedice de a ajunge în oraş ajutorul. Emmanuel-Philibert se gîndise că pentru a înlesni intrarea francezilor în Saint-Quentin, întreaga garnizoană se va deplasa în cartierul Ponthoille, slăbind astfel apărarea celorlalte puncte; că meterezul de la Vieux- Marché mai cu seamă nemaifiind de două zile sub ameninţarea focului

bateriilor flamande va fi şi mai lipsit de apărare decît celelalte şi ordonase un atac prin surprindere în aceeaşi noapte.

Am văzut cum hazardul, care-l adusese pentru interese personale pe Yvonnet întovărăşit de cei doi Scharfenstein pe meterezul de la Vieux-Marché, făcuse să eşueze acel atac prin surprindere.

Dar ca o compensaţie, în timp ce surpriza eşua, ambuscada reuşea, şi cumplit încă pentru bieţii asediaţi, căci acea izbîndă a inamicului le răpea ultima speranţă.

De trei ori Dandelot revenind la atac încercă să străpungă zidul de foc care-l despărţea de oraş, de trei ori fu respins, fără ca asediaţii, în bezna nopţii ignorînd dispoziţiile luate de ducele de Savoia, să îndrăznească a ieşi din oraş pentru a le da ajutor. Pînă la sfîrşit, decimaţi de gloanţe, cei trei sau patru mii de oameni conduşi de Dandelot se împrăştiară pe cîmpie, iar el, numai cu cinci ori şase sute de oameni se întoarse a doua zi, 8 august, la conetabil căruia îi povesti eşecul. Acesta, după ce îl ascultă bombănind, se jură, fiindcă spaniolii îl forţau şi pe el să intre în joc, că avea să le arate el un şiretlic de vechi războinic.

Aşa că din acel moment se hotărî să ducă chiar el în persoană cu întreaga-i oaste — care de altfel nu era nici cît a cincea parte din armata spaniolă — ajutor de oameni şi provizii oraşului Saint-Quentin.

A fost o teribilă lovitură pentru asediaţi cînd aflară a doua zi dimineaţă de cele două veşti, a atacului prin surprindere de care scăpaseră şi a eşecului suferit de ajutorul adus de fratele amiralului.

Nu se mai puteau deci bizui decît pe propriile lor forţe şi s-a văzut care erau forţele lor.

După ce Maldent primi chiar din gura lui Dandelot aprobarea pentru felul cum se comportase, se strecură prin zona primejdioasă şi la orele trei dimineaţa, sosind pe vechea şosea dinspre Vermand, bătu la poarta Ponthoille.

Ultimele cuvinte rostite de Dandelot erau un mesaj către fratele său pe care îl îndemna să nu dispereze şi să-i transmită ştire prin Maldent de îndată ce va găsi vreun alt mijloc de a aproviziona oraşul.

Era o promisiune, dar o promisiune prea vagă ca să poţi întemeia vreo speranţă pe dînsa. Din cauza asta a doua zi

Coligny, pe cînd expunea consilierilor comunali şi primarului situaţia mai mult decît gravă în care se aflau, socoti mai cuminte să nu sufle nici o vorbă despre acea făgăduială.

Cetăţenii, spune Coligny în Memoriile sale, la început se cam tulburară ; curînd însă se adunară şi amiralul putu, cu ajutorul lor, să ia noi măsuri.

Mulţi oameni necăjiţi de prin împrejurimi, de frica jafului — sport în care Spaniolii aveau faima că-s neîntrecuţi — se refugiaseră în oraş, cum am mai spus, aducînd cu ei ce aveau mai de preţ. Între cei care veniseră să ceară ospitalitate în Saint-Quentin se aflau şi doi nobili de neam mare, încercaţi în război ; seniorii de Caulaincourt şi d'Amerval.

Coligny îi chemă la el şi-i pofti să-şi ridice fiecare cîte un drapel în Piaţa Primăriei ca să facă înrolări, făgăduind că fiecare om ce se va înrola va primi un scud gratificaţie şi un sfert de soldă avans.

Cei doi gentilomi acceptară ; fiecare îşi ridică cîte un drapel militar şi în vreo patru, cinci ore izbutiră să înroleze două sute douăzeci de oameni care erau, cum mărturiseşte însuşi Coligny, *destul de bine înarmaţi şi bine echipaţi pentru împrejurarea asta.*

Amiralul îi trecu în revistă chiar în seara aceea şi ordonă să li se dea gratificaţia şi sfertul de soldă promis.

Apoi, socotind că sosise momentul de a lua măsuri drastice, cum puţinele alimente ce mai rămăseseră în oraş îl sileau să înlăture toate gurile nefolositoare, puse să sune trompetele şi să dea de veste că toţi oamenii, bărbaţi şi femei, veniţi în bejenie la Saint-Quentin de prin satele vecine, vor fi înrolaţi pentru a lucra la reparaţii şi care nu se vor supune, vor fi biciuiţi pe la răspîntii la prima abatere de la datorie şi spînzuraţi la a doua ; „iar cei cărora nu le convenea asta, adăuga strigarea, să se adune cu o oră înainte de înnoptat la poarta Ham, care li se va deschide pentru a-i lăsa să plece".

Din nefericire pentru acei oameni, din care majoritatea dintre ei ar fi preferat plecarea în locul muncii, în timpul zilei se auziră tobe bătînd, trompete sunînd şi se zări o nouă trupă îmbrăcată în albastru sosind dinspre Cambray.

Era armata engleză alcătuită din douăsprezece mii de oameni care venea să se alăture oştirii ducelui de Savoia şi să

ocupe tabăra ce i se pregătise; în două ore întregi blocada oraşului, închizînd cea de a patra latură şi întinzîndu-se de la cartierul Isle pînă la Florimont.

Cei trei generali care o comandau erau Pembroke, Clinson şi Grey.

Aducea douăzeci şi cinci de tunuri, dispunînd astfel ea singură de o artilerie de două ori mai numeroasă decît cea pe care amiralul fusese nevoit s-o împrăştie pe toată circumferinţa meterezelor.

De pe înălţimea zidurilor, locuitorii priveau uluiţi cea de a treia oştire care venea să se unească cu celelalte două ; dar amiralul trecea prin mulţime spunînd :

— Haideţi, oameni buni ,curaj ! Doar nu vă închipuiţi că am venit la voi şi am adus atîţia bărbaţi vrednici fiindcă mi-ar fi venit chef să plec pe lumea cealaltă şi să-i iau şi pe dînşii cu mine ?... Dacă va trebui să ne bizuim numai pe puterile noastre, vă dau cuvîntul meu că de mă veţi sprijini ca şi pînă acum, garnizoana este destul de tare ca să ţină piept duşmanilbr noştri!

Şi în urma lui frunţile se înălţau, ochii începeau să sclipească şi chiar cei mai abătuţi îşi spuneau unii altora :

— Să prindem curaj, fraţilor ! N-o s-o păţim mai rău decît domnul amiral şi dacă domnul amiral îşi ia răspunderea, să ne bizuim pe cuvîntul lui.

Dar nu era acelaşi lucru pentru sărmanii ţărani străini în Saint-Quentin care nevrînd să-şi expună vieţile lucrînd sub focul duşmanului se pregătiseră să iasă din oraş ; sosirea armatei engleze le închidea porţile şi primejdia fiind la fel de mare dacă plecau, mulţi se hotărîră s-o înfrunte reparînd zidurile.

Ceilalţi, ţinînd cu orice preţ să părăsească oraşul, fură scoşi afară prin poarta Ham. Erau peste şapte sute.

Timp de douăzeci şi patru de ore, nenorociţii aceia rămaseră pitiţi în şanţuri, neîndrăznind să treacă prin mijlocul armatelor engleze ori spaniole; dar pînă la urmă, foamea silindu-i, în seara zilei a doua porniră doi cîte doi, cu capetele plecate şi mîinile împreunate, înspre liniile inamice.

A fost un spectacol teribil pentru cei din oraş să pri-vească pe acei nenorociţi, înconjuraţi de oştenii spanioli şi

englezi, împinşi brutal cu cozile suliţelor în tabără pe cînd cereau zadarnic îndurare.

Toată lumea în jurul amiralului plîngea. „Totuşi, comentează acesta, a fost o mare uşurare pe de o parte, căci aş fi fost silit ori să-i hrănesc, ori să-i las să moară de foame”.

Seara, Coligny ţinu sfat cu vrednicii cetăţeni ai Saint-Quentin-ului. Acum, cînd oraşul era complet blocat, trebuia găsită o nouă trecere pe unde conetabilul să mai încerce o tentativă de a-i ajuta. Se alese trecerea peste Somme, prin mlaştinile Grosnard.

Mlaştinile erau foarte periculoase din pricina turbă- riilor şi a puţurilor de scurgere, dar vînătorii obişnuiţi cu locurile acelea socotite de nestrăbătut declarară că dacă li se dădeau cincizeci de oameni cu fascine, vor încerca chiar în acea noapte să înjghebe o trecere lată de vreo zece picioare, ca un fel de drum prin mijlocul mlaştinilor, pînă la Somme.

În privinţa malului stîng, nu aveau nici o grijă căci era uşor de străbătut.

Amiralul trimise şi pe Maldent odată cu lucrătorii, încredinţîndu-i o scrisoare pentru unchiul său în care îi schiţa conetabilului un plan al împrejurărilor, atrăgîndu-i atenţia să nu se înşele asupra punctului unde trebuia să aibă loc îmbarcarea ; îi mai recomanda să facă rost de bărci cu fundul plat, deoarece el nu avea decît patru luntre mici în bună stare şi că în cea mai mărişoară dintre ele nu puteau încăpea decît cel mult patru oameni.

Dacă izbuteau să deschidă drum peste noapte, Maldent trebuia să treacă rîul înot şi să ajungă la conetabil. Dacă răspunsul era urgent, îl va aduce în acelaşi chip.

Pe la orele două de noapte, vînătorii şi lucrătorii se întoarseră înştiinţînd că întocmiseră un drum pe care puteau să treacă şase oameni în front.

Treaba se făcuse fără nici o piedică, deoarece specialiştii ce sondaseră mlaştinile pentru ducele de Savoia raportaseră că ar fi o nebunie să rişte a le străbate vreo trupă.

Maldent trecuse rîul înot şi o luase de-a dreptul peste cîmp spre la Fère.

În privinţa asta toate mergeau cît se poate de bine şi se întrezărea, e adevărat, o rază de speranţă care cu ajutorul celui Atotputernic putea să crească.

În zorii zilei amiralul se afla pe platforma mănăstirii Collegiale. Era în dimineaţa zilei de 9 august. Din punctul acela înalt putea vedea bine cele trei tabere inamice şi toate lucrările asediatorilor.

În douăzeci şi patru de ore, de cînd Coligny nu se mai urcase în observatorul său, spaniolii progresaseră grozav şi se vedea, după movilele de pămînt proaspăt ce se ridicau spre Rémicourt, că pionierii lor lucrau de zor.

Amiralul trimise imediat după un priceput miner englez, numit Lauxfort, şi-l întrebă ce credea despre săpăturile ce le făcea inamicul. Omul era de părere că spaniolii începuseră a săpa o mină, dar îl linişti pe amiral explicîndu-i că, printr-o fericită întîmplare, şi el începuse de vreo două, trei zile o contraminare atît de potrivită, încît îşi asuma răspunderea să zădărnicească lucrările duşmanului ce-l îngrijorau pe amiral.

Dar, în acelaşi timp cu lucrările de minare, spaniolii mai efectuau şi altă operaţiune la fel de îngrijorătoare : săpau tranşee care — înaintînd încet, adevărat, dar fără a putea fi oprite — se apropiau de oraş.

Se făceau trei tranşee, toate ameninţînd meterezul de la Rémicourt, spre care înaintau în zigzag : una în faţa turnului Apelor, a doua în faţa porţii Rémicourt şi a treia în faţa turnului Roşu.

Amiralul n-avea cum se împotrivi construirii acelor tranşee. I-ar fi trebuit oameni mai mulţi pentru a putea efectua ieşiri ca să le distrugă şi suficienţi archebuzieri pentru a susţine acele atacuri şi a le proteja retragerea ; ori, după cum am văzut, dispunea acum, cu adausul noilor recruţi, de şase, şapte sute de oameni abia şi adunînd toate armele nu izbutise să facă rost decît de vreo patruzeci de archebuze ; astfel că, aşa cum spunea chiar el, *nu putea cu nici un chip să împiedice acele lucrări, fapt de care se necăjea foarte.*

Tot ceea ce putea face amiralul era deci să repare mereu, cît de cît, ceea ce distrugeau Spaniolii.

Curînd însă, nici acele reparaţii nu mai fură posibile. În ziua de 9 se auzi bubuind o nouă baterie care, instalată pe platforma mănăstirii Saint-Quentin-en-Isle şi bătînd pieziş asupra meterezului Rémicourt de la turnul Apelor pînă la turnul Roşu, făcea imposobilă orice reparaţie, căci nici un lucrător nu mai îndrăznea să se apropie. Totuşi, cum

reparaţiile deveneau cu atît mai urgente cu cît ravagiile artileriei inamice erau mai importante, amiralul întîi folosi bătaia, dar văzînd că mijlocul acesta, atît de eficace în alte împrejurări nu era destul de convingător în acest caz, se întocmi o listă de pionieri cărora li se promise un scud pe zi şi hrană bună. Acele *rîvnite trufandale,* cum spune amiralul ,hotărîră pe vreo sută de lucrători să se angajeze.

Pe de altă parte, Maldent sosise teafăr în la Fère şi imediat ce conetabilul luase cunoştinţă de cumpăna în care se afla nepotul său şi de lucrările efectuate prin mlaştini, ce-i dădeau posibilitatea de a-i veni într-ajutor, se hotărîse să viziteze chiar el acele locuri fără întîrziere.

Aşa că, la o oră după sosirea lui Maldent în la Fère, plecă în fruntea unei trupe de două mii de călăreţi şi patru mii de pedestraşi, mergînd pînă la Essigny-le-Grand, unde se opri.

Acolo, după ce îşi aşeză armata în poziţie de luptă, trimise înainte trei ofiţeri să cerceteze poziţia spaniolilor şi ce distanţă era de la avanposturile lor pînă la oraş şi rîu ; apoi, în urma lor, chiar el împreună cu cei mai încercaţi comandanţi se apropie cît putu de mlaştinile rîului Somme, adică pînă la satul Gruoïs.

Cei trei ofiţeri trimişi în recunoaştere putură înainta pînă la Abbiette, depăşind un post spaniol de archebuzieri; şi după ce văzură mlaştinile de la Gauchy şi cercară malurile rîului Somme, se întoarseră la conetabil, confirmînd tot ce spusese Maldent.

Imediat acesta primi de la conetabil o scrisoare care vestea pe Coligny să nu mai aibă altă grijă decît să reziste încă o zi, două şi că ajutoarele cerute îi vor sosi dintr-o clipă în alta.

Îl poftea deci pe amiral să fie cu mare grijă că la orice oră din zi ar sosi ajutorul, să nu fie lăsat să aştepte în afara zidurilor.

Si cum în orice caz ajutorul trebuia să sosească dinspre Tourival, amiralul dublă străjile în partea aceea şi ordonă să se aducă un mare număr de scări sub hangarele magaziei cu praf de puşcă, pentru ca cei ce soseau să poată, în acelaşi timp, intra pe portiţa Sainte-Cathérine şi trece peste zid.

Conetabilul îşi regăsi armata la Essigny-le-Grand, cam în acelaşi timp cînd Maldent intra în oraş.

Hotărîrea conetabilului era să dea ajutor Saint-Quen- tinului făţiş şi-n plină zi. Întunericul şi şiretlicurile fuseseră atît de neprielnice primei încercări, încît voia de astădată să se bizuie pe cele două susţinătoare ale curajului, lumina soarelui şi lupta pe faţă.

Conetabilul se întoarse deci în la Fère, îşi adună infanteria, cavaleria, artileria cu cincisprezece tunuri şi trimise ordin mareşalului de Saint-André, care se afla la Ham, să-l întîlnească în ziua de 10 august dis-de-di- mineaţă pe drumul ce duce din la Fère spre Saint- Quentin.

După ce înmînă lui Coligny mesajul, Maldent se duse de-a dreptul la cortul aventurierilor.

Găsi pe fiecare la postul său ; toate chipurile erau surîzătoare. Afacerile lui Yvonnet mergeau minunat. Fracasso abandonase infinitivul verbului *a ruina* în favoarea participiului său, *ruinat,* la care găsise imediat rima, *spînzurat.* Cei doi Scharfenstein inventaseră o mică afacere ce le aducea un cîştig destul de frumuşel : făceau împreună ieşiri nocturne, stînd la pîndă pe la trecerile dintre tabere şi, cu un soi de umblăciu născocit de ei cu care ajungeau la o distanţă de douăsprezece picioare, aş- teptau trecătorii care primeau în ceafă o lovitură repezită, fie de Frantz, fie de Heinrich şi cădeau, bineînţeles, fără să aibă timp să spună măcar „of” ! Şi cum spaniolii şi flamanzii de abia primiseră solda din urmă, împreună cu o gratificaţie de începere a campaniei, cei doi giganţi îl trăgeau spre ei pe omul mort ori leşinat, jefuindu-l. Dacă era mort, trecătorul nu se mai trezea ; dacă era numai leşinat, se trezea legat cobză, cu un căluş în gură, cu încă vreo trei, patru camarazi lîngă el, legaţi şi cu gura astupată, întocmai ca dînsul. Apoi, cînd sosea vremea culcării, Scharfensteinii luau în cîrcă pe cei trei, patru prizonieri şi oricît de modeste erau preţurile răscumpărării, nemţii noştri, oameni ai ordinei, le aliniau la *avutul* asociaţiei. Procope îşi continua activitatea de notar clandestin şi de procurist *în partibus;* nu mai pridideа cu întocmirea testamentelor, din care pricină dublase preţul şi făcea numai cu şase livre bucata. Lactance muta încetul cu încetul pivniţa iacobinilor, renumită ca cea mai bună din întreaga regiune, aducînd-o sub cortul aventurierilor, Pilletrousse se întorcea cu pungi pe care, pretindea că le găsise pe urmele cailor şi mantale descoperite

pe borne. — Afacerile băneşti mergeau deci la fel de strălucit ca şi cele amoroase ; aurul curgea din toate părţile şi, cu toate că sosea în rîuleţe mici, acestea promiteau să formeze un rîu mare, astfel că de-ar mai fi durat războiul încă un an, doi, toţi aventurierii noştri s-ar fi putut retrage cu un avut onest cîştigat, pentru a-şi urma în tihnă şi cinste înclinările înăscute ce-i îndemna, pe unul către dragoste, pe altul către poezie.

Toţi erau deci cu surîsul pe buze, în afară doar de bietul Malemort.

Malemort gemea jalnic ; niciodată nu-l mai auziseră văicărindu-se în asemenea hal. Nu că-i mergea mai rău — dimpotrivă ; Malemort însă, după preceptul lui Socrate *(cunoaşte-te pe tine însuţi),* făcuse un studiu, nu psihologic ci anatomic al fiinţei sale şi se cunoştea perfect. Simţea apropiindu-se o acţiune hotărîtoare şi cu oricîtă hărnicie se vindecau rănile răscusute, îşi dădea bine seama că-i va fi cu neputinţă să-şi joace rolul şi să se aleagă cu vreo nouă ciopîrţeală pe faţă.

Maldent , vestind confidenţial apropiata sosire a conetabilului, făcu să sporească la culme disperarea camaradului său.

Era ora cinei ; aventurierii se aşezară la masă. Bineteles că datorită infinitelor resurse ale imaginaţiei lor, pe ea se aflau feluri mai alese decît pe masa amiralului. Mai cu seamă vinul adus, cum am mai spus, de fratele Lactance era din belşug şi straşnic de gustos.

Aşa că nu mai isprăveau cu toasturile.

Se bău întîi pentru întoarcerea lui Maldent, apoi în cinstea sonetului lui Fracasso pe care, în sfîrşit, îl izbutise, în sănătatea lui Malemort, apoi a regelui, a amiralului, a domnişoarei Gudule şi la urmă — trebuie să spunem că asta era o amintire de-a lui Maldent — în sănătatea bietei Cathérine Gosseu.

Numai ce doi Scharfenstein care, neavînd prea mare uşurinţă de exprimare, băuseră, ba chiar băuseră mai mult ei doi decît ceilalţi şapte împreună, nu ridicaseră încă paharul în cinstea nimănui.

În sfîrşit, Heinrich se ridică cu paharul plin în mînă, cu gura zîmbitoare sub mustaţa groasă, cu ochii sclipitori sub sprîncenile late.

— Gamarazi, rosti el, brobun o înghinare.

— Tăcere, domnilor ! strigă aventurierii, Heinrich vrea să închine un pahar !

— Şi eu, zise Frantz.

— Şi Frantz vrea ! strigară aventurierii.

— Ta !

— În sănătatea cui, Frantz ? Vorbeşte tu întîi; dăm cuvîntul celui mai tînăr.

— A gelui be gare îl brobune unghiul.

— A ! bravo strigară aventurierii ; nepot respectuos, ca întotdeauna !... Hai, spune Heinrich, în sănătatea cui ?

— Brobun za bem în zanatate tinerului videaz gare ne-a overit gingi zute scuzi de aur bentru miga avagere gunozguta, ştiţi foi...

Şi făcu gestul cam brutal al unui om ce omoară un iepure.

— A ! da, zise Yvonnet, bastardul de Waldeck... Mă rog ! nu l-am mai zărit de atunci ; nu ne-a dat arvună şi nici nu ne-a spus în ce zi are nevoie de noi.

— N-are avage, zise Heinrich, a dat guvintul, şi un german are un singur guvint; fa feni, fa da arfuna şi ne la fixa ora.

— Îţi mulţumesc, Heinrich, că ai încredere în mine, spuse o voce la intrarea cortului.

Aventurierii se întoarseră într-acolo.

— Domnilor, spuse bastardul de Waldeck înaintînd, iată cei o sută de scuzi de aur pe care vi i-am promis drept acont şi îmi veţi aparţine trup şi suflet mîine toată ziua, sau mai degrabă astăzi, căci este ora unu după miezul nopţii.

Şi aruncă pe masă cei o sută de scuzi de aur, apoi, luînd paharul pe care Malemort, spre marea-i părere de rău, îl lăsase plin :

— Acum, domnilor, zise el, să bem în cinstea propunerii bravului Heinrich... Să bem *bentru reuzita migei avageri !*

Şi aventurierii băură voioşi pentru reuştia micii afaceri adică, cu alte cuvinte, pentru moartea lui Emmanuel-Philibert.

XIV.BATĂLIA DE LA SAINT-LAURENT

Să ne întoarcem la conetabil.

În aceeaşi zi — căci după cum observase, pe bună dreptate, bastardul de Waldeck, prima oră a zilei de 10 august 1557 tocmai sunase în clipa cînd închina paharul — în aceeaşi zi, pe la orele şapte dimineaţa, trupele mareşalului de Saint-André, venind de la Ham sub conducerea contelui de Larochefoucauld, făcură joncţiunea cu armata conetabilului.

Cele două armate, ori mai bine zis fracţiuni de armată, astfel reunite formau, pentru a ne exprima în termeni militari, un efectiv de nouă sute de cavaleri în armură, o mie de călăreţi şi archebuzieri călări, cincisprezece companii franceze de infanterie şi douăzeci şi două germane ; în total vreo nouă sau zece mii de oameni.

În fruntea acestei oşti slabe pornea conetabilul să atace o armată care prin adăugarea trupelor engleze se ridica la aproape şaizeci de mii de oameni !

Aşa că la consfătuirea din ajun, cînd îşi arătase hotărirea de a porni cu zece mii de oameni în ajutorul unui oraş asediat de şaizeci de mii, mareşalul de Saint-André îi atrăsese luarea aminte cît de primejdioasă era asemenea expediţie şi cît de temut putea fi un duşman atît de întreprinzător ca ducele de Savoia în cazul unei retrageri de şase leghe pe o cîmpie unde nu găseai nicăieri un adăpost.

Doar conetabilul răspunse cu bine cunoscuta-i delicateţă :

— Ei drăcie ! poţi lăsa în seama mea, domnule, să hotărăsc ce-i de făcut pentru binele Statului. E multă vreme de cînd am învăţat cînd şi cum trebuie dată ori evitată o bătălie ; nu-ţi fă griji în privinţa aslta.

Conetabilul plecase în timpul nopţii. Spera să ajungă la moara din Gauchy pe la patru dimineaţa, dar n-ajunse decît la zece, marşul fiind încetinit de bagaje şi tunuri.

Cu toate acestea ,ducele de Savoia, prost informat de spionii lui fu surprins de armata franceză ce apăru deodată pe înălţimile de la Gauchy.

Ba conetabilul avu chiar vreme să pună mîna pe două companii de şase sute de oameni ce ocupau posturi avansate.

Ajunsă acolo, armata franceză se afla în faţa armatei spaniole ; dar rîul Somme şi mlaştinile de la Abbiette despărţeau cele două oşti care n-aveau alt mijloc de a se întîlni decît o şosea situată în partea de jos a taberei spaniole şi pe care nu puteau înainta decît cel mult patru oameni în front.

După toate cîte am povestit despre asediu, cîteva cuvinte vor fi de-ajuns pentru a arăta situaţia conetabilului şi a scoate în evidenţă greşelile pe care le-a săvîrşit în acea zi fatală.

Întreaga oştire spaniolă, flamandă şi engleză ocupa malul drept al rîului Somme.

Cele paisprezece steaguri ale lui Julien Romeron şi Carondelet, ocupau ele singure cartierul Isle, iar cele două companii pe care le surprinsese la început conetabilul ocupau moara de la Gauchy, amîndouă fiind plasate, cartier şi moară, pe malul stîng al rîului.

Ori, odată ajuns la moara de la Gauchy şi cele două companii luate, manevra de executat era foarte simplă : trebuiau blocate în cartier cele paisprezece steaguri împreună cu cei doi comandanţi spanioli, punînd şase tunuri în baterie spre şosea, singura trecere posibilă pentru armata inamică, apoi trimişi în linişte la Saint-Quentin cîţi oameni erau necesari şi, odată oraşul aprovizionat, să se retragă sacrificînd două tunuri şi o sută de oameni care ar fi continuat tirul asupra şoselei şi care erau suficienţi pentru a păzi trecerea.

Conetabilul făcu prizoniere cele două companii, blocă cele paisprezece steaguri în cartierul Isle şi, neglijînd complet şoseaua, dădu ordin să se lase pe Somme cele paisprezece bărci pe care le adusese în urma avertizării asediaţilor că ei n-aveau decît vreo trei, patru bărci mici.

Dar atunci se observă că în loc să fi fost aşezate în fruntea coloanei, căruţele ce trăgeau bărcile fuseseră orînduite la coadă.

Pierdură două ore ca să le aducă şi o oră ca să le împingă pînă la marginea apei ; apoi, după ce bărcile fură coborîte, soldaţii se buluciră cu atîta grabă în ele, încît fiind supraîncărcate se înămoliră în eleşteul Abbiette.

Între timp, unul dintre arcaşii făcuţi prizonieri dimineaţă la moara de la Gauchy arăta conetabilului cortul ducelui de Savoia.

Conetabilul instală imediat o baterie avînd drept ţintă cortul acela.

După zece minute bateria începu să tragă, şi se putu vedea după mişcarea iscată în jurul cortului că ghiulelele nu fuseseră trase zadarnic. Totodată bărcile, pe care izbutiseră în sfîrşit să le scoată din nămol, începură să urce în susul rîului, răspîndind un fum gros cu ajutorul unor materii răşinoase ; acesta fiind semnalul convenit între conetabil şi Coligny.

La primul strigăt ce semnalase apariţia conetabilului, Coligny alergase pe cortina de la Tourival ce domina tot ţinutul pînă la moara de la Gauchy. Aşa că văzu de de- parte cum înaintau bărcile încărcate cu oameni ; ordonă imediat o ieşire prin portiţa Sainte-Cathérine, ieşire avînd ca scop sprijinirea debarcării. Totodată puse să fie cobo- rîte şi rezemate de ziduri scări, pentru a înlesni intrarea în oraş a oamenilor, oricît ar fi fost de numeroşi.

Isprăvise de dat toate dispoziţiile acestea şi urmărea cu ochii fumul bărcilor care se apropiau din ce în ce, cînd Procope, apropiindu-se de amiral, îi aminti de contractul încheiat cu aventurierii şi-i ceru o permisie de o zi, deoarece aventurierii aveau intenţia să întreprindă o acţiune pe cont propriu.

Era chiar clauza contractului. Amiralul nu numai că n-avea motiv, dar nici dreptul să se opună acelei fantezii. Aşa că dădu deplină libertate lui Procope şi tovarăşilor săi.

Aceştia însoţiră deci pe oamenii hotărîţi pentru ieşire şi îndată se aflară în afară de oraş.

Bastardul de Waldeck, în armură şi cu viziera de la coif lăsată, era în fruntea lor.

Calul lui Yvonnet, cei doi cai ai lui Maldent şi un al patrulea cal adus de Waldeck formau cavaleria.

Cavaleria aceasta era alcătuită din Yvonnet, Maldent, Procope şi Lactance.

Pilletrousse, Fracasso şi cei doi Scharfenstein formau infanteria.

Totuşi cum drumul avea să fie lung, pentru a ajunge mai uşor Pilletrousse şi Fracasso trebuiau să se urce pe crupele

cailor lui Yvonnet şi Lactance. Cu cei doi Scharfenstein nu era nici o problemă : nu oboseau niciodată şi urmau cu uşurinţă galopul calului.

Numai bietul Malemort, după cum se vede, lipsea de la expediţie ; cum nu se putea încă ţine nici pe picioare, nici pe cal, îl lăsaseră să păzească cortul.

Aventurierii se îndreptară spre podul unde trebuiau să acosteze bărcile.

Într-adevăr, curînd ajunseră la ţărm ; dar şi debarcarea se făcu în aceeaşi grabă şi dezordine ca şi plecarea. Fără să ţină seamă de semnele şi de vorbele celor trimişi de amiral pentru a supraveghea debarcarea şi a le arăta drumul de urmat pe şoseaua improvizată în mijlocul mlaş- linilor, soldaţii săriră pe ţărm înămolindu-se pînă la mijloc ; apoi zăpăciţi de acel accident, în mijlocul unei zarve atît de înspăimîntătoare încît nu se mai putea auzi nici o îndrumare, începură a se împinge unii pe alţii la dreapta şi la stînga, unii scufundîndu-se în nămol şi turbă, alţii rătăcindu-se înspre tabăra inamicului.

Numai Dandelot cu vreo patru suite de oameni urmară drumul întărit cu fascine şi ajunseră pe pămînt tare.

De pe înălţimea meterezului, Coligny disperat vedea împuţinîndu-se şi prăpădindu-se ajutorul atît de mult aşteptat, strigînd zadarnic spre oamenii aceia ce se zbăteau cu sutele în mlaştinile în care-i zvîrlise propria lor încăpăţînare şi unde dispăreau încetul cu încetul fără a li se putea veni în ajutor.

Totuşi Dandelot, după ce mai adună o parte din cei rătăciţi ori în primejdie, ajunse la poarta ascunsă cu o trupă de cinci sute de soldaţi şi cu cincisprezece, şaisprezece comandanţi — la care trebuie să mai adăugăm cîţiva gentilomi, veniţi acolo *de plăcerea lor,* cum spune Coligny.

Gentilomii aceia erau vicontele de Mont-Notre-Dame, seniorul de La Curée, seniorul Matas şi seniorul de Saint-Rémy, urmaţi de un ofiţer de artilerie şi trei tunari.

După ce îşi văzu fratele care sosea ud leoarcă din apele rîului Somme, Coligny mărturiseşte că cea mai mare plăcere i-a făcut-o apariţia celor trei tunari, deoarece n-avea alţi artilerişti decît artilerişti improvizaţi dintre cetăţeni care — fiind vorba nu de curaj, ci de experienţă şi dexteritate — nici

pe departe nu puteau răspunde cerinţelor unui oraş asediat şi încă asediat într-un mod atît de formidabil.

Bastardul de Waldeck aşteptă liniştit împreună cu aventurierii pînă ce soldaţii debarcară, se rătăciră sau se înămoliră ; atunci luă una din bărcile lor şi, urmat de cei opt oameni, coborî pe rîu şi acostă lîngă o pădurice de arini ce se întindea ca o perdea argintie într-un capăt al iazului Abbiette.

Ajuns aicolo, dădu fiecăruia cîte o eşarfă spaniolă, cerîndu-le deocamdată numai să stea liniştiţi la adăpost, gata să răspundă la primul ordin.

Planul lui era uşor de înţeles.

Ştiuse din ajun planul conetabilului de-a veni chiar el cu armata să dea ajutor Saint-Quentin-ului. Cunoscîndu-l pe ducele de Savoia, judecase bine că, la apariţia armatei franceze, Emmanuel-Philibert nu va rămîne îndărătul liniilor, ci dimpotrivă va ieşi la atac şi se va angaja într-o luptă pe malul stîng al rîului Somme. Din cauza asta venise să se aşeze la pîndă în mlaştinile de la Abbiette în preajma cărora, credea el, se va da bătălia şi distribuise aventurierilor eşarfe roşii şi galbene, căci la acea vreme nu existau încă uniforme, pentru a putea fi luaţi drept cercetaşi spanioli şi să ajungă în preajma lui Emmanuel-Philibert fără să trezească bănuieli, înconjurîndu-l.

Odată Emmanuel-Philibert încercuit, se ştie ce voia să facă cu el bastardul de Waldeck.

Vom vedea dacă se înşelase în presupunerile sale.

Emmanuel-Philibert tocmai se ridicase de la masă cînd veniră în grabă să-l anunţe de prezenţa armatei franceze de cealaltă parte a rîului Somme. Cortul lui era instalat pe o înălţime aşa că n-avu nevoie decît să iasă afară şi să se întoarcă în direcţia localităţii la Fère ca să vadă toată armata franceză aşezată în linie de bătaie pe înălţimile de la Abbiette ; apoi aplecîndu-şi ochii văzu sub el, însă în afara bătăii archebuzelor, îmbarcarea lui Dandelot şi a oamenilor săi. În aceeaşi clipă auzi deasupra capului o şuierătură bine cunoscută războinicilor, urmată de încă vreo două, trei şi o ghiulea căzu la picioarele lui împroşcîndu-l cu nisip şi pietre.

Emmanuel-Philibert făcu un pas înainte ca să ajungă într-o poziţie de unde să poată urmări cu ochii întreg cursul rîului ; dar în clipa cînd păşea, ca să spunem aşa, în întîmpinarea

focului, simţi o mînă viguroasă apucîn- du-l de braţ şi trăgîndu-l înapoi.

Era mîna lui Scianca-Ferro.

În clipa aceea o ghiulea trecu prin cort găurindu-l din parte în parte.

A rămîne mai departe în locul acela, ce era limpede că devenise ţinta artileriei conetabilului, însemna a se expune unei morţi sigure. În timp ce da ordine să i se aducă armele şi să i se pună şeaua pe cal, Emmanuel-Philibert se îndreptă spre o capelă mică, se sui pe platforma clopot- niţei şi de acolo putu vedea că armata franceză nu se întindea decît pînă la Saint-Lazare şi că satul acela nu era păzit decît de un neînsemnat corp de cavalerie.

După ce făcu acele observaţii coborî, îşi puse repede armura chiar sub bolta de la intrarea micii capele, chemă la el pe conţii de Horn şi de Egmont, trimise un curier ducelui de Brunswick şi contelui de Mansfeld cu ordin să facă o recunoaştere înspre armata franceză şi mai ales să se asigure că şoseaua spre Rouvroy nu era ameninţată de vreo baterie în cîmp deschis ori ascunsă, dîndu-le întîlnire la cartierul feld-mareşalului de Binincourt.

Peste un sfert de oră sosi şi el la întîlnire. Făcuse jumătate din înconjurul oraşului, trecînd prin Florimont şi pe drumul care se cheamă astăzi uliţa Infernului — care dădea la liniile tranşeelor ce înconjurau oraşul începînd de la Saint-Pierre-au-Canal şi sfîrşindu-se în cartierul Saint-Jean.

Cercetaşii ducelui de Brunswick şi ai contelui de Mansfeld se şi întorseseră : şoseaua Rouvroy era complet liberă şi capătul extrem al armatei franceze nu ajungea pînă la Neuville.

Emmanuel-Philibert dădu ordin ca imediat două mii de oameni să încalece şi pornind în fruntea acelei trupe de cavalerie, traversă primul şoseaua Rouvroy, cu cei două mii de călăreţi după el şi-i aşeză apoi în linie de luptă ca să protejeze la rîndul lor trecerea infanteriei.

Apoi, pe măsură ce soseau trupele, le îndrepta spre Mesnil prin Harly, evitînd prin acest înconjur să fie văzute de armata franceză.

Trecuseră mai mult de cincisprezece mii de oameni şi conetabilul se mai distra încă să tragă asupra cortului gol al lui Emmanuel-Philibert.

Deodată, ducele de Nevers trimis de conetabil cu companiile de cavaleri în armuri şi companiile Curton şi d'Aubigné ca să cerceteze cîmpia de la Neuville, ajungînd pe o înălţime descoperi tot dispozitivul armatei spaniole.

O uriaşă coloană inamică protejată de cei două mii de călăreţi ai ducelui de Savoia înainta dincolo de Harly şi se desfăşura sumbră şi compactă îndărătul localităţii Mesnil-Saint-Laurent, închizînd deja armata conetabilului într-un semicerc.

Ducele de Nevers, deşi comanda o trupă atît de slabă, se gîndi o clipă să trimită ştire conetabilului că rămîne pe loc să se lupte pînă la moarte cu oamenii săi, pentru a da timp armatei franceze să bată în retragere ; dar conetabilul îi ordonase cu străşnicie să nu se angajeze în vreo luptă, ori asta însemna să-i calce ordinul şi ştia cît de neînduplecat era conetabilul în privinţa disciplinei militare. Nu îndrăzni să-şi ia răspunderea unei astfel de acţiuni şi se retrase în ordine pînă la un corp de cavalerie uşoară comandat de prinţul de Condé, ce se lupta la moara de la Gratte-Panse, pe drumul spre Mesnil şi, luînd-o la galop, se duse să-l prevină el singur pe mareşal de cele ce se întîmplau.

Conetabilul chemă numaidecît la el pe domnul de Saint-André, pe contele de Rochefoucauld, pe ducele de Enghien şi pe căpeteniile oştirii sale pentru a-i înştiinţa că mulţumit de izbînda introducerii în Saint-Quentin a ajutoarelor cerute de nepotul lui, socotea potrivit să se retragă cu demnitate, însă cît mai grabnic cu putinţă. Aşa că poftea pe toţi comandanţii să-şi reia locurile, să-şi îmbărbăteze oamenii şi să se retragă odată cu el, evitînd pe cît posibil orice ciocnire.

Dar conetabilul, ce se pricepea atît de bine să recomande altora precauţii strategice, n-avu grijă nici măcar să aşeze în ambuscadă cîte o sută de archebuzieri în fiecare din morile de vînt aşezate în preajma localităţilor Urvilliers, Essigny-le-Grand şi a locului ce se cheamă astăzi la Manufacture, ca să rupă frontul inamic şi să-l ţină ocupat printr-un foc susţinut.

În fruntea retragerii se afla infanteria franceză care înainta cu un pas rapid, dar în bună ordine, spre pădurile din Jussy, singurele care le puteau oferi un adăpost împotriva atacurilor cavaleriei.

Era însă prea tîrziu ; mai aveau de parcurs încă un drum de vreo trei sferturi de oră, cînd apărură la cinci sute de paşi depărtare de armata franceză escadroanele şi batalioanele armatei spaniole, formînd un cerc larg în juru-i.

Se aflau faţă în faţă.

Conetabilul se opri, îşi aşeză tunurile în baterie şi aşteptă. Superioritatea numerică a cavaleriei duşmane nu-i mai lăsa nici o speranţă să ajungă la pădure.

Atunci, Emmanuel-Philibert îşi împărţi armata în trei corpuri mari, dînd contelui de Egmont comanda aripei drepte, ducilor Ernest şi Eric de Brunswick comanda aripei stîngi, le explică planul lui, le întinse mîna, primi din partea lor încredinţarea că nu vor întreprinde nimic fără ordinul lui, iar el preluă comanda corpului din mijloc.

Între armata franceză şi armata spaniolă se afla acea mulţime de vivandieri, de ordonanţe fără stăpîni, toată droaia de nenorociţi care se ţineau ca nişte paraziţi de oştile acelor vremuri. Emmanuel-Philibert dădu ordin să se tragă cîteva salve de tun asupra acelei ticăloase gloate.

Asta avu efectul pe care îl aştepta : se iscă panică ; vreo mie de bărbaţi şi femei se repeziră ţipînd în rîndurile soldaţilor conetabilului.

Încercară să-i respingă, dar teroarea e uneori mai tare decît curajul.

Ridicîndu-se în scări, Emmanuel-Philibert văzu dezordinea pe care o provoca acea năvală în rîndurile armatei franceze.

Atunci se întoarse spre Scianca-Ferro :

— Contele de Egmont să atace imediat ariergarda franceză cu toată cavaleria flamandă... Acum e momentul! zise el.

Scianca-Ferro porni ca fulgerul.

Apoi Emmanuel spuse ducelui Ernest ce rămăsese lîngă el:

— Duce, în timp ce Egmont atacă ariergarda cu cavaleria lui flamandă, domnia-ta împreună cu fratele luaţi fiecare cîte

două mii de archebuzieri călări şi atacaţi capul coloanei... Mijlocul rămîne în seama mea.

Ducele Ernest plecă în galop.

Emmanuel-Philibert urmări un timp cu privirea pe cei doi trimişi şi cînd îi văzu pe amîndoi ajunşi la destinaţie şi că începe mişcarea ordonată de el, îşi trase sabia şi ridicînd-o în sus, strigă :

— Să sune trompetele ! acum e momentul !...

Ducele de Nevers ce comanda aripa stîngă a armatei franceze avea misiunea să înfrunte atacul contelui de Egmont. Prins în flanc de cavaleria flamandă pe cînd traversa valea Grugies, se întoarse şi făcu faţă inamicului cu companiile sale de cavalerie grea ; dar două catastrofe îi împiedicară apărarea : un val de vivandieri ce se rostogolise de-a lungul mijlocului oştirii, respins rînd pe rînd, apăru în vîrful dealului şi coborînd ca o avalanşă, dădu buzna în picioarele cailor, pe cînd o companie de călăraşi englezi în solda Franţei se întoarse în loc şi se alătură cavaleriei flamande, împreună cu care reveni imediat să atace companiile ducelui de Nevers cu atîta înverşunare, încît urmăriră pînă în valea Oise o bună parte din cavaleria noastră care fugea într-acolo.

În vremea asta, cu toate sforţările supraomeneşti ale ducelui de Nevers, care în acea zi făcu minuni de vitejie, în aripa stîngă începuse totuşi debandada. Ducii Eric şi Ernest de Brunswick, executînd ordinul dat unuia şi transmis celuilalt, atacau capul coloanei franceze pe cînd aceasta, ieşind din Essigny-le-Grand, îşi făcea apariţia pe şoseaua Gibercourt.

Dar capul acelei coloane, neavînd împotrivă năvala vivandierilor şi trădarea călăraşilor englezi, rezistă cu dîr- zenie şi-şi urmă marşul, respingînd atacul archebuzierilor călări, dînd timp conetabilului şi grosului armatei — care se alungise în trecerea prin Essigny-le-Grand — să-şi reia poziţia de luptă în mijlocul acelei vaste cîmpii care se întinde între Essigny-le-Grand, Montescourt-Lizeroles şi Gibercourt.

Acolo, conetabilul simţind că nu putea merge mai departe, se opri pentru a doua oară ca mistreţul încolţit ce se hotărăşte să ţină piept cîinilor şi în timp ce spunea Tatăl Nostru îşi aşeză iar armata în careu şi îşi reinstală tunurile în baterie.

Era a doua oprire; acum erau complet încercuiţi. Trebuiau să învingă ori să moară.

Bătrînul oştean nu se temea de moarte ; speră deci că va învinge.

Într-adevăr, vechea infanterie franceză pe care se bizuise conetabilul se arăta demnă de faima ei, rezistînd şocului întregii armate duşmane, în timp de germanii din solda noastră numai la apropierea ei îşi aruncau suliţele şi îşi ridicau mîinile cerînd îndurare.

Pe de altă parte, ducele de Enghien, tînăr şi plin de ardoare, alergă cu cavaleria sa uşoară în ajutorul ducelui de Nevers, îl găsi pe acesta căzut de pe cal pentru a doua oară şi urcîndu-se iar în şea, deşi o primă lovitură de pistol îl rănise în pulpă ; spunem o *primă lovitură,* pentru că spre sfîrşitul zilei avea să mai primească încă una.

Totuşi conetabilul rezista cu îndîrjire. Infanteria lui respingînd cu un nemaipomenit curaj atacul cavaleriei flamande, Emmanuel-Philibert aduse atunci tunuri ca să dărîme acele metereze vii.

Zece tunuri traseră odată începînd să deschidă o breşă în armată.

Atunci ducele de Savoia trecu chiar el în fruntea unui escadron de cavalerie, atacînd ca un simplu căpitan.

Ciocnirea fu puternică şi decisivă ; conetabilul, înconjurat din toate părţile, se apără cu curajul disperării — spunînd, după obiceiul lui, Tatăl Nostru şi dînd la fiecare verset al rugăciunii o lovitură de sabie ce dobora un om.

Emmanuel-Philibert îl văzu de departe, îl recunoscu şi se repezi spre el strigînd :

— Prindeţi-l viu ! este conetabilul!

Era timpul : Montmorency tocmai primise o lovitură de suliţă care-i făcuse sub braţul stîng o rană pe unde i se scurgea sîngele şi puterea. Baronul de Batenbourg şi Scianca-Ferro care auziseră strigătul lui Emmanuel se avîntară într-acolo, făcînd conetabilului un zid cu trupurile lor şi-l scoaseră din încăierare, strigîndu-i să se predea, căci nu mai avea nici un rost să reziste.

Dar conetabilul în semn că se predă nu-şi dădu decît pumnalul : numai ducelui de Savoia în persoană, spunea el, îi va înmîna spada.

Acea sabie, care purta pe ea floarea de crin, era doar a conetabilului de Franţa !

Emmanuel-Philibert se apropie repede şi prezentîndu-se primi sabia chiar din mîna lui Montmorency.

Acea zi fusese victorioasă pentru ducele de Savoia, dar nu se sfîrşise încă. Lupta continuă pînă se făcu noapte ; mulţi nu voiră să se predea şi muriră luptînd.

Printre aceştia erau Jean de Bourbon, duce de Enghien — care avu în două rînduri calul ucis şi trupul străbătut de un glonte pe cînd încerca să-l elibereze pe conetabil, Francisc de la Tours, viconte de Turenne şi încă opt sute de gentilomi care rămaseră culcaţi pe cîmpul de bătălie.

Cei mai de vază prizonieri, în afară de conetabil, erau ducele de Montpensier, ducele de Longueville, mareşalul de Saint-André, Ringravul[1], baronul de Curton, contele de Villiers, bastard de Savoia, fratele ducelui de Mantua, seniorul de Montbron, fiul conetabilului, contele de la Rochefoucauld, ducele de Bouillon, contele de la Roche-Guyon, seniorul de Lansac, seniorul de Estrées, seniorul de la Roche du Maine ; în sfîrşit, seniorii de Chaudenier, de Poudormy, de Vassé, de Aubigné, de Rochefort, de Brian şi de la Chapelle.

Ducele de Nevers, prinţul de Condé, contele de Sancerre şi fiul cel mai mare al conetabilului izbutiră să se retragă în la Fère.

Domnul de Bordillon îi ajunse acolo aducînd singurele două tunuri ce scăpaseră din acea mare înfrîngere, în care Franţa, dintr-o armată de unsprezece mii de oameni, avu pierderi şase mii de morţi, trei mii de prizonieri, trei sute de chesoane, şaizeci de drapele, cincizeci de stegari, întregul baraj, corturile şi toate proviziile de hrană !

Nu rămăsese nici zece mii de oameni pentru a închide armatei inamice drumul spre capitală.

Emmanuel-Philibert dădu trupelor ordin de întoarcere în tabără.

Noaptea se lăsase şi Emmanuel-Philibert, cu gîndul fără îndoială nu la ceea ce făcuse, ci la cele ce-i mai rămăsese de făcut, însoţit numai de cîţiva ofiţeri, mergea pe şoseaua ce duce de la Essigny către Saint-Lazare, cînd vreo opt, zece

---

[1] Titlul unor prinţi germani.

oameni, unii călări, alţii pe jos, ieşiră din moara de la Gauchy şi se strecurară pe nesimţite printre gentilomii escortei sale.

Merseră un timp în tăcere ; deodată însă, cum trece ra pe lîngă o pădurice ce umbrea şi mai mult drumul, calul ducelui scoase un nechezat dureros, făcu un salt şi se prăbuşi.

Se auzi atunci un zgomot, ca de fier ce se freacă de fier, apoi din tenebre se auzi un strigăt, cu atît mai fioros, cu cît era rostit încet :

— Pe el! pe el! pe duce !

Dar abia fuseseră rostite acele cuvinte, abia avuseseră cei din jur timp să-şi dea seama că prăbuşirea calului nu era firească şi călăreţul era ameninţat de o primejdie, cînd un om, răsturnînd totul în cale, izbind prieteni şi duşmani cu ghioaga, se repezi în mijlocul acelei sumbre şi aproape invizibile tragedii, răcnind :

— Nu te lăsa, frate Emmanuel ! sînt aici !

Dar Emmanuel n-avea nevoie de încurajarea lui Scianca-Ferro ; fără a-şi pierde cumpătul, deşi era trîntit la pămînt, înşfăcase pe unul din agresori şi strîngîndu-l bine în braţe îl culcase peste el, făcîndu-şi astfel un scut.

Pe de altă parte, calul, deşi avea gamba unui picior tăiată, ca şi cum ar fi vrut să-şi apere stăpînul cu cele trei picioare sănătoase, zvîrlea furios din copite şi cu o lovitură doborî pe unul din spectrele necunoscute ce răsăriseră ca din pămînt în jurul învingătorului acelei zile.

În timpul acesta, Scianca-Ferro, dînd mereu lovituri striga:

— Săriţi în ajutorul ducelui, domnilor ! săriţi în ajutorul ducelui!

Dar nu era nevoie. Toţi gentilomii escortei îşi trăseseră săbiile şi se repeziseră, lovind la întîmplare, în mijlocul acelei crîncene încăierări în care nu se auzea decît strigătul „ucide ! ucide !” fără a se şti nici pe cine ucideau şi nici cine ucidea.

În sfîrşit se auzi galopul unei cete de vreo douăzeci de călăreţi şi la pîlpîirile de lumină ce se răsfrîngeau pe frunzişul arborilor îşi dădură seama că purtau făclii.

Văzînd asta şi auzind zgomotul, doi din oamenii călări ieşiră din învălmăşeală şi o rupseră la goană peste cîmp, fără ca cineva să se gîndească a-i urmări.

Alţi doi se năpustiră pe jos în pădure, unde dispărură înainte ca cineva să încerce a pune mîna pe ei.

Orice urmă de împotrivire încetase.

După cîteva secunde, douăzeci de torţe luminau acel nou cîmp de luptă.

Fără a zăbovi o clipă, Scianca-Ferro se repezi să vadă ce i se întîmplase ducelui.

Chiar dacă era rănit, ducele n-avea decît cîteva zgî-rieturi uşoare, căci omul pe care îl ţinuse în braţe îl apărase, primind o parte din loviturile destinate lui.

De altfel acesta părea leşinat.

Vina o purta Scianca-Ferro care, pentru mai multă siguranţă, îi repezise o lovitură de ghioagă în ceafă.

Cît despre cei trei oameni întinşi la pămînt ce păreau ori morţi, ori grav răniţi, nimeni nu-i cunoştea.

Cel pe care ducele îl apucase în braţe şi-l trîntise peste el, purta un coif cu vizieră şi viziera era lăsată.

Cînd îi dezlegară apărătorile urechilor şi-i scoaseră coiful, zăriră chipul palid al unui tînăr de vreo douăzeci şi patru, douăzeci şi cinci de ani.

Pletele roşcate şi barba arămie îi erau pline de sîngele ce-i curgea din gură, din nas şi dintr-o lovitură primită la ceafă.

Cu toate că era atît de palid şi plin de sînge, fără îndoială că Emmanuel-Philibert şi Scianca-Ferro îl re- cunoscueră pe rănit în acelaşi timp, căci schimbară o privire rapidă.

—Aha ! murmură Scianca-Ferro, vra să zică tu erai, şarpe!

Apoi se întoarse spre duce :

—Precum vezi, Emmanuel, îi spuse, e numai leşinat... Dacă l-aş da gata ?

Dar Emmanuel ridică mîna în semn de poruncă şi tăcere, apoi luîndu-l el singur pe cel leşinat din mîinile lui Scianca-Ferro îl tîrî de cealaltă parte a şanţului ce mărginea drumul, îl sprijini de un copac şi-i puse coiful alături.

Apoi, încălecînd pe cal se întoarse spre ceilalţi :

—Domnilor, le spuse el, numai Dumnezeu poate judeca cele ce s-au petrecut între mine şi tînărul acesta şi, după cum vedeţi, Dumnezeu este de partea mea.

Văzînd însă că Scianca-Ferro mormăie şi priveşte spre rănit clătinînd din cap, îi spuse :

— Te rog, frate... A plătit deajuns tatăl !

— Domnilor, se adresă el celorlalţi, doresc ca bătălia pe care am dat-o astăzi, 10 august, şi care s-a sfîrşit atît de glorios pentru oştile spaniole şi flamande, să poarte numele de bătălia de la Saint-Laurent, în amintirea zilei cînd a avut loc.

Şi se întoarseră în tabără, schimbînd tot felul de comentarii despre bătălie, dar fără a spune un singur cuvînt despre încăierarea ce-i urmase.

XV.CUM A AFLAT AMIRALUL VEŞTI DESPRE BĂTĂLIE

Cel-Atot-Puternic se arătase încă odată împotriva Franţei, sau mai bine zis — dacă vrem să sondăm tainele Providenţei mai profund decît o fac istoricii obişnuiţi — Dumnezeu pregătea, cu Pavia şi Saint-Quentin, opera lui Richelieu, la fel cum pregătise, cu Poitiers, Crécy şi Azincourt, opera lui Ludovic al XI-lea.

Şi apoi, mai voia poate să dea o mare pildă cu un regat pierdut de nobilime şi salvat de popor.

Oricum, lovitura fusese teribilă şi rănise crunt inima Franţei, în timp ce bucura nespus pe marele ei duşman, Filip al II-lea.

Bătălia avusese loc în ziua de 10 ; abia în ziua de 12 regele Spaniei, încredinţat că într-adevăr toată nobilimea aceea culcată pe cîmpiile de la Gibercourt nu va mai reînvia, se duse în tabăra lui Emmanuel-Philibert.

Ducele de Savoia, care cedase armatei engleze tot terenul deluros dintre Somme şi capela d'Epargnemaille, se întorsese să-şi instaleze cortul în faţa meterezului de la Rémicourt, punct asupra căruia era hotărît să-şi continue lucrările de asediu dacă, împotriva aşteptărilor, la vestea bătăliei pierdute — şi pierdută în condiţii atît de groaznice! — Saint-Quentin nu se preda.

Acest campament de-al doilea, aşezat pe un deluşor între rîu şi corturile contelui de Mègue — era cel mai apropiat de metereze, aflîndu-se la mai puţin de o bătaie de tun de oraş.

Filip al II-lea, după ce luă de la Cambray o escortă de o mie de oameni, şi-l preveni pe Emmanuel-Philibert de sosirea lui pentru ca acesta să-i dubleze sau să-i tripleze escorta, dacă socotea necesar, cu trupe trimise din tabără, Filip al II-lea sosi în faţa Saint-Quentin-ului la 12 august, orele unsprezece dimineaţa.

Emmanuel-Philibert îl aştepta la marginea taberii. Acolo îl ajută pe rege să descalece şi cum voia, după eticheta stabilită chiar între prinţi şi regi, să-i sărute mîinile, Filip îi spuse :

— Nu, nu, vere ; eu ar trebui să-ţi sărut mîinile ce mi-au adus o victorie atît de importantă, de glorioasă şi care ne-a costat atît de puţină vărsare de sînge !

Într-adevăr — după spusele cronicarilor care au istorisit acea ciudată bătălie — spaniolii nu pierduseră decît şaizeci şi cinci de oameni şi flamanzii numai cincisprezece.

Cît priveşte armata engleză, nici nu avusese nevoie să ia parte, ci doar privise din tabără înfrîngerea noastră.

Am mai spus că înfrîngerea aceea fusese groaznică ; cadavrele acopereau întreaga cîmpie ce se întinde între Essigny, Montescourt-Lizeroles şi Gibercourt.

Era o privelişte atît de jalnică, încît o prea milostivă doamnă se îndureră nespus văzînd-o. Cathérine de Laillier, mama seniorului Ludovic Varlet de Gibercourt, primarul din Saint-Quentin, alese şi sfinţi un cîmp numit Vieux-Moustier şi puse să se sape nişte gropi enorme în care depuse şi îngropă toate cadavrele.

De atunci, cîmpul de la Vieux-Moustier îşi schimbă numele în *Cimitirul Milostivirei.*

Pe cînd miloasa doamnă îndeplinea fapta aceea cucernică, Emmanuel-Philibert îşi număra prizonierii; am spus cît de mulţi erau.

Regele Filip al II-lea îi trecu în revistă, apoi intră în cortul ducelui Emmanuel, pe cînd de-a lungul tranşeei se înfigeau drapelele franceze cucerite în timpul luptei şi în semn de

bucurie se trăgeau salve de tun în taberele spaniole şi engleze.

Filip al II-lea, din pragul cortului ducelui de Savoia, asista la acea sărbătorire.

Îl chemă pe Emmanuel ce sta de vorbă cu conetabilul şi contele de la Rochefoucauld.

— Dragă vere, i se adresă el, nu mă îndoiesc că mai ai şi alte intenţii în afară de petrecerile acestea atît de zgomotoase.

Şi, cum în momentul acela se ridica stindardul regal al Spaniei pe cortul unde se afla Filip al II-lea, Emmanuel îi răspunse :

— Da, sire, socot că duşmanul, dîndu-şi seama că nu mai are nici o şansă de a primi ajutor, se va preda fără să ne mai silească să ajungem la asalt, ceea ce ne-ar permite să înaintăm imediat asupra Parisului şi să ajungem acolo odată cu vestea înfrîngerii de la Saint-Laurent : iar stindardul pe care îl ridicăm are ca scop să vestească pe domnul Coligny şi pe fratele său domnul Dandelot că Maiestatea Voastră se află în tabără, sporindu-le astfel dorinţa de a se preda, în speranţa că clemenţa voastră regală va fi mai mare decît oricare alta.

Dar nici nu isprăvise bine vorba ducele de Savoia, că drept răspuns la toate acele vesele detunări de artilerie ce învăluiau oraşul într-un nour de fum, un singur fulger străluci, o singură detunătură se auzi de pe metereze şi o ghiulea trecu şuierînd la trei picioare pe deasupra capului lui Filip al II-lea.

Filip al II-lea se făcu galben ca ceara.

— Ce-a fost asta ? întrebă el.

— Sire, zise rîzînd conetabilul, este un parlamentar pe care vi-l trimite nepotul meu.

Filip nu mai întrebă nimic ; dădu pe loc ordin să i se ridice un cort în afara bătăii tunurilor franceze şi, ajuns la acel cort, făcu un legămînt cînd se văzu în siguranţă, să ridice în cinstea sfîntului Laurent, pentru a-i mulţumi de protecţia vădită acordată spaniolilor în ziua de 10, cea mai frumoasă mănăstire ce s-a zidit vreodată.

Legămîntul acela avu ca rezultat construirea palatului Escurial, sumbra şi magnifica construcţie, aidoma cu geniul autorului său ; ea reprezintă în ansamblu forma unui grătar,

instrumentul de tortură a martiriului sfîntului Laurent. Este o clădire gigantică, la care au lucrat trei sute de lucrători douăzeci şi doi de ani şi s-a cheltuit treizeci şi trei de milioane de lire — care, la acea epocă valorau o sută de milioane din zilele noastre — în care lumina pătrunde prin unsprezece mii de ferestre, în care se intră şi se circulă prin paisprezece mii de uşi, ale căror chei numai, cîntăresc cinci sute de chintale.[1]

În timp ce Filip al II-lea punea să i se ridice un cort la adăpost de bătaia tunurilor franceze, să vedem ce se petrece în oraşul care nu era încă dispus să se predea, cel puţin după spusele *parlamentarului* domnului de Coligny.

Amiralul auzise toată ziua bubuind tunurile dinspre Gibercourt, dar nu ştia rezultatul bătăliei. De asta, la culcare, dăduse dispoziţie ca orice aducător de veşti sosind de afară să fie imediat adus la dînsul.

Fusese trezit cam pe la unu după miezul nopţii ; trei oameni se prezentaseră la portiţa ascunsă Sainte-Catherine spunînd că puteau da amănunte despre cele petrecute.

Amiralul îi primi numaidecît; erau Yvonnet şi cei doi Scharfenstein.

Cei doi Scharfenstein nu puteau spune mare lucru, căci, precum se ştie, uşurinţa de exprimare nu era principalul lor merit; nu se putea spune însă acelaşi lucru despre Yvonnet.

Tînărul aventurier povesti tot ceea ce ştia : că bătălia fusese pierdută şi că o mulţime de oameni pieriseră şi căzuseră prizonieri. Nu putea da nume, dar parcă auzise pe spanioli spunînd că ar fi fost rănit şi prins conetabilul. De altminteri, veşti mai complete vor aduce Procope şi Maldent, care probabil scăpaseră şi ei.

Amiralul îl întrebă pe Yvonnet prin ce întîmplare el şi tovarăşii lui, făcînd parte din garnizoană, se aflau pe cîmpul de luptă. La asta Yvonnet răspunse că, după cît ştia, aveau un drept al lor stabilit de Procope în contractul încheiat cu amiralul.

Nu numai că aveau acel drept, dar în plus amiralul fusese şi prevenit; deci punea acea întrebare numai din

---

[1] *Se ştie răspunsul unui gentilom gascon care, după ce i se arătase mănăstirea cu de-amănuntul, fusese întrebat ce părere avea de acel monument. „Cred, zise el, că grozavă spaimă trebuie să fi tras Maiestatea Sa Filip al II-lea, ca să facă asemenea legămînt. (N. A.).*

interesul ce-l purta aventurierilor. De altfel, nu mai încăpea nici o îndoială asupra participării lor la luptă ; Yvonnet purta în eşarfă braţul stîng străpuns de un pumnal, Heinrich Scharfenstein avea obrazul tăiat de-o lovitură de sabie şi Frantz şchiopăta rău, deoarece primise o izbitură de copită care ar fi putut rupe piciorul unui elefant sau unui rinocer şi care-i pricinuise o contuzie gravă.

Amiralul recomandă celor trei aventurieri să ţină secretă vestea. Voia ca oraşul să afle cît mai tîrziu de înfrîngerea conetabilului.

Yvonnet şi cei doi Scharfenstein se duseră şontîc-şon- tîc la cortul lor, unde-l găsiră pe Malemort zbătîndu-se într-un coşmar îngrozitor : visa că se da o bătălie şi că vedea bătălia, dar înfundat pînă la brîu într-o mlaştină nu putea ieşi din ea ca să ia parte şi el.

Nu era chiar un vis, după cum ştim ; de aceea, după ce tovarăşii îl treziră, gemetele în loc să se potolească, sporiră. Ceru să-i povestească cu de-amănuntul întreaga încăierare ce se sfîrşise atît de prost şi la fiecare amănunt, care altuia i-ar fi trezit dorinţa de a se afla la o sută de leghe depărtare de asemenea încleştare, repeta cu tristeţe:

— Şi eu nu eram acolo !...

Pe la ora cinci seara apăru şi Maldent. Rămăsese în nesimţire pe cîmpul de luptă şi-l crezuseră mort; re- venindu-şi în fire, izbutise să scape cu bine datorită cunoaşterii dialectului Picard.

Condus la amiral nu putuse să spună nimic în plus de cele povestite de Yvonnet, deoarece rămăsese ascuns o parte din zi în trestiile iazului Abbiette.

În noaptea următoare sosi Pilletrousse. El era unul dintre cei doi care o şterseseră în pădure şi pe care nimeni nu se gîndise să-l urmărească.

Pilletrousse vorbea aproape la fel de bine spaniola ca Maldent dialectul Picard ; datorită eşarfei lui roşu cu galben şi a corectului accent castilian, Pilletrousse se alăturase în zorii zilei unei trupe spaniole trimisă de Emmanuel-Philibert să caute printre morţi pe ducele de Nevers, ce-şi riscase viaţa de atîtea ori şi cu atîta îndîrjire, încît nu era de crezut că putuse supravieţui acelei teribile zile. Pilletrousse şi detaşamentul spaniol rătăciră deci toată ziua pe cîmpul de luptă, sucind şi

răsucind mereu morţii în trista speranţă că vor găsi printre aceştia pe ducele de Nevers. Este de la sine înţeles că nu-i suceau şi-i răsuceau pe morţi fără a le scotoci buzunarele. Aşa că Pilletrousse în afară că îndeplinise o misiune pioasă, mai făcuse în plus şi o afacere bună : se întorcea fără nici o rană şi cu buzunarele doldora.

După cum era ordinul, fusese condus la amiral, căruia îi dăduse amănunte cît se poate de precise despre morţi şi vii, aflate toate de la tovarăşii săi de cercetare.

Astfel află domnul de Coligny de la Pilletrousse de moartea ducelui de Enghien şi a vicontelui de Turenne, de prinderea conetabilului, a fiului său Gabriel de Montmorency, a contelui de la Rochefoucauld şi a tuturor celorlalţi nobili pe care i-am amintit mai înainte.

Domnul amiral îi recomandă şi mai insistent ca celorlalţi să nu le sufle o vorbă şi-l concedie, informîndu-l că patru din tovarăşii lui se întorseseră.

Spre ziuă, călugării iacobini fură înştiinţaţi că doi ţărani din Gruoïs aduceau pe un cuvios frate de-al lor mort. Cadavrul era închis într-un cosciug şi pe acesta se afla aşezat ciliciul de fier pe care cucernicul îl purtase pe piele în timpul vieţii.

În drum purtătorii fuseseră opriţi de vreo cinci, şase ori de spanioli ; dar de fiecare dată îi făcuseră pe aceştia să înţeleagă prin gesturi pioasa misiune ce-o îndeplineau, aducînd la mănăstirea iacobinilor trupul bietului călugăr răposat pe cînd îşi îndeplinea un serviciu religios şi de fiecare dată spaniolii, făcînd semnul crucii, îi lăsaseră să treacă.

Cum amiralul ordonase să i se aducă viii, nu morţii, transportară de-a dreptul mortul la mănăstire, depunîn- du-l în mijlocul capelii.

Şi pe cînd cucernicii fraţi împresurau cosciugul, întrebînd tulburaţi de numele celui din lăuntru, din sicriu se auzi o voce rostind :

— Eu sînt, prea iubiţii mei fraţi, eu nevrednicul vostru căpitan, fratele Lactance !... Deschideţi repede, că mă înăbuş aici.

Călugării nu aşteptară să li se spună de două ori; e drept că o seamă se speriară grozav, dar cei mai curajoşi pricepură că era vreun savant şiretlic de război pe care trebuise să-l

folosească pentru a intra în oraş respectabilul lor căpitan, fratele Lactance şi deschiseră degrabă sicriul.

Nu se înşelaseră ; fratele Lactance se sculă, se duse să îngenuncheze în faţa altarului şi după ce mulţumi Celui-de-Sus se întoarse să le povestească cum, după o expediţie neizbutită la care luase parte, găsise azil la nişte oameni cumsecade, dar acei oameni temîndu-se de o percheziţie spaniolă, Dumnezeu îi inspirase ideea de-ai pune să-l închidă într-un sicriu bătut bine în cuie şi să-l ducă în oraş ca pe un mort.

Stratagema fusese şi mai uşor de realizat deoarece nimerise tocmai în casa unui tîmplar.

S-a văzut cît de bine a reuşit stratagema.

Cuvioşii părinţi, veseli că-şi revăd destoinicul lor căpitan, nu se tîrguiră pentru preţul sicriului şi al transportării lui, dînd un scud pentru coşciug şi doi scuzi purtătorilor, care-l rugară pe fratele Lactance să-i prefere tot pe ei înaintea altora cînd îi va mai veni iar chef să dea ortul popii.

Prin fratele Lactance, care nu primise nici o recomandare din partea amiralului, începu a se zvoni în mănăstire de înfrîngerea conetabilului şi de acolo zvonul se răspîndi în oraş.

Pe la unsprezece dimineaţa, jupîn Procope se anunţă la amiral, ce se afla pe metereze în apropiere de turnul Apelor.

Jupîn Procope sosea ultimul, dar asta nu din vina onorabilului procurist. Făcuse tot ce-i stătuse în putinţă şi sosea cu o scrisoare din partea conetabilului.

Cum de avea jupîn Procope o scrisoare de la domnul conetabil ?

Vom lămuri îndată.

Procope se prezentase pur şi simplu în tabăra spaniolă, dîndu-se drept un biet mercenar ce îndeplinea pe lîngă domnul conetabil funcţia de lustruitor al armelor domniei sale.

Cerea să fie dus lîngă stăpînul său ; era o pretenţie atît de modestă încît i se acordă îndată.

Îi arătară locuinţa ce-i fusese destinată domnului conetabil şi Procope se duse acolo.

Printr-o ochiadă, dădu a înţelege conetabilului că avea ceva a-i spune.

Conetabilul îi răspunse şi el cu altă ochiadă şi tot bodogănind, blestemînd şi înjurînd, izbuti să-i trimită afară pe toţi cei ce se aflau acolo.

Apoi, cînd rămase între patru ochi cu Procope, i se adresă :

— Haide, şmechere, zise el, am înţeles că vrei să-mi spui ceva ; dă-i drumul repede la morişcă şi să-mi vorbeşti limpede, că de nu, te denunţ ducelui de Savoia că eşti un spion şi te spînzură cît ai clipi.

Atunci Procope îi îndrugă conetabilului o întreagă poveste ce-l arăta într-o lumină cît se poate de favorabilă.

Domnul amiral care avea toată încrederea în el îl trimisese la unchiul lui ca să afle ştiri de la el şi Procope se folosise de pretextul pe care l-am arătat ca să ajungă pînă la domnul conetabil.

Domnul conetabil putea deci să-i încredinţeze un răspuns scris sau verbal pentru nepotul său ; va găsi el cum să intre în oraş ; asta îl privea.

Domnul de Montmorency n-avea alt răspuns de dat nepotului decît recomandarea de a rezista cît mai mult cu putinţă.

— Daţi-mi recomandarea în scris, spuse Procope.

— Dar bine, tîlharule ! strigă conetabilul, dacă eşti prins cu asemenea recomandare, ştii tu ce păţeşti ?

— Voi fi spînzurat, răspunse liniştit Procope ; dar fiţi liniştit, nu mă las eu prins.

Gîndindu-se că, la urma urmei, îl privea pe Procope dacă era spînzurat ori nu şi că n-ar putea găsi un mijloc mai bun de-a trimite veşti lui Coligny, conetabilul scrise răvaşul pe care Procope îl ascunse cu multă grijă în căptuşeala vestei.

Apoi, apucîndu-se cu mare hărnicie să lustruiască coiful, platoşa, brasardele şi cuirasele coapselor care nu fuseseră niciodată atît de strălucitoare cum ieşeau din mîinile lui Procope, aşteptă o ocazie favorabilă să se întoarcă în oraş.

În ziua de 12 dimineaţa se ivi un prilej bun. Filip al II-lea sosind în tabără, cum am mai spus, se iscă o mişcare atît de mare, încît nimeni nu se mai gîndi să dea atenţie unui personaj aşa de mic ca lustruitorul domnului conetabil.

Lustruitorul domnului conetabil izbuti deci s-o şteargă, ajutat în fuga lui de fumul salvelor de tun ce se trăgeau în

semn de mare bucurie şi venise liniştit să bată la poarta Rémicourt ce i se deschisese.

Amiralul, am spus că era pe meterez, aproape de turnul Apelor, poziţie de unde domina întreg cîmpul spaniol.

Alergase acolo auzind tămbălăul şi marea petrecere ce avea loc în tabăra inamică, zgomot şi petrecere a cărei cauză n-o cunoştea.

Procope îl puse la curent cu situaţia, îi dădu scrisoarea conetabilului şi-i arătă unde era aşezat cortul lui Emmanuel-Philibert.

Apoi adăugă că acel cort fusese pregătit să-l primească pe regele Filip al II-lea, afirmaţie de care amiralul nici nu se mai îndoi cînd văzu cortul pavoazîndu-se cu stindardul regal spaniol.

Mai mult, Procope ce avea o vedere excelentă, o vedere de procuror, pretindea că omul îmbrăcat în negru ce se zărea în pragul cortului era regele Filip al II-lea.

Atunci îi veni lui Coligny ideea să răspundă la tot zgomotul şi fumăria aceea cu o singură lovitură de tun.

Procope ceru să-l lase pe el să ochiască. Coligny socoti că nu putea refuza o satisfacţie atît de mică omului care tocmai îi adusese o scrisoare de la unchiul său.

Procope ochi cît putu de bine şi dacă ghiuleaua trecu la trei picioare deasupra capului lui Filip, de vină a fost desigur ochiul aventurierului, nu dorinţa sa.

Dar, oricum, am văzut că Montmorency recunoscuse răspunsul lui Coligny care, convins că Procope făcuse ce-i stătuse în putinţă, dădu ordin să i se numere zece scuzi pentru osteneala lui.

Procope se întîlni către orele unu cu tovărăşii lui, ori mai bine zis, cu o parte din tovarăşii lui, adică Yvonnet, cei doi Sharfenstein, Maldent, Pilletrouss, Lactance şi Malemort.

Pe poetul Fracasso însă zadarnic îl aşteptară, căci nu mai reapăru. Nişte ţărani întrebaţi de Procope susţineau că văzuseră un cadavru spînzurat de un copac chiar în locul unde se petrecuse încăierarea din seara zilei de 10 şi Procope se gîndi, pe bună dreptate, că acel cadavru nu putea fi decît al lui Fracasso.

Bietul Fracasso ! rima lui îi purtase nenoroc !

XVI.ASALTUL

Deoarece cu toată victoria de la Saint-Laurent şi sosirea lui Filip al II-lea în faţa Saint-Quentin-ului, oraşul nu se predase ; deoarece în loc să depună armele, Coligny, fără respect faţă de maiestatea sa regală, îl silise pe Filip al II-lea să se retragă trimiţînd la augustele urechi o ghiulea impertinentă, se vedea bine că oraşul era decis să reziste pînă la capăt.

Se luă deci hotărîrea de-a spori presiunea asupra-i, ne mai lăsîndu-i o clipă de răgaz.

Se împlineau zece zile de la începerea asediului ; destulă vreme se pierduse şi aşa în faţa unor biete ziduri. Trebuiau să zdrobească cît mai repede cu putinţă îndă- rătnicia acelor neruşinaţi orăşeni care îndrăzneau să mai reziste încă după ce pierduseră orice speranţă de a fi ajutaţi şi nu mai aveau altă perspectivă decît un oraş luat cu asalt şi toate nenorocirile ce urmează de obicei unui asemenea eveniment.

Cu toate măsurile luate de Coligny pentru a ascunde locuitorilor înfrîngerea conetabilului, ştirea se răspîndi în tot oraşul ; dar, lucru ciudat! mărturiseşte chiar ami- ralul, faptul acesta impresionă mai mult pe militari decît pe civili.

De altfel, problema cea mai dificilă ce i se prezenta amiralului şi care, după cum am văzut, îl necăjise chiar de la început, era să găsească lucrători pentru a repara stricăciunile pricinuite de tunuri. Era bătut mai cu seamă meterezul de la Rémicourt şi, de la sosirea armatei engleze care trimisese la Carondelet şi Julien Romeron vreo douăsprezece tunuri, zidul nu mai putea rezista. Într-adevăr o primă baterie fusese aşezată, cum am mai spus, pe platforma mănăstirii Saint-Quentin-en-Isle şi o a doua, etajată pe două rînduri, pe înălţimile cartierului. Cele două baterii măcinau meterezul de la Rémicourt pe toată lungimea lui, de la poarta Isle pînă la Turnul Roşu ; aşa că lucrătorii complet descoperiţi şi expuşi focului celor două baterii, engleze şi spaniole, nu mai îndrăzneau să se apropie de zidul ce ameninţa să se dărîme într-o bună zi de la un capăt la altul.

Dandelot găsi mijlocul de a preîntîmpina primejdia.

Avu ideea să aducă pe meterez toate bărcile vechi ce putură fi găsite de-a lungul rîului Somme şi să facă din ele apărători.

Într-o seară, după ce se lăsă întunericul, începură lucrul.

Frantz şi Heinrich, purtînd cîte o barcă pe cap, ca o uriaşă pălărie, se apucară de acea anevoioasă treabă. Pe măsură ce o barcă era aşezată de-a curmezişul pe meterez, pionierii o umpleau cu pămînt.

În felul acesta, într-o noapte fură aşezate pe zid cinci bărci pline cu pămînt ce ofereau un adăpost lucrătorilor.

După care soldaţii îşi făcură din nou apariţia pe bulevard şi lucrătorii îşi reluară treaba.

Între timp, asediatorii construiseră două drumuri acoperite : primul înspre turnul Apelor, al doilea în faţa morii de la Rémicourt.

Amiralul, pentru a hărţui pionierii spanioli, puse să se desfacă caldarîmul străzilor, iar pietrele duse în turnuri să fie aruncate de la înălţime în tranşee ; dar fascinele care-i mascau pe săpători îi ocrotea îndeajuns de primejdia proiectilelor, îngăduindu-le să-şi continue operaţia de distrugere.

Filip al II-lea, pentru a-i îndemna pe tunarii spanioli să-i dea zor cu aşezarea bateriilor, venea uneori să-i viziteze în timp ce lucrau. Într-o zi însă, pe cînd asista la instalarea unui tun, amiralul îl recunoscu şi, chemînd el pe cei mai dibaci archebuzieri, le arătă ţinta regală. Imediat o ploaie de gloanţe şuieră în jurul regelui care din precauţie, în caz de accident, îşi luase cu el duhovnicul, pentru a avea la îndemînă *in extremis* izbăvirea.

La zgomotul gloanţelor, Filip al II-lea se întoarse spre călugăr.

— Părinte, îl întrebă el, ce zici de muzica asta ?

— O găsesc foarte neplăcută, sire, răspunse călugărul clătinînd din cap.

— Asta-i şi părerea mea, zise Filip al II-lea. Nu pricep deloc cum putea găsi o desfătare în asemenea lucruri tatăl meu, împăratul Carol-Quintul... Să plecăm de aici !

Şi regele Spaniei împreună cu duhovnicul său plecară într-adevăr pentru a nu se mai întoarce.

Totuşi lucrările nu se putură termina în mai puţin de nouă zile ; asta însemna nouă zile cîştigate pentru regele Franţei care, fără îndoială, nu pierdea zadarnic timpul cîştigat de amiral şi de vitejii cetăţeni ai oraşului său Saint-Quentin.

În sfîrşit, în ziua de 21 bateriile fură scoase la iveală şi la 22 începură a trage. De abia atunci cei din Saint- Quentin îşi putură da seama de pericolul ce-i ameninţa.

În cele nouă zile Filip al II-lea adusese de la Cambray toată artileria disponibilă, aşa că întreg spaţiul dintre turnul Apelor şi turnul Saint-Jean era o colosală baterie de cincizeci de tunuri bătînd asupra unor ziduri lungi abia de vreo mie de metri.

De cealaltă parte, bateriile flamande din Uliţa Infernului îşi reluaseră tirul, bătînd zidul de legătură de la Vieux-Marché şi de la corpul de gardă Dameuse.

În acelaşi timp, bateriile engleze separate în două dădeau ajutor într-o parte bateriilor spaniole ale lui Corondelet şi Julien Romeron şi în cealaltă parte, sub comanda lordului Pembroke, trimiteau ghiulele de pe înălţimile de la Saint-Prix în cartierul Ponthoille şi în turnul Sainte-Cathérine.

Saint-Quentin era încercuit de un brîu de foc.

Din nefericire, vechile ziduri din dreptul Rémicourt-ului, adică a punctului atacat cu cea mai mare înverşunare n-aveau decît o îmbrăcăminte de gresie şi nu puteau opune decît o slabă rezistenţă. La fiecare nouă salvă de artilerie, zidul întreg se cutremura aşa de tare încît părea că în orice moment toată căptuşeala zidului se va desprinde de-a lungul de pe meterez, ca o coajă de pe un enorm pateu.

Din momentul acela, parcă un imens vulcan erupea de jur împrejurul oraşului. Saint-Quentin părea antica salamandră închisă într-un cerc de flăcări; fiecare ghiulea smulgea o piatră din zid, sau zdruncina o casă. Cartierele Isle şi Rémicourt arătau ca nişte vaste ruine. Cercară mai întîi să proptească casele ; dar abia propteau una din ele, că cea vecină, dărîmîndu-se, dobora casa cu proptele cu tot. Locuitorii celor două cartiere devastate se retrăgeau pe măsură ce li se dărîmau gospodăriile, fugind către cartierul Saint-Thomas care era cel mai puţin expus focului dintre toate ; şi aşa de mare e dragostea omului pentru avutul său, că nu-

şi părăseau pereţii dărăpănaţi decît în clipa cînd îi vedeau pe punctul de a se prăbuşi complet; ba unii aveau o aşa de mare inerţie de a se îndepărta, încît au rămas îngropaţi sub dărîmături.

Totuşi, din mijlocul acelei pustiiri, acelor ruine, nici o voce nu se auzi vorbind de predare. Fiecare era convins de misiunea-i sacră şi părea a-şi spune : „Vom pieri cu toţii, oraşe, case, ziduri, cetăţeni, oşteni ; dar pierind, vom salva Franţa !”

Acea vijelie de foc, acel uragan de fier dură de la 22 pînă la 26 august. În ziua de 26 meterezele nu mai erau decît o vastă dantelă de piatră în care tunurile flamande, engleze şi spaniole scobiseră opt breşe, toate practicabile.

Deodată, pe la orele două după amiază, ca la un semnal, bateriile inamice amuţiră ; o tăcere de moarte urmă cumplitelor detunături ce nu încetaseră timp de nouăzeci şi şase de ore şi se zăriră asediatorii apropiindu-se în mare număr prin tranşeele acoperite.

Crezură că sosise clipa asaltului.

O ghiulea aprinsese chiar atunci cîteva colibe de lîngă mănăstirea iacobinilor şi oamenii dădeau zor la stingerea focului, cînd răsună deodată prin tot oraşul strigătul : „La ziduri !”

Coligny alergă acolo, cerînd locuitorilor să-şi lase casele pradă focului şi să vină la apărarea meterezelor.

Oamenii îşi părăsiră pompele şi găleţile fără să murmure şi înşfăcînd suliţele şi archebuzele se repeziră la ziduri. Doar femeile şi copiii rămaseră să-şi privească locuinţele prefăcîndu-se în cenuşă.

Fusese însă o alarmă falsă ; asaltul nu era hotărît pentru ziua aceea. Asediatorii se apropiau ca să aprindă minele aşezate la baza zidurilor. Fără îndoială că rampa nu li se părea încă destul de accesibilă. Minele făcură explozie adăugînd noi spărturi şi noi ruine la cele vechi, după care asediatorii se retraseră.

Între timp pojarul, lăsat în voia lui, mistuise treizeci de case !

Lucrară seara şi noaptea întreagă ca să repare pe cît era cu putinţă breşele frontului de atac şi să înjghebe pe ziduri noi parapete.

Cît despre aventurierii noştri, datorită legistului Procope îşi luară cu multă chibzuinţă şi loialitate măsurile de precauţie.

Fondul comun se compunea din patru sute de scuzi în aur; însemna că fiecăruia îi revenea, ţinînd seama de moştenirea ce rămăsese prin moartea lui Fracasso, cincizeci de scuzi de aur. Fiecare luă la el douăzeci şi cinci de scuzi şi lăsă la comun ceilalţi douăzeci şi cinci, care fură îngropaţi în pivniţele mănăstirii iacobinilor, după ce jurară cu toţii să nu se atingă de acel fond de rezervă decît peste un an, începînd din ziua aceea şi în prezenţa tuturor supravieţuitorilor. Cu cei douăzeci şi cinci de scuzi pe care îi aveau asupra lor, fiecare putea face ce poftea, după nevoi şi împrejurări. — Bineînţeles că partea celor care vor muri între timp va aparţine supravieţuitorilor. — Malemort care avea mai puţine şanse de fugă decît ceilalţi, îşi ascunse deoparte cei douăzeci şi cinci de scuzi ai lui, gîndindu-se, pe bună dreptate, că dacă îi păstra asupra lui, erau pierduţi.

A doua zi, 27 august, în zori, tunurile începură iar să bubuie şi breşele aproape reparate în timpul nopţii se redeschiseră din nou.

Am spus că erau unsprezece spărturi principale. Iată care era poziţia lor şi cum puteau fi apărate. Prima, deschisă în turnul de la poarta Saint-Jean, era păzită de contele de Breuil, guvernatorul oraşului. A doua era păzită de compania scoţienilor contelui de Haran, care erau cei mai veseli şi mai harnici oşteni ai garnizoanei. A treia, deschisă în turnul Couture, era păzită de compania Delfinului, ce avusese mai înainte locotenent pe domnul de Théligny, această companie avea comandant pe domnul de Cuisieux, urmaşul său. A patra, care spărsese turnul Roşu era străjuită de compania căpitanului Saint-André şi de Lactance cu iacobinii lui, turnul Roşu aflîndu-se numai la cincizeci de paşi depărtare de mănăstire. A cincea, din faţa palatului guvernatorului, era păzită chiar de Coligny cu compania lui, avînd lîngă el pe Yvonnet, Procope şi Maldent. La a şasea, deschisă în turnul din stînga porţii Rémicourt, se afla jumătate din compania amiralului comandată de căpitanul Rambouillet; acolo se încorporase Pilletrousse, avînd prieteni în acea companie. A şaptea era păzită de căpitanul de Jarnac despre care am mai spus cîteva

cuvinte; era foarte bolnav dar cu toate astea în dimineaţa zilei de 27 poruncise să fie purtat pînă la acea spărtură, unde aş-tepta asaltul întins pe o saltea. A opta, prin care se putea intra în turnul Sainte-Périne, era păzită de trei căpitani pe care n-am avut ocazia să-i prezentăm cititorilor şi care se numeau Forces, Oger şi Soleil; acestora li se mai alăturase al patrulea, domnul de Vaulpergues. Toţi patru comandau oşteni de diferite arme. La a noua breşă se afla Dandelot cu treizeci şi cinci de cavaleri în armură şi cu vreo douăzeci şi cinci, treizeci de archebuzieri. A zecea, deschisă în turnul Apelor era apărată de căpitanul Sallevert şi compania la Fayette, la care se alăturaseră cei doi Scharfenstein şi Malemort care nu tre-buise să facă decît vreo treizeci de paşi de la cort ca să ajungă la breşă.

Toţi războinicii aceia, repartizaţi la diferitele breşe, alcătuiau vreo opt sute de oameni ; cetăţenii amestecaţi printre ei erau cam de două ori mai numeroşi.

Cum am mai spus, în ziua de 27 august tunul începu a bubui din revărsatul zorilor şi nu se opri o clipă pînă la orele două după amiază. Era inutil să ripostezi unui asemenea foc ce sfărîma meterezele, dărîma casele şi ajungea pînă în cele mai dosite ulicioare, lovind pe locuitori.

Astfel că rămaseră în aşteptare ; dar pentru a nu lăsa nici unui om în stare de-a purta armă vreo urmă de îndoială asupra nevoii urgente de cooperare, din zori pîndarul din clopotniţă trăgea fără încetare clopotul, oprindu-se numai ca să strige printr-o pîlnie din înaltul turnului :

— La arme, cetăţeni ! la arme !

La dangătul clopotului şi la strigătele lugubre neîncetat repetate, chiar cei mai nevolnici deveneau puternici, cei mai timizi căpătau curaj.

La ora două focul încetă şi Emmanuel-Philibert înălţă un drapel pe o ridicătură a drumului acoperit. Era semnalul de asalt.

Trei coloane fură lansate spre trei puncte : una spre mănăstirea iacobinilor, alta spre turnul Apelor şi, în sfîrşit, a treia spre poarta Isle. Cea care mergea spre mănăstirea iacobinilor era alcătuită din vechile trupe spaniole conduse de Alonzo de Cazières şi din o mie cinci sute de germani sub ordinele colonelului Lazare Swendy ; cea care mergea spre

turnul Apelor se compunea din şase batalioane spaniole comandate de colonelul Navarez şi din şase sute de walloni ai contelui de Mègue ; în sfîrşit, cea care înainta către poarta Isle era condusă de căpitanii Carondelet şi Julien Romeron, avînd sub comanda lor trei steaguri burgunde şi două mii de englezi.

Nu-i cu putinţă de ştiut durata timpului, oricît de scurtă va fi fost ea, ce s-a scurs între momentul cînd asediatorii s-au repezit din tranşee şi pînă la ciocnirea cu asediaţii; în asemenea împrejurări parcă ai trăi ani întregi într-o singură minută.

Şocul se produse în cele trei puncte ameninţate. Timp de un sfert de oră nu se putu desluşi în acele locuri decît o teribilă învălmăşeală şi o larmă asurzitoare de răcnete, urlete şi blesteme. Apoi, suspendat un moment în vîrful falezei, valul ce se înălţase gata să se prăvale coborî respins, lăsînd talazul acoperit de morţi.

Toţi făcuseră minuni de vitejie ; cele trei puncte atacate cu înverşunare fuseseră apărate cu disperare. Lactance şi iacobinii lui dăduseră dovadă de mare vrednicie. Inamicul se rostogolise din turnul Roşu în şanţuri, dar peste douăzeci de călugări rămăseseră morţi de-a valma cu bătrînii oşteni spanioli ai lui Alonzo de Cazières şi germanii lui Swendy. Nu fuseseră mai norocoşi nici wallonii contelui de Mègue împreună cu spaniolii lui Navarez care, siliţi să se retragă pînă în tranşee, se reorganizau acum pentru a ataca a doua oară. În sfîrşit, la turnul porţii Isle, prezenţa lui Malemort şi a celor doi Scharfenstein se simţise din plin : Carondelet se alesese cu mîna dreaptă străpunsă de un glonte tras de Malemort, iar Julien Romeron, răsturnat cu o lovitură de ghioagă şi aruncat din înaltul meterezului de către Heinrich Scharfenstein, îşi rupsese în cădere amîndouă picioarele.

Urmă apoi un moment de pauză pe tot frontul. Îşi trăgeau sufletul. Doar dangătul clopotului mai urma să răsune în văzduh şi din cînd în cînd vocea pîndarului ce striga în cele patru laturi ale turnului :

— La arme, cetăţeni ! La arme !

Acel strigăt nu era lipsit de rost căci, cum am mai spus, asaltul se reorganiza cu o întărire de trupe proaspete şi

revenea la atac pe acelaşi drum presărat cu morţi, pe care îl mai străbătuse odată.

Ce făcea sublimă acea apărare era faptul că şi conducătorii şi oştenii şi cetăţenii ştiau prea bine că lupta era inutilă şi că nu putea avea un sfîrşit fericit; era însă o datorie de îndeplinit şi fiecare şi-o îndeplinea cu gravitate, cu sfinţenie, cu nobleţe !

Neînchipuit de sumbru, de teribil — spune chiar Coligny — a fost cel de al doilea atac, neînsoţit nici de fanfare, nici de trompete, nici de duruitul tobelor. Ase- diatori şi asediaţi se înfruntară în tăcere şi singurul zgomot ce se auzea era zăngănitul fierului lovit de fier.

Breşa pe care o apăra nefiind asaltată, Coligny putea urmări cu privirea desfăşurarea luptei, pentru a se îndrepta într-acolo unde va crede că-i necesară prezenţa lui. Zări atunci o ceată de stegari spanioli ce alungaseră pe archebuzierii din turnul Roşu şi care, profitînd de avantajul acela, înaintau pînă la parapetul meterezului, strecurîndu-se unul cîte unul chiar înăuntrul turnului.

La început acel atac nu-l îngrijoră pe Coligny ; drumul pe care apucaseră spaniolii era atît de strîmt şi de dificil că, fără îndoială, asediatorii aveau să fie respinşi dacă cei din compania Delfinului îşi făceau datoria ; dar spre marea uimire a lui Coligny, spaniolii urmau să se perinde unii după alţii pe acelaşi drum, fără să pară a întîlni înaintea lor vreo piedică.

Deodată, un oştean înspăimîntat veni să vestească amiralului că breşa de la turnul Roşu era străpunsă.

Din pricina unei bărci umplute cu pămînt ce se ridica între ei şi turnul Roşu, Coligny nu putuse vedea nimic din cele ce se petreceau în acel punct; înţelegînd însă că lucrul cel mai important era să alerge acolo unde i se vestise că inamicul este victorios, chemă la el vreo cinci, şase oameni şi coborî de pe meterezul pe care intenţiona să-l urce iar de cealaltă parte a obstacolului, strigînd :

— După mine, prieteni ; aici trebuie să luptăm pînă la moarte !

Şi alergă din răsputeri spre turnul Roşu. Dar n-ajunsese nici la jumătatea drumului cînd văzu, dincolo de platforma morii de vînt, pe stegarul companiei Delfinului fugind în direcţia mănăstirii Iacobinilor împreună cu alţi oşteni, pe cînd

călugării şi cetăţenii ţineau piept înainte duşmanului cu preţul vieţii lor.

Coligny socoti atunci că prezenţa lui era şi mai urgentă la turnul Roşu, dacă luptătorii îl abandonau şi îşi iuţi fuga; dar urcîndu-se pe meterez îşi dădu seama că acesta era cucerit şi că dăduse buzna în mijlocul coloanei de atac spaniole şi germane, deja în stăpînirea nu numai a breşei ci şi a zidului.

Amiralul privi în juru-i : un singur paj, aproape un copil, îl urmase, împreună cu un gentilom şi un valet de cameră.

În clipa aceea doi oameni îl atacară, unul cu sabia şi altul ochindu-l cu archebuza drept în faţă. Amiralul pară loviturile de sabie cu dosul braţului său împlătoşat şi îndepărtă cu suliţa pe care o avea în mînă ţeapa ar- chebuzei, ce se descărcă în aer.

Atunci micul paj speriat strigă în spaniolă :

— Nu-l ucideţi pe domnul amiral! nu-l ucideţi pe domnul amiral!

— Sînteţi într-adevăr amiralul ? întrebă soldatul ce-l atacase pe Coligny cu sabia.

— Dacă-i amiralul, este al meu ! strigă omul cu archebuza şi întinse mîna spre Coligny.

— Nu-i nevoie să mă atingi, rosti acesta lovindu-l cu coada suliţei peste mînă ; mă predau şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, voi găsi pentru răscumpărare destul bănet ca să vă mulţumească pe amîndoi.

Atunci cei doi oşteni schimbară pe şoptite cîteva vorbe pe care amiralul nu le putu auzi, dar care erau, fără îndoială ,o înţelegere, căci încetară de a se mai certa şi îl întrebară pe Coligny dacă oamenii ce-l însoţeau erau ai lui şi cine erau.

— Unul este pajul meu, celălalt valetul meu de cameră, iar al treilea un gentilom din suita mea, răspunse amiralul. Răscumpărarea lor vi se va plăti odată cu a mea. Un singur lucru vă cer : feriţi-mă din calea germanilor, căci nu vreau să am de-a face cu ei.

— Urmaţi-ne, spuseră cei doi războinici, şi o să vă ducem într-un loc sigur.

După ce-i cerură amiralului sabia, îl întoarseră la breşa care nu fusese escaladată şi, ajutîndu-l să coboare, îl conduseră în şanţ la intrarea într-o mină.

Acolo întîlniră pe don Alonzo de Cazières, cu care schimbară cîteva vorbe.

Atunci don Alonzo se apropie de Coligny, salutîndu-l curtenitor şi, arătîndu-i cu mîna un grup de gentilomi ce ieşeau din tranşee şi înaintau spre zid conducînd pe generalisimul armatei spaniole, îi spuse :

— Iată-l pe monseniorul Emmanuel-Philibert; dacă doriţi să cereţi ceva, adresaţi-vă lui.

— N-am nimic a-i spune, îi răspunse amiralul, decît că sînt prizonierul acestor bravi oşteni şi doresc ca ei să primească preţul răscumpărării mele.

Emmanuel auzi vorbele lui Coligny şi-i răspunse în franceză, zîmbind :

— Domnule amiral, dacă prizonierul va fi răscumpărat după valoarea sa, aceşti doi şmecheri vor fi mai bogaţi decît anume prinţi pe care-i cunosc eu.

Şi lăsîndu-l pe Coligny în seama lui don Alonzo de Cazières, Emmanuel-Philibert se urcă pe meterez chiar prin breşa ce fusese apărată de amiral.

XVII.UN FUGAR

Locuitorii din Saint-Quentin ştiau prea bine ce crîn- cenă soartă îi aştepta pentru că îndrăzniseră să înfrunte cu atîta dîrzenie întreita oştire, spaniolă, flamandă şi engleză, ce le înconjurase zidurile, dîrzenie pe care destinul norocos al lui Filip al II-lea izbutise s-o răpună.

Aşa că nici măcar nu le trecu prin minte că ar putea cere îndurare, după cum probabil nici învingătorului nu-i veni în gînd să le acorde iertarea.

Aşa erau războaiele acelei epoci, antrenau după ele groaznice represalii. În oştirile de pe atunci, alcătuite din oameni de toate naţiile, unde *condottieri* de acelaşi neam luptau de multe ori unii împotriva altora, în care angajamentele băneşti se plăteau în general destul de prost, jaful era dinainte pus la socoteală ca un supliment al soldei,

ba uneori, în caz de înfrîngere, devenea chiar unica soldă, numai că în acel caz în loc de duşmani erau jefuiţi prietenii.

De asta, cum am văzut, asediaţii se apăraseră pretutindeni cu disperare afară de punctul unde compania Delfinului slăbise. Inamicul ocupase deja turnul Roşu, amiralul fusese prins, Emmanuel-Philibert se şi urcase pe meterez, iar lupta tot mai continua — nu pentru a mai salva oraşul, ci pentru a ucide sau a fi ucis — la încă trei breşe : una apărată de căpitanul Soleil, alta de compania domnului de la Fayette şi a treia de domnul Dandelot, fratele amiralului.

Acelaşi lucru se întîmpla în mai multe puncte ale oraşului : spaniolii pătrunzînd în interior prin strada Billon, dăduseră peste grupuri de cetăţeni înarmaţi ce apărau răspîntia de la Cepy şi intrarea în strada la Fosse.

Totuşi, la strigătele „Oraş cucerit !” la vîlvătăile flăcărilor, la vederea fumului, acele focare de rezistenţă se stinseră ; breşa căpitanului Soleil fu străpunsă, după ea urmă cea a domnului de la Fayette şi în sfîrşit ultima, cea a domnului Dandelot.

De fiecare dată cînd se cucereau acele spărturi, izbucneau strigăte mari urmate de o tăcere grea ; erau strigătele victoriei, urmate de tăcerea morţii.

Breşa străpunsă, apărătorii ucişi ori făcuţi prizonieri — dacă erau socotiţi după înfăţişare destul de avuţi pentru a se răscumpăra — învingătorii năvăleau în zona oraşului cea mai apropiată de meterezul peste care trecuseră şi începeau a jefui.

Cinci zile dură jaful.

Cinci zile incendiul, violul şi omorul, oaspeţii devastatori ai oraşelor cucerite prin asalt, se plimbară pe toate uliţele. Întîrziind pe pragurile caselor pustii ori dărîmate, lăfăindu-se pînă şi pe lespezile însîngerate ale bisericilor.

Nimeni nu găsi cruţare, nici măcar femeile, pruncii, bătrînii, călugării şi călugăriţele. Dintr-o pietate pentru pietre, ce nu o avea faţă de oameni, Filip al II-lea dăduse ordin ca edificiile sacre să fie respectate, temîndu-se, fără îndoială, să nu cadă asupră-i vina sacrilegiilor săvîrşite ; ordin zadarnic, căci nimeni nu putea opri pe învingători din iureşul lor nimicitor. Biserica Saint- Pierreau-Canal a fost dărîmată ca de-un cutremur ; mănăstirea Collégiale, toată găurită de ghiulele,

cu minunatele vitralii colorate sparte de salvele artileriei, a fost despuiată de potirele aurite, de vasele şi candelabrele de argint ; spitalul cel mare a fost incendiat, iar din spitalele Belles-Portes, Notre-Dame, Lembay, Saint-Antoine, schitul grînarilor şi casa Seminarului, nu mai rămăsese după cinci zile decît un morman de ruine.

După escaladarea meterezelor şi zdrobirea rezistenţei , de pe străzi, nimeni nu mai avusese alt gînd decît să se supună soartei, ori să încerce a scăpa de ea, unii aple- cîndu-şi grumazul în faţa cuţitului ori a halebardei, alţii refugiindu-se prin beciuri şi subterane, unde sperau să se poată ascunde de ochiul duşmanului; în sfîrşit, o seamă îşi dăduseră drumul din înaltul meterezelor cercînd să treacă printre rămăşiţele necomplet unite ale celor trei armate ; — dar mai toţi cei care cercaseră mijlocul acesta de fugă serviseră drept ţintă archebuzierilor spanioli, ori arcaşilor englezi şi prea puţini scăpaseră de gloanţele unora ori de săgeţile celorlalţi.

Astfel, erau măcelăriţi nu numai în oraş, ci şi afară ; nu numai pe metereze, ci şi în şanţuri, pe cîmpuri ba chiar şi în rîul pe care cîţiva disperaţi cercau să-l treacă înot.

Dar pînă la urmă se înoptă şi zgomotul împuşcăturilor încetă.

Cam la trei sferturi de oră după lăsarea întunericului, la vreo douăzeci de minute după ultimul pocnet de archebuză, un uşor freamăt înfioră trestiile pe lîngă malul rîului Somme, ce se află între izvoarele Grosnard şi tăietura făcută în dreptul Tournivalului pentru a lăsa apele rîului să pătrundă în şanţurile din jurul oraşului.

Era un freamăt atît de uoşr încît ar fi fost cu neputinţă chiar celui mai ager ochi şi celei mai ascuţite urechi să desluşească, de la zece paşi depărtare, dacă era pricinuit de primele adieri ale nopţii, ori de mişcările unei vidre ce se ocupa cu pescuitul nocturn. Tot ceea ce s-ar fi putut observa, era că se apropia nesimţit de curentul apei, nu prea adîncă în acea parte. Ajuns la marginea trestiilor, freamătul încetă pentru cîteva minute, după care se auzi un zgomot ca un trup ce se cufundă, pe cînd bule de aer se ridicau din fundul apei la suprafaţă.

Peste cîteva secunde în mijlocul curentului apăru un punct negru care însă nu rămase vizibil decît timpul necesar

unui animal ce trăieşte în atmosferă să tragă aer în plămîni şi dispăru imediat.

Încă de vreo două, trei ori, la distanţe egale, fără a se apropia de vreunul din maluri, urmînd neabătut firul apei, acelaşi obiect apăru şi dispăru iar.

În sfîrşit înotătorul — căci pe măsură ce se îndepărta de oraşul urlînd de durere şi o îndoită privire aruncată în dreapta şi-n stînga îl asigura că cele două maluri ale rîului erau pustii, individul pe care îl urmărim părea că nu se mai fereşte atît de tare să arate că aparţine acelei specii animale ce s-a declarat, din proprie autoritate, ca fiind cea mai nobilă din lume ; — în sfîrşit, spunem iar, înotătorul devie intenţionat de la linia dreaptă şi după cîteva mişcări voiniceşti cu braţele, avînd grijă să n-apară decît creştetul capului la suprafaţa apei, ajunse la malul stîng al fluviului, drept în locul unde un buchet de sălcii făcea întunecimea şi mai mare decît în părţile descoperite.

O clipă se opri şi, ţinîndu-şi răsuflarea, rămase la fel de mut şi nemişcat ca şi trunchiul zgrunţuros de care se rezemase, cercetînd cu toate simţurile, devenite mai ascuţite la gîndul primejdiei de care scăpase şi care îl mai ameninţa încă, văzduhul, pămîntul şi apa.

Toate păreau tăcute şi liniştite ; numai oraşul acoperit de un panaş de fum, din mijlocul căruia ţîşneau din cînd în cînd limbi de flăcări, părea, cum am mai spus, că se zbate în chinurile unei dureroase agonii.

Atunci fugarul, tocmai pentru că se simţea acum aproape în siguranţă, păru cuprins de un regret şi mai mare că părăseşte astfel un oraş în care lăsa, fără îndoială, preţioase amintiri de prietenie sau de dragoste scumpe inimii sale. Dar oricît de vii ar fi fost acele regrete, nu părură a-i trezi nici o clipă dorinţa de a se reîntoarce; aşa că, mulţumindu-se doar să suspine şi să murmure un nume, după ce se asigură că pumnalul — singura armă ce şi-o păstrase şi pe care o purta la gît atîrnată de un lanţ căruia în timpul zilei i s-ar fi putut contesta valoarea, dar care noaptea putea fi foarte bine luat drept aur — după ce se asigură, spunem, că pumnalul ieşea uşor din teacă şi că o centură de piele pentru care părea să aibă o deosebită grijă îi strîngea pe sub vestă talia-i subţire şi mlădioasă cu care îl înzestrase natura, se

repezi către mlaştinile Abbiette cu mersul acela între pas alergător şi pas obişnuit, pe care strategia modernă l-a botezat cu numele de pas gimnastic.

Pentru cineva nefamiliarizat cu înprejurimile oraşului, drumul apucat de fugar poate n-ar fi fost lipsit de pericole. În vremurile cînd se petreceau evenimentele ce le povestim, toată partea aceea stîngă a malului pe care se aventurase alergătorul nostrn nocturn era plină de mlaştini şi bălţi ce nu puteau fi traversate decît prin nişte cărărui înguste ; dar ceea ce putea fi o primejdie pentru un om neexperimentat oferea ,dimpotrivă, o şansă de salvare pentru cel ce cunoştea trecătorile noroiosului labirint şi dacă un prieten nevăzut ar fi urmărit cu privirea pe omul nostru, teama că ar putea păţi ceva rău s-ar fi spulberat numaidecît.

Într-adevăr, păstrînd acelaşi pas, fără a se abate o clipă de pe linia terenului solid ce trebuia s-o urmeze pentru a nu se înfunda în vreuna din turbăriile în care conetabilul avusese ghinionul să-şi înămolească oştenii, fugarul străbătu mlaştina şi nu după multă vreme ajunse la primele înălţimi ale cîmpiei presărate cu colinele ro- tunjite, ce se întinde între satul Abbiette şi moara de la Gauchy, cîmpie care, atunci cînd e acoperită de spice şi suflul vîntului o unduieşte, pare o mare agitată.

Totuşi cum începea să fie cam greu de păstrat acelaşi pas în mijlocul holdelor pe jumătate cîopîrţite de armatele duşmane ce foloseau paiele la făcutul bivuacelor sau pentru hrana cailor, cel pe care ne-am luat sarcina de a-l urma în aventuroasa-i cursă se abătu spre stînga, luînd-o la picior pe o potecă bătătorită ce părea că-i principala sa ţintă, cea pe care sperase s-o descopere cînd executase savanta-i cursă.

Cum se întîmplă de cîte ori îţi atingi ţelul, hoinarul nostru, simţind sub picioare nisipul drumului în locul miriştii cîmpului, se opri cîteva clipe să arunce o privire în jur şi totodată să-şi mai tragă sufletul : după asta îşi urmă drumul luînd o direcţie ce-l îndepărta de oraş şi mai rapid decît toate drumurile pe care le urmase pînă atunci. Alergă astfel aproape un sfert de oră, apoi se opri din nou, cu privirea fixă, cu gura întredeschisă, cu urechea atentă.

Spre dreapta, la o sută de paşi de cîmpie, se înălţa moara de la Gauchy cu uriaşele-i braţe scheletice ; în

întuneric, silueta-i imobilă o făcea să pară de două ori mai mare decît era.

Dar ceea ce oprise brusc pe fugar nu era apariţia morii, ce nu părea a-i fi necunoscută şi care, fără îndoială, nu i se înfăţişa ca lui Don Quijote sub chipul unui uriaş ci sub adevărata ei formă — ceea ce-l oprise brusc din mers pe fugar era o rază de lumină ce se strecura pe sub uşa morii şi zgomotul unei trupe de călăreţi pe care îl auzea limpede în timp ce distingea tot mai precis o pată compactă şi mobilă apropiindu-se de el.

Nu mai avea nici o îndoială că era o patrulă spaniolă care făcea o razie prin ţinut.

Fugarul se orientă.

Se afla exact în locul unde se petrecuse încăierarea dintre bastardul de Waldeck şi Emmanuel-Philibert, încăierare în care anumiţi aventurieri bine cunoscuţi nouă fuseseră atît de maltrataţi şi care avusese urmări atît de jalnice pentru bietul Fracasso mai cu seamă. La stînga se întindea păduricea prin care o ştersese doi dintre atacanţi. Părea că omul nostru cunoştea crîngul acela ; cu iuţeala unui căprion speriat se repezi înăuntru şi nimeri într-un desiş de copaci tineri, de douăzeci-douăzeci şi cinci de ani, presărat ici colo cu arbori mari ce păreau străbunii acelei sihle mărunte.

Era şi timpul : trupa trecea pe drum la cincisprezece paşi de el chiar în clipa cînd dispărea în pădurice.

Fie că şi-o fi închipuit că simţu-i auditiv va spori la contactul cu solul, ori că se credea mai în siguranţă lungit pe jos decît în picioare, fugarul nostru se trînti la pămînt cu faţa în jos, rămînînd la fel de nemişcat şi de tăcut ca trunchiul copacului lîngă care se culcase.

Omul nostru nu se înşelase : era într-adevăr o trupă de călăreţi inamici care cerceta drumurile, ba poate înştiinţată de cucerirea oraşului de vreun mesager sau de fumul şi pălălaia ce se înălţau în zare, se ducea să-şi reclame partea sa de pradă.

Cîteva cuvinte spaniole rostite de călăreţi în timp ce treceau prin dreptul fugarului nu-i mai lăsară nici o îndoială acestuia asupra identităţii lor.

Se sforţă să stea mai împietrit şi mai mult ca pînă atunci.

Iar după ce, astfel nemişcat şi tăcut, lăsă timp acelor vagabonzi nocturni să se îndepărteze, după ce larma de glasuri se stinse cu desăvîrşire, cînd tropotul cailor aproape nu se mai auzi, atunci abia îşi înălţă capul şi fie din pricină că se gîndea pe ce drum să apuce ca să evite asemenea întîlniri, fie că aştepta să i se potolească bătăile inimii ce arăta prin violentele-i zvîcnituri intensitatea emoţiilor, se ridică încet întîi în genunchi, apoi în mîini, se tîrî astfel cîţiva paşi şi cînd simţi, după asprimea rădăcinilor noduroase ce ieşeau din pămînt, că era ocrotit de umbra unuia din bătrînii arbori răspîndiţi ici colo prin desişul crîngului despre care am mai vorbit, se răsuci locului şi se pomeni aşezat cu spatele aproape sprijinit de trunchiul copacului, cu faţa îndreptată spre drum.

Abia atunci îşi îngădui fugarul să respire liber şi, cu toate că straiele erau încă ude pe el de apa rîului Somme, îşi şterse fruntea îmbrobonată de sudoare şi îşi trecu mîna fină şi elegantă prin buclele pletelor lungi.

Dar nici nu sfîrşise bine acea operaţie, ce-l făcuse să scoată un suspin de satisfacţie, cînd deodată avu impresia că un obiect mişcător ce plana deasupra capului său îi mîngîie la rîndu-i, la fel cum făcuse şi el, încîntătoarele plete, pe care le îngrijea cu atîta atenţie în viaţa de toate zilele.

Curios să afle ce era acel obiect însufleţit sau neînsufleţit ce-şi permitea faţă de dînsul acea drăgăstoasă familiaritate, tînărul — era uşor de ghicit după supleţea şi elasticitatea mişcărilor că fugarul era tînăr — tînărul, deci, se aplecă pe spate sprijinindu-se în coate şi încercă să desluşească prin întunecimea oarbă forma lucrului ce-l preocupa pentru moment.

Dar totul era atît de sumbru în jurul lui, că nu putu distinge decît o formă dreaptă şi îngustă ce se afla cu o clipă înainte vertical deasupra capului său, şi-acum deasupra pieptului, legănîndu-se ţeapănă la adierea nopţii care scotea din arborii învecinaţi acele nelămurite murmure nocturne ce-l fac să se înfioare fără voie pe călătorul predispus să le ia drept vaietele sufletelor chinuite.

Se ştie că simţurile noastre arareori izbutesc, dacă-s izolate, să ne dea o idee precisă asupra obiectelor cu care sînt puse în contact şi că ele se completează unele pe altele. Aşa că fugarul nostru hotărîndu-se să adauge văzului, pipăitului şi

ochiului, mîna, întinse într-adevăr mîna şi rămase nemişcat, ori mai bine zis, împietrit; apoi deodată, ca şi cum uitase că situaţia precară în care se afla îl obliga la imobilitate şi muţenie, slobozi un răcnet şi se repezi afară din pădure, cuprins de-o spaimă nebună.

Acel ceva ce-i mîngîiase drăgostos pletele negre nu era o mînă, era un picior şi piciorul acela era al unui spînzurat!

Cred că este inutil să mai spunem că spînzuratul era vechea noastră cunoştinţă, poetul Fracasso care, cum se zvonise, după nefericita încăierare provocată de fiul bastard al contelui de Waldeck găsise, dar la participiul trecut, rima pe care o căutase zadarnic atîta vreme la infinitiv.

XVIII. DOI FUGARI

Mai iute ca cerbul gonit de cîini, cînd ţîşneşte afară din pădure săgetînd în salturi suple de-a lungul cîmpiei, fugea tînărul nostru cu plete negre, căruia spînzuraţii — soi de oameni cu mult mai puţin de temut înainte decît după operaţie — păreau a-i provoca o extraordinară reacţie nervoasă.

Singura măsură de precauţie pe care o luă cînd ieşi la marginea crîngului fu să întoarcă spatele Saint- Quentin-ului şi să alerge în direcţie opusă; singura-i dorinţă părea să fie de a se îndepărta cît mai repede cu putinţă de locul acela.

Drept care, fugarul izbuti, în mai puţin de trei sferturi de oră, să facă o cursă pe care n-ai fi crezut c-o poate realiza nici un alergător de profesie, reuşind să parcurgă, în acele trei sferturi de oră, aproape două leghe.

După cele două leghe ajunse dincolo de Essigny-le-Grand, în apropiere de Gibercourt.

Două motive îl siliră atunci pe tînăr la o scurtă haltă : mai întîi, îşi pierduse suflul ; şi în al doilea rînd, terenul era

acum atît de plin de hîrtoape, încît nu mai era chip de alergat, ba chiar trebuia să păşească cu cea mai mare băgare de seamă pentru a nu se poticni la fiecare pas.

Dîndu-şi seama că era cu neputinţă să meargă mai departe, se lungi jos pe o movilă, gîfîind ca un cerb hăituit.

De altminteri chibzuise, fără îndoială, că depăşise de mult linia ocupată de avanposturile spaniole ; cît despre spînzurat, dacă ar fi coborît din copacul lui ca să alerge după dînsul ,n-ar fi aşteptat trei sferturi de oră pentru a-şi satisface acea mică plăcere de dincolo de mormînt.

Tînărul nostru ar fi putut face asupra acestei de a doua chestiuni o reflecţie şi mai justă : că, în general, dacă spînzuraţii ar putea coborî din spînzurătoarea ce-şi întinde la răspîntii de drumuri braţul gol şi uscat, ori îşi alungeşte creanga-i înfrunzită şi plină de sevă în pădure, situaţia nu era pentru ei atît de agreabilă încît să nu coboare chiar din prima zi, Ori, dacă socotim exact, din ziua bătăliei de la Saint-Quentin pînă în ziua cuceririi oraşului se scurseseră douăzeci de zile şi, deoarece Fracasso stătuse douăzeci de zile atîrnat de frînghia lui, era firesc să mai rămînă atîta timp cît frînghia nu se va rupe.

În timp ce fugarul îşi mai trăgea sufletul, cugetînd fără îndoială la cele spuse de noi mai înainte, orologiul clopotniţei din Gibercourt sună orele unsprezece şi trei sferturi, iar luna se ivi deasupra pădurii de la Rémigny.

Astfel că ridicînd capul, după ce îşi termină reflecţiile, fugarul putu recunoaşte, în razele tremurătoare ale lunii, peisajul în care el era punctul cel mai însufleţit.

Se afla chiar în mijlocul cîmpului de bătălie, în cimitirul improvizat de Caterina de Laillier, mama seniorului de Gibercourt, iar moviliţa pe care îşi găsise odihna de-o clipă era doar ţărîna aruncată peste o groapă în care vreo douăzeci de oşteni francezi îşi dormeau somnul de veci.

Parcă era un făcut să nu mai poată ieşi din cercul acela macabru ce părea că-l înconjoară de cînd părăsise Saint-Quentinul.

Totuşi, se vede că pentru unele firi cadavrele ce dorm la trei picioare sub pămînt sînt mai puţin fioroase decît cele care se leagănă la trei picioare deasupra, aşa că fugarul nostru de astă dată se mulţumi să se lase pradă unui tremur nervos pe

care îl însoţi cu acel vaiet surd ce vesteşte fiorii de gheaţă străbătînd pe sub pielea bietului animal, cel mai lesne de înspăimîntat după iepure — adică omul.

Gîfîind încă uşor de oboseala pricinuită de nebu- neasca-i cursă, fugarul nostru rămase un timp ascultînd strigătul cucuvaiei ce răsuna jalnic şi la intervale regulate dintr-un buchet de arbori verzi, rămaşi în picioare pentru a indica parcă centrul cimitirului.

Curînd însă, deşi întreaga-i atenţie păruse captivată de acel cîntec sinistru, îşi încruntă sprîncenele şi îşi întoarse încet capul de la dreapta spre stînga, ca şi cum era preocupat de un alt zgomot ce se adăuga celuilalt.

Zgomotul acesta era mai real decît primul; pe cînd cel dintîi părea că coboară din cer pe pămînt, al doilea părea că se ridică de la pămînt spre cer. Era tropotul îndepărtat al unui galop de cal, atît de bine imitat în limba latină, după părerea profeţilor, încît rămîn extaziaţi de două mii de ani în faţa versului lui Virgiliu :

Quadrupedante puterem sonitu quatit ungula campum.[1]

Nu m-aş încumeta să afirm că fugarul nostru cunoştea versul acela, dar cunoştea, cu siguranţă, galopul unui cal, căci înainte ca zgomotul tropotului să poată fi desluşit de-o ureche obişnuită, tînărul nostru era în picioare scrutînd orizontul cu privirea ; cum însă calul nu galopa pe o şosea bună ci pe un sol prăfos, desfundat de marşurile şi contra-marşurile armatelor spaniole şi franceze, cum solul acela, sfîrtecat de ghiulele şi acoperit de rămăşiţele holdelor, n-avea decît o sonoritate foarte redusă, în realitate calul şi călăreţul se aflau cu mult mai aproape de fugar decît îşi închipuise el la început.

În primul moment tînărului nostru îi fulgeră prin minte gîndul că spînzuratul peste care avusese ghinionul să dea mai înainte, neputîndu-se bizui pe picioarele-i ţepene, împrumutase din grajdurile Morţii vreun cal năzdrăvan cu care se pornise în urmărirea lui ; şi marşul rapid al călăreţului, înaintarea aproape neauzită a calului, făceau posibilă acea presupunere, ţinînd seamă de firea-i nervoasă, surexcitată la maximum de evenimentele petrecute şi de aspectul într-adevăr lugubru al scenei pe care se desfăşuraseră.

---

[1] Răpăie roibii şi rupe copita cu tropote cîmpul.

Din toate acestea, un lucru era sigur ; că cel ce se apropia ajunsese acum la cinci sute de paşi numai de tînărul care începea să distingă calul şi călăreţul, atît cît este cu putinţă să deosebeşti, în lumina plăpîndă a ultimului pătrat de lună, fantasmele unui călăreţ şi a unui cal.

Poate, dacă fantastica cursă a centaurului ar fi depăşit locul în care se afla fugarul la depărtare de douăzeci de paşi în stînga sau în dreapta lui, acesta ar fi rămas neclintit, în loc să fugă, şi s-ar fi pitit în umbră într-un făgaş dintre două morminte, lăsînd să treacă apocaliptica apariţie ; dar se afla drept în linia pe care înainta noul sosit şi trebuia s-o ia la sănătoasa fără întîrziere, dacă nu voia să fie tratat de cavalerul infernal la fel ca Heliodor de către călăreţul ceresc, cu douăzeci de secole înainte.

Aruncă deci o privire rapidă în direcţia opusă celei pe unde apăruse primejdia şi zări, numai la trei sute de paşi depărtare, ca o perdea de umbră, poalele pădurii de la Rémigny.

Se gîndi o clipă să se repeadă în satul Gibercourt ori în satul Ly-Fontaines, căci se afla plasat la jumătatea drumului între cele două cătune, unul în dreapta şi altul în stînga lui ; apreciind însă din ochi distanţa, îşi dădu seama că se afla la cel puţin cinci sute de paşi depărtare de amîndouă, pe cînd marginea pădurii era numai la trei sute.

Aşa că se avîntă spre pădure, sprinten ca un cerb căruia haita de cîini rămasă în urmă i-a dat răgaz să-şi odihnească o clipă picioarele sleite de puteri ; dar în clipa cînd se punea în mişcare i se păru că acel cavaler slobozea un chiot de bucurie ce n-avea nimic omenesc. Strigătul ajuns la urechile fugarului pe aripile vaporoase ale nopţii dădu un nou imbold cursei lui şi cum zgomotul acelei curse sperie cucuvaia ascunsă în buchetul de arbori, iar pasărea îşi luă zborul, scoţînd un ultim vaiet şi mai lugubru decît celelalte, îl cuprinse invidia pe aripile rapide şi tăcute cu ajutorul cărora sumbra pasăre de noapte se pierdu într-o clipă în desişul pădurii ce se întindea înaintea lui.

Dar, dacă fugarul n-avea aripile cucuvaei, calul ce-l purta pe urmăritorul său părea să aibe aripile Himerei ; în timp ce sărea peste morminte, tînărul se tot uita în urmă şi vedea

apropiindu-se şi mărindu-se cu o rapiditate înspăimîntătoare cal şi cavaler.

În plus, calul necheza şi călăreţul urla.

Dacă sîngele nu i-ar fi zvîcnit aşa de tare în tîmple, fugarul şi-ar fi dat seama că nechezatul calului era cît se poate de natural iar urletele cavalerului erau, pur şi simplu, repetiţia cuvîntului *Opreşte* ! rostit pe toate tonurile, începînd de la cel de rugă, pînă la cel de ameninţare. Dar cum, cu toată acea gamă ascendentă, fugarul în loc să se oprească îşi spori sforţările ca să ajungă în pădure, cavalerul şi el îşi spori viteza pentru a-l ajunge pe fugar.

De altfel, gîfîia acuma aproape la fel de tare ca şi patrupedul ce-l urmărea; nu mai avea decît cincizeci de paşi pînă la marginea pădurii, dar calul şi călăreţul se aflau numai la o sută de paşi de el.

Acei ultimi cincizeci de paşi însemnau pentru fugar ceea ce înseamnă pentru un naufragiat rostogolit de valuri ultimele cincizeci de sforţări ale braţelor pe care le mai are de numărat ca să ajungă la ţărm ; dar cel puţin naufragiatul mai are şansa, dacă puterile-l părăsesc, ca fluxul să-l ducă poate viu pe pietrişul ţărmului, pe cînd fugarul nostru nu se putea mîngîia cu nici o speranţă de acest fel, dacă — ceea ce era aproape sigur — picioarele nu-l vor mai ţine pînă la fericitul adăpost în care cucuvaia îl precedase şi unde părea acum că-şi bate joc cu glasu-i sinistru de ultima-i sforţare neputincioasă.

Cu braţele întinse, cu bustul aplecat înainte, cu gîtul uscat şi răsuflarea şuierătoare, cu un huruit ca de furtună în urechi şi un val de sînge pe ochi, fugarul nostru nu mai avea decît douăzeci de paşi de făcut pentru a ajunge sub poala pădurii cînd, întorcînd capul, văzu cum calul nechezînd întruna şi călăreţul strigînd mereu mai aveau doar zece paşi de făcut ca să-l ajungă !

Atunci voi şi el să-şi sporească viteza, dar vocea i se stinse în gîtlej, picioarele i se înţepeniră ; auzi ca un bubuit de tunet în spatele lui, o răsuflare de foc îl arse pe umăr, simţi o izbitură de parcă l-ar fi lovit un pietroi aruncat de o catapultă şi se rostogoli aproape leşinat în şanţul din marginea păduricii.

Apoi, ca printr-o pîclă de flăcări, îl văzu pe cavaler descălecînd, ori mai degrabă azvîrlindu-se jos de pe cal, repezindu-se la el, înşfăcîndu-l, ridicîndu-l, aşezîndu-l pe pajişte, privindu-l la lumina lunii şi apoi strigînd deodată :

— Să mă afurisească Luther, dacă nu-i scumpul nostru Yvonnet !

La acele cuvinte aventurierul care începea să-şi dea seama că fantasma era o fiinţă omenească, cercă să se desmeticească, aţintind cu ochi rătăciţi pe cel ce, după o urmărire atît de înverşunată, îi adresa acum vorbe atît de liniştitoare şi îngînă cu o voce care din pricina uscăciunii gîtlejului părea horcăitul cuiva pe moarte !

— Să mă afurisească Papa, dacă nu-i seniorul Dandelot!

Ştim de ce fugea Yvonnet de monseniorul Dandelot ! ne rămîne să lămurim de ce îl urmărea seniorul Dandelot pe Yvonnet. Pentru asta este de ajuns să aruncăm o privire în urmă şi să reluăm firul evenimentelor de unde l-am părăsit, adică din clipa în care Emmanuel- Philibert punea piciorul pe breşa de la Saint-Quentin.

XIX.AVENTURIER ŞI CĂPITAN

Am spus cum Yvonnet, Maldent şi Procope apărau împreună cu Coligny aceeaşi breşă.

Breşă ce nu era greu de apărat nefiind atacată.

Am mai povestit şi cum spărtura învecinată fusese luată prin surprindere de stegarii spanioli şi cum compania Delfinului o lăsase în chip atît de jalnic să fie cucerită.

Am mai spus, în sfîrşit, cum văzînd cele ce se petreceau la stînga lui, Coligny se repezise chemînd după el pe toţi cei din jur şi cum după ce silit, să ocolească obstacolul, se urcase din nou pe meterezul invadat deja de Spanioli, strigase :

— Aici trebuie să luptăm pînă la moarte !

Fără îndoială că amiralul rostise din tot sufletul acea eroică hotărîre şi fără îndoială că făcuse tot ce-i stătuse în putinţă pentru a o îndeplini, deşi nu murise la breşă, fie că era sub ocrotirea divină, ori urmărit de răzbunarea cerească —

după felul cum avea să fie privit asasinatul lui din ziua sfîntului Bartolomeu : din punct de vedere protestant, sau din punct de vedere catolic.

Dar acel principiu, rostit cu atîta curaj de un brav general ce purta pe umeri întreaga responsabilitate politică şi militară — că trebuie să mori în ziua cînd eşti învins — acel principiu nu era acceptat fără îndoială şi de cei trei aventurieri care îşi închiriaseră braţele, prin intermediul procurorului Procope, pentru apărarea oraşului.

Văzînd deci că oraşul era cucerit şi că nu mai exista niciun mijloc de a-l apăra, socotiră contractul de la sine reziliat şi fără să mai comunice acea părere asociaţilor, fiecare o luă la fugă spre partea în care spera să-şi găsească salvarea.

Maldent şi Procope dispărură după cotitura de la mănăstirea iacobinilor şi cum pentru moment n-avem treabă cu dînşii, îi lăsăm în seama soartei lor bune ori rele ca să putem urmări pe cea a tovarăşului lor Yvonnet.

Primul lui gînd, trebuie s-o recunoaştem, fusese să apuce spre Vieux-Marché, pentru a-şi oferi sabia şi pumnalul drăguţei lui, Gudule Pauquet; dar fără îndoială se gîndise că, oricît de temute erau armele acelea în mîna-i experimentată, în împrejurarea de faţă nu puteau fi decît de un foarte mediocru folos unei fete pe care frumuseţea şi graţia firească o apărau cu mult mai bine împotriva mîniei învingătorilor decît toate săbiile şi pumnalele din lume.

De altfel ştia că tatăl şi unchiul Gudulei îşi pregătiseră în pivniţele caselor pentru lucrurile lor cele mai de preţ — printre care întîietate o avea, bineînţeles, fiica şi nepoata lor — tînărul ştia, cum am spus, că tatăl şi unchiul Gudulei pregătiseră o ascunzătoare pe care o socoteau cu neputinţă de găsit şi unde îşi adunaseră, pentru orice împrejurare, provizii pe vreo zece zile. Căci oricît de înverşunat va fi jaful, era probabil că la porunca şefilor ordinea se va restabili în nefericitul oraş pînă într-a zecea zi şi cînd se va potoli totul, Gudule va scoate nasul din ascunzătoare şi va apare în lumina soarelui la timpul potrivit.

Aşa că, datorită precauţiilor luate, jaful oraşului va trece, după toate probabilităţile destul de liniştit pentru tînăra fată care va auzi, la fel ca primii creştini din catacombele

unde erau ascunşi, urlînd masacrul şi crima deasupra capului său.

Odată convins că prezenţa lui, în loc să-i fie de folos domnişoarei Gudule, dimpotrivă nu putea decît să-i dăuneze, Yvonnet, prea puţin doritor de altfel să stea opt, zece zile vîrît sub pămînt ca un bursuc sau ca o marmotă, Yvonnet, cu riscul de-a o păţi, se hotărî să rămînă la lumina zilei şi, în loc să se ascundă în vreun cotlon din oraşul asediat, se grăbi să facă tot posibilul ca, de la înserat pînă dimineaţă, să pună cea mai mare distanţă posibilă între oraş şi el.

Părăsind pe Procope şi Maldent care, cum am mai spus, dispărură după cotitura de la mănăstirea iacobinilor, o luă întîi pe strada Ligniers, traversînd spre capătul ei strada Sellerie, apucă pe strada Brebis, urcă pînă la răspîntia Campions, coborî iar pînă la uliţa Brassette, o luă de-a lungul străzii Canonniers şi trecînd prin strada Poterie, pe la biserica Sainte-Cathérine, ajunse pe meterez între turnul şi portiţa cu acelaşi nume.

În timp ce fugea, fără a se opri pentru dubla operaţie ce-o avea de efectuat, Yvonnet îşi desfăcuse centironul săbiei şi curelele platoşei, căci sabia şi platoşa nu-i mai puteau fi de niciun folos în planu-i de fugă improvizat şi aruncase sabia peste un zid în strada Brassette, iar platoşa după o bornă din strada Poterie. Pumnalul însă, dimpotrivă, şi-l legase bine de lanţul de aramă aurită ce-i atîrna trufaş la gît şi mai strînsese cu o gaură centura în care se aflau cei douăzeci şi cinci de scuzi de aur ce reprezentau jumătatea averii lui ; căci, dacă Malemort, neputînd fugi şi-i îngropase pe ai săi, Yvonnet care se putea bizui pe agilitatea picioarelor pentru a-şi salva viaţa şi banii, nu voise să se despartă de ceea ce era dreptul său din comoară şi de care era liber să dispună după placul său.

Ajuns la meterez, Yvonnet încălecă cu hotărîre parapetul şi se aruncă, ţeapăn şi cu braţele lipite de trup, în groapa plină de şuvoiul rapid ce şerpuia la baza zidurilor. Trecuse atît de iute, încît santinelele aproape nu-l zăriseră; de altfel strigătele ce răsunau în acelaşi timp în celălalt capăt al oraşului li se păreau mult mai interesante decît omul sau pietroiul pe care-l auziseră rostogolindu-se în şanţ şi care nu mai reapărea la suprafaţa apei, pe care rămăseseră doar cercurile ce se lărgeau mereu pînă ce se frîngeau într-o parte

de ziduri, iar în cealaltă parte de taluzul înverzit al mlaştinilor Grosnard.

Individul ce pricinuise în căderea lui acele cercuri concentrice se ferise să mai apară şi, înotînd pe sub apă, se dusese să se pitească în mijlocul unei familii de nuferi a căror frunze ocrotitoare ascundeau de privirile celor din jur capu-i cufundat în apă pînă la gură.

De acolo asistase la un spectacol capabil cu vîrf şi îndesat să-i aducă nervii în starea de surexcitare în care l-am văzut că ajunsese.

Mulţi dintre combatanţi, după cucerirea oraşului urmaseră aceeaşi cale ca şi el, unii sărind din înaltul meterezului, alţii fugind de-a dreptul prin portiţa Sainte- Cathérine; toţi însă avuseseră nefericita idee de-a cerca să fugă imediat, în loc să aştepte lăsarea nopţii. Ori, era cu neputinţă să fugă imediat, deoarece englezii formaseră paralel cu acea faţă a zidului o centură ce se întindea de la vechea şosea Vermand pînă la malurile rîului Somme.

Toţi fugarii fură deci întîmpinaţi cu focuri de arche- buză şi săgeţi şi împinşi în mlaştini unde oferiră englezilor — după cum se ştie excelenţi ţintaşi — plăcerea tragerii la ţintă.

În timp ce băteau în retragere, cîteva cadavre în cădere ajunseră chiar lîngă Yvonnet, pornind apoi la vale pe curentul apei pentru a ajunge în Somme.

Asta îi dădu tînărului aventurier o idee : să facă pe mortul şi, ţinîndu-se ţeapăn şi nemişcat, să ajungă viu la binecuvîntatul curent de apă ce-i purta pe morţi.

Totul merse bine pînă la locul unde apa din şanţuri se varsă în Somme ; ajuns însă acolo, cînd îşi înclină capul pe spate şi îşi deschise cu precauţie ochii, Yvonnet văzu postaţi pe amîndouă malurile rîului două şiruri de englezi care, neavînd oameni vii de împuşcat, se distrau trăgînd în morţi.

Atunci tînărul nu-şi mai păstră ţepeneala cadaverică ce-l ţinea la suprafaţa apei şi se făcu ghem, lăsîndu-se să cadă la fund şi acolo se tîrî în patru labe pînă în trestiile ce formau ca un fel de pădurice, în mijlocul căreia rămase ascuns fără să i se întîmple nimic şi de unde l-am văzut apărînd pentru a se urca pe celălalt mal.

Cum, începînd din momentul în care călătorul apăruse în umbra sălciilor, l-am urmărit pas cu pas pînă cînd, gîfîind

căzuse în marginea pădurii de la Rémigny, este de prisos, cel puţin deocamdată, să ne mai ocupăm de el. Îl vom abandona deci pentru a-l urma la rîndu-i, cu de-amănuntul în toate aventurile prin care trecuse, pe monseniorul Dandelot, fratele amiralului, al cărui chip cunoscut îl făcuse pe Yvonnet să scoată un strigăt atît de voios de recunoştinţă.

Am mai spus că breşa apărată de Dandelot fusese ultima cucerită.

Dandelot nu era numai un general, ci şi un oştean ; se luptase cu halebarda şi cu spada ca oricare alt mercenar din armată. Cum nimic nu-l deosebea de ceilalţi decît curajul său, fusese respectat pentru acest curaj care cedase în faţa superiorităţii numerice ; vreo doisprezece oameni se aruncaseră asupra-i, dezarmîndu-l, trîntindu-l jos şi luîndu-l prizonier în tabără, fără să ştie cine era căpitanul, nu vom spune care se predase, ci care fusese prins de ei.

Ajuns în tabără, fusese recunoscut de conetabil şi de amiral care, tăinuind numele şi deosebitul interes ce i-l purtau ca unchi şi frate, garantaseră pentru el celor ce-l prinseseră cu suma de o mie de scuzi pe care cei doi iluştri captivi aveau s-o plătească odată cu propria lor răscumpărare.

Dar lui Emmanuel-Philibert nu avuseseră cum să-i ascundă rangul prizonierului ; aşa că invitîndu-l pe Dandelot să cineze cu el, la fel cum făcuse cu conetabilul şi cu amiralul, Emmanuel-Philibert dăduse ordin, cum procedase şi pentru ceilalţi doi, ca acest de al treilea prizonier, pe care îl socotea la fel, dacă nu chiar mai important decît ceilalţi doi, să fie păzit cu cea mai mare străşnicie.

Cina se prelungise pînă la orele zece şi jumătate seara, într-o atmosferă de curtenie demnă de frumoasele timpuri cavalereşti. Emmanuel-Philibert se purtase în aşa fel ca toată nobilimea aceea franceză, prizonieră la fel ca a doua zi după Poitiers, Crécy şi Azincourt, să nu aibă impresia că se afla la masa învingătorului şi se vorbise cu mult mai mult tot timpul serii despre asediul Metz-ului şi de bătălia de la Renty decît despre bătălia de la Saint-Laurent şi cucerirea Saint-Quentin-ului.

Cum am spus, la orele zece şi jumătate se sculară de la masă ; se pregătiseră corturi pentru nobilii prizonieri chiar în centrul taberii, într-un loc închis de palisade unde nu se putea

pătrunde decît printr-o deschizătură strîmtă, păzită de două santinele.

În plus, un cerc de străjeri veghea în afara acelei incinte înconjurată de palisade.

Adesea, în timpul lungilor nopţi ale asediului, îşi arun-case privirile Dandelot din înaltul zidurilor asupra acelei uriaşe tabere ce se întindea la picioarele sale. Cunoştea cvartirul fiecărei căpetenii, aşezarea corturilor, spaţiul ce despărţea pe oamenii de naţiuni diferite şi chiar denivelările terenului ce dădeau o înfăţişare unduioasă acelei cetăţi cu flamuri fluturînde.

De cînd era prizonier — şi se ştie că nu trecuse multă vreme — un singur gînd ciocănea în amîndouă tîmplele lui Dandelot, ca o bătaie de pendul.

Era gîndul fugii.

Niciun cuvînt dat nu-l reţinea şi, după cum am arătat, nu se predase ci fusese prins se gîndea deci, pe bună dreptate, că planu-i de fugă cu cît era pus în aplicare mai repede, cu atît avea mai multe şanse de a izbuti.

Aşa că nu-i de mirare cînd vom spune că abia ieşit din tabăra lui Emmanuel-Philibert pentru a se duce într-a prizonierilor, ochiul său începu a scotoci lacom toate obiectele ce-i ieşeau în cale, în dorinţa de a folosi la momentul potrivit cel mai inutil şi mai neînsemnat poate dintre lucruri la salvarea sa.

Un ofiţer trebuia trimis de Emmanuel-Philibert la Cambray să anunţe cucerirea oraşului şi să ducă lista prizonierilor de seamă ce fuseseră prinşi.

Acea listă fusese sporită în timpul cinei şi ofiţerul, după ce Emmanuel-Philibert se despărţise de oaspeţi, intrase în cortul generalului şef pentru ca acesta să adauge la listă numele noi cu care trebuia mărită.

Un cal din grajdurile lui Emmanuel, ales dintre cei mai iuţi, aştepta la zece paşi de cvartirul prinţului cu frîul agăţat de oblînc şi un grăjdar îl ţinea de zăbală.

Dandelot se apropie de cal ca un amator atras de vederea unui animal de rasă ; apoi, justificînd renumele pe care îl avea ca unul dintre cei mai iscusiţi călăreţi ai armatei franceze, se avîntă dintr-un salt în şea, înfipse pintenii în pîntecele calului şi răsturnînd pe rîndaş porni în galop.

Rîndaşul trîntit strigă „Alarmă !” dar Dandelot se şi afla la douăzeci de paşi depărtare. Trecu ca o nălucă prin faţa corturilor contelui de Mègue ; străjerul îl ochi, dar fitilul archebuzei era stins. Un altul, înarmat cu o flintă cu amnar, pricepînd că acel cavaler ce trecea ca o vijelie era pricina strigătelor ce se înălţau de pretutindeni, trase asupra-i fără a-l nimeri ; vreo cinci, şase oşteni cercară să-i aţină calea cu halebardele, dar el răsturnă vreo doi, sărind peste ceilalţi, trecu mai departe şi ajungînd la Somme dintr-un singur elan ajunse aproape în mijlocul apei şi în loc să încerce a traversa şuvoiul, se lăsă dus în derivă. În vreme ce focurile de archebuze plouau în juru-i, neizbutind decît să-i dea jos pălăria din cap şi să-i găurească pantalonii bufanţi fără a-i zgîria măcar pielea, el ajunse pe malul celălalt. Acolo se socoti aproape salvat.

Ca un călăreţ experimentat ce era, îşi dădea prea bine seama de valoarea calului pe care îl strîngea între pulpe ca să se mai teamă de urmărirea altor cai, faţă de care avea un avans de cinci, şase minulte ; singura primejdie ce-l ameninţa era vreun glonte ce putea să-l doboare ori să-i rănească calul atît de grav încît să nu mai poată continua cursa.

Aşa că ieşind din Somme, Dandelot avu o clipă de îngrijorare care trecu însă imediat cînd, după cinci, şase salturi îşi dădu seama că armăsarul scăpase la fel de teafăr ca şi el.

Fugarul nu cunoştea ţinutul, dar ştia cum sînt situate oraşele principale ce înconjoară Saint-Quentin-ul, for- mînd centura franceză, Laon, la Fère şi Ham ; instinctiv bănuia direcţia în care se afla Parisul, la douăzeci şi cinci, douăzeci şi şase de leghe dincolo de acele oraşe. Ceea ce-l interesa era să se îndepărteze de pericol, aşa că se avîntă drept înainte luînd-o bineînţeles pe direcţia Gauchy, Gruïos şi Essigny-le-Grand.

Numai cînd ajunse în apropierea ultimului sat şi luna se ridicase pe cer, călăreţul îşi putu da seama, nu de drumul pe care-l parcursese, nici de locul unde se afla, ci de priveliştea din juru-i şi de aspectul ei.

După cum vă amintiţi, Dandelot nu luase parte la bătălie, aşa că nu putea fi impresionat de aspectul timpului de luptă ce-l tulburase într-atît de pe Yvonnet.

Îşi continuă drumul încetinind totuşi pasul calului, depăşi satul Benay, trecu printre cele două mori de la Hinocourt, aruncînd în dreapta, în stînga, înainte, priviri scrutătoare. — Ceea ce căuta cavalerul era vreun om singuratec, vreun ţăran din împrejurimi care să-l poată informa despre locul în care se afla şi să-i servească de călăuză, ori măcar să-l îndrepte pe drumul cel bun. Iată de ce se ridica mereu în scări cercînd să ajungă cu privirea cît mai departe cu putinţă.

Deodată i se păru că vede ridicindu-se în mijlocul terenului răscolit al cimitirului Milostivirei o umbră omenească; se avîntă de-a dreptul spre acea umbră, dar umbra părea tot aşa de doritoare să fugă de dînsul, pe cît era el de dornic s-o ajungă. Umbra o luase deci la sănătoasa;Dandelot o urmărise; umbra se îndreptase către pădurea de la Rémigny. Dandelot îi ghicise intenţia şi prin toate mijloacele de care se putea servi un călăreţ adică cu pintenii, cu genunchii, cu vocea, sporise viteza calului, silindu-l să sară peste movile, tufişuri, pîraie, ca să poată ajunge la acea blestemată pădure înaintea umbrei urmărite care avea picioare atît de agere încît ai fi putut spune că sînt ale lui Ahile, dacă groaza ce părea că o stăpîneşte n-ar fi făcut-o nedemnă de gloriosul nume al lui Ahile. Umbra nu mai avea decît douăzeci de paşi pînă la desiş, Dandelot nu mai avea decît treizeci de paşi pînă la umbră ; dar făcu un ultim efort al cărui rezultat l-am văzut : umbra — care pe măsură ce cavalerul se apropia de dînsa luase aspectul unui corp omenesc — umbra se rostogolise la picioarele lui, lovită de pieptul calului. Atunci sărise jos pentru a da ajutor fugarului ce putea să-i dea informaţii atît de preţioase şi în bietul nenorocit, gîfîind, aproape leşinat, pe jumătate mort de spaimă, recunoscuse, spre marea-i uimire şi în acelaşi timp spre marea-i bucurie, pe aventurierul Yvonnet.

Cît priveşte pe Yvonnet, recunoscuse şi el cu aceeaşi uimire, dar cu o bucurie mult mai intensă, pe fratele amiralului, monseniorul Dandelot de Coligny.

XX.AŞTEPTAREA

Vestea înfrîngerii în bătălia de la Saint-Quentin căzuse pe neaşteptate ca un trăznet, zguduind întreaga Franţă, şi ecoul ei avusese un deosebit răsunet în castelul de la Saint-Germain. Niciodată conetabilul de Montmorency, soldăţoiul acela bătrîn, hărţăgos şi ignorant, n-avusese mai mare nevoie, pentru a nu cădea cu totul în disgraţie, de sprijinul inexplicabil ce-l avusese întotdeauna pe lîngă regele Henric al II-lea, datorită favorurilor constante şi stăruitoare ale Dianei de Poitiers.

Într-adevăr lovitura era teribilă : o jumătate de nobilime, împreună cu ducele de Guise, era ocupată să cucerească Neapole, iar cealaltă jumătate nimicită ! Cîţiva gentilomi ce scăpaseră, stîlciţi, abia mai trăgîndu-şi sufletul, din acel mare măcel, grupaţi în jurul ducelui de Nevers, rănit la coapsă — era toată forţa activă rămasă în Franţa !

Vreo patru, cinci biete oraşe slab apărate de ziduri în proastă stare, slab aprovizionate cu muniţii şi hrană, cu garnizoane slabe, Ham, la Fère, Laon, Catelet şi, ca o santinelă rătăcită în mijlocul focului, Saint-Quentin, cel mai slab, cel mai prost apărat, cel mai puţin rezistent din toate.

Trei oştiri duşmane, una spaniolă, una flamandă şi una engleză, primele două exasperate de prelungitul şir al victoriilor şi înfrîngerilor alternative, a treia, nouă, proaspătă, ademenită de precedentele succese de la Poitiers, Crécy şi Azincourt, dornică să vadă acest vestit Paris ale cărui ziduri o altă armată engleză le zărise pe timpul lui Carol al VI-lea, adică cu un veac şi jumătate în urmă.

Un rege izolat, fără calităţi deosebite, viteaz, avînd însă acea vitejie tipică francezului, capabil de a fi un excelent soldat, incapabil de a fi măcar un mediocru general.

Singurii lui sfătuitori, cardinalul de Guise şi Caterina de Medici, adică vicleana politică italiană aliată cu şiretenia franceză şi orgoliul loren.

În afară de asta, o curte frivolă de regine şi prinţese, de femei uşuratece şi cochete : mica regină Maria, mica prinţesă Elisabeta, doamna Margareta de Franţa, Diana de Poitiers şi fiica ei — aproape logodită cu unul din fiii conetabilului de Montmorency, François-Charles-Henri — în sfîrşit, micuţa prinţesă Margareta.

Dar nefericita veste a pierderii bătăliei de la Saint-Quentin sau Saint-Laurent, cum vreţi să-i spuneţi, părea să fie, după toate posibilităţile, doar prevestitoarea altor două veşti nu mai puţin teribile : cucerirea oraşului Saint-Quentin şi marşul spre Paris a întreitei armate spaniole, flamande şi engleze.

Aşa că regele dădu mai întîi porunca secretă să se înceapă pregătiri pentru o retragere la Orléans, acea veche fortăreaţă a Franţei care, recucerită de o fecioară, servise cu o sută de ani mai înainte drept tabernacol pentru sfînta arcă a monarhiei.

Regina, cei trei prinţi, micuţa prinţesă şi toate doamnele curţii trebuiau să fie pregătite de plecare la orice oră din zi sau noapte, la primul ordin dat.

Cît despre rege, trebuia să plece pentru a-şi găsi rămăşiţele armatei oriunde ar fi fost şi să lupte alături de ele pînă îşi va da şi ultima picătură de sînge.

Se luaseră toate măsurile pentru ca, în caz de moarte, delfinul Francisc să-i urmeze la tron, avînd ca regentă pe Caterina de Medici iar pe cardinalul de Lorena, sfetnic.

În afară de asta, cred că am mai spus înainte, fuseseră trimişi curieri ducelui Francisc de Guise să-şi grăbească întoarcerea şi să aducă cu el tot ce putea aduce din armata aflată în Italia.

Acele dispoziţii luate, Henric al II-lea aşteptase plin de îngrijorare, cu urechea întoarsă spre drumul Picardiei.

Apoi aflase că, împotriva tuturor aşteptărilor, cînd nu mai rămăsese nici o speranţă, Saint-Quentin-ul rezista încă. Cincisprezece mii de oameni fuseseră nimiciţi sub zidurile lui ; eroicul oraş lupta în contra triplei armate victorioase cu patru, cinci sute de oşteni de toate armele. Este adevărat că în afară de garnizoană, Saint-Quentin-ul mai poseda acea vitează populaţie pe care am văzut-o la lucru.

Aşteptară la fel de îngrijoraţi două zile, trei zile, vestea cuceririi oraşului.

Dar vestea aşteptată nu sosi. Aflară dimpotrivă că Dandelot izbutise să intre în oraş cu un ajutor de cîteva sute de oameni şi că amiralul împreună cu el juraseră să ramînă îngropaţi sub ruinele oraşului. Ori, se ştia că atunci cînd Coligny şi Dandelot făceau asemenea jură- minte, le ţineau ;

regele se mai linişti deci : pericolul tot exista, dar nu mai era atît de iminent.

După cum se vede, Franţa îşi punea toată speranţa în Saint-Quentin.

Henric al II-lea se ruga cerului ca oraşul să poată rezista opt zile ; în aşteptare şi ca să poată fi ţinut la curent cu veştile, plecă la Compiègne ; acolo se afla numai la cîteva leghe depărtare de cîmpul de luptă.

Caterina de Medici îl însoţi.

Cînd era vorba să ceară un sfat înţelept, Henric al II-lea apela la Caterina de Medici ; dacă era vorba să petreacă cîteva clipe plăcute, o căuta pe Diana de Poitiers.

Cardinalul de Guise rămînea la Paris pentru a-i supraveghea şi încuraja pe Parizieni.

În caz de urgenţă, regele se va duce să-şi găsească armata, dacă mai exista vreo armată, pentru a o încuraja cu prezenţa sa ; Caterina se va întoarce la Saint-Germain pentru a lua conducerea supremă a retragerii.

Henric găsi poporul mult mai puţin speriat decît se temuse ; obiceiul armatelor din secolele XIV, XV şi XVI de a nu se hazarda nici un pas mai departe în cuceririle lor, decît după ce se asigurau de ocuparea oraşelor pe care le întîlneau în drum, mai da puţin răgaz Compiègne-ului protejat de Ham, Catelet şi la Fère.

Henric se instală la castel.

Numaidecît fură trimişi spre Saint-Quentin spioni care să se informeze de starea în care se afla oraşul şi curieri către Laon şi Soisson, pentru a se informa ce se întîmplase cu armata.

Spionii se întoarseră raportînd că Saint-Quentin rezista foarte bine şi nu părea deloc c-ar avea de gînd să se predea ; curierii se întoarseră spunînd că vreo două, trei mii de oameni — era tot ce mai rămăsese din armată — se adunaseră la Laon în jurul ducelui de Nevers.

De altfel, pe cei două, trei mii de oameni ducele de Nevers îi folosise cît se poate de bine.

Cunoştea încetineala războiului de asediu pe care avea să-l adopte probabil armata spaniolă, — după ce va lua Saint-Quentin-ul —, aşa că nu se preocupă decît să în- tărească oraşele ce puteau să întîrzie înaintarea inamicului. Îl trimise

pe contele de Sancerre de Guise cu steagul său de cavalerie, cu al prinţului de la Roche-sur-Yon şi cele două companii ale lui Estrées şi Cuisieux. Trimise pe căpitanul Bordillon la la Fère cu cinci trupe de pedestraşi şi cu tot atîtea companii de cavalerie. În sfîrşit, baronul de Polignac plecă la Catelet, domnul de Humières la Péronne, domnul de Chausnes la Corbie, domnul de Sésois la Ham, domnul Clermont d'Amboise la Saint-Dizier, Bouchavannes la Couchy şi Montigny la Chauny.

El avea să rămînă în Laon cu o armată de o mie de oameni ; acolo trebuia să-i trimită regele noile trupe ce le va putea ridica şi ajutoarele pe care va izbuti să le adune din alte părţi ale Franţei.

Se punea astfel un prim pansament pe rană ; dar nu se ştia încă dacă rana nu era mortală.

Ar fi greu să-ţi închipui ceva mai trist ca vechiul castel din Compiègne, şi aşa destul de sumbru, acum şi mai întunecat prin prezenţa celor doi oaspeţi regali. Cînd Henric al II-lea venea la această reşedinţă — de obicei asta se întîmpla de trei, patru ori pe an — era pentru a umple castelul, oraşul şi cetatea cu strălncita-i curte de tinere doamne şi tineri seniori, ce-l însoţea întotdeauna pentru a face să răsune coridoarele şi sălile gotice de sunetele instrumentelor de petrecere ; în sfîrşit, pentru a face să răsune pădurea de sunetul cornului şi lătratul cîinilor.

De astă dată lucrurile se petrecuseră cu totul altfel. Pe înserate, o căruţă grea se opri la poarta castelului, fără să fi stîrnit cît de puţin curiozitatea locuitorilor oraşului pe care îl străbătuse. Paznicul elveţian nu dăduse nici o atenţie acelui eveniment atît de neînsemnat în aparenţă ; un om de vreo patruzeci de ani, negricios aproape ca un african, cu barba neagră şi ochii înfundaţi în orbite, împreună cu o femeie de vreo treizeci şi şase de ani, cu ten alb, fin, ochi vioi, dinţi minunaţi şi păr negru, coborîră din acel vehicul împreună cu cîţiva ofiţeri de serviciu. Portarul îi privi plin de uimire şi strigă de două ori : „Regele ! regina !” dar la un semn de tăcere pe care i-l făcu Henric, îi conduse în curtea interioară, închise poarta în urma lor şi asta a fost totul.

A doua zi se răspîndi vestea în Compiègne că regele şi Caterina de Medici sosiseră în ajun mai trişti şi mai mohorîţi decît noaptea ce-i însoţise şi că vor locui la castel.

Îndată, întreg poporul se tulburase şi adunîndu-se, pornise spre reşedinţa princiară strigînd : „Trăiască regele! trăiască regina !”

Henric a fost întotdeauna foarte iubit, iar Caterina nu ajunsese încă să fie urîtă de popor.

Regele şi regina apărură în vechiul balcon de fier.

— Prieteni, rosti regele, am venit eu însumi în cetatea voastră pentru a fi apărătorul graniţelor Franţei. De aici voi rămîne neîncetat atent cu ochii şi cu urechile spre Saint-Quentin. Trag nădejde că duşmanul nu va ajunge pînă aici ; dar, în orice caz, ca măsură de prevedere, cum au făcut şi vitejii noştri din Saint-Quentin, fiecare cetăţean să se pregătească de apărare. Oricine va afla veşti, bune ori rele, despre cetatea asediată va fi binevenit la castel aducîndu-mi-le.

Strigătele : „Trăiască regele !” răsunară din nou. Henric şi Caterina, ducîndu-şi mîna la inimă, gest regesc ce-a înşelat atîta vreme noroadele, se retraseră de-a-ndăra- telea din balcon. În urma lor ferestrele se închiseră. Fiecare se apucase să-şi ia toate măsurile de apărare şi regele nu mai apăruse.

Grădinarii întrebaţi, spuseră că regele se plimba gînditor pe aleile cele mai întunecoase din parc, uneori pînă la unu, două noaptea, oprindu-se din cînd în cînd brusc şi ascultînd neclintit, adesea chiar lipindu-şi de pămînt urechea ca să simtă bubuitul îndepărtat al tunului... Dar se ştie că orice atac încetase pentru moment spre a da timp lui Emmanuel-Philibert să-şi pregătească atacul cel mare.

Apoi regele se întorcea la castel, la fel de îngrijorat, neştiind nimic şi se suia într-un fel de turn, de unde se putea vedea pînă în depărtare drumul dinspre Saint- Quentin, în care dădeau şi celelalte două care veneam dinspre Ham şi Laon. Ochiul lui scruta atent fiecare călător ce apărea pe acel drum, temător şi doritor totodată de-a descoperi pe curierul aşteptat.

Regele sosise în ziua de 15 august şi zilele treceau una cîte una, fără să se audă nici un zgomot, fără să se vadă nici

un mesager ; singurul lucru pe care-l ştia, era că Saint-Quentin continua să reziste.

În ziua de 24, Henric se plimba ca de obicei prin parc, cînd deodată un bubuit îndepărtat îl făcu să tresară. Se opri ascultînd ; dar îşi dădu numaidecît seama, fără a mai fi nevoie să-şi lipească urechea de pămînt, că erau nişte teribile salve de artilerie ce se repetau fără încetare.

Timp de trei zile acelaşi zgomot se auzi neîntrerupt pînă noaptea tîrziu şi cu mult înainte de ivirea zorilor ; Henric ascultînd acele formidabile ecouri, înţelegea că nu mai era cu putinţă să mai rămînă o singură casă în picioare din Saint-Quentin.

În ziua de 27, la orele două după-amiază, zgomotul amuţise.

Ce se întîmplase ? Ce însemna tăcerea aceea după inspăimîntătoarea larmă de mai înainte ?

Fără îndoială, Saint-Quentin, mai puţin privilegiat decît fabuloasele salamandre ce şi le pusese pe stemă Francisc I, sucombase într-nu cerc de foc.

Aşteptă pînă pe la şapte, opt seara, ascultînd dacă zgomotul nu se pornea iar. Mai nădăjduia că asediatorii obosiţi fuseseră siliţi să acorde un răgaz de linişte oraşului.

Totuşi, pe la nouă seara, nemaiputînd îndura aşteptarea, expedie cîţiva curieri, dîndu-le ordin să apuce pe drumuri diferite, pentru ca în caz că vreunul din ei va cădea în mîinile duşmanului, să aibă cel puţin ceilalţi şansa de a scăpa.

Rătăci prin parc pînă la miezul nopţii ; apoi intră în castel, se culcă cercînd zadarnic să doarmă în aşternutu-i fierbinte şi neputînd închide ochii se ridică din pat în revărsatul zorilor ca să se urce în observatorul său. Cum ajunse, zări numaidecît în depărtare, pe drumul atît de ades cercetat de privirile sale şi acum aurit de primele raze ale soarelui, un nour de praf stîrnit de un cal în galop ce aducea doi călăreţi spre oraş.

Henric nu mai avu nici o îndoială că cei doi călăreţi erau mesageri ce soseau cu veşti de la Saint-Quentin. Trimise oameni în întîmpinarea lor ca să nu fie reţinuţi nici o clipă la poarta Noyon. Un sfert de oră mai tîrziu calul se opri în faţa grilajului de la castel şi Henric scoase un strigăt de uimire recunoscînd pe Dandelot şi zărind în urma lui, rămas

respectuos în pragul uşii, a doua persoană, al cărui chip i se păru cunoscut, deşi nu-şi putea aminti deocamdată unde îl mai văzuse.

Cititorul nostru, ce are probabil o memorie mai bună decît Henric al II-lea, căruia de altfel îi vom veni astfel în ajutor, îşi aminteşte că asta se întîmplase în castelul Saint-Germain, cînd aventurierul nostru servea de scutier nefericitului Théligny, ucis în primele zile ale asediului.

Văzîndu-i pe Dandelot şi pe Yvonnet sosind călare pe acelaşi cal, fără îndoială că nimeni nu va pretinde să povestim, după întîlnirea ce avusese loc în marginea pădurii de la Rémigny, cum se stabilise pe loc cea mai perfectă armonie între fugarul ce fugea şi fugarul ce urmărea ; cum Yvonnet ce cunoştea ţinutul cu ochii închişi, fiindcă îl cercetase ziua şi noaptea în toate sensurile, se oferise ca ghid lui Dandelot şi cum, în schimbul acestui serviciu, fratele amiralului îl invitase pe iubitul domnişoarei Gudule să urce pe crupă în spatele său, aranjament ce avea îndoitul avantaj de a nu obosi pe aventurier şi de a nu întîrzia pe comandant.

Calul ar fi preferat poate un alt aranjament ; dar era un animal nobil, focos şi viteaz şi după cum se vede, îşi dăduse toate silinţele şi izbutise pînă la urmă să parcurgă în trei ore şi jumătate distanţa ce desparte Gibercourt de Compiègne, adică să facă aproape unsprezece leghe !

XXI.PARIZIENII

Veştile aduse de cei doi soli erau dintre cele ce se spun îndată, dar sînt multă vreme comentate. După ce Dandelot povesti mai întîi pe scurt cucerirea oraşului, regele ceru amănunte şi află, jumătate de la comandant, jumătate de la aventurier, aproape tot ceea ce am povestit cititorilor noştri.

Pe scurt, oraşul era cucerit, conetabilul şi Coligny, cei mai de seamă comandanţi ai regatului în absenţa ducelui de Guise, erau amîndoi prizonieri şi nu se ştia încă dacă armata victorioasă va avea chef să se mai hărţuiască cu nişte amărîte cetăţi ori va înainta direct asupra Parisului.

Să se hărţuiască cu nişte biete cetăţi era un gen de război pe potriva firii fricoase şi prudente a lui Filip al II-lea.

Să înainteze de-a dreptul asupra Parisului, era o hotărîre ce se armoniza bine cu temperamentul aventuros al lui Emmanuel-Philibert.

Pe care din aceste două alternative o vor alege învingătorii?

Asta n-o ştiau nici Dandelot, nici Yvonnet.

Dandelot era de părere că prinţul de Savoia şi regele Spaniei vor porni imediat asupra Parisului.

Acea întrebare însă depăştea cu mult nivelul cunoştinţelor strategice ale lui Yvonnet , dar cum regele voia cu orice preţ părerea lui, o adoptă pe a lui Dandelot.

Majoritatea era astfel de acord asupra acelui punct, că învingătorii nu vor pierde timpul şi că, prin urmare, învinşii n-aveau timp de pierdut.

Se hotărî deci pe loc ca după cîteva minute de odihnă cei doi mesageri să pornească, Dandelot într-o direcţie şi Yvonnet într-alta, însărcinaţi amîndoi cu cîte o misiune potrivită cu rangul social şi militar al fiecăruia dintre ei.

Dandelot va întovărăşi pe Caterina de Medici la Paris ; Henric care nu voia să plece din preajma inamicului o trimetea pe regină să facă apel la patriotismul burghezilor parizieni.

Yvonnet va pleca spre Laon, va preda ducelui de Nevers scrisorile regelui şi va cerca, sub o deghizare oarecare, să dea tîrcoale armatei spaniole şi să descopere ce plan avea de gînd să urmeze regele Spaniei. Puţine şanse avea cel însărcinat cu asemenea primejdioasă misiune de a nu fi prins şi spînzurat ; dar gîndul acela, care prin amintirile ce i le trezea, l-ar fi cutremurat pe Yvonnet în beznă, nu mai avea nici o putere asupra tînărului, acum la lumina zilei. Aşa că Yvonnet primi, deoarece n-avea nervi decît noaptea ; atuncea însă, precum am văzut, avea, nu glumă.

Regele îl autoriză pe domnul Dandelot să se înţeleagă cu cardinalul de Lorena, ce mînuia finanţele, în privinţa nevoilor băneşti pe care le-ar putea avea el şi fratele său în situaţia dificilă în care se găseau.

Yvonnet primi douăzeci de scuzi de aur pentru vestea adusă şi misiunea ce-o avea de îndeplinit; în plus, regele îl

autoriză, la fel ca şi prima oară, să-şi aleagă cel mai bun cal din grajdurile sale.

La ora zece dimineaţa, adică după ce se odihniseră vreo şase ore, cei doi mesageri plecară, fiecare către destinaţia sa : aşa că la poartă amîndoi îşi întoarseră spatele, unul luîndo spre răsărit şi celălalt spre soare-apune.

Îl vom regăsi mai tîrziu pe Yvonnet, cel mai puţin important dintre cele două personaje ale noastre, ori de nu-l vom regăsi, cum vom şti cel puţin din auzite ce s-a întîmplat cu el, să mergem pe urmele domnului Dandelot, ce sînt şi cele ale reginei Caterina de Medici care, păzită şi întovărăşită de el, înaintează pe drumul Parisului cît de repede îngăduia greutatea caretei trasă de patru cai ce-o duce spre capitală.

În virtutea axiomei ce spune că primejdia pare cu mult mai înspăimîntătoare văzută de departe decît de aproape, la început spaima fusese poate mai mare la Paris decît la Compiègne. Niciodată, de pe vremea cînd englezii ajunşi în cîmpia Saint-Denis putuseră zări turnurile catedralei Notre-Dame şi clopotniţa Sfintei Capele, niciodată, spunem, asemenea spaimă nu-i cuprinsese pe parizieni. În aşa hal, că a doua zi, după ce vestea bătăliei de la Saint-Quentin ajunsese de pe malurile rîului Somme pe malurile Senei, privind căruţele înhămate şi încărcate cu mobilă, caii purtînd călăreţi şi călăreţe în şea, ai fi putut crede că eşti într-una din acele zile de mutare în care o treime din Paris îşi schimbă domiciliul. Dar era mai mult decît o schimbare de locuinţă, era o fugă ; capitala se revărsa spre provincie.

Este adevărat că încetul cu încetul, mai ales cînd se văzu că veştile nu deveneau mai alarmante, datorită acelei preţioase calităţi pe care o posedă, dintre toate popoarele, numai poporul francez şi care constă în a lua totul în zeflemea, cei rămaşi la Paris rîdeau acum de cei care fugiseră ; aşa că pe nesimţite fugarii se întorseseră şi acum tocmai ei, întăriţi de zeflemelele încasate, păreau cei mai hotărîţi să reziste pînă la capăt.

Iată starea de spirit în care îi găsi Caterina şi Dandelot pe Parizieni ,trecînd bariera în după-amiaza zilei de 25 august 1557, aducîndu-le o ştire şi mai teribilă decît pierderea bătăliei de la Saint-Laurent, anume cucerirea Saint-Quentin-ului.

Efectul produs de o veste depinde uneori de modul în care-i lansată.

— Prieteni, se adresă Dandelot celui dintîi grup de cetăţeni care-i ieşiră în cale ; slavă locuitorilor oraşului Saint-Quentin! căci au rezistat aproape o lună într-o cetate unde chiar cei mai viteji ar fi ezitat să promită că ar putea rezista opt zile, iar ei, ţinînd piept duşmanului, au dat timp domnului de Nevers să adune o oaste către care regele Henric al II-lea trimite mereu noi întăriri şi iată că acum vine la voi şi Maiestatea Sa regina Caterina pentru a apela la patriotismul vostru şi la dragostea ce-o purtaţi regilor voştri.

După acele vorbe, regina Caterina scotînd capul pe portiera trăsurii strigă :

— Aşa-i, dragi prieteni, am venit eu însămi, în numele regelui Henric al II-lea, pentru a vă aduce vestea că toate oraşele sînt gata să lupte din răsputeri, la fel ca Saint-Quentin. Aşa că faceţi mare iluminaţie drept semn al încrederii ce-o are regele Henric în voi şi a dragostei pe care i-o purtaţi. Şi în astă-seară, la primărie, voi discuta cu dregătorii voştri, cu domnul cardinal de Lorena şi domnul Dandelot, asupra măsurilor ce trebuiesc luate pentru a respinge duşmanul care-i descurajat de lungul asediu susţinut înaintea primului dintre oraşele noastre.

Felul cum fusese anunţată una din cele mai îngrozitoare veşti aduse vreodată populaţiei unei capitale, vădea o mare cunoaştere a mulţimilor, aşa că Dandelot fusese cel care pregătise amîndouă incursiunile, al lui şir al reginei Caterina.

Drept rezultat, tot norodul acela care dacă i s-ar fi spus pur şi simplu : „Saint-Quentin-ul a fost cucerit şi spaniolii înaintează spre Paris” ! s-ar fi împrăştiat în debandadă şi ar fi luat-o la fugă pe străzi şi prin pieţe urlînd : „Totul este pierdut ! fugiţi !” începu, dimpotrivă,să strige din toate puterile : „Trăiască regele Henric al II-lea ! trăiască regina Caterina! trăiască cardinalul de Lorena ! trăiască domnul Dandelot !” şi tălăzuindu-se în mare număr, împresurară trăsura Caterinei şi calul ilustrului gentilom, făcîndu-le o gălăgioasă şi aproape voioasă escortă de la bariera Saint-Denis pînă la palatul Luvru.

Ajuns la poartă, Dandelot se înălţă din nou în scări pentru a domina marea mulţime înghesuită în piaţă, pe uliţele alăturate, pînă pe cheiuri şi rosti cu voce puternică:

— Prieteni, Maiestatea-Sa regina mă însărcinează să vă amintesc că peste o oră se va duce la primărie, unde vor fi convocaţi dregătorii voştri ; se va duce călare pentru a fi mai aproape de voi şi va socoti dragostea voastră după cît de mulţi veţi fi prezenţi acolo. Nu uitaţi de torţe şi iluminaţii.

Un colosal vivat izbucni, şi din acea clipă regina se convinse că tot norodul acela pe care îl cucerise cu cîteva vorbe era gata, ca şi cel din Saint-Quentin, la orice sacrificiu, chiar al vieţii.

Caterina de Medici intră în Luvru însoţită de Dandelot ; imediat cardinalul de Lorena, convocat, primi ordin de a întruni pe toţi dregătorii oraşului, primarii, consilierii comunali, starostii neguţătorilor, sindicii breslelor,şefii adunărilor legislative, la primărie pentru orele nouă seara.

S-a văzat pînă acum că Dandelot era un abil regizor ; alesese anume acea oră ca să aibă cel mai mare efect.

Cei mai mulţi dintre oamenii adunaţi la poarta Lu- vrului se hotărîră, pentru a fi siguri că vor face parte din cortegiul regal şi totodată ca să nu le ia altcineva primele locuri, să nu se mişte de unde se aflau ; doar cîţiva trimişi ai mulţimii se îndepărtară pentru a cumpăra torţe.

Pe de altă parte, acei heralzi populari care la toate marile evenimente îşi iau singuri misiunea de crainici publici, umblau pe străzile ce duceau de la Luvru la primărie, strigînd :

— Cetăţeni ai Parisului, aprindeţi lumini la ferestre ; regina Caterina de Medici va trece spre primărie !

Şi la acea chemare, care nu era obligatorie ci, dimpotrivă, le lăsa cetăţenilor liberul arbitru, în toate casele aflate în drumul pe care avea să treacă regina, ca într-un imens stup, fiecare începu să se agite, să alerge după lampioane, lanterne, lumînări şi pe fiecare fereastră, iluminoasă alveolă, să-şi exprime entuziasmul ce putea fi apreciat după numărul lumînărilor de ceară şi de seu aprinse.

Am spus că vestitorii umblau pe străzi, căci, cu inteligenţa lor instinctivă, pricepuseră că regina va merge pe străzi, nu pe cheiuri ; cortegiile care aleg cheiurile îşi greşesc

itinerarul dacă au nevoie de entuziasm : de-a lungul cheiurilor entuziasmul îi urmează, dar şchiopătînd ca justiţia, căci partea dinspre rîu rămîne bineînţeles mută.

Aşa că la ora hotărîtă, regina, călare între Dandelot şi cardinalul de Lorena, însoţită de o modestă şi puţin numeroasă suită potrivită unei regine ce cere ajutor pooprului său într-un moment cînd soarta regalităţii era în mare primejdie, regina, cum am spus, intră pe strada Sain-Honoré pe la castelul Apelor, străbătu strada Saint- Honoré pînă la strada Fourreurs, merse pînă la strada Jean-Pain-Mollet şi ajunse în piaţa Grève prin strada Épine.

Acea procesiune care, datorită evenimentelor ar fi trebuit să fie mai degrabă un marş funebru, deveni un marş triumfal ce amintea oarecum de faimoasele proclamaţii ale *patriei în primejdie,* puse în scenă de artistul Sergent; dar acolo totul era pregătit dinainte pe cînd acum, pentru Caterina, totul era improvizat.

De la ora patru pînă la nouă seara, avusese timp să trimeată la Saint-Germain după tînărul delfin Francisc ; copilul palid şi bolnăvicios era tocmai cel potrivit dramei : era fantoma acelei dinastii Valois pe cale să se stingă, deşi nici un rege n-a mai fost vreodată atît de bogat în urmaşi, cu excepţia regelui Priam. Patru fraţi ! Este drept că trei au fost probabil otrăviţi şi al patrulea asasinat !

Dar în acea seară pe care încercăm s-o descriem, tainicul viitor era încă ascuns în fericita beznă ce-l fereşte de privirile omeneşti. Fiecare se ocupa numai de prezent şi prezentul într-adevăr oferea destule preocupări pentru a mulţumi chiar pe cei mai avizi de senzaţii şi agitaţie.

Zece mii de oameni însoţeau pe regină ; o sută de mii erau înşiruiţi de-a lungul drumului ei ; două sute de mii o priveau de la ferestre cum trece. Cei care o însoţeau şi cei înşiruiţi purtau torţe a căror flăcări, adăugîndu-se iluminaţiilor, dădeau o lumină mai puţin strălucitoare decît a zilei, e adevărat, dar mult mai fantastică. Oamenii ce-o urmau ori o însoţeau pe regină îşi vînturau torţele, iar cei de la ferestre fluturau batistele sau aruncau flori.

Toţi strigau : „Trăiască regele ! Trăiască regina ! Trăiască delfinul !”

Apoi, din cînd în cînd, ca un suflu de ameninţare şi de moarte trecea peste acea mulţime şi se auzea un vuiet, ca o voce mînioasă acompaniată de săbii ce se lovesc între ele, fulgerări de cuţite ameninţătoare şi detunături de archebuze.

Era un strigăt ce apărea nu se ştie de unde şi dispărea apoi în neant:

— Moarte englezilor şi spaniolilor !

Chiar şi cel mai viteaz era străbătut de un fior la acel strigăt, căci era al urei înrădăcinate într-un întreg popor.

Regina, delfinul şi cortegiul lor, plecaţi la ora nouă de la Luvru, ajunseră abia la ora zece şi jumătate la primărie; tot timpul trebuiseră să-şi deschidă drum prin mulţime şi de data aceasta expresia era literală, căci nici o gardă, nici un soldat călare sau pe jos nu se afla acolo pentru a face un prost serviciu auguştilor călăreţi. Orişicine, dimpotrivă, putea să atingă calul, veşmintele şi chiar mîinile reginei şi moştenitorului coroanei. — Poporul era foarte avid să atingă acei cai ce ameninţau să-i strivească, acele veşminte bogate ce constrastau atît de ciudat cu zdrenţele lor, acele mîini ce aveau să le răpească pînă la ultimul ban: atingerea aceea îi făcea să scoată strigăte de bucurie, cînd ar fi trebuit să urle de durere !

Astfel, deci, în mijlocul strigătelor de bucurie şi a manifestaţiilor de devotament a întregei populaţii, cortegiul regal ajuns în piaţa Grève unde abia se construise primăria, juvaer al Renaşterii, sluţit mai tîrziu din ordinul lui Ludovic-Filip, ca de altfel toate monumentele pe care le-a atins mîna-i lipsită de gust.

Toţi dregătorii municipali, prefecţii, sindicii, şefii corporaţiilor, aşteptau pe treptele de la intrarea primăriei, revărsaţi pînă în piaţă, înghesuiţi pînă în fund sub bolţile întunecoase.

Le trebuiră un sfert de oră reginei, delfinului, domnului cardinal de Lorena şi lui Dandelot, ca să traverseze piaţa.

Nici circurile Neroniene n-au fost vreodată atît de strălucitor luminate, chiar în nopţile cînd se ardeau creştini tăvăliţi prin pucioasă şi răşină : luminile străluceau la toate ferestrele , torţele ardeau pretutindeni, lucind pînă departe pe cheiuri şi sus pe galerii pînă la vîrful turnurilor de la Notre-Dame. Rîul părea că duce cu el la vale un foc lichid !

Regina şi delfinul, abia dispăruţi sub arcadele intrării primăriei, reapărură aproape imediat pe balcon.

În public se repetau cu entuziasm cuvintele pe care le rostise sau nu le rostise Caterina : „Dacă tatăl îşi dă viaţa apărîndu-vă, bravi cetăţeni ai Parisului, vă aduc pe fiul său.”

Şi văzîndu-l pe acel fiu, pe bietul şi neînsemnatul Francisc al II-lea de mai tîrziu, ce avea să lase o atît de jalnică amintire, mulţimea aplauda, striga, urla.

Regina rămase pe balcon pentru a întreţine entuziasmul, lăsînd cardinalului de Lorena şi lui Dandelot grija de a se înţelege cu dregătorii oraşului. Şi avea dreptate, căci se pricepeau să aranjeze lucrurile şi le aranjau bine.

„Asigurîndu-i, spune abatele Lambert în cartea sa *Istoria lui Henric al II-lea,* pe conducătorii şi cetăţenii cei mai de seamă ai Parisului de dragostea şi grija regelui care era gata să-şi dea viaţa pentru a îndepărta primejdia ce părea că-i ameninţă, îi încredinţa că oricît de dureroasă era pierderea pe care o suferise Franţa, nu era o pierdere ireparabilă, dacă Maiestatea Sa găsea totuşi, în credincioşii săi supuşi zelul de care dăduseră totdeauna dovadă pentru gloria şi interesele Statului. Mai adăugară că regele, pentru a nu împovăra poporul, îşi ipotecase fără a sta la îndoială domeniile sale, dar pierzînd această resursă, Maiestatea Sa nu mai putea conta decît pe ajutoarele benevole ce le aştepta de la dragostea supuşilor săi şi cu cît era mai urgentă nevoia, cu atît poporul francez trebuia să facă eforturi mai mari pentru a da posibilitate regelui său să înfrunte pe duşman cu forţe egale.”

Discursul îşi făcu efectul : oraşul Paris votă pe loc suma de trei sute de mii de livre pentru primele cheltuieli de război, invitînd principalele oraşe ale regatului să facă la fel.

În privinţa mijloacelor de apărare imediată — şi se ştie că nu era timp de pierdut — iată ce propunea Dandelot : mai întîi rechemarea domnului de Guise şi a armatei sale din Italia, lucru de altfel, după cum se ştie deja hotărît, ordinele privitoare la întoarcerea sa fiind plecate de mult; apoi o recrutare de treizeci de mii de soldaţi francezi şi douăzeci de mii de străini ; în sfîrşit, cavaleria grea şi cavaleria uşoară trebuiau dublate.

Pentru a putea face faţă acelor cheltuieli enorme, într-un moment cînd tezaurul public era secătuit şi domeniile regelui *ipotecate,* iată ce propunea Dandelot :

Clerul va fi rugat să ofere regelui, ca donaţie, venitul întreg pe un an, fără a-şi reţine nimic.

Nobilii, deşi aveau privilegiul scutirii de orice contribuţie, se vor impune fiecare după posibilităţi.

Şi Dandelot, dînd pildă, declară că nu-şi reţine pentru întreţinerea sa şi a fratelui său decît suma de două mii de scuzi, dînd regelui restul veniturilor amiralului şi a familiei sale.

În sfîrşit, cardinalul de Lorena, administratorul finanţelor, va stabili o impunere a oamenilor de rînd, potrivit veniturilor fiecăruia.

Bieţii oameni de rînd ! se feriseră să-i impună cu venitul de pe un an, sau să-i lase să se impună singuri !

O parte din aceste măsuri fură votate pe loc, cu entuziasm, celelalte amînate. Este de la sine înţeles că măsurile amînate erau cele care puneau la contribuţie clerul şi nobilimea pentru cheltuielile recrutării şi de întreţinere a trupelor.

Se hotărî însă imediat recrutarea a patrusprezece mii de elveţieni, înrolarea a opt mii de germani şi alcătuirea în fiecare provincie a regatului de companii din toţi tinerii în stare să poarte arme.

De fapt, se făcuse multă treabă într-o singură seară ; la miezul nopţii totul era sfîrşit şi hotărît.

Puţin după miezul nopţii, regina coborî peronul ţi- nînd de mînă pe delfin, care, deşi dormea în picioare, saluta graţios mulţimea cu mica-i tocă de catifea.

La ora unu şi jumătate regina intră în Luvru, putînd spune, exact cu o sută de ani înaintea compatriotului său Mazarin : „Au strigat, vor plăti !”

O ! poporule ! poporule ! tocmai această slăbiciune arăta forţa ta ; tocmai această dărnicie a sîngelui şi a aurului tău dovedea bogăţia ta ! cei ce te stăpîneau aveau nevoie de tine în acel moment solemn în care regele cel mai trufaş şi regina cea mai mîndră îţi cereau de pomană sîngele şi aurul tău în toca de catifea a moştenitorului coroanei !

XXII.ÎN TABĂRA SPANIOLĂ

Am văzut ce făcea domnul duce de Nevers la Laon ; am văzut ce făcea regele Henric la Compiègne; am văzut, în sfîrşit, ce făcea regina Caterina, delfinul şi cardinalul de Lorena la Paris. Vom vedea acum ce făceau Filip al II-lea şi Emmanuel-Philibert în tabăra spaniolă atît de bine în altă parte.

Mai întîi, cum am spus, oraşul Saint-Quentin, îndu- rînd consecinţele eroismului său, fusese abandonat jafului cinci zile. Oraşul acesta care, viu, salvase Franţa, urma s-o salveze şi în agonie, căci armata ce se înverşuna asupra bietului oraş mort uita că restul Franţei trăia şi că, exasperat de spectacolul acela, organiza o apărare disperată.

Vom trece deci peste acele cinci zile, zile de incendiu, de doliu, de jale, pentru a ajunge la 1 septembrie şi cum într-un capitol precedent am descris aspectul pe care îl prezenta oraşul, vom încerca acum să descriem cu aceeaşi exactitate aspectul taberei.

De dimineaţă aproape totul reintrase în ordine. Fiecare îşi număra prizonierii, îşi cerceta prada, îşi inventaria avutul, bucurîndu-se de cîştig sau supărîndu-se de pierdere.

La ora unsprezece dimineaţa trebuia să aibă loc un consiliu în cortul regelui Spaniei.

Cortul era aşezat tocmai la extremitatea taberei, am explicat din ce pricină : muzica ghiulelelor franceze îi suna deosebit de neplăcut la ureche lui Filip al II-lea, cum mărturisise el singur.

Să începem cu personajele sus-puse şi să vedem ce se petrecea în acel cort.

Regele ţinea în mînă o scrisoare desfăcută pe care i-o adusese un curier plin de praf ce sta acum pe banca de piatră de la uşa cortului regal. Unul din valeţii regelui turna mesagerului într-un pahar de cîrciumă un vin auriu, a cărei culoare vădea originea lui meridională.

Scrisoarea aceea, ce purta o pecete mare de ceară roşie avînd un blazon cu o mitră deasupra şi două cîrje episcopale pe laturi, părea să-l preocupe ciudat de mult pe Filip al II-lea.

În momentul cînd sfîrşise de citit pentru a treia, ori a patra oară importanta misivă, galopul unui cal oprindu-se brusc la uşa cortului său îl făcu să ridice capul şi, de sub pleoapele tremurătoare, privirea-i ştearsă păru că cearcă să descopere pe cel atît de grăbit să ajungă în prezenţa sa. După cîteva clipe,tapiseria ce servea drept uşă cortului se dădu la o parte şi unul din slujitorii ce menţineau chiar şi în mijlocul taberei eticheta palatelor din Burgos şi Valladolid, anunţă :

— Excelenţa sa don Luis de Vargas, secretarul monseniorului duce de Alba.

Filip scoase o exclamaţie de bucurie ; apoi, ca şi cum i-ar fi fost ruşine faţă de el însuşi că se lăsase în voia primului îndemn, îşi impuse oarecum un moment de tăcere şi cu o voce în care era cu neputinţă să bănuieşti vreo urmă de emoţie, plăcută ori neplăcută, spuse :

— Pofteşte-l înăuntru pe don Luis de Vargas.

Don Luis intră.

Solul era plin de praf şi năduşeală ; paloarea frunţii vădea oboseala unui drum lung ; spuma de care era acoperit calul şi care îi umezea partea dinlăuntru a cizmelor, arăta graba cu care venise. Şi totuşi, după rostirea anunţului se opri în picioare, nemişcat şi cu pălăria în mînă, la zece paşi de regele Filip al II-lea, aşteptînd ca acesta să-i adreseze cuvîntul, pentru a spune veştile ce le aducea.

Această respectare a legii etichetei — cea mai importantă dintre toate legile în Spania — păru că-l mulţumeşte pe rege şi cu un surîs palid ca o rază de soare pîlpîind pe pămînt printr-un nor cenuşiu de toamnă, rosti:

— Domnul să te aibă în pază, don Luis de Vargas ! Ce veşti aduci din Italia ?

— Bune şi rele totodată, Sire ! răspunse don Luis. Sîntem stăpîni pe situaţie în Italia ; dar domnul de Guise se reîntoarce în mare grabă în Franţa cu o parte din armata franceză.

— Ducele de Alba te trimite să-mi anunţi vestea asta, don Luis ?

— Da, Sire, şi mi-a poruncit să viu pe drumul cel mai scurt şi să mă grăbesc cît mai mult ca să pot sosi în Franţa înaintea domnului de Guise măcar cu vreo douăsprezece zile. Aşa că m-am îmbarcat pe o galeră la Ostia şi am debarcat la Genova ; am venit apoi prin Elveţia, Strasbourg, Metz şi

Mézières şi sînt fericit că am făcut călătoria asta mare în paisprezece zile, deoarece sînt sigur că ducelui de Guise îi vor trebui de două ori mai multe zile ca să ajungă la Paris.

— Într-adevăr că te-ai grăbit tare, don Luis, şi recunosc că n-ai fi putut veni mai repede. Dar n-ai nici o scrisoare specială de la ducele de Alba pentru mine ?

— Monseniorul, de teamă că aş putea fi prins, n-a îndrăznit să-mi încredinţeze nimic în scris, dar mi-a ordonat să vă repet următoarele cuvinte : „Maiestatea Sa regele Spaniei să-şi amintească de regele Tarquinius re- tezînd tulpinele cele mai înalte ale macilor din grădina sa ; nimic nu trebuie să crească prea înalt în grădina regilor, nici chiar prinţii !” Maiestatea voastră, a adăugat el, va înţelege perfect ce înseamnă aceste cuvinte şi la a cui faimă fac aluzie.

— Da, murmură regele Spaniei ; da, recunosc prudenţa credinciosului meu Alvarez... Am înţeles într-adevăr, don Luis, şi-i mulţumesc. Iar dumneata du-te şi te odihneşte şi cere oamenilor mei să-ţi dea tot ce-ţi trebuieşte.

Don Luis de Vargas se înclină, ieşi şi tapiseria căzu în urma lui.

Să-l lăsăm pe Filip al II-lea să cugete în voie la scrisoarea cu blazonul episcopal şi la mesajul verbal al ducelui de Alba şi să trecem sub alt cort ce se află numai la o bătaie de puşcă depărtare de al său. Cortul este al lui Emmanuel-Philibert.

Emmanuel-Philibert stă aplecat asupra unui pat de campanie pe care zace un rănit ; un medic scoate pansa-mentul de pe o rană ce pare că nu-i decît o contuzie în partea stîngă a pieptului şi totuşi, după paloarea şi slăbiciunea rănitului, poate fi socotită destul de gravă. Chipul medicului pare însă a se mai lumina după cercetarea teribilei vînătăi ce parcă ar fi fost pricinuită de un pietroi aruncat de o catapultă antică.

Rănitul, nu-i altul decît vechiul nostru prieten Scianca-Ferro pe care nu l-am mai putut urmări în acest mare asalt despre care am vrut să dăm o idee. Îl regăsim, în sfîrşit, pe bravul scutier sub cortul ducelui de Savoia pe acel pat de suferinţă pe care ostaşul a fost învăţat să-l socoată un pat al gloriei.

— Cum merge? întrebă îngrijorat Emmanuel-Philibert.

— Mai bine ! mult mai bine ! monseniore ! răspunse medicul, acum rănitul este în afară de primejdie.

— Nu ţi-am spus eu, Emmanuel ! îl întrerupse Scianca-Ferro silindu-se să dea un ton ferm vocii sale care cu toate sforţările rămînea şuierătoare. Spun drept că mă umileşti cînd te văd cum mă tratezi ca pe o babă, pentru o biată lovitură!

— O biată lovitură care ţi-a rupt o coastă, ba ţi-a mai dislocat încă două şi care de şase zile te face să scuipi sînge la fiecare răsuflare !

— E adevărat că a fost o lovitură straşnică, răspunse rănitul cercînd să zîmbească. Dă-mi, te rog, maşinăria cu pricina, Emmanuel.

Emmanuel căută cu privirea ceea ce Scianca-Ferro denumise *maşinăria cu pricina* şi se duse să ridice dintr-un colţ al cortului un obiect ce într-adevăr era o adevărată maşinărie, ba chiar o maşinărie de război.

Oricît de voinic era prinţul, ridică cu greutate obiectul şi-l aduse pe patul lui Scianca-Ferro. Era o ghiulea de doisprezece fixată de un drug de fier, cîntărind cu totul cam vreo douăzeci şi cinci, treizeci de livre.

— *Corpo din Bacco !* exclamă vesel rănitul, trebuie să recunoşti, Emmanuel, că-i nostimă jucăria ! Ce i-au făcut celui ce se juca cu ea ?

— Ascultîndu-ţi porunca, nu i s-a făcut nimic. I s-a cerut doar cuvîntul că nu va fugi şi el l-a dat. Acum probabil că se află, ca de obicei, pe aproape de cort, sus- pinînd şi lăcrimînd cu capul în mîini.

— Da, bietul om !... După cîte mi-ai spus, i-am despicat pînă la urechi căpăţîna lui nepotu-său, un brav german ce înjura straşnic, dar care lovea şi mai straşnic !... Al naibii ! să fi fost numai cîte zece voinici ca ei doi la fiecare breşă şi s-ar fi încins o bătaie ca cea faimoasă a titanilor, pe care mi-o povesteai cînd cercai să-mi vîri în cap biata greacă ce-mi era atît de urîtă că mai bucuros aş fi escaladat Pelion sau Ossa [1]!

Apoi, trăgînd cu urechea :

— Ei, drace ! Emmanuel, nu cumva îi caută careva ceartă bravului meu neamţ... Îi aud vocea... Trebuie să fie

[1] Munţi din Grecia.

ceva din cale afară de grav căci ,după cum mi s-a spus, de cinci zile n-a descleştat dinţii !

În adevăr, larma unei încăierări ajungea pînă la urechile bolnavului şi a celor din juru-i, odată cu un întreit acompaniament de înjurături în spaniolă, picardă şi germană.

Emmanuel îl lăsă pe Scianca-Ferro în grija medicului şi, pentru a face plăcere bolnavului, apăru în pragul cortului informîndu-se de pricina acelei încăierări care în cîteva secunde degenerase într-o adevărată bătălie.

Iată — în momentul cînd, asemeni lui Neptun din Vergiliu, Emmanuel-Philibert rostea acel *quos ego*[1] ce avea să liniştească talazurile înfuriate — iată, spuneam, cum se înfăţişa cîmpul bătăliei.

Mai întîi cerem iertare cititorilor — dar, cum spun ţăranii picarzi cu care vom avea din nou de-a face, *să nu le fie cu bănat,* personajul principal al tămbălăului era un măgar.

O splendoare de măgar, e adevărat, încărcat cu varză, morcovi şi salată, ce zvîrlea din copite şi răgea, să te minunezi nu alta, scuturînd cît ce putea încărcătura-i legumicolă pe care o împrăştia în jur.

După măgar, actorul cel mai important, fără îndoială, era amicul nostru Heinrich Scharfenstein, lovind în dreapta şi în stînga cu un par de cort pe care îl smulsese din pămînt şi cu ajutorul căruia răsturnase pînă acum vreo şapte, opt oşteni flamanzi. O profundă melancolie îi umbrea ca un văl chipul dar, după cum se vede, acea melancolie nu-i scădea deloc vigoarea braţului.

După Heinrich urma o tînără şi frumoasă ţărancă, fragedă şi voinică, ce dădea cît se putea cu pumnii într-un soldat spaniol care, după cît se părea, îşi permisese faţă de ea anumite familiarităţi pe care pudoarea fetii nu le putea îngădui.

În sfîrşit, se mai afla acolo şi presupusul proprietar al măgarului ce-şi culegea de pe jos bombănind sălăţile, morcovii şi varza pe care soldaţii din juru-i păreau că le apreciază grozav.

Cum am mai spus, apariţia lui Emmanuel-Philibert avu asupra asistenţei efectul capului Meduzei : soldaţii lepădară verzele, morcovii şi sălăţile pe care puseseră stăpînire, fata

---

[1] Am să vă arăt eu vouă.

cea frumoasă dădu drumul oşteanului spaniol care o rupse la fugă cu mustaţa pe jumătate smulsă şi cu nasul sîngerînd, iar măgarul conteni cu zbieretele şi zvîrlitul din picioare.

Singur Heinrich Scharfenstein mai urmă să dea, ca o maşină pornită cu prea mare forţă pentru a se opri la primul semnal, vreo două, trei lovituri cu parul, lungind la pămînt vreo doi, trei oameni.

— Ce se întîmplă aici ? întrebă Emmanuel-Philibert ; şi de ce sînt oropsiţi gospodarii aceştia cumsecade ?

— Io-te şi Măria-Şa, taman bine şă şpun toate cum o fo', spuse ţăranul apropiindu-se de prinţ cu braţele încărcate de varză, morcovi şi salată, ţinîndu-şi în dinţi borul pălăriei, parcă într-adins ca să facă mai de neînţeles dialectu-i picard.

— Drace ! murmură Emmanuel-Philibert, cred că o să-mi fie cam greu să înţeleg ce vrei să-mi spui, prietene ! Vorbesc curat italiana, bine spaniola, destul de bine franceza şi puţin germana ; dar habar n-am de dialectul picard.

— Nu-i bai, eu tot oi şpune cum o fo', că mare pacoste a căjut pe capul meu, ba şi pe-a urechietului şi pe-a fi-mii !

— Prieteni, zise Emmanuel-Philibert, care dintre voi poate să-mi traducă în franceză, spaniolă, italiană sau germană necazurile acestui om ?

— Pe fran'jeşte ?... D-apoi fi-mea, Yvonette, n-o fo' la panşion pe strada Şomme-Rouche la Şaint-Quentin şi nu-i traje pe fran'jeşte mai dihai ca popa nost'... Eh ! de-atîta-i baiul, ce mai calea-valea, agrăieşte, Yvonette! agrăieşte !

Fata înaintă sfioasă, cercînd să roşească.

— Monseniore, zise ea, iertaţi-l pe tatăl meu... dar e din satul Savy unde nu se vorbeşte decît în dialect şi... înţelegeţi ?

— Da, spuse Emmanuel zîmbind, înţeleg că nu înţeleg nimic !

— Îra, bombăni ţăranul, d-apoi iriticii ăştia şe vede că-ş mai nătînji ca javrele de nu pricep o iot' din vorovirea noaştră !

— Sst ! tată ! făcu tînăra fată.

Apoi întorcîndu-se spre prinţ :

— Iată ce s-a întîmplat, monseniore. Ieri am auzit vorbindu-se în satul nostru că din pricina marilor stricăciuni care s-au făcut pe ogoarele din împrejurimi cu războiul şi

luptele ce s-au dat... şi din pricină că cetatea Catelet, ce a rămas încă de partea regelui Henric, împiedică sosirea convoaielor de la Cambray, în tabără este lipsă de hrană proaspătă şi mai cu seamă de legume, chiar la masa regelui Spaniei şi la a voastră, monseniore.

— A, perfect, spuse Emmanuel-Philibert, iată ce înseamnă a vorbi !... E adevărat, frumoasă copilă ; nu sîn- tem cu totul lipsiţi de hrană, dar nu avem ce dorim şi mai ales de legume ducem lipsă.

— Întocmai, îi luă vorba ţăranul ce părea că nu vrea să lase pe seama fetei explicaţiile, taman ieri o agrăiesc eu pe fimea : Fat-ăi ! zic...

— Prietene, îl întrerupse prinţul, las-o să vorbească pe copila ta, dacă nu te superi ; nu avem amîndoi decît de cîştigat.

— Aşa ! agrăieşte fat-ăi ! agrăieşte !

— Aşa că, ieri, tatăl meu şi-a zis : „Ia te uită, dacă aş lua măgarul şi l-aş încărca cu varză, morcovi şi sălăţi ca să le ducem în tabără ? Poate că le-ar face plăcere regelui Spaniei şi prinţului de Savoia să mănînce iarbă proaspătă.”

— Păi cum, jău aşa !, 'bucură ea şi Joiana noaştră să mănînce iarb-verde, d-apoi craiul şi princhipii ?

— Dacă mai vorbeşti mult, prietene, spuse surîzind Emmanuel-Philibert, cred că am să sfîrşesc prin a te înţelege ; dar n-are a face, prefer să mă înţeleg cu fiica dumitale... Urmează, frumoaso, urmează !

— Aşa că, azi dimineaţă în zori, urmă fata, eu şi cu tata am coborît în grădină, am cules cele mai proaspete şi mai frumoase legume pe care le-am găsit, le-am încărcat pe măgar şi am venit... Oare am făcut rău, monseniore ?

— Dimpotrivă, copila mea, aţi avut o idee foarte bună !

— De ! aşa credem şi noi, monseniore... Dar cum am ajuns în tabără soldaţii au şi dat năvală pe bietul nostru măgar. Zădarnic le spunea tata : „Dar sînt pentru Maiestatea Sa regele Spaniei ! dar sînt pentru monseniorul prinţ de Savoia !” că n-au vrut să ştie de nimic. Atunci am început a striga şi măgarul nostru a început a zbiera. Dar cu toate răcnetele noastre şi ale lui Cadet, eram pe cale să fim prădaţi... fără să mai spun ce mi s-ar fi putut întîmpla mie...

cînd omul acela cumsecade, ce s-a dus să se aşeze acolo, a sărit în ajutorul nostru şi a făcut isprava pe care o vedeţi.

— Da, straşnică ispravă ! zise Emmanuel-Philibert clătinînd din cap ; doi oameni ucişi şi vreo patru, cinci răniţi, pentru cîteva nenorocite de legume !... Dar n-are a face, intenţia lui a fost bună. De altfel, se află sub ocrotirea unui prieten de-al meu ; totul este deci în regulă.

— Atunci, monseniore, nu vom păţi nimic că am venit în tabără ? întrebă cu sfială cea pe care tatăl ei o numise Yvonnette.

— Nu, drăguţa mea, nu, dimpotrivă !

— Vedeţi, monseniore, urmă ţărăncuţa, sîntem osteniţi căci am făcut cinci leghe pînă la tabără şi n-am vrea să ne pornim la drum pînă nu se domoleşte căldura.

— Veţi pleca cînd veţi voi, zise prinţul, şi cum intenţia bună trebuie răsplătită la fel de bine ca şi fapta, ba chiar mai bine ca fapta, dacă-i cu putinţă, iată trei monede de aur pentru povara măgarului.

Întorcîndu-se apoi spre cîţiva oameni ce se adunaseră de curiozitate în jurul său :

— Gaetano, spuse el, vei duce proviziile acestea la cantina regelui Spaniei ; şi vei ospăta cît vei putea mai bine cu mîncare şi băutură pe aceşti oameni de treabă, avînd grijă să nu le facă nimeni vreun rău.

Apoi, cum ora întrunirii consiliului ce trebuia să aibă loc în cortul regelui Spaniei se apropia şi cum din toate direcţiile taberei comandanţii începuseră a se îndrepta spre cortul acela, Emmanuel-Philibert intră într-al lui pentru a se asigura că pansarea prietenului său Scianca- Ferro se sfîrşise şi nu observă — atît de preocupat era de asta — zîmbetul ironic pe care ţăranul şi fiica lui îl schimbau cu un individ avînd o înfăţişare foarte suspectă, ce se apropia lustruind cu înverşunare brasardele armurii conetabilului de Montmorency.

XXIII.UNDE YVONNET ADUNĂ TOATE INFORMAŢIILE DORITE

Pretextul ales de ţăranul picard şi fiica lui pentru a intra în tabăra spaniolă, presupunînd că fusese un pretext, era perfect ales ; de altfel s-a văzut că Emmanuel- Philibert apreciase atenţia zarzavagiului de a-i aduce lui şi regelui Spaniei legume proaspete.

Într-adevăr, după spusele lui Mergey, unul din curtenii domnului de la Rochefoucauld luat prizonier în bătălia de la Saint-Laurent şi dus chiar în acea seară în tabăra spaniolă, nu era belşug de bucate la masa ducelui de Savoia ; mai întîi că fusese pus la regim de apă, ceea ce era împotriva obiceiului său, lucru care-l întristă foarte. E-adevărat că nici stăpînul său, domnul conte de la Rochefoucauld, nu era mai bine tratat : „Drept hrană n-aveau toţi şapte cîţi erau la masă — spune acelaşi Mergey, atît de întristat că era ţinut la regim de apă — decît un boţ de carne de vacă mare cît pumnul pe care îl puneau într-o oală plină cu apă, fără sare, fără slănină, fără verdeţuri şi cînd se aşezau la mîncare aveau dinainte nişte străchinuţe de tablă pe care le umpleau cu fiertura aceea, iar bucăţica de vacă era tăiată în atîtea aşchioare, cîţi oameni se aflau la masă, şi o mîncau cu o fărîmă de pîine.” Dacă şefii erau constrînşi la asemenea abstinenţă, nu este deloc de mirare că soldaţii şi mai puţin favorizaţi tăbărîseră pe măgarul încărcat cu alimente pe care l-ar fi despuiat poate, cu toate sforţările lui Heinrich Scharfenstein, ale ţăranului şi ale fiicei sale, dacă Emmanuel-Philibert atras de zgomot n-ar fi ieşit din cort, ca un împăciuitor, pentru a restabili ordinea în acea încăierare.

Deşi se aflau sub protecţia specială a lui Gaetano, ţăranul şi mai ales fiica lui păreau că nu-şi pot veni în fire din spaima pe care o trăseseră ; numai măgarul, ce se vede că avea o fire mai puţin impresionabilă, cînd se văzu liber se apucă voios să culeagă legumele de tot felul împrăştiate pe jos în focul bătăliei.

Aşa că abia după ce-l văzură pe Emmanuel-Philibert ieşind a doua oară din cort, depărtîndu-se şi dispărînd în direcţia aşezării regelui Spaniei, ţăranul şi fata lui părură că se mai liniştesc puţin — deşi, după cele petrecute, prinţul fiind ocrotitorul lor, ar fi trebuit, dimpotrivă, în mod normal să-i prefere prezenţa în loc de absenţa ; dar nimeni nu-şi dădu seama de această ciudăţenie. În afară de lustruitorul armurii

conetabilului care îl privea pe prinţ îndepărtîndu-se cu aceeaşi atenţie cu care păreau că-l urmăresc în acea acţiune ţăranul şi fata. Cît despre Heinrich Sharfenstein se întorsese să se aşeze din nou pe banca părăsită cînd sărise în ajutorul celor două victime ale brutalităţii soldaţilor spanioli şi căzuse din nou în profunda tristeţe ce părea că-l mistuie.

Cîţiva curioşi se mai învîrteau încă în jurul ţăranului şi-a fetei, părînd a-i stînjeni foarte mult cu prezenţa lor, dar Gaetano veni să-i scoată din încurcătură poftindu-i să intre, împreună cu măgarul, în locul împrejmuit cu palisade aflat lîngă cortul prinţului de Savoia.

Trebuiau să descarce acolo de pe măgar preţioasele provizii şi să primească hrana pe care generosul prinţ, ca toată lipsa ce domnea, poruncise să le fie servită.

După ce descărcă legumele, ţăranul primi de la Gaetano o pîine, o bucată de friptură rece şi un ulcior de vin. I se da, după cum se vede, mai mult decît porţia la care aveau dreptul contele de la Rochefoucauld şi cei şase gentilomi, prizonieri împreună cu el.

Aşa că — fără îndoială pentru a nu se mai expune la alte neajunsuri stîrnind poftele soldaţilor — ţăraniii şi fata ieşiră cu multă fereală, privind la dreapta şi la stînga, pentru a se asigura că nedoriţii şi curioşii se împrăştiară şi dispăruseră.

Nu mai rămăsese pe cîmpul de bătălie, de unde morţii şi răniţii fuseseră ridicaţi în prezenţa lui Emmanuel- Philibert, decît lustruitorul conetabilului ce lustruia brasardele mai înverşunat ca niciodată şi Heinrich Scharfenstein, ce nu făcuse nici o mişcare cît lipsise ţăranul şi fata.

Yvonnette se îndreptă spre un mic hambar izolat, în vreme ce tatăl ei, recunoscător pentru binele ce i-l făcuse uriaşul, se apropia de Heinrich Scharfenstein pentru a-l pofti să le onoreze cina oferită cu atîta mărinimie de ducele de Savoia ; dar Heinrich clătină doar din cap, îngînînd cu un oftat :

— Te cant Frantz ezte mort, eu nu avut te loc foame :

Ţăranul se uită cu tristeţe la Heinrich şi, după ce schimbă o privire cu lustruitorul, se duse după fiică-sa care între timp aranjase masa pe o ladă de ovăz şi instalată pe un maldăr de paie aştepta pe autorul zilelor ei.

Abia începuseră să îmbuce cînd o umbră se lăsă peste masa improvizată ; era umbra neobositului lustruitor.

— Ei drăcie ! rosti el, ce lux ! îmi vine să-l aduc pe domnul conetabil să prînzească cu voi.

— Ba nicidecum ! răspunse ţăranul într-o franceză perfectă ; ar înfuleca el singur tot tainul nostru !

— Fără să mai pui la socoteală, adăugă ţărăncuţa, că o fată cinstită o poate păţi rău, după cît se spune, dacă se nimereşte în tovărăşia bătrînului soldăţoi.

— Da, mai cu seamă că tu tare te mai temi de soldăţoi, bătrîni ori tineri ! Ei, fir-ar să fie ! ce pumn straşnic i-ai repezit Spaniolului care voia să te sărute ! începusem eu a bănui cine erai, dar abia după acel pumn magistral te-am recunoscut... Ia spuneţi, ce interes aşa grozav vă face să riscaţi spînzurătoarea ca spioni, venind în tabăra golanilor ăstora de Spanioli ?

— În primul rînd voiam să aflăm ştiri despre tine, dragă Procope, precum şi despre ceilalţi camarazi ai noştri, zise ţăranca.

— Sînteţi prea amabilă domnişoară Yvonnette, şi dacă binevoiţi a umple cel de al treilea pahar care se pare că l-aţi adus anume pentru mine, să bem mai întîi în sănătatea slugii domniei-voastre ce se prezintă, după cum se vede, foarte bine, apoi în sănătatea celorlalţi prieteni ai noştri care din nefericire n-o duc toţi aşa de bine ca noi.

— Iar eu, zise Yvonnet (căci, fără îndoială, aventurierul nostru a fost recunoscut, cu tot costumul sub care se ascundea şi silaba ce şi-o adăugase numelui) îţi voi spune, la rîndul meu, ce mă aduce aici ; iar tu ai să mă ajuţi cît poţi să-mi îndeplinesc misiunea.

Şi turnîndu-i cu generozitate lui Procope un pahar plin ochi cu vin, Yvonnet aşteptă cu oarecare nelinişte veştile cerute.

— Ah ! făcu Procope cu un plescăit din limbă care la băutorii inteligenţi înseamnă întotdeauna discursul funebru al paharului de vin pe care l-au dat pe gît, mai ales cînd vinul este bun; ah ! ce plăcere să-ţi regăseşti un vechi prieten !

— Vorbeşti de vin, ori de mine? întrebă Yvonnet.

— De amîndoi... Dar să ne reîntoarcem la camarazii noştri ; Maldent care-i aici ţi-a şi dat probabil toate

informaţiile ce le doreşti despre Pilletrousse, Lactance şi el, căci, adăugă Procope, am auzit că aţi fost înmormîntaţi împreună.

— Da, răspunse Maldent, şi trebuie să mai adaug că, spre marea noastră îngrijorare, am rămas în mormînt cu două zile mai mult ca Domnul Nostru Isus Hristos !

— Dar aţi ieşit cu bine de acolo, asta-i principal ! Vrednici iacobini ! Şi cum vă hrăneau în timpul decesului?

— Cît puteau de bine, trebuie să recunosc spre lauda lor, şi niciodată vreun mort, nici chiar soţul matroanei din Efes n-a fost îngrijit cu atîta rîvnă.

— Şi Spaniolii nu v-au vizitat în cavou ?

— I-am auzit de vreo două, trei ori coborînd scările, dar văzînd şirul acela lung de sicrie luminate de o singură lampă s-au retras şi cred că dacă ar fi intrat şi ne-ar fi trăsnit prin cap să ridicăm capacul sicrielor în care ne aflam, s-ar fi înspăimîntat mai tare decît noi.

— Bun ! iată ce s-a întîmplat cu trei, ba chiar cu patru, deoarece te văd pe picioare şi lustruind armura conetabilului.

— Da, şi ghiceşti, nu-i aşa ? deoarece cunosc limba spaniolă am fost luat drept prieten al învingătorilor; apoi m-am strecurat pînă la cortul monseniorului şi mi-am reluat treaba întreruptă cincisprezece zile înainte şi la fel cum nimeni nu s-a sinchisit de plecarea mea, nimeni nu s-a sinchisit nici de întoarcere.

— Dar Frantz ? dar Malemort ?

— Uite colo la bietul Heinrich care plînge şi ai să-ţi dai seama ce s-a întîmplat cu Frantz.

— Cum naiba a putut fi ucis de un om asemenea uriaş întrebă Yvonnet cu un suspin adînc, căci vă amintiţi ce caldă prietenie se legase între cei doi germani şi cel mai tînăr dintre aventurieri.

— De asta, răspunse Procope, nici n-aş spune că a fost ucis de un om, ci de un diavol împieliţat căruia i se spune Sfarmă-Fier ; un scutier care-i frate de lapte şi prieten cu ducele de Savoia. Unchiul şi nepotul se aflau la douăzeci de paşi unul de altul, apărînd a unsprezecea breşă, mi se pare. Acest Sfarmă-Fier, căruia i se mai spune Scianca-Ferro, l-a atacat pe nepot. Bietul Frantz mai ucisese pînă atunci vreo douăzeci de oameni, era puţin obosit şi a întîrziat să pareze;

spada i-a tăiat casca şi i-a despicat capul pînă la ochi ! şi trebuie să spun, spre lauda lui, că ţeasta era aşa de tare încît, cu toate sforţările blestematului, Sfarmă-Fier n-a izbutit să smulgă spada din rană. Pe cînd se înverşuna s-o recapete, unchiul a observat ce se petrece şi, dîndu-şi seama că nu mai are timp să vină în ajutorul nepotului, a aruncat cu toată puterea ghioaga să facă treaba în locul lui. Ghioaga a nimerit drept la ţintă armura, carnea şi chiar coastele, după cît am auzit. Dar era prea tîrziu : Frantz căzuse într-o parte şi Sfarmă-Fier în cealaltă. Numai că Frantz căzuse fără să rostească o vorbă, pe cînd Sfarmă-Fier căzînd avusese timp să spună : „Să nu i se facă niciun rău celui ce m-a pocnit cu ghioaga în coaste... Dacă scap, doresc să fac cunoştinţa acestei vrednice catapulte!” Apoi a leşinat, dar dorinţa i-a fost respectată. L-au prins pe Heinrich Scharfenstein viu, treabă ce n-a fost deloc grea deoarece, cînd l-a văzut pe nepotul său căzînd, s-a dus de-a dreptul la el şi aşezîndu-se pe breşă i-a tras afară din ţeastă spada, i-a scos coiful şi i-a aşezat capul pe genunchii lui, fără să-i mai pese de cele ce se petreceau în jur. Ori, cum el cu nepotul său eram ultimii apărători ai breşei, dacă nepotul murise şi unchiul se aşezase jos, lupta încetase. Îl înconjurară deci pe bietul om şi-l somară să se predea, avertizîndu-l totodată că nu i se va face niciun rău. „Am za viu dezbarţit de gobil al meu ?” a întrebat el. — Nu, i s-a răspuns. — „Ei pine, adungi ma bredau ; vageţi gu mine ge freţi.” Într-adevăr s-a predat şi luînd în braţe trupul lui Frantz a urmat pe cei ce-l duceau la cortul ducelui de Savoia. Pe mort l-a păstrat o zi şi o noapte, apoi i-a săpat o groapă pe malul rîului, l-a îngropat şi, ţinîndu-şi făgăduiala că nu va fugi, s-a reîntors la locul lui, pe banca unde l-aţi văzut... Se zice, însă, că de la moartea lui Frantz n-a mai mîncat şi n-a mai pus strop de apă în gură.

— Bietul Heinrich ! murmură Yvonnet, pe cînd Maldent, ori că era mai puţin sensibil, ori că voia, dimpotrivă, să împiedice conversaţia de a aluneca spre sentimentalism, întrebă :

— Dar Malemort, sper că de astă dată a avut un sfîrşit demn de el ?

— Ba iată că te înşeli, răspunse Procope ; Malemort s-a ales cu încă două răni, ceea ce face, împreună cu cele vechi,

douăzeci şi şase exact şi cum a fost luat drept mort ca toţi morţii, l-au aruncat în rîu ; se pare însă că răceala apei l-a făcut să-şi vină în simţiri, căci ducîndu-mă să adăp calul domnului conetabil la Somme, am auzit gemetele unui biet nenorocit. Apropiindu-mă, l-am recunoscut pe Malemort.

— Care nu mai aştepta decît un prieten pentru a-şi da sufletul în braţele lui ?

—Nicidecum !... care n-aştepta decît un umăr de care să se sprijine pentru a se înălţa spre viaţă, cum ar fi spus poetul nostru Fracasso, singurul despre care nu-ţi pot da veşti.

— Aflaţi atunci, rosti Yvonnet încă înfiorîndu-se, că a binevoit să mi le dea, mie, chiar el în persoană.

Şi pălind, deşi era ziua în amiaza mare, Yvonnet le povesti ce i se întîmplase în noaptea din 27 spre 28 august.

Tocmai îşi termina istorisirea, cînd o mare mişcare vesti sfîrşitul conferinţei ce avusese loc în cortul regelui Spaniei.

Toate căpeteniile oştirilor spaniole, flamande şi engleze se întorceau într-adevăr la locuinţele lor respective, che-mindu-şi, ca nişte oameni grăbiţi să transmită ordinele primite, soldaţii ori oamenii suitei pe care-i întîlneau în drum, şi toţi păreau cam indispuşi.

Un moment mai tîrziu reapăru la rîndul său şi Emmanuel-Philibert ; ieşea ca şi ceilalţi din cortul regelui Spaniei, numai că el părea mult mai prost dispus decît ceilalţi.

— Gaetano, strigă el de departe majordomului cum îl zări, dă ordin să se strîngă corturile, să se încarce bagajele şi să se pună şeile pe cai.

Acea poruncă arăta că plecau, dar îi lăsa pe aventurierii noştri cu totul nelămuriţi asupra drumului pe care vor porni. Foarte probabil că Parisul era ameninţat, dar pe ce cale va porni spre Paris armata inamică ? Va înainta prin Ham, Noyon şi Picardia, urmînd cursul rîului Somme, sau prin Laon, Soissons şi Ile-de-France, ori, în sfîrşit, prin Châlons şi Champagne ? Pe cele trei drumuri, după cum se ştie — în afară de cele cîteva trupe grupate în jurul ducelui de Nevers la Laon şi fortăreţele Ham şi la Fère, ce puteau fi uşor ocolite — armata spaniolă n-avea de înfruntat nici o piedică.

Să afle pe care din cele trei drumuri va înainta armata spaniolă era foarte important pentru Yvonnet.

Procope înţelegînd că asta trebuie rezolvat cît mai grabnic, înşfăcă ulciorul cu vin, aproape pe trei sferturi gol şi, ducîndu-l la gură ca să nu mai piardă timpul, îl goli pînă la fund, după care o luă la goană spre cortul conetabilului, sperînd să afle acolo vreo noutate.

Presupusul ţăran şi presupusa ţărancă, sub pretext că vor să-şi scoată măgarul din învălmăşeală pentru a nu fi luat din greşeală odată cu celelalte animale de povară ale armatei princiare, intrară din nou în curte şi aşteptară — Maldent ţinînd pe Cadet de căpăstru şi Yvonnet călare pe samar cu cîte un picior în fiecare paner — ca din vreo vorbă indiscretă scăpată de slujitori să afle ceea ce voiau să ştie.

Indiscreţia nu se lăsă aşteptată.

Gaetano ieşi foarte agitat pentru a transmite conducătorilor de catîri, rîndaşilor şi grăjdarilor poruncile primite şi dădu cu ochii de ţăran şi de fiică-sa.

— A ! sînteţi încă aici, oameni buni ? întrebă el.

— Da, răspunse Yvonnette, considerată ca singura ce ştia limba franceză ; tata aşteptă să afle unde va trebui să aducă legumele de-acum înainte.

— Hm-da ! îi convine clientela, după cît se pare ! Ei bine, să vină la Catelet pe care îl vom asedia.

— Mulţam, băetane ! Da ştiu că are ce trepăda gloaba noastr' ! Necum, om mere şi pîn' la Catelet.

— La Catelet! repetă Yvonnette cu voce scăzută. Drace ! întorc spatele Parisului ! Iată o veste mare de anunţat regelui Henric al II-lea !

Cinci minute mai tîrziu, cei doi aventurieri apucînd-o pe şosea ajungeau pe malul stîng al rîului Somme ; o oră mai tîrziu, Yvonnet, descotorosit de hainele de ţăran şi îmbrăcat cu costumul pe care i-l cunoaştem, galopa spre la Fère.

La orele trei după-amiază intra în castelul de la Compiègne fluturîndu-şi toca şi strigînd :

— Veste bună, veste mare ! Parisul este salvat!

XXIV.DUMNEZEU OCROTEŞTE FRANŢA

Într-adevăr, din momentul în care Filip al II-lea şi Emmanuel-Philibert se hotărîseră să nu mai meargă imediat asupra Parisului, Parisul era salvat.

Cum se putuse face o asemenea greşeală ? Din cauza caracterului nehotărît şi bănuitor al regelui Spaniei, ori mai degrabă era consecinţa acelei deosebite bunăvoinţi pe care a acordat-o întotdeauna Dumnezeu Franţei în clipele de mare cumpănă ?

Vă amintiţi de scrisoarea pe care o ţinea în mînă regele Filip al II-lea, atunci cînd sosise de la Roma don Luis de Vargas, secretarul ducelui de Alba. Scrisoarea era de la episcopul de Arras, unul din sfetnicii lui Filip al II-lea în care acest prinţ atît de bănuitor avea cea mai mare încredere.

Filip al II-lea trimisese un mesager care să-i ceară sfatul asupra măsurilor de luat după bătălia de la Saint- Laurent şi a hotărîrilor ce vor trebui luate după cucerirea Saint-Quentin-ului, dacă Saint-Quentin, cum era de prevăzut, va cădea în mîinile Spaniolilor. Episcopul, aşa cum era de aşteptat, răspunsese ca un om al bisericii, nu ca un ostaş.

Cardinalul Granvelle, în colecţia documentelor sale de stat, ne-a păstrat acea scrisoare ce a jucat un rol atît de important în destinul Franţei.

Ne vom mulţumi să extragem fragmentul următor, chiar cel pe care îl citea cu atîta atenţie Filip al II-lea, cînd intrase don Luis de Vargas.

„N-ar fi prudent să se mai încerce vreo acţiune împotriva Francezilor pînă la sfîrşitul anului, sezonul precum şi regiunea fiind nefavorabile ; ar putea compromite avantajele obţinute şi reputaţia armatei spaniole. Cel mai bun lucru ar fi să ne mărginim a hărţui pe inamic, incendiind şi pustiind regiunea de dincolo de Somme.”

Episcopul de Arras era deci de părere că, deşi fuseseră obţinute două victorii, a bătăliei de la Saint Laurent şi a cuceririi Saint-Quentin-ului, regele Spaniei nu trebuia să pătrundă mai adînc în inima Franţei.

Deşi mai neclar pentru ceilalţi, avizul ducelui de Alba era la fel de limpede pentru Filip al II-lea.

„Sire, amintiţi-vă de regele Tarquinius doborînd cu băţul macii cei mai înalţi din grădina sa !”

Acesta era sfatul acelui comandant-ministru al cărui sumbru geniu se potrivea atît de bine cu caracterul teribil al urmaşului lui Carol al V-lea, încît părea că mînia cerească îl crease pe Filip al II-lea pentru ducele de Alba şi pe ducele de Alba pentru Filip al II-lea.

Ori, macul al cărui cap se înălţa atît de repede nu era oare Emmanuel-Philibert ?

E adevărat, crescînd pe cîmpurile de bătălie şi udat de glorie, se înălţa foarte repede ; dar, cu cît era mai mare prestigiul pe care îl căpăta prinţul de Savoia, cu atît mai de temut era acel prestigiu.

Dacă, după victoria de la Saint-Laurent şi cucerirea Saint-Quentin-ului, s-ar merge asupra Parisului şi Parisul ar cădea la rîndu-i în mîinile lui Emmanuel-Philibert, ce răsplată ar putea fi demnă de asemenea serviciu ? Ar fi de-ajuns oare să-i redea fiului ducelui Carol ţinuturile ce-i fuseseră răpite ? De altfel, era oare în interesul lui Filip al II-lea, care stăpînea o parte din ele, să i le redea ? După ce i se va da Piemontul, cine putea garanta că nu va lua Milano şi după Milano, regatul Neapolelui, cele două posesiuni ale coroanei Spaniei din Italia care, din pricina pretenţiilor pe care le avea Franţa asupra lor, costaseră atîta sînge pe Ludovic al XII-lea şi pe Francisc I, fără ca aceştia să fi putut, nu spunem să le cucerească, ci să le păstreze. De ce nici Ludovic al XII-lea, nici Francisc I, primul după ce ocupase Neapolul şi celălalt după ce ocupase Milano, nu le putuseră păstra ? Din pricină că nici unul, nici celălalt n-aveau rădăcini în Italia ; din pricină că erau siliţi să-şi aducă ajutoare de dincolo de munţi. — Dar va fi acelaşi lucru cu un prinţ ce, dimpotrivă, se va bizui pe versantul oriental al Alpilor şi va vorbi aceeaşi limbă cu Milanezii şi Napolitanii ? Acel om, în loc să fie pentru Italia un cuceritor, nu va fi oare un eliberator ?

Iată uriaşa fantasmă care, asemenea colosului de la Capul Furtunilor, se ridicase între Saint-Quentin şi Paris.

Drept urmare, împotriva părerii tuturor şi mai ales a lui Emmanuel-Philibert care propunea să se meargă direct asupra capitalei fără a-i lăsa timp să răsufle lui Henric al II-lea, Filip declarase că armata victorioasă nu va mai face nici un pas înainte, mulţumindu-se în această campanie să asedieze Catelet, Ham şi Chauny, în timp ce se vor reface zidurile

Saint-Quentin-ului, pentru ca acest oraş să devină bulevardul cuceririlor armatei Spaniole.

Iată ştirea — nu în toate detaliile ei, dar cu toate probabilităţile — pe care o aducea Yvonnet regelui Henric al II-lea, făcîndu-l să strige cu atîta încredere: „Parisul este salvat!”

La acea veste, aproape de necrezut pentru Henric, noi ordine se încrucişară în toate direcţiile de la Compiègne la Laon, de la Laon la Paris şi de la Paris în Alpi.

Se dădu un decret prin care toţi soldaţii, nobili, sau toţi cei care au mai fost sub arme, sau erau în stare să poarte arma, să se prezinte la Laon, la domnul de Nevers, locotenent-general al regelui, de nu, vor fi sancţionaţi cu pedeapsă corporală ori cu pierderea titlului de nobleţe.

Dandelot primi ordin să plece în micile cantoane şi să grăbească înrolarea celor patru mii de elveţieni, aşa cum fusese hotărît.

Doi colonei germani, Rockrod şi Reiffenberg, aduseră prin Alsacia şi Lorena patru mii de oameni recrutaţi de ei de pe malurile Rinului.

Se ştia că opt mii de oameni ai armatei din Italia trecuseră Alpii şi soseau în marş forţat.

În acelaşi timp — parcă pentru a-l linişti pe Henric care, deşi inamicul făcuse o incursiune pînă la Noyon, nu părăsise Compiègne — se află că se iviseră mari neînţelegeri între englezi şi spanioli la asediul oraşului Catelet.

Englezii, jigniţi de atitudinea trufaşă a spaniolilor ce-şi atribuiau toată gloria bătăliei de la Saint-Laurent şi tot succesul asediului de la Saint-Quentin, cereau să se retragă. În loc să încerce o apropiere între cele două popoare, Filip al II-lea, părtinitor faţă de spanioli, dădu dreptate acestora, îngăduind englezilor să plece, ceea ce şi făcură chiar în ziua cînd primiră permisiunea. Peste opt zile se revoltară şi germanii, jigniţi că regele Filip al II-lea şi Emmanuel-Philibert profitaseră numai ei de răscumpărarea prizonierilor de la Saint-Quentin. Ca urmare a acestei certe, trei mii de germani dezertară din armata spaniolă şi, angajaţi imediat de ducele de Nevers, trecură din serviciul regelui Spaniei într-al regelui Franţei.

Toate trupele aveau să se întîlnească în oraşul Compiègne, pe care domnul de Nevers îl fortificase cu cea mai mare grijă, construind la adăpostul artileriei o tabără întărită atît de spaţioasă, că ar fi putut adăposti o sută de mii de oameni.

În sfîrşit, în ultimele zile ale lui septembrie se zvoni dintr-odată în Paris că ducele Francisc de Guise sosise cu cai de poştă din Italia.

A doua zi, o strălucită cavalcadă condusă chiar de duce, avînd la dreapta sa pe domnul cardinal de Lorena, la stînga pe domnul de Nemours şi în urmă două sute de gentilomi purtînd culorile lui, ieşi din palatul Guise, o luă pe bulevarde şi întorcîndu-se pe cheiuri şi pe la primărie stîrni entuziasmul parizienilor care crezură că nu mai au de ce se teme dacă ducele lor prea-iubit se întorsese.

În aceeaşi seară se vesti în sunet de trompete, pe la toate răspîntiile Parisului, că domnul duce Francisc de Guise era numit locotenent-general al regatului.

Poate că regele Henric al II-lea săvîrşise cu asta o mare greşeală, uitînd de sfatul pe care i-l dăduse părintele său pe patul de moarte, să aibă grijă mai întîi de toate să nu ridice prea sus casa de Guise ; dar situaţia era disperată şi sfatul acesta înţelept fu neglijat.

A doua zi, la 29 septembrie, ducele plecă spre Compiègne şi în aceeaşi zi începu activitatea noii lui funcţiuni, trecînd în revistă trupele adunate ca prin minune în tabăra întărită.

În seara de 10 august nu mai rămăseseră poate în tot regatul — socotind şi garnizoanele oraşelor — nici zece mii de oameni în stare să poarte arme; în plus, acei zece mii de oameni erau aşa de descurajaţi, că la prima lovitură de tun erau gata, cei care se aflau în cîmp deschis să fugă, cei care păzeau oraşele să deschidă porţile ; la 30 septembrie, ducele de Guise trecea în revistă o armată de aproape cincizeci de mii de oameni, adică cu o treime mai puternică decît armata regelui Spaniei după cearta cu englezii şi despărţirea de germani. Oastea era frumoasă, plină de entuziasm şi cerea insistent să pornească asupra inamicului.

Fericită ţară cea în care nu-i nevoie decît să baţi cu piciorul în pămînt, în numele monarhiei ori în numele naţiunii, pentru a face să răsară armate !

În sfîrşit, la 26 octombrie, se află că regele Filip, urmat de ducele de Savoia şi întreaga curte, părăsise Cambray pentru a se întoarce la Bruxelles, socotind campania terminată.

Atunci, toată lumea putu spune nu numai cum stri- gase Yvonnet intrînd în curtea de la Compiègne : „Veste mare ! Parisul este salvat!” ci mai mult : „Veste mare ! Franţa este salvată !”

PARTEA A TREIA

I.O AMINTIRE ŞI O FĂGĂDUIALĂ

Se scursese un an de cînd regele Filip al II-lea, retrăgîndu-se de la Cambray la Bruxelles şi declarînd terminată campania din 1557, făcuse pe douăzeci şi cinci de milioane de oameni să scoată strigătul de bucurie : „Franţa este salvată !”

Am spus ce meschine socoteli îl opriseră, după cît se pare, să-şi continue cuceririle ; vom găsi îndată la curtea regelui Henric al II-lea o nenorocită situaţie asemănătoare hotărîrii egoiste care, după cum am văzut, îl mîhnise într-atît pe Emmanuel-Philibert.

Supărarea ce-l cuprinsese pe ducele de Savoia, văzîndu-se oprit pe malul drept al rîului Somme, fusese sporită de faptul că bănuise cu uşurinţă pricina acelei hotărîri ciudate, rămasă tot atît de inexplicabilă pentru unii istorici moderni, cum fusese pentru istoricii antici vestita oprire a lui Hanibal la Capua.

De altfel, mari evenimente cu care sîntem siliţi să-l punem la curent pe cititor, se petrecuseră în anul acela.

Cel mai însemnat dintre ele a fost, fără îndoială, reluarea oraşului Calais englezilor de către ducele Francisc de Guise. După dezastruoasa bătălie de la Crécy, care adusese Franţa tot atît de aproape de marginea prăpas- tiei ca cea de la Saint-Quentin, Eduard al III-lea venise să atace Calais pe mare şi pe uscat ; pe mare, cu o flotă de optzeci de corăbii şi pe uscat cu o armată de treizeci de mii de oameni. Deşi apărată de o garnizoană puţin numeroasă, dar sub comanda lui Jean de Vienne, unul din cei mai viteji comandanţi din timpul său, Calais nu se predase decît după un an de asediu şi după ce locuitorii mîncaseră şi ultima bucăţică de piele din oraş.

Din acele vremuri, adică de două sute zece ani, englezii, cum fac şi astăzi cu Gibraltarul, n-avuseseră grijă decît de un lucru : să facă oraşul Calais de necucerit şi credeau că

reuşiseră atît de bine, încît spre sfîrşitul secolului precedent puseseră să se graveze deasupra porţii principale a oraşului o inscripţie ce se putea traduce prin următoarele patru versuri :

Trei sute optzeci de zile Calais asediat,
De la Valois învinsul englezii l-au luat.
Cînd fierul ca şi pluta pe apă va veni,
Atunci Valois Calais îl va recuceri.

Ori, oraşul acesta pe care englezii l-au cucerit în trei sute optzeci de zile de la Filip de Valois şi pe care urmaşii învingătorului de la Cassel şi învinsului de la Crécy n-aveau să-l poată recuceri decît atunci cînd plumbul va merge pe apă ca pluta, ducele de Guise îl ocupase — nu printr-un asediu obişnuit, ci printr-un fel de atac prin surprindere — în opt zile.

Apoi, după Calais, ducele de Guise recucerise Guines şi Ham, iar ducele de Nevers Herbeumont; în aceste patru cetăţi, în care se cuprinde şi Calais, englezii şi spaniolii lăsaseră trei sute de tunuri de fontă şi două sute nouăzeci de tunuri de fier.

Poate cititorii noştri, cînd vorbim despre acei viteji ce luptau cu înverşunare pentru a repara eşecurile din anul precedent, se vor mira că nu aud pomenindu-se, nu numele conetabilului şi al lui Coligny — se ştie că amîndoi erau prizonieri — dar pe al lui Dandelot, nu mai puţin ilustru, nu mai puţin francez, mai ales.

Numele lui Dandelot era într-adevăr singurul care ar fi putut umbri pe al ducelui de Guise, rivalizînd ca geniu şi curaj cu-al său.

Este ceea ce înţelesese cardinalul de Lorena, atît de preocupat de faima familiei sale, toată aşezată deocamdată pe umerii fratelui său, încît era în stare de orice, chiar de o crimă, pentru a îndepărta un om ce-ar sta în calea faimei lor.

Ori, a împărţi prietenia regelui şi recunoştinţa Franţei cu ducele de Guise însemna, pentru cardinalul de Lorena, să te aşezi în calea ascensiunii trufaşei case a cărei reprezentanţi în curînd aveau să pretindă că sînt pe picior de egalitate cu regii Franţei şi care poate nici nu s-ar fi mulţumit numai cu acea egalitate, dacă peste treizeci de ani, Henric al III-lea n-ar fi

dărîmat, cu pumnalul celor Patruzeci-şi-Cinci, acea faimă imprudent înălţată de Henric al II-lea.

Conetabilul şi amiralul prizonieri, un singur om, cum am mai spus, îngrijora pe cardinalul de Lorena ; omul acela era Dandelot, aşa că Dandelot trebuia să dispară.

Dandelot aparţinea religei reformate şi cum voia să-l atragă şi pe fratele său, încă şovăitor, de partea credinţei noi, îi trimisese la Anvers, unde-l ţinea prizonier regele Spaniei, cîteva *cărţi de la Geneva,* cu o scrisoare în care îl îndemna să părăsească erezia papală pentru învăţătura luminată a lui Calvin.

Acea scrisoare a lui Dandelot din nefericire căzu în mîinile cardinalului de Lorena.

Era tocmai epoca în care Henric al II-lea lua cele mai aspre măsuri împotriva protestanţilor. De mai multe ori îi fusese denunţat Dandelot ca fiind întinat de erezie ; el însă nu voise să creadă acea învinuire, ori se prefăcuseră că nu crede, atît de mult îl costa să îndepărteze de lîngă dînsul un om crescut la curtea sa de la vîrsta de şapte ani şi care îşi plătise cu servicii atît de mari şi adevărate prietenia pe care i-o arăta regele.

Dar faţă de acea dovadă de erezie nu se mai putea preface că se îndoieşte.

Totuşi Henric declară că în această privinţă nici o dovadă, fie chiar scrisă de Dandelot, nu putea fi convingătoare pentru el şi că nu va pune temei decît pe însăşi mărturisirea învinuitului.

Drept care se hotărî să-l întrebe pe Dandelot, în faţa întregii curţi, despre noua lui credinţă.

Nevoind însă a-l lua prin surprindere, pofti pe cardinalul de Chatillon, fratele lui şi pe Francisc de Montmorency, vărul lui, să-l aducă pe Dandelot la casa de agrement a reginei, unde locuia atunci, lîngă Meaux, îngăduindu-i să răspundă în aşa fel încît să se poată dezvinovăţi în public.

Aşa că Dandelot a fost invitat de Francisc de Montmorency şi de Chatillon să se ducă la Monceaux — aşa se chema casa aceea de la ţară a reginei — şi să-şi pregătească apărarea, dacă nu găsea că-i nepotrivit pentru demnitatea lui să se apere.

Regele era la masă cînd i se anunţă că Dandelot sosise.

Henric îl primi foarte frumos, începînd prin a-l asigura că nu va uita niciodată remarcabilele servicii pe care i le făcuse, apoi atacînd chestiunea zvonurilor ce ieşiseră pe seama lui, îi spuse că era învinuit nu numai de-a gîndi ci şi de-a vorbit de rău sfintele taine ale religiei catolice ; apoi vorbind chiar mai deschis :

— Dandelot, îţi poruncesc să-mi spui aici părerea pe care o ai despre liturghie.

Dandelot care ştia dinainte ce durere va pricinui regelui, şi avînd pentru Henric foarte mare respect şi totodată o adîncă prietenie, îi răspunse cu umilinţă :

—Sire, n-aţi putea scuti pe un supus atît de profund devotat regelui său ca mine de a răspunde unei întrebări de pură credinţă, în faţa căreia, oricît de mare şi de puternic aţi fi, nu sînteţi decît un om de aceeaşi mărime şi forţă cu ceilalţi oameni ?

Dar Henric nu se ostenise atîta ca să dea acum înapoi, aşa că-i ordonă lui Dandelot să-i răspundă precis.

Văzînd atunci că nu-i chip să scape de întrebare, Dandelot răspunse :

— Sire, stăpînit de simţămintele celei mai vii recunoştinţe pentru toate binefacerile cu care a avut plăcere Maiestatea Voastră să mă copleşească, sînt gata să-mi dau viaţa şi să-mi sacrific averea în slujba sa ; dar, deoarece mă siliţi să vă fac o mărturisire în privinţa religiei, nu recunosc alt stăpîn decît pe Dumnezeu şi conştiinţa nu mă lasă să vă ascund simţămintele mele. Drept care, Sire, nu mă tem a spune sus şi tare că liturghia nu numai că-i un lucru pe care nu l-a recomandat nici Domnul nostru Isus, nici apostolii săi, ci-i numai o nevrednică născocire a oamenilor.

La acea oribilă hulire, pe care cei mai habotnici hughenoţi o socoteau un adevăr ce nu se poate mărturisi în gura mare, regele tresări uimit, apoi trecînd de la uimire la mînie :

— Dandelot! strigă el, pînă astăzi te-am apărat împotriva celor ce te atacau, dar după o atît de mîrşavă erezie, îţi ordon să pleci din faţa mea, declarîndu-ţi că dacă n-ai fi într-o măsură elevul meu, ţe-aş străpunge pe loc cu sabia.

Dandelot rămînînd de un calm desăvîrşit, se înclină respectuos fără a răspunde teribilei apostrofe regale, apoi ieşi.

Dar Henric al II-lea nu-şi putuse păstra la fel sîngele rece. Cum căzu draperia de la uşa sufrageriei în urma lui Dandelot, porunci ofiţerului şef al garderobei regale, la Bordaisière, să-l aresteze imediat pe vinovat şi să-l ducă prizonier la Meaux.

Ordinul a fost executat ; dar asta nu era de-ajuns cardinalului de Lorena, care ceru regelui să-i fie luat lui Dandelot postul de colonel general al infanteriei franceze pe care îl avea şi să i se dea lui Blaise de Montluc, ce era foarte devotat casei Guise, deoarece fusese pajul lui René al II-lea, duce de Lorena.

Asta a fost răsplata primită de Dandelot pentru imensele servicii aduse regelui şi pe care regele promisese să nu le uite niciodată !

Se ştie cea care îl aştepta mai tîrziu pe fratele său, amiralul Coligny.

Iată de ce numele lui Dandelot nu era rostit printre toate acele nume ce răsăreau la tot momentul din lumina vreunei victorii.

De altfel, nici Emmanuel-Philibert nu rămăsese inactiv, ci luptase cu înverşunare împotriva acelui suprem efort al Franţei.

Bătălia de la Gravelines, cîştigată de contele Lamoral d'Egmont împotriva mareşalului de Termes, fusese una din zilele pe care Franţa trebuia s-o înscrie printre cele nenorocite.

Apoi, ca în acele dueluri în care doi adversari la fel de viteji, după ce s-au luptat cu arme egale, simţindu-se vlăguiţi de aceeaşi oboseală, fără a-şi spune nimic, fac un pas înapoi şi fără a se pierde din ochi se odihnesc rezemaţi de mînerul spadei, Franţa şi Spania, Guise şi Emmanuel-Philibert se opriseră să mai răsufle : ducele de Guise la Thionville, Emmanuel-Philibert la Bruxelles.

Cît despre regele Filip al II-lea, comanda în persoană armata Ţărilor-de-Jos, compusă din treizeci şi cinci de mii de oameni şi patrusprezece mii de cai, aşezată în campament pe rîul Anthée. — Acolo află de moartea reginei Angliei, soţia sa, ce se sfîrşise din pricina unei hidropizii pe care se încăpăţînase s-o creadă sarcină.

Iar armata principală a Franţei se retrăsese dincoace de Somme şi, la fel ca armata spaniolă şi şefii ei, sta pentru

moment inactivă. Era alcătuită, în afară de şaisprezece mii de francezi, din optsprezece mii de mercenari, douăzeci şi şase de mii de infanterişti germani şi şase mii de eleveţieni. Desfăşurată în linie de bătaie — ne informează Montluc — ocupa o leghe şi jumătate de teren şi trebuiau trei ore pentru a o înconjura.

În sfîrşit, Carol-Quintul, cum am spus în prima parte a acestei cărţi, murise la 21 septembrie 1558, în mănăstirea Saint-Just, în braţele arhiepiscopului de Toledo.

Şi cum evenimentele pămînteşti nu sînt decît o înlănţuire de contraste, tînăra regină Maria Stuart, în vîrstă de cincisprezec ani, se căsătorise cu delfinul Francisc, ce avea şaptesprezece.

Iată cum se prezentau afacerile politice şi particulare ale Franţei, Spaniei şi Angliei, prin urmare ale lumii, cînd într-o dimineaţă a lunii octombrie 1558, Emmanuel — îmbrăcat în cernitul strai de care vorbeşte Hamlet, doliu ce se întinde de la veşmînt la inimă, pe cînd dădea cîteva ordine militare lui Scianca-Ferro, acum complet însănătoşit de rana lui, şi pe care se pregătea să-l trimită curier la regele Filip — văzu intrînd în biroul său pe Leona care, la fel de frumoasă şi zîmbitoare în costumu-i obişnuit, nu-şi putea ascunde un aer de adîncă melancolie ce-i umbrea surîsul.

Am văzut că în toiul teribilei campanii din Franţa ce avusese loc în anul precedent, frumoasa fată dispăruse. Într-adevăr, pentru a nu fi expusă oboselii taberilor, luptelor şi asediilor, Emmanuel-Philibert stăruise ca Leoana să rămînă la Cambray ; dar după terminarea campaniei cei doi amanţi se regăsiseră cu o fericire mai mare cu o iubire mai adîncă ca niciodată şi cum, fie din oboseală, fie din dezgust, Emmanuel-Philibert nu prea luase parte la campania din 1558 pe care o dirijase de la Bruxelles, cei doi amanţi nu se mai despărţiseră.

Deprins să citească pe obrazul Leoanei cele mai ascunse gînduri din sufletul ei, Emmanuel-Philibert fu izbit de aerul melancolic ce stingea zîmbetul aproape silit al fetei.

Scianca-Ferro însă, mai puţin iscusit ca prietenul lui în descoperirea misterioaselor taine ale inimii, nu văzu în intrarea Leonei decît obişnuita ei apariţie zilnică în biroul prinţului şi după ce schimbă cu frumosul paj, al cărui sex nu mai era demult o taină pentru el — o strîngere de mînă,

jumătate respectoasă, jumătate prietenească, luă din mîna lui Emmanuel-Philibert depeşa pregătită şi se îndepărtă, sunîndu-şi zgomotos pintenii şi fredonînd nepăsător un cîntec picard.

Emmanuel-Philibert îl urmări cu ochii pînă la uşă şi după ce tînărul dispăru îşi întoarse spre Leona privirea îngrijorată.

Leona continua să surîdă ; sta în picioare, rezemată de un fotoliu ca şi cum fără sprijin picioarele-i nesigure n-ar fi putut-o ţine. Avea obrajii palizi, iar ochii îi străluceau de o ultimă lacrimă neştearsă bine.

— Ce are în dimineaţa asta copila mea iubită ? o întrebă Emmanuel-Philibert cu tonul acela de tandreţe părintească pe care îl adaugă iubirii bărbaţii, cînd trec de la tinereţe la vîrsta matură.

În adevăr, la 8 iulie 1558, Emmanuel-Philibert împlinise treizeci de ani. Ocrotit de nenorociri care-l siliseră să ajungă un om mare — ceea ce nu s-ar fi întîmplat poate dacă ar fi moştenit în linişte domeniile tatălui său, ducele, şi ar fi domnit nestingherit — Emmanuel-Philibert îşi cîştigase de la acea vîrstă tînără de treizeci de ani o faimă războinică ce rivaliza cu cele mai mari ale timpului său, adică cu a conetabilului, cu a ducelui de Guise, cu a amiralului şi cu a bătrînului mareşal Strozzi, care murise de curînd atît de glorios la asediul oraşului Thionville.

— Am a-ţi aminti ceva şi totodată a-ţi cere ceva, rosti cu voce melodioasă Leona.

— Leona ştie că dacă memoria mă înşeală, inima mi-e credincioasă. Să vedem mai întîi care-i amintirea, vom cunoaşte apoi şi cererea.

Şi pe cînd suna pentru a da poruncă uşierului să nu lase pe nimeni înăuntru, făcu semn Leonei să se aşeze pe un maldăr de perne de lîngă el ce era întotdeauna locul fetei cînd sta între patru ochi cu iubitul ei.

Leona se aşeză la locul ei obişnuit şi rezemîndu-şi coatele pe piciorul lui Emmanuel-Philibert şi capul în palme, îşi aţinti în ochii ducelui o privire nespus de dulce în care se putea citi iubire, ba chiar mai mult, un devotament fără de margini.

— Ei ? întrebă dulce cu un zîmbet în care se vădea îngrijorarea, după cum într-al Leonei se vădea melancolia.

— În ce zi a lunii sîntem astăzi, Emmanuel ? întrebă Leona.

— În 17 noiembrie, dacă nu mă înşel, răspunse ducele.

— Data nu aminteşte prea iubitului meu prinţ nici o aniversare ce merită să fie sărbătorită ?

Emanuel zîmbi mai sincer decît prima oară, căci memoria lui, mai bună decît o socotise, întorcîndu-se în urmă îi reconstituise în toate amănuntele evenimentul la care fădea aluzie Leona.

— Se împlinesc astăzi, zise el, douăzeci şi patru de ani de cînd, cam pe la ora cînd ne aflăm acum, dus de calul speriat la vederea unui taur furios, am găsit la cîteva sute de paşi de satul Oleggio, pe malul unui pîrîu afluent al Tessinului, o femeie moartă şi un copil aproape mort. Copilul acela, căruia am avut fericirea să-i salvez viaţa, era iubita mea Leona !

— Ai avut de atunci vreo clipă prilejul să regreţi întîlnirea aceea, Emmanuel ?

— Dimpotrivă, am mulţumit cerului de fiecare dată cînd amintirea acelui eveniment mi s-a înfăţişat în gînd, răspunse prinţul; căci copilul acela a ajuns îngerul păzitor al fericirii mele !

— Şi dacă, în ziua asta solemnă, pentru întîia oară în viaţa mea ţi-aş cere să-mi făgăduieşti ceva, ţi s-ar părea, Emmanuel, că cer prea mult şi mi-ai refuza cererea ?

— Mă îngrijorezi, Leona ! spuse Emmanuel. Ce vrei să-mi ceri, ceva ce nu eşti sigură că ţi-aş îndeplini pe dată ?

Leona păli şi rosti cu glas tremurător, părînd că ascultă atentă un zgomot îndepărtat :

— Jură-mi, Emmanuel, pe gloria numelui tău, pe deviza familiei tale : *Dumnezeu rămîne celui ce a pierdut totul,* pe făgăduielile solemn făcute tatălui tău pe patul de moarte, jură-mi să-mi acorzi ce-ţi voi cere !

Ducele de Savoia clătină din cap ca cineva care se pregăteşte să facă un mare sacrificiu necunoscut, dar care în acelaşi timp este convins că acel sacrificiu se va face spre binele onoarei şi carierei sale.

Ridicînd deci solemn mîna rosti :

— Tot ce-mi vei cere, Leona, în afară de a nu te mai vedea, îţi voi acorda.

— O ! murmură Leona, bănuiam eu că nu vei jura fără condiţii. Mulţumesc, Emmanuel ! Iată ce cer, ce pretind chiar, pe baza jurămîntului ce l-ai făcut : să nu te opui personal la pacea dintre Franţa şi Spania, ale cărei propuneri vine să ţi le prezinte fratele meu, în numele regelui Filip şi al regelui Henric.

— Pacea ! fratele tău !... Cum de ai aflat, Leona, ceea ce eu nu ştiu ?

— Un prinţ puternic a socotit că are nevoie pe lîngă tine de umila-i slugă, Emmanuel ; iată cum ştiu ceea ce tu nu cunoşti încă, dar vei afla curînd.

Apoi , cum un tropot mare de cai se auzi în piaţa primăriei, chiar sub ferestrele de la biroul prinţului, Leona se sculă şi ieşi pentru a porunci uşierului în numele ducelui de Savoia, să lase înăuntru pe şeful cavalcadei.

O clipă mai tîrziu, în timp ce Emmanuel-Philibert o reţinea de braţ pe Leona care voia să se îndepărteze, uşierul anunţă :

— Excelenţa sa contele Odoardo de Maraviglia, trimisul Maiestăţii Lor, regii Spaniei şi Franţei.

— Să intre, rosti Emmanuel-Philibert cu un glas aproape la fel de tremurător ca şi al Leonei cu cîteva clipe mai înainte.

II.TRIMISUL MAIESTĂŢILOR LOR, REGII FRANŢEI ŞI SPANIEI

Auzind numele rostit mai înainte, cititorii noştri au recunoscut pe fratele Leonei, tînărul osîndit la moarte fiindcă cercase să asasineze pe ucigaşul părintelui său şi totodată pe gentilomul recomandat fiului său, Filip al II-lea, de Carol-Quintul chiar în ziua abdicării.

Cititorii noştri îşi vor mai aminti, în afară de asta, că deşi Leona descoperise că Odoardo Maraviglia era fratele ei, acesta habar nu avea că Leona, pe care numai o zărise în

cortul lui Emmanuel-Philibert la tabăra din Hesdin, ar putea fi sora lui.

Aşa să numai ducele cu pajul său ştia taina ce salvase viaţa lui Odoardo.

Dar cum de-a ajuns Odoardo totodată împuternicitul lui Filip şi al lui Henric ? Asta o vom lămuri în cîteva cuvinte.

Fiu de ambasador al regelui Francisc I, crescut printre paji în intimitatea delfinului Henric al II-lea, adoptat public de împăratul Carol-Quintul în ziua abdicării, Odoardo se bucura de-o egală favoare la curtea regelui Spaniei. Se mai ştia, în afară de asta, fără a se cunoaşte amănuntele acelei întîmplări, că-i datora viaţa lui Emma- nuel-Philibert.

Era deci cît se poate de natural ca unei persoane doritoare de pace să-i vină ideea de a folosi pentru demersuri la ambele părţi pe omul care avea în acelaşi timp încrederea regelui Franţei şi a regelui Spaniei şi odată principalele puncte ale păcii stabilite între cei doi suverani, acelaşi om să fie trimis la Emmanuel-Philibert pentru a-l face să accepte aceleaşi condiţii ; mai ales că, după cum am spus, se răspîndise zvonul că la intervenţia ducelui de Savoia, Odoardo Maraviglia fusese nu numai graţiat, ci şi copleşit de onoruri şi recomandat de împăratul Carol-Quintul regelui Filip al II-lea.

Omul care avusese ideea de a-i da un rol însemnat lui Odoardo Maraviglia nu se înşelase deloc.

Pacea, deopotrivă dorită de Filip al II-lea şi de Henric de Valois, avusese preliminariile stabilite mai prompt decît era de aşteptat într-o problemă de asemenea însemnătate; şi cu toate că nu cunoşteau pricinile simpatiei lui Emmanuel-Philibert pentru fiul ambasadorului lui Francisc I, se mai gîndiseră că el era unul dintre cei mai agreaţi soli ce-i puteau trimite.

Ducele se ridică deci şi, cu impresia că exista o durere personală ascunsă pentru el în adîncul acelui mare eveniment politic, îi întinse mîna lui Odoardo pe care trimisul extraordinar o sărută respectuos.

— Monseniore, rosti el, aveţi în faţă un om foarte fericit, deoarece cred că am dovedit în trecut, precum voi dovedi în viitor Alteţei Voastre, că aţi salvat viaţa unui om recunoscător.

— Ceea ce ţi-a salvat în primul rînd viaţa, dragă Odoardo, a fost generozitatea nobilului împărat căruia îi

purtăm doliu cu toţii. Eu, faţă de domnia ta, n-am fost decît umilul intermediar al bunătăţii sale.

— Fie, monseniore ; pentru mine aţi fost solul întrupat al îndurării cereşti. Aşa că pe Alteţa Voastră vă divinizez, ca vechii patriarhi pe arhanghelii ce le aduceau voinţa Domnului... De altfel şi eu, monseniore, sînt la rîndu-mi un ambasador al păcii pentru domnia voastră.

— Aşa mi-ai şi fost anunţat, Odoardo ; aşa erai aşteptat, aşa te şi primesc.

— V-am fost anunţat ? mă aşteptaţi ?... Iertaţi-mă, monseniore, dar credeam că sînt primul care să vă vestească prezenţa mea prin prezenţa mea însăşi ; iar în privinţa propunerilor pe care sînt însărcinat a vi le transmite, ele sînt atît de secrete...

— Nu vă neliniştiţi, domnule ambasador, reluă ducele de Savoia silindu-se să surîdă. N-aţi auzit spunîndu-se că unii oameni au demonii lor personali, care-i vestesc despre cele mai tainice lucruri ? Eu sînt unul dintre acei oameni.

— Atunci ştiţi motivul vizitei mele ? întrebă Odoardo.

— Da, dar numai motivul. Mai sînt amănuntele.

— Cînd Alteţa Voastră va dori, sînt gata să-i transmit acele amănunte.

Şi Odoardo, înclinîndu-se făcu lui Emmanuel un semn prin care îi arăta că nu erau singuri.

Observînd semnul, Leona făcu un pas ca să se retragă, dar prinţul o apucă de mînă.

— În tovărăşia acestui tînăr sînt întotdeauna singur, căci el este demonul personal de care vorbeam mai înainte... Rămîi, Leone, rămîi ! adăugă ducele. Trebuie să ştim tot ce ni se propune... Ascult ; vorbiţi, domnule ambasador.

— Ce-aţi spune, monseniore, îl întrebă zîmbind Odoardo, dacă aş anunţa pe Alteţa Voastră că în schimbul oraşelor Ham, Catelet şi Saint-Quentin, Franţa vă redă o sută nouăzeci şi opt de oraşe ?

— Aş spune că aşa ceva nu-i cu putinţă, îi răspunse Emmanuel.

— Şi totuşi aşa este, monseniore.

— Iar între oraşele pe care le cedează, Franţa a pus şi Calais ?

— Nu. Noua regină a Angliei, Elisabeta, care sub pretextul unei conştiinţe religioase a refuzat căsătoria cu Filip al II-lea, văduv al sorei sale Maria, a fost puţin cam sacrificată în aranjamentul acesta. Totuşi Franţa păstrează numai cu anumite condiţii Calais şi celelalte oraşe ale Picardiei, recucerite de domnul de Guise de la englezi.

— Şi care sînt acele condiţii ?

— După opt ani, regele Franţei va fi obligat să le restituie ,dacă nu-i convine să-i plătească cincizeci de mii de scuzi Angliei.

— Îi va plăti , dacă nu-i sărac ca Baudouin care a amanetat coroana Mîntuitorului !

— Da, dar e ca o satisfacţie pe care au voit s-o dea reginei Elisabeta şi cu care ea, din fericire, s-a mulţumit, fiind foarte ocupată în prezent cu Papa.

— N-a declarat-o Papa bastardă ? întrebă Emmanuel.

— Ba da, dar îşi va pierde suzeranitatea asupra Angliei. Elisabeta pe de altă parte a declarat că toate edictele publicate de răposata regină Maria în favoarea religiei catolice erau abolite şi că restabilea în schimb toate actele îndreptate în contra Papei sub Eduard şi Henric al VIII-lea şi, la fel ca cei doi regi, adăuga prerogativele sale titlul de şef suprem al bisericii anglicane.

— Şi în mijlocul acestei mari neînţelegeri, ce face Franţa cu micuţa-i regină a Scoţiei ?

— Henric al II-lea a declarat-o pe Maria Stuart regină a Scoţiei şi a Angliei, ca moştenitoare a răposatei regine Maria Tudor, fiind singura descendentă a lui Iacob al V-lea, nepotul lui Henric al VII-lea, rege al Angliei, ţinînd seamă de nelegitimitatea Elisabetei, declarată bastardă printr-un act ce n-a fost niciodată revocat.

— Da, spuse Emmanuel-Philibert; totuşi există un testament al lui Henric al VIII-lea ce-o declară pe Elisabeta moştenitoarea coroanei, prin lipsa lui Eduard şi a Mariei, şi pe acest act s-a bazat parlamentul ca s-o proclame regină pe Elisabeta. Dar, dacă binevoiţi, să ne întoarcem la afacerile noastre, domnule ambasador.

— Ei bine, monseniore, iată principalele condiţii ale tratatului, bazele propuse pentru stabilirea lui :

„Cei doi regi — al Spaniei şi al Franţei — să colaboreze pentru a reda Bisericii pacea, convocînd o întrunire a conciliului general.

„Să se dea o amnistie pentru cei ce au trecut de partea unuia sau altuia dintre regi, excepţie făcînd totuşi surghiuniţii din Neapole, Sicilia şi Milan care nu vor intra în iertarea generală.

„Se prevede apoi ca toate oraşele şi toate castelele luate de Franţa de la regele Spaniei şi mai cu seamă Thionville, Marienbourg, Ivoy, Montmédy, Damvilliers, Hesdin, comitatul de Charolais, Valence în Loménie, să fie restituite regelui Spaniei ;

„Fortificaţiile oraşului Ivoy să fie dărîmate drept compensaţie pentru distrugerea oraşului Thérouanne ;

„Regele Filip se va căsători cu prinţesa Elisabeta de Franţa, cerută de el mai înainte ca soţie pentru fiul său don Carlos şi odată cu această prinţesă i se va mai da şi o dotă de patru sute de mii de scuzi de aur.

„Fortăreaţa Bouillon să fie restituită episcopului de Liège.

„Să i se restituie infantei de Portugalia bunurile ce i se cuvin din partea reginei Eleonora, mama sa, văduva lui Francisc I.

„În sfîrşit, cei doi regi să dea înapoi ducelui de Mantua ceea ce au cucerit în Montferrat, neavînd dreptul de a dărîma citadelele pe care le-au construit acolo”.

— Şi toate condiţiile acestea sînt acceptate de regele Franţei ? întrebă Emmanuel.

— Toate !... Ce spuneţi ?

— Spun că-i minunat, domnule ambasador şi dacă asta se datoreşte influenţei domniei tale, a avut dreptate împăratul Carol-Quintul să te recomande fiului său regele Spaniei atunci cînd a abdicat.

— Vai ! nu, monseniore, răspunse Odoardo : cei doi agenţi principali ai acestei ciudate păci sînt doamna de Valentinois, care este îngrijorată văzînd cum sporeşte faima familiei Guise şi influenţa reginei Caterina, şi domnul conetabil, ce simte că de cînd este captiv, Lorenii subminează puterea casei sale.

— A ! făcu Emmanuel, asta lămureşte desele permisii solicitate de domnul conetabil regelui Filip al II-lea pentru a

trece în Franţa şi cererea pe care mi-o adresează de a se răscumpăra el şi amiralul cu două sute de mii de scuzi, cerere pe care am trimis-o regelui prin scutierul meu Scianca-Ferro, ce a plecat cu o clipă înainte de sosirea domniei-tale.

— Regele va aproba cererea ,dacă nu-i peste seamă de nerecunoscător, răspunse ambasadorul.

Apoi, după o clipă de tăcere, privindu-l pe prinţ, adăugă:

— Dar monseniorul nu mă întreabă ce se prevede pentru Alteţa-Sa ?

Emmanuel simţi fremătînd mîna Leonei ţinută într-a lui.

— Pentru mine ? răspunse prinţul. Vai ! speram c-am fost uitat.

— Ar fi trebuit pentru asta ca regii Filip şi Henric să aleagă alt negociator decît cel ce vă datorează viaţa, monseniore. A ! nu, nu, slavă Domnului, providenţa a fost dreaptă de astădată şi învingătorul de la Saint-Quentin va fi, sper, din plin răsplătit.

Emmanuel schimbă o privire îndurerată cu pajul său şi aşteptă.

— Monseniore, zise Odoardo, toate localităţile ce au fost luate ducelui, părintele vostru şi vouă, atît dincolo cît şi dincoace de Alpi, vă vor fi înapoiate afară de Torino, Pignerol, Chieri, Chivas şi Villeneuve ce vor rămîne în stăpînirea Franţei pînă în ziua cînd Alteţa Voastră va avea un moştenitor de sex bărbătesc. În afară de asta, pînă în ziua naşterii moştenitorului, zi ce va curma marele proces al Luizei de Savoia şi a Piemontului, regele Spaniei va avea dreptul să menţină garnizoane în oraşele Asti şi Verceil.

— Dar dacă nu mă căsătoresc ?... se grăbi să întrebe Emmanuel-Philibert.

— Pierdeţi cinci oraşe atît de minunate, monseniore, încît ele singure ar fi de ajuns pentru coroana unui prinţ !

— Dar monseniorul duce de Savoia se va căsători, interveni repede Leona. Aşa că excelenţa voastră să binevoiască a sfîrşi propunerea, spunînd prinţului ce ilustră alianţă îi este hărăzită.

Odoardo privi cu mirare pe tînăr, apoi îşi întoarse ochii spre duce, pe al cărui chip se putea citi cea mai chinuitoare nelinişte.

Negociatorul, oricît de fin era, se înşelă asupra acelei expresii.

— Ah ! liniştiţi-vă monseniore, îi spuse el, femeia ce v-a fost destinată este demnă de un rege.

Şi fiindcă buzele palide ale lui Emmanuel rămîneau mute, în loc să rostească întrebarea pe care o aştepta Odoardo, acesta adăugă :

— Este doamna Margareta de Franţa, sora regelui Henric al II-lea şi în afara întregului ducat de Savoia, aduce dotă fericitului soţ trei sute de mii de scuzi de aur.

— Doamna Margareta de Franţa, murmură Emmanuel, este o mare prinţesă, ştiu; dar mi-am spus întotdeauna, domnule, că-mi voi recuceri ducatul prin victorii, nu printr-o căsătorie.

— Dar doamna Margareta de Franţa, zise Odoardo, este demnă, monseniore, să fie răsplata victoriilor voastre şi puţini sînt prinţii ce-au plătit cîştigul unei bătălii şi cucerirea unui oraş cu sora unui rege, fiică de rege.

— O ! îngînă Emmanuel, de ce nu mi-am frînt spada la începutul campaniei !

Apoi, cum Odoardo îl privea cu uimire :

— N-ar vrea, Excelenţa Voastră, să mă lase o clipă singur cu prinţul ? rosti Leona.

Odoardo rămase tăcut, urmînd a-l întreba cu privirea pe Emmanuel-Philibert.

— Numai un sfert de oră, stărui Leona ; peste un sfert de oră Excelenţa Voastră va primi de la prinţ răspunsul pe care îl doreşte.

Ducele făcu o mişcare de împotrivire, oprită în aceeaşi clipă de gestul mut, rugător, al Leonei.

Odoardo se înclină şi ieşi ; înţelesese că numai pajul misterios avea puterea să învingă inexplicabila împotrivire ce părea că vrea s-o manifeste ducele de Savoia faţă de dorinţele regilor Franţei şi Spaniei.

După un sfert de oră Odoardo Maraviglia, chemat de uşier, se întoarse în biroul ducelui de Savoia.

Emmanuel-Philibert era singur.

Îi întinse diplomatului mîna, trist dar resemnat.

— Odoardo, spuse el, te poţi întoarce la cei ce te-au trimes, spunîndu-le că Emmanuel-Philibert primeşte cu

recunoştinţă partea pe care regii Franţei şi Spaniei au binevoit să i-o hărăzească ducelui de Savoia.

III.LA REGINĂ

Datorită iscusinţii negociatorului, înzestrat cu tot rafinamentul diplomatic ce-i socotit ca fiind unul din apanajele rasei florentine sau milaneze, graţie mai ales interesului pe care-l aveau cei doi regi ca secretul să fie cu străşnicie păstrat, nimic, în afară de acele vagi zvonuri ce întovărăşesc întotdeauna marile evenimente,nu se aflase încă la curte despre importantele proiecte pe care le expusese Odoardo de Maraviglia ducelui de Savoia şi a căror realizare o costa pe Franţa atît de scump.

Nespusă a fost deci mirarea celor doi cavaleri ce soseau din direcţii opuse, fiecare urmat de un scutier, cînd la patru zile după întrevederea povestită, se întîlniră la porţile Luvrului, deoarece unul era conetabilul de Montmorency socotit prizonier la Anvers, iar celălalt ducele de Guise, ce ar fi trebuit să fie în tabăra de la Compiègne.

Complimentele nu ţinură mult între aceşti înverşunaţi duşmani. — În calitatea lui de prinţ imperial, ducele de Guise avea întîietate asupra întregii nobleţi a Franţei, aşa că domnul de Montmorency dădu calul cu un pas înapoi şi domnul de Guise cu un pas înainte, încît s-ar fi putut crede că domnul conetabil era doar scutierul vreunui gentilom din suita prinţului dacă la intrarea în Luvru — unde regele avea reşedinţa de iarnă — n-ar fi apucat unul la dreapta şi altul la stînga.

Unul din ei, ducele de Guise, se ducea la regina Caterina de Medici, iar celălalt, conetabilul, la Diana de Poitiers, favorita. Amîndoi erau aşteptaţi cu egală nerăbdare de una şi de alta.

Să nu fie îngăduit a-l însoţi pe cel mai important dintre cele două personaje la cea mai importantă, cel puţin în aparenţă, dintre cele două femei amintite, adică pe ducele de Guise la regină.

Caterina de Medici era florentină, familia de Guise era lorenă ; nu era deci deloc de mirare că cei doi, în momentul cînd fatala veste a bătăliei de la Saint-Quentin se răspîndi în Franţa, Caterina şi cardinalul de Lorena văzîndu-şi autoritatea scăzînd din pricina influenţei pe care o căpăta, se înţelege, conetabilul ca şef al armatei, să n-aibă decît un gînd : nu că pierderea acelei bătălii ducea Franţa pe marginea prăpastiei, ci că luarea ca prizonieri a domnului conetabil şi a unuia din fiii săi de către spanioli discredita reputaţia familiei Montmorency. Ori, reputaţia familiei Montmorency nu putea scade decît dacă creştea, printr-un joc natural de echilibru politic şi militar, reputaţia familiei Guise.

Aşa cum am mai spus, întreaga administraţie civilă a regatului fusese încredinţată cardinalului de Lorena, pe cînd ducele Francisc de Guise, aşteptat să vină din Italia ca un salvator, la sosire luase în mînă întreaga putere militară în calitate de loeotenent-general al regatului.

De altfel, am văzut cum folosise ducele de Guise acea mare putere : armata reorganizată, Calais înapoiat Franţei, Guines, Ham şi Thionville luate cu asalt şi Arlon prin surprindere — acestea erau rezultatele unei singure oampanii.

Ducele de Guise trăia într-o fericită iluzie a unei imense ambiţii pe cale de a se înfăptui, adică trăia cel mai dulce vis pe care-l putea spera un Guise, cînd nişte zvonuri vagi îl treziră. Se vorbea despre întoarcerea conetabilului la Paris, întoarcere care, dacă se realiza, putea fi privită ca preliminariile unui tratat de pace.

Au fost de ajuns acele zvonuri ca ducele să şi plece din tabăra de la Compiègne, iar la jumătatea drumului, adică în satul Louvres, se întîlnise cu un curier special trimis de cardinalul de Lorena pentru a-l chema cît mai grabnic la Paris. Curierul n-avea alte instrucţiuni, dar ducele fiind deja prevenit, bănuia în ce scop era chemat.

Cînd îl întîlni pe domnul de Montmorency la porţile Luvrului, nu mai avu nici o îndoială : domnul de Montmorency era liber şi, după toate probabilităţile, pacea avea să fie consecinţa acelei eliberări neaşteptate.

Domnul de Guise îşi închipuise captivitatea conetabilului veşnică, ca cea a regelui Ioan; dezamăgirea era crudă.

Domnul de Guise îşi închipuie captivitatea conetabilului. Guise salvase totul şi totuşi învinsul avea să reapară la curte pe picior de egalitate cu victoriosul. Ba, cine ştie dacă nu va fi mai bine răsplătit învinsul, graţie potecţiei doamnei de Valentinois ?

Acestea erau gîndurile ce întunecau chipul ducelui de Guise în timp ce urca scara ce ducea la regina Caterina, pe cînd conetabilul, dimpotrivă, suia cu o figură veselă, de cealaltă parte a curţii, scara ce ducea la doamna Diana.

Bineînţeles că ducele era aşteptat, deoarece imediat ce-i fusese rostit numele văzu ridicindu-se draperia de la camera reginei şi auzi vocea Caterinei care-i strigă cu accentul ei aspru, florentin :

— Intraţi, domnule duce ! intraţi !

Regina era singură. Ducele Francisc privi în jur, ca şi cum se aştepta să mai găsească pe cineva acolo.

— A ! da, zise regina, îl cauţi pe fratele domniei tale ?

— Ştie Maiestatea Voastră, răspunse ducele de Guise lăsînd la o parte toate complimentele protocolare, cum era cazul într-o situaţie atît de gravă ; ştie Maiestatea Voastră că fratele meu mi-a trimis un curier ca să mă cheme fără întîrziere la Paris ?

— Da, zise Caterina, dar cum curierul a plecat abia la ora unu după amiază, nu vă aşteptam decît în astă seară, ba chiar destul de tîrziu la noapte.

— A ! numai că trimisul m-a întîlnit la jumătatea drumului.

— Şi ce vă aducea la Paris ?

— Îngrijorarea.

— Duce, zise Caterina renunţînd de data asta la obişnuita-i şiretenie, aveţi dreptate să fiţi îngrijorat; căci niciodată o îngrijorare n-a fost mai îndreptăţită.

În clipa aceea se auzi zgomotul unei chei scîrţîind într-o broască, pe urmă într-a doua. Uşa unei intrări particulare ce da pe coridoarele reginei se deschise şi cardinalul apăru.

Fără a-şi mai pierde timpul să-şi salute fratele, ca şi cum ar fi intrat la o prinţesă de rangul său, sau chiar de un rang inferior, se apropie repede de Caterina şi Francisc, rostind cu o voce schimbată ce arăta cîtă importanţă acorda acelei veşti :

— Ştiţi că a sosit ? aţi aflat ?

— Da, răspunse ducele Francisc înţelegînd despre cine vorbea cardinalul, l-am întîlnit la poarta Luvrului.

— Pe cine ? întrebă Caterina.

— Pe conetabil, răspunseră într-un glas ducele şi cardinalul de Guise.

— O ! făcu Caterina, de parcă ar fi primit o lovitură de pumnal în piept. Dar poate că a venit, ca şi în celelalte dăţi, doar cu o învoire de cîteva zile.

— Nicidecum ! răspunse cardinalul. S-a întors definitiv. A izbutit prin mijlocirea ducelui de Savoia să se răscumpere, el şi amiralul, cu suma de două sute de mii de scuzi, pe care veţi vedea că va găsi mijlocul să-l facă pe rege s-o plătească. Pe crucea de Lorena ! urmă cardinalul muşcîndu-şi mînios mustaţa, prostia a fost într-adevăr prea mare ca să poată fi plătită de un simplu gentilom ; şi dacă ar fi fost preţuită la valoarea ei, tot neamul Montmorency, Damville, Coligny şi Dandelot s-ar fi ruinat plătind.

— În definitiv, întrebă Caterina, ce-ai aflat în plus de cele ce ştim ?

— Mai nimic, dar îl aştept din clipă în clipă pe vechiul nostru mesager, domnul duce de Nemours, zise Carol de Lorena întorcîndu-se către fratele său. Domnul de Nemours este din casa de Savoia ; nimeni nu bănuieşte că ne este devotat şi, cum vîntul suflă în prezent dinspre Piemont, poate ne va spune noutăţi.

În acel moment se auziră bătăi uşoare respectuoase la uşa pe unde intrase mai înainte cardinalul şi pe care o încuiase apoi cu cheia.

— Aha ! zise Carol de Lorena, cred că el este.

— Atunci deschide, îi spuse Caterina.

Şi, fără să-i pese de ce s-ar putea crede văzîndu-se cheia unei uşi ce da în camera ei în mîna cardinalului de Lorena, îl împinse pe cardinal spre acea uşă.

Într-adevăr, era acelaşi duce de Nemours pe care l-am mai văzut introdus de cardinalul de Lorena în apartamentul Caterinei cu un an şi jumătate înainte, în dimineaţa cînd regele şi o parte din curte se aflau la vînătoare în pădurea Saint-Germain.

Acesta, nefiind nici îngrijorat ca ducele de Guise, nici familiar ca fratele său cardinalul, voi s-o salute pe Caterina după toate regulile celei mai stricte etichete ; ea însă nu-i lăsă timp.

— Domnule duce, îi spuse, uite că scumpul nostru cardinal ne anunţă că aveţi probabil noutăţi a ne spune. Vorbiţi... Ce ştiţi despre nenorocita asta de pace ?

— Desigur, răspunse domnul de Nemours, că vă pot pune la curent, şi chiar din sursă directă. Mai înainte m-am despărţit de negociatorul Odoardo Maraviglia care abia s-a întors de la ducele Emmanuel de Savoia.

— Atunci trebuie să fii bine informat, zise cardinalul de Lorena, căci ducele Emmanuel de Savoia este cel mai interesat în afacerea asta, deoarece este în joc principatul lui.

— Ei bine, lucru de mirare! zise domnul de Nemours ; căci, fie din nepăsare faţă de onoruri, fie lucru mult mai probabil — din vreo pricină misterioasă, cum ar fi vreun amor secret sau o logodnă cu altă femeie, prinţul Emmanuel-Philibert a primit propunerile ce i s-au făcut mai mult cu tristeţe decît cu bucurie.

— Poate că şi el a fost prost plătit de recunoştinţa regală, spuse ducele de Guise cu amărăciune. Aşa ceva n-ar fi deloc de mirare, deoarece şi el este unul dintre învingători.

— În acest caz, replică ducele de Nemours, este peste seamă de pretenţios, deoarece i se redau ţinuturile aproape în întregime, în afară de cinci oraşe şi chiar acele cinci oraşe îi vor fi înapoiate atunci cînd va avea un moştenitor de parte bărbătească de la soţia sa.

— Şi soţia... cine va fi soţia ? întrebă repede cardinalul de Lorena.

— A ! într-adevăr, răspunse Nemours, încă nu se ştie noutatea. Soţia sa va fi doamna Margareta de Franţa.

— Sora regelui ! exclamă Caterina.

— Îşi va vedea visul cu ochii, zise ducele Francisc ; nu voia de soţ decît un prinţ suveran.

— Numai că, rosti Caterina cu acea asprime specifică femeilor cînd vorbesc unele de altele — numai că a aşteptat cam mult, drăguţa de ea ! căci, de nu mă înşel, în curînd împlineşte treizeci şi şase de ani ; dar, în sfîrşit, se pare că n-a aşteptat pe degeaba.

— Şi cum a primit Emmanuel-Philibert vestea acestei alianţe regale ?

— La început foarte rece. Contele Maraviglia pretinde că o clipă a văzut cum ducele se pregătea să refuze; după un sfert de oră de gîndire însă, a primit. Apoi seara, cînd l-a văzut pe ambasador, prinţul i-a spus că în privinţa căsătoriei ar dori să nu fie definitiv angajat pînă n-o va vedea pe prinţesa Margareta. Dar, înţelegeţi prea bine că ambasadorul n-a spus nimic de acea ezitare ci, dimpotrivă, a prezentat regelui Henric al II-lea pe prinţul Emmanuel-Philibert ca pe cel mai bucuros şi mai recunoscător om din lume.

— Şi ce provincii i se înapoiază ? întrebă ducele Francisc de Guise.

— Toate, răspunse tînărul, în afară de oraşele Turin, Pignerol, Chieri, Chivas şi Villeneuve d'Asti, care îi vor fi redate la primul moştenitor de parte bărbătească. De altfel, regele Franţei ar fi făcut o greşeală să se tîrguiască la oraşe şi castele cînd cedează atîtea reginei Angliei şi regelui Spaniei ; vreo sută nouăzeci şi opt, mi se pare.

— Aşa ! exclamă ducele de Guise făcîndu-se deodată palid ; şi n-ai auzit cumva întîmplător dacă printre acele oraşe şi castele regele ar ceda şi Calais ?

— Nu ştiu nimic despre aşa ceva, răspunse ducele de Nemours.

— La naiba ! exclamă ducele de Guise, asta ar fi ca şi cum mi-ar spune că nu mai are ce face cu spada mea ; m-aş duce s-o ofer atunci unui alt suveran ce ar folosi-o mai bine... dacă totuşi, adăugă el printre dinţi, nu mi-o voi păstra pentru mine.

În clipa aceea un valet al cardinalului, aşezat ca strajă de Eminenţa Sa, ridică grăbit draperia strigînd :

— Regele !

— Unde-i ? întrebă Caterina.

— În capătul galeriei mari, răspunse valetul.

Caterina se uită la ducele Francisc ca şi cum l-ar fi întrebat ce socotea că-i de făcut.

— Îl voi aştepta, zise ducele.

— Aşteptaţi-l monseniore, îi spuse ducele de Nemours ; sînteţi un cuceritor de oraşe şi un învingător în bătălii, aşa că puteţi aştepta cu fruntea sus pe toţi regii din lume. Nu credeţi

însă că Maiestatea Sa, întîlnind pe cardinalul de Lorena şi pe ducele de Guise, va găsi că sînt destui aici, chiar fără mine ?

— Într-adevăr, încuviinţă Caterina, este de prisos să te văd aici.

— Cheia, dragă cardinale.

Cardinalul, ce ţinea cheia gata pregătită pentru orice împrejurare, o trecu repede reginei. Uşa se deschise înaintea ducelui de Nemours şi tocmai se închisese discret în urma aducătorului de veşti, cînd, în cadrul uşii opuse, apăru Henric de Valois cu chipul întunecat şi sprînceana încruntată.

IV.LA FAVORITĂ

Dacă l-am urmărit întîi pe ducele de Guise, în loc pe conetabil, nu înseamnă că ceea ce avea să se petreacă la doamna de Valentinois era mai puţin interesant decît ceea ce-am văzut întîmplîndu-se la Caterina de Medici, ci fiindcă, după cum am spus, ducele de Guise era un personaj mai important decît domnul de Montmorency şi Caterina o doamnă mai mare decît ducesa de Valentinois. Fiecăruia după meritul său.

Dar acum, după ce am dat cinstea cuvenită supremaţiei regale, să vedem ce se petrecuse la frumoasa Diana de Poitiers, ca să aflăm de ce se prezentase Henric al II-lea la soţia sa cu chipul mohorît şi sprînceana încruntată.

Sosirea conetabilului nu era o taină pentru ducesa de Valentinois, la fel cum nu era taină nici pentru regina Caterina de Medici întoarcerea ducelui de Guise; în numele Franţei şi sub egida regalităţii, fiecare din ele îşi urmărea interesele, Caterina strigînd : „Guise!” şi ducesa de Valentinois : „Montmorency !”

După cum umblau vorbe îndrăzneţe pe socoteala reginei şi a cardinalului1, la fel pălăvrăgeau limbile rele, cred că am mai spus-o, despre favorită şi conetabil. Dar, oare cum ar fi putut un bătrîn de şaizeci şi opt de ani, morocănos, grosolan şi arţăgos, să fie rivalul unui rege de patruzeci de ani, atît de elegant şi de curtenitor ? Este un mister a cărui lămurire o

lăsăm în seama iscusiţilor anatomişti ce pretind că nici o fibră a inimii nu scapă cercetării lor.

Fapt real, de netăgăduit şi limpede tuturor ochilor, era supunerea aproape pasivă a frumoasei Diana, acea favorită mai regină decît regina, nu numai la dorinţele, ci chiar la capriciile conetabilului.

Este adevărat că asta dura de douăzeci de ani, adică de cînd frumoasa Diana avea vîrsta de treizeci de ani, iar conetabilul numai patruzeci şi opt.

Aşa că ducesa întîmpină cu un strigăt de bucurie anunţul :

— Monseniorul conetabil de Montmorency.

Nu era totuşi singură ; într-un colţ al apartamentului, tolăniţi pe nişte perne, doi copii frumoşi încercau viaţa în care intraseră prin poarta dragostei : erau tînăra regină Maria Stuart şi micul delfin Francisc căsătoriţi de şase luni şi mai îndrăgostiţi poate decît în ajunul nunţii.

Tînăra regină aranja pe capul soţului o tocă de catifea cam prea mare pentru dînsa şi care, pretindea ea, n-ar fi fost prea mică pentru el.

Erau atît de cufundaţi în acea gravă ocupaţie că oricît de important, politiceşte vorbind, era anunţul acela ce arăta întoarcerea ilustrului prizonier la Paris, nici n-o auziră, ori dacă o auziră, nu-i dădură nici cea mai mică atenţie.

Dragostea la cincisprezece şi şaptesprezece ani este un lucru atît de frumos, încît un an de dragoste face cît douăzeci de ani de viaţă ! Francisc al II-lea murind la nouăsprezece ani, după doi ani de fericire cu frageda şi frumoasa Maria, n-a fost oare mai fericit decît cea care a trăit treizeci de ani mai mult ca el, dar dintre aceştia petrecîndu-şi trei ani ca fugară şi optsprezece ani în temniţă ?

Aşa că, fără a se sinchisi de încîntătorul grup ce-şi trăia într-un ungher viaţa-i excepţională şi favorizată, Diana păşi în întîmpinarea conetabilului cu braţele deschise, oferind fruntea-i frumoasă spre sărutare.

El însă, mai prudent, se opri chiar în clipa cînd voia să-şi apropie buzele.

— Hei ! încîntătoarea mea ducesă, făcu el, pare-mi-se că nu eşti singură ?

— Ba sînt, dragă conetabile, răspunse ea.

— Ei, asta-i ! oricît de bătrîn oi fi, ochii îmi sînt încă destul de buni ca să văd că mişună ceva pe acolo.

Diana începu a rîde.

— Acel ceva care mişună pe acolo este regina Scoţiei şi a Angliei şi moştenitorul coroanei Franţei. — N-avea însă nici o grijă, sînt atît de ocupaţi cu treburile lor încît nu se amestecă într-ale noastre.

— Ei, zău ! treburile merg aşa de prost de cealaltă parte a mării încît desfăşurarea evenimentelor preocupă minţile lor tinere ?

— Dragă conetabile, chiar să ajungă scoţienii la Londra sau englezii la Edinbourg — asta fiind în amîndouă cazurile un mare eveniment — şi de s-ar striga vestea la fel de tare cum s-a strigat sosirea domniei-tale, mă îndoiesc că vreunul din aceşti doi copii ar întoarce măcar capul. A ! nu, slavă Celui-de-Sus ! sînt preocupaţi de altfel de lucruri importante : se iubesc, dragă conetabile ! Ce importanţă are regatul Angliei şi al Scoţiei faţă de cuvîntul *a iubi,* ce deschide împărăţia cerului celor ce-l rostesc între două sărutări !

— Ah ! sirenă ce eşti ! murmură bătrînul conetabil. — Dar ia să vedem, cum stăm cu afacerile noastre ?

— Cred că afacerile noastre merg minunat, răspunse Diana, deoarece sînteţi aici... Pacea este încheiată, sau ca şi încheiată ; domnul Francisc de Guise va fi silit să-şi vîre spada lui mare în teacă. Cum nu mai este nevoie de locotenent-general, însă cum este nevoie întotdeauna de un conetabil, scumpul meu conetabil va ieşi la suprafaţă şi se va vedea iarăşi primul om din regat, în loc să fie al doilea.

— Ei comedie ! dar ştii că nu-i deloc prost ticluită treaba! zise conetabilul. Mai rămîne problema răscumpărării. Află frumoasa mea Diana, că sînt eliberat pe cu- vînt şi că datorez două sute de mii de scuzi de aur.

— Ei şi ? întrebă ducesa zîmbind.

— Ei, drăcia dracului ! răscumpărarea asta n-am da gînd s-o plătesc.

— Cînd ai fost prins, dragă conetabile, pentru cine luptai ?

— Ei, la naiba ! pentru rege, mi se pare, deşi rana cu care m-am ales a fost numai a mea.

— Ei, atunci cel care va plăti va fi regele. Dar parcă te-am auzit spunînd, dragă conetabile, că de voi izbuti să închei cu bine negocierile de pace, ducele Emmanuel care-i un prinţ generos te va ierta de aceşti două sute de mii de scuzi.

— Am spus eu asta ? întrebă conetabilul.

— Nu mi-ai spus-o, mi-ai scris-o.

— Drace, drace ! zise conetabilul rîzînd, va trebui deci să te iau părtaş cu ceva la speculaţie. Ei, dacă-i aşa, să dăm cărţile pe faţă. Da, domnul duce de Savoia îmi înapoiază cei două sute de mii de scuzi ; cum însă nepotul meu amiralul este un cavaler prea trufaş ca să accepte asemenea restituire, n-am să-i spun nimic.

— Perfect ! astfel că-ţi va număra cei o sută de mii de scuzi ai lui ca şi cum ar trebui să-i plăteşti ducelui Emmanuel-Philibert ?

— Exact.

— Astfel că, urmă Diana, regele îţi va număra cei două sute de mii de scuzi ai dumitale, ca şi cum ar trebui să-i plăteşti ducelui Emmanuel-Philibert ?

— Iarăşi exact.

— Astfel că vei avea trei sute de mii de scuzi pe care nu-i datorezi nimănui ?

— Întocmai ! şi care datorează plăcerea de a se afla în mîinile frumoasei mele ducese de Valentinois... Dar — cam orice muncă merită o plată — iată ce vom face cu aceşti trei sute de mii de scuzi...

— Mai întîi, îi luă vorba ducesa, vom rezerva două sute de mii ca să-l despăgubim pe scumpul nostru conetabil de cheltuielile de campanie şi de pagubele şi prejudiciile pricinuite de optsprezece luni de închisoare.

— Crezi că este prea mult ?

— Scumpul nostru conetabil este un leu şi-i drept să-şi ia partea leului. — Iar cele o sută de mii care rămîn ?

— Iată cum le vom împărţi : jumătate, adică cincizeci de mii, pentru a cumpăra pompoanele şi agrafele ce-o vor împodobi pe frumoasa mea ducesă şi cincizeci de mii pentru înzestrarea sărmanilor noştri copii care ar fi tare lipsiţi dacă regele n-ar adăuga şi el ceva zestrei pe care un nenorocit părinte o dă feciorului, cu atît de mari sacrificii!

— Este adevărat că fiica noastră Diana are averea lăsată de soţ ca ducesă de Castro şi că acea avere este de o sută de mii de scuzi... Dar înţelegi prea bine, dragă conetabile, că dacă în dărnicia sa regele găseşte că nu este îndeajuns pentru soţia unui Montmorency şi fiica unui rege, nu eu voi fi cea care-i voi strînge baierele pungii cînd le va deschide pentru a dărui.

Conetabilul privi pe favorită cu un fel de admiraţie.

— Aşa ! rosti el, vra-să-zică regele nostru tot mai poartă inelul magic pe care i l-ai pus în deget ?

— Tot îl mai poartă, răspunse zîmbind ducesa ; şi cum mi se pare că aud pasul Maiestăţii Sale, cred că vei avea singur dovada.

— A! a! făcu conetabilul, tot pe coridorul acesta continuă să vină regele şi tot mai are cheia ce deschide uşa ?

Într-adevăr regele avea cheia de la uşa secretă a Dianei, după cum cardinalul avea cheia de la uşa secretă a Caterinei.

Existau multe uşi secrete la Luvru şi toate aveau cîte o cheie, dacă nu chiar două.

— Ei asta ! spuse ducesa privind cu o indefinibilă expresie de ironie pe bătrînu-i adorator, nu cumva ai să începi acum a fi gelos pe rege ?

— Poate că aş avea de ce, bombăni bătrînul soldăţoi.

— A ! bagă de seamă, zise ducesa neputîndu-se stăpîmi de a nu face aluzie la proverbiala zgîrcenie a lui Montmorency, ar însemna gelozie plasată cu două sute la sută în pierdere şi nu-i dobînda cu care obişnuieşti să-ţi plasezi...

Era să spună : „dragostea” dar îşi puse lacăt gurii.

— Ce ? întrebă conetabilul.

— Banii dumitale, spuse ducesa.

În clipa aceea intră regele.

— O ! sire, exclamă Diana alergînd înaintea lui, venţi! căci tocmai era să trimit pe cineva să vă caute...Iată pe scumpul nostru conetabil care ne soseşte la fel da tînăr şi de falnic ca zeul Marte.

— Da, răspunse regele, folosind şi el limbajul mitologic a acelor vremuri ; şi prima lui vizită a fost la zeiţa Venus... Are dreptate ; eu nu spun : „fiecăruia după meritele sale,” ci : „frumuseţii toate onorurile”. — Dă-mi mîna dragă conetabile.

— Ei drăcie ! sire, bombăni Montmorency al cărui chip îşi reluase expresia morocănoasă, mă gîndesc dacă că v-o dau.

— Asta-i ! şi pentru ce mă rog ? zise regele rîzînd.

— Pentru că am impresia că m-aţi cam uitat pe acolo, răspunse conetabilul tot mai îmbufnat.

— Eu, să te uit, dragă conetabile ? exclamă regele începînd a se apăra cînd era într-o situaţie atît de bună de atac.

— Ei ! e drept că domnul de Guise a trîmbiţat atîta la urechea Maiestăţii Voastre ! zise conetabilul.

— De, făcu Henric neputîndu-se stăpîni de-a răspunde ca o lovitură directă fentei cu care îl atacase Montmorency, nu poţi împiedica pe un victorios să sune din trîmbiţă...

— Sire, zise Montmorency ţănţoşindu-se ca un cocoş, se cunosc înfrîngeri la fel de glorioase ca şi o victorie !

— Da, însă mai puţin avantajoase, trebuie s-o re- conoşti, i-o întoarse regele.

— Mai puţin avantajoase... mai puţin avantajoase, bombăni conetabilul, se înţelege ! Dar războiul este un joc în care chiar cel mai iscusit poate pierde partida ; părintele vostru regele ştia ceva în privinţa asta !

Henric se înroşi uşor.

-— Cît despre oraşul Saint-Quentin, urmă conetabilul, mi se pare că dacă s-a predat...

— Mai întîi, îi tăie iute vorba Henric, că oraşul Saint-Quentin nu s-a predat; oraşul Saint-Quentin a fost cucerit şi cucerit, ştii bine, după o apărare eroică ! Oraşul Saint-Quentin a salvat Franţa, pentru care...

Henric şovăi.

— Da, sfîrşiţi : pentru care bătălia de la Saint-Laurent fusese un dezastru, nu-i aşa ? Asta voiaţi să spuneţi ?... Merită să fii schilodit, să suferi, să fii luat prizonier pen- tru un rege, ca la urmă acel rege să te răsplătească cu un compliment atît de dulce !

— Nu, dragă conetabile, spuse Henric pe care o privire a Dianei îl făcea să regrete cele spuse, nu, n-am spus asta ! din contră... am remarcat doar că Saint-Quentin s-a apărat admirabil.

— Da, desigur ! unde mai pui că Maiestatea Voastră s-a purtat atît de frumos cu apărătorul oraşului!

— Cu Coligny ? Ce puteam face mai mult, dragă conetabile, decît să-i plătesc răscumpărarea împreună cu a domniei tale ?

— Să nu vorbim despre asta, Sire... Parcă despre răscumpărarea lui Coligny ar fi vorba ! Este vorba de întemniţarea lui Dandelot.

— A ! a ! făcu regele, să mă ierţi, dragă conetabil dar Dandelot este un eretic !

— Ca şi cum noi ceilalţi n-am fi cu toţii, mai mult sau mai puţin, eretici ! Aveţi cumva pretenţia, sire, să intraţi în paradis?

— De ce nu ?

— Asta-i ! o să vă duceţi cum s-a dus şi bătrînul vostru mareşal Strozzi, care a murit ca un renegat. Întrebaţi-l puţin pe prietenul vostru domnul de Vieilleville ce-a spus mareşalul cînd şi-a scuipat sufletul.

— Ce-a spus ?

— A spus : „Reneg pe Dumnezeu ; petrecerea mea s-a sfîrşit!” Iar cînd domnul de Guise i-a răspuns : „Bagă de seamă, mareşale, chiar astăzi te vei înfăţişa înaintea lui Dumnezeu pe care îl renegi ! — Ei ! făcuse muribundul pocnind din degete, astăzi voi fi acolo unde-s toţi cei morţi de şase mii de ani !...” Atunci, dacă-i aşa, de ce nu pui să-l dezgroape şi nu-i arzi leşul în piaţa Grève ? Ai avea şi un motiv în plus : că el a murit pentru Maiestatea Voastră, pe cînd ceilalţi n-au fost decît răniţi!

— Conetabile, protestă regele, eşti nedrept !

— Nedrept ? Asta-i ! atunci unde-i domnul Dandelot? Inspectează cavaleria Maiestăţii Voastre cum îi cere func- ţia, ori se odihneşte în castelul lui după vestitul asediu de la Saint-Quentin, unde aţi recunoscut singur că a să- vîrşit minuni de vitejie ? Nu ! este întemniţat în castelul Melun. Şi pentru ce mă rog ? Pentru că şi-a spus sincer părerea despre liturghie!... Ei! drăcie! nu ştiu ce mă opreşte să mă fac şi eu hughenot, sire, şi să-mi ofer sabia domnului de Condés !

— Conetabile !

— Şi cînd mă gîndesc că sărmanul, scumpul meu Dandelot tot domnului de Guise îi datoreşte probabil închisoarea...

— Conetabile, spuse regele, îţi jur că domnii de Guise n-au nici un amestec în afacerea asta.

— Cum ! vreţi să-mi spuneţi că nu-i o maşinaţie a infernalului vostru cardinal ?

— Conetabile, ai o dorinţă ? spuse regele ocolind întrebarea.

— Ce anume ?

— Ca în cinstea şi bucuria întoarcerii cu bine a domniei tale, domnul Dandelot să fie pus în libertate ?

— Ei, drăcia naibii ! strigă conetabilul, cred şi eu că doresc asta ! ba chiar spun mai mult : vreau asta !

— Conetabile şi vere, obiectă regele cu un zîmbet, ştii că însăşi regele spune doar : „Voim !”

— Dacă-i aşa, sire, interveni Diana, spuneţi : „Voim ca destoinicul nostru slujitor Dandelot să fie pus în libertate pentru a putea lua parte la căsătoria iubitei noastre fiice Diana de Castro cu Francisc de Montmorency, conte de Damville.”

— Da, bombăni şi mai morocănos conetabilul, dacă totuşi căsătoria asta se va face...

— Şi de ce nu s-ar face ? întrebă Diana ; găseşti că viitorii soţi sînt prea săraci pentru a încerca să-şi dureze un cămin ?

— A ! dacă numai asta-i problema, zise regele, încîntat întotdeauna cînd putea să scape dintr-o încurcătură cu preţul banilor, vom găsi noi o sută de mii de scuzi într-un colţ al vistieriei domniilor noastre.

— Parcă de asta ar fi vorba ! replică conetabilul. La dracu ! cine vorbeşte aici de bani ? Mă îndoiesc că se va face căsătoria, însă din alt motiv.

— Şi care anume ? întrebă regele.

— Ei, iată, pentru că această căsătorie displace bunilor noştri prieteni, domnii de Guise.

— Văd, conetabile, că vrei să te lupţi cu nişte năluci.

— Nişte năluci ! Şi de ce credeţi, mă rog, că se află domnul Francisc de Guise la Paris, dacă nu pentru a împiedica căsătoria asta care poate da o nouă strălucire casei mele... deşi, dacă ne gîndim bine, adăugă cu insolenţă conetabilul, doamna de Castro nu-i decît o bastardă.

Regele îşi muşcă buzele, iar Diana se înroşi.

Dar, nevrînd să răspundă ultimei fraze, regele zise :

— Mai întîi, dragă conetabile, te înşeli : domnul de Guise nu-i la Paris.

— Şi-atunci unde este ?

— În tabăra de la Compiègne.

— Bine ! sire... Şi o să-mi spuneţi că nu i-aţi dat permisie?

— Pentru ce să-i dau ?

— Ei, ca să vină aici.

— Eu ? n-am dat nici o permisie domnului de Guise.

— Dacă-i aşa, sire, domnul de Guise a venit la Paris fără permisie, asta-i tot.

— Eşti nebun, conetabile! Domnul de Guise ştie prea bine tot ce îmi datorează, pentru a părăsi tabăra fără învoirea mea !

— Este adevărat, sire, că ducele vă datorează mult, vă datorează enorm de mult, numai că a uitat ce vă datorează.

— În sfîrşit, conetabile, interveni şi Diana la timp, sînteţi sigur că domnul de Guise a săvîrşit... nu ştiu cum să spun... ce cuvînt se întrebuinţează pentru o încălcare a disciplinei ? a săvîrşit această necuviinţă ?

— Să fiu iertat, zise conetabilul ; dar l-am văzut.

— Cînd ? întrebă regele.

— Chiar mai înainte.

— Unde ?

— La poarta Luvrului ; ne-am întîlnit acolo.

— Dar cum se face că eu nu l-am văzut ?

— Pentru că în loc să cotească la stînga, va fi cotit poate la dreapta şi în loc să ajungă la rege va fi ajuns la regină ?

— Susţii că domnul de Guise este la regină ?

— O ! Maiestatea Voastră poate fi sigură, zise conetabilul. Pun pariu că nu-i singur şi că se mai află acol în plus şi domnul cardinal.

— Aha ! strigă regele, vom vedea noi asta... Aşteaptă-mă aici, conetabile ; nu lipsesc decît o clipă.

Şi regele ieşi furios în timp ce Diana şi conetabilul schimbau o privire răzbunătoare, iar delfinul Francisc şi micuţa regină Maria, ce nu văzuseră şi nu auziseră nimic, schimbau o sărutare de dragoste.

Iată de ce regele Henric al II-lea intra la regina Caterina de Medici cu chipul mohorît şi sprînceana încruntată.

V.ÎN CARE, DUPĂ CE ÎNVINSUL A FOST TRATAT CA UN ÎNVINGĂTOR, ÎNVINGĂTORUL ESTE TRATAT CA UN ÎNVINS

Atitudinea celor trei personaje era diferită, exprimînd destul de bine starea sufletească a fiecăruia.

Regina Caterina se afla tot lîngă uşa tainică, rezemată de draperie şi cu mîna în care ţinea cheia ascunsă la spate; se făcuse cam palidă şi tremura toată, atît de mult seamănă misterioasele emoţii ale ambiţiei cu cele ale dragostei.

Cardinalul, în picioare, în simplu-i costum de prelat, jumătate eclesiastic, jumătate militar, sta lîngă o masă încărcată cu tot felul de hîrtii şi găteli femeieşti, spri- jinindu-se cu pumnalul de masă.

Ducele Francisc se afla singur izolat în faţa uşii; părea un campion intrat în arenă pentru a sfida pe oricare nou venit şi a-i înfrunta toate loviturile. În costumul său aproape militar — doar coiful şi platoşa lipsindu-i — cu cişmele lungi pline de noroi, cu spada mare încinsă la brîu, alipită de şoldu-i ca o neînduplecată şi credincioasă prietenă, avea aceeaşi înfăţişare pe care ştia s-o ia pe cîmpul de bătălie, cînd valurile duşmanilor veneau să se sfarme de pieptul calului său aşa cum se sfărîmă pe furtună talazurile înfuriate de colţul unei stînci. Descoperit înaintea maiestăţii regale, îşi ţinea în mînă pălăria de fetru împodobită cu pană cireşie, dar statura-i înaltă şi falnică ca a unui stejar nu-şi pierduse nimic din impunătoarea-i ţinută în faţa regelui.

Henric se izbi de acea demnitate victorioasă ce-o făcuse să spună pe nu ştiu care mare doamnă a timpului că în prezenţa ducelui de Guise toţi ceilalţi gentilomi păreau oameni de rînd.

Regele se opri, cum se opreşte piatra ce loveşte un zid, ca glonţul ce ricoşează pe fier.

— A ! dumneata eşti, vere! rosti el; sînt mirat că te văd aici, te credeam la comanda taberei din Compiègne.

— La fel ca şi mine, sire, răspunse ducele de Guise ; am fost cît se poate de mirat întîlnindu-l pe conetabil la poarta Luvrului, căci îl credeam prizonier la Anvers.

La acest răspuns tăios Henric îşi muşcă buzele.

— Este adevărat, domnule, zise el ; căci am plătit răscumpărarea şi pentru două sute de mii de scuzi am avut plăcerea de a revedea pe un prieten credincios şi vechi slujitor.

— Maiestatea Voastră nu preţuieşte decît la două sute de mii de scuzi oraşele pe care le cedează, după cît se aude, Spaniei, Angliei şi Piemontului ? Cum cedează aproape vreo două sute, asta n-ar însemna decît o mie de scuzi de oraş.

— Cedez acele oraşe, domnule, zise Henric, nu pentru a-l răscumpăra pe domnul de Montmorency, ci pentru a cîştiga pacea.

— Am crezut pînă acum, că în Franţa cel puţin, pacea se cîştigă prin victorii.

— Asta din pricină că în calitatea dumitale de prinţ Loren, nu cunoşti bine istoria Franţei... Ai uitat, printre altele, tratatele de la Brétigny şi de la Madrid ?

— Nu, sire ! dar nu credeam că situaţiile ar putea fi identice sau măcar asemănătoare... După bătălia de la Poitiers, regele Ioan se afla prizonier la Londra ; după bătălia de la Pavia, regele Francisc I se afla prizonier la Toledo. Astăzi, regele Henric al II-lea în fruntea unei falnice oştiri se află atotputernic în palatul său, Luvru ! La ce bun să mai reînviem, în plină prosperitate, dezastrele epocilor nefericite ale Franţei ?

— Domnule de Guise, îi spuse cu trufie regele, îţi dai seama ce împuterniciri ţi-am acordat numindu-te loco- tenent-general al regatului ?

— Da, sire ! după dezastruoasa bătălie de la Saint-Laurent, după eroica apărare de la Saint-Quentin, cînd duşmanul se afla la Noyon, cînd domnul de Nevers nu mai avea decît vreo două, trei sute de gentilomi în jurul lui, cînd Parisul alarmat fugea peste barierele sfărîmate ; cînd regele, din vîrful celui mai înalt turn al castelului de la Compiègne, cerceta drumul Picardiei, pentru a se retrage cel din urmă în

faţa inamicului — nu ca un rege ce nu trebuie să se expună loviturilor, ci ca un general, ca un comandant, ca un oştean ce protejează retragerea — m-aţi chemat, sire, şi m-aţi numit locotenent-general al regatului. Datoria mea, din clipa aceea, a fost să salvez Franţa pe care domnul de Montmorency o dusese la dezastru. Ce-am făcut atunci, sire ? Am adus în Franţa armata din Italia, am eliberat oraşul Bourg, am smuls cheile regatului vostru de la centura reginei Maria Tudor reluîndu-i Calais, am recucerit Guines, Ham şi Thionville, am luat prin surprindere Arlon, am reparat dezastrele de la Gravelines şi, după un an de război înverşunat, am adunat în tabăra de la Compiègne o armată de două ori mai puternică decît în clipa cînd i-am luat comanda. Aveam datoria să fac toate astea, sire ?

— Desigur, desigur, îngînă Henric încurcat.

— Ei, atunci, să-mi îngăduie Maiestatea Voastră a-i spune că nu înţeleg deloc întrebarea pe care mi-a pus-o : „Îţi dai seama ce împuterniciri ţi-am acordat numindu-te locotenent-general al regatului ?”

— Voiam să-ţi spun, domnule duce, că printre drepturile pe care un rege le acordă unui supus, rareori se află şi cel al reproşului.

— Mai întîi, răspunse ducele Francisc înclinîndu-se cu o politeţă atît de exagerată încît devenea impertinentă, îmi voi permite să atrag atenţia Maiestăţii Voastre că de fapt nu am cinstea de a fi supusul ei. După moartea ducelui Albert, împăratul Henric al III-lea a dat ducatul Lorenei de Sus lui Gèrard de Alsacia, primul duce ereditar şi strămoş al casei noastre; am primit ducatul acesta de la tatăl meu care îl primise de la al său... Prin mila lui Dumnezeu, aşa cum l-am primit de la părintele meu, îl voi lăsa moştenire fiului meu ! Este ceea ce face şi Maiestatea Voastră, într-o măsură mai mare, pentru regatul Franţei.

— Ştii vere, răspunse Henric cercînd să dea un ton ironic discuţiei, că cele ce mi-ai spus mi-au trezit o teamă?

— Ce teamă, Sire ? întreba ducele.

— Ca nu cumva, într-o zi, Franţa să se războiască cu Lorena.

Ducele îşi muşcă buzele.

— Sire, îi întoarse el cuvînt, nu cred că aşa ceva ar fi cu putinţă, dar dacă totuşi s-ar întîmpla şi în calitatea mea de duce suveran ar trebui să-mi apăr patrimoniul împotriva Maiestăţii Voastre, vă jur că numai pe breşa ultimei mele fortăreţe aş semna un tratat de pace atît de dezastruos ca cel pe care l-aţi încheiat.

— Domnule duce ! spuse regele înălţîndu-şi capul şi ridicînd tonul.

— Sire, răspunse domnul de Guise, îngăduiţi-mi să spun Maiestăţii Voastre ceea ce gîndesc şi ceea ce gîndim noi toţi cei care sîntem nobilimea. Se spune că autoritatea unui conetabil este atît de mare încît într-o situaţie extrem de gravă poate dispune de o treime a regatului. Ei bine, domnul conetabil, fără un motiv mai grav decît că vrea să iasă dintr-o închisoare unde se plictiseşte, vă costă mai mult de o treime a regatului, sire !... Da, o treime a regatului, căci socot că aparţine regatului vostru, sire, tot Piemontul cucerit, pentru care coroana Franţei a cheltuit mai mult de patruzeci de milioane în aur, iar pămîntul Franţei a pierdut peste o sută de mii de fii ! Căci socot că aparţin regatului vostru minunatele parlamente din Torino şi Chambèry pe care răposatul rege, stăpînul şi părintele vostru, le întemeiase, ca şi în alte state, după modelul francez ! Căci regatului vostru aparţin toate frumoasele oraşe transalpine, în care atîţia supuşi de ai voştri şi-au întemeiat neam şi descendenţă, încît încetul cu încetul locuitorii abandonau italiana lor stricată, începînd a vorbi o franceză tot atît de curată ca cea care se vorbeşte la Lyon sau la Tours !

— Şi mă rog, întrebă Henric, ne prea ştiind ce să răspundă unor asemenea argumente, pentru cine am renunţat la toate acestea ? Pentru fiica tatălui meu, pentru sora mea Margareta.

— Nu, Sire, aţi renunţat în favoarea ducelui Emmanuel-Philibert, soţul ei, adică a celui mai crunt duşman al vostru, a celui mai înverşunat adversar ! Odată căsătorită, prinţesa Margareta nu mai este fiica tatălui vostru, regele ; prinţesa Margareta nu mai este sora voastră ; prinţesa Margareta este ducesă de Savoia. Şi vreţi să vă spun ce se va întîmpla, sire ? Cum va intra în stăpînirea pămînturilor sale, ducele de Savoia va smulge tot ce a fost plantat acolo de regele, tatăl vostru, şi

de Maiestatea Voastră, astfel că întreaga glorie cîştigată de Franţa în Italia în timp de douăzeci şi şase, treizeci de ani, se va stinge cu desăvîrşire şi niciodată nu veţi mai putea spera să recuceriţi ducatul Milanului. Şi nu asta îmi tulbură cel mai mult mintea şi îmi sfîşie inima, ci că această favoare o acordaţi locotenentului-general al regelui Filip, reprezentantul acelei case de Spania, duşmana noastră de moarte ! Gîndiţi-vă, Sire, prin Alpi, a căror trecători le stăpîneşte ducele de Piemont, Spania se află la porţile Lyonului ! a Lyonului care astăzi a ajuns oraş de frontieră !

— A ! în privinţa asta, răspunse Henric, te sperii degeaba vere ! Printr-o înţelegere făcută împreună, domnul duce de Savoia trece de fapt din slujba Spaniei într-a noastră. Dacă domnul conetabil moare, spada sa este făgăduită ducelui Emmanuel-Philibert.

— Şi, fără îndoială, din pricina asta i-a luat-o mai devreme, la Saint-Quentin ? replică cu amărăciune ducele de Guise.

Apoi, fiindcă regele făcea un gest de enervare, ducele urmă:

— Iertaţi-mă, Sire, am greşit, asemenea probleme trebuiesc discutate mai serios... A ! ducele Emmanuel-Philibert va moşteni funcţia domnului de Montmorency ? A ! domnul de Savoia va ţine în mînă spada împodobită cu flori de crin ? Ei bine, sire, în ziua cînd îi vei încredinţa acea spadă, teme-te să n-o întrebuinţeze la fel ca şi contele de Saint-Paul ce era un străin ca şi ducele de Savoia fiind din casa de Luxembourg. Regele Ludovic al XI-lea şi ducele de Burgundia au încheiat şi ei într-o zi pacea, aşa cum vreţi s-o faceţi, ori cum aţi şi făcut-o, cu regele Spaniei. Una din condiţiile acelei păci era ca funcţia de conetabil al Franţei să fie dată contelui de Saint-Paul şi i-a fost dată ; dar cum a ajuns conetabil, îl favoriză în ascuns pe ducele de Burgundia, primul lui stăpîn, şi după cum se poate vedea în *Memoriile lui Filip de Comines,* de atunci a mers numai din trădare în trădare.

— Atunci, spuse regele, dacă mă trimiţi la *Memoriile lui Filip de Comines,* îţi voi răspunde cu *Memoriile lui Filip de Comines.* Care a fost rezultatul tuturor trădărilor contelui de Saint-Paul ? Că i s-a tăiat capul, nu-i aşa ? Atunci, ascultă ce-ţi spun, vere : la prima trădare a ducelui Emmanuel, îţi jur — şi

asta ţi-o spun eu — că va păţi de la mine acelaşi lucru pe care l-a păţit contele de Saint-Paul de la predecesorul meu Ludovic al XI-lea... Dar cu voia Celui-de-Sus nu se va întîmpla aşa ! urmă regele. Ducele Emmanuel-Philibert nu va uita nici cînd ce ne datorează, avînd totdeauna înaintea ochilor situaţia pe care i-am făcut-o. De asta păstrăm în mijlocul ţinuturilor sale marchizatul de Saluces, în semn de cinstire pentru coroana Franţei şi pentru ca ducele de Savoia, copiii şi urmaşii săi să nu uite niciodată că regii noştri au cucerit şi au stăpînit altădată tot Piemontul şi toată Savoia, dar de dragul unei fiice a Franţei căsătorită în familia lor, li s-a restituit, ba mai degrabă li s-a dat gratuit tot ceea ce stăpîniseră dincoace şi dincolo de munţi, pentru a-i face, datorită acestei dărnicii nemărginite, mai supuşi şi mai devotaţi coroanei Franţei.

Dar regele, văzînd că ducele de Guise nu părea să preţuiască la justa valoare posesia marchizatului de Saluces pe care şi-o rezerva Franţa, adăugă :

— De altfel, dacă ai vrea să te gîndeşti mai bine, domnule duce, ai spune ca mine că a fost o uzurpare foarte silnică din partea răposatului rege, stăpînul şi părintele meu, săvîrşită împotriva bietului prinţ, tatăl actualului duce de Savoia ; căci nu avea nici un drept acolo şi n-a fost o faptă de bun creştin să alunge pe un fiu din ducatul părintelui său, despuindu-l de toate. Şi chiar de n-aş avea alt motiv decît de a uşura sufletul regelui, tatăl meu, de acest păcat, aş dori să-i restitui la Emmanuel-Philibert ceea ce-i aparţine.

Ducele se înclină.

— Ei ! domnule de Guise, întrebă regele, nu răspunzi nimic ?

— Ba da, Sire... Deoarece însă Maiestatea Voastră este atît de pornită în momentul de faţă încît îl acuză pe părintele său, regele, de tiranie, socot — eu care îl consider pe regele Francisc I un rege mare şi nu un tiran — socot că nu regelui Henric al II-lea, ci regelui Francisc I trebuie să-i dau seamă de purtarea mea. Aşa cum îl judecaţi pe tatăl vostru, sire, tatăl vostru mă va judeca ; şi cum cred că judecata morţilor este mai fără greş decît a celor vii, condamnat de cel viu, fac apel la cel mort.

Şi apropiindu-se de minunatul portret al lui Francisc I pictat de Titzian, astăzi unul din principalele podoabe ale

muzeului Luvru, dar care era atunci principala podoabă a camerei în care avea loc discuţia pe care o relatăm — chiar de ar fi numai pentru a dovedi cititorilor noştri că nu vîrful săbiei spaniole, ci ochii frumoşi ai unei femei au hotărît semnarea nefericitului tratat de la Cateau-Cambrésis — ducele rosti :

— O rege Francisc I ! tu care ai primit sabia de la Bayard şi ai fost numit regele cavaler, pentru a avea un renume care să cuprindă toate titlurile glorioase ce au fost date regilor predecesorii tăi, ai iubit prea mult, cît ai fost în viaţă, asediile şi bătăliile şi ţineai prea mult la frumosul regat al Franţei, ca să nu fi privit, de acolo de sus, ce se petrece la noi ! Tu ştii ce-am înfăptuit şi ce voiam să mai înfăptuiesc încă ; dar sînt oprit în drum, regele meu ! şi se preferă o pace care ne costă, semnîndu-se, mai mult decît ne-ar costa treizeci de ani de grele încercări ! Sabia mea de locotenent-general al regatului este deci inutilă şi cum nu vreau să se spună că o asemenea pace a fost încheiată cît timp ducele de Guise avea sabia la şold, eu, Francisc de Lorena, care nu mi-am predat niciodată sabia, ţi-o predau ţie, regele meu, primul pentru care am tras-o din teacă, şi care ştii cît valorează !

La aceste vorbe, desfăcîndu-şi sabia şi centironul, ducele le agăţă pe amîndouă, ca pe un trofeu, de rama ta- bloului se înclină şi ieşi, lăsînd pe regele Franţei furios, pe cardinal încremenit şi pe Caterina triumfătoare.

Într-adevăr, răzbunătoarea florentină nu vedea în toate acestea decît un singur lucru : insulta adusă de ducele de Guise rivalei sale Diana de Valentinois şi duşmanului ei, conetabilul.

VI.NEGUŢĂTORUL AMBULANT

Între aceste două grupări de ambiţii potrivnice care, sub pretextul demnităţii regelui sau a măreţiei Franţei, îşi urmăreau interesele casei lor şi încercau să zădărnicească pe cele ale caselor rivale, se mai afla un al treilea grup cu totul devotat poeziei, artei, frumosului, adevărului şi binelui ; grupul era alcătuit din tînăra prinţesă Elisabeta, fiica lui

Henric al II-lea, din văduva lui Horaţiu Farnese, Diana de d'Angoulème, ducesă de Castro, din cei doi tineri soţi pe care i-am întrezărit la doamna de Valentinois şi, în sfîrşit, era dominat de graţiosul şi seninul chip al doamnei Margareta de Franţa, fiica lui Francisc I, pe care pacea tocmai o logodise cu Emmanuel-Philibert.

În jurul acestor încîntătoare figuri se învîrteau, ca nişte fluturi în jurul unui boschet de flori, toţi poeţii timpului : Ronsard, Du Bellay, Jodelle, Daurat, Remy Belleau ; apoi mai serioşi decît aceştia, deşi la fel de cultivaţi, simpaticul Amyot, traducătorul lui Plutarc, dascălul prinţului Carol şi cancelarul de l'Hospital, secretarul particular al doamnei Margareta.

Erau intimii, avînd dreptul la ceea ce s-a numit din timpul lui Ludovic al XIV-lea marile şi micile intrări, adică se puteau prezenta la orice oră din zi la doamna Margareta, protectoarea lor ; erau însă de preferinţă primiţi la ea după dejun, între orele unu şi două după amiază.

Vestea păcii ce căpăta din ce în ce mai mult temei vorbindu-se chiar că lucrările preliminare fuseseră semnate, lăsase, trecînd cu aripile ei mari, albe, să cadă asupra grupului pe care l-am prezentat cititorilor noştri, pentru unii zîmbete, pentru alţii lacrimi.

Ne putem închipui că în această distribuire de tristeţe şi bucurie, Maria Stuart şi Francisc al II-lea n-aveau nimic de aşteptat; destinul le dăduse deja partea lor şi am văzut că nici unul nici altul n-aveau a se plînge de partea primită.

Nici frumoasa văduvă a lui Horaţiu Farnese n-avea de ce să se plîngă : se căsătorea cu un nobil şi frumos gentilom de treizeci, treizeci şi doi de ani, bogat, purtînd un nume mare. Viitorul nu mai avea pentru dînsa decît misterul acelei fericiri, mai mari sau mai mici pe care o dă soţilor armonia gusturilor sau opoziţia caracterelor.

Prinţesei Margareta, frumoasa zeiţă numită Pacea îi dăruise din cornul abundenţii cele mai multe speranţe. Se ştie amintirea ce-o păstrase, atunci cînd făcuse călătoria la Nisa, despre tînărul prinţ de vreo doisprezece, paisprezece ani ; acum după şaisprezece ani de deziluzii, piedici şi situaţii imposibile, iată că, dintr-odată, visul inimii ei devenea realitate, că fantasma lua o formă şi că speranţa se schimba într-o fericire sigură.

Una din condiţiile acestei păci, despre care se spunea că este semnată, sau aproape semnată, era căsătoria cu acel prinţişor de Savoia ajuns acum, sub numele de Emmanuel-Philibert, unul din primii comandanţi ai timpului său. Aşa că, repetăm, doamna Margareta era nespus de fericită.

Vai ! nu se întîmplase la fel pentru biata Elisabeta ! Logodită întîi cu tînărul prinţ don Carlos, care-i trimisese portretul, primind în schimb pe al ei, văzuse cum moartea neaşteptată a Mariei Tudor îi distrusese dintr-odată planurile de fericire, pe care le credea în afară de orice primejdie. Văduv prin moartea Mariei, respins de Elisabeta a Angliei, Filip al II-lea se întorsese spre Elisabeta de Franţa şi în condiţiile tratatului de pace nu trebuiseră schimbate decît două cuvinte, ce aveau să nenorocească două fiinţe, ba chiar trei.

În locul celor două cuvinte : *„Prinţul Carlos* se va căsători cu prinţesa Elisabeta de Franţa” se puseseră alte două cuvinte noi : *„Regele Filip* se va căsători cu prinţesa Elisabeta de Franţa”.

Ori se înţelege ce lovitură teribilă dăduseră cele două cuvinte în inima bietei logodnice, căreia i se schimba astfel logodnicul fără a fi consultată. La cincisprezece ani, în loc să se căsătorească cu un tînăr prinţ de şaisprezece ani, frumos, curtenitor, îndrăgostit, era condamnată să se mărite cu un rege tînăr încă, dar îmbătrînit înainte de vreme, întunecat, bănuitor, fanatic, ce avea s-o încătuşeze în legile etichetei spaniole, cea mai severă dintre toate etichetele, care în locul întrecerilor cavalereşti, a balurilor, a serbărilor, a spectacolelor, a turnirelor, îi va da din cînd în cînd oribila distracţie a unui autodafé.

Diferitele personaje pe care le-am amintit se aflau, ca de obicei, întrunite după dejun, adică între orele unu şi două, la doamna Margareta, visînd fiecare la bucuria sau la mîhnirea sa : doamna Margareta lîngă fereastra întredeschisă prin care se strecura o palidă rază de soare ce părea că se încălzeşte în păru-i auriu ; Elisabeta culcată alături, cu capul rezemat de genunchii ei ; Diana de Cas- tro întinsă într-un fotoliu mare citind poeziile maestrului Ronsard şi Maria Stuart cîntînd la un fel de epinetă, adevărată bunică a clavecinului şi străbună a pianului, o melodie italiană căreia îi potrivise cuvinte compuse de ea.

Deodată, doamna Margareta, a cărei ochi albaştri păreau a căuta pe cer un colţ de azur care să le amintească de patria lor, se trezi din visarea în care era cufundată şi, binevoind a-şi coborî către pămînt privirea-i de zeiţă, păru oarecum interesată de o scenă ce se petrecea într-o curte comunicînd printr-o portiţă, ori mai degrabă printr-o poartă dosnică, cu acea limbă de pămînt ce cobora pe atunci în pantă pînă la malul Senei, pe care îl vom numi impropriu cheiul, neştiind cum să-i spunem altfel.

— Ce este ? întrebă doamna Margareta cu vocea-i fermecătoare, cîntată de toţi poeţii timpului şi care devenea şi mai dulce cînd vorbea slujitorilor ei, decît atunci cînd se adresa egalilor.

O altă voce de jos îi răspunse cîteva cuvinte pe care ea le auzi, fiind aplecată în afara ferestrei, dar care n-ajunseră la urechile celor patru persoane, cu preocupări atît de diferite, ce se aflau în apartament.

Cu toate acestea, Maria Stuart, dînd drumul ultimei note a cupletului pe care îl cînta, se întoarse spre prinţesa Margareta, ca pentru a-i cere explicaţia acelui dialog vertical din care nu auzise decît cîteva vorbe, adică numai cele rostite de prinţesă.

— Micuţa mea regină, răspunse Margareta acelei întrebări mute, cere iertare pentru mine prea iubitului meu nepot, delfinul, pentru fapta nechibzuită pe care am săvîrşit-o.

— Ei ! Scumpă mătuşă, spuse Francisc înainte ca Maria Stuart să aibă timpul de a rosti un cuvînt, ştim că faptele domniei tale nechibzuite sînt întotdeauna încîntătoare fantezii, aşa că îţi sînt de dinainte iertate, presupunînd că aflîndu-ne la domnia-ta am avea dreptul de dojană ori de iertare.

— Dar ce-aţi făcut, doamnă ? întrebă Diana de Castro ridicînd ochii de pe carte cu o expresie atît de languroasă, încît se vedea bine că nu numai cartea era pricina reveriilor ei ci şi amintirile ori speranţele pe care le nutrea.

— Am îngăduit ca doi neguţători ambulanţi italieni care nu voiau, ziceau ei, să ne arate decît nouă comorile închise în cuferele lor, să fie aduşi aici. După cît se pare, unul vinde juvaeruri şi celălalt stofe.

— Ah ! strigă micuţa regină Maria bătînd din palme ca un copil, ce bine ai făcut, mătuşică ! Se aduc bijuterii aşa de frumoase de la Florenţa şi stofe aşa de minunate de la Veneţia !

— Dacă ne-am duce s-o căutăm pe doamna de Valentinois? întrebă Diana de Castro făcînd o mişcare să plece.

Prinţesa Margareta o opri.

— N-ar fi mai bine, scumpă Diană, îi spuse ea, să-i facem o surpriză iubitei noastre ducese ? Să alegem mai întîi cîteva lucruri pe care să i le trimitem în dar — presupunînd că negustorii aceştia ar fi atît de bine asortaţi cum pretind ei — apoi îi vom trimite chiar pe negustori.

— Aveţi întotdeauna dreptate, doamnă, spuse Diana de Castro sărutînd mîna prinţesei.

Aceasta se întoarse spre Elisabeta,

— Şi tu, draga mea copilă, îi spuse ea, hai, nu vrei să surîzi puţin?

— De ce aş surîde ? întrebă tînăra prinţesă întorcînd spre Margareta frumoşii ei ochi înlăcrimaţi.

— Chiar de ar fi numai pentru cei ce te iubesc, copila mea!

— Zîmbesc văzînd că sînt încă în mijlocul celor ce mă iubesc, dar plîng gîndindu-mă că va trebui să-i părăsesc...

— Eh ! puţin curaj, surioară ! spuse delfinul Francisc. Ce naiba ! regele Filip n-o fi aşa de îngrozitor cum se spune, şi apoi, cînd te gîndeşti la el îţi închipui un bătrîn ; gîndeşte-te însă că este chiar tînăr, n-are decît treizeci şi doi de ani, exact vîrsta lui Francisc de Montmorency care se va căsători cu surioara Diana... şi, după cum vezi, surioara Diana, ea nu se plînge !

Elisabeta suspină.

— Nu m-aş plînge, spuse ea, de-ar fi să mă căsătoresc cu unul din neguţătorii ce vor intra acum, dar mă plîng că mă căsătoresc cu regele Filip al II-lea.

— Ei, lasă ! spuse micuţa regină Maria, să vezi ce-o să-ţi bucure ochii stofele cele frumoase pe care o să ni le arate... Numai că ştergeţi-i, surioară dragă, ca să le poţi vedea mai bine.

Şi apropiindu-se de Elisabeta îi şterse mai întîi ochii cu batista, apoi îi sărută.

— Uite, zise ea, aud venind neguţătorii.

Elisabeta încercă să zîmbească.

— Dacă printre toate stofele lor se află una neagră cu fire de argint, să ştiţi că vreau s-o opresc pentru rochia mea de nuntă ; mi-o veţi, lăsa, nu-i aşa, surioarelor ?

În clipa aceea uşa se deschise şi se zăriră în anticameră doi oameni în straie de negustori ambulanţi, purtînd fiecare în spinare cîte o cutie mare dintr-acele în care negustorii de la bîlciuri îşi ţin marfa şi pe care le numesc cufere.

— Iertaţi-mă, Alteţă, rosti uşierul adresîndu-se prinţesei Margareta, dar poate cei de jos n-au înţeles bine...

— N-au înţeles bine ?... Cum aşa ? întrebă prinţesa.

— Spun că aţi autorizat pe aceşti doi oameni să urce.

— Spun adevărul, răspunse Margareta.

— Atunci, oamenii aceştia pot intra ?

— Desigur.

— Intraţi oameni buni, spuse uşierul întorcîndu-se către cei doi colportori şi nu uitaţi unde vă aflaţi !

— Ei, fii liniştit, cinstite jupîne ! răspunse cel ce părea mai tînăr, un băiat frumos, blond cu ten roz, cu mustăţi şi barbă roşcate; nu intrăm prima dată la prinşi şi prinşeşe.

— Bun ! spuse delfinul Francisc, nu mai este nevoie să-i întrebăm de unde vin !

Apoi, cu voce scăzută :

— Mătuşă Margareta, spuse el rîzînd, probabil că sînt nişte ambasadori deghizaţi care au venit să vadă dacă ducele lor n-a fost înşelat cînd i s-a spus că sînteţi cea mai încîntătoare prinţesă din lume.

— În orice caz, răspunse Margareta, sînt dintre viitorii mei supuşi şi cred că nu găseşti nepotrivit să-i tratez ca atare.

Apoi, întorcîndu-se spre ei :

— Intraţi, prieteni, zise ea.

— Hai, intră şi tu! N-auji că frumoasa doamnă, Dumnejeu ş-o aibă în pajă, ne pofteşte să intrăm ?

Şi, pentru a da exemplu tovarăşului său, neguţătorul blond, cu pielea roză şi barba roşcată, intră. Camaradul lui intră după dînsul.

Era un bărbat de vreo treizeci, treizeci şi doi de ani, voinic, cu ochii negrii barbă neagră şi care, cu toate hainele

grosolane de stofă închisă la culoare, avea un aer deosebit de distins.

Zărindu-l, prinţesa Margareta abia îşi putuse stăpîni un strigăt şi făcu o mişcare atît de bruscă, încît neguţătorul blond băgă de seamă.

— Ce aveţi, frumoasa mea doamnă ? întrebă el aşezîndu-şi cufărul pe parchet. V-a alunecat cumva piciorul ?

– **Nu spuse** zîmbind Margareta ; dar văzînd că to**varăşul dumitale** se cam necăjea să-şi dea jos cufărul, **am făcut un gest ca** să-l ajut.

– Aha ! făcu acelaşi interlocutor, ce părea că-şi luase **deocamdată sarcina** de a susţine el singur toată con**versaţia, ar fi prima** oară cînd nişte mîini de prinşesă **ar atinge cufărul** unui biet negustor ambulant. Trebuie **să vă şpun** că băiatul e numai de cîteva jile în meserie ; **şi-i încă ştîngaci... nu-i aşa,** Beppo ?

— Eşti italian, prietene ? întrebă Margareta.

– ***Si, signora,*** răspunse în italiană neguţătorul cu **barbă** neagră.

— Şi de unde vii ?...

— De la Veneţia, prin Florenţa, Milano şi Torino...Dar sosind la Paris şi aflînd că vor avea loc mari serbări în capitală cu prilejul păcii şi căsătoriei a două strălucite prinţese, ne-am zis, camaradul meu şi cu mine, că dacă am putea ajunge la Alteţele lor, ar da norocul peste noi.

– **Ei ! vedeţi** ? cînd poate pălăvrăji în dialectul ţării şale, o scoate la capăt aproape tot aşa de bine ca mine !

– Mi s-a **spus,** într-adevăr, urmă neguţătorul brunet, că s-ar afla aici vreo două, trei prinţese ce vorbesc italiana la fel de bine ca limba maternă.

Margareta surîse ; părea să-i placă nespus de mult conversaţia **cu** omul acela, în gura căruia dialectul piemontez, adică limba ţărănească, era rostit cu o desăvîr- şită eleganţă.

– Iată, spuse ea, pe micuţa şi scumpa mea nepoată Maria ce vorbeşte toate limbile şi mai ales limba lui Dante, a lui Petrarca şi a lui Ariosto... Apropie-te, Maria ! apropie-te ! şi cerei acestui om de treabă veşti despre frumoasa ţară, unde, cum spune poetul ***Infernului,*** răsună cuvîntul ***si.***

–Şi **eu, întrebă** neguţătorul blond, n-aş putea găsi **şi eu vreo prinşeşă** frumoasă care să vorbeaşcă şavoiarda?

— Eu ! zise Margareta.

– Vorbeşte, Alteţa-Voaştră, şavoiarda ?... Nu, asta nu eşte adevărat !

— N-o vorbesc, spuse Margareta, dar vreau s-o învăţ.

— Ah ! aveţi dreptate, căci eşte o limbă frumoaşă !

— Dar, rosti micuţa regină Maria în cea mai pură toscană ce s-a vorbit vreodată între Pisa şi Arezzo, ne-ai promis lucruri minunate căci, deşi sîntem prinţese, tot femei rămînem... Aşa că nu ne faceţi să aşteptăm prea mult.

— Asta-i ! zise delfinul Francisc, se vede bine că nu-i cunoaşteţi încă pe toţi palavragiii aceştia ce ne sosesc de dincolo de munţi ! Dacă te-ai potrivi lor, ai crede că duc în spate cele şapte minuni ale lumii ; dar cînd îşi deschid cutia, nu găseşti decît inele din cristal de stîncă, diademe în filigrană şi perle de Roma.

— Hai, grăbeşte-te puţin prietene, altfel n-are să-ţi convină, căci cu cît ai să ne faci să aşteptăm, cu atît vom fi şi noi mai pretenţioşi.

— Ce spune seniorul prinţ ! întrebă neguţătorul brun, ca şi cum n-ar fi înţeles.

Prinţesa Margareta repetă în italiană cuvîntele tînă- rului delfin, îndulcind pe cele ce puteau să pară cam aspre neguţătorului brun pe care, ca Piemontez, părea că-l luase sub ocrotirea ei.

— Aştept, răspunse neguţătorul, ca tînăra şi frumoasa doamnă ce se află în balcon, şi care pare atît de tristă, să se apropie şi ea. Am observat întotdeauna că există în pietrele preţioase o puternică magie care seacă lacrimile din ochii frumoşi, oricît de amare ar fi ele.

— Auzi, dragă Elisabeta ? spuse prinţesa Margareta. Hai, scoală-te ! Vino ! Ia pildă de la sora ta Diana care a şi început a sorbi din ochi, chiar prin capacul cutiei, juvaerurile dinăuntriî.

Elisabeta se sculă a lene şi veni să-şi reazeme de umărul fratelui ei Francisc capul palid şi melancolic.

— Şi acum, spuse în glumă Francisc, pregătiţi-vă să închideţi ochii ca să nu vă orbească cele ce veţi vedea !

Ca şi cum n-ar fi aşteptat decît invitaţia aceea, neguţătorul cu barba neagră îşi deschise cufărul şi, aşa cum prezisese delfinul, femeile, oricît de obişnuite ar fi fost cu pietrele preţioase şi juvaerurile scumpe, se dădură înapoi ca orbite, scoţînd un strigăt de bucurie şi admiraţie.

VII.PODOABELE ŞI ROCHIILE DE NUNTĂ

Într-adevăr, ai fi zis că mîna unui duh al pămîntului deschisese înaintea prinţeselor poarta unei mine de la Golconda sau Visapour, atît de tare scînteiau cele patru rafturi, ce formau cele patru etaje ale cufărului, de sclipirea diamantelor, de flacăra albastră, verde şi roşie a safirelor, smaraldelor şi rubinelor, printre care perle de toate mărimile şi de toate formele îşi arătau strania lucire a catifelatei lor palori.

Prinţesele se priviră mirate, întrebîndu-se din ochi dacă erau destul de bogate ca să poată plăti podoabele oferite de un simplu neguţător italian.

— Ce spui de asta, Francisc ? întrebă Maria Stuart pe delfin.

— Eu ? răspunse tînărul prinţ uimit. Nu spun nimic : admir !

Neguţătorul cu barbă neagră se prefăcu că n-aude şi ca şi cum ar fi ghicit ce se spusese în legătură cu ducesa de Valentinois în clipa cînd intrase, ca şi cum ar fi putut şti influenţa pe care frumoasa Diana de Poitiers o avea asupra acelei lumi princiare şi regale în mijlocul căreia se afla, spuse :

— Să avem mai întîi grijă de cei absenţi ; este un gest de respect de care cei aici de faţă nu se pot supăra, iar cei care sînt departe vă sînt recunoscători.

Spunînd asta, neguţătorul vîrî mîna în cutia fermecată şi scoase un fel de diademă care ieşind în lumină făcu pe spectatori să scoată un strigăt de surpriză.

— Iată, spuse neguţătorul, o diademă foarte simplă, dar care tocmai prin simplitatea ei, datorită mîinii ilustrului giuvaergiu ce a cizelat-o, îmi pare demnă de persoana căreia îi este destinată. După cum vedeţi, sînt trei semiluni înlănţuite ca un nod al dragostei ; în deschizătură stă culcat şi doarme frumosul păstor Endymion ; şi iată pe zeiţa Diana în caru-i de sidef cu roţi de diamant, venind să-l viziteze în timpul somnului... Una din măritele prinţese pe care le am în faţă, urmă neguţătorul, nu se numeşte Diana de Castro ?

Diana, uitînd că cel ce vorbea nu era decît un simplu negustor de bîlci, se apropie atît de grăbită şi, am putea spune, atît de politicoasă ca şi cum ar fi avut de-a face cu un prinţ, într-atît vederea unei opere de artă, a unui juvaer preţios, a unui lucru avînd o valoare princiară, face un prinţ din posesor.

— Eu sînt, prietene, zise ea.

— Mărită prinţesă, răspunse neguţătorul înclinîndu-se, iată un juvaer ce a fost cizelat de Benvenuto Cellini din ordinul ducelui Cosimo I al Florenţei. Treceam prin Florenţa şi cum bijuteria era de vînzare, am cumpărat-o sperînd s-o pot desface cu un cîştig la curtea Franţei, unde ştiam că voi găsi două Diane, nu una. Spuneţi-mi, n-ar veni minunat pe fruntea de marmură a doamnei ducese de Valentinois ?

Diana de Castro scoase o exclamaţie de plăcere.

— O ! mamă ! scumpă mamă ! rosti ea ; ce plăcere o să-i facă !

— Diana, interveni delfinul, să-i spui că-i un dar din partea copiilor ei, Francisc şi Maria.

— Fiindcă monseniorul a rostit aceste două nume ilustre, urmă neguţătorul, să binevoiască a-mi îngădui să-i prezint ceea ce, în umila-mi dorinţă de a fi agreabil acelor care le vor purta, am pregătit să le ofer. Priviţi, monseniore, iată o besactea din aur curat care a aparţinut Papii Leon al X-lea şi în loc de relicve obişnuite păstrează în ea o bucată din adevărata cruce ; desenul ei a fost făcut de Michel-Angelo şi a fost executată de Nicolas Braschi, din Ferrara ; rubinul încrustat deasupra tăieturii destinate pentru sfînta azimă a fost adus din India de vestitul călător Marco Polo. Acest minunat juvaer — să am iertare monseniore — era destinat, după chibzuiala mea, tinerei, frumoasei şi măritei regine

Maria Stuart. Îi va aminti neîncetat, în ţara de eretici în care va domni într-o zi, că nu există altă credinţă decît cea catolică şi că-i mai bine să mori pentru credinţa aceasta, ca Omul-Dumnezeu, din a cărui preţioasă cruce o aşchie este închisă în această besactea, decît s-o renegi pentru a-ţi pune pe cap întreita coroană a Scoţiei, Irlandei şi Angliei.

Maria Stuart întinsese mîinile pentru a primi acea splendidă moştenire papală, dar Francisc, şovăitor, o opri.

— Să băgăm de seamă, Maria ! caseta trebuie să coste cît răscumpărarea unui rege.

Un surîs flutură pe buzele ironice ale neguţătorului; poate ar fi vrut să spună : „Răscumpărarea unui rege nu-i scumpă, cînd n-o plăteşti ca bunicul vostru Francisc I”, dar se stăpîni şi zise :

— Am luat-o pe credit, monseniore, şi cum am deplină încredere în cumpărător, o vînd şi eu pe credit.

Şi besacteaua trecu din mîinile neguţătorului ambulant într-ale reginei Maria Stuart care se duse s-o aşeze pe o masă, în faţa căreia îngenunchie, nu pentru a se ruga, ci ca s-o poată admira în voie.

Francisc, umbra acelui trup fermecător, voi s-o urmeze dar neguţătorul îl opri.

— Iertaţi-mă, monseniore, îi spuse el, dar iată un lucru pe care l-am procurat gîndindu-mă la dumneavoastră... Vreţi să-mi faceţi cinstea de a vă uita la această armă ?

— Oh ! ce pumnal minunat ! strigă Francisc smulgînd jungherul din mîinile neguţătorului, ca Achile sabia din mîinile lui Ulise.

— Minuat obiect de armurărie, nu-i aşa, monseniore ? Este un pumnal destinat lui Laurenţiu de Medici, prinţ paşnic ce era de mai multe ori să fie ucis, dar care n-a ucis niciodată pe nimeni. A fost cizelat de giuvaergiul Ghirlandajo ce are prăvălia pe Ponte Vecchio, la Florenţa. Se spune că partea asta (şi neguţătorul arătă garda) a fost modelată de Michel-Angelo la vîrsta de cincisprezece ani. Laurenţiu a murit înainte ca pumnalul să fie complet terminat; timp de şaizeci şi şapte de ani a rămas proprietatea urmaşilor lui Ghirlandajo. Cum aveau nevoie de bani cînd am trecut eu prin Florenţa, am luat minunea asta pentru o nimica toată, aşa că n-are să vă coste mai mult, monseniore, decît cheltuielile mele de drum. Luaţi-l

fără nici o grijă, delfinul Franţei n-are să se ruineze pentru asemenea bagatelă !

Tînărul prinţ scoase o exclamaţie de plăcere, trase pumnalul din teacă şi, pentru a se asigura că lama nu era mai prejos de montură, puse un ban de aur pe masa de stejar sculptat în faţa căreia se afla Maria îngenunchiată şi cu o lovitură mai sigură decît te-ai fi putut aştepta de la o mînă atît de plăpîndă, străpunse moneda de aur.

— Ei ! strigă el foarte încîntat, arătînd banul de aur prin care ieşea vîrful lamei; ai putea face la fel şi dumneata ?

— Monseniore, răspunse cu umilinţă neguţătorul, nu sînt decît un biet negustor de bîlci şi nu prea iscusit la jocurile prinţilor şi comandanţilor. Vînd pumnale, dar nu mă slujesc de ele.

— Ah ! spuse delfinul Francisc, îmi faci impresia, prietene, că eşti un voinic care la nevoie poate folosi sabia şi jungherul la fel de bine ca un om de lume ! Cearcă să faci ca mine şi dacă din neîndemînare rupi lama, ei bine, paguba o voi suporta eu.

Neguţătorul zîmbi.

— Dacă vreţi neapărat, monseniore, am să încerc, zise el.

— Bun ! făcu Francisc căutînd în buzunar un al doilea scud de aur.

Între timp, însă, negustorul scosese din punguliţa de piele atîrnată la brîu o monedă de aur spaniolă, de trei ori mai groasă decît banul de aur pe care-l străpunsese delfinul, şi o aşezase pe masă.

Apoi, fără sforţare, ca şi cum ar fi ridicat şi ar fi lăsat doar braţul să-i cadă, repetă experienţa tînărului prinţ, dar cu un rezultat foarte diferit: căci lama, după ce găuri moneda de aur ca pe-un carton, se înfipse de vreo două-trei degete în masa de stejar străpungînd-o dintr-o parte în cealaltă, aşa cum străpunsese delfinul banul. Lovitura nimerise, de altfel, atît de precis în mijlocul monedei spaniole, de parcă centrul ei ar fi fost măsurat cu compasul.

Neguţătorul îl lăsă pe tînărul prinţ să smulgă cum va putea pumnalul din masă şi se întoarse la juvaerurile lui.

— Dar pentru mine, prietene, întrebă văduva lui Horaţiu Farnese, pentru mine nu ai nimic ?

— Iertaţi-mă, doamnă, răspunse neguţătorul. Iată o brăţară arabă de-o mare valoare şi de-o neasemuită originalitate ; a fost luată la Tunis din vistieria haremului, cînd în veci slăbitul împărat Carol-Quintul a intrat acolo triumfător în anul 1535. Am cumpărat-o de la un bătrîn condotier care-l urmase pe împărat în campania aceea şi am pus-o deoparte anume pentru dumneavoastră; dacă nu vă convine, puteţi alege altceva. Slavă Domnului ! după cum vedeţi, n-am ajuns încă la fundul lăzii.

Şi, într-adevăr, ochii uimiţi ai tinerei văduve coborîră ca într-un strălucitor abis pînă în fundul lăzii neguţătorului.

Dar brăţara, aşa cum spusese străinul, era totodată prea originală şi prea valoroasă ca să nu mulţumească dorinţele Dianei de Castro, oricît ar fi fost de capricioase. Frumoasa văduvă luă brăţara şi nu mai păru preocupată decît de un singur lucru, anume dacă-i va fi cu putinţă să plătească o bijuterie atît de splendidă.

Mai rămăseseră prinţesa Elisabeta şi prinţesa Margareta. Prinţesa Elisabeta ce aştepta să-şi primească partea cu melancolia indiferenţei şi prinţesa Margareta cu liniştea siguranţei.

— Doamnă, se adresă atunci neguţătorul către logodnica regelui Filip al II-lea, deşi am rezervat ceva ca să ofer şi Alteţii Vastre, n-aţi prefera să alegeţi singură dintre toate bijuteriile acestea ? S-ar părea că inima vă este atît de puţin doritoare de toate preţioasele mele nimicuri, încît mi-e teamă să nu fi ales pe gustul vostru şi aş prefera să alegeţi singură.

Elisabeta păru că se trezeşte dintr-o adîncă visare.

— Cum ? zise ea ; ce-mi ceri ? ce doreşti ?

Atunci Margareta, luînd din mîinile neguţătorului un minunat colier de perle în cinci şiraguri, a cărui închizătoare era făcută dintr-un singur diamant mare cît o alună şi valorînd un milion, îi răspunse :

— Eşti rugată, dragă nepoţică, să încerci colierul acesta ca să vedem cum se potriveşte la gîtul tău, sau mai degrabă cum i se potriveşte la gîtul tău.

Şi prinse la gîtul Elisabetei colierul, împingînd-o spre o mică oglindă de Veneţia ca să-şi poată da seama singură dacă perlele dădeau strălucire gîtului ei, ori dacă gîtul ei umbrea strălucirea perlelor.

Ea însă, cufundată înainte în suferinţă, trecu distrată, fără a se opri în faţa oglinzii şi se duse lîngă fereastră, aşezîndu-se pe locul unde stătuse la intrarea neguţătorului.

Margareta o urmări întristată din ochi şi observă, cînd se întoarse, că ochii neguţătorului erau aţintiţi în aceeaşi direcţie, cu o expresie de tristeţe la fel de sinceră.

— Vai ! şopti ea, toate perlele orientului n-ar putea însenina fruntea asta !

Întorcîndu-se apoi către neguţător şi scuturîndu-şi vălul de melancolie ce i se aşezase pe faţă :

— Dar eu ? spuse ea, sînt deci singura uitată ?

— Doamnă, răspunse neguţătorul, hazardul, ori mai degrabă norocul meu, a făcut să-l întîlnesc în cale pe prinţul Emmanuel-Philibert. Cum sînt din Piemont şi prin urmare supusul său, i-am spus scopul călătoriei mele şi că rîvneam la cinstea de-a ajunge pînă la Alteţa Voastră... Atunci mi-a încredinţat, pentru cazul că mi-aş ajunge ţinta, dîndu-mi misiunea să-l depun la picioarele voastre, acest cordon care a fost dăruit de tatăl său Carol al II-lea mamei sale Beatrix de Portugalia în ziua căsătoriei lor. După cum vedeţi, este un şarpe de aur smălţuit cu azuriu, ce ţine în gură un lănţug de care atîrnă cinci chei din acelaşi metal ; sînt cheile oraşelor Torino, Chambéry, Nisa, Verceil şi Villeneuve d'Asti, avînd pe ele gravate stemele acestor oraşe care sînt cele cinci podoabe ale coroanei voastre. Fiecare cheie deschide în palatul de la Torino cîte un dulap pe care îl veţi deschide singură în ziua intrării în palat ca ducesă suverană a Piemontului. Pe lîngă această centură, ce v-aş mai fi putut prezenta eu, doamnă, care să fie demn de Alteţa Voastră ? Nimic, în afară poate de cîteva stofe scumpe pe care tovarăşul meu va avea cinstea să vi le arate.

Atunci al doilea neguţător îşi deschise şi el cufărul, desfăşurînd în faţa ochilor încîntaţi ai prinţeselor o strălucitoare colecţie de splendide eşarfe din Alger, Tunis sau Smirna, ce păreau brodate cu razele soarelui din Africa şi Turcia ; un asortiment de stofe scumpe cu flori ţesute din fire de aur şi argint, asemeni celor pe care Paul Veronese le aruncă pe umerii aristocratici ai dogilor şi duceselor sale şi a căror somptuoase falduri după ce au alunecat în lungul trupurilor, mătură în urma lor treptele palatelor sau bisericilor;

în sfîrşit o serie de bucăţi lungi de satin, între acele ce călătoresc din Orient în Occident, făcînd pe atunci o scurtă oprire la Veneţia, ducîndu-se apoi să se înfăţişeze ochilor frumoaselor doamne din Anvers, Bruxelles şi Gand, imens şi întreit caravanserai de unde plecau iarăşi ca să ducă Angliei, Franţei şi Spaniei o uimitoare dovadă a răbdării indienilor şi chinezilor care desenaseră cu acul pe fiecare, în culori mai strălucitoare chiar decît ale naturii, o lume întreagă de păsări fantastice, de flori necunoscute şi tot soiul de fantasmagorii !

Prinţesele îşi împărţiră comorile cu graba febrilă care le cuprinde pe femei, de orice condiţie ar fi ele, la vederea obiectelor de găteală care, după rînduielile cochetăriei, trebuie să mai sporească farmecele primite de la natură ; astfel, într-un sfert de oră neguţătorul blond cu barba roşcovană făcuse o vînzare tot atît de completă a stofelor ca şi neguţătorul brun cu barbă neagră a bijuteriilor şi nestematelor.

Rămîneau de făcut socotelile. Fiecare avea o resursă la care să apeleze pentru a ajunge să primească chitanţă de la cei doi neguţători ambulanţi : Diana de Castro conta pe ajutorul ducesei de Valentinois ; Maria Stuart pe al unchilor ei de Guise ; delfinul pe al tatălui său, Henric al II-lea ; doamna Margareta pe al ei însăşi. Numai prinţesa Elisabeta, rămasă aproape străină de toate cele petrecute, nu se preocupa nici de plată, cum nu se preocupase nici de cumpărare.

Dar, în momentul cînd frumoasele cumpărătoare se pregateau unele să caute în punguţa de la cingătoare, iar altele să scotocească în pungi mai bine garnisite decît ale lor, cei doi negustori declarară că nu puteau să spună atunci pe loc preţurile juvaerurilor şi ale stofelor, obligaţi fiind, pentru a nu face greşeli, să consulte facturile şi registrele de cumpărături.

Drept care, cerură voie ilustrei lor clientele să se reîntoarcă a doua zi la aceeaşi oră — ceea ce avea îndoitul avantaj de a da vînzătorilor timpul de a-şi stabili preţurile şi cumpărătorilor de a face rost de bani. În urma acestei propuneri care convenea tuturor, cei doi neguţători ambulanţi îşi aruncară din nou în spate cuferele cu destulă neîndemînare şi unul în savoiardă, celălalt în piemonteză, îşi luară rămas bun de la augusta societate cu multe ploconeli şi mulţumiri.

Dar pe cînd se pregăteau de plecare, Margareta dispăru şi piemontezul căută zadarnic cu privirea pe prinţesă în clipa cînd se închidea în urma lui uşa salonului unde se petrecuse ciudata scenă pe care tocmai am povestit-o.

În anticameră însă, îl întîmpină un paj care, punîndu-i vîrful degetului pe umăr, îi făcu semn să-şi lase povara lîngă bancheta de lemn sculptat aşezată de jur-împrejurul camerei şi să-l urmeze.

Neguţătorul ascultă, îşi lăsă cufărul la locul arătat şi-l urmă pe paj de-a lungul unui coridor în care dădeau mai multe uşi.

La zgomotul paşilor o uşă se deschise ; omul întorcînd capul se pomeni în faţa prinţesei Margareta. În acelaşi timp pajul dispăru după o draperie.

Neguţătorul se opri surprins.

— Frumosule vînzător de juvaeruri ! îi spuse prinţesa cu un surîs încîntător, să nu te mire că te-am chemat la mine ; de teamă că nu te voi mai revedea mîine, n-am vrut să amîn singura plată care poate fi demnă de dumneata şi de mine.

Şi cu acea desăvîrşită graţie ce-i întovărăşea toate mişcările, prinţesa întinse neguţătorului mîna.

Acesta, de asemeni, cu curtenia unui gentilom, puse un genunchi în pămînt, prinse cu vîrful degetelor mîna cea albă lipindu-şi de ea buzele cu un suspin pe care prinţesa îl puse pe seama emoţiei, dar care, poate, nu exprima altceva decît un regret. Apoi, după o clipă de tăcere:

— Doamnă, zise neguţătorul, exprimîndu-se de data într-o franceză desăvîrşită, Alteţa Voastră îmi face o mare onoare ; dar ştie ea bine cine-i omul căruia îi face această onoare ?

— Monseniore, i se adresă Margareta, acum şaptesprezece ani am intrat în castelul din Nisa şi ducele Carol de Savoia mi-a prezentat pe fiul său ca pe viitorul meu soţ; din ziua aceea m-am socotit logodnica prinţului Emmanuel-Philibert şi am aşteptat, plină de încredere în Dumnezeu, ora cînd Providenţa va binevoi să ne reunească. Dumnezeu a răsplătit încrederea pe care am avut-o într-însul, făcîndu-mă astăzi cea mai fericită şi mai mîndră prinţesă de pe pămînt !

Socotind apoi că spusese cu asta îndeajuns, prinţesa, cu o îndoită mişcare iute ca gîndul, aruncă cu o mînă pe după

gîtul lui Emmanuel-Philibert lanţul de aur împodobit cu nestemate de la gîtul ei, pe cînd cu cealaltă lăsă în jos draperia ce-o despărţea de cel cu care îşi schimbase darurile de logodnă.

A doua zi şi în zilele următoare cei de la Luvru aşteptară în zadar pe acei doi neguţători ambulanţi ; şi cum prinţesa Margareta nu destăinui nimănui cele petrecute după ieşirea lor din salon, cei care se apropiară mai mult de adevăr crezură că generoşii distribuitori de bijuterii şi rochii erau doi trimişi ai prinţului, însărcinaţi de dînsul cu darurile de nuntă, dar nimeni nu-şi putu închipui că unul din ei fusese chiar prinţul şi celălalt credinciosul şi nedespărţitul Scianca-Ferro.

VIII.CE SE PETRECEA LA CASTELUL TOURNELLES ŞI PE STRĂZILE PARISULUI ÎN PRIMELE ZILE ALE LUI IUNIE 1559

În ziua de 5 iunie a anului 1559, o splendidă cavalcada alcătuită din zece gornişti, comandantul heralzilor cu patru heralzi, o sută douăzeci de paji atît de la curte cît şi de la grajdurile regale, de la vînătoare, de la crescătoria de şoimi şi din alte părţi şi din vreo treizeci, patruzeci de scutieri ce încheiau procesiunea, ieşi din palatul regal Tournelles, aflat aproape de Bastilia, apucă pe strada Saint-Antoine, urmată de puzderie de norod care nu mai văzuse asemenea măreţie şi se opri în piaţa Primăriei.

Acolo ,trompetele sunară de trei ori, pentru a da timp ferestrelor să se deschidă şi celor ce se aflau departe să se apropie ; apoi cînd locul fu tixit de mulţime şi cînd toţi ochii acelei gloate fură bine aţintiţi şi urechile bine deschise, comandantul heralzilor desfăşură un pergament mare pecetluit cu sigiliul regal şi după ce ceilalţi patru heralzi strigară de trei ori: „Tăcere!... Ascultaţi ce se va spune !” comandantul heralzilor începu să citească următoarea proclamaţie :

Din partea regelui,

„După ce, într-un lung, crîncen şi furtunos război, armele au fost întrebuinţate în multe părţi cu vărsare de sînge omenesc, mai săvîrşindu-se şi alte fapte vătămătoare pe care le iscă războiul, cînd Dumnezeu, prin graţia sa divină, prin îndurarea şi bunătatea sa, a binevoit să dea întregei creştinătăţi, năpăstuită de atîtea nenorociri, tihna unei păci bune şi temeinice, cel mai potrivit lucru este acum ca fiecare să se pregătească a slăvi şi a sărbători, prin demonstraţii de bucurie, plăcere şi entuziasm, un bine atît de mare ce a schimbat toate duşmăniile şi nemulţumirile în blîndeţe şi prietenie, datorită strînselor alianţe de înrudire ce se fac prin căsătoriile stabilite de tratatul amintitei păci, şi anume:

„Al prea-slăvitului, prea-puternicului şi prea-milostivului prinţ Filip, rege catolic al Spaniei, cu prea-slăvita şi strălucita prinţesă, doamna Elisabeta, fiica cea mare a prea-slăvitului, prea-puternicului şi prea-milostivului prinţ Henric al doilea, cu acest nume, prea-creştin rege al Franţei, stăpînul şi suveranul nostru.

„Şi de asemeni al prea-slăvitului şi prea-puternicului prinţ Emmanuel-Philibert, duce de Savoia, cu prea-slăvita şi strălucita prinţesă doamna Margareta de Franţa,ducesă de Berry, sora unică a sus-numitului rege prea-creştin, stăpînul şi suveranul nostru.

„Care, socotind că armele, în loc să fie întrebuinţate pentru cruzimi şi violenţe, datorită ocaziilor ce se prezintă şi se oferă, pot şi trebuie să fie mînuite cu plăcere şi folos de către cei care doresc să se pună la încercare şi să îndeplinească fapte şi acţiuni frumoase şi lăudabile.

„Face cunoscut, ca urmare, tuturor prinţilor, seniorilor, gentilomilor, cavalerilor şi scutierilor pricepuţi în mînuirea armelor şi doritori să-şi arate iscusinţa pentru a trezi vitejia în cei tineri şi a le recomanda isprăvile celor cu experienţă, că în oraşul capitală Paris, turnirul va fi deschis de Maiestatea Sa prea-creştină şi de prinţii Alphonse, duce de Ferrara, Francisc de Lorena, duce de Guise, pair şi mare şambelan de Franţa şi Iacob do Savoia, duce de Nemours ; toţi cavaleri ai Ordinului, care vor lupta împotriva oricui se va prezenta, calificat după toate regulile, începînd dintr-a şaisprezecea zi a lunii prezente, iunie, şi continuînd pînă la terminare, supusă fiind la reprizele şi regulile ce urmează :

„Prima repriză, călare, în arenă, în doi, va cuprinde patru lovituri de lance, şi una pentru doamnă.

„A doua repriză, lupta cu sabia, călare unu contra unu, sau doi contra doi, după voinţa arbitrilor.

„A trei repriză, pe jos, trei lovituri de suliţă şi şase lovituri de spadă.

„Şi dacă, din fugă, careva loveşte calul în loc să lovească pe cavaler, va fi scos din rînduri, fără drept de întoarcere, dacă regele nu porunceşte.

„Şi pentru toate cele de mai sus vor fi orînduiţi patru arbitri care să aibă grijă de -toate.

„Şi acela dintre atacanţi care va rupe mai multe lănci şi va combate mai bine, va căpăta premiul a cărui valoare va fi hotărîtă de judecători.

„La fel, cel care va lupta cel mai bine cu spada şi suliţa, va căpăta de asemeni premiu care va fi hotărît de aceiaşi judecători.

„Toţi atacanţii, atît din regat cît şi străini, vor fi obligaţi să se ducă să atingă unul din scuturile ce vor fi atîrnate la peronul din capătul arenei, arătînd astfella ce repriză vor să participe; vor putea atinge, la alegere, mai multe dintre ele, sau chiar pe toate, de voiesc ; acolo vor găsi un ofiţer care-i va înrola după scuturile pe care le-au atins.

„Toţi atacanţii vor fi deasemeni obligaţi să aducă, sau să trimită printr-un gentilom, numitului ofiţer, scutul lor purtînd pe el blazonul personal, pentru ca acest scut să fie atîrnat la peron timp de trei zile înainte de începutul acestui turnir.

„Şi în caz că, în timpul hotărît, nu vor aduce sau nu-şi vor trimite scuturile, nu vor fi primiţi în amintitul turnir fără învoirea cavalerilor campioni.

„Şi, pentru adeverire, noi Henric, prin graţia lui Dumnezeu, rege al Franţei, am semnat prezenta vestire cu mîna noastră.”

„Semnat; Henric”

După citirea acestei proclamaţii, cei patru heralzi strigară de trei ori :

— Tăiască regele Henric, Domnul să-i dea zile lungi şi glorioase !

Apoi întreaga trupă — comandantul heralzilor cu cei patru heralzi, pajii şi scutierii — scoaseră acelaşi strigăt, la care norodul răspunse printr-o aclamaţie generală.

După asta, cavalcada, tot în sunet de goarne, porni iar, traversă rîul, străbătu în lung Insula pînă la Piaţa Notre-Dame şi acolo oprindu-se cu acelaşi ceremonial dădu citire aceleiaşi vestiri, urmată apoi de aceleaşi strigăte şi fanfare.

În sfîrşit, pe acelaşi pod pe care venise, cavalcada se întoarse în oraş, trecu strada Saint-Honoré, ajunse în Piaţa Luvru unde avu loc o nouă citire, tot în mijlocul aclamaţiilor şi-a aceloraşi urale ale mulţimii, ce parcă ar fi presimţit că spectacolul făgăduit avea să fie ultimul de acest fel ce-i va mai fi dat să privească.

De acolo, pe bulevardele exterioare, cavalcada se întoarse la palatul Tournelles, unde îşi mutase regele curtea.

Într-adevăr, cu opt zile înainte, regele primise înştiinţare că ducele de Alba, ales să reprezinte pe regele Filip la ceremonia căsătoriei şi la serbările ce trebuiau să-i urmeze, se apropie de Paris cu o suită de trei sute de gentilomi spanioli.

Imediat, regele evacuase Luvrul, retrăgîndu-se la palatul Tournelles, unde intenţiona să locuiască cu întreaga curte cît timp vor dura serbările, rezervînd palatul său, Luvru, ducelui de Alba şi iluştrilor oaspeţi ce-i aducea cu dînsul.

La această primă veste, regele trimisese pe conetabil în întîmpinarea ducelui de Alba, poruncindu-i să nu se oprească pînă nu-l întîlneşte.

Conetabilul îl întîlnise la Noyon pe reprezentantul regelui Filip al II-lea şi continuase împreună cu acesta călătoria spre Paris. Ajunşi la Saint-Denis, conetabilul şi ducele de Alba văzură venind spre ei pe domnul mareşal de Vieilleville, şeful intendenţei, ce era trimis de rege pentru a veghea ca spaniolii să fie trataţi cu toate onorurile.

Două ore mai tîrziu, într-o frumoasă dimineaţă a ultimii duminici din mai, întregul alai, odihnit şi înviorat, îşi făcu intrarea în Paris — intrare măreaţă, acel alai cuprinzînd cu totul, prinţi, seniori, gentilomi, scutieri şi paji, mai mult de cinci sute de cavaleri.

Domnul de Vieilleville îi conduse pe spanioli dintr-un capăt pînă în celălalt al Parisului, de la bariera Saint- Denis

pînă la bariera Sergents ; apoi îi găzdui, după cum fusese orînduit, pe ducele de Alba şi principalii seniori spanioli la palatul Luvru şi pe simplii gentilomi în strada Saint-Honoré.

Aşa că, atunci cînd avu loc citirea proclamaţiei în Piaţa Luvrului, se aflau acolo s-o asculte aproape tot atîţia spanioli cît şi francezi şi cînd se isprăvi, uralele izbucniră în două limbi.

Acum, dacă cititorul care a însoţit proclamaţia regală de la castelul Tournelles pînă în Piaţa Primăriei, din Piaţa Primăriei pînă în Piaţa Notre-Dame şi din Piaţa Notre-Dame în Piaţa Luvru, vrea s-o urmeze înapoi la castelul Tournelles de unde-i plecată de două ore, vom profita de bunăvoinţa sa pentru a cerceta împreună marile lucrări hotărîte de rege să fie executate cu ocazia luptelor cavalereşti anunţate în proclamaţia, pe care am rezut de cuviinţă că trebuie s-o redăm în întregime, oricît de lungă ar fi, nu numai ca un document interesant şi autentic, ca un exemplu al moravurilor acelei epoci în care s-a atins ultimul suflu cavaleresc al Franţei, dar şi pentru că regulile acestor întreceri ne vor ajuta să înţelegem mai uşor faptele ce se vor petrece sub ochii noştri.

Arena exterioară — prin această denumire înţelegem conturul întreg al construcţiei — fusese ridicată pe un loc viran ce se întindea de la palatul Tournelles pînă la Bastilia ; avea două sute de paşi lungime pe o sută cincizeci lăţime. Scheletul oval al acestei arene era construit din scînduri şi acoperit cu pînză la fel ca cea de cort, numai că era mai bogat vărgată, adică cu azur şi aur, cele două culori de pe stema Franţei.

Pe cele două prelungiri laterale, se construiseră tribunele pentru spectatori şi pentru gentilomii şi doamnele de la curte.

Înspre castel se deschideau trei porţi, imitînd oarecum forma celor trei porţi ale unui arc de triumf, cea din mijloc fiind mai înaltă decît celelalte două.

Acea poartă din mijloc înainta în arenă cu douăsprezece ori cincisprezece picioare, formînd intrarea şi ieşirea unui bastion în care trebuiau să stea cei patru cavaleri campioni, gata oricînd să răspundă celor ce ar veni să-i provoace. În faţa acestui bastion se afla o barieră transversală pe care scutierii o deschideau la strigătul : *„Laissez aller !* [1]

---

[1] Formulă consacrată în turnire, ce înseamnă : Daţi-i drumul, porniţi !

Cei patru cavaleri campioni, după cum se ştie, erau :
Regele Franţei Henric al II-lea ;
Prinţul de Ferrara, Alphons d'Este ;
Francisc de Lorena, duce de Guise ;
Iacob de Savoia, duce de Nemours.

Patru stîlpi cu banderole în vîrf aveau fiecare cîte o pavăză cu emblema unuia din iluştrii campioni ; atacanţii, ce intrau prin partea opusă a arenei — unde fusese construită o sală mare în care se puteau îmbrăca şi dezbrăca — trebuiau să vină şi să atingă cu lemnul lăncii lor scutul cavalerului campion pe care doreau să-l combată, pentru a arăta că nu cereau decît o simplă alergare în onoarea doamnelor, o întrecere cu arme neascuţite. În partea aceasta, ca şi în cea dinspre castel, o barieră, deschizîndu-se, lăsa să treacă calul şi cavalerul.

Fără îndoială că în ciuda acestor rîndmeli se putea întîmpla ceea ce se întîmplă aproape întotdeauna în asemenea împrejurări : să se dea pe faţă deodată o ură înverşunată şi vreun cavaler necunoscut să ceară regelui în loc de o întrecere cu arme neascuţite, o luptă adevărată fără de cruţare şi, căpătînd acea învoire de la Henric al II-lea care n-ar avea curajul să i-o refuze, va veni să atingă scutul adversarului cu fierul şi nu cu coada lăncii sale.

Atunci, în locul unui simulacru de luptă, va avea loc o luptă adevărată în care adversarii în loc de un joc obişnuit îşi vor pune în joc viaţa.

Arena interioară — cea în care trebuiau să aibă loc cursele - era lată de cincisprezece paşi sau de patruzeci şi cinci de picioare, îngăduind campionilor şi atacanţilor să alerge unu contra unu, doi contra doi şi chiar patru contra patru.

Acea arenă era închisă în lungime cu o balustradă de lemn înaltă de trei picioare şi acoperită cu aceeaşi stofă care tapiţa tot interiorul cortului. Cîte două bariere ce se deschideau la fiecare capăt, îngăduiau judecătorilor de cîmp să intre în arenă, sau atacanţilor — dacă unii din ei, cu învoirea regelui, obţineau dreptul de a se întrece cu un judecător de cîmp în loc cu vreunul dintre campionii aleşi —

să treacă din arenă în spaţiosul patrulater rezervat la dreapta şi la stînga judecătorilor de cîmp şi tribunelor, ca să poată atinge cu lemnul ori cu fierul lăncii scutul aceluia cu care voia să aibă de-a face.

Erau tot atîţia judecători de cîmp cît şi cavaleri campioni, adică patru judecători.

Cei patru judecători erau :

Prinţul de Savoia Emmanuel-Philibert ;

Conetabilul de Montmorency ;

Domnul de Boissy, mare scutier — căruia i se spunea în mod obişnuit Monsieur la Grand [1] ;

În sfîrşit, domnul de Vieilleville, mare şambelan şi mareşal de Franţa.

Fiecare din ei aveau la un colţ al patrulaterului cîte un mic bastion purtînd în vîrf blazonul său.

Două din aceste bastioane — cel al domnului duce de Savoia şi al conetabilului — erau alipite de faţada palatului Tournelles. Celelalte două — ale domnilor de Boissy şi de Vieilleville — de clădirea construită pentru atacanţi.

Partea de sus a bastionului campionilor constituia balconul rezervat pentru regină, prinţi şi prinţese ; era îmbrăcat tot numai în brocart şi se aranjase un fel de tron pentru regină, fotolii pentru prinţi şi prinţese şi taburete pentru doamnele de la curte.

Totul era încă pustiu, vizitat însă zilnic de rege ce număra cu nerăbdare clipele, aşteptînd pe campioni şi atacanţi, pe judecători şi spectatori.

IX.ŞTIRI DIN SCOŢIA

La 20 a lunii iunie, un al doilea alai, nu mai puţin strălucitor ca al ducelui de Alba, sosea de la Bruxelles pe acelaşi drum şi intra în Paris pe aceeaşi poartă. În fruntea lui se afla Emmanuel-Philibert, viitorul soţ al doamnei Margareta de Franţa, ducesă de Berry.

---

[1] Domnul cel mare.

Se făcuse o haltă la Écouen. Acolo se observase că prinţul intrase cu pajul său într-o casă unde păreau aşteptaţi, deoarece se deschisese la sosirea lor.

Acea casă ascunsă sub o boltă de verdeaţă se afla în afara oraşului şi era aşezată într-un loc singuratec, la o sută de paşi de drum.

Escorta ,fără a se arăta neliniştită de dispariţia prinţului, făcu popas de cealaltă parte a drumului şi aşteptă.

După două ore prinţul apăru singur ; avea pe buze tristul zîmbet al celor ce-au săvîrşit un mare sacrificiu.

Se făcu doar în şoaptă remarca că pajul lui, ce era în totdeauna lîngă dînsul, acum lipsea.

— Haidem, domnilor, zise Emmanuel, sîntem aşteptaţi la Paris... Să plecăm !

Întorcîndu-şi apoi capul cu un suspin, ca şi cum ar fi cerut la ceea ce lăsa în urma lui o ultimă încurajare pentru a îndeplini o îndatorire neplăcută, porni în galop şi ajunse în fruntea escortei ce se desfăşura pe drumul spre Paris.

La Saint-Denis, Emmanuel-Philibert îl întîlni pe vechiul lui prizonier, conetabilul, ce-i venea în întîmpinare cum venise şi înaintea ducelui de Alba, din partea regelui şi pentru a-l felicita.

Emmanuel primi complimentele conetabilului cu o expresie curtenitoare, dar totodată gravă şi tristă. Se putea simţi în el omul ce-şi urma calea spre Paris, dar care îşi lăsase inima pe drum.

Între Paris şi Saint-Denis, prinţul zări venind spre ei un măreţ cortegiu ; era limpede că venea să-l întîmpine. Îl trimise pe Robert de Rovère, căpitanul gărzii lui, în recunoaştere. Cortegiul se compunea din două sute de gentilomi savoiarzi şi piemontezi, toţi îmbrăcaţi în catifea neagră, purtînd fiecare un lanţ de aur la gît şi era condus de contele de Raconis.

Grupul se orîndui în urma escortei lui Emmanuel-Philibert. Ajuns la barieră, cei din alai văzură un scutier, care fără îndoială îi aştepta, căci porni în galop îndreptîndu-se spre cartierul Saint-Antoine. Era un curier al regelui ce se ducea să-i vestească sosirea prinţului.

Din bulevard, cortegiul coti la stînga şi înaintă spre Bastilia.

Regele îl aştepta pe prinţ în faţa scărilor de la palatul Tournelles, ţinînd de mînă pe sora sa, doamna Margareta ; în spatele lui, pe prima treaptă se afla regina Caterina cu cei cinci copii; pe celelalte trepte erau aranjaţi în amfiteatru prinţesele precum şi gentilomii şi doamnele lor de curte.

Emmanuel-Philibert opri calul la zece paşi de peron şi sări jos din şea ; apoi înaintă spre rege şi vru să-i sărute mîna, dar acesta îl cuprinse în braţe, spunîndu-i !

— Îmbrăţişează-mă, scumpul meu frate !

După aceea îl prezentă doamnei Margareta.

Doamna Margareta purta o rochie de catifea stacojie, cu tăieturi albe la mîneci; nu avea drept podoabă decît splendidul cordon smălţuit, cu cinci chei de aur, pe care i-l oferise în dar la Luvru neguţătorul ambulant, din partea viitorului soţ.

La apropierea lui Emmanuel, tot roşul de pe rochie păru că trece pe obrajii ei.

Îi întinse mîna şi prinţul făcu la Tournelles întocmai ca neguţătorul la Luvru, puse un genunchi în pămînt şi sărută frumoasa mînă regească.

Apoi regele îl prezentă pe rînd reginei, prinţilor şi prinţeselor.

În cinstea lui, fiecare se gătise cu podoaba scoasă din cufărul neguţătorului piemontez, juvaer ce fusese socotit drept un cadou al logodnicului, deoarece nici unul din cei doi neguţători ambulanţi nu venise să încaseze banii.

Doamna de Valentinois purta diadema cu întreita semilună de diamante, doamna Diana de Castro brăţara arabă, doamna Elisabeta colierul de perle, mai puţin palid decît gîtul ei şi delfinul Francisc frumosul pumnal florentin, pe care izbutise să-l scoată din masa de stejar în care îl împlîntase voinicul neguţător.

Numai Maria Stuart nu se putuse găti cu preţioasa-i besactea, ce era acum cea mai scumpă podoabă a paracli-sului ei şi care avea să primească, treizeci de ani mai tîrziu, în noaptea din ajunul morţii sale la castelul din Fotheringay, cuminecătura sfîntă sosită de la Roma, cu care s-a împărtăşit chiar în ziua execuţiei.

La rîndul său, Emmanuel-Philibert prezentă regelui pe seniorii şi gentilomii ce-l însoţeau.

Erau conţii de Horn şi de Egmont, cei doi eroi, unul de la Saint-Laurent şi celălalt de la Gravelines, care peste nouă ani aveau să moară ca martiri ai aceleiaşi credinţe, pe acelaşi eşafod, condamnaţi de ducele de Alba care în urma regelui Franţei le surîdea acum şi aştepta să-i vină rîndul să le strîngă mîna.

Era Wilhelm de Nassau, tînăr chipeş de douăzeci şi de ani, umbrit deja de acea tristeţe care avea să-i aducă mai tîrziu porecla *Taciturnul* şi care purta titlul de prinţ de Orania, pentru că în 1545 moştenise principatul de Orania de la unchiul său René de Nassau.

Mai erau, în sfîrşit, ducii de Brunswick şi conţii de Schwartzbourg şi de Monsfeld care, mai norocoşi decît celelalte personaje amintite, n-aveau să adauge morţii lor sinistra strălucire a eşafodului ori a asasinatului.

Apoi, deodată, ca şi cum nimic nu trebuia să lipsească acestei adunări de bărbaţi şi femei, însemnaţi de la început de către destin, ca şi cum era adus de fatalitate, se văzu sosind pe bulevard un cavaler alergînd în mare galop şi care, zărind strălucita societate adunată la poarta palatului, îşi opri calul, descălecă, aruncă frîiele în mîna scutierului său şi aşteptă ca regele să-i adreseze un cuvînt.

Cavalerul putea fi liniştit : sosise atît de repede, oprise cu atîta măiestrie calul şi cu atîta eleganţă descălecase, încît Henric, şi el un călăreţ desăvîrşit, nu s-ar fi putut să nu-i dea atenţie.

Astfel că, ridicînd capul deasupra acelei adunări fastuoase ce-l înconjura, zise :

— A ! Lorges ! Lorges ! căpitanul gărzii noastre scoţiene pe care îl trimisesem în ajutorul mamei voastre cu trei mii de oameni, dragă Maria, şi care, pentru a nu ne lipsi nimic în ziua asta frumoasă, vine să ne aducă veşti din regatul vostru, din Scoţia ! — Haide, urmă regele, apropie-te, Montgomery ! apropie-te ! şi cum vom avea mari serbări şi mari distracţii, bagă de seamă la tăciuni ! Este un proverb care spune că nu trebuie să te joci niciodată cu focul.

Ar fi poate necesar să explicăm cititorilor că regele Henric făcea aluzie la accidentul provocat de Iacob de Montgomery, tatăl lui Gabriel, care la asediul simulat al palatului Saint-Paul pe care îl apăra împotriva regelui Francisc

I, îl atinsese pe acesta în bărbie cu un tăciune aprins, rană care a adus, pentru mai bine de o sută de ani, moda bărbii lungi şi a părului scurt.

Montgomery înainta spre Henric fără a putea bănui că un accident cu mult mai grav decît cel săvîrşit de de tatăl său asupra lui Francisc I îi era sortit şi lui să săvîrşească asupra fiului, în timpul serbărilor pe care regele Henric le aştepta cu o bucurie atît de mare.

Aducea din Scoţia bune ştiri politice şi sumbre ştiri religioase. Elisabeta a Angliei nu plănuia nimic împotriva vecinii sale, frontierele erau liniştite ; dar înăuntru Scoţia luase foc.

Incendiul era reforma, iar incendiatorul John Knox.

În Franţa acel nume teribil era foarte puţin cunoscut atunci cînd îl rosti Gabriel de Lorges, conte de Montgo- mery. Într-adevăr, ce o interesa pe acea elegantă curte a dinastiei Valois care trăia în castelele ei din Luvru, Tournelles şi Fontainebleau ; ce-l interesa pe Francisc I ca ducesa-i d'Etampes, Leonardo da Vinci, Andrea del Sarto, Benvenuto Cellini, Bosso, Primatice, cu Rabelais, Bude, Lascaris şi Marot; ce-l interesa pe Henric al II-lea cu ducesa lui de Valentinois, cu Ronsard, Philibert Delorme, Montaigne, de Bèze, du Bellay, Amyot, cancelarul de l'Hospital, Jean Goujon, Serlio, Germain Pilon, Caterina de Medici cu doamnele ei de onoare ; ce-o interesa pe toată această lume strălucitoare, frivolă, bravă, atee, în vinele căreia curgea, ca dintr-un îndoit izvor, sîngele francez şi italian, ce îmbina mereu istoria cu romanul, cavalerismul cu politica şi care avea pretenţia să facă din Paris totodată Roma, Atena şi Cordoba ; ce-i interesa pe toţi acei regi, prinţi, prinţese, gentilomi, sculptori, pictori, scriitori, arhitecţi iluminaţi de curcubeul gloriei, artei şi poeziei, ce-i interesa ce se petrece într-un colţ al globului pămîntesc pe care îl socoteau la hotarele lumii civilizate, la un popor sărac, neştiutor, brutal, privit ca o anexă a regatului Franţei, ca unul din acele juvaeruri mai deosebite ca metal, decît ca lucrătură, pe care o regină îl adaugă la paftaua lănţugului ce-l poartă la cordon ? Ţinutul acela avea să se răscoale într-o zi împotriva tînărului său rege Francisc, sau împotriva tinerei sale regine Maria Stuart ? Ei, atunci vor pleca pe cîteva nave aurite, cum a făcut Wilhelm cînd a cucerit Anglia, sau Roger cînd a cucerit

Sicilia ! Vor lua Scoţia şi o vor pune, cu o brăţară de aur la picior în chip de lanţ, la genunchii nepoatei lui Eduard şi a fiicei lui Iacob al V-lea !

Dar Gabriel de Lorges schimba ideile de la curtea Franţei în privinţa Scoţiei ; îi făcea cunoscută Mariei Stuart, uimită, că principalul ei duşman nu era vestita regină a Angliei, Elisabeta, ci un biet preot renegat de la curtea pontificală numit John Knox.

El însă îl văzuse pe acest John Knox în mijlocul unei revolte populare şi păstrase o amintire cumplită pe care încerca încă s-o mai mărească în faţa viitoarei regine a Scoţiei, pînă la proporţiile la care îi rămăsese în minte.

Îl urmărise în timpul acelei răscoale, despre care chiar Knox vorbeşte în următorii termeni :

„Am văzut idolul Dagon[1] sfărîmat pe caldarîm, iar preoţii şi călugării luînd-o la sănătoasa, cîrjele episcopale aruncate, mitrele stricate, stiharele pe jos, calotele flenduri, călugări cenuşii de căscatul gurii, călugări negri de umflatul obrajilor, ţîrcovnici gîfîind şi împrăştiindu-se ca ciorile şi fericit cel ce ajungea mai repede la adăpost căci nu s-a mai pomenit vreodată asemenea spaimă în generaţia asta a lui Antecrist! ...”

Cel din gura căruia sufla vîntul ce dezlănţuise furtună, trebuia să fie, şi chiar era, un titan. Într-adevăr, John Knox era unul din acele elemente cu înfăţişare omenească care apar în momentul marilor revoluţii politice sau religioase.

Dacă se nasc în Scoţia sau în Anglia în timpul relor- mei presbiteriene, se numesc John Knox ori Cromwel.

Dacă se nasc în Franţa în timpul reformei politice, se numesc Mirabeau ori Danton.

John Knox se născuse în Lothian-ul răsăritean, în 1505; aşa că la epoca în care ne aflăm avea cincizeci şi patru de ani. Tocmai urma să se călugărească cînd cuvîntul lui Luther răsună de la Worms pînă în Edinbourg ; pe dată John Knox se şi apucase să predice, cu toată violenţa temperamentului său, împotriva Papei şi a liturghiei. Numit în 1552 capelan al regelui Angliei Eduard al VI-lea, fusese silit să părăsească Marea-Britanie la suirea pe tron a sîngeroasei Maria şi se retrăsese la Geneva, lîngă Calvin. Maria murind şi Elisabeta

---

[1] Crucifixul.

urcîndu-se pe tron, socotise momentul favorabil şi se întorsese în Scoţia, aducînd cu el mii de exemplare din pamfletul pe care îl tipărise la Geneva şi care era în acelaşi timp un atac împotriva regenţei actuale a Mariei de Lorena şi împotriva viitoarei domnii a Mariei Stuart.[1]

În lipsa lui, arborele reformei, plantat de el, crescuse şi adăpostea la umbra lui trei sferturi din Scoţia.

Părăsise o patrie catolică şi regăsea o patrie protestantă.

Acesta era omul de care trebuia să se teamă Maria.

Cum aşa ? Maria avea a se teme de ceva ?

Pentru ea, Scoţia exista nu numai în depărtările spaţiului dar şi într-ale viitorului.

Ce legătură avea ea cu Scoţia, ea, soţia delfinului Franţei ; era, nora unui socru de patruzeci şi unu de ani abia, voinic, rezistent, înflăcărat ca un tînăr; ea, soţia unui bărbat de nouăsprezece ani ?

Care era cea mai proastă prezicere ce i s-ar putea face ? Douăzeci de ani de domnie a regelui socru şi patruzeci de ani de viaţă a regelui, soţul său. — Încă nu se ştia că mureau atît de tineri în familia Valois !

Ce-i trebuia ei trandafirul acela sălbatic, crescut printre stînci, care se numea coroana Scoţiei, cînd avea în perspectivă coroana Franţei care, spunea împăratul Maximilian, Dumnezeu ar da-o celui de-al doilea fiu al său, dacă ar avea doi fii ?

Mai era, se înţelege, horoscopul acela pe care îl alcătuise un ghicitor în ziua naşterii regelui Henric al II-lea, horoscop atîta luat în bătaie de joc de conetabil, încredinţat de rege în mîinile domnului de l'Aubespine şi care spunea că regele Henric al II-lea va fi ucis în duel sau într-o luptă în doi. Mai era, într-adevăr, şi semnul acela fatal pe care-l purta între sprîncene Gabriel de Lorges şi care îl îngrijorase atît de tare pe împăratul Carol-Quintul pînă ce astrologul său îi spusese că acel semn nu ameninţa decît pe un prinţ purtînd pe blazon floarea de crin.

Se putea oare ca unul din cei mai vestiţi prinţi ai creştinătăţii să se bată vreodată în duel ? Se putea oare de asemeni ca Gabriel de Lorges, conte de Montgomery, unul dintre cei mai devotaţi seniori ai lui Henric al II-lea, căpitanul

[1] Acel pamflet era intitulat : „Împotriva guvernării femeilor”.

gărzii sale scoţiene care-i salvase aproape viaţa ” la vînătoarea de mistreţi din pădurea Saint-Germain, la care au asistat şi cititorii noştri, să ridice vreodată o mînă paricidă împotriva regelui a cărui moarte îi ruina cariera ?

Nici realitatea, nici prezicerea, nici prezentul, nici viitorul nu puteau decît întrista, măcar instinctiv, frumoasele chipuri ale acestei curţi voioase, cînd clopotul cel mare de la Notre-Dame îi vesti că totul era pregătit, chiar şi Dumnezeu, pentru prima dintre nunţile ce trebuiau celebrate, cea a regelui Filip al II-lea, reprezentat de ducele de Alba, cu Elisabeta de Franţa, ce fusese numită Elisabeta *Păcii,* din pricina înrîuririi pe care o avea căsătoria ei asupra păcii în lume.

X.TURNIRUL DIN STRADA SAINT-ANTOINE

Era ziua de 27 iunie 1559 cînd clopotul cel mare de la Notre-Dame, cutremurînd vechile turnuri ale lui Filip- August, vesti ceremonia căsătoriei regelui Spaniei cu fiica regelui Franţei.

Ducele de Alba, însoţit de prinţul de Orania şi de contele de Egmont, reprezenta, cum am mai spus, pe regele Filip al II-lea.

Ajunsă în piaţă catedralei, biata Elisabeta nu se mai putu ţine pe picioare aşa că trebuiră s-o susţină de subsuori şi s-o ducă aproape pe sus pînă în naos. Acel trist serviciu îl îndepliniră contele de Egmont şi Wilhelm de Orania, amîndoi însemnaţi de fatalitate, unul pentru eşafodul ducelui de Alba, celălalt pentru glonţul lui Baltha- sar Gèrard.

Emmanuel o privea cu un zîmbet de simpatie, căruia numai Scianca-Ferro, singurul care ştia ce lăsase prinţul la Écouen, îi putea înţelege semnificaţia.

După ceremonie revenirä la castelul Tournelles, unde îi aştepta un mare banchet. Petrecură toată ziua cu muzici, iar seara Emmanuel-Philibert deschise balul cu tînăra regină a Spaniei care n-avea altă consolare decît absenţa soţului ei

regal, de care mai rămînea despărţită încă vreo cîteva zile ; Iacob de Nemours dansă cu prinţesa Margareta, Francisc de Montmorency cu Diana de Castro şi delfinul, pe care ar fi trebuit să-l amintim la început, cu regina Maria Stuart.

Pentru un moment erau adunaţi acolo prieteni şi duşmani ; toate acele teribile duşmănii păreau, dacă nu stinse, măcar aţipite.

Numai că prietenii şi duşmanii formau două grupe foarte distincte.

Conetabilul cu toţi fiii lui, Coligny, Dandelot şi gentilomii lor.

Francisc de Guise cu toţi fraţii lui : Cardinalul de Lorena, ducele d'Aumale, ducele d'Elbeuf... Nu se mai cunosc numele celor şase fraţi Guise.

Primii, surîzători, triumfători, veseli.

Ceilalţi, întunecaţi, gravi, ameninţători.

Se vorbea în şoaptă că dacă a doua zi în arenă vreunul dintre Montmorency se va înfrunta cu un Guise, se va isca în loc de o întrecere, o adevărată luptă.

Dar Henric îşi luase toate precauţiile.

Dăduse poruncă ca Coligny şi Dandelot să nu atingă alte scuturi decît al său, ori ale lui Iacob de Nemours şi Alphonse d'Este.

Aceeaşi oprelişte i se făcuse lui Damville şi lui Francisc de Montmorency.

Cei din familia Guise voiseră la început să se îndepărteze de acele serbări. Ducele Francisc pretinsese că era nevoit să facă o călătorie în principatul său, dar Caterina de Medici şi Cardinalul de Lorena îl convinseseră să renunţe la acea hotărîre, imprudentă ca toate cele izvorîte din ciudă şi orgoliu.

Aşa că rămăsese, iar evenimentele dovediră că făcuse bine să rămînă.

La miezul nopţii toată lumea se retrase. Ducele de Alba o conduse pe Elisabeta pînă în camera ei, îşi aşeză piciorul drept în pat şi îl acoperi cu cearşaful, iar după cîteva secunde, îl scoase de sub cuverturi, salută şi ieşi. Căsătoria era săvîrşită.

A doua zi toată curtea se trezi în sunetele fanfarei, afară de regele Henric care nu dormise deloc, atît de nerăbdător

era să sosească clipa întrecerilor, a căror desfătare o aştepta de atîta vreme !

Deşi turnirul trebuia să înceapă abia după amiază, din zorii zilei Henric al II-lea se tot agita din arenă la grajduri, cercetîndu-şi minunata-i herghelie, la care Emmanuel-Philibert tocmai adăugase — strălucit dar ! — nouăsprezece cai gata înşeuaţi şi îmbrăcaţi în valtrapuri.

La ora prînzului cavalerii campioni şi judecătorii de cîmp mîncară deoparte, la o masă rotundă, pentru a aminti pe cea a regelui Artur, şi fură serviţi de doamne.

Cele patru servante ale iluştrilor comeseni erau regina Caterina, prinţesa Margareta, mica regină Maria şi ducesa de Valentinois.

După prînz, fiecare trecu în apartamentul său pentru a se înarma.

Regele avea o splendidă platoşă de Milano, toată damaschinată cu aur şi argint; casca, avînd deasupra coroana regală, închipuia o salamandră cu aripile întinse ; scutul, la fel cu cel atîrnat pe bastion, avea pe el o semilună strălucind pe un cer senin, purtînd deviza :

DONEC TOTUM IMPLEAT ORBEN !

Culorile sale erau albul şi negrul — cele pe care, de altfel, şi le alesese Diana de Poitiers la moartea domnului de Brézé, soţul ei.

Domnul de Guise îşi pusese platoşa de luptă, aceeaşi pe care o purtase la asediul Metz-ului ; pe ea se vedeau bine semnele — ce se pot observa încă şi astăzi la muzeul artileriei din Paris unde-i păstrată — a celor cinci gloanţe pe care le-a primit la asediul de la Metz şi care s-au turtit de oţelul salvator.

Scutul său, ca şi al regelui Henric, reprezenta un cer ; numai că un cer mai puţin limpede, căci un nour alb acoperea ca un văl o stea de aur.

Avea deviza :

PREZENTĂ, DAR ASCUNSĂ

Culorile sale erau albul şi stacojiul ; „culorile, spune Brantôme, unei doamne pe care aş putea s-o numesc şi căreia i-a fost devotat pe cînd ea era domnişoară de onoare la curte”.

Din nefericire, Brantôme nu spune cine-i doamna şi sîntem siliţi, lăsaţi astfel în ignoranţă, să fim la fel de discreţi ca şi el.

Domnul de Nemours avea o platoşă milaneză dăruită de regele Henric al II-lea ; scutul reprezenta un înger sau un amoraş — era greu să-ţi dai seama care din doi este — ţinînd un buchet de flori cu următoarea deviză :

ÎNGER SAU AMOR, VINE DIN CER !

Deviza făcea aluzie la cele întîmplate frumosului prinţ în oraşul Neapoli în ziua de Joia Verde[1].

Cum mergea după procesiune împreună cu alţi seniori francezi, un înger, alunecînd de-a lungul unei sîrme întinse anume, coborî de la o fereastră, prezentîndu-i un splendid buchet din partea unei doamne.

De aici se trăgea deviza : înger sau amor, vine din cer.

Culorile sale erau galbenul şi negrul ; culori care, după spusele lui Brantôme, ar însemna : *Plăcere şi statornicie* sau ; *Statornic în plăcere ;* „căci se bucura, se spune, de una din cele mai frumoase femei din lume, drept care, pe bună dreptate, trebuia să-i fie statornic şi fidel, căci alta asemenea n-ar mai putea întîlni şi avea.”

În sfîrşit, ducele de Ferrara — acel tînăr prinţ aproape necunoscut încă la acea epocă şi care avea mai tîrziu să-şi adauge numelui trista celebritate de a fi ţinut închis pe Torquato Tasso timp de şapte ani într-un spital de nebuni — purta o minunată platoşă veneţiană. Scutul lui reprezenta pe Hercule doborînd leul din Nemea, cu deviza:

CINE ESTE TARE ESTE ZEU.

Culorile sale erau galbenul şi roşul.

La amiază porţile fură deschise. Cît ai clipi, locurile rezervate în tribune se ocupară de doamnele, seniorii şi

---

[1] Sărbătoarea euharistiei.

gentilomii cărora numele le dădea dreptul de-a asista la serbări.

Apoi balconul regal se umplu la rîndu-i.

În ziua întîia, premiul trebuia să fie oferit de doamna de Valentinois.

Acest premiu era un splendid lanţ, strălucind de safire, rubine şi smaralde despărţite prin semiluni de aur, înlănţuite cîte trei.

Semilunile erau, după cum se ştie, emblema frumoasei ducese de Valentinois.

În ziua a doua, învingătorul trebuia să primească răsplata din mîna doamnei Margareta.

Premiul era o bardă turcească de o lucrătură minunată, ce fusese dăruită de Soliman regelui Francisc I.

A treia zi —- zi de onoare — era rezervată Caterinei de Medici.

Premiul era o spadă al cărei mîner şi gardă fuseseră cizelate de Benvenuto Cellini.

La amiază, muzicanţii aşezaţi într-un balcon situat în faţa balconului prinţilor şi prinţeselor, începură a suna din trompete.

Sosise ora întrecerii.

În arenă intrară mai întîi pajii, ca un stol de păsări.

Fiecare campion avînd cîte doisprezece paji, erau în total patruzeci şi opt, purtînd costume de catifea şi mătase în culorile stăpînilor.

Apoi sosiră cîte patru scutieri de fiecare campion ; rolul lor era să adune lăncile rupte şi să dea ajutor combatanţilor la nevoie.

Apoi, în sfîrşit, ieşiră la rîndul lor cei patru judecători de cîmp, din cap pînă în picioare în armură, cu viziera lăsată, pe caii lor de asemeni în armură şi îmbrăcaţi în valtrapuri lungi pînă la pămînt.

Fiecare, cu bastonul în mînă, se aşeză în faţa uneia dintre barierele laterale, rămînînd acolo neclintit, ca o statuie ecvestră.

Atunci trompeţii celor patru campioni apărură la cele patru porţi ale bastionului şi sunară provocarea spre cele patru puncte cardinale.

O altă trompetă răspunse şi se văzu sosind pe poarta atacanţilor un cavaler în armură, cu viziera lăsată şi cu lancea la scară.

La gît îi atîrna lanţul Lînei de aur ; după acel ordin pe care îl primise în 1546 de la Carol-Quintul, odată cu împăratul Maximilian, Cosimo de Medici, mare duce de Florenţa, Albert, duce de Bavaria, Emmanuel-Philibert, duce de Savoia, Octave Farnese, duce de Parma şi Fer- dinand Alvares, duce de Alba, îl recunoscură pe Lamoral, conte de Egmont

Avea la cască pene albe şi verzi : erau culorile Sabinei, contesa palatină, ducesă de Bavaria, cu care se căsătorise cu cinci ani în urmă la Speyer în prezenţa împăratului Carol-Quintul şi a lui Filip al II-lea, regele Neapolelui şi pe care a iubit-o cu multă duioşie şi credinţă pînă la moarte.

Inaintă mînuindu-şi calul cu acea desăvîrşită graţie, datorită căreia ajunsese unul dintre cei mai vestiţi călăreţi ai armatei spaniole, faimă atît de mare încît regele Henric al II-lea, care în privinţa asta se spunea că ar fi neîntrecut, era gelos.

După ce străbătu trei sferturi din arenă, salută cu lancea şi cu capul balconul reginei şi al prinţeselor, aplecîndu-şi fierul lăncii pînă la pămînt, iar panaşul căştii pînă pe gîtul calului şi se duse să atingă cu lemnul lăncii scutul regelui Henric al II-lea.

Apoi, în timp ce trompetele răsunau, îşi sili calul să străbată de-a-ndăratelea în lung toată arena, ducîndu-se să se aşeze, cu lancea pregătită, de cealaltă parte a barierei.

Cum întrecerea era cavalerească, nu era voie, după datină, să se dea lovituri decît de la gît pînă în partea de jos a trunchiului, sau, cum se spunea pe vremea aceea între cele patru membre.

În clipa cînd Egmont îşi punea lancea în poziţie de luptă, apăru regele călare şi în armură.

Chiar să nu fi fost Henric regele, aplauzele ar fi fost la fel de entuziaste la apariţia sa. Nu era cu putinţă să stea cineva mai bine pe cal, să fie mai bine înfipt în scări în sfîrşit, să arate mai sigur şi mai elegant decît regele Franţei.

Ca şi contele de Egmont, îşi ţinea lancea în mînă, gata pregătită. După ce făcu o piruetă cu calul pentru a saluta pe

regină şi pe prinţese, se întoarse spre adversarul său şi îşi rezemă lancea în suportul armurii.

Numaidecît scutierii ridicară barierele şi judecătorii, văzînd că luptătorii erau gata, strigară într-un glas :

— *Laissez aller !*

Cei doi cavaleri n-aşteptau decît clipa aceea pentru a se repezi unul asupra altuia.

Amîndoi se loviră drept în piept.

Regele şi contele de Egmont erau călăreţi prea desăvîrşiţi pentru a cădea de pe cal şi totuşi la acea teribilă izbitură contele scăpă un picior din scară, iar lancea încă zbîrnîind îi sări din mînă şi căzu la cîţiva paşi de el, pe cînd lancea regelui zbura în vreo trei patru bucăţi, lăsîndu-i în mînă numai un ciomp nefolositor.

Cei doi cai, înspăimîntaţi parcă de ciocnire şi de zgomotul zdruncinăturii, se opriră tremurînd, proptiţi pe picioarele de dinapoi.

Henric aruncă departe de el rămăşiţa lăncii.

Atunci, pe cînd arena răsuna de aplauzele spectatorilor, doi scutieri, se avîntară pe deasupra barierelor, unul ca să ridice lancea contelui de Egmont şi să i-o dea, celălalt ca să ofere regelui o lance nouă.

Amîndoi îşi reluară locurile şi îşi aşezară lăncile în poziţie de luptă. Trompetele sunară din nou, barierele se reaeschiseră şi judecătorii strigară a doua oară :

— *Laissez aller l*

De data asta, amîndouă lăncile se sfărîmară ; Henric se îndoi pe spate, ca un arbore aplecat de vînt, pînă pe crupa calului, iar Egmont scăpă amîndouă picioarele din scări şi trebui să se agaţe de oblîncul şeii.

Regele se îndreptă, contele dădu drumul oblîncului şi cei doi cavaleri, ce păruseră dezrădăcinaţi de acea izbitură grozavă, fură din nou văzuţi în şea, bine proptiţi în scări.

Aşchiile lăncilor zburaseră în jurul lor. Lăsară pe scutieri să ridice sfărîmăturile lăncilor şi se întoarseră, fiecare după bariera lui.

Acolo li se dădură lănci noi mai solide decît primele.

Şi caii şi călăreţii păreau la fel de nerăbdători ; caii nechezau cu spume la gură ; se vedea bine că nobilele

animale, aţîţate de alergare şi de trompete mai mult decît de pinteni, luau şi ele parte la luptă.

Goarnele sunară. Toţi spectatorii scoteau strigăte de bucurie şi băteau din mîini, la fel ca o sută de ani mai tîrziu, cînd Ludovic al XIV-lea apăru pe scenă, inter- pretînd rolul Soarelui în baletul *Cele patru anotimpuri.*

Numai că fiecare întruchipa Franţa epocii lor, Henric ca un războinic al evului mediu, Ludovic al XIV-lea ca un comediant al tuturor timpurilor ; primul reprezentînd Franţa cavalerească, al doilea Franţa galantă.

Abia se auzi în mijlocul aclamaţiilor strigătul *Laissez aller!*

Această de-a treia ciocnire fu şi mai formidabilă decît celelalte două. Henric scăpă un picior din scară sub lovitura lăncii contelui de Egmont, care se rupse în bucăţi, pe cînd lancea regelui rămase întreagă.

Lovitura fusese atît de cumplită, încît calul contelui ridică picioarele din faţă şi chinga şeii rupîndu-se de puterea izbiturii, contele de Egmont alunecă pe spatele înclinat al calului, aşa că, lucru de mirare ! fără a fi azvîrlit din şea, cavalerul se pomeni la pămînt.

Dar cum căzu în picioare, acea cădere, cu neputinţă de evitat, sluji minunatului călăreţ să-şi arate îndemînarea şi măiestria.

Totuşi contele, salutîndu-l pe Henric, se declară învins, punîndu-se curtenitor la dispoziţia învingătorului.

— Conte, îi spuse regele, sînteţi prizonierul ducesei de Valentinois. Puneţi-vă la dispoziţia ei : ea, nu eu, va decide de soarta dumitale.

— Sire, răspunse contele, dacă mi-aş fi închipuit că-mi este sortită o atît de dulce sclavie, m-aş fi lăsat învins de prima dată cînd am luptat împotriva Maiestăţii Voastre !

— Şi ar fi fost o mare economie de oameni şi de bani pentru mine, domnule conte, îi întoarse vorba regele, hotărît să nu se lase mai prejos în curtoazie ; căci m-ai fi cruţat de Saint-Laurent şi Gravelines !

Contele se retrase şi după cinci minute apăru în balcon pentru a îngenunchia la picioarele ducesei de Valentinois care-i legă mîinile cu un splendid colier de perle.

În timpul acesta, regele, care îşi făcuse cele trei curse, se odihnea, lăsînd locul ducelui de Guise, al doilea campion.

Ducele de Guise se întrecu cu contele de Horn ; cele trei curse se desfăşurară fără prea mare dezavantaj pentru generalul flamand, ce înfrunta un om socotit ca unul dintre cei mai buni luptători cu lancea ai timpului său.

La a treia cursă, cu o politeţă la fel de mare ca a contelui de Egmont, se declară învins.

Apoi veni rîndul lui Iacob de Nemours, care luptă cu un spaniol numit don Francisco Rigonnès. La prima lovitură de lance, spaniolul scăpă un picior din scară ; la a doua fu răsturnat pe crupa calului ; la a treia fu zvîrlit din şea la pămînt. De altfel, a fost singurul spaniol care şi-a încercat norocul la întreceri, căci vecinii noştri de peste Pirinei se recunoşteau inferiori în acest soi de lupte şi nu voiau să-şi rişte reputaţia deja zdruncinată de eşecul lui don Francisco Rigonnès.

Rămînea ducele de Ferrara care se întrecu cu Dandelot: dar cu toate că şansele erau aproape egale pentru amîndoi, vajnicul apărător al Saint-Quentin-ului mărturisi, retrăgîndu-se, că prefera o luptă adevărată cu sabia împotriva unui duşman al Franţei tuturor acelor jocuri ce i se păreau cam păgîne pentru un om ca dînsul, convertit abia de un an la religia reformată.

Drept care declară că fratele său Coligny îi va lua locul, dată îi convenea ; el nu va mai participa.

Şi cum Dandelot era un om dintr-o bucată, îşi ţinu cuvîntul faţă de el însuşi.

Prima zi se sfîrşi cu o întrecere de patru campioni contra patru atacanţi ; cei patru atacanţi erau Damville împotriva regelui, Montgomery împotriva ducelui de Guise, ducele de Brunswick contra lui Iacob de Nemours şi contele de Mansfeld contra lui Alphonse d'Este.

În afară de rege care, fie datorită forţei sale adevărate, fie curtoaziei adversarului, obţinu un avantaj însemnat contra lui Damville, forţele se echilibrară.

Henric plecă în culmea fericirii.

Este adevărat că nu auzea ce se spunea în jurul său pe şoptite ; lucru ce nu-i de mirare, căci regii rareori aud chiar şi ce se spune cu voce tare.

Se şoptea că domnul conetabil era un curtean prea desăvîrşit ca să nu-l fi învăţat pe fiul cel mare cum trebuie să-şi menajeze regele, chiar cînd are lancea în mînă !

XI.PROVOCAREA

A doua zi, regele Henric era atît de nerăbdător să reînceapă întrecerile, încît grăbi prînzul cu o oră, ca să poată intra în arenă exact la amiază.

În momentul cînd trîmbiţele vesteau intrările pajilor, scutierilor şi judecătorilor de cîmp — intrări pe care am încercat să le descriem în capitolul precedent — un cavaler purtînd o pălărie cu boruri mari ce-i ascundeau partea de sus a figurii şi înfăşurat, cu toată căldura nelipsită pe-o zi de sfîrşit de iunie, într-o mantie de culoare întunecată, ieşea din grajdurile castelului Tournelles călare pe un cal arab, a cărui iuţeală se vădi după ce scăpă de întreitul cerc al mulţimii îngrămădite în preajma castelului unde aveau loc întrecerile.

Într-adevăr, ajuns la colţul străzii Minimes, o luă în buestru care se schimbă, către frînghieria Enfants-Rouges, într-un galop ce-i îngădui călăreţului să străbată într-o oră distanţa de la Paris la Écouen.

Ajuns la Écouen, traversă oraşul cu aceeaşi iuţeală şi nu se opri decît la uşa căsuţei singuratice, adăpostită sub arbori mari, la care ne-am oprit şi noi, cu Emmanuel-Philibert, în drumul lui spre Paris.

În curte catîri încărcaţi cu bagaje şi un cal gata în- şeuat bătînd în pămînt cu copita, arătau pregătiri de plecare.

Emmanuel-Philibert aruncă o privire rapidă asupra acelor preparative, ce-i arătau că plecarea nu avusese loc ci numai se pregătea, îşi legă calul la un inel, urcă scara ce ducea la primul etaj şi se repezi într-o cameră unde o femeie tînără sta pe un scaun şi cu o expresie absentă îşi sfîrşea de încheiat ultimele agrafe ale unei rochii de călătorie de culoare închisă, de o extremă simplitate.

În clipa cînd prinţul intră în cameră, ea înălţă capul, scoase un strigăt şi, neputînd rezista îndemnului inimii, se avîntă înaintea lui.

Emmanuel o primi în braţe.

— Leona ! îi spuse el pe-un ton mustrător, asta-i ceea ce mi-ai promis ?

Dar tînăra femeie, cu buzele fremătînd şi ochii închişi, nu putu decît să îngîne numele lui Emmanuel.

Prinţul, continuînd s-o ţină în braţe, făcu cîţiva paşi înapoi pînă la un fel de canapea pe care se aşeză, lăsînd-o pe tînără să-i alunece uşor din îmbrăţişare, urmînd totuşi s-o sprijine, astfel că ea rămase pe jumătate culcată şi cu capul răsturnat pe un genunchi de-al lui.

— Emmanuel ! Emmanuel ! urmă ea să murmure, ne-fiind în stare să bîiguie altceva decît numele acela drag.

Emmanuel-Philibert o privi multă vreme în tăcere cu o nespusă tandreţă.

Apoi, cînd în sfîrşit ea deschise ochii, îi spuse :

— A fost o întîmplare fericită că anumite cuvinte ale scrisorii tale de ieri mi-au dezvăluit planul ce-l aveai şi că un vis dureros, în care îmi apăreai cu chipul în lacrimi şi purtînd veşmînt de călugăriţă, mi-au arătat intenţia ta... Altfel plecai şi nu te mai revedeam pînă la întoarcerea mea în Piemont !

— Sau mai degrabă, Emmanuel, murmură tînăra femeie cu voce stinsă, sau mai degrabă nu mă mai revedeai!...

Emmanuel păli şi un fior îl străbătu. Leona nu-i văzu paloarea chipului, dar îi simţi înfiorarea trupului.

— Nu, nu ! rosti ea, făceam o greşeală !... Iartă-mă, Emmanuel ! iartă-mă !

— Aminteşte-ţi ce mi-ai făgăduit, Leona, zise Emmanuel atît de grav de parcă ar fi fost vorba de o obligaţie de onoare a unui prieten, nu de o promisiune de dragoste a iubitei. La primăria din Bruxelles mi-ai promis, cu mîna înălţată spre o icoană sfîntă, pe cînd fratele tău — acela căruia noi i-am salvat viaţa şi care, fără să ştie, ne nenoroceşte pe amîndoi ! — fratele tău aştepta la uşă răspunsul favorabil pe care în devotamentul tău divin mă rugai să i-l dau, mi-ai jurat, Leona ! să rămîi veşnic a mea, să nu mă părăseşti decît în ajunul căsătoriei şi apoi — pînă ce moartea unuia dintre noi îl va dezlega pe celălalt de jurămînt — să ne întîlnim în fiecare

an în ziua de 17 noiembrie în căsuţa din satul Oleggio unde te-am dus, copil pe moarte, lîngă mama ta moartă. Adesea mi-ai spus: „Tu mi-ai salvat viaţa, Emmanuel ! aşa că viaţa mea îţi aparţine ; fă cu ea ce vrei.” Atunci, fiindcă viaţa ta îmi aparţine, fiindcă ai repetat asta în faţa lui Hristos, nu despărţi viaţa ta de a mea decît cel mai tîrziu cu putinţă... Şi ca să ţii cu sfinţenie promisiunea, fără de care sînt încă gata să refuz totul, du pînă la capăt devotamentul, virtutea asta supremă a femeii ce iubeşte, virtutea care o pune mai presus de un înger, deoarece pentru a fi devotaţi îngerii n-au nevoie să sacrifice pasiunile pămînteşti, de care avem parte numai noi ceilalţi, nenorociţii muritori !

— O ! Emmanuel ! Emmanuel ! murmură Leona, ce părea că revine la viaţă şi fericire sub privirea şi la glasul iubitului ei ; nu-mi lipseşte devotamentul, ci este...

Emmanuel-Philibert, aţinti o privire întrebătoare pe încîntătorul chip aplecat.

— Este ?... Întrebă el.

— Vai ! strigă Leona, este gelozia care mă chinuie ! Ah ! te iubesc ! te iubesc ! te iubesc atît de mult, dragul meu Emmanuel !

Şi cu o exclamaţie de fericire buzele celor doi amanţi se atinseră.

— Geloasă ? o întrebă Emmanuel ; tu, geloasă ?... şi de ce?

— Ah ! nu mai sînt ! murmură ea ; nu, o iubire ca a noastră este nemuritoare... Am simţit acum, sub sărutul tău, că nici moartea nu o poate curma pe a mea şi că ea îmi va fi răsplata în ceruri ! Cum ar putea muri iubirea ta aici pe pămînt?

— Ai dreptate, Leona mea, zise prinţul cu tonul nespus de tandru şi de convingător pe care ştia să-l ia uneori, Dumnezeu a făcut o excepţie în favoarea mea: trimiţîndu-mi povara atît de grea a unei coroane, mi-a dat şi mîna nevăzută a unui înger de-al său care să mi-o susţină pe cap. Ascultă, Leona, ce va exista între noi nu va semăna întru nimic cu ce există între ceilalţi amanţi. Vom trăi întotdeauna unul pentru altul, întotdeauna unul cu altul prin acea unire desăvîrşită a inimii care poate înfrunta timpul şi chiar absenţa ; fără prezenţa reală, fără a ne vedea în fiecare oră şi în fiecare clipă,

viaţa noastră va rămîne la fel... Ştiu bine că este viaţa iernii, fără flori, fără soare, fără fructe ; dar, oricum, este totuşi viaţa ! Pămîntul simte că nu este mort ; noi de asemeni vom simţi că ne iubim !

— Emmanuel ! Emmanuel ! zise tînăra, acuma tu eşti cel care mă încurajezi, mă mîngîi, mă faci să renasc!...

— Şi acum, spuse prinţul, hai să coborîm pe pămînt, draga mea Leona, şi povesteşte-mi ce te-a făcut geloasă.

— Ah ! de cînd te-am părăsit, Emmanuel, numai patru leghe ne despart şi totuşi nu te-am văzut decît de două ori!

— Îţi mulţumesc, Leona mea ! zise Emmanuel ; însă după cum ştii, la castelul Tournelles unde locuiesc, serbările se ţin lanţ... Triste serbări, de altfel, pentru două inimi : cea a sărmanei Elisabeta şi a mea. Dar e la fel de adevărat că amîndoi ne jucăm rolul la aceste serbări, că trebuie să fim de faţă şi că regele mă cheamă mereu.

— Dar atunci, întrebă Leona , cum se face că tocmai în mijlocul întrecerilor , cînd în calitate de judecător trebuie să fii de faţă , ai putut părăsi totul pentru a veni să mă vezi?

Emmanuel zîmbi.

— Tocmai asta mi-a dat putinţa să fiu liber ! Trebuie să asist la întreceri ; dar pot asista cu viziera lăsată... Presupune că un om de talia mea îmi îmbracă armura, încalecă pe calul meu şi îndeplineşte rolul meu de judecător de cîmp.

— A ! Scianca-Ferro ! exclamă Leona. Inimosul Scianca-Ferro ! dragă Emmanuel !

— Iar eu, cuprins de îngrijorare, chinuit de scrisoarea primită, urmărit de visul avut, vin să văd pe Leona mea, ca să-mi reînnoiască jurămîntul ei, pe care era gata să-l uite... Îmi contopesc inima şi sufletul cu al ei şi ne despărţim puternici ca acel uriaş ce n-avea nevoie decît să atingă pămîntul pentru a-şi recăpăta forţa.

Şi buzele tînărului se aplecară a doua oară spre chipul Leonei şi atingerea buzelor îi învălui pe amîndoi în norul acela de flăcări ce ascundea pe Marte şi Venus de privirile celorlalţi zei...

Să-i lăsăm să soarbă pînă la fund din cupa de aur ultimele lor ore de fericire şi să vedem ce se petrecea între timp în arena de la palatul Tournelles.

Pe cînd Emmanuel-Philibert se îndepărta de palat în cea mai mare grabă a calului, lăsîndu-l pe Scianca-Ferro să-i îmbrace armura şi să-i îndeplinească sarcina, un scutier bătea la uşa palatului întrebînd de prinţul Emmanuel-Philibert.

Prinţul Emmanuel-Philibert era, pentru moment, Scianca-Ferro.

Îl înştiinţară pe tînăr că un scutier necunoscut, ce nu voia să aibă de-a face decît cu însuşi prinţul, stăruia cu încăpăţînare să-i vorbească.

Scianca-Ferro ţinea locul prinţului ; de altfel Emmanuel n-avea secrete pentru el.

Îşi puse coiful, singura parte a armurii ce-i mai rămî- nea să şi-o aşeze şi, plasîndu-se în cel mai întunecos loc al apartamentului, spuse :

— Să intre.

Scutierul apăru în pragul camerii. Era îmbrăcat în haine de culoare închisă şi nu purta nici blazon, nici deviză după care să poată fi recunoscut.

— Am cinstea să vorbesc cu Alteţa Sa prinţul Emmanuel-Philibert?

— Precum vezi, răspunse Scianca-Ferro, ocolind cu acele două cuvinte un răspuns afirmativ.

— Iată o scrisoare din partea stăpînului meu, care aşteaptă o consimţire sau un refuz.

Scianca-Ferro luă scrisoarea, o deschise şi citi următoarele rînduri :

„Un om ce a jurat moartea prinţului Emmanuel-Phi- libert îi propune, în timpul întrecerii care va avea loc astăzi, o luptă fără cruţare cu lancea, sabia, barda, ghioaga, pumnalul, fără să aştepte nici o cruţare de este învins, după cum şi prinţul nu trebuie să aştepte nici un fel de cruţare din partea acestui om dacă va ieşi învingător.

„Prinţul Emmanuel este socotit un comandant viteaz ; dacă nu-i nedemn de faima aceasta, va primi lupta propusă şi se va obliga să obţină garanţie completă pentru învingător de la regele Henric al II-lea”.

„Un duşman de moarte”.

Scianca-Ferro citi scrisoarea fără să arate nici o tulburare şi se întoarse spre scutier :

— Spune stăpînului tău, îi răspunse, că va fi aşa precum doreşte şi că, îndată ce regele îşi va termina alergările cu lancea, n-are decît să se prezinte în arenă şi să atingă cu vîrful lăncii scutul prinţului Emmanuel. Acel scut se aflǎ în dreapta bastionului, în patrulater, de aceeaşi parte cu a conetabilului şi în faţa scutului domnului de Vieilleville. Îmi dau dinainte cuvîntul că va avea toată garanţia din partea regelui.

— Stăpînul meu a trimis o provocare scrisă, aşa că doreşte o garanţie scrisă, replică scutierul.

În momentul acela apăru în prag şi domnul de Vieilleville care venea să se informeze dacă Emmanuel-Philibert era gata.

Scianca-Ferro îşi lăsă viziera coifului şi înaintă spre marele şambelan :

— Domnule de Vieilleville, rosti el, binevoiţi a ruga din partea mea pe Maiestatea Sa să scrie cuvintele *se încuviinţează* în josul acestei scrisori. Rog stăruitor pe Maiestatea Sa să-mi facă acest hatîr care, refuzat de el mi-ar păta onoarea.

Scianca-Ferro era complet îmbrăcat în armura ducelui ; viziera lăsată nu lăsa să i se vadă părul blond ochii albaştri şi barba roşcată. Domnul de Vieilleville se înclină înaintea celui pe care-l credea prinţul şi, cum ora întrecerii se apropia, se grăbi să plece pentru a îndeplini misiunea primită.

Peste cinci minute se întorcea cu scrisoarea.

Cuvintele *se încuviinţează* erau scrise în josul ei urmate de semnătura regală.

Fără a rosti o vorbă, Scianca-Ferro prezentă scrisoarea de garanţie scutierului care se înclină şi ieşi.

Pretinsul prinţ, fără să mai întîrzie, intră în camera lui ca să-şi ia sabia şi ghioaga de luptă şi trecînd prin faţa armurierului îi porunci să ascută trei lănci.

Apoi se duse în faţa barierii, la locul pe care îl ocupase prinţul în ajun.

Trompetele dădură semnalul ; heralzii strigară că arena era deschisă şi întrecerea începe.

Regele alergă primul, rupse trei lănci, una contra ducelui de Brunswick, alta contra contelui de Horn şi a treia contra contelui de Mansfeld.

După asta veni rîndul ducelui de Guise, apoi al lui Iacob de Nemours şi apoi al ducelui de Ferrara.

Toate acele întreceri fură adevărate minuni de măiestrie şi forţă, dar se vedea bine că ilustra adunare aştepta preocupată un mare eveniment.

Acel mare eveniment era lupta pe care o încuviinţase regele, căci Henric n-avusese curajul să păstreze întreg secretul ; fără a spune cine era cavalerul campion, anunţase lupta.

Toată lumea ştia deci că, mai mult ca sigur, înainte de a se sfîrşi ziua, sîngele va înroşi acea arenă pregătită pentru petrecere.

Femeile se înfiorau la gîndul unei lupte cu arme ascuţite ; dar, cu toate că se înfiorau, aşteptau poate cu mai multă nerăbdare decît bărbaţii acele momente de emoţii extraordinare.

Ceea ce sporea şi mai mult curiozitatea era faptul că nu se ştia împotriva căruia dintre cei patru cavaleri campioni, ori dintre cei patru judecători de cîmp, fusese adresată provocarea.

Regele mai lăsase un lucru nelămurit : nu spusese dacă lupta va avea loc a doua zi ori a treia, adică în ziua aceea sau a doua zi.

Ori, cum avusese loc întrecerea regelui, a ducelui de Guise, a ducelui de Nemours şi, la urmă, a ducelui de Ferarra fără să se întîmple nimic din ceea ce se aştepta, lumea începuse a crede sau că ştirea era neadevărată, sau că lupta se amînase pe a doua zi.

După întrecerea ducelui de Ferarra trebuia, ca şi în ajun, să urmeze întrecerea generală.

Trompetele dădură semnalul acelei întreceri, dar în loc ca cele patru trompete ale celor patru atacanţi să răspundă împreună, nu se auzi decît o singură trompetă sunînd o melodie străină cu note stridente şi pline de ameninţare.

Un freamăt strbătu mulţimea spectatorilor ; un murmur de aşteptare împlinită şi totodată de teamă se înălţă din tribune, iar capetele unduiră ca un lan de grîu la suflarea vîntului.

În această imensă adunare numai două persoane ştiau pentru cine suna acea trompetă : cele două persoane erau

regele şi Scianca-Ferro care, pentru rege, ca şi pentru toată lumea, era Emmanuel-Philibert.

Regele îşi scoase capul afară din bastion ca să poată vedea dacă ducele era la postul său.

Scianca-Ferro, înţelegînd intenţia regelui, se înclină uşor pe gîtul calului.

— Curaj, cumnate ! zise regele.

Sub vizieră, Scianca-Ferro zîmbi, ca şi cum putea fi văzut şi îşi ridică capul, scuturîndu-şi penele de pe creasta coifului.

În acea clipă toţi ochii se întoarseră spre bastionul atacanţilor. Un cavaler în armură completă trecea pragul şi intra în arenă.

XII.LUPTA CU ARME ASCUŢITE

Cavalerul ţinea în sus, proptită în scară, o lance cu vîrful ascuţit; o sabie era prinsă la unul din oblîncurile şeii, o bardă la celălalt.

Scutierul său îl urma, ducînd încă două lănci cu vîrful ascuţit, ca cea a stăpînului.

Cavalerul era îmbrăcat într-o armură neagră, penele coifului erau negre, calul de asemenea negru, purtînd valtrap negru.

Numai tăişul bardei şi vîrful ascuţit al lăncii aruncau sticliri sinistre.

Pe scurt nici o deviză, pe scutul mic nici o emblemă care să poată dezvălui cărei naţiuni şi cărei clase îi aparţinea.

Un lanţ de aur la gît şi pinteni de aur la călcîie arătau totuşi că era cavaler.

La apariţia întunecatului personaj, ce părea un trimis al Morţii, toţi privitorii, în afară de unul poate, simţiră un fior străbătîndu-i.

Cavalerul negru înaintă încet pînă la două treimi din arenă, salută pe cele două regine şi pe prinţese, îşi sili calul să meargă de-a-ndăratelea şi ajunse îndată de cealaltă parte a barierei, care se închise în faţa lui.

Atunci îşi chemă scutierul care puse jos cele două lănci pe care le ducea pentru cazul că prima va fi ruptă, se duse s-o ia pe cea a stăpînului, ceru să i se deschidă bariera ce

închidea de-a curmezişul intrarea în patrulater şi, ducîndu-se direct la bastionul ducelui Emmanuel- Philibert, atinse cu fierul lăncii scutul cu blazonul ducatului de Savoia purtînd în jur deviza personală a ducelui : *Spoliatis arma supersunt!*

Fierul lovit de fier scoase un sunet lugubru.

— Emmanuel-Philibert, duce de Savoia, în faţa regelui Franţei, în faţa prinţilor, în faţa nobililor seniori, gentilomi şi baroni ce se află aici ; în faţa reginelor, prinţeselor şi nobilelor doamne ce ne ascultă şi ne privesc, stăpînul meu te cheamă la luptă fără de cruţare, fără îndurare şi iertare, luînd pe Dumnezeu martor al dreptăţii cauzei sale şi pe toţi cei aici de faţă ca judecători a felului în care se va purta. Dumnezeu şi victoria să fie de partea dreptăţii !

Un strigăt slab răspunse acelei provocări ; strigătul acela scăpase de pe buzele palide ale doamnei Margareta, pe cale să leşine.

Se făcu apoi o tăcere adîncă, în timpul careia nu se auziră decît următoarele cuvinte rostite de cel pe care toată lumea îl credea Emmanuel-Philibert.

— Bine. Spune stăpînului tău că primesc lupta aşa cum mi-o propune, cu Dumnezeu ca judecător, cu regele, prinţii, seniorii, gentilomii, baronii, reginele, prinţesele şi nobilele doamne aici de faţă ca martori şi că renunţ la îndurarea lui după cum şi el renunţă la a mea. — Şi acum, Dumnezeu să hotărască de partea cui este dreptatea !

Şi, cu o voce liniştită de parcă şi-ar fi cerut bastonul de comandant ca judecător de cîmp, zise :

— Lancea!

Un scutier înaintă ţinînd trei lănci cu vîrfuri ascuţite şi strălucitoare ; Scianca-Ferro apucă, fără să aleagă, prima care se nimeri, îşi îndemnă calul cu mîna şi cu pintenii, făcîndu-l să sară peste bariera laterală şi intră astfel în arenă.

În urma lui apăru în patrulater un cavaler în armură ce se duse să-i ia locul pe care îl părăsise.

Era chiar regele ce avea să facă celor doi adversari cinstea de a fi judecătorul lor de cîmp.

De la intrarea cavalerului negru, tot timpul cît durase provocarea lui şi răspunsul pe care îl primise, în arenă dominase tăcere adîncă.

Numai cîteva aplauze răsplătiră uşurinţa şi îndemî- narea cu care cavalerul îşi făcuse calul să sară peste barieră, deşi nobilul animal era foarte stînjenit de armura ce-o purta pe cap şi de armura călăreţului ; dar acele aplauze se stinseră aproape imediat, cum se stinge de la sine, într-o biserică sau într-un cavou, vocea care, după ce a început pe un ton ridicat, îşi dă seama de sfinţenia locului său de solemnitatea situaţiei.

În timpul acesta cei doi adversari se măsurau din ochi prin vizierele lăsate şi îşi propteau lancea în suportul armurii.

Scutierii ridicară atunci barierele şi regele slobozi strigătul : *Laissez aller !*

Ceilalţi trei judecători de cîmp păreau că-i cedaseră acel drept, ca şi cum numai un rege putea da semnalul unei lupte în care se putea săvîrşi moarte de om.

Cum se auzi strigătul : *Laissez aller !* cei doi adversari se şi repeziră unul asupra celuilalt.

Se întîlniră drept în mijlocul arenei. Fiecare îşi alesese, pentru lovitura ce voia s-o dea, o ţintă diferită ; cavalerul negru îşi îndreptase lancea spre viziera adversarului ,iar acesta îl ochise în mijlocul pieptului.

Abia la cîteva secunde după ciocnire se putu aprecia succesul fiecăruia.

Cavalerul negru smulsese coroana ducală de pe coiful lui Emmanuel-Philibert, pe cînd lancea celui ce lupta sub numele şi cu armura ducelui se rupsese în trei bucăţi de paltoşa de oţel a adversarului.

Izbitura fusese atît de năprasnică, încît cavalerul negru răsturnat pe crupa calului scăpase un picior din scară.

Dar într-o clipă şi-l puse la loc şi se ridică în şea.

Amîndoi combatanţii se întoarseră în loc şi reveniră la punctele de plecare.

Scutierul lui Scianca-Ferro îi aduse o lance nouă în locul celei frînte.

Cavalerul negru luă şi el o lance nouă, deoarece vîrful celeilalte se turtise de creasta coifului ducal.

Nici un strigăt, nici o bătaie din palme, nici un bravo nu aclamase acea întîlnire ; se simţea că groaza pusese stăpînire pe întreaga adunare.

Într-adevăr, după înverşunarea cu care se ciocniseră cei doi adversari ,se vedea bine că de astă dată avea loc o luptă adevărată, şi cum spusese cavalerul negru, o luptă pe viaţă şi pe moarte, fără milă şi fără cruţare.

După ce lancea fusese aleasă şi îndreptată în poziţie de luptă, pe cînd caii jucau în loc cu înfocare, regele rosti a doua oară cuvîntele *Laissez aller !*

Un al doilea zgomot se auzi, asemenea unui bubuit de tunet, apoi răsună o izbitură ca şi cum ar fi căzut trăsnetul .Amîndoi caii se lăsară pe picioarele de dinapoi, amîndouă lăncile se frînseră ; numai că platoşa ducelui păstra urma fierului cavalerului negru, atîta tot, pe cînd bucata de lance a lui Scianca-Ferro rămăsese înfiptă în platoşa adversarului.

Crezură un moment că pieptul cavalerului negru fusese străpuns ca şi platoşa ; se înşelau însă, căci fierul străbătînd armura se oprise în gulerul de zale al căştii.

Cavalerul negru apucă ciompul de lance cu amîndouă mîinile şi cercă să-l smulgă, dar zadarnic se sforţă din răsputeri, aşa că trebui să recurgă la ajutorul scutierului care abia la a doua încercare izbuti să-l scoată.

Nu se întîmplase încă nimic hotărîtor, se simţea totuşi că avantajul, dacă exista vreun avantaj, era de partea ducelui de Savoia.

Reginele începeau să se liniştească, căci acel joc cumplit le captiva fără voia lor; la fiecare cursă numai doamna Margareta întoarcea capul şi ochii nu i se îndreptau spre arenă decît atunci cînd tinerele prinţese şi delfinul îi rosteau la ureche :

— Priveşte... hai, priveşte !

Regele era în culmea bucuriei ; asista în sfîrşit la o luptă adevărată ! Uitase aproape cu totul că şansa era încă nesigură şi că sora lui putea să rămînă văduvă, înainte de a ajunge ducesă ; s-ar fi spus că nu mai avea nici o îndoială asupra victoriei după felul cum striga :

— Curaj, cumnate ! Victorie scutului roşu şi crucii de argint!

Între timp fiecare adversar lua a treia lance şi se pregătea pentru a treia cursă.

Regele abia lăsă timp armei să se rezeme în suport, că şi strigă pentru a treia oară :

— *Laissez aller!*

De astă dată calul cavalerului negru se prăbuşi şi chiar Scianca-Ferro, scăpînd amîndouă picioarele din scări, fu silit să se agaţe de oblînc ; însă cu o rară îndemînare, îşi desprinse barda cu o mînă iar cu cealaltă trase sabia, astfel că s-ar fi putut crede că nu făcuse mişcarea decît cu intenţia de-a înlocui arma ce se rupsese prin arma cu care avea să continuie lupta.

Pe de altă parte, cavalerul negru abia atinse pămîntul ; dintr-un salt sări în picioare lîngă calul răsturnat şi, cu aceeaşi iscusinţă pe care o arătase adversarului lui, îşi smulse sabia din teacă şi barda din agăţătoare.

Fiecare din cei doi combatanţi făcu atunci cîte un pas înapoi, pentru a avea răgaz să-şi atîrne barda la cingătoare ; apoi, cu această armă la îndemînă cu o ultimă rezervă, cei doi duşmani, lăsînd scutierilor grija să ia caii şi să ridice bucăţile de lance, se năpustiră unul asupra altuia cu atîta furie şi aţîţare, de parcă lupta de abia începea.

Dacă tăcerea fusese mare, dacă atenţia fusese încordată în timpul celor trei curse, totul se schimbă cînd începu lupta cu săbiile unde toată lumea ştia de altfel că Emmanuel-Philibert era neîntrecut. Nimeni nu se miră deci de forţa şi violenţa loviturilor care începură să cadă asupra cavalerului negru; dar ceea ce uimi pe spectatori a fost adresa paradelor şi iuţeala ripostelor din partea acestuia. Oricît de rapid era atacul, apărarea nu era mai prejos, sau mai degrabă nu exista atac pe de o parte şi apărare de cealaltă parte ; era un schimb egal de lovituri , un schimb teribil ! Cele două săbii păreau două spade de foc şi nici un ochi, oricît de experimentat în acel joc al morţii, nu le putea urmări ; se observa că atinseseră scutul, coiful sau platoşa după scînteile ce ţîşneau.

În sfîrşit, Scianca-Ferro repezi o asemenea lovitură în capul adversarului său că oricît de oţelit ar fi fost coiful, l-ar fi crăpat dacă cavalerul negru n-ar fi parat lovitura cu scutul ; dar teribilul tăiş despică scutul în jumătate, de parcă ar fi fost de piele şi mai făcu încă o tăietură mare în armura braţului. Stînjenit de un scut desfăcut în două, cavalerul negru făcu un pas înapoi, azvîrli resturile scutului departe de el şi apucînd

sabia cu amîndouă mîinile, repezi la rîndul lui o lovitură atît de furioasă în scutul ducelui, încît lama sabiei zbură în douăzeci de bucăţi şi-i rămase în mînă numai mînerul ! Atunci se putu auzi cum Scianca-Ferro scoate un răcnet de bucurie sub viziera-i lăsată : cu cît arma devenea mai scurtă şi mai grea, cu atît se simţea mai avantajat faţă de adversar. — Cavalerul negru îşi aruncase mînerul sabiei şi se văzu învîrtejindu-se în mîna lui, ca o străfulgerare aurie, acea credincioasă bardă căreia îi datora numele de Scianca-Ferro.

Din acea clipă, strigătele de admiraţie nu mai conteniră în arenă, în tribune şi în balcoane. Prin nici o comparaţie nu s-ar putea descrie iuţeala şi violenţa loviturilor. Rămaşi amîndoi fără scut , nu mai putea fi vorba de îndemînare pentru cei doi combatanţi, ci numai de forţă. Lovit ca nicovala de ciocan, cavalerul negru rămase la început neclintit ca nicovala şi aproape la fel nesimţitor ca ea; dar loviturile se succedau cu atîta străşnicie că începu să dea îndărăt. Atunci potrivnicul său se dădu şi el înapoi, barda teribilă se învîrti în mîna lui ca o praştie, zbură şuierînd şi-l izbi pe cavalerul negru drept în mijlocul vizierii ! La asemenea lovitură, acesta deschise braţele, se clătină o clipă ca un copac dezbinat gata să cadă ; dar înainte chiar de a cădea la pămînt, dintr-un singur salt, dintr-un salt de tigru, Scianca-Ferro se năpusti asupră-i, cu pumnalul ascuţit în mînă. Se auzi zgomotul celor două armuri ce cădeau hîrşiindu-se una de alta, apoi strigătul tuturor femeilor ce repetau : „Îndurare, duce de Savoia !... Duce Emmanuel, milă!”Dar Scianca-Ferro răspundea scuturînd din cap : „Nu, nici o îndurare pentru trădător ; nici o milă pentru asasin!” şi prin deschizăturile vizierii, printr-un punct slab al chiurasei, prin găurile zalelor de la gît, căuta un loc pentru pumnal, cînd deodată strigătele : „Opreşte ! Pentru numele lui Dumnezeu, opreşte !” atraseră toate privirile asupra unui cavaler ce intra în goana mare în arenă şi, aruncîndu-se jos de pe cal, înşfăcă în braţe pe învingător şi cu o putere supraomenească , ridicîndu-l în sus, îl aruncă la zece paşi de învins.

Atunci, strigătului de groază ce răsunase îi urmă un strigăt de surpriză : — cavalerul acela, ce sosea în goana mare a calului, era ducele Emmanuel-Philibert.

— Scianca-Ferro ! Scianca-Ferro ! strigă ducele, roşu de mînie, scutierului său, ce-ai făcut ?... Ştii bine că pentru mine viaţa acestui om este sacră şi că nu vreau să moară !

— Sacră ori nu, răspunse Scianca-Ferro, pe sufletul maicii mele ! să ştii, Emmanuel, că n-are să moară decît de mîna mea!

— Din fericire, zise Emmanuel desfăcînd coiful învinsului, nu s-a întîmplat nici de data asta !

Într-adevăr, deşi cavalerul negru avea faţa plină de sînge, era numai leşinat; n-avea nici o rană gravă şi fără îndoială că primele îngrijiri ale medicului aveau să-l readucă la viaţă.

— Domnilor, se adresă Emmanuel-Philibert către domnii de Vieilleville şi de Boissy, sînteţi judecători de cîmp, aşa că pun pe omul acesta sub ocrotirea domniilor voastre ! Cînd îşi va reveni în simţiri să fie liber de a pleca fără a-şi spune numele, fără a fi obligat să mărturisească motivul duşmăniei. Este dorinţa mea, este rugămintea mea şi, dacă-i nevoie, voi cere această favoare de la Maiestatea Sa, ca să fie astfel şi porunca regelui.

Scutierii luară pe rănit în braţe şi-l duseră.

Între timp Scianca-Ferro îşi desfăcea prinzătoarea coifului, de pe care dispăruseră coroana şi creasta, şi-l zvîrlea înciudat departe de el.

Numai atunci păru regele într-adevăr convins.

— Cum aşa, cumnate, rosti el, nu erai domnia-ta ?

— Nu, sire, răspunse Emmanuel-Philibert ; dar cum vedeţi era un om ce făcea cinste armurii pe care o purta.

Şi-i întinse braţele lui Scianca-Ferro care, deşi mîrîind ca un buldog silit să dea drumul prăzii şi totuşi ascultînd de stăpîn, veni să-şi sărute fratele de lapte din vîrful buzelor.

Aplauzele, pînă atunci stăvilite de groază, sau oprite de uimire, izbucniră de pretutindeni cu o putere ce făcu să se cutremure toate tribunele. Femeile îşi fluturau batistele, prinţesele îşi vînturau eşarfele şi Margareta ţinea în mînă, arătînd-o, barda splendidă care urma să fie răsplata învingătorului.

Dar toate astea nu-l consolau pe Scianca-Ferro că îi scăpa viu din mînă, pentru a doua oară, bastardul de Waldeck.

Aşa că în timp ce suia, condus de rege şi de Emma- nuel-Philibert, pentru a primi din mîinile Margaretei barda, murmură:

— Dacă îmii cade a treia oară în mînă şarpele, frate Emmanuel, îţi jur că nu va mai scăpa viu !

XIII.PREZICEREA

Cele petrecute la întrecerea din 29 iunie rămăseseră o taină nu numai pentru mulţimea spectatorilor, dar şi pentru cei care prin rangul lor social mai apropiat de al ducelui, fie de o seamă ori mai presus, ar fi trebuit să-i cunoască tainele.

Din ce pricină ducele de Savoia, care ar fi trebuit să fie prezent, lipsise ? Din ce pricină în lipsa lui, Scianca-Ferro, fratele său de lapte, îi îmbrăcase armura şi cum se făcea că tocmai atunci, acel dublu al său, acel prieten, frate, trebuise, în locul lui, să dea o luptă atît de crîncenă ?

Toate întrebările puse în legătură cu asta fură zadarnice şi cum însuşi regele părea doritor de a afla acel mister, Emmanuel îl rugă, surîzînd să nu încerce a ridica vălul ce acoperea un colţişor al vieţii sale.

Numai doamna Margareta, cu acea curiozitate neliniştită ce se iartă unei dragoste adevărate, ar fi avut dreptul să-i ceară lămuriri ; dar fusese atît de tulburată de luptă, era atît de fericită să-l revadă întreg şi nevătămat pe scumpul ei duce că nu-i mai trebui altceva şi singurul sentiment nou care se trezi în inima ei a fost sporirea afeeţiunei frăţeşti pentru Scianca-Ferro.

În trei rînduri ceruse Emmanuel veşti despre rănit.

Prima oară era încă leşinat; a doua oară îşi revenise în simţiri ; a treia oară, încăleca pe cal.

Drept orice răspuns la grija prinţului faţă de el, bastardul murmurase, cu un ton amenintător, următoarele cuvinte :

— Spuneţi ducelui Emmanuel că ne vom revedea !

Apoi, necunoscut de toţi, plecase urmat de scutierul său necunoscut.

Nu ştia bineînţeles că luptase cu Scianca-Ferro şi nu cu ducele.

Episodul acesta, atît de emoţionant de altfel, avusese darul să dea un avînt şi mai mare plăcerilor din acea seară ; numai că Henric la spunea doamnelor ce vorbeau despre evenimentul acela cu obişnuitul lor entuziasm :

— Ce-am să vă pot oferi mîine şi ce spectacol va fi demn pentru ochii voştri frumoşi, după cel pe care l-aţi văzut astăzi ?

Sărman rege ! nu ştia că spectacolul de a doua zi avea să fie atît de îngrozitor, încît îi va face chiar pe istorici să uite de cel din ajun.

De altfel, prevestirile nu lipsiră.

Cam pe la opt dimineaţa, una din femeile Caterinei de Medici se prezentă la Henric al II-lea spunîndu-i că venea din partea reginei care-l ruga umil s-o primească.

— Cum, s-o primesc ? ripostă regele. Voi trece eu pe la ea, şi chiar numaidecît... Nu-i oare regina şi doamna mea ?

Răspunsul regelui i se transmise Caterinei care clătină din cap. Într-adevăr, era prea puţin regină şi încă mai puţin doamna lui.

Regina şi doamna lui era ducesa de Valentinois.

Dar, intrînd la regină, regele se sperie văzînd-o cît era de palidă.

— Ei ! Doamne ! ce ai ? întrebă el, eşti cumva bolnavă şi ai avut o noapte proastă ?

— Da ,dragul meu stăpîn, răspunse Caterina, sînt bolnavă, dar bolnavă de frică !

— Doamne sfinte ! exclamă regele ; şi de ce îţi este frică ?

— Întîmplarea de ieri m-a tulburat, răscolindu-mi în suflet vechi spaime... Vă mai amintiţi, sire, de prezicerea făcută la naşterea voastră ?

— A ! da, zise Henric, stai puţin... Nu-i vorba de un horoscop ce mă ameninţă ?

— Întocmai sire.

— Că voi muri într-un duel, într-o luptă în doi ?

— Şi atunci, sire ?

— Atunci, după cum vezi, horoscopul a greşit : cel ameninţat nu eram eu, era cumnatul meu Emmanuel. Dar, slavă cerului, a scăpat!... Adevărat că n-aş putea spune în ce fel şi nu prea înţeleg cum scutierul lui — acel diavol ce-a fost

pe bună dreptate numit *Rupe-Fier,* — s-a aflat acolo la momentul potrivit în armura lui, ca să lupte în locul lui în acea cruntă întrecere cu cavalerul negru.

— Monseniore, urmă regina, nu cumnatul vostru Emmanuel era ameninţat, ci Maiestatea Voastră... Lui, astrele îi făgăduiesc o viaţă lungă şi fericită, pe cînd vouă, dimpotrivă...

Caterina se opri tremurînd.

— Draga mea doamnă, zise Henric, nu prea cred în preziceri, în influenţa astrelor ori horoscoape ; am auzit dintotdeauna spunîndu-se că, de la cea făcută unui monarh din antichitate, numit Oedip, în clipa naşterii, pînă la cea făcută bunului rege Ludovic al XII-lea în ziua nunţii sale cu doamna Ana de Bretania, că toate măsurile ce se iau împotriva acestor lucruri sînt zadarnice şi că ceea ce trebuie să se întîmple, se întîmplă... Să ne încredem în bunătatea Domnului şi ajutorul îngerului nostru păzitor, şi să lăsăm să se desfăşoare evenimentele.

— Sire, zise Caterina, n-aţi putea renunţa de a combate astăzi ?

— Cum, doamnă, să nu combat astăzi ? exclamă regele ; dar nu ştii că astăzi, dimpotrivă, am hotărît să lupt contra celor trei tovarăşi de întreceri ai mei : domnul de Guise, domnul de Nemours şi domnul de Ferrara ? Este o născocire ingenioasă pe care am găsit-o ca să nu părăsesc arena şi, deoarece este probabil ultimul turnir pe care-l vom mai vedea, să mă bucur cel puţin din plin.

— Sire, spuse Caterina, sînteţi stăpînul; dar să nesocoteşti prevestirea aştrilor înseamnă să înfruntaţi pe Dumnezeu, căci aştrii sînt literele alfabetului ceresc !

— Doamnă, îi răspunse Henric, îţi sînt cît se poate de recunoscător de îngrijorarea domniei-tale; dar în afară de o înştiinţare precisă a unei primejdii adevărate, nu voi schimba cu nimic programul zilei.

— Sire, urmă Caterina, din păcate nu există nimic precis în afară de temerile mele, nimic temeinic decît îngrijorarea mea, şi ce n-aş da ca cineva care are o influenţă mai mare decît a mea asupra voastră să vă ceară ceea ce-mi refuzaţi mie.

— Nimeni nu are o influenţă mai mare asupra mea decît domnia-ta, doamnă, răspunse cu demnitate Henric ; şi fii bine încredinţată că ceea ce nu acord mamei copiilor mei, nu acord nimănui.

Apoi, sărutîndu-i curtenitor mîna, care era socotită, de altfel, cea mai frumoasă din lume, adăugă :

— Şi acum, doamnă, nu uita, te rog, că domnia-ta eşti astăzi regina turnirului şi că voi face tot ce-mi va sta în putinţă pentru a avea cinstea de a fi încoronat de mîna voastră.

Caterina suspină ; apoi, ca şi cum, după îndeplinirea acelei îndatoriri, lăsa în grija lui Dumnezeu cele ce vor urma :

— Bine, sire, zise ea, să nu mai vorbim... La urma urmei ,se poate ca altui prinţ să-i fie zilele ameninţate. Dar, spun drept, m-aş teme mai puţin de un duel adevărat decît de această luptă simulată, căci prezicerea este clară şi primejdia se află într-un turnir sau o întrecere cavalerească : *Quem Mars non rapuit, Martis imago rapit !* Cel care-i cruţat de Marte, este secerat de imaginea lui Marte !

Henric, între timp, se îndepărtase prea mult ca să mai audă textul prezicerii murmurat de Caterina cu voce înceată.

Fie din îngrijorare, sau vreun alt motiv, Caterina nu apăru la masa de prînz ; dar se instală printre primele în balconul regal.

Se observă atunci că era îmbrăcată cu o rochie de catifea violetă cu tăieturi de satin alb, cum se poartă doliul la curţi.

Cînd sosi momentul să-şi pună armura , regele chemă pentru a-i face acel serviciu pe marele şambelan, domnul de Boissy.

Lucru cu totul neobişnuit, marele scutier, domnul de Boissy, nu era la postul său.

Absenţa lui Boissy o anunţă regelui domnul de Vieilleville.

— Atunci, fiindcă tot eşti aici, Vieilleville, spuse regele, nu-i cine ştie ce nenorocire : îmi vei pune dumneata armura.

Domnul de Vieilleville se supuse ; dar cînd ajunse la coif, în clipa cînd să-l aşeze pe capul regelui, marele şambelan păru că n-are curajul şi suspină adînc :

— Dumnezeu ,rosti el punînd coiful pe masă, în loc să-l pună pe capul regelui — Dumnezeu mi-e martor, sire, că niciodată n-am îndeplinit o treabă cu mai puţină tragere de inimă decît cea pe care o fac acum !

— Dar pentru ce, dragă prietene ? întrebă regele.

— Pentru că de mai bine de trei nopţi, Sire, spuse domnul de Vieilleville, mă tot gîndesc că are să vi se întîmple o nenorocire astăzi şi că această ultimă zi de iunie are să vă fie funestă !

— Ei! zise regele, cunosc eu povestea şi ştiu de unde bate vîntul.

— Nu vă înţeleg, Sire.

— Vreau să spun că ai văzut-o pe regina Caterina azi dimineaţă.

— Sire, am avut onoarea s-o văd pe regină, nu azi dimineaţă, ci ieri.

— Şi ţi-a vorbit de închipuirile ei, nu-i aşa ?

— Sire, sînt trei zile de cînd regina Caterina nu mi-a făcut cinstea să-mi vorbească, şi ce mi-a spus atunci n-avea nici o legătură cu teama pe care am mărturisit-o Maiestăţii Voastre... De altfel, urmă marele şambelan puţin jignit de faptul că regele părea încredinţat că, în această împrejurare, el nu era decît ecoul altei persoane, regele este stăpînul şi va face cum îi va fi pe plac.

— Ştii ,reluă regele, vrei să-ţi spun de ce ţi-e frică? fiindcă nu eşti mareşal decît pe cuvîntul meu şi brevetul n-a fost încă semnat. Dar poţi fi liniştit, Vieilleville ; în afară de cazul că aş fi ucis pe loc, vei avea brevetul. Dacă nu-l pot semna cu numele meu întreg, îl voi semna cu iniţiala şi este acelaşi lucru.

— Deoarece Maiestatea Voastră priveşte astfel lucrurile, nu-mi mai rămîne decît să-i cer iertare de cele ce-am îndrăznit să-i spun... Totuşi, dacă i s-ar întîmpla regelui o nenorocire, să fie regele bine încredinţat că nu-mi va părea rău de brevetul meu, ci de nenorocirea ce i s-ar întîmpla.

Şi îi puse coiful de fier pe cap.

În momentul acela intră amiralul Coligny.

Era în armură, fără de coif, pe care un paj îl ducea în urma lui.

— Vă rog să mă iertaţi, Sire, spuse el; dar mă tem să nu se fi schimbat ceva în programul acestei ultime zile : se vorbeşte de o luptă generală cu care s-ar isprăvi întrecerile. Aş dori să ştiu de-i adevărat zvonul, căci în cazul cînd ar avea loc o luptă generală, aş avea de spus cîteva vorbe importante Maiestăţii Voastre în legătură cu asta.

— Nu, răspunse regele, nu va fi o luptă generală, spune-mi totuşi ceea ce voiai să-mi spui ,dragă amirale, în cazul cînd ar fi fost o luptă generală.

— Sire, reluă Coligny, regele să-mi ierte o întrebare care jur că nu-mi este dictată de o simplă curiozitate... Cu cine a hotărît regele să se întreacă ?

— A ! dragă amirale, nu-i nici o taină şi se vede că eşti foarte cufundat în problemele dumitale teologice ca să nu ştii asta ! Alerg întîi contra domnului de Guise, apoi contra domnului de Nemours şi la sfîrşit contra domnului de Ferarra.

— Şi Maiestatea Sa nu mai face altă alergare ?

— Nu, cel puţin aşa cred.

Amiralul se înclină.

— Atunci ,spuse el, să-mi îngăduie regele să mă socot fericit şi satisfăcut de cele aflate ; asta-i tot ce doream să ştiu.

— Ei, dragă amirale, zise rîzînd regele, văd că-ţi trebuieşte tare puţin pentru a te simţi fericit şi satisfăcut !

Se adresă apoi lui Vieilleville.

— Haide, haide, spuse el, pune să sune trîmbiţele, Veilleville; tare mă tem c-am întîrziat.

Trîmbiţele sunară şi întrecerea începu.

După cum spusese regele, lupta o deschise el şi domnul de Guise. A fost o întrecere minunată. Cei doi cavaleri îşi arătară întreaga lor măiestrie; totuşi, la a treia întîlnire, lovitura regelui fu atît de năprasnică încît domnul de Guise scăpă picioarele din scări şi se văzu silit să se agaţe de oblînc ca să nu cadă.

Tot triumful îi reveni regelui, deşi mulţi pretindeau că nu domnul de Guise era de vină, ci calul său care era năbădăios, adică nărăvaş.

După desfăşurarea celor trei curse, veni rîndul lui Iacob de Savoia. Regele puse să i se mai strîngă chingile calului şi îşi alese singur, cu multă grijă, lancea.

Am mai vorbit despre îndemînarea, forţa şi mai ales faima domnului de Nemours la acel joc războinic.

Îşi dovedi renumele, dar nici regele nu pierdu nimic din faima sa. La a treia întîlnire, calul lui Iacob de Savoia căzu şi cum în faţa lui, cal şi călăreţ rămăseseră picioare, judecătorii de cîmp îl declarară pe rege învingător.

În sfîrşit, trîmbiţele dădură semnalul ultimei întreceri. După cum am spus, regele trebuia să se măsoare cu ducele de Ferarra.

Cu toate că era foarte priceput în acest soi de jocuri, Alphonse d'Este, care avea să-şi ruineze ducatul cu serbări, turniruri şi parade de cavalerie, nu era un adversar care să-l îngrijoreze pe Henric al II-lea. Regina Caterina, ce urmărea întrecerile cu o sinceră îngrijorare, începea să se mai liniştească puţin.

Astrele îi vestiseră că dacă va trece ziua de 30 iunie, nu mai avea de ce se teme pentru soţul ei şi dacă în ziua aceea nu se mai întîmpla nici un accident, Henric va domni multe şi fericite zile ca rege al Franţei.

Trompeţii sunară ; ducele de Ferarra şi regele dădură cele trei asalturi. La ultima cursă, Alphonse scăpă amîndouă scările, pe cînd regele rămase neclintit.

Regele era deci învingătorul.

— Dar asta nu-i era de ajuns ; încă nu bătuse ora patru după amiază, aplauzele îl exaltaseră şi-i părea rău să părăsească arena.

— Ei ! pe toţi dracii ! rosti el pe cînd judecătorii de cîmp strigau că totul se sfîrşise, ar însemna să-mi cîştig prea uşor titlul de învingător !

Şi zărindu-l pe Montgomery care în armură completă, dar fără coif, se afla în bastionul atacanţilor, îi strigă :

— Hei ! Montgomery, domnul de Guise mi-a spus că în alergarea de ieri era cît pe ce să-l răstorni de pe cal şi că n-a văzut niciodată un concurent mai vajnic ca tine. Ascultă, cît timp mă duc să beau o cupă de vin ca să mă răcoresc, pune-ţi repede coiful şi vom rupe o lance în cinstea doamnelor.

— Sire, zise Montgomery, aş primi cu cea mai mare plăcere onoarea pe care binevoieşte să mi-o facă regele, dar nu mai sînt lănci pe aici, atît de multe s-au folosit!

— Dacă nu mai sînt lănci în partea voastră, Montgomery, îi răspunse regele, au mai rămas în partea mea şi am să-ţi trimet trei, ca să ai de unde alege.

Şi, întorcîndu-se către scutierul său :

— Hola : France, zise el, trei lănci din cele mai solide pentru domnul de Montgomery.

Descălecă apoi, intră în bastionul său, puse să i se scoată coiful şi ceru de băut.

În acel moment, cum sta cu cupa în mînă, intră domnul de Savoia.

— O cupă pentru domnul de Savoia ! porunci regele vreau să bea cu mine, el în sănătatea doamnei Margareta şi eu în sănătatea doamnei mele.

— Sire, spuse Emmanuel, sînt foarte încîntat să vă îndeplinesc dorinţa, dar daţi-mi voie mai întîi să vă comunic un mesaj.

— Spune, îl îndemnă regele surescitat de plăcere, te ascult.

— Vin din partea reginei Caterina, sire, pentru a vă ruga să nu mai alergaţi. Totul s-a terminat cu bine ; ar dori din suflet ca Maiestatea Sa să se oprească aici.

— Eh ! făcu regele, n-ai auzit, cumnate, că l-am provocat pe domnul de Montgomery şi că i-am trimes lănci, să aleagă ? Spune-i reginei că voi alerga de astă dată de dragul ei şi că după această cursă totul se va şfîrşi.

— Sire... insistă ducele.

— O cupă ! o cupă pentru domnul de Savoia ! şi pentru închinarea care o va face surorii mele, îi voi înapoia marchizatul de Saluces... Dar, pentru numele lui Dumnezeu ! nu încercaţi să mă opriţi de a rupe această ultimă lance !

— Totuşi nu o veţi rupe, Sire ! se auzi o voce în spatele lui Henric.

Regele întoarse capul şi îl recunoscu pe conetabil.

— A ! tu eşti, urs bătrîn ! Ce treabă ai tu aici, sau poate că ţi-e sete ? Locul tău este în arenă.

— Regele se înşeală, îi răspunse Montmorency ; locul meu era în arenă atîta timp cît arena era deschisă. Dar arena este închisă, aşa că nu mai sînt judecător de cîmp.

— Închisă ? exclamă regele. Nicidecum ! mai am de rupt o lance.

— Sire, regina Caterina...

— A ! Şi tu vii din partea ei !

— Sire, te roagă stăruitor...

—O cupă !o cupă pentru conetabil ! îl întrerupse regele.

Conetabilul luă cupa bombănind.

—Sire, zise el, după ce am negociat o asemenea pace, mă credeam un ambasador de oarecare valoare ; dar Maiestatea Voastră îmi arată că am avut o părere prea bună despre mine şi că trebuie să mă întorc la şcoală.

— Haide, duce ! rosti regele ; haide, conetabile ! să bem fiecare pentru doamna noastră ! dumneata cumnate în sănătatea Margaretei, mărgăritarul mărgăritarelor: dumneata conetabile pentru doamna de Valentinois, frumoasa frumoaselor şi eu pentru regina Caterina... Duce, şi dumneata conetabile, îi veţi spune că am băut această cupă în sănătatea ei şi că voi alerga pentru ultima oară, în onoarea ei.

Împotriva unei asemenea îndărătnicii nu se putea lupta. Cei doi trimişi se înclinară şi ieşiră.

— **Hai, hai,** Vieilleville, strigă Henric, coiful meu !

Dar în loc de Vieilleville intră Coligny.

— Sire, spuse el, sînt iarăşi eu... Cer iertare Maiestăţii Voastre !

— Eşti iertat, amirale... Şi uite, pentru că ai intrat dumneata, fă-mi un serviciu : prinde-mi catarama coifului.

— Sire, mai întîi, un cuvînt...

— Nu, te rog, dragă amirale... după !

— După, sire, va fi prea tîrziu pentru ceea ce am a vă spune.

— Spune atunci, şi cît mai repede cu putinţă.

— Sire, nu alergaţi în contra domnului de Montgomery.

— A ! şi dumneata ! exclamă regele. În calitatea dumitale de *parpaillot*[1] n-ar trebui totuşi să fii superstiţios ; aşa ceva i se potriveşte reginei care este catolică şi pe deasupra, florentină.

— Sire, ascultaţi-mă, reluă cu gravitate Coligny. Cu atît mai serios este ceea ce am a vă spune cu cît sfatul vine de la un mare împărat, acum mort.

— Aha ! este sfatul împăratului Carol-Quintul pe care ai uitat să mi-l spui cînd te-ai întors de la Bruxelles ?

---

[1] Poreclă dată reformaţilor.

— Regele se înşeală ; i-am dat sfatul acela, dar indirect, îndemnîndu-l să-l trimită pe domnul de Montgomery în Scoţia.

— A ! e-adevărat, sfatul venea de la dumneata... Da, a fost şi mi-a făcut bune servicii acolo.

— Ştiu asta, sire ; dar poate nu v-aţi întrebat pentru ce v-am sfătuit să-l trimiteţi pe domnul de Montgomery în Scoţia ?

— Într-adevăr, nu ştiu.

— Ei bine, fiindcă împăratul Carol-Quintul aflase de la astrologul său că domnul de Montgomery are între sprîncene un semn ce arată că într-o zi va curma viaţa unui prinţ purtînd floarea de crin.

— Aş !

— Prea slăvitul împărat Carol-Quintul mă însărcinase să previn pe Maiestatea Voastră de acest horoscop ; dar cum îl socoteam pe domnul de Montgomery drept unul dintre slujitorii noştri cei mai devotaţi, cum nu aveam nici o îndoială că de era fatal unui prinţ ce poartă floarea de crin, asta nu putea fi decît fără de voie ; cum mă temeam că dezvăluirea acestei preziceri ar dăuna bunăvoinţei ce i-o purtaţi, m-am mulţumit doar să dau regelui sfatul de a trimite pe căpitanul gărzii sale scoţiene în ajutorul regentei Scoţiei. Chiar şi astăzi, sire, cînd am crezut că va fi o luptă generală, am venit la Maiestatea Voastră să mă informez, pentru ca în caz că ar avea loc lupta generală — să-l îndepărtez pe domnul de Montgomery, sau să veghez, cum am făcut ultima oară ca el să nu întîlnească pe Maiestatea Voastră. N-a avut loc lupta generală, aşa că n-am avut nimic de făcut, nimic de spus. Dar acum, după terminarea întrecerilor, cînd, datorită parcă unei fatalităţi, regele îl provoacă pe domnul de Montgomery, mă adresez regelui şi în speranţa de a împiedica această întrecere, îi spun : Sire împăratul Carol-Quintul mi-a spus chiar mie cele ce-am avut cinstea să vă repet cu privire la contele de Lorges ! Sire, pentru numele lui Dumnezeu, nu luptaţi contra domnului de Montgomery ! Domnul de Montgomery e sortit să fie nefast unui prinţ ce poartă floarea de crin şi, dintre toţi prinţii floarei de crin, regele este cel mai mare !

Henric rămase o clipă gînditor, apoi, punînd mîna pe umărul lui Coligny :

— Amirale, îi răspunse el, dacă mi-ai fi spus azi dimineaţă ceea ce mi-ai spus acum, probabil că nu l-aş fi provocat

pe domnul de Montgomery ; dar în momentul de faţă, provocarea fiind făcută, aş avea aerul că dau înapoi de frică. Ori, Dumnezeu mi-e martor că nu mă tem de nimic pe lumea asta ! Totuşi îţi mulţumesc, domnule amiral ; dar chiar de mi s-ar întîmpla o nenorocire, este prea tîrziu, voi rupe această lance !

— Sire, zise unul din scutieri intrînd pe cînd se rosteau acele vorbe, domnul conte de Montgomery, după porunca voastră s-a înarmat şi aşteaptă bunul plac al regelui.

— Bine, prietene ; bunul plac al regelui este să-mi închizi catarama coifului şi să sune trompetele.

Dar porunca regelui se îndeplini numai pe jumătate. Scutierul îi încheie coiful, însă muzicanţii, crezînd că întrecerea s-a sfîrşit, plecaseră din balconul ce le servea drept estradă.

I se anunţă regelui încurcătura, spunîndu-i-se că muzicanţii erau încă destul de aproape pentru a fi chemaţi, dar că asta ar cere vreun sfert de oră.

— Asta-i prea mult... zise regele... Vom alerga fără fanfare, şi gata !

Apoi încălecă şi ieşi din bastion strigînd :

— Ei, domnule de Montgomery, eşti gata ?

— Da, sire, răspunse contele ieşind şi el din bastionul opus.

— Domnilor, se adresă regele judecătorilor de cîmp, după cum vedeţi n-aşteptăm decît învoirea dumneavoastră.

— *Laissez aller !* spuseră domnul de Savoia şi conetabilul.

Şi în cea mai adîncă şi mai sinistră tăcere, cei doi luptători avîntîndu-se, se întîlniră în mijlocul arenei şi îşi sfărîmară lăncile unul de celălalt.

Deodată, spre marea uimire a spectatorilor, se văzu cum regele scapă picioarele din scări şi, dînd drumul frîului, cuprinde cu mîinile gîtul calului ce-şi opri cursa, pe cînd Montgomery împietrit parcă de groază zvîrlea jos bucata de lance ce-i rămăsese în mînă.

În acelaşi timp, domnii de Vieilleville şi de Boissy, care bănuiau după atitudinea regelui că se întîmplase ceva extraordinar, săriră peste barieră şi apucară calul de zăbală strigînd :

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce s-a întîmplat, Sire ?

— S-a întîmplat, bolborosi regele, că ai avut dreptate, dragă Vieilleville, să te împotriveşti acestei blestemate curse !...

— Atunci, sînteţi rănit, sire ? întrebă foarte îngrijorat marele şambelan.

— Cred că sînt un om mort! murmură regele cu o voce atît de stinsă, încît numai acei care-l purtau îl auziră.

Într-adevăr, ciompul lăncii lui Montgomery, alunecînd de-a lungul armurii regelui, îi ridicase viziera şi o aşchie de lemn spărgîndu-i ochiul, îi pătrunsese pînă în creier.

Apoi, adunîndu-şi toate puterile într-un ultim strigăt :

— Să nu se ia nici o măsură împotriva domnului de Montgomery, rosti regele ; n-are nici o vină...

Un strigăt lung de groază se ridică din tribunele spectatorilor şi cu toţii se împrăştiară în dezordine, de parcă trăsnetul căzuse în mijlocul lor, fugind fiecare încotro vedea cu ochii şi strigînd :

— Regele a murit!... Regele a murit!...

XIV.PE PATUL DE MOARTE

Între timp domnii de Boissy şi de Vieilleville îl duseseră pe rege în camera lui, punîndu-l îmbrăcat în armură pe pat.

Nu-i puteau scoate coiful, căci aşchia de lemn rămăsese în rană, capătul ieşindu-i de vreo două, trei degete afară.

Chirurgii prezenţi la turnir sosiră grabnic. Erau cinci, dar niciunul nu îndrăzni să-şi ia răspunderea de a scoate aşchia de lance din rană şi cu toate că regina Caterina, delfinul şi prinţesele — singurii care fuseseră admişi în camera regelui — îi rugau stăruitor să-i dea un ajutor rănitului, ei se uitau unii la alţii şi clătinînd din cap, spuneau :

— Să fie chemat cît mai repede maestrul Ambroise Paré, căci fără el nu încercăm nimic.

— Să fie găsit maestrul Ambroise Paré, oriunde ar fi ! zise regina.

Şi într-o clipă, slujitorii, pajii şi scutierii se repeziră în toate direcţiile, informîndu-se peste tot unde era o speranţă de-a da de urma celebrului chirurg.

La acea epocă, maestrul Ambroise Paré, ajunsese într-adevăr la apogeul faimei sale. După ce îl urmase în Italia pe René de Montejean, colonel de infanterie, se întorsese în Franţa, îşi luase diploma la colegiul Saint-Edme, fusese numit starostele corporaţiei chirurgilor şi de şapte ani, făcea serviciu la rege ca chirurg şef.

Îl găsiră în hambarul unui biet ţiglar care căzuse de pe un acoperiş şi-şi rupsese piciorul.

Strigătele „Iată-l pe maestrul Ambroise Paré ! iată-l că vine !” vestiră sosirea lui.

Apoi în prag apăru un om de vreo patruzeci şi cinci, patruzeci şi şase de ani, cu mers impozant, frunte înclinată şi ochi visători.

Zărindu-l, toţi se dădură în lături pentru a-i deschide calea pînă la patul rănitului.

— Uitaţi-vă, maestre, îi spuseră medicii.

Şi toţi ochii se aţintiră asupra acelui om socotit singurul din Franţa în stare să salveze viaţa regelui, dacă viaţa regelui putea fi salvată.

Am spus *din Franţa,* căci exista în afara Franţei un om cu un renume mai mare decît al lui Ambroise Paré şi pe care chiar el îl numea cu plăcere maestrul său.

Omul acela era André Vesale, chirurgul lui Filip al II-lea.

Toate privirile aţintite asupra lui Ambroise Paré îl întrebau, mai expresiv chiar decît cuvintele, ce era de temut ori de sperat.

A fost cu neputinţă să se citească ceva pe fruntea vestitului practician ; se putu observa doar că la vederea rănii, chipul îi pălise puţin.

— Ah ! maestre Ambroise ! exclamă Caterina de Medici, nu uita că încredinţez în mîinile dumitale pe regele Franţei !

Ambroise Paré întinsese deja braţul spre Henric ; la aceste vorbe îl lăsă să cadă.

— Doamnă, rosti el, în starea în care se află regescul vostru soţ, adevăratul rege al Franţei nu este el, ci urmaşul său. Cer îngăduinţa de a-l trata, cum aş trata pe cel din urmă

soldat din armată, căci este singura şansă pe care o am de a-l salva.

— Există deci o şansă, maestre Ambroise ? întrebă regina.

— Nu spun asta, doamnă, replică chirurgul.

— Fă tot ce se poate, maestre ! urmă Caterina. Se ştie că eşti cel mai priceput om din ţară.

Ambroise nu răspunse la compliment; sprijinindu-şi mîna stîngă de partea de sus a coifului, apucă cu dreapta aşchia rămasă în rană şi cu o mişcare tot atît de sigură, de parcă ar fi operat, cum spusese el, pe ultimul soldat din armată, smulse ţandăra din rană.

O înfiorare străbătu trupul lui Henric care scoase un suspin.

— Acum, zise Ambroise, scoateţi armura şi coiful regelui, şi cît mai încetişor cu putinţă.

Domnul de Vieilleville puse mîna pe coiful regelui, dar tremura aşa de tare încît chirurgul îl opri.

— Lasă-mă pe mine, zise el ; sînt singurul a cărui mînă n-are dreptul să tremure.

Şi aşezînd capul regelui pe braţul lui stîng, îi desfăcu încet şi sigur, fără nici o smucitură, coiful.

Odată coiful scos, restul armurii nu mai era o problemă atît de grea.

Dezbrăcarea întreagă a trupului se sfîrşi fără ca rănitul să fi făcut vreo mişcare. Pentru moment, era complet paralizat.

După ce-l culcară pe rege, Ambroise Paré se apucă să-i facă pansamentul.

Examinarea aşchiei pe care o aşezase cu multă grijă pe o masă de lîngă patul regal îi arătase că acel corp străin intrase aproape de trei degete în cap iar resturile rămase în jurul lemnului că pătrunseseră pînă la membranele creierului.

Ambroise Paré mai întîi curăţi rana, cu o spatulă îi desfăcu delicat marginile şi cu un stilet de argint o sondă.

Aşa cum bănuise după bucăţica de lance ce-o scosese, rana era groaznică !

Aplică apoi pe marginile rănii cărbune pisat ce se folosea pe vremea aceea în loc de scamă ; după asta puse pe ochi o

compresă cu apă foarte rece, ce trebuia schimbată din sfert în sfert de oră.

La contactul cu apa, obrazul regelui se contractă, dovadă că sensibilitatea nu dispăruse cu totul.

Chirurgul păru oarecum bucuros văzînd acea contracţie nervoasă, apoi întorcîndu-se către familia regală în lacrimi, i se adresă reginei :

— Doamnă, n-aş putea încă să mă pronunţ dacă va evolua spre bine sau spre rău, dar pot spune cu siguranţă Maiestăţii Voastre că nu este pericol de moarte pentru moment. Aşa că v-aşi sfătui să vă retrageţi pentru a vă odihni puţin şi a mai lăsa o clipă de alinare durerii. Cît despre mine, începînd din clipa asta şi pînă în cea a morţii, ori a însănătoşirii regelui, nu voi mai părăsi căpătîiul patului său.

Caterina se apropie de rănit, aplecîndu-se pentru a-i săruta mîna, dar cînd i-o sărută îi şi trase din deget faimosul inel pe care mai reuşise o dată doamna de Nemours să i-l sustragă regelui şi de care, se spunea, era legată taina acelei lungi dragoste a lui Henric pentru Diana.

Ca şi cum ar fi simţit că i se smulge cu violenţă un sentiment din inimă, rănitul tresări la fel ca atunci cînd i se smulsese ţandăra de lance din rană.

Ambroise Paré se apropie repede.

— Iertaţi-mă, doamnă, rosti el, ce i-aţi făcut regelui ?

— Nimic, domnule, zise Caterina strîngînd în pumn inelul; poate că din adîncul leşinului regele să mă fi recunoscut.

După Caterina, delfinul, apoi ceilalţi prinţi şi prinţese plecară pe rînd.

Ieşind din camera regelui, Caterina îl întîlni pe domnul de Vieilleville care se dusese să-şi schimbe cămaşa, plină de sîngele regelui.

— Unde te duci, domnule de Vieilleville ? îl întrebă regina.

— Sînt mare şambelan, doamnă, răspunse domnul de Vieilleville şi datoria mea este să nu părăsesc nici o clipă pe Maiestatea Sa.

— Datoria dumitale se potriveşte cu dorinţa mea, domnule de Vieilleville... Ştii că întotdeauna te-am socotit un bun prieten?

Domnul de Vieilleville făcu o plecăciune. Deşi la acea epocă Caterina îşi trata mai puţin rău pe *bunii ei prieteni* decît mai tîrziu, totuşi cel căruia îi dădea acest titlu nu primi fără oarecare nelinişte favoarea.

— Doamnă, zise el, mulţumesc foarte mult Maiestăţii Voastre pentru stima ce mi-o arată şi voi face tot ce-i cu putinţă pentru a nu o dezamăgi.

— Pentru asta n-ai de făcut decît un singur lucru, domnule conte, şi un lucru foarte uşor : s-o împiedici pe doamna de Valentinois şi pe vreunul dintre ai conetabilului să ajungă pînă la rege.

— Totuşi, doamnă, spuse Vieilleville, destul de încurcat de însărcinarea aceea ce-i întărea poziţia, este adevărat , dacă regele murea, dar care îl punea în mare cumpănă în caz de însănătoşire — dacă doamna ducesă de Valentinois stăruie să intre ?...

— Îi vei spune, dragă conte, că atîta timp cît regele Henric de Valois este fără cunoştinţă, domneşte în locul său regina Caterina de Medici şi că regina Caterina de Medici nu vrea să intre curtezana Diana de Poitiers în camera soţului ei pe moarte!

— Drace ! drace ! făcu Vieilleville frecîndu-şi urechea, vedeţi că există, se zice, un anumit inel...

— Te înşeli, domnule de Vieilleville, îl întrerupse regina ; inelul acela nu mai există sau, mai degrabă, iată-l... L-am scos din degetul soţului nostru prea iubit, pentru a putea — dacă Maiestatea Sa, ferească Dumnezeu ! şi-ar da duhul — să pun pecetea inelului său pe brevetul dumitale de mareşal al Franţei, care ştii bine că nu este încă semnat.

— Doamnă, reluă Vieilleville liniştit la vederea inelului şi totodată de făgăduiala Caterinei, precum aţi spus, sînteţi regina şi ca atare, poruncile Voastre vor fi împlinite.

— A ! ştiam eu bine, zise Caterina, că-mi eşti prieten, dragă Vieilleville !

Şi se îndepărtă ducînd fără îndoială în inima ei prea copleşită pînă la sfîrşit, un profund dispreţ pentru speţa umană.

Patru zile rămase regele neclintit şi fără simţire ; în timpul acelor patru zile doamna de Valentinois se prezentă de

mai multe ori, dar de fiecare dată intrarea i se refuză în mod categoric.

Unii prieteni o sfătuiau să plece din palatul Tournelles şi să aştepte evenimentele în apartamentul ei de la Luvru, sau chiar în castelul ei Anet, dîndu-i a înţelege că dacă se încăpăţîna să rămînă i se putea întîmpla vreo nenorocire.

Dar ea răspundea mereu că locul ei era acolo unde se afla regele şi că atîta timp cît regele va mai avea un suflu de viaţă, era pe deplin liniştită ; nici chiar cei mai înverşunaţi duşmani n-ar îndrăzni să atenteze la viaţa ei, ori măcar la libertatea ei.

A treia zi, seara — adică la vreo şaptezeci şi două de ore după accident — un om plin de praf descăleca de pe un cal înspumat şi asudat la poarta palatului Tournelles, spunînd că venea din partea regelui Filip şi cerînd să-l vadă pe regele Henric, dacă se mai afla în viaţă.

Se ştie ce ordine fuseseră date şi cu cîtă străşnicie era păzită intrarea în camera regelui.

— Ce nume trebuie să anunţăm Maiestăţii Sale regina ? întrebă uşierul de serviciu, care răspundea cu capul faţă de domnul de Vieilleville de orice persoană ce deschidea uşa.

— Nu reginei trebuie să-i anunţi numele meu, răspunse necunoscutul, ci învăţatului meu confrate Ambroise Paré... Mă numesc André Vesale.

Uşierul intră în camera regelui ce se afla tot în nesimţire şi în aparenţă lipsit de viaţă şi, apropiindu-se de Ambroise Paré ce ţinea în mînă un cap omenesc de curînd tăiat cercetînd în interiorul creierului tainele încă necunoscute ale inteligenţei şi vieţii umane, îi comunică numele auzit cu o clipă înainte.

Ambroise Paré îl puse să-i mai repete încă odată numele, apoi sigur că nu se înşelase scoase o exclamaţie de bucurie.

— A ! domnilor, veste bună !... Dacă regele poate fi salvat de ştiinţa omenească, un singur om este în stare să săvîrşească asemenea miracol... Domnilor, mulţumiţi Celui-de-Sus ; omul acela este aici !

Şi deschizînd repede uşa :

— Intră, intră, zise el, dumneata care eşti acum singurul şi adevăratul rege aici !

— Domnule conte, se adresă el apoi domnului de Vieilleville, fiţi bun şi anunţaţi pe regină că ilustrul André Vesale se află lîngă augustul ei soţ.

Domnul de Vieilleville, bucuros să ducă reginei iluzia unei veşti bune, ieşi în grabă din apartament, în pragul căruia se ivise, după cum am mai spus, un om de vreo patruzeci şi şase de ani, de statură mijlocie, cu privirea vioaie şi inteligentă, oacheş la piele şi cu părul şi barba creţe.

Omul acela era într-adevăr André Vesale pe care regele Filip al II-lea, vestit de un curier al ducelui de Savoia despre accidentul întîmplat socrului său, îl trimisese grabnic în ajutorul rănitului.

Curierul găsise pe regele Spaniei la Cambray şi cum medicul său André Vesale îl însoţea în acel moment, vestitul anatomist reuşise să ajungă la căpătîiul muribundului la sfîrşitul zilei a treia.

Se ştie de ce mare renume se bucura în vremea aceea André Vesale ; nu este de mirare deci că avusese asemenea primire din partea unui om atît de conştiincios şi de modest cum era colegul său Ambroise Paré, cu mult superior lui Vesale în practica manuală, mult mai priceput ca el să scoată un glonţ sau să taie un membru, dar cu mult inferior în teorie şi mai cu seamă în tot ce avea legătură cu ştiinţa anatomiei.

E drept că medicul din Brabant studiase cu pasiune anatomia o viaţă întreagă. Într-o epocă în care dogmele religioase socoteau sacru cadavrul uman şi se împotriveau să se caute chiar şi în moarte tainele vieţii, el se expusese urei fanaticilor ca să ajute ştiinţa ce bîjbîia în întunericul ignoranţei, cercînd să facă cîţiva paşi înainte.

Vesale studie mai întîi la Montpellier. Din anul 1376, doctorii acestei şcoli obţinuseră de la Ludovic de Anjou aprobarea, care le-a fost îngăduită apoi şi de Carol cel Rău, regele Navarrei, şi apoi de Carol al VI-lea, regele Franţei, de a lua în fiecere an cadavrul unui criminal executat pentru disecţie.

Vesale studie acolo în 1532; avea atunci optsprezece ani ; apoi veni la Paris.

Acolo, cutezanţa cu care înfrunta pericolele inevitabile meseriei de hoţ de cadavre îi crease o adevărată faimă. Noaptea era văzut scormonind cimitirele sau adunînd de sub

spînzurători leşuri adesea în putrefacţie pentru care se lupta cu cîinii şi cu corbii.

După trei ani petrecuţi în asemenea muncă lugubră Vesale obţinu catedra de la Louvain şi i se dădu voie să facă demonstraţii anatomice la care i-a fost de mare folos pentru studiul oaselor un schelet întreg pe care îl avea.

Acel schelet trezi bănuieli magistraţilor. Chemat înaintea lor, Vesale a fost interogat prin ce împrejurare ajunsese scheletul în mîinile lui.

— L-am adus de la Paris, zise Vesale.

Vestitul anatomist minţea ; nu socotea însă un păcat minciuna pusă în serviciul umanităţii.

Cum îşi procurase Vesale scheletul ?

Iată cum.

Într-o zi, pe cînd hoinărea cu un prieten numit Gemma, pe terenul rezervat execuţiilor şi care se afla cam la un sfert de leghe de Louvain, Vesale văzuse un cadavru ciugulit de păsările de pradă şi din care nu mai rămăsese aproape decît scheletul. Acele oseminte strălucind de albeaţă atraseră privirile sublimului profanator care se hotărî să-şi însuşească carcasa umană. Extremităţile inferioare se desfăcură destul de uşor ; dar de teamă ca vertebrele gîtului rupte de greutatea călăului, care, după cum se ştie îşi da drumul de pe spînzurătoare pe umerii osînditului, nu vor putea susţine trupul, un lanţ îi fusese petrecut pe după mijloc şi legat de spînzurătoare.

Trebuiră să amîne pe noapte restul furtişagului. Cio-lanele picioarelor şi ale pulpelor fură desfăcute şi ascunse ; apoi, la venirea nopţii, la ora cînd doar bufniţele şi vrăjitoarele se credea că ar mai bîntui acele triste paragini, Vesale se întoarse fără prietenul său, care nu avusese curajul să-l întovărăşească şi numai cu ajutorul mîinilor izbuti să scoată scheletul din lanţ.

În trei nopţi, diferitele fragmente din ceea ce fusese un om viu, ce gîndise, iubise şi suferise la fel ca şi cel care punea stăpînire pe rămăşiţele lui, fură aduse în oraş ; alte trei nopţi fură de ajuns pentru a le spăla, a le îmbina şi a le fixa cu sîrme.

Iată cum îşi procurase André Vesale scheletul ce stîrnise indignarea magistraţilor din Louvain şi pe care el susţinea că-l avea de la Paris.

Apoi urmă războiul din Italia, dintre Carol-Quintul şi Francisc I. Vesale însoţi oştile spaniole după cum confratele lui, Ambroise Paré, însoţea armatele franceze. Numai de două ori — odată la Montpellier, odată la Paris — avusese prilejul să asiste la disecarea unor cadavre omeneşti neintrate încă în putrefacţie, dar pe cîmpul de luptă, mai liber, se dedică cu un fel de frenezie, deşi tot în mod clandestin, studiilor sale anatomice, imortalizate de penelul lui Rembrandt.

Atunci Vesale a îndrăznit, pe baza multor autopsii făcute în public sau în cabinetul său, să-l corecteze pe Gallier care, deoarece nu practicase autopsii decît pe animale, era plin de greşeli.

A făcut mai mult : a publicat şi a prezentat prinţului don Filip un *Manual de Anatomie* care nu era decît introducerea unei mari lucrări pe care intenţiona s-o publice mai tîrziu.

Dar din clipa aceea, profesorii, rivalii lui şi prin urmare duşmanii lui, găsind de ce se agăţa, atacară cartea acuzînd-o de sacrilegiu şi făcură o asemenea zarvă, de la Veneţia pînă la Toledo, încît chiar şi Carol-Quintul se sperie de scandal şi dădu lucrarea teologilor universităţii din Salamanca, pentru a decide dacă au voie catolicii să deschidă trupuri omeneşti.

Din fericire, călugării răspunseră prin următoarea hotărîre, mai înţeleaptă decît cele formulate de obicei de ordinele religioase :

„Este folositor şi prin urmare îngăduit."

Văzînd că faptele date la iveală nu sînt suficiente pentru a-l condamna pe Vesale, recurseră la calomnie.

Se răspîndi zvonul că Vesale , nerăbdător să studieze boala de care murise un gentilom spaniol, îi deschisese trupul înainte ca acesta să-şi fi dat sufletul. Moştenitorii mortului, se spunea, forţaseră uşa dormitorului unde se încuiase Vesale cu cadavrul şi ajunseseră la timp pentru a constata că inima, dată la iveală, încă mai palpita.

E adevărat că nu se spunea numele gentilomului; e adevărat că moştenitorii interesaţi să facă un proces rămîneau în umbră şi muţi ; dar tocmai din pricină că acuzaţia era lipsită de dovezi, a fost acceptată fără cercetare, şi

rămase un fapt cîştigat de duşmanii lui Vesale, că deschisese un om încă viu.

De data asta scandalul luă asemenea proporţii, că numai încăpăţînarea lui Filip al II-lea — termenul nu este exagerat — a fost în stare să-l salveze pe Vesale nu de un proces public ci de vreo capcană în care ar fi căzut victimă furiei mulţimii ce-l socoteau un păgîn şi un blestemat.

Dar vai ! Filip se plictisi mai tîrziu să-l ocrotească pe genialul martir. Vesale, silit să părăsească Franţa, Italia şi Spania, făcu un pelerinaj la mormîntul lui Isus Hristos, şi la întoarcerea din locurile sfinte, aruncat de o furtună pe ţărmul insulei Zante, muri acolo de mizerie şi foame !

Însă, la epoca în care am ajuns, puternicul braţ ce-l ocrotea nu obosise încă şi regele Spaniei convins de geniul medicului său, îl trimitea, cum am spus, socrului său Henric al II-lea.

XV.POLITICA FLORENTINĂ

André Vesale se apropie de rănit, îl examină, ceru informaţii lui Ambroise Paré despre tratamentul urmat, îl aprobă întru totul şi după ce se lămuri, ceru să vadă aşchia de lemn scoasă din ochiul regelui de iscusitul chirurg.

Ambroise Paré trăsese pe ţandăra de lemn o linie care arăta pînă unde pătrunsese.

Vesale întrebă în ce sens pătrunsese : orizontal, diagonal sau oblic.

Ambroise Paré răspunse că intrase oblic şi luînd capul pe care tocmai îl studia, îi înfipse în ochi aşchia pînă în locul unde pătrunsese într-al lui Henric al II-lea, dînd bucăţelei de lemn direcţia precisă pe care şi-o amintea că o avusese înainte de a fi scoasă din rană.

— Acum, zise Ambroise Paré, acesta-i capul... Tocmai să-l deschid ca să mai văd odată cît de mult a putut distruge lovitura înăuntrul creierului.

Patru osîndiţi la moarte fuseseră decapitaţi pînă atunci, pentru ca chirurgii să poată face pe captele lor experienţa pe care Ambroise Paré îi propunea lui Vesale s-o repete împreună. Dar Vesale îşi întrerupse colegul :

— Este de prisos, îi spuse, îmi dau seama după lungimea bucăţii de lemn şi după direcţia luată, ce fel de stricăciuni a putut face... s-a produs fractura arcadei ochiului drept şi a peretelui superior al orbitei... pătrundere cu fractura oaselor şi ruperea învelişurilor dura-mater, pia-mater şi arachnoida, a părţii inferioare a lobului anterior drept al creierului... cu prelungirea pătrunderii în partea superioară a aceluiaşi lob — de unde inflamaţie, apoi congestie ce s-a răspîndit, după toate probabilităţile, în cei doi lobi anteriori.

— Întocmai aşa ! exclamă Ambroise Paré uimit, asta am constatat şi eu pe capetele osîndiţilor !

— Da, răspunse zîmbind Vesale, în afară de răspîndirea congestiei care nu putea să apară, rana fiind făcută pe morţi.

— Atunci, întrebă Ambroise Paré, ce părere ai despre rană?

— Afirm că este mortală, spuse Vesale.

Un strigăt uşor se auzi în spatele anatomistului.

Caterina de Medici, adusă de contele de Vieilleville, intrase în camera rănitului în timpul explicaţiei anatomice dată de Vesale confratelui său şi auzise părerea rostită de el ; asta era pricina strigătului ce atrăsese atenţia celor doi chirurgi, care erau atît de absorbiţi de discuţia lor ştiinţifică că nici unul din ei nu observase prezenţa reginei.

— Mortală ! îngînă Caterina. Aţi spus, domnule, că rana este mortală ?

— Cred că este de datoria mea, doamnă, răspunse Vesale, să repet Maiestăţii Voastre ce-am spus savantului meu confrate Ambroise Paré... Moartea unui rege nu este un eveniment obişnuit şi cei care moştenesc o împărăţie trebuie să fie din vreme înştiinţaţi de ora exactă cînd acea împărăţie scapă din mîinile celui mort pentru a trece în mîinile celui viu... Oricît de dureroasă ar fi sentinţa, o repet deci, doamnă, rana regelui este prin natura ei mortală.

Regina îşi şterse cu batista fruntea şiroind de năduşeală.

— Şi va muri, întrebă ea, fără să-şi mai vină în fire?

Vesale se apropie de rănit, îi luă mîna şi-i numără bătăile pulsului.

— Nouăzeci de bătăi, spuse el după un moment lui Ambroise Paré.

— Înseamnă că febra a scăzut, răspunse acesta ; pulsul crescuse pînă la o sută zece în primele două zile.

— Doamnă, zise Vesale, dacă pulsul continuă să scadă în acelaşi ritm şi dacă urmează o resorbţie parţială a inflamaţiei, este de aşteptat ca înainte de a se stinge regele să-şi mai recapete odată sau de două ori vorbirea.

— Şi cînd se va întîmplă asta ? întrebă îngrijorată Caterina.

— A ! doamnă, îi spuse Vesale, cereţi ştiinţei umane mai mult decît ştie ! Totuşi, înlocuind certitudinile cu probabilităţi, voi spune că dacă regele se va trezi din leşin, asta se va întîmpla mîine pe la mijlocul zilei.

— Ai auzit, Vieilleville..., zise regina. Să fiu înştiinţată imediat ce-şi revine regele în simţiri. Eu trebuie să fiu aici, şi nimeni altcineva, ca să aud ce are regele de spus.

A doua zi, cam pe la două după amiază, pulsul scăzînd la şaptezeci şi două de bătăi, rănitul se mişcă puţin şi scoase un suspin slab.

— Domnule de Vieilleville, spuse Vesale, anunţaţi pe Maiestatea Sa, regina mamă ; socot că regele se va trezi din leşin şi va rosti cîteva vorbe.

Marele şambelan se repezi afară din cameră şi cînd se întoarse peste cinci minute cu regina, Henric începea să-şi revină în simţiri şoptind, abia înţeles :

— Regina... Să fie chemată regina !...

— Aici sînt, monseniore ! exclamă Caterina căzînd în genunchi lîngă patul lui Henric al II-lea.

Ambroise Paré privea cu uimire pe omul acela care, dacă nu era stăpîn pe viaţă şi pe moarte, părea cel puţin iniţiat în toate secretele lor.

— Doamnă, întrebă Vesale, Maiestatea Voastră porunceşte ca eu şi domnul Paré să rămînem în cameră, ori să ieşim ?

Regina îl întrebă din ochi pe rănit.

— Să rămînă, murmură Henric. De altfel sînt atît de slăbit, încît mă tem că în orice clipă pot leşina...

Atunci Vesale făcu un semn, scoase din buzunar o sticluţă plină cu un lichid roşu ca sîngele, vărsă cîteva picături într-o linguriţă de argint aurit şi strecură licoarea între buzele regelui.

Henric scoase un suspin de uşurare şi chipul păru că i se mai înviorează puţin.

— Ah ! rosti el, mă simt mai bine !

Apoi, privind în jur :

— A ! tu eşti, Vieilleville, urmă el ; nu m-ai părăsit ?...

— Nu, sire ! răspunse contele plîngînd, nici o minută !

— Mi-ai spus !... mi-ai spus ! murmură Henric ; dar n-am vrut să te cred... am greşit... Nici pe dumneata, doamnă, nu te-am ascultat... Nu uita că domnul de Coligny îmi este adevărat prieten, căci mi-a spus mai mult decît voi toţi ceilalţi. Mi-a spus că Montgomery este omul care mă va ucide.

— Ţi-a spus de Montgomery ! exclamă Caterina. Dar cum de ştia?...

— A ! de la o profeţie făcută împăratului Carol-Quintul... Bine că mi-am amintit, sper că domnul de Montgomery este liber.

Caterina nu răspunse.

— Sper că este ! urmă Henric. Cer, şi la nevoie pretind, să nu i se facă nici un rău !

— Da, sire, răspunse Vieilleville, domnul de Montgomery este liber ; în fiece oră din zi şi din noapte trimite după veşti despre Maiestatea Voastră... Este disperat!

— Să n-aibă remuşcări... Bietul de Lorges ! m-a slujit întotdeauna cu credinţă şi chiar de curînd pe lîngă regenta Scoţiei.

— Vai ! murmură Regina, de ce n-a rămas lîngă ea !

— Doamnă, nu de bună voie, ci din ordinul meu s-a întors din Scoţia... Nu de bună voie s-a luptat cu mine ci ordinul meu l-a silit să lupte... Nenorocul meu poartă vina, nu el; să nu ne răzvrătim deci împotriva Domnului, ci să profităm mai degrabă de clipa asta de viaţă ce mi-o acordă ca prin minune pentru a aranja afacerile noastre cele mai grabnice.

— O ! monseniore ! murmură Caterina.

— Şi mai întîi, urmă Henric, să ne gîndim la făgăduielile făcute prietenilor noştri, după asta ne vom ocupa de tratatele încheiate cu duşmanii. Ştii, doamnă, ce s-a făgăduit lui Vieilleville ?

— Da, sire.

— Tocmai trebuia semnat brevetul său de mareşal al Franţei, cînd mi s-a întîmplat groaznicul accident, trebuie să fie gata pregătit.

— Da, sire, răspunse Vieilleville, Maiestatea Voastră a binevoit să-mi poruncească să-l iau în alb de la domnul cancelar, ca să vi-l dau spre semnare la prima ocazie, şi iată-l... Îl aveam la mine în ziua aceea nefastă de 30 iunie şi, cum de atunci nu m-am mai dezbrăcat, nici nu l-am părăsit pe rege, se află tot la mine.

Rostind acele vorbe, Vieilleville prezentă lui Henric brevetul.

— Am mari dureri dacă mă clintesc, doamnă, spuse rănitul Caterinei ; fii bună şi semnează pentru mine brevetul, datează-l cu ziua de azi, înscrie din ce pricină îl semnezi în locul meu şi dă-l vechiului meu prieten.

Plîngînd în hohote, contele de Vieilleville se aruncă în genunchi sărutînd mîna regelui întinsă pe pat, ce era tot aşa de albă ca cearşaful pe care se odihnea.

În timpul acesta, Caterina scria în josul brevetului de mareşal al Franţei :

„În locul regelui rănit, din ordinul său şi lîngă patul său.

Caterina, regină.

4 iulie 1559.”

Apoi citi şi arătă regelui ce scrisese.

— E bine aşa, sire ? întrebă ea.

— Da doamnă, răspunse Henric ; şi acuma, dă-i lui Vieilleville brevetul.

Caterina îi înmînă acestuia brevetul, spunîndu-i în şoaptă:

— Ai primit brevetul, dar să-ţi ţii mai departe promisiunea, dragă prietene, căci încă îţi mai poate fi retras.

— Fiţi fără grijă, doamnă, spuse Vieilleville, aveţi cuvîntul meu şi n-am să mi-l calc.

Şi împăturind cu grijă brevetul, îl vîrî în buzunar.

— Altceva acum, zise regele. Domnul de Savoia şi sora mea s-au căsătorit ?

— Nu, Sire, răspunse Caterina ; nu era momentul potrivit pentru o nuntă.

— Dimpotrivă, dimpotrivă, replică regele, şi doresc să fie căsătoriţi cît mai repede... Vieilleville, du-te şi caută pe domnul de Savoia şi pe sora mea !

Caterina zîmbi regelui în semn de încuviinţare şi, întovărăşindu-l pe domnul de Vieilleville pînă la uşă îi spuse :

-— Conte, să nu te duci după domnul de Savoia şi doamna Margareta decît atunci cînd voi deschide uşa şi-ţi voi da eu ordin. Aşteaptă aici în anticameră şi, pe libertatea, pe viaţa, pe sufletul dumitale, să nu sufli un cuvînt despre revenirea la viaţă a regelui, mai ales doamnei de Valentinois.

— N-aveţi nici o grijă, doamnă, spuse Vieilleville.

Şi, într-adevăr, rămase în camera alăturată unde, după ce se închise uşa, Caterina putu auzi zgomotul paşilor grei ce trădau emoţia noului mareşal.

— Unde sînteţi, doamnă, şi ce faceţi ? întrebă regele. .Aşi dori să nu pierd timpul.

— Iată-mă, domnule. Îi spuneam domnului de Vieilleville unde l-ar putea găsi pe domnul de Savoia, în cazul cînd prinţul n-ar fi în apartamentul său.

— Cum, în cazul cînd n-ar fi în apartamentul său ?

— Dar va fi ... Domnul de Savoia nu pleacă decît seara din castel şi se întoarce întotdeauna în zori.

— Ah! suspină regele cu invidie, era o vreme cînd şi eu, la fel, băteam drumurile în nopţile frumoase pe un armăsar înfocat : *Per amica silentia lunae,* cum spune micuţa mea Maria Stuart... Ce încîntare să simţi adierea răcoroasă şi să vezi fremătînd frunzişul în lumina pală a lunii !... Ah ! febra nu mă ardea ca acuma !... Doamne ! Doamne ! fie-ţi milă de mine, căci sufăr cumplit !

Între timp, Caterina se apropiase de pat, făcînd semn celor doi medici să se îndepărteze.

Ambroise Paré şi André Vesale răspunseră printr-o respectuoasă înclinare a capului şi înţelegînd că cei doi prinţi

ai lumii pămîntene aveau de discutat vreo mare taină în clipa cînd unul din ei îl părăsea pe celălalt, se retraseră în firida unei ferestre pînă unde nu răzbăteau vocile.

Caterina îşi reluă locul lîngă Henric.

— Ei, zise regele, au să vină, nu ?

— Da, sire, dar înainte de a sosi, îmi îngăduie Maiestatea Voastră a-i vorbi puţin despre treburile Statului ?

— Spuneţi, doamnă, răspunse regele, deşi mă simt tare obosit şi nu mai văd lucrurile de pe lumea asta decît ca printr-o pîclă.

— N-are a face ! n-are a face ! Dumnezeu va lumina pentru voi negura prin care le vedeţi şi va îngădui să le judecaţi poate chiar mai bine decît atunci cînd eraţi sănătos.

Henric se întoarse cu greu spre Caterina şi o privi c-un ochi strălucind de febră şi inteligenţă. Se vedea că făcea o sforţare supremă pentru a pune slăbiciunea lui la nivelul acelei inteligenţe florentine, a cărei întortochiată profunzime avusese de atîtea ori prilejul s-o preţuiască.

— Vorbiţi, doamnă, rosti el.

— Iertaţi-mă, sire, reluă Caterina, nu-i nici părerea mea şi nici a medicilor care speră întotdeauna, ci părerea Voastră, nu-i aşa, că viata vă este în mare primejdie ?

— Sînt rănit mortal, doamnă, spuse regele, şi fără îndoială că Dumnezeu a îngăduit, printr-o minune, să am cu dumneata acest din urmă sfat.

— Ei atunci, sire, dacă-i o minune, zise regina, să folosim minunea pe care Cel-de-Sus n-a făcut-o fără rost.

— Vă ascult, doamnă.

— Sire, vă amintiţi ce vă spunea domnul de Guise, fiind la mine în momentul cînd eraţi gata să semnaţi acel tratat nenorocit de la Cateau-Cambrésis ?

— Da, doamnă.

— Domnul de Guise este un mare prieten al Franţei.

— Aş! murmură regele, un Loren !...

— Dar eu, sire, răspunse Caterina, eu nu sînt lorenă.

— Nu, zise Henric, sînteţi...

Şi se opri.

— Terminaţi, spuse regina, sînt o florentina şi prin urmare o adevărată aliată a casei de Franţa... Ei bine, vă

încredinţez, sire, că Lorenul şi Florentina au fost, în acea ocazie, mai Francezi decît anumiţi Francezi.

— Nu vă contrazic, murmură Henric.

— Lorenul şi Florentina vă spuneau : „Sire ! un asemenea tratat cum vi se propune, sau pe care îl propuneţi, abia dacă ar fi fost acceptabil a doua zi după bătălia de la Saint-Laurent sau cucerirea Saint-Quentin-ului; dar astăzi, cînd domnul de Guise a sosit din Italia, cînd a recucerit Calais, cînd ne bizuim pe cincizeci de mii de oameni bine înarmaţi în tabere şi treizeci de mii în garnizoanele cetăţilor, un asemenea tratat este o batjocură !” Asta vă spunea Lorenul şi Florentina, iar voi n-aţi vrut să-i ascultaţi.

— E-adevărat, zise Henric revenindu-şi ca dintr-un vis, am greşit...

— Vra să zică, mărturisiţi ? rosti Caterina cu ochii strălucitori.

— Da, mărturisesc... dar este prea tîrziu !

— Niciodată nu-i prea tîrziu, sire ! zise Florentina.

— Nu vă înţeleg.

— Vreţi să-mi daţi mînă liberă ? urmă Caterina ; dacă vreţi să lăsaţi totul în seama mea, vă redau toate oraşele Franţei, vă redau Piemontul, Nisa, Bresse şi vă deschid drumul spre Milano !

— Şi ce-i de făcut pentru asta, mă rog, doamnă ?

— Trebuie să spuneţi că, deşi delfinul este major, din pricina sănătăţii sale şubrede şi a lipsei de experienţă în treburile statului, numiţi un consiliu de regenţă pe un an, şi mai mult dacă este nevoie, alcătuit din domnul de Guise, domnul cardinal de Lorena şi eu, care va conduce singur anul acesta afacerile politice civile, religioase şi celelalte.

— Şi ce va spune Francisc ?

— Va fi foarte încîntat ! Nu-l interesează decît fericirea de a fi soţul micuţei scoţiene, şi nu mai are altă ambiţie.

— Da, într-adevăr, zise Henric, e o mare fericire să fii tînăr, să fii soţul unei femei pe care o iubeşti !...

Şi suspină.

— Un lucru însă strică totul, urmă el, că este rege al Franţei şi că un rege al Franţei trebuie să-şi pună ţara mai presus de dragostele lui.

Caterina îi aruncă lui Henric o privire piezişă ; ar fi avut mare poftă să-i spună : „O rege care dai un sfat atît de înţelept, de ce oare nu l-ai urmat şi tu ?”

Dar se temu să nu-i amintească cu asta de doamna de Valentinois, aşa că tăcu, sau mai bine zis, îndreptă convorbirea pe calea de la început :

— Şi astfel, eu regentă, domnul de Guise locotenent-general, domnul de Lorena administratorul regatului, vom avea grijă de toate.

— De toate !... Ce înţelegi prin cuvintele : „Vom avea grijă de toate ?”

— Să rupem totul, sire !... Să reluăm cele o sută nouăzeci şi opt de oraşe, Piemontul, Bresse, Nisa, Savoia, ducatul Milanului.

— Da, zise regele, şi eu în timpul acesta mă voi înfăţişa înaintea lui Dumnezeu împovărat cu un sperjur, profitînd de moartea mea ca să nu-mi ţin o făgăduială !... E un păcat prea mare, doamnă, nu risc una ca asta... Dacă aş trăi, ar fi altceva... aş avea timp să mă pocăiesc !

Apoi ridicînd vocea :

— Domnule de Vieilleville, strigă.

— Ce vreţi să faceţi ? întrebă Caterina.

— Îl chem pe domnul de Vieilleville, care desigur nu s-a dus la domnul de Savoia.

— Şi de ce îl chemaţi ?

— Ca să se ducă !

Într-adevăr, auzindu-se strigat, domnul de Vieilleville intră imediat.

— Domnule de Vieilleville, spuse regele, ai făcut bine să aştepţi al doilea ordin pentru a te duce la domnul de Savoia, deoarece regina ţi-a spus să aştepţi ; dar acum îţi dau al doilea ordin... Aşa că du-te pe loc şi în cinci minute domnul de Savoia şi doamna Margareta să fie aici !

Simţind apoi că slăbeşte, privi în jur şi zări pe cei doi medici care, auzindu-l pe Henric ridicînd vocea, se apropiaseră.

— Mai înainte, le spuse el, mi s-a dat să beau cîteva picături dintr-o licoare ce m-a înviorat... Trebuie să mai trăiesc încă o oră ; mai vreau cîteva picături din licoarea aceea.

Vesale luă linguriţa aurită, turnă în ea vreo cinci, şase picături din băutura stacojie şi, în timp ce Ambroise Paré sălta capul muribundului petrecîndu-şi mîinile pe după perne, i le turnă în gură.

În timpul acesta, domnul de Vieilleville, neîndrăznind să încalce porunca regelui, se ducea să-l caute pe domnul de Savoia şi pe doamna Margareta.

Caterina, în picioare lîngă pat, zîmbea regelui fierbînd de mînie în sine !

XVI.UN REGE AL FRANŢEI NU ARE DECÎT UN CUVÎNT

Cinci minute mai tîrziu, Emmanuel-Philibert intra pe o uşă şi Margareta pe alta.

— O rază de bucurie lumină chipurile celor doi tineri, văzîndu-l pe rănit reîntors la viaţă. Într-adevăr, datorită băuturii din care Henric înghiţise cîteva picături se produsese, faţă de starea de letargie în care îl lăsaseră o surprinzătoare ameliorare.

Caterina făcu un pas îndărăt ca să cedeze lui Emmanuel şi Margaretei locul ce-l ocupa lîngă patul rănitului.

Îngenunchiară amîndoi în faţa regelui pe moarte.

— Bine, zise Henric privindu-i cu un surîs blînd trist, staţi bine aşa, copiii mei... Rămîneţi deci aşa.

— Ce luminoasă speranţă, Sire ! murmură Emmanuel.

— Ce fericire, frate ! rosti Margareta.

— Da, le răspunse Henric, este o fericire, pentru care mulţumesc Domnului, că mi-am recăpătat cunoştinţa... Dar nu este nici o speranţă. Să nu ne bizuim deci pe ceea ce nu poate fi şi să ne vedem de treburi ca nişte oameni grăbiţi... Emmanuel... ia mîna surorii mele.

Emmanuel îl ascultă ; este adevărat că mîna Margaretei făcuse jumătate din drum spre mîna lui.

— Prinţe, continuă Henric, am dorit căsătoria voastră cu Margareta pe cînd eram sănătos... Astăzi, cînd sînt pe moarte, nu numai că o doresc, chiar o pretind.

— Sire ! repetă ducele de Savoia.

— Dragă frate ! spuse Margareta sărutînd mîna regelui.

— Ascultă, murmură Henric cu un glas de o solemnitate impresionantă, ascultă Emmanuel : nu eşti numai un mare prinţ acum, datorită provinciilor pe care ţi le-am dat, un nobil gentilom datorită strămoşilor, ci şi un om cinstit, datorită judecăţii tale drepte şi inimii tale generoase... Emmanuel, omului cinstit mă adresez acum.

Emmanuel-Philibert îşi înălţă capu-i nobil ; sufletul leal îi strălucea în ochi în timp ce rostea cu glasul acela dulce şi hotărît, pe care numai el îl avea :

— Vorbiţi, sire.

— Emmanuel, continuă regele, s-a semnat o pace, o pace defavorabilă pentru Franţa...

Prinţul făcu o mişcare.

— Dar n-are importanţă, deoarece este semnată, reluă regele. Această, pace te face în acelaşi timp aliatul Franţei şi al Spaniei; eşti vărul regelui Filip, dar vei fi unchiul regelui Francisc. Astăzi sabia ta atîrnă greu în balanţa cu care Dumnezeu cîntăreşte destinele regatelor, căci este sabia ce a nimicit trupele de la Saint-Laurent, ce a dărîmat zidurile de la Saint-Quentin... Ei bine, cer acestei săbii să fie la fel de dreaptă pe cît e de leal stăpînul ei, la fel de necruţătoare, pe cît e de curajos stăpînul ei ! Dacă pacea jurată de mine şi de Filip al II-lea este ruptă de Franţa, sabia aceasta să se întoarcă împotriva Franţei ! dacă pacea este ruptă de Spania, sabia să se întoarcă împotriva Spaniei !... Dacă locul de conetabil ar fi liber, Dumnezeu mi-e martor, duce, că ţi l-aş da, ca unui prinţ ce s-a căsătorit cu sora mea, ca unui cavaler ce apără graniţele regatului meu ; din nefericire locul este ocupat de un om căruia poate ar trebui să i-l iau, dar care, la urma urmei, m-a slujit sau a crezut că mă slujeşte, leal. N-are a face! nu te vei socoti legat decît de dreptate ; dacă dreptatea este de partea Franţei, braţul şi sabia să fie de partea Franţei ! dacă dreptatea este de partea Spaniei, braţul şi sabia să fie împotriva Franţei !... Îmi juri asta, duce de Savoia ?

Emmanuel-Philibert întinse mîna spre Henric.

— Jur pe inima leală ce face apel la lealitatea mea !rosti el.

Henric respiră uşurat.

— Mulţumesc ! spuse el.

Apoi, după un moment, în care păru că mulţumeşte în gînd lui Dumnezeu :

— Şi acum, reluă, cînd vor fi gata formalităţile necesare ce au întîrziat pînă acum căsătoria voastră ?

— La 9 iulie, sire.

— Atunci, mai jură încă ceva : că eu mort sau viu, lîngă patul meu sau pe mormîntul meu, veţi celebra căsătoria la 9 iulie.

Margareta aruncă asupra lui Emmanuel o privire iute în care se mai ascundea o fărîmă de îngrijorare.

El însă, apropiind capul Margaretei de al său, o sărută pe frunte întocmai ca pe o soră.

— Sire, zise el, primiţi al doilea jurămînt aşa cum aţi primit şi primul... Le rostesc pe amîndouă la fel de solemn şi Dumnezeu să mă pedepsească deci la fel dacă îmi calc vreunul din ele !

Margareta se făcu palidă, părînd gata să leşine.

În clipa aceea uşa se deschise şovăitor şi cu timiditate prin deschizătură se ivi capul delfinului.

— Cine intră ? întrebă regele ale cărui simţuri căpătaseră acea ascuţime specifică bolnavilor.

— Ah! tata vorbeşte ! strigă delfinul pierzîndu-şi timiditatea şi repezindu-se înăuntru.

Chipul lui Henric se lumină.

— Da, fiule, îi răspunse, şi eşti binevenit aici în cameră, căci am a-ţi spune lucruri însemnate.

Apoi se adresă ducelui de Savoia :

— Emmanuel, ai sărutat-o pe sora mea care îţi va fi soţie ; sărută-l şi pe fiul meu care îţi va fi nepot.

Ducele îl cuprinse în braţe pe băiat, îl strînse duios la piept şi-l sărută pe amîndoi obrajii.

— Îţi vei aminti de cele două jurăminte, frate ? spuse regele.

— Da, sire, de amîndouă cu acelaşi devotament, vă jur !

— Bine... Acum să fiu lăsat singur cu delfinul.

Emmanuel şi Margareta ieşiră.

Dar Caterina rămase pe loc.

— Ei bine ? i se adresă regele.

— Şi eu, Sire ? întrebă Caterina.

— Da, doamnă, da, şi dumneata de asemeni, răspunse regele.

— Cînd regele va dori să mă vadă, să mă cheme, zise florentina.

— După întrevederea asta puteţi intra iar, doamnă, spuse Henric, fie că vă chem, ori nu... Dar, adăugă el cu un surîs trist, s-ar putea să nu vă chem, căci mă simt tare slăbit... Totuşi, să veniţi.

Caterina făcu o mişcare ca să iasă imediat; dar fără îndoială, chibzuind mai bine, se răsuci în loc şi veni să se încline în faţa patului pentru a săruta mîna regelui.

Apoi ieşi aruncînd, ca să zicem aşa, în urmă-i, în camera muribundului, o lungă privire plină de îngrijorare.

Deşi regele auzise închizîndu-se uşa în urma Caterinei, mai aşteptă încă o clipă; apoi se adresă delfinului :

— Mama ta nu mai este aici, Francisc ? îl întrebă.

— Nu, sire, răspunse delfinul.

— Pune zăvorul la uşă şi vino degrabă lîngă patal meu, căci simt părăsindu-mă şi ultimele puteri.

Francisc se grăbi să-l asculte ; puse zăvorul şi se întoarse lîngă rege.

— Vai! Doamne ! sire, zise el, ce palid sînteţi !... Cu ce-aş putea să vă fiu de folos ?

— Cheamă mai întîi medicul, spuse Henric.

— Domnilor, strigă delfinul întorcîndu-se spre cei doi specialişti, veniţi repede, regele vă cheamă !

Vesale şi Ambroise Paré se apropiară de pat.

— Ai văzut ? spuse Vesale confratelui său, pe care fără îndoială îl prevenise de apropiata criză de slăbiciune a regelui.

— Domnilor, li se adresa Henric, putere ! putere ! daţi-mi putere.

— Sire, răspunse Vesale ezitînd.

— Nu mai aveţi elixir ? întrebă muribundul.

— Ba da, sire, mai am.

— Şi atunci ?

— Sire, licoarea aceasta nu dă regelui decît o forţă artificială.

— Ei ! ce importanţă are, totu-i să-mi dea putere !

— Şi poate că abuzul ei va scurta zilele Maiestăţii Sale.

— Domnule, urmă regele, nu se mai pune acum problema duratei zilelor mele... tot ceea ce doresc este să izbutesc a spune delfinului ce am a-i spune, şi pot muri la ultimul cuvînt.

— Sire, dacă ordonă Maiestatea Voastră... căci am stat în cumpănă chiar şi a doua oară, dacă să vă mai dau.

— Dă-mi pentru a treia oară din elixirul acela ; asta-i voinţa mea !

Apoi capul îi căzu pe pernă, ochiul i se închise şi o paloare atît de înspăimîntătoare i se răspîndi pe chip, încît părea că-şi va da sufletul.

— Tatăl meu moare ! tatăl meu moare ! strigă delfinul.

— Grăbeşte-te André, zise Ambroise ; starea regelui este foarte gravă !

— Regele mai are de trăit încă trei, patru zile, nu-ţi fie teamă, îi răspunse Vesale.

Şi de data asta, fără a se mai de linguriţa aurită , turnă direct din sticluţă cîteva picături de elixir pe buzele întredeschise ale regelui.

Acum efectul se arătă mai tîrziu ca în dăţile precedente, dar se dovedi la fel de bun.

Abia se scurseseră cîteva secunde şi muşchii feţei începură a se înfiora, sîngele păru că prinde iar a circula pe sub piele, dinţii se descleştară iar ochiul se redeschise, mai întîi tulbure, dar limpezindu-se treptat.

Regele respiră, ori mai degrabă suspină.

— Ah ! spuse el, slavă Domnului !...

Şi-l căută cu privirea pe delfin.

— Aici sînt, tată, zise tînărul prinţ îngenunchiat în faţa patului şi apropiindu-se de căpătîiul lui.

— Paré, rosti regele, ridică-mă cu pernele şi pune-mi braţul pe după gîtul delfinului, ca să cobor, sprijinindu-mă de el, ultima treaptă a mormîntului meu.

Cei doi medici erau încă lîngă rege ; atunci, cu îndemînarea ce ţi-o dă cunoaşterea anatomică a trupului omenesc, Vesale, strecurînd cu grijă pernele unei canapele sub cele de la căpătîiul regelui, îl ridică pe Henric ca să poată sta în capul oaselor, pe cînd Ambroise Paré petrecea pe după gîtul delfinului braţul rănitului, căruia paralizia începuse a-i da răceala şi greutatea morţii.

Apoi amîndoi se îndepărtară discret.

Regele făcu o sforţare şi buzele tatălui atinseră pe ale fiului.

— Tată !... şopti copilul pe cînd două lacrimi mari i se rostogoleau pe obraji.

— Fiule, îi spuse regele, ai şaisprezece ani, eşti acum om şi îţi voi vorbi ca unui om.

— Sire !...

— Îţi spun mai mult : eşti rege ! — căci mă mai pot eu socoti pe lumea asta ?... — şi îţi voi vorbi ca unui rege.

— Vorbiţi, tată ! zise tînărul.

— Fiule, urmă Henric, am săvîrşit, din slăbiciune uneori, dar niciodată din ură sau răutate, multe greşeli în viaţa mea !

Francisc făcu o mişcare.

— Lasă-mă să spun... Se cuvine să mă mărturisesc ţie, urmaşul meu, ca să te fereşti de greşelile pe care le-am făcut eu.

— Greşelile de care vorbiţi, tată, dacă există, răspunse delfinul, nu le-aţi săvîrşit voi.

— Nu, copilul meu ; dar eu sînt răspunzător de ele înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor... Una din ultimele şi din cele mai mari, continuă regele, am făcut-o la îndemnul conetabilului şi a doamnei de Valentinois ; eram legat la ochi, nu-mi dădeam seama... Îţi cer iertare, fiule !

— Vai ! sire !sire ! exclamă delfinul.

— Acea greşeală este pacea semnată cu Spania... este că am cedat Piemontul, Savoia, Bresse, Milano, o sută nouăzeci şi opt de fortăreţe, în schimbul cărora Franţa nu primeşte decît Saint-Quentin, Ham şi Catelet... Mă asculţi?

— Da, tată.

— Mai înainte, mama ta era aici... Îmi reproşa greşeala asta şi îmi propunea s-o îndrepte.

— Cum se poate, sire, spuse delfinul făcînd o mişcare, dacă v-aţi dat cuvîntul ?

— Bine, Francisc ! bine ! zise Henric. Da, greşeala este mare, dar cuvîntul este dat !... Francisc, orice ţi s-ar spune, oricît s-ar stărui, oricum ar încerca să te ademenească ; chiar de te-ar implora în alcov o femeie, chiar de ţi-ar cere preotul în confesional, de ar cerca cu ajutorul magiei să cheme fantoma mea pentru a te face să crezi că ordinul vine de la

mine, fiule, pe onoarea numelui meu care îi dă strălucire numele tău, nu schimba nimic din tratatul de la Cateau-Cambrésis, oricît de dezastruos ar fi ; nu schimba nimic tocmai pentru că-i dezastruos şi păstrează pentru totdeauna pe buze şi în inimă maxima regelui Ioan : „Un rege al Franţei n-are decît un cuvînt!”

— Tată, spuse delfinul, vă jur pe onoarea numelui vostru că va fi aşa cum doriţi.

— Dacă mama ta stăruie ?...

— Îi voi spune, sire, că sînt şi fiul vostru, ca şi al ei.

— Şi dacă porunceşte ?

— Îi voi răspunde că sînt rege şi că eu sînt cel în drept să dea ordine şi nu să primească.

Şi rostind acele cuvinte, tînărul prinţ luă atîtudinea măreaţă atît de caracteristică familiei Valois.

— Bine, fiule ! urmă iar Henric, bine ! asta voiam să-ţi spun... Şi acum, adio ! simt că slăbesc, că ochiul mi se închide, că vocea mi se stinge... Fiule, repetă pe corpul meu înţepenit, acelaşi jurămînt pe care l-ai făcut acum, ca să fii legat totdeauna şi de cel viu, şi de cel mort... Apoi, după ce vei jura, eu fiind leşinat, deci mort, vei putea deschide mamei tale... Adio, Francisc ! adio, fiul meu ! sărută-ţi tatăl pentru ultima oară... Sire, sînteţi regele Franţei !

Şi Henric lăsă să-i cadă capul palid ce rămase nemişcat pe pernă.

Francisc urmă cu trupul său suplu, mlădios ca o trestie tînără, mişcarea făcută de corpul tatălui său, apoi ridicîndu-se şi întinzînd solemn mîna pe trupul ce putea fi socotit din acea clipă un cadavru, rosti:

— Tată, îţi repet jurămîntul de a respecta pacea încheiată, oricît de dezastruoasă ar fi ea pentru Franţa Să nu las să se scoată şi nici să se adauge nimic la tratatul de la Cateau-Cambrésis, oricît s-ar stărui pe lîngă mine şi oricine ar fi persoana care stăruie! Dumnezeu să-mi primească deci jurămîntul, la fel cum mi l-ai primit : „Un rege al Franţei n-are decît un cuvînt!”

Şi sărutînd pentru ultima oară buzele palide şi reci ale părintelui său, uşor întredeschise de suflul agoniei, se duse să deschidă reginei Caterina, pe care o găsi în picioare, ţeapănă

şi nemişcată îndărătul uşii, aşteptînd cu nerăbdare sfîrşitul acelei întrevederi la care nu-i fusese dat să asiste.

În ziua de 9 iulie ce urmă, lîngă patul regelui în care viaţa continua să mai pîlpîie, deşi nu se arăta decît printr-un suflu atît de uşor încît abia aburea oglinda, Emmanuel-Philibert de Savoia luă în mod solemn de soţie pe Margareta de Franţa, ducesă de Berry, Cardinalul de Lorena oficiind slujba şi toată curtea fiind de faţă la ceremonia ce se termină puţin după miezul nopţii, la lumina făcliilor, în biserica Saint-Paul.

A doua zi, 10 iulie, către orele patru după amiază — adică la aceeaşi oră cînd, cu zece zile în urmă, avusese nenorocul să fie lovit de contele de Montgomery — regele îşi dădu ultima suflare uşor, fără nici o frămîntare, aşa cum prezisese André Vesale.

Era în vîrstă de patruzeci de ani, trei luni şi zece zile şi domnise doisprezece ani şi trei luni.

Comparîndu-l cu tatăl său, a avut meritul că şi-a ţinut chiar după moarte faţă de Filip al II-lea cuvîntul pe care tatăl său nu şi-l ţinuse în timpul vieţii faţă de Carol-Quintul.

În aceeaşi zi doamna de Valentinois, care rămăsese la palatul Tournelles pînă în ultimele clipe ale regelui, plecă pentru a se retrage la castelul ei din Anet.

În aceeaşi seară întreaga curte se întoarse la Luvru. Numai cei doi medici şi patru preoţi rămaseră lîngă trupul neînsufleţit al regelui, cei doi medici ca să-l îmbălsămeze şi cei patru preoţi ca să se roage pentru el.

La poarta ce da în drum, Caterina de Medici şi Maria Stuart se întîlniră.

Caterina, deprinsă de optsprezece ani să aibă întîieatea, voi să iasă prima ; dar se opri deodată cedînd lotul Mariei Stuart :

— Treceţi, doamnă, rosti ea cu un suspin, sînteţi regina !

XVII.ÎN CARE TRATATUL ESTE ÎNDEPLINIT

Henric al II-lea murise ca un adevărat rege al Franţei, ridicîndu-se în patul de agonie pentru a ratifica promisiunile făcute.

La 3 iulie 1559 fură expediate mesajele regale care îl înapoiau lui Emmanuel-Philibert Statele.

Prinţul trimise imediat, pentru a proceda la reluarea în posesie, trei dintre seniorii care fuseseră cei mai devotaţi în timpul restriştei sale. Erau locotenentul-general al Piemontului, Amédéé de Valpergue, locotenentnl-general al Savoiei, mareşalul de Chatam şi locotenental-general al Bresse-i, Philibert de la Beaume, senior de Montfalconnet.

Dar faptul că regele Henric al II-lea îşi ţinuse atît de fidel de promisiunile revoltă toată nobilimea Franţei, al cărui exponent se face Brantôme.

„Lucrul acesta, spune cronicarul, a fost pus în discuţie şi foarte dezbătut în consiliu ; unii susţineau că Francisc al II-lea nu era obligat să respecte angajamentele jurate de tatăl său, mai ales faţă de o putere mai mică ; alţii erau de părere să se aştepte majoratul tînărului rege, spunînd că ducesa de Savoia adusese şi aşa destule avantaje soţului ei şi că nici înzestrarea a zece fiice de Franţa n-ar fi costat atîta coroana regală.

„Căci, adăugă seniorul de Brantôme, de la mare la mare diferenţa este neînsemnată, dar nu-i acelaşi lucru de la mare la mic. Celui mare îi este dat a face împărţeala, iar celui mic să se mulţumească cu ceea ce binevoieşte să-i acorde cel mai tare ; iar acesta nu-i obligat să se conducă decît după dreptul şi interesul său.”

Morala, după cum se vede, este superficială şi lipsită de scrupule ; iar dacă în zilele noastre se mai practică încă în felul acesta, cel puţin nu se mai aprobă făţiş teoria.

Aşa că francezii care ocupau Piemontul de douăzeci şi trei de ani, nu se dădură duşi decît extrem de greu şi era cît pe ce să se răzvrătească împotriva ordinelor curţii.

Trebuiră să i se trimită mareşalului de Bourdillon trei ordine succesive ca acesta să evacueze cetăţile întărite şi înainte de a le preda ofiţerilor piemontezi, pretinse ca ordinul să fie înregistrat la parlament.

Cît despre Emmanuel-Philibert, oricît dorea să se întoarcă în ţinuturile sale, era încă reţinut în Franţa de unele îndatoriri foarte importante.

Trebuia să se ducă mai întîi la Bruxelles să-şi ia rămas bun de la Filip al II-lea şi să-i predea conducerea Ţărilor-de-Jos, pe care o primise de la el.

În locul lui Emmanuel-Philibert, Filip al II-lea numi guvernatoare a Flandrelor pe sora sa naturală, Margareta de Austria, ducesă de Parma, apoi, deoarece lipsea de prea mult timp din Spania, se gîndi să se întoarcă acolo cu tînăra-i soţie.

Emmanuel-Philibert nu voi să-l părăsească pe Filip al II-lea decît atunci, după cum se exprimase el, cînd pămîntul îi va lipsi de sub picioare pentru a-l urma ; aşa că îl însoţi pînă la Middlebourg, unde regele se îmbarcă la 25 august.

Emmanuel-Philibert se întoarse apoi la Paris pentru a asista la încoronarea tînărului rege.

Tînărul rege pleca la castelul Villers-Cotterets cu toata curtea sub pretextul că avea nevoie să stea retras; în realitate, însă, pentru a se distra în voie. — Părinţii care lasă moştenire un tron, rareori lasă în urmă lungi regrete !

„Regele, spuse domnul de Montpleinchamp, unul din istoricii lui Emmanuel-Philibert, *plecă să se distreze* la castelul Villers-Cotterets şi luă cu el pe unchiul său, ducele de Savoia, care se îmbolnăvi acolo de febră.”

Castelul Villers-Cotterets, început de Francisc I, abia fusese terminat de Henric al II-lea şi se mai pot vedea chiar astăzi pe faţada dinspre biserică iniţialele lui Henric al II-lea şi a Caterinei de Medici, un H şi un K — Caterina scriindu-se pe atunci cu K — înconjurate de cele trei semiluni ale Dianei de Poitiers ; ciudată alianţă, mai puţin ciudată totuşi la acea epocă decît într-a noastră, să-ţi asociezi amanta la viaţa conjugală !

Blînda prinţesă Margareta, ce-l adora pe frumosul ei duce de Savoia, îşi luă rolul de infirmieră şi îl îngriji singură cu mîna ei. Din fericire, febra ce-l doborîse pe duce nu era decît o febră a oboselii sporită de sfîşietoare păreri de rău. Emmanuel-Philibert îşi recîştigase un ducat regal, dar pierduse sufletul vieţii sale ; Leona se întorsese în Savoia şi aştepta în satul Oleggio acel 17 noiembrie ce trebuia să-i reunească în fiecare an.

Pînă la sfîrşit, atotputernica zînă numită tinereţea învinse oboseala şi durerea. Febra îşi luă zborul pe o ultimă rază a soarelui de vară şi, la 21 septembrie, ducele Emmanuel putu să-i însoţească la Remis pe tînărul rege Francisc şi pe regina Maria Stuart — ce aveau împreună treizeci şi patru de ani — şi să asiste la ceremonia încoronării lor.

În clipa cînd Dumnezeu îşi aplecă ochii asupra celui pe care mirul îl făcea alesul său, cu siguranţă că i-a fost milă de regele acela ce n-avea să mai trăiască decît un an, ca apoi să moară în chip misterios şi de acea regină ce-avea să rămînă prizonieră douăzeci de ani, ca apoi să aibă o moarte sîngeroasă !

În altă carte, din care sînt scrise primele capitole[1], vom încerca să redăm acea domnie de patru luni şi douăzeci şi cinci de zile, în timpul căreia s-au petrecut atîtea evenimente.

După încoronarea şi întoarcerea regelui la Paris Emmanuel-Philibert socotindu-şi oarecum îndeplinite îndatoririle faţă de cele două capete încoronate, îşi luă rămas bun de la nepotul său din Franţa, cum îşi luase rămas bun şi de la vărul său din Spania, ca să se întoarcă în sfîrşit în statele sale, din care plecase de atîţia ani.

Ducesa Margareta îşi conduse soţul pînă la Lyon; dar acolo se despărţi de el. Bietul ducat de Savoia trebuia să fi ajuns într-o stare jalnică după douăzeci şi trei de ani de ocupaţie străină şi ducele Emmanuel avea foarte fireasca cochetărie de a pune oarecare orînduială în ţinuturile sale, înainte de a le prezenta soţiei ; — apoi, trebuie să spunem că luna noiembrie se apropia şi, de cînd Leona îl părăsise pe Emmanuel la Écouen, Emmanuel rămăsese cu privirea aţintită asupra acelui punct luminos de 17 noiembrie, după cum pe o noapte întunecoasă şi apăsătoare de tristeţe, marinarul rămîne cu ochiul îndreptat spre singura stea ce străluceşte pe cer.

Scianca-Ferro o conduse pe ducesă înapoi la Paris şi ducele, după ce se repezi pînă la Bresse, se reîntoarse la Lyon, se îmbarcă pe Rhône, unde era să piară într-o furtună, apoi, debarcînd la Avignon, se îndreptă spre Marsilia unde îl aştepta un grup de seniori din Savoia aduşi de André de Provana.

---

[1] Horoscopul. (N.A.)

Acel grup inimos, alcătuit din gentilomi rămaşi credincioşi ducelui şi plini de nerăbdare, nu mai putuse aştepta în ţară pe tînărul suveran, aşa că alergase înainte-i, grăbit să i se închine.

În mijlocul serbărilor pe care le dădu Marsilia în cinstea ducelui de Savoia, o atenţie regească îi sosi lui Emmanuel-Philibert : Francisc al II-lea îi trimetea unchiului său colierul ordinului Saint-Michel. De altfel nu era un dar prea deosebit, căci regele Franţei îl mai dăduse, cam la întîmplare, la încă optsprezece persoane, dintre care vreo doisprezece cel puţin nu prea îl meritau. „De aceea i se spunea colierul acela, ne informează istoricul de la care împrumutăm aceste amănunte, *zgardă pentru orice animale !”* Dar, cu obişnuita-i curtenie, Emmanuel îl luă şi-l sărută spunînd :

— Tot ce-mi vine de la nepot, îmi este scump ; tot ce-mi vine de la regele Franţei este pentru mine de preţ !

Şi îl puse chiar atunci la gît lîngă colierul Lînei de Aur, pentru a arăta că nu făcea nici o deosebire între darurile primite de la regele Franţei şi cele primite de la regele Spaniei.

La Marsilia ducele se îmbarcă pentru Nisa ; — Nisa, singurul oraş care-i rămăsese atunci cînd le pierduse pe toate celelalte, ori cînd toate celelalte îl părăsiseră. — E drept că *Nisa* înseamnă *Victorie;* aşa se face că scriitorii timpului, oameni atît de spirituali, nu scăpară prilejul de a spune că în mijlocul tuturor nenorocirilor, *Victoria* rămăsese fidelă lui Emmanuel-Philibert.

A fost desigur o mare bucurie şi totodată o mare satisfacţie a mîndriei lui Emmanuel, să se întoarcă bărbat împlinit, prinţ şi victorios în castelul unde altădată intrase un copil, slab şi pribeag ! Dar nu vom încerca să spunem ce s-a petrecut în el ; ar însemna că vrem să facem o istorie a simţămintelor şi nu cunoaştem istoric capabil s-o povestească.

Numai acolo, şi după rapoartele slujitorilor credincioşi pe care îi păstrase în Piemont, Bresse şi Savoia. Îşi putu da exact seama de situaţia celor trei provincii : ţara era o ruină.

Provinciile transalpine, incluse în teritoriul francez, erau complet deschise şi tăiate în două de domeniul personal al ducelui de Nemours, ataşat regatului Franţei.

Era o rămăşiţă a politicii lui Francisc I.

Francisc I, ca să îndepărteze de Carol al III-lea, tatăl lui Emmanuel, chiar şi rudele cele mai apropiate, chemă lîngă sine pe Filip, fratele mezin al primului, al cărui apanaj cuprindea aproape o jumătate din Savoia; apoi, după ce îl atrase la curtea Franţei, îl căsători cu Charlotte de Orléans şi îl investi cu ducatul Nemours. — Ne amintim că am văzut la Saint-Germain pe Iacob de Nemours, fiul lui Filip, şi că se arăta foarte devotat intereselor Franţei.

Pe de altă parte, cei din Berna şi din Valais contestau dreptul lui Emmanuel asupra ţinuturilor de pe malurile lacului Leman, pe care ei le răpiseră tatălui său ; şi cum pretenţiile lor erau sprijinite de Geneva, focar de erezie şi independenţă, era limpede că trebuia să trateze cu ei.

În afară de asta, Piemontul, Bresse şi Savoia erau lipsite de cetăţi de apărare, căci francezii dărîmaseră pe cele care îi stînjeneau şi nu păstraseră decît fortăreţele celor cinci oraşe unde trebuiau să ţină garnizoană pînă în momentul cînd ducesa de Savoia va da naştere unui fiu. De altfel dările fuseseră fixate şi încasate de francezi ; resursele financiare erau deci inexistente, castele princiare fuseseră despuiate de mobile şi cît despre juvaerurile coroanei sau moştenirea părintească, era mult de cînd prinţul le prefăcuse în bani pe cele avute în posesia lui, cu intenţia să le răscumpere într-o zi.

Pentru a face faţă acestei mari lipse, ducele se întorcea pe domeniile sale numai cu vreo cinci, şase sute de mii de scuzi de aur, pe care îi avea din dota prinţesei Margareta şi din suma de răscumpărare a lui Montmorency şi Dandelot.

În afară de asta, absenţa şi nenorocirea, care întotdeauna spulberă toate îndatoririle, toate dragostele, toate devotamentele, îşi făcuseră efectul lor obişnuit : nobilimea care nu-l mai văzuse de cînd era copil pe Emmanuel, îşi uitase prinţul şi se obişnuise să trăiască într-un fel de confederaţie liberă. Aşa se petreceau lucrurile în secolele XV şi XVI chiar la suveranii respectaţi şi ascultaţi, cu atît mai mult la cei care, neputîndu-se apăra nici pe ei, nu puteau ocroti şi stăpîni pe ceilalţi.

Astfel, de pildă, Filip de Comines îl părăsise pe ducele de Burgundia pentru a se supune lui Ludovic al XI-lea; Tanneguy

de Châtel şi vicontele de Rohan, vasalii ducelui de Bretania se supuseseră Franţei şi în schimb, Durfé, supus al regelui Franţei, trecuse la ducele de Bretania.

Mai mult : un mare număr din aceşti gentilomi, deşi rămăseseră Savoiarzi, primeau retribuţii de la regele Francisc, sau de la regele Filip şi purtau eşarfa Franţei, sau a Spaniei ; în sfîrşit, ca un cancer al inimii, nerecunoştinţa îi cuprinsese pe cei mari, indiferenţa şi uitarea se răspîndise printre cei mici.

Şi asta din pricină că, încetul cu încetul, oraşele Piemontului se obişnuiseră cu prezenţa Francezilor. De altfel, învingătorii se purtaseră destul de blînd ; nu ridicau decît impozitele strict necesare şi fără a impune o poliţie locală, lăsau pe fiecare să trăiască cum îi convenea. Cele mai multe dintre funcţii se cumpărau şi magistraţii, grăbiţi să-şi recupereze preţul funcţiei, nu pedepseau, sau pedepseau foarte uşor jaful pe care ei singuri îl practicau.

Astfel, putem citi despre asta în Brantôme : „Pe timpul lui Ludovic al XI-lea şi al lui Francisc I nu se afla în Italia nici locotenent al regelui, nici guvernator de provincie care să nu merite, după ce rămăsese doi, trei ani în funcţie, a i se tăia capul pentru delapidări şi şantajuri. Ducatul Milanului ne-ar fi rămas liniştit şi asigurat, fără jignirile şi marile nedreptăţi ce s-au săvîrşit, aşa că am pierdut tot !”

Reieşea deci că toţi cei care rămăseseră fideli ocîrmuirii prinţilor trăiau în întuneric şi oprimare, deoarece a rămîne credincios lui Emmanuel-Philibert, comandantul oştilor austriece, flamande şi spaniole împotriva Franţei însemna, bineînţeles, să socoteşti ocupaţia franceză drept asupritoare şi duşmană.

Cele cîteva zile petrecute de Emmanuel la Nisa fură zile de sărbătoare ; nici copiii cînd îşi revăd tatăl după o lungă despărţire, nici tatăl revăzîndu-şi copiii pe care îi crezuse pierduţi nu-şi exprimă cu mai multă căldură bucuria şi dragostea ! Aşa că Emmanuel-Philibert depuse în vistieria fortăreţei trei sute de mii de scuzi de aur pentru refacerea zidurilor oraşului şi pentru construirea, pe creasta stîncoasă ce desparte portul Villefranche de portul Limpia, a castelului de Montalban care, din cauza proporţiilor sale reduse, făcuse pe ambasadorul veneţian Lipomano să-l numească un model

în relief de cetate. — Apoi plecase la Coni, oraşul care împreună cu Nisa îi fusese cel mai credincios şi care, neavînd artilerie, îşi turnase tunuri pe cheltuială proprie ca să se păstreze pentru prinţul său. Emmanuel îl răsplăti împărţindu-i blazonul în patru cu crucea albă a Savoiei şi îngăduind locuitorilor să poarte titlul de cetăţean în locul celui de burghez.

Îl mai apăsa încă o problemă dintre cele mai grave : la fel ca Franţa cu hughenoţii ei, ce aveau să dea lovituri puternice tronului pe timpul lui Francisc al II-lea şi Carol al IX-lea şi Emmanuel avea pe calviniştii francezi din Alpii Piemontezi.

Începînd din 1535 Geneva adoptase luteranismul şi ajunsese în puţin timp capitala discipolilor lui Calvin ; dar Israelul Alpilor exista din secolul al X-lea.

Într-adevăr, către mijlocul secolului al X-lea al erei noastre care, după tradiţie, trebuia să fie şi cel din urmă de pe lume, cînd o jumătate a lumii scotea un strigăt mare de groază la apropierea agoniei universale, cîteva familii creştine, trăgîndu-şi obîrşia de la paulicieni, sectă desprinsă din cea a manicheenilor şi venind din Orient, se răspîndiseră în Italia, unde au rămas cunoscute sub numele de *paterini,* din care noi am făcut *patarins,* şi au pătruns în văile de la Pragelas, Lucerna şi Saint-Martin.

Acolo, în adîncul strîmtorilor îndepărtate, se fixaseră ca nişte flori sălbatice şi trăiau curaţi, simpli, neştiutori, în crăpăturile stîncilor pe care le credeau inaccesibile ; sufletul le era liber ca pasărea ce străbate azurul cerului, conştiinţa albă ca zăpada ce încununează muntele Rosa şi muntele Viso, fraţii europeni ai Thaborului şi Sinaiului. Paterinii nu recunoşteau ca fondator pe nici unul din ereticii modern şi pretindeau că ei păstrează doctrinele Bisericii primitive în toată curăţia lor. Arca Domnului, spuneau ei, se oprise pe munţii unde locuiau şi pe cînd Biserica romană era înecată în potop de greşeli, numai la ei rămăsese aprinsă făclia divină. De aceea nu-şi spuneau *reformaţi,* ci *reformatori.*

Într-adevăr, această sectă cu obiceiuri austere, cu haină fără cusătură ca cea a lui Hristos, această sectă păstrase cu-sfinţenie spiritul, datinele şi ritualurile primilor creştini. Legea ei era Evanghelia ; cultul ce rezulta din această lege — cel

mai simplu dintre cultele umane — acest cult era o legătură frăţească, iar membrii comunităţii nu se adunau decît pentru iubire şi rugăciune. Vina lor — căci, pentru a-i persecuta, fusese nevoie să le găsească neapărat o vină ! — vina lor fusese să susţină că Constantin, înzestrînd pe papi cu mari bogăţii, corupsese societatea creştină. Se bazau pe două sentinţe rostite de Hristos ; prima : „Fiul omului n-are o casă unde să-şi odihnească capul” ; a doua : „Mai lesne este a trece cămila prin urechile acului, decît să intre bogatul în împărăţia lui Dumnezeu”. Această crimă atrăsese asupra lor severitatea unei instituţii de curînd înfiinţată, ce se numea Inchiziţia.

Măcelurile şi arderile pe rug au ţinut patru secole ; — căci din ei se trăgeau albigenzii din Languedoc, husiţii din Boemia şi valdensii din Pouille — dar nimic nu putuse slăbi în ei credinţa şi spiritul de convertire, misionarii lor călătorind neîncetat, nu numai pentru a vizita comunităţile religioase abia formate, dar şi pentru a întemeia altele noi. Principalii lor apostoli erau : Valdo de Lyon, de la care purtau numele de valdensi ; vestitul Bérenger ; Ludovico Pacquale, predicator în Calabria ; Gio- vanni de Lucerna, predicator la Genova şi, în sfîrşit, mai mulţi fraţi Molines, trimişi să propovăduiască în Boemia, Ungaria şi Dalmaţia.

Prinţii de Savoia nu văzură la început în valdensi decît un neam de oameni retraşi, inofensivi, puţini la număr, cu obiceiuri blînde şi o credinţă curată. Dar cînd apărură acei mari răscolitori de idei, acei mari tulburători ai lumilor, ce se numeau Luther şi Calvin şi valdensii s-au unit cu ei, Valdensii — ramură din uriaşul arbore al Reformei — încetară de a mai fi o sectă religioasă şi ajunseră un partid în Stat.

Pe timpul cînd nenorocirile se abăteau asupra lui Carol al III-lea, Valdensii, cum am spus, se răspîndiseră în văile Pragelas, Lucerna şi Saint-Martin şi cîştigaseră un număr mare de partizani în cîmpie şi chiar în oraşele Piemontului, la Chieri, Avignon şi Torino ; aşa că Francisc I, aliatul turcilor de la Constantinopol şi al protestanţilor germani, trimisese poruncă, în 1534, senatului din Torino să ia masuri împotriva lor, aplicînd cu cea mai mare asprime legile, şi totodată comandanţilor militari de a ajuta inchiziţia pentru a-i sili pe

Valdensi ori să asculte liturghia, ori să plece din ţară. Prigoana asta s-a prelungit şi sub Henric al II-lea.

Astfel că domnea o mare frămîntare în văile valdense cînd Emmanuel-Philibert sosi, la 16 noiembrie, la Verceil, unul din castelele unde vă amintiţi că-şi petrecuse copilăria.

XVIII. 17 NOIEMBRIE

În dimineaţa zilei de 17 noiembrie, un călăreţ înfăşurat într-o mantie mare descăleca la uşa unei căsuţe din Oleggio şi cuprindea în braţe o femeie aproape leşinată de bucurie şi fericire. Cavalerul era Emmanuel-Philibert; femeia era Leona.

Deşi se scurseseră abia cinci luni de cînd Emmanuel o părăsise pe Leona la Écouen, tînăra femeie se schimbase nespus de mult. Era aceeaşi schimbare ce se petrece cu o floare deprinsă la aer şi la soare care-i pusă dintr-odată la umbră, ori cu o pasăre, liberă cîntăreaţă a văzduhului, pe care o închizi dintr-odată în colivie ; floarea îşi pierde culorile, iar pasărea cîntecul.

Obrajii Leonei păliseră ; privirea îi era tristă, vocea gravă.

După primul moment al fericirii de a se revedea, după primele vorbe schimbate cu descumpănită risipă a bucuriei, Emmanuel îşi privi cu îngrijorare iubita ; mîna durerii îi atinsese chipul lăsînd pe el sumbra-i pecete.

Leona zîmbi la privirea întrebătoare a prinţului.

— Văd ce cauţi, iubitul meu Emmanuel, spuse ea; cauţi pajul ducelui de Savoia, veselul tău tovarăş de la Nisa şi Hesdin; îl cauţi pe bietul Leone !

Emmanuel suspină.

— Acela, urmă ea zîmbind cu adîncă melancolie, a murit şi n-ai să-l mai vezi... Dar rămîne sora lui, Leona, căreia i-a lăsat iubirea şi devotamentul ce-l avea pentru tine!

— Ce importanţă are ! exclamă Emmanuel ; pe Leona o iubesc ! pe Leona o voi iubi veşnic !

— Grăbeşte-te atunci s-o iubeşti, şi din tot sufletul, spuse tînăra cu acelaşi zîmbet melancolic.

— Dar pentru ce ? o întrebă Emmanuel.

— Tatăl meu a murit tînăr, urmă ea ; şi mama la fel, iar eu peste un an voi împlini vîrsta mamei !

Înfiorat, Emmanuel o strînse pe inima lui.

— Dar ce spui tu, Leona ? exclamă el cu voce schimbată.

— Nimic înfricoşător, prietene, acuma cînd sînt sigură că Dumnezeu îngăduie morţilor să vegheze asupra celor vii.

— Nu te înţeleg, Leona, zise Emmanuel ce începea să fie serios îngrijorat de expresia profund visătoare întipărită în ochii tinerei femei.

— Cîte ore îmi poţi dărui, iubitul meu ? întrebă Leona.

— A ! toată ziua şi toată noaptea ! Nu ne-am înţeles că odată pe an, timp de douăzeci şi patru de ore îmi aparţii ?

—Da... Atunci, să lăsăm pe mîine ceea ce am a-ţi spune ! Pînă atunci, iubitul meu, să retrăim trecutul !

Apoi, cu un suspin :

— Vai ! adăugă ea, pentru mine, viitorul este trecutul !

Şi făcu semn lui Emmanuel s-o urmeze.

Stabilită de puţină vreme în satul Oleggio, în casa aceea pe care o cumpărase şi o aranjase mai degrabă ca pe un sanctuar decît ca pe-o casă de locuit, era încă o necunoscută pentru toţi cei de acolo ; Emmanuel-Philibert care nu se mai întorsese în Piemont din copilărie era şi mai puţin cunoscut decît ea.

Ţăranii priviră deci trecînd pe tînărul acela frumos ce abia dacă îi dădeau treizeci de ani şi pe frumoasa tînără ce părea de cel mult douăzeci şi cinci, fără a bănui că vedeau trecînd împreună pe prinţul ce ţinea în mîinile lui soarta Piemontului şi pe cea care ţinea în mîini inima prinţului.

Unde se duceau ?

Leona îl călăuzea pe Emmanuel.

Din cînd în cînd se oprea şi se apropia de un grup.

— Ascultă... îl îndemna ea pe Emmanuel.

Apoi îi întreba pe ţărani :

— Despre ce vorbiţi, prieteni ?

Iar ei răspundeau :

— Ce-am putea vorbi altceva, gingaşă doamnă, decît despre întoarcerea prinţului nostru în pămîntnrile sale ?

Atunci Emmanuel intra în vorbă cu ei.

— Şi ce credeţi despre el ? întreba.

— Ce vreţi să credem ? spuneau ţăranii. Nu-l cunoaştem !

— Dar îl cunoaşteţi din renume ? li se adresa Leona.

— Da, ca un comandant viteaz ; dar ce ne interesează pe noi comandanţii viteji ? Căpitanii viteji sînt cei care poartă războaiele pentru a-şi păstra faima, şi războaiele înseamnă pustiirea ogoarelor noastre, împuţinarea oamenilor din sate, doliul fetelor şi nevestelor noastre !

Şi Leona îl privea pe Emmanuel cu ochi rugători.

— Auzi ? şoptea ea.

— Atunci, oameni buni, ce doriţi de la prinţul vostru ?... îi întreba Emmanuel.

— Să ne scape de străin; să ne aducă pacea şi dreptatea !

— Vă făgăduiesc, în numele ducelui, toate astea, spunea atunci Leona ; căci ducele Emmanuel-Philibert nu-i numai, cum spuneaţi, un comandant viteaz, ci şi un suflet generos!

— Dacă-i aşa, strigau ţăranii, trăiască tînărul nostru duce Emmanuel-Philibert!

Atunci prinţul o strîngea la pieptu-i pe Leona ; căci asemeni unei Eregii îi arăta acestui alt Numa[1] adevăratele dorinţe ale poporului.

— Ah ! iubita mea Leona, îi spunea el, de ce nu pot face împreună cu tine înconjurul ţinuturilor mele !

Iar Leona zîmbea cu tristeţe.

— Voi fi întotdeauna lîngă tine, şoptea ea.

Apoi, atît de încet încît numai ea şi Dumnezeu puteau auzi:

— Şi mai mult decît acum, adăuga ea, mai tîrziu !

Ieşiră din sat.

— Aş fi vrut, iubitul meu, rosti Leona, să te conduc acolo unde mergem acum pe un drum numai cu flori ; dar, după cum vezi, cerul şi pămîntul amintesc împreună aniversarea pe care o sărbătorim astăzi : pămîntul este trist şi despuiat şi reprezintă moartea — soarele este strălucitor şi blînd, reprezintă viaţa ; moartea care este trecătoare ca iarna şi

---

[1] Al doilea rege legendar al Romanilor, căruia nimfa Eregia i-ar fi dictat primele legi ale statului.

viaţa care este eternă ca soarele !... Recunoşti locul unde ai găsit laolaltă moartea şi viaţa ?

Emmanuel-Philibert privi în jur şi scoase un strigăt; recunoştea locul unde cu douăzeci şi cinci de ani în urmă găsise lîngă un pîrîu o femeie moartă şi un copil pe moarte.

— A ! aici este, nu-i aşa ? exclamă el.

— Da, răspunse Leona surîzînd, într-adevăr, aici este.

Emmanuel îşi trase pumnalul, tăie o creangă de salcie şi o înfipse drept în locul unde o găsise întinsă pe mama Leonei.

— Aici, rosti el, se va ridica o capelă a milostivei Fecioare.

— Şi a Maicii îndurerate, adăugă Leona.

Apoi începu a culege de pe malul pîrîului cîteva flori tîrzii de toamnă, pe cînd Emmanuel-Philibert, grav şi visător, rezemat de salcia din care tăiase o creangă, vedea perindîndu-se prin faţa lui viaţa-i întreagă.

— Ah ! rosti el deodată, luînd-o pe Leona în braţe şi strîngînd-o la piept, tu ai fost îngerul întruchipat care de-a lungul anevoioaselor căi pe care le-am urmat, m-ai călăuzit timp de douăzeci şi cinci de ani, de aici de unde am plecat, tot pînă aici unde mă reîntorc !

— Iar eu, urmă Leona, îţi jur aici, iubitul meu duce ! să continui în lumea spiritelor, misiunea pe care am primit-o de la Dumnezeu pe lumea asta.

Emmanuel o privi cu aceeaşi îngrijorare pe care o simţise revăzînd-o.

Leona, cu mîna întinsă, cu chipul luminat palid de stinsul soare tomnatec, părea de pe acuma mai mult o umbră decît o fiinţă vie.

Emmanuel înclină capul şi scoase un suspin.

— **A !** începi în sfîrşit să mă **înţelegi, zise Leona.** Dacă **nu** mai **pot** fi a ta, dacă nu mai am **puterea** să rămîn **pe** lumea asta, atunci nu mai pot **fi** decît a **lui** Dumnezeu!

— Leona ! Leona ! strigă Emmanuel, nu asta mi-ai promis la Bruxelles şi la Écouen !

— Ba fac mai mult decît ţi-am promis, iubitul meu duce ! zise Leona. Îţi făgăduisem să te revăd şi să fiu a ta odată pe an şi iată că acuma nu mi se mai pare îndeajuns şi după multe rugăciuni, Dumnezeu mi-a îngăduit să mor repede, ca în sfîrşit să nu te mai părăsesc deloc !

Emmanuel se înfioră, nu de cuvintele auzite, ci ca şi cum aripa morţii i-ar fi atins inima.

— Să mori ! să mori ! spuse el. Dar ştii tu oare ce este dincolo de viaţă ? Ai coborît, ca Dante Alighieri din Florenţa, în marea taină a mormîntului ca să vorbeşti astfel despre moarte ?

Leona zîmbi.

— N-am coborît în mormînt, ca Dante Alighieri din Florenţa, răspunse ea ; dar un înger a ieşit din el şi a stat de vorbă cu mine despre viaţă şi despre moarte.

— Doamne ! Leona ! exclamă Emmanuel privind-o pe tînăra femeie cu o expresie ce vădea un început de spaimă, eşti sigură că nu ţi-ai pierdut minţile ?

Leona surîse ; se simţea în ea blînda şi profunda siguranţă a convingerii.

— Am revăzut-o pe maica mea, spuse.

Emmanuel o îndepărtă pe Leona de el, urmînd însă a-i ţine mîinile şi, privind-o din ce în ce mai mirat, exclamă :

— Pe maica ta ?

— Da, pe mama, spuse Leona cu o linişte ce-l făcu pe iubit să simtă un fior rece prin vine.

— Şi cînd s-a întîmplat asta ? întrebă el.

— În noaptea trecută.

— Dar unde ai revăzut-o ? continuă ducele ; la ce oră ai revăzut-o ?

— La miezul nopţii, lîngă patul meu.

— Şi chiar ai văzut-o ? stărui Emmanuel.

— Da, răspunse Leona.

— Ţi-a vorbit ?

— Prinţul îşi şterse cu o mînă fruntea îmbrobonată de năduşeală şi cu cealaltă o strînse pe Leona la inimă, ca şi cum ar fi vrut să se încredinţeze că ea pe care o avea înaintea ochilor era într-adevăr o fiinţă vie şi nu o fantomă.

— Mai repetă-mi asta, draga mea copilă ! urmă el ; spune-mi ce-ai văzut, spune-mi ce s-a petrecut.

— Mai întâi, îi răspunse Leona, de cînd te-am părăsit, dragul meu Emmanuel, în fiecare noapte am visat pe singurele două fiinţe ce mi-au fost dragi pe lume : pe tine şi pe mama.

— Leona, rosti prinţul punîndu-şi buzele pe fruntea tinerei femei.

—Frate ! răspunse ea ca şi cum voia să dea acelui sărut toată curăţia unei mîngîieri frăţeşti.

Ducele ezită o clipă, apoi spuse cu voce înăbuşită :

— Fie şi aşa, surioară !

—Mulţumesc ! zise Leona cu un zîmbet îngeresc ! A ! acum sînt sigură că nu te voi mai părăsi niciodată !

Şi pentru a doua oară, ea singură întinse fruntea pentru sărutul prinţului, care de astă dată îşi rezemă doar fruntea de a ei.

— Te ascult, murmură el.

— Precum îţi spuneam, iubitul meu, în fiecare noapte, din acea zi de la Écouen, v-am visat, pe tine şi pe mama ; dar acelea nu erau decît vise şi numai noaptea trecută mi-a apărut...

— Hai, spune !

—Dormeam ; m-a trezit o senzaţie ca de ghiaţă şi am deschis ochii : o femeie îmbrăcată în alb şi voalată se afla lîngă patul meu ; femeia aceea mă sărutase pe frunte. Era să scot un strigăt, dar ea îşi ridică vălul şi am recunoscut-o pe mama !

—Leona ! Leona ! îţi dai seama ce spui ? întrebă ducele.

Leona surîse.

— Am întins braţele ca s-o cuprind, urmă ea, dar îmi făcu un semn şi braţele îmi căzură fără vlagă lîngă mine. Eram ţintuită de pat; parcă numai ochii mei trăiau. Privirea îmi era aţintită spre fantomă şi buzele mele şopteau : „Mamă !”

Emmanuel făcu o mişcare.

— O ! nu-mi era frică ; eram fericită !

— Şi spui, Leona, că fantoma ţi-a vorbit ?

— Da... „Copila mea, mi-a spus, de cînd am murit nu este prima dată cînd Dumnezeu îmi îngăduie să te revăd şi adeseori în somn trebuie să mă fi simţit alături de tine, căci adesea am venit, strecurîndu-mă printre perdelele patului, ca acum, pentru a te privi dormind. Dar este prima oară cînd Dumnezeu îmi îngăduie să-ţi vorbesc. — Spune, mamă, i-am răspuns, te ascult. — Copila mea, urmă fantoma, pentru binele crucii albe de Savoia, căreia i-ai sacrificat dragostea,

Dumnezeu nu numai că te iartă, dar îngăduie ca la fiecare mare primejdie ce-l va ameninţa pe duce, tu să-i dai sfat...

Ducele o privi neîncrezător pe Leona.

— „Mîine, cînd va veni ducele să te vadă, îi vei spune ce misiune sfîntă ai primit de la Domnul ; apoi, fiindcă el se va îndoi...” Căci fantoma prevăzuse că ai să te îndoieşti, iubitul meu !

— Într-adevăr, Leona, răspunse Emmanuel, ce-mi spui acum este un lucru atît de extraordinar, încît este natural să te îndoieşti !

— „Apoi, fiindcă el se va îndoi, urmă fantoma, îi vei spune că la ora cînd o pasăre va veni şi se va aşeza pe creanga de salcie pe care a tăiat-o şi va cînta, adică la 17 noiembrie, la orele trei după amiază, Scianca-Ferro va sosi la Verceil, aducînd o scrisoare de la ducesa Margareta. Atunci va fi silit să creadă.” Şi fantoma şi-a coborît voalul şoptind : „Adio, copila mea ! mă vei revedea cînd va fi timpul !” După asta, s-a făcut nevăzută...

Abia sfîrşise Laona de vorbit şi o pasăre necunoscută, ce părea căzută din cer, se aşeză pe ramura de salcie tăiată şi înfiptă de duce în pămînt şi începu a cînta melodios.

Leona zîmbi.

— Vezi bine, iubitul meu duce, rosti ea, în clipa asta Scianca-Ferro soseşte la Verceil, unde îl vei găsi mîine.

— În adevăr, zise Emmanuel, dacă ceea ce-mi vesteşti se adevereşte, Leona, înseamnă că-i un miracol!

— Şi-atunci, mă vei crede ?

— Da.

— Vei face, cînd va fi cazul, ce-ţi voi spune ?

— Ar fi un sacrilegiu să nu te ascult, Leona, căci vei veni din partea lui Dumnezeu.

— Iată tot ce aveam a-ţi spune, prietene. Acum să ne întoarcem.

— Biată copilă ! murmură ducele, nu-i de mirare că eşti aşa de palidă, dacă ai primit sărutul unei moarte...

A doua zi, sosind la castelul Verceil, Emmanuel îl găsi pe Scianca-Ferro aşteptîndu-l.

Vrednicul scutier intrase în ajun în curtea cea mare, pe cînd sunau orele trei, aducînd o scrisoare de la ducesă !

XIX.MORŢII ŞTIU TOTUL

Scrisoarea prinţesei Margareta era însoţită de o sumă de trei sute de mii de scuzi.

Mareşalul de Bourdillon care, fără îndoială, se conducea după ordinele secrete primite de la ducele de Guise, refuza să părăsească garnizoanele, dacă oamenii lui nu primeau un rest de soldă neplătit. Văzînd că francezii nu evacuau Piemontul atît de repede pe cît fusese înţelegea, Emmanuel-Philibert scrisese regelui Francisc al II-lea, delegînd-o pe prinţesa Margareta să înmîneze nepotului scrisoarea. Regele Francisc al II-lea, sfătuit de cei doi Guise, răspunsese că oştenii nu voiau să părăsească Piemontul înainte de a primi suma de o sută de mii de scuzi ce li se datora.

„Ori, spunea inimoasa prinţesă Margareta, cum nu mai încape nici o îndoială că nu domnia-ta, ci Franţa trebuie să plătească pe soldaţii francezi, vă trimet, prea-iubitul meu stăpîn şi senior, această sumă de trei sute de mii de scuzi, preţul juvaerurilor mele de fată, pe care în mare parte le aveam în dar de la tatăl meu Francisc I.

„În felul acesta, adăuga ea, cea care va plăti va fi Franţa, nu domnia ta.”

Trupele franceze au fost deci plătite şi nu mai rămaseră garnizoane decît în cele patru oraşe prevăzute în tratat : Torino, Chivas, Chiri şi Villeneuve-d'Asti.

Apoi Emmanuel se întoarse la Nisa cu Scianca-Ferro care nu rămase deloc acolo, ci plecă imediat la Paris pentru a-şi relua serviciul pe lîngă prinţesa Margareta.

Prinţesa avea să vină în ţinuturile ducelui numai atunci cînd orice urmă de tulburare va fi dispărut.

Poate că ducele, din dragoste pentru Leona, cam ingrat faţă de prinţesa aceea atît de admirabilă, nu se grăbea s-o revadă aşa cum merita ea.

Se apucă totuşi de organizarea temeinică a ţinuturilor sale şi începu prin a da ceea ce se cuvenea credinţei, uitării şi nerecunoştinţei.

Un mare număr dintre supuşii lui trecuseră de partea francezilor ; un număr mai mic se ţinuseră deoparte, rămînînd în mod pasiv credincioşi ducelui; în sfîrşit, cîţiva îi rămăseseră fideli în vremea de restrişte şi luaseră parte la apărarea intereselor lui. Acestora din urmă le dădu funcţii şi onoruri mai mari ; celor pasivi le iertă slăbiciunea şi se arătă îngăduitor cu ei, ajutîndu-i chiar dacă se ivea ocazia ; cît despre primii, nu le făcu nici bine, nici rău, dar îi lăsă departe de treburile statului, spunînd :

— N-am nici un motiv de a mă încrede în ei acum cînd îmi merge bine, deoarece m-au părăsit cînd eram un dezmoştenit.

Apoi îşi aminti că ţăranii din Oleggio îi ceruseră magistraţi care să le facă dreptate, nu să le-o vîndă ; ca urmare, numi ca şef al justiţiei pe Thomas de Langusque, conte de Stropiane, magistrat vestit prin integritatea sa şi profunda cunoştinţă a legilor.

Pe lîngă asta, vechile consilii de justiţie şi parlamentele orînduite de ocupaţia franceză fură înlocuite cu două senaturi. Căci pe versantul occidental al Alpilor apăruse următoarea zicală : „Dumnezeu să ne ferească de dreptatea parlamentului !” şi acea zicală făcuse la fel ca Hanibal şi Carol-cel-Mare şi cum avea să facă mai tîrziu Napoleon, trecuse din Alpii Occidentali în Alpii Orientali.

Statornicirea păcii ceru mai mult timp decît a justiţiei.

Am vorbit despre cele două pricini ale războiului, războiul teritorial şi războiul religios care se iscaseră chiar în inima Savoiei.

Război teritorial cu Confederaţia Elveţiei, ce ocupase ţinutul Vaud, comitatele de Romont, Gex şi Chablais.

Emmanuel-Philibert consimţi să cedeze Bernezilor tot malul drept al lacului Leman, cu condiţia să i se redea Chablais, Gex şi regiunile Ternier şi Gaillard.

Pacea se stabili pe aceste baze.

Război religios cu reformatorii din văile Pragelas, Lucerna şi Saint-Martin.

Am arătat că, aliindu-se cu calviniştii din Geneva şi cu lutheranii din Germania, acei schizmatici deveniseră o forţă.

Emmanuel-Philibert trimise împotriva lor pe bastardul de Achaie.

Acesta pătrunse în văi cu o armată de vreo patru, cinci mii de oameni. Credeau că e de ajuns pentru a înfrînge o populaţie neobişnuită să lupte şi care n-avea alt mijloc de apărare decît uneltele de agricultură ; dar cel care vrea într-adevăr să lupte pentru libertatea trupului şi a sufletului poate face din orişice o armă.

Bărbaţii ascunseră femeile, bătrînii şi copiii în peşteri numai de ei ştiute ; sub ameninţarea unei invazii, primiseră de la fraţii lor din Geneva mari cantităţi de praf de puşcă ; minară stîncile de-a lungul căilor ce trebuiau să le urmeze catolicii ; de abia intraţi în strîmtori, năvălitorii auzeau bubuind deasupra capetelor un tunet mai teribil decît cel ceresc şi un trăsnet cădea la fiecare fulgerare ! Munţii se cutremurau de detunături; stîncile smulse dintr-o dată din temelii păreau că se înălţă întîi spre nori, apoi cădeau întregi sau sfărîmate, se rostogoleau pe povîrnişurile munţilor în avalanşe de granit, lovind oamenii care, căutîndu-şi adversarii, nu vedeau decît vulturi înfricoşaţi planînd în văzduh.

Războiul a durat aproape un an.

În sfîrşit, valdensii şi catolicii obosind, ajunseră la tratative de pace ; poate că, de fapt, Emmanuel-Philibert voise mai mult să dea o dovadă a dorinţii lui de a nimici erezia faţă de acei Guise care conduceau Franţa, ce înălţau rugurile din piaţa Grève, ce pregăteau Saint-Barthélemy şi faţă de Filip al II-lea ce guverna Spania şi ridica eşafoade la Bruxelles, Anvers şi Gand.

Ajunseră la înţelegerea ca valdensii să îndepărteze pe cei mai turbulenţi *barbas* ai lor — aşa îi numeau sectanţii din munţi pe preoţii lor din cauză că purtau bărbi lungi — şi după ce îi vor înlătura, locuitorii vor avea dreptul să-şi păstreze religia pe care o aveau în acele locuri din străvechi timpuri.

Dar, cum în văi exista de asemeni o populaţie catolică care, deşi mai puţin numeroasă, avea dreptul la libertatea

cultului, se aleseră în fiecare vale cîte două sate unde avea să se oficieze liturghia.

Preoţii calvinişti îşi luară rămas bun de la familii şi de teamă ca nu cumva populaţia să se răzvrătească ,văzîndu-i exilaţi, plecară îmbrăcaţi în costume de păstori şi de conducători de catîri.

După plecarea lor, Emmanuel construi la ieşirile văilor fortăreţele Peyrouse, Villars şi Tours.

Fiind acum desăvîrşită pace în ducatul său, scrise ducesei să vină la el la Nisa ; apoi, fiind 12 noiembrie a anului 1560, plecă la castelul său din Verceil.

În dimineaţa de 17 se afla la Oleggio.

De cînd se căsătorise, era a doua lui vizită la Leona.

Leona îl aştepta, ca şi în primul an, în pragul căsuţei.

În acele două inimi, în iubirea lor curată, exista asemenea unitate de gîndire, încît Emmanuel nu-şi putea închipui că ar lipsi de la întîlnire, iar Leonei nu-i trecea prin minte că Emmanuel ar putea lipsi.

De departe, cum o zări pe Leona aşteptîndu-l, Emmanuel se avîntă în galop, fericit c-o vede, dar plin de teamă să n-o regăsească mai palidă şi mai aproape de mormînt decît ultima dată.

Ca şi cum Leona ar fi prevăzut ce impresie va face chipul ei asupra iubitului, îşi acoperise faţa cu un văl.

Văzînd-o, Emmanuel se înfioră ; semăna cu acea umbră voalată despre a cărei apariţie îi povestise la ultima lor întîlnire.

Cu mîna tremurînd îi ridică voalul şi două lacrimi tăcute îi izvorîră din ochi.

Tenul Leonei avea acum albeaţa marmorei de Paros, privirea era ca o flacără pe cale de a se stinge, vocea, un suflu gata să înceteze. Părea într-adevăr că face o sforţare să trăiască.

Revăzînd pe iubitul ei duce, o uşoară roşeaţă se ivi pe obrajii tinerei femei. Inima îi era încă vie şi fiecare bătaie continua să spună : „Te iubesc!”

Era pregătită o gustare, dar Leona nici nu se atinse de ea; părea dezlegată de nevoile şi slăbiciunile acestei lumi. După dejun, îl luă de braţ pe Emmanuel şi amîndoi reluară, prin sat, plimbarea pe care o făcuseră cu un an înainte.

De astă dată nu se mai vedeau prin pieţe grupurile de ţărani îngrijoraţi, discutînd despre calităţile ori defectele prinţului lor. Trecuse un an şi anul acela izbutise să-l facă cunoscut. În afară de războiul limitat la cele trei văi şi care nu avusese ecouri mai departe, pacea ca o mamă alinase totul ; garnizoanele franceze plecaseră din oraşele pe care le împilaseră douăzeci şi trei de ani ; dreptatea se împărţea deopotrivă celor mari ca şi celor umili. Aşa că fiecare îşi vedea de treaba lui, plugarii pe ogoare, meseriaşii în ateliere.

Îl binecuvîntau pe duce şi cu toţii mai doreau doar un singur lucru : ca prinţesa Margareta să dea un moştenitor tronului Savoiei.

Leona zîmbea şi răspundea în locul ducelui :

— Dumnezeu care ni l-a redat pe iubitul nostru suveran, va avea grijă de Savoia !

La capătul satului, Leona apucă pe drumeagul pe care mersese cu un an înainte şi după un sfert de oră ajunseră deodată în faţa micii capele ce se ridica acum în locul în care ducele înfipsese în anul trecut o ramură de salcie şi unde pasărea necunoscută cîntase atît de minunat.

Era una din acele mici capele ale secolului al XVI-lea, construite cu atîta eleganţă şi cu o formă atît de sveltă, clădită în întregime din încîntătorul granit roz ce se găseşte în munţii Tesinului. Într-o firidă aurită, o Fecioară de argint prezenta trecătorilor pe fiul ei divin ce ţinea mîna dreaptă întinsă, binecuvîntînd.

Emmanuel, pios ca un cavaler din timpul cruciadelor, îngenunche şi se rugă.

Cît timp dură ruga, Leona rămase în picioare alături cu mîna rezemată pe capul lui ; apoi cînd sfîrşi, îi spuse:

— Iubitul meu duce, mi-ai promis, chiar mi-ai jurat acum un an, aici, că dacă la întoarcerea ta la castelul Verceil vei găsi, cum ţi-am vestit, pe Scianca-Ferro care îţi va aduce o scrisoare de la ducesa Margareta, vei crede în viitor tot ce-ţi voi spune, oricît de stranii ţi s-ar părea vorbele mele şi că-mi vei urma sfaturile, oricît ar fi de neînţelese.

— Da, ţi-am făgăduit, răspunse ducele; fii pe pace îmi amintesc.

— Scianca-Ferro era la Verceil ?

— Era acolo.

— Ajunsese la ora pe care ţi-am spus-o ?

— Cînd băteau orele trei, a intrat în curte.

— Era aducătorul unei scrisori de la prinţesa Margareta ?

— Scrisoarea aceea a fost primul lucru pe care mi l-a înmînat de cum m-a văzut.

— Eşti gata deci să-mi urmezi sfaturile fără a le discuta ?

— Cînd îmi vorbeşti, Leona mea, am impresia că prin gura ta vorbeşte însăşi Fecioara la al cărei chip m-am rugat!

— Ascultă, atunci. Am revăzut-o pe mama.

Emmanuel tresări la fel ca în celălalt an, cînd Leona rostise aceleaşi vorbe.

— Şi cînd s-a întîmplat asta ? întrebă el.

— Noaptea trecută.

— Şi... ce ţi-a spus ? zise ducele, începînd fără voie a se îndoi iar.

— Ei, vezi ! zîmbi Leona, iar ai început să te îndoieşti !

— Nu, răspunse ducele.

— Atunci, de data asta voi începe cu dovada.

Emmanuel ascultă.

— Înainte de a pleca spre Verceil ai scris prinţesei Margareta să vină lîngă tine ?

— Este adevărat, răspunse uimit Emmanuel.

— Îi spuneai în scrisoare că o vei aştepta la Nisa, unde ea va sosi pe mare de la Marsilia ?

— Ştii asta? întrebă ducele.

— Mai adăugai că de la Nisa o vei conduce la Genova de-a lungul litoralului mării, prin San-Remo şi Albenga ?

— Doamne ! murmură Emmanuel.

— Apoi că de acolo, prin încîntătoarea vale de la Bormida, trecînd pe la Cherasco şi Asti, o vei conduce la Torino ?

— Este adevărat, Leona ! dar nimeni în afara de mine nu cunoaşte conţinutul scrisorii ; şi am încredinţat-o unui curier de care sînt sigur...

Leona zîmbi.

— Nu ţi-am spus că am văzut-o astă-noapte pe mama ?

— Şi apoi ?

— Morţii ştiu totul, Emmanuel !

Ducele cuprins de o spaimă subită îşi şterse cu batista fruntea îmbrobonată de năduşeală.

— Trebuie să te cred ! îngînă el. Apoi ?

— Iată, dragă Emmanuel, ce mi-a spus mama : „Ai să-l vezi mîine pe duce ; îl vei hotărî să plece în timpul nopţii, cu ducesa Margareta, prin Tenda şi Coni şi să trimeată pe drumul de pe malul mării o lectică goală escortată de Scianca-Ferro cu o sută de oameni bine înarmaţi.

Emmanuel o privi cu un aer întrebător pe Leona.

— „Este în joc soarta Savoiei !” aşa mi-a spus mama, Emmanuel, iar eu îţi spun : ai promis, ba chiar mai mult decît atît ; ai jurat să-mi urmezi sfaturile. Deci jură-mi ca te vei duce cu ducesa prin Tenda şi Coni, în timp ce Scianca-Ferro, cu o lectică goală şi o sută de oameni bine înarmaţi, vor merge pe litoralul mării.

Ducele avu o clipă de ezitare : judecata lui de bărbat, mîndria de soldat, luptau împotriva făgăduielii făcute, a cuvîntului dat.

— **Emmanue1,** murmură Leona clătinînd cu melancolie din cap, cine ştie ? poate este ultimul lucru pe care ţi-l cer!

Emmanuel întinse mîna spre capelă şi jură.

XX.DRUMUL DE LA SAN-REMO LA ALBENGA

Emmanuel-Philibert îi dăduse întîlnire prinţesei Margareta la Nisa, mai întîi pentru a răsplăti încă odată credinciosul său oraş ; apoi, cum călătoria prinţesei avea să aibă loc în luna ianuarie, voia să-i prezinte ducatul sub înfăţişarea lui strălucitoare, în veşnica primăvară de la Nisa şi Oneglia.

Într-adevăr, ducesa Margareta sosi la 15 ianuarie şi debarcă în portul Villefranche ; fusese reţinută mult timp de serbările date în cinstea ei la Marsilia. Acolo fusese sărbătorită totodată şi ca mătuşa regelui Carol al IX-lea, ce domnea atunci, şi ca ducesă de Savoia ; pentru acele două titluri, vechiul oraş focean îi făcuse o primire fastuoasă.

Ducele şi ducesa rămaseră patru luni la Nisa.

Ducele folosi timpul acela pentru a grăbi construcţia galerelor pe care le comandase. — Un corsar calabrez, numit

Occhiati, creştin renegat ce trecuse la religia musulmană, săvîrşise mai multe jafuri în Corsica şi pe coastele toscane ; se spunea chiar că fusese văzută o corabie suspectă în apele din regiunea Genovei.

În sfîrşit, pe la începutul lui martie, odată cu primele adieri ale dulcei primăveri italiene ce mîngîie atît de blînd plămînii obosiţi, Emmanuel-Philibert hotărî plecarea.

Calea ce avea s-o urmeze era dinainte ştiută ; cortegiul regal va merge pe drumul numit riviera Genovei, adică litoralul mării. Ducele şi ducesa — ducele călare şi ducesa în lectică — vor trece prin San-Remo şi Albenga, unde erau pregătite de înainte schimburi de cai.

Plecarea se fixă la 15 martie.

În zorii zilei cortegiul ieşi din castelul de la Nisa, ducele călare, cum am spus, cu viziera lăsată şi înarmat de luptă, călărind lîngă lectica cu perdelele trase. Cincizeci de oameni înarmaţi mergeau înainte, cincizeci în urmă.

În prima noapte se opriră la San-Remo.

A doua zi plecară la drum dis-de-dimineaţă.

Făcură o oprire la Oneglia pentru a prînzi ; ducesa însă nu voi să coboare din lectică şi singur ducele îi duse acolo pîine, vin şi cîteva fructe.

Ducele mîncă fără a-şi scoate armura, ridicîndu-şi doar viziera coifului.

Spre amiază cavalcada şi lectica porniră mai departe.

Puţin după Porto-Maurisio drumul este înghesuit între doi munţi. Marea nu se mai vede şi te pomeneşti în nişte chei strîmte, cu stînci colţuroase pe dreapta şi pe stînga — loc cît se poate de potrivit pentru o ambuscadă !

Ducele trimise douăzeci de oameni înainte. Era o precauţie exagerată, căci de ce s-ar fi putut teme în acele timpuri de pace?

Aşa că cei douăzeci de oameni trecură netulburaţi.

Restul trupei intră şi el în defileu.

Dar în momentul cînd ducele, ce se afla tot lîngă lectică, intra la rîndu-i, o teribilă salvă de archebuze răsună, îndreptată mai ales asupra ducelui şi a lecticei. Calul ducelui fu rănit, unul din caii lecticei căzu mort şi un vaiet slab trecu ca o suflare prin perdelele lăsate.

Se auziră în acelaşi timp strigăte sălbatice şi se pomeniră atacaţi de o bandă de oameni în haine arăbeşti.

Căzuseră într-o capcană de piraţi.

Ducele voi să se repeadă la lectică, cînd unul dintre atacanţi, călărind un minunat cal arab şi îmbrăcat din cap pînă în picioare cu o za turcească, se avîntă spre el strigînd :

— Încoace, duce Emmanuel ! de astă dată nu-mi mai scapi!

— Aha ! dar nici tu ! răspunse ducele.

Apoi, înălţîndu-se în scări şi ridicînd spada deasupra capului:

— Iar voi luptaţi din răsputeri! strigă el către oşteni, voi încerca să vă dau pildă !

În acea clipă se încăierară cu toţi.

Dar să ni se îngăduie, ca în mijlocul învălmăşelii, să urmărim lupta celor doi şefi.

Se ştie cît de priceput era ducele Emmanuel în jocul teribil al războiului şi că puţini oameni se puteau măsura cu el, dar de data asta găsise un adversar pe potriva lui.

Mai întîi, cu mîna stîngă, amîndoi combatanţii descărcară unul spre altul cîte un pistol, al cărui glonţ alunecase pe armura ducelui şi se turtise pe cea a piratului.

Apoi, după acel schimb de focuri care era doar un preludiu, lupta continuă cu spada.

Deşi armele-i defensive erau turceşti, corsarul avea ca arme ofensive, în mînă o spadă lungă, dreaptă şi la oblîncul şeii, o bardă cu coadă elastică şi tăiş foarte ascuţit. Acele barde, cu coadă din piele de rinocer întărită cu lame mici de oţel, din pricina flexibilităţii lor, aveau o izbitură năprasnică.

Ducele folosea spada şi o ghioagă, ce erau, după cum se ştie, armele lui obişnuite ; mînuite de el, amîndouă erau de temut.

Cîţiva soldaţi voiseră să-i sară în ajutor, dar el îi îndepărtase răcnind :

— Făceţi-vă datoria voastră ! cu ajutorul Domnului mi-o voi face pe a mea !

Şi, cu ajutorul Domnului, într-adevăr făcea minuni. Era vădit că piraţii nu se aşteptaseră ca escorta să fie atît de mare, iar şeful lor — cel care îl atacase pe duce — sperase să-l atace mai pe neprevăzute şi să-l găsească mai puţin bine

înarmat ; dar, cu toate că se înşelase, nu da nici un pas înapoi.

Se simţea în loviturile înfricoşătoare ce le repezea ducelui o ură mai cumplită chiar decît loviturile ; dar sabia piratului, oricît de bine făurită, n-avea mare efect asupra armurii de Milano a ducelui, la fel cum pe zalele de Damasc spada ducelui se tocea.

În timpul acelei lupte crîncene, ducele simţi cum calu-i rănit slăbeşte şi în curînd va cădea sub el ; se încordă din toate puterile pentru a da o lovitură adversarului : spada îi scînteia în mîini. Piratul înţelese ce formidabilă lovitură îl ameninţa ; se răsturnă pe spate şi, răsturnîndu-se, îşi cabră calul.

Şi calul primi lovitura.

De data asta, armura de pe capul calului, dintr-un oţel mai puţin bun decît armura cavalerului, se despică lovit între urechi se prăbuşi în genunchi.

Crezîndu-şi calul ucis, Maurul sări la pămînt în clipa cînd şi calul ducelui cădea.

Cei doi adversari se văzură deci amîndoi în acelaşi timp, jos în picioare.

Amîndoi se repeziră la oblîncul şeii, unul pentru a-şi smulge barda, celălalt pentru a-şi lua ghioaga.

Apoi, ca şi cum fiecare din ei ar fi socotit arma luată de ajuns de ucigătoare, cei doi luptători îşi aruncară spadele, piratul rămînînd cu barda şi ducele cu ghioaga.

Nici ciclopii din peşterile Etnei, ce-au făurit trăsnetul lui Jupiter pe nicovala lui Vulcan, n-au dat lovituri atît de înfricoşate ! Fărea că însuşi Moartea, regina bătăliilor sîngeroase, îşi oprise zborul, planînd deasupra celor doi oameni, sigură că va lua în braţe pe unul din ei, adormit pe vecie.

În scurtă vreme balanţa păru că se înclină în partea ducelui. Barda potrivnicului îi smulsese bucată cu bucată coroana căştii, dar se vedea bine că colţii de oţel ai ghioagei, străpungînd zalele piratului, îi făcuseră răni teribile.

Apei, faţă de forţele nesecate ale ducelui, forţele adversarului său păreau că slăbesc ; prin deschizăturile coifului străbătea o răsuflare şuierătoare, loviturile lui nu mai erau atît de iuţi şi de puternice ; nu ura, ci braţul se muia.

Dimpotrivă, puterile ducelui păreau că sporesc cu fiecare lovitură.

Piratul începu a da înapoi — pas cu pas, aproape pe nesimţite — dar da înapoi ! Retragerea îl ducea spre marginea unei prăpăstii ; însă, atent cum era să dea sau să pareze loviturile, parcă nu băga de seamă că se apropie cu încetul de abis.

Amîndoi, unul retrăgîndu-se şi altul urmărind, ajunseră astfel pe stînca ce înainta deasupra prăpastiei ; încă doi paşi şi piratul nu mai avea pe ce pune piciorul !

Dar, fără îndoială că aici voise să ajungă, căci deodată aruncă din mînă barda şi înşfăcîndu-şi potrivnicul în braţe, strigă:

— Aha ! duce Emmanuel ! în sfîrşit am pus mîna pe tine, vom muri împreună !

Şi, cu o sforţare în stare să smulgă din pămînt un stejar, îşi ridică duşmanul în braţe.

Dar un formidabil hohot de rîs îi răspunse.

— Te-am recunoscut, bastarde de Waldeck ! îi spuse adversarul, desfăcîndu-se din lanţul de fier al braţelor.

Apoi, ridicîndu-şi viziera coifului :

— Nu sînt ducele Emmanuel, adăugă el, şi nu vei avea cinstea să mori de mîna lui.

— Scianca-Ferro ! strigă bastardul de Waldeck. Ah ! blestemaţi să fiţi tu şi ducele tău !

Şi se plecă să-şi ia înapoi barda pentru a reîncepe lupta; dar, cu toată iuţeala mişcării lui, ghioaga lui Scianca-Ferro, grea ca şi stînca pe care luptau cei doi potrivnici, căzu pe ceafa renegatului.

Bastardul de Waldeck scoase un vaiet şi căzu nemişcat.

— Ei ! frate Emmanuel exclamă Scianca-Ferro, nu mai eşti aici ca să mă împiedici de a zdrobi vipera !

Şi cum în timpul luptei pumnalul de graţie îi căzuse din teacă, apucă un bolovan mare şi ridicîndu-l în mîini cu forţa unui titan dintre acei ce clădeau Pelion peste Ossa, sfărmă capul inamicului cu coif cu tot.

Apoi rosti cu un hohot de rîs mai teribil decît primul :

— Ce mă bucură mai cu seamă la moartea ta, bastarde de Waldeck, este că murind în armura unui necredincios, vei rămîne de-a pururi blestemat!

Amintindu-şi apoi de vaietul ce-l auzise în lectică, alergă acolo şi dădu în lături perdelele.

Piraţii fugeau care încotro.

Între timp, Emmanuel şi prinţesa Margareta înaintau liniştiţi pe drumul ce duce la Tenda şi Coni. Soseau în oraşul din urmă cam pe la aceeaşi oră cînd între San-Remo şi Albenga se dădea cumplita luptă pe care am povestit-o.

Ducele Emmanuel era preocupat.

Ce motiv putuse avea Leona ca să pretindă de la el schimbarea drumului ? Ce pericol ar fi înfruntat dacă trecea pe riviera Genovei ? Şi dacă era o primejdie, primejdia aceea nu-l va ameninţa pe Scianca-Ferro ?

Cine îl informase pe Scianca-Ferro de făgăduiala pe o făcuse el Leonei ? Şi cum de se întîmplase că, în momentul cînd voise să-i spună lui Scianca-Ferro de schimbarea drumului, acesta i-o luase înainte, vorbind el primul ?

Cina a fost tristă. Prinţesa Margareta era obosită, iar Emmanuel-Philibert pretextînd că are nevoie de odihnă se retrase pe la ora zece în camera lui. Avea impresia că dintr-o clipă în alta trebuia să sosească vreun sol cu veşti rele.

Puse un om să vegheze la poartă şi altul în anticameră, ca să poată fi trezit la orice oră din noapte şi, dacă s-ar întîmpla ceva, să fie înştiinţat.

Sună orele unsprezece ; Emmanuel deschise fereastra : cerul era înstelat, văzduhul liniştit şi limpede. O pasăre cînta într-un tufiş de rodie şi ducelui i se păru că era aceeaşi pasăre pe care o auzise cîntînd la Oleggio... După o jumătate de oră închise fereastra şi se aşeză la masa plină de hîrtii, rezemîndu-se în coate.

Încetul cu încetul ochii i se împăinjeniră, pleoapele i se făcură grele ; auzi nedesluşit primele bătăi ale miezului nopţii ; apoi i se păru că vede ca printr-o pîclă cum se deschide uşa camerei şi înaintează un fel de umbră. Umbra se apropie şi aplecîndu-se asupră-i, îi murmură numele.

În aceeaşi clipă simţi atingîndu-l pe frunte ceva ca de gheaţă şi un fior îi străbătu tot trupul ; acea atingere rupse lanţurile nevăzute ce-l ţineau împietrit.

— Leona ! Leona ! strigă el.

Într-adevăr, Leona se afla lîngă dînsul, dar de astădată, fără suflu pe buze, fără flacără în priviri; cîteva picături de sînge palid picurau dintr-o rană ce-o avea la piept.

— Leona ! Leona ! repetă ducele.

Şi întinse braţele pentru a cuprinde fantoma, dar ea îi făcu un semn şi braţele prinţului căzură.

— Ţi-am spus eu bine, Emmanuel, murmură umbra cu o voce dulce ca o adiere şi ca o mireasmă îmbălsămată, ţi-am spus eu bine că voi fi mai aproape de tine moartă decît vie !

— De ce m-ai părăsit, Leona ? întrebă Emmanuel simţind că inima i se frînge în suspine.

— Pentru că mi-am îndeplinit misiunea pe pămînt prea-iubitul meu duce, răspunse umbra; dar înainte de a mă sui la cer, Dumnezeu îngăduie să-ţi vestesc că dorinţa supuşilor tăi s-a împlinit.

— Care dorinţă ?

— Prinţesa Margareta este însărcinată şi va da naştere unui fiu.

— Leona ! Leona ! strigă prinţul. Cine ţi-a dezvăluit această taină a maternităţii ?

— Morţii ştiu totul ! şopti Leona.

Şi în timp ce trupul i se destrăma într-un abur :

— Ne vom revedea în cer, iubitul meu duce ! spuse fantoma cu o voce ca o părere.

Apoi dispăru.

Ducele, care rămăsese încremenit în jilţ cît timp umbra stătuse lîngă el, se ridică şi alergă la uşă.

Valetul de strajă nu văzuse pe nimeni intrînd ori ieşind.

— Leona ! Leona ! strigă Emmanuel, te voi mai revedea ?

Şi i se păru că la ureche un suflu abia simţit murmura :

— Da...

*

* *

A doua zi, în loc să-şi continue drumul, ducele rămase la Coni; părea sigur că va primi veşti.

Într-adevăr, pe la orele două sosi Scianca-Ferro.

— Leona a murit ? fură primele cuvinte pe care i le adresă Emmanuel.

— Ieri, la miezul nopţii, răspunse Scianca-Ferro ; dar de unde ştii ?

— Dintr-o rană la piept ? urmă Emmanuel.

— Un glonţ destinat ducesei, zise Scianca-Ferro.

— Şi cine-i ticălosul ucigaş, strigă ducele, ce umărea să curme viaţa unei femei ?

— Bastardul de Waldeck, răspunse Scianca-Ferro.

— Ah ! făcu ducele, de-mi va cădea cîndva în mînă !

— Ţi-am jurat, Emmanuel, că prima oară cînd îl mai întîlnesc pe şarpe, îl strivesc...

— Şi?

— L-am strivit.

— Atunci nu ne mai rămîne decît să ne rugăm pentru Leona ! spuse Emmanuel-Philibert.

— Nu noi trebuie să ne rugăm pentru îngeri, îi răspunse Scianca-Ferro, ci îngerii să se roage pentru noi !

*
* *

La 12 ianuarie 1562, după cum prezisese Leona, prinţesa Margareta născuse cu bine, la castelul Rivol, un prinţ care primi numele de Carol-Emmanuel şi care domni cincizeci de ani.

Trei luni după naşterea pruncului princiar, francezii, potrivit condiţiilor tratatului de la Cateau-Cambrésis, evacuară Torino, Chieri, Chivas şi Villanova d'Asti, aşa cum evacuaseră mai înainte restul Piemontului.

EPILOG

Într-o frumoasă dimineaţă de la începutul lui septembrie a anului 1580, cam la douăzeci de ani după evenimentele pe care le-am povestit, vreo douăzeci de gentilomi, din grupul celor patruzeci şi cinci cărora li se spunea Obişnuiţii regelui Henric al III-lea, aşteptau în curtea cea mare de la Luvru ora cînd regele, ducîndu-se la slujba religioasă, îi va lua în trecere ca el ca să-i pună, de voie, de nevoie, să-şi facă rugăciunile — căci era una din maniile regelui Henric al III-lea să aibă grijă nu numai de sufletul său, ci şi de al celorlalţi şi, la fel cum avea să spună cincizeci de ani mai tîrziu regele Ludovic al XIV-lea favoriţilor : „Veniţi să vă plictisiţi împreună cu mine”, Henric al III-lea spunea filfizonilor[1] săi : „Veniţi să vă pocăiţi împreună cu mine.”

Viaţa pe care o duceau Obişnuiţii sau cei Patruzeci şi Cinci ai Maiestăţii Sale — la fel de bine cunoscuţi sub amîndouă denumirile — nu prea era o viaţă de distracţie : regulile de la Luvru erau aproape la fel de severe ca ale unei mănăstiri şi regele, invocînd moartea lui Saint-Megrin, a lui Bussy d'Amboise şi a altor cîţiva gentilomi, morţi pricinuite de o exagerată dragoste faţă de sexul frumos, ca de pildă acele accidente pentru a tuna şi fulgera împotriva femeilor, prezentîndu-le favoriţilor ca pe nişte făpturi inferioare şi chiar primejdioase.

Bieţii tineri erau deci nevoiţi — mai ales cei care voiau să rămînă în graţiile regelui — să facă scrimă, să joace mingea, să tragă cu sarbacanele în vrăbii, să se frizeze, să născocească forme noi de gulere, să-şi spună rugăciunile şi să se biciuiască dacă într-o asemenea viaţă nevinovată diavolul, care nu respectă nici chiar pe sfinţi, venea să-i ispitească.

Ştiind asta, nu-i lucru mirare că văzînd un biet moşneag ce nu mai avea decît o mînă, un ochi şi un picior, cerînd de pomană unui călăraş de gardă la poarta curţii, unul din cei patruzeci şi cinci îi făcu semn să intre şi după ce îi dădu o monedă şi îi puse cîteva întrebări, îşi chemă numaidecît

[1] *Mignon* **=** drăguţ, filfizon, poreclă dată favoriţilor regelui Henric al III-lea.

camarazii, din acea naivă dorinţă de a împărtăşi totul care se găseşte într-o egală măsură la elevii închişi între zidurile unei şcoli, la călugăriţele închise între zidurile unei mănăstiri şi la soldaţii închişi între zidurile unei fortăreţe.

Tinerii veniră în grabă şi înconjurînd pe noul venit începură a-l examina cu multă atenţie.

Ne grăbim să spunem că cel care avea onoarea de a atrage astfel atenţia generală, merita din plin să fie examinat.

Era un om de vreo şaizeci de ani care, de altfel, nu mai arăta de nici o vîrstă avînd în vedere strania stare fizică în care îl aduseseră campaniile făcute şi viaţa aventuroasă ce părea că o dusese.

În afară de ochiul, braţul şi piciorul ce-i lipseau, cerşetorul avea figura brăzdată de lovituri de sabie, degetele mîinii sfărmate de gloanţele pistoalelor şi capul cîrpit în mai multe locuri cu bucăţi de tinichea.

Avea nasul aşa de plin de tăieturi şi împunsături, în sfîrşit, de tot soiul de cicatrice, că semăna cu un răboj de brutar pe care se face o crestătură de fiecare pîine dată pe datorie.

O asemenea momîie ciopîrţită, trebuie să recunoaştem, era un lucru de curiozitate pentru nişte tineri care, neavînd plăceri mai galante, socoteau duelul o distracţie.

Aşa că întrebările căzură ca grindina asupra cerşetorului. „Cum te cheamă ? — Ce vîrstă ai ? — În ce cîrciumă ţi-ai pierdut ochiul? — În ce încăierare ţi-ai lăsat braţul ? — Pe ce cîmp de bătălie ţi-ai uitat piciorul ?”

— Staţi, domnilor, spuse unul dintre cei care îl interogau, să punem cu socoteală întrebările, altfel nenorocitul n-are să ne poată răspunde.

— Dar ar trebui , mai întîi, să vedem dacă nu cumva îi lipseşte limba.

— Nu, mulţumesc Domnului , cinstiţi seniori ! limbă am ; şi, dacă binevoiţi a vă arăta mărinimoşi faţă de un bătrîn căpitan aventurier, o voi folosi să vă aduc laude.

— Căpitan aventurier, tu ? Haida de! spuse unul din tineri, vrei să ne faci să credem că ai fost căpitan ?

— Totuşi este titlul ce mi l-au dat nu numai odată ducele Francisc de Guise pe care l-am ajutat să recucerească Calais, amiralul Gaispard de Coligny pe care l-am ajutat să apere

Saint-Quentin şi prinţul de Condé pe care l-am ajutat să intre în Orléans.

— Ai văzut tu pe aceşti comandanţi vestiţi ? întrebă unul dintre gentilomi.

— I-am văzut, le-am vorbit şi mi-au vorbit... A ! fără îndoială că sînteţi bravi, seniorii mei ; dar daţi-mi voie să vă spun că neamul vitejilor, a eroilor s-a stins !

— Şi tu eşti ultimul ? întrebă o voce.

— Nu dintr-acei de care vorbesc, urmă cerşetorul, dar ultimul, într-adevăr, dintr-o asociaţie de viteji... Să ştiţi, domnilor, că eram zece aventurieri cu care un comandant putea să încerce ori şi ce ; dar moartea ne-a înhăţat unul cîte unul, luîndu-ne cu de-amănuntul.

— Şi care erau, întrebă unul din obişnuiţi, nu aventurile, ci numele celor zece viteji ?

— Aveţi dreptate să nu întrebaţi despre aventurile lor : numai cu aventurile lor şi s-ar putea face un întreg poem şi cel care l-ar fi putut scrie, bietul Fracasso, din nefericite a murit de o contracţie a gîtului — dar în privinţa numelor, asta-i altceva...

— Să auzim numele !

— Domenico Ferrante, a fost cel care s-a dus primul. Într-o seară, trecînd cu doica marazi pe lîngă turnul Nesle, îi vine lui în cap să propună unui afurisit de sculptor florentin, pe nume Benvenuto Cellini, să-l ajute a căra un sac cu bani pe care acesta îl primise de la vistiernicul lui Francisc I. Acel Benvenuto, ce întîrziase şi în clipa aceea auzea sunînd miezul nopţii la Saint-Germain-des-Prés, îşi închipuie că propunerea binevoitoare este o tentativă hrăpăreaţă ; trage sabia şi atacînd fulgerător îl ţintuieşte pe bietul Ferrante de zid !

— Iată ce înseamnă să fii prea îndatoritor ! se adresă unul dintre ascultători către altul.

— Al doilea era Vittorio-Albani Fracasso, un mare poet care nu putea lucra decît la lumina lunii. Într-o seară, pe cînd căuta o rimă în apropiere de Saint-Quentin cade din întîmplare în mijlocul unei ambuscade pregătită în calea ducelui Emmanuel-Philibert. Era atît de preocupat de răsvrătirea acelei rime, încît uită să întrebe pe cei ce pîndeau în ce scop se aflau acolo ; asltfel că, trecînd între timp ducele Emmanuel, Fracasso se trezeşte în mijlocul încăierării.

Încearcă din toate puterile să scape, dar cade ameţit de-o lovitură de ghioagă repezită de scutierul ducelui, un bătăuş îndrăcit, cu numele Scianca-Ferro. Ori, ambuscada dînd greş, Fracasso rămîne pe cîmpul de luptă şi cum, din cauza leşinului nu poate explica prin ce întîmplare ajunsese acolo, îi trec un juvăţ în jurul gîtului şi-l atîrnă de creanga unui stejar. Deşi bietul Fracasso, în calitatea lui de poet, era slab ca un ţîr, totuşi greutatea trupului face să se strîngă laţul şi strîngerea laţului pricinuieşte sugrumarea. Tocmai în momentul acela îşi revine în simţiri ; vrea să dea lămuririle pe care le crede necesare în apărarea onoarei sale grav compromise, dar îşi revine în simţiri cu o secundă preatîrziu ; lămuririle nu mai putură trece şi rămaseră de cealaltă parte a laţului. Asta îi făcu pe mulţi să creadă că bietul nevinovat fusese spînzurat pe bună dreptate.

— Domnilor, se auzi o voce, cinci pater şi cinci ave pentru nefericitul Fracasso !

Al treilea, urmă cu melancolie cerşetorul, al treilea era un brav aventurier german numit Frantz Scharfenstein. Aţi auzit, desigur, vorbindu-se despre răposatul Briareu şi defunctul Hercule ? Ei bine, Frantz avea forţa lui Hercule şi statura lui Briareu. A murit eroic pe o breşă la asediul Saint-Quentin-ului. Domnul aibă în pază sufletul lui şi pe cel al unchiului său, Heinrich Scharfenstein, care a murit idiot de mult ce l-a plîns !

— Ascultă, Montaigu, întrerupse o voce, crezi că dacă ai muri, unchiul tău s-ar idioţi de plîns ?

— Dragul meu, răspunse cel căruia i se adresase întrebarea, există în drept o axiomă ce spune : *Non bis în idem.*[1]

— Al cincilea, continuă cerşetorul, era un brav catolic numit Cyrille-Népomucène Lactance. Acela este sigur de mîntuirea lui căci, după ce a luptat douăzeci de ani pentru sfînta noastră religie, a murit ca un martir.

— Martir ? Ei, drăcie ! povesteşte-ne cum a fost.

— Foarte simplu, onoraţi seniori. Se afla sub comanda vestitului baron des Adrets, care pe atunci era catolic. — Nu se poate să nu ştiţi că baronul des Adrets şi-a petrecut viaţa făcîndu-se din catolic, protestant şi din protestant, catolic. — Deci în timpul acela baronul des Adrets era catolic şi Lactance

[1] Nu de două ori pentru acelaşi lucru (lat.).

se afla sub comanda lui cînd, baronul făcînd cîţiva prizonieri hughenoţi în ajun de Joia Verde şi, neştiind la ce fel de moarte să-i osîndească, Lactance are viziunea unei sfinte invenţii, adică de a-i jupui, pentru a întinde pielea lor, ca nişte tapiserii, în casele sătucului Mornas. Baronului îi place grozav ideea lui şi o pune în execuţie a doua zi, spre gloria eternă a sfintei noastre religii ! Dar se întîmplă că în anul următor, chiar în aceeaşi zi, baronul între timp făcîndu-se protestant şi Lactance căzînd în mîinile lui, baronul îşi aminteşte de sfatul pe care i-l dăduse cuviosul meu prieten şi, cu toate protestele lui, pune să fie jupuit la rîndu-i ! Am recunoscut pielea martirului după o aluniţă pe care o avea sub umărul stîng.

— Poate ai s-o păţeşti şi tu la fel într-o zi, Villequier, spuse unul din tineri vecinului său, dar dacă te vor jupui, n-au să tapiseze pereţii cu pielea ta, doar, la naiba ! să fie prea mare belşug de tobe în Franţa !

— Al şaselea, povesti mai departe aventurierul, era un fante din prea iubitul nostru Paris, tînăr, frumos, galant, mereu preocupat de femei...

— Ssst ! făcu unul dintre Obişnuiţi ; nu vorbi aşa de tare moşule : te-ar putea auzi regele HenriIc al III-lea care ţi-ar da aspră pedeapsă că ai trăit într-o tovărăşie aşa de proastă !

— Şi cum îl chema pe şmecherul care avea asemenea apucături ? întrebă un alt gentilom.

— Îl chema Victor-Felix Yvonnet, răspunse cerşetorul într-o zi, ori mai bine zis, într-o noapte, pe cînd se afla la una din amantele lui, soţul n-are curajul să-l aştepte bărbăteşte şi să-l atace cu sabia în mînă : scoate din ţîţîni coşcogeamite poartă de stejar, ce cîntărea poate vreo trei mii de livre şi o pune în echilibru pe balamale. Pe la trei dimineaţa, Yvonnet îşi ia rămas bun de la drăguţa lui şi se duce de-a dreptul la poartă, căci avea cheie; vîră el cheia în broască, o răsuceşte de două ori şi o trage spre el; dar poarta, în loc să se învîrtă în balamale, cade cît e de grea peste bietul Yvonnet ! Să fi fost Frantz ori Heinrich Scharfenstein, ar fi împins-o îndărăt ca pe o foaie de hîrtie ; dar bietul Yvonet, precum v-am spus, era un adevărat crăişor al dragostei, cu mîini şi picioare delicate ; aşa că poarta îl zdrobeşte şi a doua zi este găsit mort !

— Ia te uită, zise unul dintre cei Patruzeci-şi-cinci căruia i se spusese Montaigu, asta-i o reţetă bună de dat domnului de

Châteauneuf ; desigur, tot va mai fi încornorat, dar măcar nu de două ori de acelaşi.

— Al şaptelea, urmă aventurierul, al şaptelea se numea Martin Pilletrousse. Era un prea cinstit gentilom, cum spune domnul de Brântome, care a pierit dintr-o nefericită încurcătură. Într-o bună zi, domnul de Montluc trece printr-un orăşel şi fiind salutat de toţi dregătorii în afară de judecători, hotărăşte să se răzbune de nepoliteţea lor. În scopul acela cercetează şi află că a doua zi trebuiau să fie judecaţi doisprezece hughenoţi.Atît voia să ştie ; se duce la închisoare şi intrînd în sala mare întrebă : „Cine este aici hughenot!”. S-a întîmplat ca Pilletrousse, ce-l ştia pe domnul de Montluc hughenot înfocat şi nu aflase că-şi schimbase religia ca şi baronul des Adrets, era pe acolo, învinuit de nu ştiu ce fleac.Crede că domnul de Montluc întrebă care-s hughenoţi ca să le dea drumul şi, cînd colo, era ca să-i spînzure ! Cînd bietul Pilletrousse îşi dă seama despre ce este vorba, protestează din toate puterile ; dar zadarnic îi sînt împotrivirile, nu se ţine seamă decît de prima lui declaraţie, aşa că este spînzurat în toată legea, al doisprezecelea ! A doua zi, cine înghite hapul ? Judecătorii care n-au mai avut pe cine judeca... Dar, între timp bietul Pilletrousse dăduse ortul popii.

— *Requiescat în pace* ! spuse unul dintre ascultători.

— Este o urare creştinească, onorate domn, zise cerşetorul şi vă mulţumesc în numele prietenului meu.

— Şi acum al optulea, spuse o voce.

— Al optulea se numea Jean-Chrysostome Procope; era din Normandia de jos...

— Regele, domnilor ! regele ! strigă un glas.

— Hai, feri la o parte, şmechere ! spuseră tinerii seniori şi vezi de nu sta în calea Maiestăţii Sale, căci nu-i place să vadă decît feţe frumoase şi oameni chipeşi.

Era într-adevăr regele ce cobora din apartamentele sale avînd pe domnul de Guise în dreapta şi pe domnul cardinal de Lorena în stînga. Părea foarte melancolic.

— Domnilor, zise el către gentilomii ce stăteau înşiraţi pe două rînduri în calea lui, ascunzîndu-l cît puteau mai bine pe omul ce n-avea un ochi, o mînă şi un picior — m-aţi auzit

adesea vorbind de primirea strălucită ce mi-a făcut-o în Piemont ducele Emmanuel-Philibert de Savoia ?

Tinerii se înclinară în semn că-şi aminteau.

— Aflaţi că în dimineaţa asta am primit dureroasa veste a morţii sale şi că s-a săvîrşit din viaţă la Torino în ziua de 30 august 1580.

— Şi, fără îndoială, sire, întrebă unul din cei patruzeci şi cinci, că acel prinţ vestit a avut o moarte frumoasă ?

— Demnă de el, domnilor : a murit în braţele fiului său, spunîndu-i : „Fiule, învaţă din moartea mea cum trebuie să-ţi fie viaţa şi din viaţa mea cum trebuie să-ţi fie moartea. La vîrsta ta eşti în stare să cîrmuieşti statele pe care ţi le las. Ai grijă să le păstrezi urmaşilor tăi şi fii încredinţat că Dumnezeu te va ocroti atît timp cît vei respecta cuvîntul lui !...” Domnilor, ducele Emmanuel-Philibert era dintre prietenii mei; îi voi purta doliul opt zile şi timp de opt zile voi asculta slujba oficială pentru el. Cine va face ca mine îmi va face plăcere.

Şi regele îşi continuă drumul spre capelă ; gentilomii îl urmară şi ascultară cu smerenie slujba împreună cu el.

Dar cum ieşiră din biserică, îl căutară imediat din ochi pe cerşetor; cerşetorul însă dispăruse. — Odată cu el dispăruseră punga de la cingătoarea lui Sainte-Maline, bomboniera lui Montaigu şi lanţul de aur al lui Villequier.

Aventurierul nu mai avea decît o mînă, dar, după cum se vede, se pricepea să o folosească.

Cei trei tineri voiră să ştie dacă se slujea la fel de bine de unicu-i picior ca de mîna-i desperecheată şi alergară la poartă pentru a întreba santinela dacă le putea spune ce s-a întîmplat cu cerşetorul şchiop cu care stătuseră de vorbă o jumătate de oră mai înainte.

— Domnilor, le spuse călăraşul, a dispărut după hotelul Petit-Bourbon, dar la ieşire mi-a spus politicos : „Cavalere, s-ar putea ca nobilii seniori cu care am avut onoarea de a sta de vorbă să dorească a şti sfîrşitul ultimilor mei doi camarazi şi cum îl cheamă pe bietul nenorocit ce le-a supravieţuit. Cei doi camarazi ce se numeau Procope şi Maldent erau, unul din Normandia de jos şi altul din Picardia ; amîndoi foarte iscusiţi în ştiinţa dreptului. Primul a murit procuror la Chatelet; al doilea, doctor la Sorbona. Iar pe mine mă cheamă Cesar-Anni-

bal Malemort, şi le-aş sta cu dragă inimă la dispoziţie, dacă aş fi în stare.

Acestea sînt singurele veşti ce au ajuns pînă la cei Patruzeci-şi-Cinci şi care au ajuns şi pînă la noi, despre ultimul dintre aventurieri.

Hazardul făcuse ca acela ce-ar fi trebuit să moară primul — supravieţuise — ca prin minune — tuturor.

CUPRINS

PARTEA ÎNTII

I.CE-AR FI PUTUT VEDEA UN OM COCOŢAT PE CEL MAI ÎNALT TURN DIN HESDIN-FERT, IN ZIUA DE 5 MAI 1555, PE LA ORELE DOUA DUPĂ-AMIAZĂ.. 3
II.AVENTURIERII...10
III.UNDE CITITORUL FACE CUNOSTINŢĂ MAI BINE CU EROII PE CARE TOCMAI I-AM PREZENTAT..19
IV.ACTUL DE ASOCIAŢIE..27
V.CONTELE DE WALDECK...37
VI. JUDELE...45
VII.ISTORIE ŞI ROMAN...56
VIII.SCUTIERUL ŞI PAJUL...69
IX.LEONE-LEONA..77
X.CELE TREI VEŞTI...89
XI.ODOARDO MARAVIGLIA..102
XII.CE SE PETRECEA ÎNTR-O CARCERĂ A FORTĂREŢEI DIN MILAN ÎN NOAPTEA DE LA 14 SPRE 15 NOIEMBRIE 1534............111
XIII.DEMONUL SUDULUI...122
XIV.UNDE CAROL-QUINTUL ÎŞI ŢINE FĂGĂDUIALA FĂCUTĂ FIULUI SĂU DON FILIP..133
XV.DUPĂ ABDICARE..156

PARTEA A DOUA

I.CURTEA FRANŢEI...168
II.VÎNĂTOAREA REGELUI...180
III.CONETABIL ŞI CARDINAL..196
IV.RĂZBOIUL...208
V.UNDE CITITORUL REGĂSEŞTE CHIPURI CUNOSCUTE.....222
VI.SAINT-QUENTIN...230
VII.AMIRALUL ÎŞI ŢINE CUVÎNTUL.......................................241
VIII.CORTUL AVENTURIERILOR...250
IX.BĂTĂLIA...257
X.DOMNUL DE THÉLIGNY..267
XI.DEŞTEPTAREA DOMNULUI CONETABIL.........................275
XII.ESCALADAREA...282
XIII.DESPRE ÎNDOITUL AVANTAJ PE CARE ÎL POŢI AVEA CÎND VORBEŞTI ÎN DIALECTUL PICARD..293

XIV.BATĂLIA DE LA SAINT-LAURENT................................312
XV.CUM A AFLAT AMIRALUL VEŞTI DESPRE BĂTĂLIE........324
XVI.ASALTUL..332
XVII.UN FUGAR...342
XVIII. DOI FUGARI..349
XIX.AVENTURIER ŞI CĂPITAN...354
XX.AŞTEPTAREA..361
XXI.PARIZIENII..367
XXII.ÎN TABĂRA SPANIOLĂ...375
XXIII.UNDE YVONNET ADUNĂ TOATE INFORMAŢIILE DORITE..383
XXIV.DUMNEZEU OCROTEŞTE FRANŢA............................390

PARTEA A TREIA

I.O AMINTIRE ŞI O FĂGĂDUIALĂ.......................................395
II.TRIMISUL MAIESTĂŢILOR LOR, REGII FRANŢEI ŞI SPANIEI 403
III.LA REGINĂ...410
IV.LA FAVORITĂ..416
V.ÎN CARE, DUPĂ CE ÎNVINSUL A FOST TRATAT CA UN ÎNVINGĂTOR, ÎNVINGĂTORUL ESTE TRATAT CA UN ÎNVINS.........424
VI.NEGUŢĂTORUL AMBULANT..431
VII.PODOABELE ŞI ROCHIILE DE NUNTĂ..........................438
VIII.CE SE PETRECEA LA CASTELUL TOURNELLES ŞI PE STRĂZILE PARISULUI ÎN PRIMELE ZILE ALE LUI IUNIE 1559.......446
IX.ŞTIRI DIN SCOŢIA...452
X.TURNIRUL DIN STRADA SAINT-ANTOINE........................459
XI.PROVOCAREA..467
XII.LUPTA CU ARME ASCUŢITE...474
XIII.PREZICEREA...481
XIV.PE PATUL DE MOARTE..492
XV.POLITICA FLORENTINĂ..501
XVI.UN REGE AL FRANŢEI NU ARE DECÎT UN CUVÎNT........509
XVII.ÎN CARE TRATATUL ESTE ÎNDEPLINIT.........................517
XVIII. 17 NOIEMBRIE...525
XIX.MORŢII ŞTIU TOTUL...532
XX.DRUMUL DE LA SAN-REMO LA ALBENGA.....................538

EPILOG...546

Editura MODERNA

I.S.B.N.—973—95806—0—2

LEI 650